

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK BÖLÜMÜ

T M M O B

MİMARLAR ODASI
KONYA ŞUBESİ

MİMARLIK EĞİTİMİNİN

DÜNÜ
BUGÜNÜ
YARINI

25-27 KASIM 2010

S.Ü. SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜNÜN

YIL ANISINA

40

MİMARLAR ODASI KONYA ŞUBESİ YAYINI

**MİMARLIK EĞİTİMİNİN
DÜNÜ BUGÜNÜ YARINI**

ULUSAL SEMPOZYUM

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜNÜN
40. KURULUŞ YILI ANISINA**

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

25-27 Kasım 2010

S.Ü. Süleyman Demirel Kültür Merkezi, Konya

Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
ve
T.M.M.O.B Mimarlar Odası Konya Şubesi

Mimarlık Eğitiminin Dünü Bugünü Yarını
Ulusal Sempozyum
Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün 40. Kuruluş Yılı Anısına

Düzenleme Tarihi ve Sempozyum Yeri: 25-27 Kasım 2010, Selçuk Üniversitesi
Süleyman Demirel Kültür Merkezi, Konya

Düzenleyen: Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık
Bölümü ve T.M.M.O.B Mimarlar Odası Konya Şubesi

Sempozyum Düzenleme Komitesi:

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü: Prof. Dr. Ahmet Alkan,
Yrd. Doç. Dr. Mine Ulusoy ,Yrd. Doç. Dr. S. Zerrin Korkmaz,
Yrd. Doç. Dr. Fatih Canan , Arş. Gör. Esra Yıldız,
Arş.Gör.S.Armağan Güleç Korumaz

T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Konya Şubesi: M. Serdar Işık (Başkan),
Öğr. Grv. Hüseyin Başar (Yönetim Kurulu Üyesi)

Sempozyum Sekreterliği:

Arş. Gör. Esra Yıldız, Arş. Gör. S. Armağan Güleç Korumaz

Sempozyum Bilim Kurulu: Prof. Dr. Ahmet Eyüce (Bahçeşehir Üniversitesi),
Prof. Dr. Ayşe Balanlı (Yıldız Teknik Üniversitesi), Prof. Dr. Aykut Karaman
(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), Prof. Dr. Demet İrklı Eryıldız (Maltepe
Üniversitesi), Prof. Dr. Gediz Uruk (Gazi Üniversitesi), Prof. Dr. Gül Asatekin
(Bahçeşehir Üniversitesi), Prof. Dr. Gülen Çağdaş (İstanbul Teknik Üniversitesi),
Prof. Dr. Gülser Çelebi (Karabük Üniversitesi), Prof. Dr. Nilüfer Akıncıtürk
(Uludağ Üniversitesi), Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu (İstanbul Kültür Üniversitesi),
Prof. Dr. Nevrihal Erdoğan (Kocaeli Üniversitesi), Prof. Dr. Ömür Bakırer (Orta
Doğu Teknik Üniversitesi), Prof. Dr. Şengül Öymen Gür (Beykent Üniversitesi),
Prof. Dr. Tülay Esin (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü), Prof. Dr. Yusuf Gürçınar
(Çukurova Üniversitesi), Doç. Dr. Aydan Balamir (Orta Doğu Teknik Üniversitesi),
Doç. Dr. Aysu Akalın (Gazi Üniversitesi), Doç. Dr. Eser Gültekin (Akdeniz
Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Sencer Erkman (Erciyes Üniversitesi)

Sempozyum Bildirileri Kitabı

Yayımlayan: T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Konya Şubesi

İletişim: selcuk40yilsekretarya@gmail.com

Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında yayımcının izni olmadan hiçbir yolla
çoğaltma yapılamaz.

Yayıma hazırlayan: Sempozyum Düzenleme Komitesi: Ahmet Alkan, Mine
Ulusoy , S. Zerrin Korkmaz,. Fatih Canan , Esra Yıldız, S.Armağan Güleç
Korumaz, M. Serdar Işık, Hüseyin Başar

Sayfa Düzeni: S.Zerrin Korkmaz, Fatih Canan

Kapak Grafik Tasarım: .S.Armağan Güleç Korumaz

Baskı: Dizgi Ofset Matbaacılık, Tel:03323420742, Konya

Basım Tarihi: Kasım 2010

ISBN: 978-605-01-0041-9

MİMARLIK EĞİTİMİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ YARINI

ULUSAL SEMPOZYUM

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜNÜN 40. KURULUŞ YILI ANISINA

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

25-27 Kasım 2010
Konya

Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık
Bölümü

ve

T.M.M.O.B Mimarlar Odası Konya Şubesi

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet EYÜCE (Bahçeşehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe BALANLI (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Aykut KARAMAN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv.)
Prof. Dr. Demet IRKLI ERYILDIZ (Maltepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Gediz URAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Gül ASATEKİN (Bahçeşehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülen ÇAĞDAŞ (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülser ÇELEBİ (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer AKINCITÜRK (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömür BAKIRER (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Şengül ÖYMEN GÜR (Beykent Üniversitesi)
Prof. Dr. Tülay ESİN (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü)
Prof. Dr. Yusuf GÜRÇINAR (Çukurova Üniversitesi)
Doç. Dr. Aydan BALAMİR (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Aysu AKALIN (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Eser GÜLTEKİN (Akdeniz Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Sencer ERKMAN (Erciyes Üniversitesi)

SEMPOZYUM DÜZENLEME KOMİTESİ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ

Prof. Dr. Ahmet ALKAN
Yrd. Doç. Dr. Mine ULUSOY
Yrd. Doç. Dr. S.Zerrin KORKMAZ
Yrd. Doç. Dr. Fatih CANAN
Arş. Gör. Esra YALDIZ
Arş. Gör. S. Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

TMMOB MİMARLAR ODASI KONYA ŞUBESİ

M. Serdar IŞIK (Başkan)
Öğr. Grv. Hüseyin BAŞAR (Yönetim Kurulu Üyesi)

SEMPOZYUM SEKRETERLİĞİ

Arş. Gör. Esra YALDIZ
Arş. Gör. S. Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

İÇİNDEKİLER

AMAÇ VE KAPSAM	1
SUNUŞ	5

1. OTURUM (25 Kasım 2010 Perşembe, 14.00-15.00)

30 Ağustos Salonu

Konu: Mimarlık Eğitim Politikaları (1)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Eyüce

Arş. Gör. Seven Yücel	9
<i>Mimarlık Politikaları Oluşturulurken Mimarlık Eğitiminin Biriktirdikleri- Biriktirecekleri</i>	
Öğr. Gör. S. Sema Uzunoğlu	16
<i>Mimarlık Eğitiminde Psikoloji Formasyonunun Önemi ve Eğitim Programlarına Alınmasının Gerekliliği</i>	
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin Dikmen, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Asım Ayten	29
<i>Mimarlık-Kentsel Planlama İlişkisi: Bozok Üniversitesi 1. Yıl Deneyimi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Saadet Aytıs	39
<i>Mimarlık Formasyonunun Diğer Disiplinlerdeki Önemli Rolü ve Eğitimdeki Yeri</i>	

Malazgirt Salonu

Konu: Mimarlık Eğitiminde Sanatsal Boyut

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nevnihal Erdoğan

Yrd. Doç. Dr. Handan Özserkinti Kasap, Yrd. Doç. Dr. Füsün Seçer	45
Karıptaş	
<i>Mimarlık Eğitiminde Plastik Sanatların Yeri</i>	
Yrd. Doç. Dr. Sonay Ayyıldız, Yrd. Doç. Dr. Mehtap Özbayraktar, Öğr.	54
Gör. Nilgün Çağlar	
<i>Temel Tasarım Eğitimi ve Disiplinler Arası İletişimin Önemi: Temel Tasarım Stüdyo Çalışmaları</i>	
Yrd. Doç. Dr. Füsün Seçer Karıptaş	65
<i>Mimarlık Eğitiminde Anlatım Tekniklerinin Önemi ve Gelişimi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan, Arş. Gör. Elif Sönmez	73
<i>İç Mimarlık Eğitiminde Yeni Öğretim Modeli Arayışları; Mobilya Tarihi Dersinde Sembol ve Soyutlama</i>	

2. OTURUM (25 Kasım 2010 Perşembe, 15.30-17.15)

30 Ağustos Salonu

Konu: Mimarlık Eğitiminde Koruma, Restorasyon ve Mimarlık Tarihi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gül Asatekin

Prof. Dr. Ayşil Tükel Yavuz (Davetli Konuşmacı)	87
<i>Mimarlık Eğitimi-Koruma-Özgünlük İlişkisi</i>	
Prof. Dr. Eti Akyüz Levi	101
<i>Mimarlık Lisans Eğitiminde Koruma Dersleri (D.E.Ü. Mimarlık Bölümü Örneği)</i>	
Yrd. Doç. Dr. Süheyla Birlik	108
<i>Kültürel Miras ve Değişim: Safranbolu Örneği, Kbü Deneyimi</i>	
Öğr. Gör. Meltem Özkan	121
<i>Mimarlık Bölümlerinde Mimarlık Tarihi Eğitiminin Durumu ve Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği</i>	
Öğr. Gör. Funda Kurak Açıcı, Arş. Gör. Özge Sever İslamoğlu	127
<i>Mimarlık Eğitiminde Geleneksel Mimari Modern Mimari Okumaları</i>	
Yrd. Doç. Dr. Mine Topçubaşı, Prof. Dr. K.Kutgün Eyüpgiller	137
<i>Türkiye'deki Yüksek Lisans Programlarında Mimari Koruma/Restorasyon Eğitimi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Erdal Eren	149
<i>Eminönü Yeni Cami Hünkâr Kasrı'nın İç Mekân Tefrişinin Projelendirilmesi ve Uygulaması</i>	

Malazgirt Salonu

Konu: Mimarlık Eğitimi ve Kültür İlişkisi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gediz Uruk

Arş . Gör. Sinem Kaya, Doç. Dr. Zeynep Uludağ	157
<i>Mimarlık Eğitiminde Küreselleşme ve "Yer" Kavramı</i>	
Arş . Gör. Serap Durmuş	168
<i>Kültürel Kimlik ve Mimarın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme</i>	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bakır, Arş. Gör. Mine Sungur	178
<i>Mimarlığın İçi / Dışı</i>	
Yrd. Doç . Dr. Fatih Us	187
<i>21. Yy. Mimarlık Eğitiminde Sinema Sanatının Yeri ve Önemi</i>	
Öğr. Gör. Dr. Muteber Erbay	195
<i>Mimarideki Küreselleşme ve Türkiye Mimarlığı Üzerine etkileri</i>	

3. OTURUM (26 Kasım 2010 Cuma, 10.30-12.00)

30 Ağustos Salonu

Konu: Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilir ve Ekolojik Yaklaşımlar (1)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Demet İrkl Eryıldız

Yrd. Doç. Dr. Güliz Özorhon	207
<i>Türkiye Mimarlık Eğitimi İçinde “ Ekoloji” ‘nin Yeri</i>	
Öğr. Gör. İrem Koyuncu, Arş. Gör. Seda Arslan	218
<i>Sürdürülebilir Ekolojik Yaşam Konusunda Bir Değerlendirme: Ekolojik Mimarlık</i>	
Y. Mimar Nilay Özeler Kanan	228
<i>Mimarlık Öğrencisinin Ekolojik Tasarım Anıları</i>	
Öğr. Gör. Dr. Kemal Reha Kavas	237
<i>Mimarlık Eğitimi ve Tarihsel Bilgiden Türetilen Ekolojik Yaklaşımlar</i>	
Arş. Gör. Dr. Esra Sakınç	251
<i>Kapodakya’dan Öğrenmek: Uplandown</i>	
Arş. Gör. Derya Güleç Özer, Prof. Dr. Gönül Utkuğu	260
<i>Enerji Etkin Ekolojik Mimari Eğitiminin Mimari Tasarım Stüdyosu Bağlamında İncelenmesi</i>	

Malazgirt Salonu

Konu: Tasarım Ve Stüdyo Eğitimi (1)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Şengül Öymen Gür

Doç. Dr. Aysu Akalın (Davetli Konuşmacı)	273
<i>Mimari Tasarım Eğitiminde Maketin Önemi</i>	
Arş. Gör. Bilgehan Yılmaz Çakmak	283
<i>Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması</i>	
Yrd. Doç. Dr. Pınar Dinç	294
<i>Mimarlık Eğitiminde Mimari Programlama Bilgisinin Anlamı: Bir Programlama Deneyimi</i>	
Doç. Dr. Çiğdem Polatoğlu, Arş. Gör. Çiğdem Canbay Türkyılmaz	214
<i>Mimari Tasarım Eğitiminde Stüdyo Kültürü; Ytü-Mt3 Stüdyosu Tasarım Etkinlikleri</i>	
Öğr. Gör. Dr. Mustafa Haluk Zelef, Emekli Öğr. Gör. Dr. Nihal Bursa, Arş. Gör. Fatma Zehra Çakıcı	314
<i>Mimarlık Eğitiminde Temsil Yöntemleri Üzerine Bir Deneme: ‘Evler’</i>	

4. OTURUM (26 Kasım 2010 Cuma, 13.30-15.00)

30 Ağustos Salonu

Konu: Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilir ve Ekolojik Yaklaşımlar (2)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gülser Çelebi

Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan, Arş. Gör. Kübra Özlü Değer	331
<i>İç Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilirlik Kavramı</i>	
Yrd. Doç. Dr. Özgü Özturan	341
<i>Sürdürülebilirlik ve Teknoloji Etkileşimi, Mekan Tasarımına Yansımaları</i>	
Arş. Gör. Esin Sarıman, Yrd. Doç. Dr. Şenay Boduroğlu, Yrd. Doç. Dr. Füsün Seçer Kariptaş	351
<i>Yüksek Binalarda Enerji Etkin Kabuk Sistemleri</i>	
Doç. Dr. Ayşe Erdem Aknesil	362
<i>Mimarlık Eğitiminde ve Uygulamalarda Yapı Fiziği Konularının Tasarım İçindeki Yeri</i>	
Yrd. Doç. Dr. Damla Altuncu, Yrd. Doç. Dr. Saadet Aytıs, Arş. Gör. Işıl Polatkan	372
<i>Mimarlık Eğitiminde Aydınlatma Tasarımı Formasyonu</i>	

Malazgirt Salonu

Konu: Tasarım ve Stüdyo Eğitimi (2)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ataman Demir

Yrd. Doç. Dr. Şenay Boduroğlu	381
<i>Tasarım Eğitiminde “Evrensel Tasarım” Kavramının Yeri ve Önemi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Havva Alkan Bala, Öğr. Grv. Marc Bussiere	391
<i>Fark Yarat Mimari Tasarım Atölyesi Bağlamında Ulus(Al)lararası İşbirliği</i>	
Yrd. Doç. Dr. H.Şebnem Uzunarslan	400
<i>Mimarlık Eğitiminde Deneysel Tasarlama Yöntemleri ve Örnekler</i>	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bakır, Y. Mimar Hasibe Kumbul	411
<i>Geleneksel Mimari Formların Birer Kültürel Öge olarak Yapılar Aracı ile Taşınmasında Mimarlık Eğitiminin Yeri</i>	
Arş. Gör. Ozan Avcı	423
<i>Moda Tasarımı ve Mimarlık İlişkisi Bağlamında Dönüştürme Bilgisinin Mimarlık Eğitimindeki Önemi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Özkal Barış Öztürk	434
<i>Mekan Tasarımı Eğitiminde Proje Stüdyoları için Bir Yöntem Önerisi: İmgesel Aritmetik</i>	

5. OTURUM (26 Kasım 2010 Cuma, 15.30-17.15)

30 Ağustos Salonu

Konu: Mimarlık Eğitim Politikaları (2)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Sencer Erkman

Prof. Dr. Ruşen Yamaçlı (Davetli konuşmacı)	445
<i>Mimarlık Eğitimi, Uygulama, Araştırma ve Akreditasyon: “Yaparak Öğrenme ve İyileştirme”</i>	
Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu (Davetli Konuşmacı)	449
<i>Mimarlık Eğitiminde Akreditasyon: NAAB İle İlgili Bir Değerlendirme</i>	
Arş. Gör. Murat Sönmez, Prof. Dr. Nur Çağlar (Davetli Konuşmacı)	457
<i>Mimari Tasarım Eğitimi, Çağdaş Mimarlık Sorunsalı Üzerine</i>	
Yrd. Doç. Dr. S. Müjdem Vural, Arş. Gör. Dr. Pınar Arabacıoğlu	471
<i>Mimarlık Eğitiminde Llp-Erasmus Değişim Programı – Öğrenci ve Öğretim Üyesi Hareketliliği</i>	
Yrd. Doç. Dr. Deniz Oktaç Beycan	478
<i>Mimarlık Eğitiminde Öğrencinin Uygulamaya Hazırlanmasında Yaz-Kış Okullarının Önemi</i>	
Arş. Gör. Sami Kalfaoğlu, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bakır	488
<i>Konya’da Mimarlık Eğitiminin 40 Yılı ve Kente Etkileri</i>	

Malazgirt Salonu

Konu: Tasarım-Stüdyo Eğitimi ve Bilgisayar Destekli Tasarım Oturum

Başkanı: Prof. Dr. Ayşe Balanlı

Prof. Dr. Gülen Çağdaş (Davetli Konuşmacı)	501
<i>Mimarlık Eğitiminde Bilgi Teknolojileri</i>	
Arş. Gör. Sema Alaçam, Prof. Dr. Gülen Çağdaş	508
<i>Mimari Tasarım Eğitiminde Sayısal Ortamın İnkilemleri: Öğrenci Çalıştayları Üzerinden Değerlendirme</i>	
Doç. Dr. Birgül Çolakoğlu	515
<i>Mimarlık Eğitiminde Sayısal Mantık</i>	
Arş. Gör. Özge Sever İslamoğlu, Öğr. Gör. Funda Kurak Açıcı	525
<i>Mimarlık Eğitimi: Bir Eğitim Mekânı Üzerine</i>	
Yrd. Doç. Dr. Güliz Özorhon, Yrd. Doç. Dr. İlker Fatih Özorhon, Arş. Gör. Fırat Aksakal	534
<i>Bir Tasarım Deneyimi - Sergi Elemanı Tasarımı Atölyesi</i>	
Yrd. Doç. Dr. Rüyeyda Kömürlü	540
<i>Mimarlık Eğitimi Lisans Programlarında Proje Yönetimi ve Kalite Yönetiminin Önemi</i>	

MİMARLIK EĞİTİMİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ YARINI

AMAÇ VE KAPSAM

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü ve Mimarlar Odası Konya Şubesi, Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün kuruluşunun 40. yılı anısına 25-27 Kasım 2010 tarihleri arasında “*Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını*” başlığı altında ulusal düzeyde sempozyum düzenlemeyi planlamıştır. Sempozyumda, Ülkemizdeki mimarlık eğitiminin farklı ana başlıklar altında, kapsamlı şekilde ulusal ölçekte tartışılması amaçlanmaktadır. Ülkemizdeki mimarlık okullarında, tasarım, sanat, mimari stüdyo, restorasyon ve teknik içerikli derslerde uygulanan yönetsel yaklaşımların, elde edilen birikim ve deneyimlerin paylaşılması ve tartışılmaya açılması hedeflenmiştir. Sempozyum kapsamında, bildiri ve poster sunumları ve proje sergileri gerçekleştirilecektir.

SEMPOZYUMDA YER ALAN KONU BAŞLIKLARI

1-Mimarlık Eğitim Politikaları

Güncel gelişmeler bağlamında mimarlık eğitiminde meydana gelen yenilikçi yaklaşımların, AB ‘ye uyum sürecinde yürütülen çalışmaların gelişim süreçleri ve ülkemiz mimarlık eğitiminde beklenen yeniliklerin tanıtılması ve tartışmaya açılması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Mimarlık eğitiminde yeni eğilimler ve gelişmeler
- Mimarlık eğitiminde uzmanlaşma sorunsalı (lisans ve lisans üstü düzeyde)
- Eğitimde esneklik, ortak eğitim programları ve akreditasyon, değişim programlarının önemi
- Mimarlık eğitimi ve disiplinler arası ilişkiler, mimarlık eğitim programlarında bütünsellik

2- Mimarlık Eğitiminde Sanatsal Boyut

Sanatsal duyarlılığın mimar adaylarına kazandırılması mimarlık eğitiminin gereken temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda çeşitli okullarda yürütülen eğitim metotlarının bu başlık altında ele alınması hedeflenmiştir.

İlgili temalar:

- Mimar adaylarına sanatsal duyarlılığın kazandırılmasına yönelik gerçekleştirilen uygulamaların tanıtımı ve elde edilen birikimler.
- Mimarlık eğitiminde plastik sanatların ve önemi

3-Mimarlık Eğitiminde Koruma, Restorasyon ve Mimarlık Tarihi

Bulduğumuz coğrafyada çeşitlilik gösteren tarihsel mimari mirasımızın korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarımı ile ilgili mimarlık okullarında yürütülen çalışmaların ele alınması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Kültürel Mirasın Korunması
- Kültürel Mirasın Belgelenmesi
- Kültürel Miras ve Değişim
- Koruma Bilincinin Oluşturulması

4-Mimarlık Eğitimi ve Kültür İlişkisi

Mimaride kültürel kimlik konusunun mimarlık eğitimindeki yeri ele alınması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Mimarlık ve Kültürel kimlik
- Mimarlık ve Küreselleşme

5-Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilir ve Ekolojik Yaklaşımlar

Mimarlık eğitiminde ekolojik yaklaşımlar ve sürdürülebilirlik kavramlarının ele alınması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Sürdürülebilir Kalkınma ve Mimarlık İlişkisi
- Mimaride Ekolojik Yaklaşımlar
- Enerji Etkin Mimari Tasarım

-Bilgi edinme kaynağı olarak Geleneksel Mimari ve geleneksel mimariden ders çıkarma

Tasarım ve Stüdyo Eğitimi

Mimari Tasarım ve stüdyo derslerinde uygulanan farklı yöntemsel yaklaşımların ve elde edilen deneyimlerin paylaşılması ve tartışılmaya açılması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Tasarım eğitimi
- Stüdyo derslerinden elde edilen deneyimler

Bilgisayar Destekli Tasarım

Mimarlık eğitiminde bilgisayar teknolojileri ile ilgili derslerin veriliş biçimi ve bilgisayarla tasarım konularının ele alınması amaçlanmıştır.

İlgili temalar:

- Bilgisayar Destekli Tasarım
- Mimarlık Eğitiminde Bilgi Teknolojileri

SUNUŞ

40 YIL GEÇTİ ARADAN

1970 yılının Aralık ayında Erkek lisesinin 6 Fen F sınıfı topluca görevlendirildik, Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Yüksek Okulunun açılışına. Paltolarımız sınıfın tahta askılarında kaldı. Daha şık görünelim diye.

Sırtımızda yaz günlerine öykünen imitasyon bir aralık güneşi, içimize işleyen yakıcı bir ayaz, kürsüde genç bakan ve Aralık soğuşunda alnında boncuk boncuk terlerle ilk ve en genç müdürümüz; Yılmaz Eskiil. Böylece açtık yazlık ayakkabılarımız içinde uyuşan ayaklarımız, ellerimizde donan nefeslerimizle, Mimarlık Bölümünü, iki katlı eski hastane ve çocuk yetiştirme yurdu binasında.

Sonra talebesi olduk, asistanı, hocası, idarecisi. İyi şeyler yaptık, sevindik. Eksiklerimize üzüldük. Zor günler, keyifli günler iç içe geçti gitti. Tam 40 yıl.

Bu önemli eşikte durup düşünelim, bir hesaplaşmaya girelim dedik, kendimizle, mazimizle, 40 yıl ile. Geleceğe daha doğru bakabilmek, yolumuzu daha düzgün çizebilmek adına. Bu davetimizde bizi ilk cesaretlendiren Mimarlar Odası Konya Şubemiz oldu. Gönül dolusu minnet hepsine. Bu buluşmayı o ilk açılış noktasında yapmak istedik. Ama olmadı. Gidip baktık yerine. Yıkılmışlardı o sempatik (belki bizim ilk göz ağrımız olduğu için) yapıyı. Şimdilik otopark olmuş. Ama yapılacağını tahmin ettiğim gökdelenin (korktuğum) gölgesi, içinde sessiz film oynadığımız susuz-mozaik havuza düşmüş, “çocuk hatıralarımı” karartıyor.

İçimdeki çocuk bir kez daha üşüdü, 40 yıldır olduğu gibi.

Şimdi daha iyi anlıyorum ki bu 40 yılın hesaba-kitaba gelmesi zor hesaplaşmasını, yalnız yapamazdı o titreyen çocuk. Aralık soğuşunda, sırtında yaza öykünen bir imitasyon güneş. Paltosu askıda kalmış, nefesi ellerinde donmuş. Üstüne üstlük, şimdi bu ülkenin mimarlık kültürü en derin 3-5 şehirden birinden koparılıp atıldığı Buzlukbaşı Kampüsü'nün ayazında.

Dayanamazdı buna.

Onun için iyi ki geldiniz dostlarım. Uzun bir aradan sonra bu önemli davetimize 40. yıl hesaplaşmamıza. Ya da buluşmamıza. Bundan sonra her yıl iki kez dergimizle ve iki yılda bir geleneksel olarak yapmayı planladığımız “Konya Buluşmaları”nda bir araya gelmek dileğiyle. Yazdıklarınızla – çizdiklerinizle.

İmitasyon kış güneşinde Buzlukbaşı'nın ayazında ve 40 yılın doyumsuz anılarında.

Hepinize sonsuz selam, sevgi, saygı.

Prof. Dr. Ahmet ALKAN

S. Ü. Mimarlık Bölüm Başkanı

1.OTURUM

25 Kasım 2010 Perşembe, 14.00-15.00

30 Ağustos Salonu

Mimarlık Eğitim Politikaları (1)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Eyüce

Arş. Gör. Seven Yücel

*Mimarlık Politikaları Oluşturulurken Mimarlık Eğitiminin
Biriktirdikleri-Biriktirecekleri*

Öğr. Gör. S. Sema Uzunoğlu

*Mimarlık Eğitiminde Psikoloji Formasyonunun Önemi ve Eğitim
Programlarına Alınmasının Gerekliliği*

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin Dikmen, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Asım
Aytan

*Mimarlık-Kentsel Planlama İlişkisi: Bozok Üniversitesi 1. Yıl
Deneyimi*

Yrd. Doç. Dr. Saadet Aytıs

*Mimarlık Formasyonunun Diğer Disiplinlerdeki Önemli Rolü ve
Eğitimdeki Yeri*

MİMARLIK POLİTİKALARI OLUŞTURULURKEN MİMARLIK EĞİTİMİNİN BİRİKTİRDİKLERİ- BİRİKTİRECEKLERİ

SEVEN YÜCEL¹

ÖZET

Bu bildirinin amacı, geliştirilmeye çalışılan güncel mimarlık politikaları bağlamında mimarlık eğitimi bekleyen değişimleri sorgulamaktır. Mimarlık eğitimi dünden bugüne mevcut yenilikler ve gelişmeler altında kendini sürekli bir değişim içerisinde yapılandırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle mevcut durumu anlamak, bu etkileşim sürecini sorgulamayı ve yorumlamayı, böylece mimarlık eğitimi gelecekte ne beklediğine ilişkin öngörülerde bulunabilmeyi sağlayacaktır. Çünkü bu ortamlarda meydana gelen güncel gereksinimler mimarlığı ve eğitimi etkilerken, aynı zamanda mimarlık ve eğitimi de bu ortamları dönüştürebilecek bir güce sahiptir.

Bütün bu etkileşim sürecinin belki de global ölçekte farkındalığının artması, mimarlığın toplumsal, sosyal ve fiziksel çevreyi, dolayısıyla yaşam kalitesini etkilediğinin düşünülmesi pek çok örgütü de harekete geçirmiştir. Özellikle ‘mesleki hizmetlerin küreselleşmesi’ kavramıyla yola çıkılan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) düzenlemeleri ve bir alt ölçekte Avrupa Birliği tarafından başlatılan iç düzenlemeler, uyum süreçleri ve standartlaştırma eğilimleri, birçok meslek alanında olduğu gibi mimarlık mesleğini de etkilemektedir. Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) ve Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) bu süreçte mimarlık mesleği ve eğitiminin kendine özel durumlarını da ortaya koyabilmek adına AB ile iletişim içerisinde. Avrupa çapında bir mimarlık politikası üretilmesini amaçlayan Avrupa Mimarlık Politikaları Forumu (EFAP)ın, bu alanda mimarlık mesleğine özgü nitelikleri ortaya koyma adına önemli bir konumda olduğu düşünülebilir.

Mimarlık politikaları oluşturulmaya çalışılırken pek çok ülke kendi koşulları ve beklentilerini içeren metinler yayınlamakta, alt alta sıralamaya çalıştığı maddeler ile bir standartlar bütününe ulaşmaya çalışmaktadır. Fiziksel çevre kalitesi ve toplumsal beklentileri artırmak temelli düşünülebilecek bu çalışmalar ile belirli standartlara getirilmeye çalışılan mimarlık eğitimi ile ilgili yapılan düzenlemelerin hangi paralelde yürümekte veya ayrılmakta olduğunu gözlemlemek önemli olacaktır. Ayrıca bir diğer sorgulanmaya değer konu, her ülkenin kendi öz nitelikleri, koşulları, beklentileri ve değişkenlerinin olduğu göz önünde bulundurularak, bu

¹ Araş. Gör. Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, KAYSERİ

uyum süreçlerinin içinde yer alan ülkemizin mimarlık mesleği ve eğitimi ile ilgili geleceğe ilişkin öngörülerini ne derece ortaya koyabildiği ve koyabileceği olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Mimarlık Politikaları, Küreselleşme, Değişim

1. MİMARLIK EĞİTİMİ

Mimarlık eğitimi üzerine düşünmeye başladığımızda, birçok kavramdan da aynı anda bahsetmeye başlarız. Mimarlığın kendisi çoklu bir ortam içinde var olan bir kavramken, mimarlık eğitiminden bahsederken etkileşim içinde olunan ortamların daha da artarak çeşitlendiği düşünülebilir.

Fiziksel ve sosyal birçok etmen, geçmişin farklı dönemlerinin kendine özgü koşullarını oluşturmuştur. Mimarlık üretiminin de bu etmenlerle birlikte varoluşu, içinde bulunulan koşulları anlamayı ve yorumlamayı gerekli kılar. Bugün, bilgi kaynakları ve üretim biçimlerindeki çeşitlenme, iletişim ortamının genişlemesi ve etkileşimlerin artması ile ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla artık daha da genişleyerek küresel ölçeğe yayılan ortam, içinde bulunduğu dönemi anlamak ve farkında olmayı daha da gerekli kılmaktadır.

Özellikle varlıkbilim alanındaki çalışmalar eşliğinde, mimarlık bir düzen biçiminden çok, bir iletişim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Mimarlık anın içinde ötekiler ile oluşturulan bir asimetrik iletişim sürecidir. Her “öteki” ile kurulan iletişim, mimarlığın kendini yenilemesini, sorgulamasını, eleştirmesini ve böylelikle kendini her öteki ile karşılaşma anında yenileyebilen, açık uçlu bir sistem olmasını sağlar.(Güney, Yürekli 2004)

Mimarlık eğitimi de geçmişten bugüne bu açık uçlu sistemin bir parçası olarak kendini sürekli yenilemiştir. Bu yenilenme kendi iç koşullarına bağlı olduğu gibi dış koşulların da etkisi altında yapılmıştır. Bugüne baktığımızda mimarlık eğitiminin küreselleşmenin bir uzantısı olarak ortaya çıkan yeni bir iletişim süreci içinde yeni ilişkiler geliştirmeye çalıştığını görebiliriz.

Bu çaba geliştirilirken, değişimi her boyutuyla anlamak, özellikle mimarlık eğitimi bu süreçte konumlandırılmak açısından önemli olacaktır. Bu nedenle küresel ölçekte mimarlık mesleği ve eğitimi ile ilgili geliştirilen yeni durumları, ilgili kuruluşları ve beklentileri anlamak gereklidir.

2. UYUM SÜREÇLERİ

Hizmet ticareti için küresel ölçekte serbest bir pazar oluşturulması hedefi ile Dünya Ticaret Örgütü, ‘mesleki hizmetlerin küreselleşmesi’ kavramı üzerinden anlaşma ve düzenlemeler yürütmektedir.

Bir alt ölçekte ise Avrupa Birliği (AB), bölgesel pazarla ilgili iç düzenlemeler oluşturmaktadır. AB 2010 yılında dünyanın bilgiye dayalı en büyük ekonomisi olmayı amaçlayan Lizbon Stratejisi kapsamında iç pazarın serbestleşmesi için çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmektedir.

Bu bağlamda, yürütülen düzenlemelere sosyal ve kültürel açıdan yapılan eleştirilerin yanı sıra, meslek çevrelerinden eleştiriler yapılmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel bir tartışma alanının oluştuğu söylenebilir. Tüm hizmetleri

bir bütün olarak ele almak, hizmet biçimleri arasındaki farklılıklara yeterince dikkat edilmemesi tehlikesini barındırmaktadır. Mimarlık mesleğinin ayrıca kendine özgü niteliklerinin bulunması, bölgesel ve ulusal ölçekteki meslek örgütlerini yeni çözümler ve modeller geliştirme konusunda hızlandırmıştır.

Uluslararası meslek uygulaması konusunda, tüm dünyadaki mimarlık örgütlerini kapsayan Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) ve Avrupa'daki meslek örgütlerini kapsayan Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) önemli noktalarda yer almaktadır. ACE'nin temel görevi mimarlık mesleği, mimarlık uygulaması, mimarlık politikası ve yapı çevre üzerinde doğrudan etkisi olan AB politika alanlarındaki gelişmeleri izlemek ve bu alanlarda etkin rol üstlenmek olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca mimarlık eğitimi ile ilgili çalışmalar yapan, Avrupa Mimarlık Okulları Birliği (EAAE), Avrupa Mimarlık Okulları Başkanları Ağı (ENHSA), Avrupa Mimarlık Politikaları Forumu (EFAP) güncel kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Mesleğin kamu yararı boyutu nedeniyle kaçınılmaz olarak toplumsal ve kültürel bir tartışma alanı oluşmaktadır. Bu alan içinde mimarlık mesleği ile ilgili değişim süreçlerini, mimarlık eğitimi ve meslek ortamında yaşanan güncel durumlar bağlamında incelemek gerekli olacaktır.

Mimarlık eğitiminin içeriği ve biçimi ile ilgili bu süreçte yeni düzenlemeler öngörülmeye başlamıştır. 1996 yılında yayınlanan ve 2004 yılında revize edilen UIA/UNESCO Mimarlık Eğitimi Şartı, mimarlık eğitiminin içermesi gereken 11 kriteri sıralamakta, eğitimin en az 5 yıl tam zamanlı olması ve bunu 2 yıllık stajın izlemesinin yerinde olacağını söylemektedir.

Avrupa'da ise 1985 yılından beri geçerli olan Avrupa Konseyi Mimarlar Direktifi, 2005 yılında AB Parlamentosu ve Komisyonunun Mesleki yeterliliklerin Tanınmasına İlişkin Direktifi ile değişmiştir. Bu direktif, toplamda en az dört yıl tam gün eğitimden ya da en az üç yılı tam gün esasına dayalı altı yıl eğitimden oluşmaktadır. ACE nin kabul gören görüşü eğitimin kesintisiz beş yıl olması gerektiği ve iki yıllık zorunlu staj uygulamasının önem kazandığıdır.

Avrupa Mimarlık Okulları Birliği (EAAE) ve Avrupa Mimarlık Okulları Başkanları Ağı (ENHSA) nın çalışmaları içinde yer alan 2001 yılında imzalan, 2003 yılında yeniden kabul edilen ve 2007 de revize edilen Hanya Bildirisi, meslek uygulamasına girişi sağlayacak mimarlık eğitiminin en az 5 yıllık ya da Avrupa Kredi Transfer Sistemi(ECTS) ne göre 300 kredilik bir programla gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir.

Mimarlık okullarının uluslararası akreditasyonu ile ilgili, uluslararası ortamda UIA ve RIBA(İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü) arasında bir çalışma gerçekleştirilmekte ve validasyon (geçerlilik) hizmeti verilmektedir. Ulusal akreditasyon yapan, ABD' de NAAB (National Architectural Accrediting Board), İngiltere' de RIBA (Royal Institute of British Architects), Kanada' da CACB (Canadian Architectural Certification Board), Avustralya' da AACAA (Architects Accreditation Council of Australia) önemli kuruluşlar olarak görülmektedir. Bu kuruluşlardan sadece RIBA ülke dışındaki mimarlık kurum ve programlarının değerlendirmesini de yapmaktadır. NAAB ise *international assistance* adıyla ülke dışındaki programları değerlendirmekte, danışmanlık vermekte, ancak akreditasyon vermemektedir.

UNESCO-UIA eğitim koşullarına bağlı olarak UIA kapsamı içinde UIA ya bağlı tüm örgütlerce kullanılabilir bir organizasyon üzerinde çalışmalar sürmektedir. EAAE (European Association for Architectural Education) de üye okulların katılımı

ile hareketlilik ve işbirliğinin gerekleri olarak değerlendirmede de ortaklıklar aramakta, ülkelerin kendi akreditasyon organizasyonlarını kurmalarını önermektedir. DTÖ yalnızca serbest pazarın olanaklı olabilmesi için karşılıklı tanıma anlaşmaları ve ortak sistem önerilerini desteklemekte, mesleki yeterlilik ve yetkilerle ilgili özel bir hukuk getirmemektedir.

Ülkemizde genel durum ise AB’de mesleki yeterliliklerin tanınması ve serbest dolaşım ile ilgili düzenlemelere bağlı olarak ulusal yasa hazırlıklarının yapılmasıdır. ‘Mesleki Yeterliliklerin belirlenmesi ve Tanınması Yasa Tasarısı’ çalışmasındaki kurumsal yapılar, Mimarlık Okulları Bölüm Başkanları İletişim Grubu (MOBBİG), Mimarlık Fakültesi Dekanları Konseyi (MİDEKON), Mimarlar Odası ve Mimarlık Akreditasyon Kurulu (MIAK) birlikte çalışmalar yürütmektedir. UIA/UNESCO Eğitim Şartı’nda ve Yeterlilikler Direktifi’ndeki 11 maddenin yanı sıra, Türkiye özelinde bazı maddelerin eklenmesi kararlaştırılmıştır.

3. MİMARLIK POLİTİKALARI

Uyum süreci içerisinde aktif rol alan bu kuruluşlardan, Avrupa Mimarlık Politikaları Forumunun (EFAP) çalışmalarını incelemek, mimarlık politikaları oluşturulurken geliştirilen güncel yaklaşım ve tartışma konularını gözlemlemek açısından önemli olacaktır. Forum toplantıları yılda iki kere AB Dönem Başkanlığı’nı yürüten ülkelerin ev sahipliğinde yapılmaktadır. Toplantıların ilki Ekim 2006 da Helsinki’de ‘Günlük Yaşamı Kutlamak-Mimarlık Politikalarının Farklı Yönleri’ başlığında yapılmıştır. Bu toplantılar sırasında, Türkiye Mimarlık Politikası oluşturmaya yönelik çalışmalar Mimarlar Odası tarafından katılımcılara aktarılmıştır. Çeşitli komitelerde geliştirilen taslak metin ise, Aralık 2005 te gerçekleşen 3. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı’nda tartışılmaya devam etmiştir. Elde edilen taslak metinle, çeşitli anayasal ve yasal düzenlemeler ve benzeri kapsamlı programların bölümleri oluşturulmaya başlanmıştır. 2006-2007 dönemi boyunca her iki ayda bir farklı şehirlerde ‘Türkiye Mimarlık Politikasına Doğru Mimarlık ve Kent Buluşmaları’ temalı kongrelerle yeni katkılar alınması çabasına gidilmiştir.

2007 de Hamburg’da ‘Sürdürülebilir Kentsel Gelişim İçin Yapı Kültürü’ temasıyla devam eden EFAP toplantılarının bugüne kadar yapılan toplam 8 toplantısının sonuncusu Nisan 2010 da İspanya’da ‘Sürdürülebilirlik ve Bütüncül Kentsel Dönüşüm’ temasıyla düzenlenmiştir. Toplantı temalarına ve tartışılan güncel konulara bakıldığında gözlemlenebilecek olan, mimarlık ve kentle ilgili yeni fikirler geliştirmeye çalışmanın ön planda olduğu, katılımcılığı destekleyen yeni yaklaşımların ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Böylece her ülke kendi mimarlık politikasını oluşturacak ve Avrupa Birliğinin öngördüğü sürdürülebilir gelişim ve dünya ölçeğinde rekabetçi bir ekonomi olma hedefine ulaşmada adımlar atılacaktır.

Tam da bu noktada, mimarlık politikası üretirken hedefin ve izlenen yolların ne olacağına önemi büyüktür. Her ülke hem kendi öz nitelikleri ve beklentilerini ortaya koymak, hem de AB standartlarını yakalamak kaygısıyla politikalarını oluştururken hangi yolları izlediğini analiz etmek, mimarlık ve eğitimi ile ilgili nasıl öngörüler geliştirdiğini sorgulamak gerekli olacaktır.

Bunun için en son geliştirilmiş bazı mimarlık politikaları metinleri üzerinden bir gözlem yapılabilir.

3.1. Finlandiya Uusimaa Bölgesi İçin Üretilen Mimarlık Politikası

Mimarlık politikası oluştururken belirledikleri karar vericiler üzerinden bir tanımlamaya gitmeye çalışılmıştır. Kent sakinleri ve kural koyucular ile kentsel yaşam kalitesi arasında önemli buldukları kavramlar ortaya çıkarılmıştır.

Kent sakinlerinin, mimarlığı Uusimaa bölgesinin tarih, kültür ve yaşam tarzının önemli bir kısmı olduğunu, kırsal ve kentsel çevrenin kalitesi için ayrılmaz bir etken olarak mimari kaliteyi gördüğünü, mimarlığı kültürel, sanatsal ve ekonomik yaşamı etkileyen bir mesleki faaliyet olarak nitelendirdiğini hissettiği anda mimarlık politikası üretmenin başarılacağı üzerinde durulmaktadır. Kural koyucuların da mimarlık ve kent planlama konularının toplum tarafından daha iyi görülür ve bilinir hale gelmesi için çaba göstermesi gerektiği ayrıca yatırımcı ve bölge sakinlerini mimarlık ve kent kültürü alanları ile ilgili eğitimi ve bilgi düzeylerini arttırması yönünde teşvik etmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Temel olarak mimarlığı politik kararlar verilirken bir uzmanlık alanı olarak dikkate alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

3.2. Hırvatistan İçin Üretilen Mimarlık Politikası

Şu anda Avrupa'daki yapılı çevreyi mimarlık ve mühendislik gibi uzmanlık alanlarının birlikte çalışması sonucu oluşturulduğu belirtilmiştir. Mimarlığın kültürel politikasının ve yapım kalitesinin mimarlık ile ilgili politikaları açıklayan ve parlamento tarafından hazırlanmış stratejik kurallar yoluyla elde edileceği görüşündedirler. Şuanda tanımlanmış mimarlık politikaları olmamasına rağmen, kılavuz oluşturacak stratejiler belirlemeye çalışılmıştır. Bazıları; çevre kullanımı ve alışkanlıklarını yerleştirme, ulusal bilinç ve Avrupa bağlamında konumlanma, doğal ve yapılı değerleri belirleme, insan ve çevre arası etkileşimi destekleyerek, koruma, geliştirme ve tahribatını azaltmaya çalışma olarak sıralanabilir.

3.3. İrlanda İçin Üretilen Mimarlık Politikası

Çevre, kültürel miras ve yerel yönetim kuruluşunun etkin rol oynadığı mimarlık politikası oluşturma süreçlerinde, 2009-2015 yılları arası için öngörülen bir gelişim planı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu konuda kuruluşun başkanı, öncü bir komite (Steering Committee) ve odak gruplar (Focus Groups) oluşturularak, ülkede seçilen 7 bölgede kamu ile buluşma toplantıları düzenlenmiş ve 3 ana başlık üzerinde yoğunlaşmıştır; yapılı çevrede kalite, sürdürülebilirlik ve farkındalık, eğitim, araştırma. Yapılan çalışmalar sonucunda, hükümete, hazırlayabileceği mimarlık politikası için taslak bir metin önerisinde bulunulmuştur. Hükümet de bu doğrultuda üzerine vurgu yapacağı 4 temel başlık belirleyerek politika oluşturmaya çalışmaktadır; mimarlık politikası için sağlam bir zemin oluşturma, yüksek kalitede binalarla örnek oluşturabilme, planlama süreçlerine mimari verileri dahil ederek sürdürülebilir yapılı çevre üretmeyi teşvik edebilme ve mimarlıkta kalite beklentisini ve farkındalık ve anlama kavramlarını geliştirebilme.

Bugün birçok Avrupa ülkesinde geliştirilen bu ve benzeri mimarlık politikası üretme çalışmaları ve oluşturulan metinler incelendiğinde, ortak birtakım çıkarımlara gidildiği gözlemlenebilir. Kenti koruma bilincinin geliştirilmesi, mimari kalitenin yükseltilmesi, sürdürülebilir yapılı çevreler tasarlanması, karar verici olarak hükümetin yaşayan bölge halkı ve meslek uzmanlarıyla birlikte çalışması,

farkındalık ve bilinç düzeyinin artması gibi ilkeler bir süre sonra ortaklaşmaya başlamaktadır.

Mimarlık eğitimi ile ilgili tespit ve öneriler ise birkaç kelime ile sınırlanmış, mimarlık politikaları oluştururkenki etkinliği çoğu yerde daha geri planda hatta ayrı bir kavram gibi ele alınmıştır. Oysa mimarlık eğitimi de benzer bir standart ve kalite arayış sürecinin içindedir. Politikaların kapsayıcılık düzeyi arttıkça etkinliğinin de artacağı açıktır. Aynı zamanda bir diğer önemli nokta politikaların uygulama aşaması ile ilgili öneri ve örneklerin henüz yetersiz bir düzeyde olduğudur.

4. TÜRKİYE MİMARLIK POLİTİKASI VE UYGULAMASI

Türkiye’de oluşturulmaya çalışılan mimarlık politikası metinlerinde de benzer nitelik arayışlarının oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenebilir. Fakat belki de en temel fark Avrupa ülkelerinde bazı meslek kuruluşlarıyla ve kamu bilincini geliştirme odaklı politika oluşturma çabasının daha sonra resmi hale getirilmeye çalışılması, ülkemizde ise ortak görünen bu çıkarımların önce resmileştirilip sonra uygulamaya dönüştürme yöntemi içinde ilerlediği gözlemlenebilir.

Düşünülmeye değer olan bu durum politika metninin yaklaşık 6 sayfalık bütünü içerisinde, politikanın uygulanması ile ilgili yalnızca şu iki cümlenin yer alması ile belirginleşmektedir : ‘Kültürden sorumlu Bakanlık başta olmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ve diğer kamusal örgütlenmeler bu politikanın uygulanmasından sorumludur. TMMOB Mimarlar Odası, Türkiye Mimarlık Politikası hedefinin temel güvencesidir. Bu hedefe yönelik çalışma stratejisini ve eylem programını ilgili kesimlerle birlikte yürütür ve geliştirir.’

Uyum süreçleri kapsamındaki tüm faaliyetlerde, geleceğe ilişkin düşünülmesi gereken durum, ilkesel olarak ortak çıkarımlarda buluşulabilen kurallar ve beklentiler dizisinin NASIL uygulanacağı ve sonuçların NE olacağına ilişkin çalışma ve öngörülerimizin yetersizliğidir. Yetki ve sorumluluk bir kuruluşa verilirken, denetleme ve uygulama sınırlarının çizilebilmesi için kamu ile kendini kontrol etme refleksinin öncelikle yerleşmesi gereklidir. Bu da başta belirtilen önce kamu bilincinin oluşması ve mimari çevrede kalite beklentisinin kendiliğinden beklenen bir sürece dönüşmesini gerektirecektir.

5. SONUÇ

Mimarlık ile ilişkili bir kural koymanın güçlüğü açıktır. Birçok ortamdan hem beslenen hem de bulunduğu ortamı dönüştüren mimarlık eylemi, denetlenmesi zor bir sınır çizer kendisine. Bu nedenle içinde bulunduğumuz küreselleşme ve standartlaşma sürecini anlamak önemlidir. Kendi kurallarımızı belirlerken mimarlık ile ilişkili olduğu ortamları birlikte gözlemleyerek ortak refleksler geliştirmek tutarlı bir yol izlemek adına gerekli olacaktır.

Dolayısıyla mimarlık politikası üretirken, yapılı çevre üretimi ve kalitesi üzerine düşünce üretilen ve uyum sürecinin de bizzat içinde olan mimarlık eğitim ortamını dışarıda bırakmak olanaksızdır. Bugün ve geleceğe ilişkin fikirler üretmek, belirleyeceğimiz ilkelerin nasıl ve hangi kuruluşlarca ortaya konacağını düşünmek mimarlık eğitiminin de soruları arasındadır.

Geleceğe ilişkin öngörüler oluştururken bütün olarak çalışan bir sistem kurabilmek önemli olacaktır. Bütünü oluşturacak ilişkiler ağını kurarken ortak beklentileri kamu ve kuruluşlarla birlikte ortaya koyabilmek daha kendiliğinden ve içten dışa gelişen bir yapılanmayı getirecektir.

KAYNAKLAR

- Güney, D., Yürekli, H., Mimarlığın Tanımı Üzerine bir Deneme, İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:3, Sayı:1, 31-42, Mart 2004.
- Gürdallı, H., Yücel, A., (2006). Mimarın formasyonunda formel mimarlık eğitiminin yeri, İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:5, Sayı:1, 99-103.
- Roth, M. L., (2000). Mimarlığın Öyküsü, Öğeleri, Tarihi ve Anlamı, Çev: Argün Akça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Till, J., (2000). Too Many Good Ideas, Architectural Strategies and Design Methods, 18th EAAE Conference, 1-3 November, Delft University of Technology, Netherlands.
- Bayazıt, N., (2004) Tasarımı Keşfetme: Tasarım Araştırmalarının Kırk Yılı, İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:3, Sayı:1, 3-15.
- Touraine, A., (2007). Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma, (çev. Olcay Kunal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Uluslararası Süreçler Etkisinde Mimarlık Eğitimi Ve Uygulamaları: Güncel Konular, AB-GATS Sürecinde Meslek Uygulamaları Çalışma Grubu – Mek 4 , 9 Kasım 2007.
- Hacihasanoglu, O., (30.3-2.4 2007). Mimarlık Akreditasyon Kurulu Koşullar ve Süreçler, MOBBİG 24, Lefke Üniversitesi Mimarlık Bölümü
- AB-GATS Sürecinde Mimarlık Uygulamaları Çalışma Grubu, Mimarlık ve Eğitim Kurultayı IV, Ankara, 2007.
- Schaps, H.K., 2008. Architectural Policies and Building Culture for Croatia In Europe, Zagreb, March.
- 'Government Policy on Architecture 2009 – 2015', Department of the Environment, Heritage and Local Government, published by The Stationery Office, Ireland.
- Savisalo, A., Mäkinen, S., Palaste-Eerola, T., 'Our Common Metropolis, An Architectural Policy for the Uusimaa and Itä-Uusimaa Regions', Uusimaa Regional Environment Centre, Uusimaa Regional Council, Regional Council of Itä-Uusimaa, Punamusta, Helsinki 2009.
- Türkiye Mimarlık Politikası, www.arkitera.com/.../TurkiyeMimarlikPolitikasi.doc
- Türkiye Mimarlık Politikası'na Doğru...
- <http://mimarlarodasi.org.tr/UIKDocs%5Cturkiye-mimarlik-politikasi.pdf>
- <http://www.mo.org.tr/index.cfm?sayfa=Ubelge&sub=efap>

MİMARLIK EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİ FORMASYONUNUN ÖNEMİ VE EĞİTİM PROGRAMLARINA ALINMASININ GEREKLİLİĞİ

SEMRA SEMA UZUNOĞLU²

ÖZET

Bu çalışmada, Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencileri mimarlık psikolojisine hazırlamak üzere geliştirilen ve uygulanan "Mimarlık Eğitiminde Psikoloji Formasyonu" içerikli eğitim programının amaç, yöntem ve sonuçları irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Psikolojisi, Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji, Algı Psikolojisi, Mimarlık Eğitimi

ABSTRACT

This paper aims to study the goal, method and results of the educational program entitled "Formation of Psychology in Architectural Education" which is developed and experienced on preparing freshmen students of Architectural Faculty in Near East University.

1. GİRİŞ

Ulusal yüksek eğitim sistemi içinde yetişmiş insan gücü elde etmenin örgün eğitimden geçtiği tartışılmaz. Önümüzdeki yıllarda mimarlık genel alanı içinde yer alan mimarlık, planlama, tasarım temel alanlarındaki eğitim programlarının yeniden ele alınarak güncelleştirilmesi söz konusu olacaktır. Bu nedenle Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde, Mimarlık ve İç Mimarlık bölümlerinde bilimsel bir disiplin olan "Mimari Psikoloji" ders olarak program içine alınmış, üç yıllık bir uygulama yapılmış ve halen devam etmektedir. Bu eğitsel deneyimi ve aldığımız sonuçları bu bildiriyle bilgi ve tartışmaya açmaktayım.

²Öğr. Gör. Y. Mim. Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Böl. Lefkoşa K.K.T.C.

2. PROGRAMIN GEREKLİLİĞİ

İnsanlık tarihinde üretilen tüm mal ve hizmetler gereksinimlerden doğmuştur. Özetlediğimiz bu çalışma sonucu, “Mimarlık Eğitimi’nde Psikoloji Formasyonu” programının gerekliliğini şöyle açıklayabiliriz : Yüksek eğitimimizi ulusal düzeyde kuran ve denetleyen kurum olan Y.Ö.K., öğrenci yerleştirmelerini merkezi bir sınavla yapmaktadır. Bu sınav sonucunda, mimarlık öğrencileri fen bilimlerini içine alan “Sayısal” puanları ile yerleştirilmektedir. Bu uygulama sonucunda öğrenciler çoğu kez ikinci ve hatta dördüncü-beşinci tercihlerinde yer alan mimarlık eğitimini almak durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca yaşadıkları kentler dışındaki üniversitelerde ve onların kent dışındaki kampüslerinde ikamet etmektedirler. Bir ada ülkesi olan K.K.T.C.’deki üniversitelere Y.Ö.K. sistemiyle veya üçüncü ülkelerden gelen öğrenciler için bu durum daha da sorunlu olmaktadır.

Uyguladığımız bu program, yukarıdaki nedenlerden dolayı, kişisel psikolojik sorunlardan başlayarak, isteyerek veya isteği dışında yerleştirildiği ve hayatı boyunca uğraş vereceği mesleği olan mimarlığı tanıtmak ve sevdirmek üzere, psikolojiyi bir bilim olarak tanıtip, ondan yararlanarak öğrencilere mimari formasyon kazandırmanın gerekliliğine inanılarak uygulanmıştır.

Modelleyerek uyguladığımız bu ders planı bir yarı yıl için programlanmış ve “Mimariye Giriş” disiplini ile koordineli ve eşgüdümlü olarak uygulanmıştır. Sonuçta, öncelikle öğrenci kendi kendini tanımaya ve tüm davranışlarını mimari bakış açısı içinde sorgulamaya başlamıştır. Tasarımın düşünce sistemi içinde algılama ile iletim arasında bir psikolojik sorun olduğunu, bu doğrultuda kendini ve çevresini tanıyıp analiz etmeyi öğrenmesi gerektiğini, güvendiği ve inandığı ilkeler içinde, bulunduğu ortama uyum sağlaması halinde daha sağlıklı düşünmeyi başarabileceğini bu çalışmamızda idrak etmiştir.

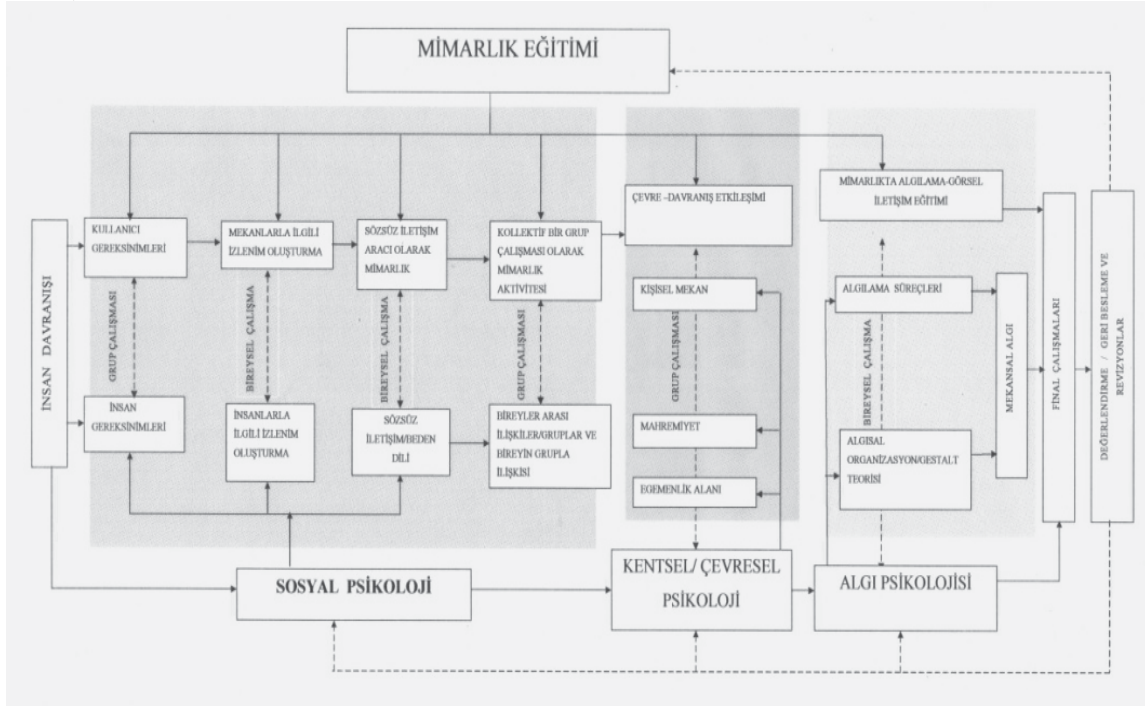
Sosyal Psikoloji, Kentsel-Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi’nin mimari alana yansıtılması temeline dayalı olarak uygulanan bu program sonucunda, bölüm değiştirmeyi düşünen öğrencilerin bu düşüncelerini tekrar gözden geçirme fırsatını bularak, isteyerek seçen öğrencilerin ise daha bir özgüvenli ve bilinçli olarak eğitimlerine devam ettikleri gözlenmiştir.

3. MODEL VE DERS PROGRAMI

3.1. Programın Amacı

Mimarlık Psikolojisi’nin gelişen bir bilim disiplini olarak önemi günden güne artarken psikolojinin mimarlık eğitime getirebileceği katkılar göz ardı edilemez. Bu bildiride anlatılacak olan eğitim programının amacı , öğrencilerin psikoloji ve mimarlık arasındaki ilişkiyi anlayarak, problemleri kavrayıp değerlendirmeleri esnasında mimari tasarım açısından önemini idrak etmelerini sağlamak ve aynı zamanda, Psikoloji ile Mimarlık eğitiminin kesiştiği noktaları tesbit ve analiz ederek psikolojiyi mimarlık eğitimi içine dahil etme yöntem ve tekniklerini araştırmaktır (Uzunoglu 2010).

Tablo 1. Mimarlık Eğitiminde Psikoloji Formasyonu Oluşturma Modeli (Uzunoğlu 2010)

3.1. Programın Yüklenmesi

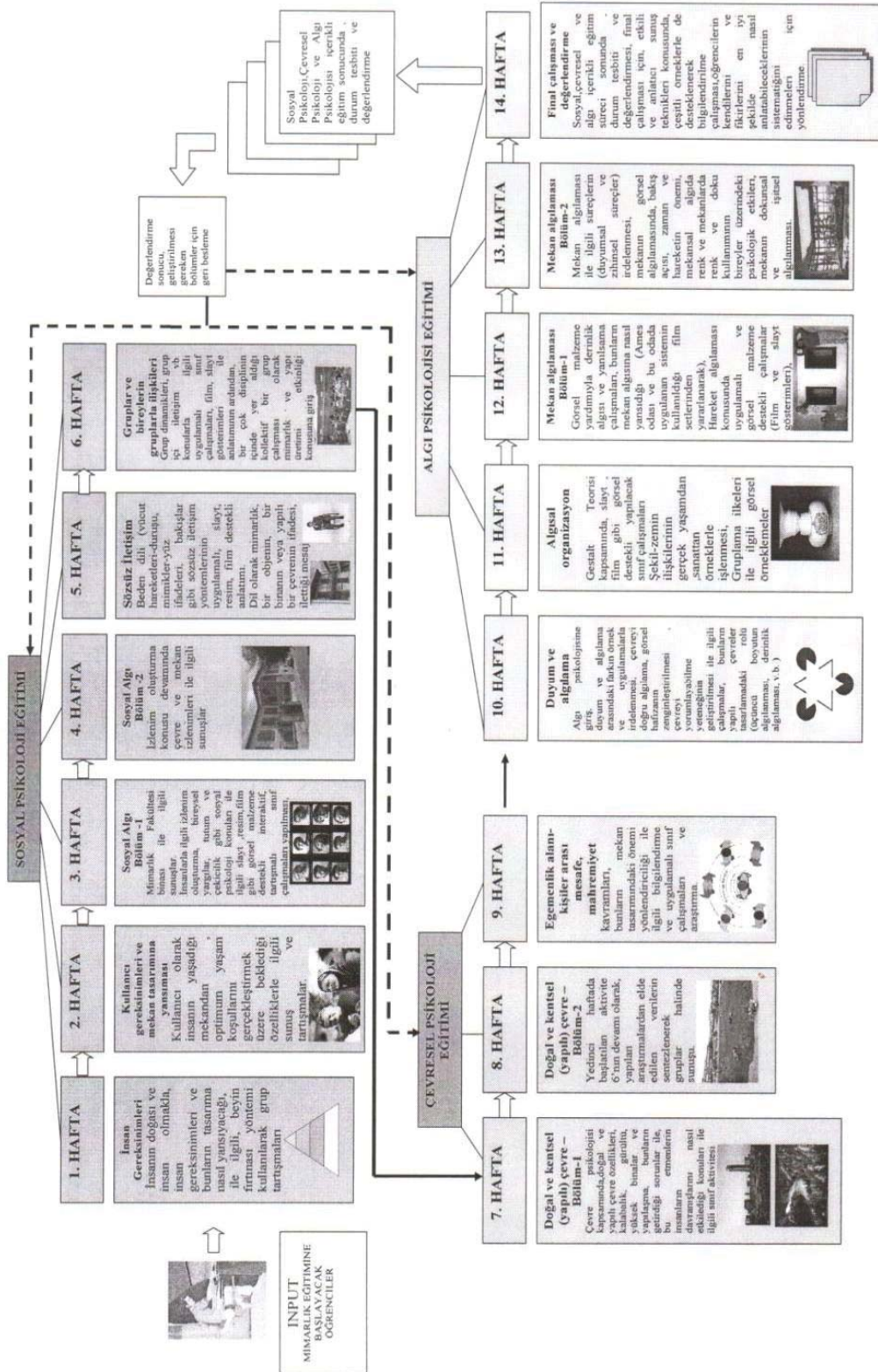
Programın birinci aşamasında, İnsanların diğer insanları nasıl algıladığı, birbirlerine gösterdikleri tepkiler, toplum içindeki belli durum ve ortamlardan nasıl etkilendikleri gibi konuları içeren sosyal psikoloji , ikinci aşamasında, bireylerin çevrelerini algılama ve değerlendirmesi, çevrenin özelliklerinin birey davranışı üzerindeki etkileri gibi konuları irdeleyen kentsel/çevresel psikoloji ve üçüncü aşamasında ise, algılama süreçleri, algısal organizasyon ve Gestalt Teorisi gibi algı psikolojisi konularının tasarıma yansımaları ve mimarlık eğitimi ile kesişme noktaları ortaya koyularak, geri beslemeleri de içeren , Tablo 1’de görülmekte olan bir bilgi akış modeli oluşturulmuş ve Şekil 1’de ise haftalık program olarak yüklemesi yapılmıştır.

4. EĞİTİM PROGRAMININ UYGULAMASI

Mimarlık öğrencilerinin psikoloji formasyonunun geliştirilmesine yönelik olarak önerilen eğitim programı Mimarlık Fakültesi birinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.Uygulama süreci, sonrasında başvuru kaynağı olması amacıyla, fotoğraflama ve video çekimi gibi yöntemlerle de belgelenmiştir.

4.1. Sosyal Psikoloji ve Mimarlık Eğitimine Katılımı

İnsanın doğası, insan gereksinimleri ve bunların tasarıma yansımaları kapsamındaki çalışmalar on, onbeş kişilik gruplar halinde, öğrencilerin, daha önce deneyimlemediklerini belirttikleri “beyin fırtınası” yöntemi kullanılarak işlenmiştir.

Şekil 1. Haftalık Ders Programı (Uzunoglu 2010)

Bu doğrultuda, öğrencilerden, insan gereksinimlerini bu yöntemle irdeleyerek maddeler halinde yazmaları istenmiştir. Burada amaçlanan; öğrencilerin öncelikle bir arkadaş grubu içinde, daha sonra da daha geniş bir kitle olarak sınıf genelinde fikirlerini ifade edebilmeleri ve savunabilmelerine imkan ve ortam sağlayabilmektir. Grup aktivitesi esnasında gözlenen, ilk defa katıldıkları ve kendilerine olağan ders anlatımından farklı olarak kendilerinin bire bir yeralabilmeleri açısından ilginç buldukları bu çalışmada, öğrencilerin her birinin grup çalışmasına katkı koymaya çalıştığı, "beyin fırtınası"nın gereklerine uygun olarak, birbirlerinin fikirlerine saygılı olacak şekilde, yerici değil geliştirici yönde davrandıkları gözlenmiştir.

Beyin fırtınası sürecinin tamamlanmasından sonra, öğrencilere, Maslow'un gereksinimler hiyerarşisindeki başlıklar gelişigüzel bir sıralama ile verilmiş, grup çalışması sürecinde ise maddeler halinde elde ettikleri insan gereksinimlerini bu başlıklar altında gruplamaları ve kendilerine göre, en yaşamsal-zaruri olandan, en üst düzey-seçkin olana doğru sıralamaları istenmiştir.

Tamamlanan çalışmanın ardından, grup temsilcilerinden, gruplama ve hiyerarşik sıralamalarını diğer arkadaşları ile paylaşımları ve ortaya çıkacak farklılıkları tartışmaya açmaları istenmiştir. Elde edilen sonuçlar, örneklemeler, sıralama ve farklılıklar, gruplar arasındaki, geliştirici eleştiriler, karşılıklı ikna yöntemleri ile tartışılmıştır.

Aktivitenin ardından, öğretim görevlileri tarafından, her aktiviteden sonra aynı şekilde yürütülecek biçimde, o günkü aktivite ve konusuyla ilgili özet ve açıklamalar yapılmıştır. Bu çerçevede: İnsan gereksinimlerinin çok çeşitli, fiziksel, psikolojik, toplumsal ve kültürel gereklilikleri, bunların hepsini birden karşılayan ve insanın yaşam çevresinde olmasını beklediği - eksikliğinin rahatsızlık nedeni yaratacağı - en az nitelikleri tanımladığı açıklanmış, yaptıkları grup aktivitesi ile bağlantılı olarak da, Maslow ve ilgili çalışmalardan bahsedilmiş, mimari mekan düzenlemelerinin, insan ve onun esas gereksinimlerini karşılamak amacı ile yapıldığı insan için gerekli çevresel koşulların yaratılması için ona en uygun niteliklerin bir mimar adayı olarak bilinmesinin gerekliliği vurgulanmıştır(Wood, Wood, Boyd 2006).

Aktivitenin ardından, öğrencilerden, bir sonraki hafta gerçekleştirilecek olan aktiviteye hazırlık ve ön çalışma teşkil edecek şekilde, "kullanıcı gereksinimleri", bir başka deyişle, bir mekanın kullanıcısı olarak insanın o mekandan, optimumda yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere neler beklediği konusunda araştırma yapmaları ve grup üyeleri ile biraraya gelerek, bulgularını paylaşımları ve bir sonraki aktivite gününde sunuş yaparak diğer gruplarla karşılaştırma ve fikir alışverişi yapmak üzere hazırlanmaları istenmiştir.

Programın ana temasını oluşturan fikirlerden biri olan ve öğrencileri devamlı araştırmaya, yorumlamaya yönlendirerek, bir üniversite öğrencisinde bulunması gereken araştırmacı ve sorgulayıcı bakışın geliştirilip, pekiştirilmesinde etkin rol oynayacağı düşünülen bir yöntemle, öğrencilere çalışmalarına başlarken, kullanıcı gereksinimlerinin iki grupta toplanabileceği ipucu olarak belirtilmiş, "fiziksel gereksinimler" ve "psiko-sosyal gereksinimler" terimlerini anahtar olarak kullanarak, araştırmalarını bu yönde yoğunlaştırabilecekleri vurgulanmıştır.

4.2. Kullanıcı Gereksinimleri ve Tasarıma Yansıması.

Öğrencilerin, insan-mekan ilişkilerini ve insanın mekana karşı davranışını tanıma yolunda katıldıkları bu aktivitede kendilerine verilen ipuçlarını değerlendirerek, hafta içinde, araştırmalarını yaptıktan sonra, grup içi fikir alışverişleriyle elde

ettikleri sonuçları içeren ve “fiziksel kullanıcı gereksinimleri” ile “psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri” temeline dayandırdıkları çalışmalarını diğer gruplarla paylaşmışlardır. Ardından, öğretim görevlileri tarafından o günkü aktivite ve konusu ile ilgili açıklayıcı bir özet yapılmıştır. Bu çerçevede; insan-mekan ilişkilerinin odağında insan ihtiyaçları ve insan davranışının yer aldığı, bu bağlamda, insan gereksinimlerinin çok genel bir kavram olduğu vurgulanarak, kullanıcı gereksinimlerinin, mimarlıkta tasarladığımız mekanları kullanacak olan insanların (gerek birey, gerekse topluluk olarak), genel anlamıyla değil, mekanı kullanacak olan, tanımı ve niteliği daha belirgin bir insan yani “kullanıcı” olarak insanın çevreden beklemedikleri, eylemlerini en etkin biçimde yerine getirebilmesi için gerekli olan, bir mekanda olması gereken en az nitelikleri, çevresel koşulları belirlediği, bu niteliklerde olabilecek her bir eksikliğin kullanıcılar için rahatsızlık nedeni olacağı ve tasarlanan mekanın kullanımının aksayacağı açıklanmıştır (Arcan, Evcı 1992).

Kullanıcı gereksinimlerinin mekan tasarımına nasıl yansıdığı konularının irdelenmesinin hemen ardından, öğrencilerden, oluşturdukları gruplarla birlikte, alan çalışması olarak, üniversite ortamında en yakın çevrelerini oluşturan mimarlık fakültesi binası ve çevresini, kendileri de birer kullanıcı olarak, kullanıcı gereksinimleri (fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri) açısından, bir sonraki aktivite gününde diğer gruplarla paylaşacak şekilde irdelemeleri istenmiştir. Bunu gerçekleştirirken, gözlem, fotoğraflama, diğer kullanıcılarla (öğrenciler, öğretim görevlileri ve diğer çalışanlar) röportaj gibi yöntemleri kullanabilecekleri vurgulanmış, sunuş tekniği ile ilgili tercihleri kendilerine bırakılmıştır.

Gruplar, bir önceki aktivite gününde işlenen, konu ışığında fakülte binasını kullanıcı gereksinimleri açısından irdelerek, olumlu ve olumsuz özelliklerini, bilgisayar ortamında yaptıkları sunuşlarla diğer gruplarla paylaşmışlardır.

Fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri bazında fakülte çevresinden başlamak üzere, sınıflar, atölyeler, kantin ve diğer kullanım alanlarının olumlu ve olumsuz yönlerini tartışmışlardır. Her gün kendilerinin de farkında olmadan birer kullanıcı olarak deneyimledikleri mekanları kullanıcı gereksinimleri çerçevesinde daha iyi gözlemleyerek, algılamalarının, aynı zamanda bakma ve görme arasındaki farkı idrak etmelerinin sağlanması yolunda yapılan grup çalışmalarının ürünleri başarılı bulunmuştur.

Sosyal psikolojinin temel konularından biri olan Sosyal Algı konusu dahilinde, toplum içindeki bireylerin birbirlerini algılamaları ve etkileşimlerinde etkili olan, insanlarla ilgili izlenim oluşturma, bireylerin diğer insanlarla ilgili yargıları, bu yargıları etkileyen faktörler işlenmiştir. Görsel malzeme (Film, fotoğraf) kullanılarak ve örneklemelerle de desteklenen aktivite, öğrencilerin katılımı da sağlanarak amaçlanana uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

İnsan izlenimlerinin ardından, izlenim oluşturma konusunun devamı olacak şekilde, insanlarla ilgili izlenim oluşturulduğu gibi çevre ve mekanlarla ilgili izlenimler de oluşturulduğu, çevre ve mekanların da duyular yoluyla insanlar üzerinde etki ve intiba bıraktığı, bunun da o çevrede geçirilecek zamanla orantılı olacak şekilde, çevreyi algılamadaki rolü vurgulanmıştır. Bu bölümde de görsel malzeme destekli ve öğrencilerin katılımı ön planda olacak şekilde interaktif bir sınıf çalışması gerçekleştirilmiştir.

Aktivitenin bitiminde sonraki haftanın çalışmalarına temel oluşturmak üzere, kampus dışı alan çalışması olarak, öğrenciler belli mekanlara yönlendirilerek, bu mekanlarla ilgili izlenimlerini kendilerinin seçeceği bir sunuş yöntemiyle, bir hafta

sonraki aktivite gününde arkadaşları ile paylaşımları istenmiştir. Öğrencilerin bireysel olarak yapacakları alan çalışması için seçilen mekanlar, öğrencilere rahat ulaşım ve çalışma imkanı sağlanabilmesi için, öğrencilerin çoğunlukla yaşadıkları bölgeler olan Lefkoşa, Girne ve Mağusa bölgelerinden seçilmiştir. Bunlar arasında Lefkoşa surlar içinde Arabahmet Mahallesi, Selimiye Camii, Büyük Han, Sarayönü gibi mekanlar, Girne bölgesinde, Girne Limanı, Mağusa bölgesinde, Namık Kemal Meydanı ve çevresi bulunmaktadır. Bu mekanların seçilmesinin nedeni, tarihsel ve mevcut sosyal yapı açısından özellikli bölgeler olmasıdır.

Bireysel olarak hazırlanan bu çalışmalarda öğrenciler, kendilerine önerilen mekanlardan birini seçerek, hafta içinde o mekanı ziyaret etmiş ve izlenimlerini çeşitli sunuş tekniklerini kullanarak arkadaşları ile paylaşmışlardır.

Algılama yetisi, kendini ve duygularını en iyi şekilde ifade etme becerisi ve en önemlisi, bir mimarda bulunması gereken sanatçı ruhu ve yaratıcılığı harekete geçirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan bu aktivite, öğrencilerin oldukça ilgisini çekmiş ve hazırlanan ilginç sunumlar da bu fikri desteklemiştir. Öğrenciler, seçtikleri mekanlarla ilgili izlenimlerini ve mekanların onlara hissettirdiği duyguları, bilgisayar ortamında, sanatsal bir yaklaşımla, müzik ve şiirsel anlatımlar da kullanarak hazırlamışlar ve sunumlarını arkadaşları ile paylaşmışlardır.

Aralarında beklenenin de üstünde çalışmaların bulunduğu, öğrenciler tarafından da zevkli ve ilginç bulunan aktivite, mekanların insanlar üzerinde bıraktığı etkilerin farklı, yaratıcı ve ilginç yorumlarla ortaya konması açısından amacına uygun bulunmuştur.

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonu için geliştirilen programın beşinci haftasında, sosyal algı konusunun önemli bir kısmını teşkil eden, insanların birbirlerinin duygularını anlama ve iletişimlerinde kullandıkları, kişilerin söyledikleri yani “dil”, sesin yüksekliği, perdesi, çekiminin etkisi ve günlük yaşamda farkında olmadan çok etkili bir biçimde kullanılan sözsüz bir iletişim aracı olarak yüz ifadesi, göz teması ve vücut hareketlerini içeren “beden dili” konuları işlenmiştir.

Öğrencilerin de bire bir yer aldığı, film, fotoğraf, slayt gibi görsel malzeme destekli olarak işlenen derste, insanın hayatı boyunca farkında olmadan günlük beden dilini etkili bir biçimde kullandığı, olaylara ve durumlara karşı kendiliğinden tepki veren bedenini kelimeleri kontrol edebildiği gibi kontrol edemediği, bunun da sosyal yaşamda, bireyler arası iletişimde çok önem kazandığı, medyadan da örneklemelerle vurgulanmıştır.

İnsanlar için yapıları çevreler tasarlamak üzere, mimar veya mimar adayının, en önemli görevi önce insanı tanımak olduğuna göre, bireylerin birbirleri ile nasıl iletişim kurduğu, mimiklerinin ve üzerlerinde taşıdıkları aksesuar ve kıyafetlerin incelenmesinin ilk bakışta nasıl bir kullanıcı profiline sahip olduğu konusunda özet bilgi verebileceği de belirtilmiştir.

Bunlara ek olarak, beden dilinin, aynı zamanda, bir mimarın öğrencilik ve meslek hayatı boyunca, mesleğinin gereği olarak, topluluk önünde kendini en iyi şekilde ifade etmek ve fikirlerini başkalarına benimsetmek üzere bilmesi gereken sözsüz bir iletişim biçimi olduğu bilinciyle, etkili konuşma, hitap ve sunuş teknikleri açısından önemi, medyadan örneklemelerle de vurgulanmıştır.

Öğrencilerin de bire bir dahil edildiği beden dili ile ilgili aktivitenin ikinci bölümünde, insan bedeninin bir dili olduğu ve kendisiyle ilgili diğer insanlara farkında olmadan da olsa bilgi ve mesaj ilettiği gibi, mimarlığın da şekillenmiş

toplumsal değerlerden oluşan bir dili olduğu ve her toplumda kendisine özgün bir yapısının bulunduğu açıklanmıştır.

“Bir objenin, bir binanın veya yapı bir çevrenin ifadesi ve ilettiği mesaj, belirli bir zamanda, belirli bir toplum için kazanılmış olan değerlerden kaynaklanır” sözünden yola çıkarak aynı zamanda, bir formun, çevre değerleri ve kullanım ile ilgili sosyal ve kültürel anlamlar taşıdığı belirtilmiş, mimarın de insanların geçmişlerini, sosyal statülerini ve dünya görüşlerini yansıtan mesajların iletilmesi için kullanılan sözlü olmayan araçlardan biri olduğu vurgulanmıştır (Aydınlı 1993).

Çalışma, görsel malzeme kullanılarak, tarihsel gelişimi içinde üsluplardan, çağdaş mimar ve mimari eserlerden de örneklemelerle desteklenmiş, mimaride karşılaşılan Klasik, Barok, Modern ve Postmodern gibi oluşumların, mimari dilin değişik semantik modelleri olduğuna dikkat çekilmiştir.

Öğrencinin araştırmacı ruhunu geliştirerek, bir üniversite öğrencisinde bulunması gereken en önemli özellik olan bilinmeyen bilgiyi gözlem ve araştırma yoluyla elde etme, elde edileni sorgulama, yorumlama ve doğruya ulaşma alışkanlığının edinilmesi yolunda ve aynı zamanda araştırma yapmanın yöntemleri konusunda da bilinçlenmenin sağlanması için başvurulan ve her hafta uygulanan bir yöntemle, öğrencilerimizi araştırmaya yönlendirme çalışma programımızın ana hedeflerinden biridir.

Bu doğrultuda, bir sonraki haftanın aktivitesine hazırlık ve altyapı oluşturmak üzere, öğrencilerden, grup çalışması olarak, yapı endüstrisi içinde, bir yapının ortaya çıkmasında, mimarla birlikte hangi iş kollarından, kimlerin yer aldığı ve ne şekilde katkı koydukları, mimarın bu kolektif çalışma sürecindeki rolü konusunda araştırma yapmaları ve gelecek aktivite gününde diğer gruplarla paylaşımları istenmiştir. Bu amaçla, öğrenciler, literatür araştırmasına ek olarak, ilgili meslek gruplarından kişilerle ve uzmanlarla görüşmeye yönlendirilmişlerdir.

Sosyal psikolojinin en temel kavramlarından biri olan grupların oluşumu, bireylerin grupla ilişkileri, grup içi iletişim gibi konuların irdelendiği altıncı hafta aktivitesi kapsamında, öğrenciler, bir hafta boyunca işbölümü yaparak hazırladıkları, yapı endüstrisinde mimarla birlikte yer alan iş kolları, meslek adamları ve bunların ne şekilde katkı koydukları ile mimarın bu kolektif grup çalışması içindeki rolünü irdeleyen çalışmalarını gruplar arasında karşılaştırmalı olarak paylaşmışlardır.

Mimarlık eyleminin, doğal çevrede değişiklik yapma, bir yapıyı, yapı kompleksini veya yapılar grubunu inşa etme, farklı aktivitelerini gerçekleştirmek üzere toplulukların yerleşeceği bir yapay çevreyi yaratma, düzenleme ve donatma gibi eylemleri de içeren karmaşık bir süreç olduğu, vurgulanarak, bu sürecin içinde üç aşamanın yer aldığı, bunların, tasarım, projelendirme ve planlama eylemlerini kapsayan “düşünsel aşama”, inşa etme, üretme ve gerçekleştirme eylemlerini kapsayan “eylemsel aşama” ile işlerin, disiplinler arası ilişkilerin, emeğin koordinasyon içinde yürütülmesi gibi eylemleri kapsayan “yönetimsel aşama”dan oluştuğu belirtilerek; kolektif bir çalışma gerektiren bütün bu aşamalarda, mimarın etkin rolü ve yapı üretimi sürecinde diğer disiplinlerle ilişkileri tartışılmıştır (İzgi 1999). İşverenle ilk görüşmeden başlayarak yapının kullanıma geçmesine kadar oluşan süreç ve aşamaların, her bir aşamasında yeralan, gerekli bilgiye, birikime ve yetkiye sahip meslek adamlarının kimler olduğu, ne şekilde bu süreç içinde yer aldıklarının öğrenciler tarafından detaylı biçimde anlaşılması sağlanmıştır.

4.3. Çevresel Psikoloji Ve Mimarlık Eğitime Katılımı

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonunun geliştirilmesine yönelik programın yedinci haftasında, bireylerin yaşamını yönlendirip tanımlayan doğal ve yapılı çevrenin özellikleri, yaşadıkları çevrenin insanların davranışlarını nasıl etkileyip yönlendirdiği, kalabalık, gürültü, yüksek binalar ve yapılaşma, bunların getirdiği sorunlar ile, bu etmenlerin insanlar üzerindeki etkileri, diğer bir deyişle çevre-davranış etkileşimi, Çevre Psikolojisi kapsamında irdelenmiştir.

Öğrencilerin gözlem yapmalarında bakma yerine görme ve gördüğünü algılayarak yorumlama yeteneklerinin gelişmesini hedefleyen grup aktiviteleri oluşturulmuştur. Burada öğrencilerden, doğal çevrenin özelliklerini, problemlerini, kentsel (yapılı çevre) özellikleri, kentsel problemleri, kent yaşamı ve kentli olma özellikleri ve problemlerini, çevre-davranış etkileşimi açısından, diğer grup üyeleri ile birlikte kollektif bir grup anlayışı içinde, beyin fırtınası yaparak tartışıp yorumlayıp kaydetmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda yapılan çalışmaların değerlendirmesi; çevre, çevre-davranış etkileşimi, bireylerin yaşadıkları çevrenin davranışları üzerindeki etkileri çevre psikolojisi kapsamında incelenerek özetlenmiştir.

4.3.1. Çevre-Davranış Etkileşimi

Tarih boyunca insanların mekanları, mekanların da insanları etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Çevre-davranış etkileşimi kapsamında mekan tasarımı alanında, tasarımı doğrudan etkileyen, sosyal, davranışsal ve psikolojik etmenler de göz önünde bulundurularak, insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimlerin iyice anlaşılması amacıyla; sosyal yaşam ve bunun fiziksel çevreyle olan ilişkisini analiz etmek için grup çalışması olarak, doğal ve yapılı çevrenin örtüştüğü alanlardan biri olan kampüs çevresindeki, açık ve kapalı mekanlarda yapacakları araştırmalarla, mekanların özelliklerine göre insanların davranışlarını nasıl etkileyebildiğini, belli mekanların neden daha fazla kullanıldığı, bu mekanlardaki yaşamı etkileyen faktörlerin neler olduğu, bunların kullanımı nasıl ve ne dereceye kadar etkilediği konuları, insan ve kullanıcı gereksinimleri bağlamında da ele alarak bir alan çalışması ile irdelenerek değerlendirmeleri istenmiştir. Alan çalışmasında öğrenciler, insanlarla karşılıklı söyleşi ve röportaj yapma gibi araştırma ve belgeleme yöntemlerini de kullanarak her gün kendilerinin de birer kullanıcı olarak deneyimledikleri kampüs içindeki çeşitli mekanları çevre-davranış etkileşimi temelinde irdemişler, mekanların özelliklerine göre insanların davranışlarını nasıl etkilediği, örneğin belli mekanların neden daha fazla tercih edildiği, bazı mekanlarınsa az kullanılan veya hiç kullanılmayan mekanlar haline dönüştüğü, bu durumu etkileyen olası faktörlerin neler olduğu konularında yaptıkları alan çalışmalarını bilgisayar ortamında sunarak diğer gruplarla paylaşmışlardır.

4.3.2. Kişisel Mekan-Mahremiyet-Egemenlik Alanı

Dokuzuncu hafta, kapsamında, çevresel psikolojinin temel kavramlarından, bireyler arası davranış özellik ve belirleyicilerinden olan kişisel mekan, egemenlik alanı ve mahremiyet kavramlarının mekan tasarımındaki rolü işlenmiştir. Film ve görsel malzeme kullanılarak, tartışma, yorum, drama şeklinde öğrencilerin de birebir katıldığı aktivite sürecinde, diğer türlerde içgüdüsel özelliği olan bu kavramların insanı için kültürel ve sosyal içerik taşımakta olduğu, birey ve grup davranış mekanizmasına dönüştüğü örneklemelerle vurgulanmıştır.

Aktivitenin ardından, alan çalışması olarak, öğrenciler, bu kavramların yakın çevrelerinde mevcudiyeti ve uygulamalarını, fotoğraflama ve belgelemelerle, araştırıp, gözlemleyerek ve insanlarla bire bir konuşarak, çalışmalarından edindikleri bilgilerle de sentezleme yaparak sunumlarını tamamlamışlardır.

4.4. Algı Psikolojisi Ve Mimarlık Eğitimine Katılımı

Algı psikolojisi sözkonusu olduğunda öncelikle duyu, duyum ve algı arasındaki farkın anlaşılması gerektiğinden yola çıkılarak, duyuların dış dünya ile ilgili tek tek duyum verdiği, ruhsal yaşamın temel ögesi olan ve psikolojide “”Bir bütünün kavranması” şeklinde tanımlanan, sözlüklerde de, “Bir şeye dikkat yönelterek o şeyin bilincine varma” (Bektaş 2008) şeklinde algının nesnelere anlam kazandırdığı, anlamdan yoksun olan duyumları da anlamlı bir bütüne dönüştürdüğü vurgulanmış, görme, işitme, koklama, tadma ve dokunma, duyu organları tarafından, nesnenin uyarıcı özelliklerine göre farklı duyuşsal veriler ürettiği ve duyuşsal düzeyde nörofizyolojik enerjiye dönüşmesi ile algılama sürecini başlattığı vurgulanarak, algılamanın birleşik bir deneyim olarak duyum ve algının birleşmesinden oluştuğu açıklanmıştır. Öğrencilerin de bire bir katıldığı aktiviteler görsel ve işitsel malzemelerle desteklenerek örneklenmiştir.

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonunun oluşturulması için önerilen programın onbirinci haftasında, dokuzuncu aktivite kapsamında ve algısal organizasyon konusu dahilinde, formun ve mekanın üç boyutlu algılanmasında büyük rolü olan Gestalt Teorisi'ne giriş yapılarak; mimari-sanatsal formları algılamada, çevrenin ve mekanın biçimlenme özelliklerini kavramada öğrencilere gerekli olduğu düşünülen, gruplama yoluyla algılama konusundaki Gestalt psikologları tarafından geliştirilmiş, düzenleme ilkeleri olan, şekil-zemin ilişkisi ile birlikte, tamamlama , devamlılık yakınlık ve benzerlik ilkeleri ile mekan algılaması deneyimleri ve tasarımdaki yansımaları, görsel malzemelerle birlikte mimari, sanat ve günlük hayattan örnekler verilerek öğrencilerle tartışmalı olarak sınıf aktivitesi işlenmiştir.

Aktivitenin bitiminde öğrencilerden süreçte edindikleri bilgiler ışığında, daha bilinçli bir anlayışla, yaşam çevrelerini gözlemleyip, medyadan da yararlanarak, şekil-zemin ilişkisi ve gruplama ilkelerinin çevredeki mevcudiyetini araştırıp, kendilerinin de oluşturabilecekleri kurguları kullanarak, fotoğraflama ile hazırladıkları bir çalışmayı da dosyalayarak dijital ortamda da sunmaları istenmiştir. Aktivite sürecinde, insanın çevresiyle, içinde yaşadığı mekanlarla kurduğu algısal ilişkileri tarihin en eski çağlarından beri farklı yorumlarla ele alındığı vurgulanarak, uzay algısı ve mekansal ölçek bütünleşmesinin ilk olarak duvar fresklerinde ve kabartmalarda yansıtılmaya başlandığı açıklanmıştır (Zengel 2008).

Eski çağ tapınaklarında, çevredeki kolonların kırmızıya arkadaki duvarın maviye boyanmasının, sıcak renk olan kırmızının soğuk renk olan mavinin önünde ileri fırlaması ile oluşan göz yanıltmasından yararlanarak, kolonlarla duvar arasındaki boşluğu daha derin algılatmayı amaçladığı belirtilmiş ve ilk çağlardan beri mekan tasarımı açısından mekan algısına verilen öneme dikkat çekilmiştir (Bektaş 2008).

Charlie and the Chocolate Factory, The Lord of the Rings ve Voyage to the Bottom of the Sea gibi film setlerinde kullanılmış bir illüzyon olan “Ames room” illüzyonu da algı yanılgılarına örnek olarak görsel malzeme ile desteklenerek öğrencilerle paylaşılmıştır.

Aynı konunun devamında, mekan algılaması ile ilgili süreçler irdelenmiş, mekanı algılamada etkin olan bakış açısı, zaman ve hareket, ses, renk, doku kullanımı ile birlikte bunların bireyler üzerindeki etkilerine de dikkat çekilmiştir.

Mekan algılamasında, zaman-mekan-hareket kavramlarının yanında irdelenmesi gerekli görülen, algıda ve mekanlarda renk ve doku kullanımının bireyler üzerindeki psikolojik etkileri ile mekanın dokunsal ve işitsel algılanması konularına da yer verilmiştir.

4.4. Final (Fikir Projesi) Çalışması

Dönem sonu final çalışması olarak öğrencilerden, bütün bir dönem boyu katıldıkları aktiviteler sürecinde edindikleri tecrübeler ve bilgilerin bir sentezi olacak şekilde, daha bilinçli bir yaklaşımla, insan-kullanıcı gereksinimleri, insan-çevre, çevre-davranış etkileşimi, insan-mekan ilişkisi, mekanların insanların davranışları üzerindeki etkisi, mekan algılaması v.b. gibi bir dönem boyunca irdeledikleri konuları gözönüne alarak, bir alan çalışması ile kampüs çevresini irdelemeleri, yapacakları mevcut durum analizleri de dikkate alınarak, yaşam kalitesini artırıcı, sürdürülebilir çevre özellikleri ile kullanıcı bütünlüğünün sağlanması amaçlı bir fikir projesi geliştirmeleri, düşüncelerini ve önerilerini, 70x100 ebadında, sunuş tekniği kendilerine ait grafik ve fotoğraflarla poster şeklinde sunmaları istenmiştir.

5. SONUÇLAR

Mimarlık öğrencilerinin psikoloji formasyonunun geliştirilmesine yönelik olarak uygulanan eğitim programının ilk bölümünden itibaren; insanı tanıma, tanımlama, insan psikolojisini anlama, tasarımda kullanıcı olan insanın ihtiyaçları ile insan psikolojisinin önemi ve tasarıma yansımaları irdelenmeye çalışılmıştır. Bu yolda yapılan ve grup etkinliği şeklinde katıldıkları deneyimledikleri ve her bir bireyin fikrini özgürce ortaya atabildiği “Beyin fırtınası” çalışmalarının, grup çalışmasını özendirme ve yüreklendirmek adına yararlı olduğu, aynı zamanda öğrenciler tarafından da ilginç bulunduğu gözlenmiştir.

Ele alınan önemli bir konu da çoğunlukla mimarlık eğitimine başladıkları bu süreçte, kendilerini rahatça ifade etmede sorun yaşayan mimar adaylarını motive ederek, yapacakları sunuşlarla, bu çekingenliklerini ortadan kaldırmak, fikir ve çalışmalarını özgürce kendilerinden emin bir şekilde başkalarına aktarabilme yetenek ve tekniklerini sunumlarıyla kazandırmak olmuştur. Eğitim süreçleri ve eğitimlerini tamamladıktan sonra profesyonel hayatları boyunca da ihtiyaçları olacak olan bu beceri ve motivasyonu öğrencilere eğitimlerinin erken safhalarında kazandırmak önemle ele alınan bir konu olmuştur. Bu amaçla eğitim programının ilk dönemlerinde çekingenlik gösteren bireyler, yüreklendirme ve motivasyonla, daha sonraki aktivitelerinde daha cesaretli ve istekli olmuşlardır. Ayrıca, kendilerine kazandırılmaya çalışılan, kendini ifade etme ve sunuş yapma teknikleri ile uygulamaların program amaçlarına ulaşılması adına memnuniyetle karşılanmıştır. Sunuşlarda, kullandıkları şiirsel ve edebi anlatımlar, müzik ve video gibi görsel ve işitsel malzemelerin (örneğin mekanlarla ilgili izlenim oluşturma çalışmalarında gözlemlendiği üzere) öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirici etki yaptığı gözlenmiştir.

Tasarlanan her bir aktivite konusunun işlenişi, öğrencilere digital ortamda bilgisayarla sunuş yapma imkanı verdiği için, her bir öğrenciye, “Power Point”,

“Movie Maker” gibi sunuşa yönelik bilgisayar programlarını etkin olarak kullanacak şekilde geliştirme imkanı sağlaması da programın pozitif yönlerindedir.

Grup aktiviteleri ile, öğrencilerin eğitim süreçlerinde ve daha sonra meslek hayatlarında da diğer disiplinlerle kollektif çalışma deneyimleri ve çalışmalarına aşinalık yaratmak, ayrıca, grup üyeleri arasında yardımlaşma, koordinasyon, işbölümü, iletişim, birbirini motive ederek en iyiye ulaşma, fikir alışverişi, paylaşım, v.b. konularda deneyim kazanmaları ve bir gruba ait olma, sorumluluğu paylaşma ve grubun sürdürülebilirliğini sağlama konusunda bilinçlenmeleri amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen grup aktiviteleri, süreçleri ve ürünleri göz önüne alındığında, grupların çoğunluğunda bunun başarıyla yürütüldüğünün gözlenmesi memnuniyet verici olmuştur.

Gerek grup çalışmalarından gerekse bireysel çalışmalardan amaç, bir üniversite öğrencisinde olması gereken araştırmacı kişiliği canlandırılarak, en doğru ve en iyiye ulaşmada, el, göz, beyin koordinasyonunu sağlama, çevreyi başka bir gözle de görerek, sadece bakma değil görme, algılama ve sorgulama yeteneklerini de beraberce geliştirmektir.

5.1. Final (Poster) Çalışması Sonuçları

Öğrencilerin, kampüsün tümünü veya belli binalarını genel veya özeldede incelemeye alarak geliştirdikleri fikir projesi-poster çalışmalarında, program süresince edindikleri tecrübe ve bilgilerini göz önüne alarak kendilerini geliştirici yönde çalışmış olmaları memnuniyet verici olmuştur. Kendilerinin de hergün normal olarak kampüs kullanıcısı olmaları dolayısıyla bire bir yaşadıkları olumsuz ve olumlu özellikleri doğru bir şekilde tanımlayarak önerilerde bulunmaları başarılıdır.

Hazırlık binasından başlayarak, kültür merkezi ve kütüphane binasına, yeşil alanlardan, açık ve kapalı kafelere ve yurtlara kadar birçok mekanı eğitimleri sürecinde sahip oldukları bilgilere de atıflarda bulunarak, yorumlamış ve kampüs çevresinin kullanım ve estetik açıdan daha iyi duruma getirilebilmesi için kendilerince önerilerde bulunmuşlardır. Elde edilen ürünler incelendiğinde, binaların dış görünüşlerinden, iç mekanlara ve mekanlarda kullanılan eşyalara kadar varan detaylı bir inceleme ile ayrıntılı irdeleme yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca uygulanan bu eğitim programı ile kendilerine kazandırılmaya çalışılan, araştırma, inceleme, bakma yerine görme, detayları farkına varma, sorgulama, yorumlama ve çözümleme alışkanlıklarını olumlu bir şekilde edindiklerinin görülmesi, programın amacına ulaştığının bir göstergesi olmuştur.

Mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencileri mimarlık psikolojisine hazırlamak üzere geliştirilen bu eğitim programının uygulama süreci ve sonuçları göz önüne alındığında, mimar aday öğrencilere mimarlığın felsefesini, mekan tasarımının merkezindeki insan faktörünün doğası, özellikleri ve psikolojik yapısını, çevresi ile etkileşimini, insanın mekanları, mekanların da insanı nasıl etkilediğini, bütün bunların sonucunda mekan tasarlarken nelerin göz önünde bulundurulması gerektiğini algılatması açısından mimarlık eğitiminin ilk yılında zorunlu ders olarak uygulanması önerilmektedir. Diğer üniversitelerin mimarlık fakültelerinde ayrı dersler olarak müfredata dahil edilen Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi konularının da mimarlık kavramları ile örtüştürülüp yoğun olarak birlikte uygulandığı bu programın mimarlık müfredatına zenginlik katarak eksikliği duyulan mimarlık psikolojisi, mimarlık ve psikoloji ilişkisi ile bunların tasarıma yansımaları

konularını tamamlayıcı nitelikte bir içerikle, geliştirilebilir bir program olarak müfredata dahil edilmesi eğitimimizde uygun görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Arcan.E.F., Evcı,F. 1992. Bina Bilgisi Çalışmaları Mimari Tasarıma Yaklaşım, Mimarlık Kitapları Dizisi 1, İki K Yayınevi, İstanbul.
- Aydınlı, S.1993. Mimarlıkta Estetik Değerler. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Bektaş, C.2008. “Algı Oylum”, Mimarlıkta Malzeme, Yıl 3, Sayı 7.
- Gür, Ş.Ö.1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.
- İzgi,U. 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramlar İlişkiler .Y.E.M. Yayınları, İstanbul
- Wood, S.E., Wood, E.g. , Boyd, D.2006. Mastering The World Of Psychology,pp.281, Pearson Education Inc.
- Zengel, R.2008. “Mekan Algısına Yönelik Farklı Algılama Biçimleri”, Mimarlıkta Malzeme,Yıl 3,Sayı 7.
- Uzunoğlu, S.S.2010. Mimarlık Eğitiminde Mimari Psikoloji Formasyonu İçin Bir Metod. (Basılmamış, Kabul Aşamasında Doktora Tezi), Yakın Doğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

MİMARLIK-KENTSEL PLANLAMA İLİŞKİSİ: BOZOK ÜNİVERSİTESİ 1. YIL DENEYİMİ

ÇİĞDEM BELGİN DİKMEN³, MUSTAFA ASIM AYTEN⁴

ÖZET

Fiziksel çevrenin biçimlenmesine katkı sağlayan mimarlık teknoloji, bilim ve sanatla yakın ilişkili, şehir ve bölge planlama, mühendislik ve tasarım içeren disiplinlerle etkileşim içinde olan, gelişim ve değişime açık dinamik bir meslektir. Doğal çevrenin belirli ilkeler ve doğanın sunduğu olanaklar ölçüsünde yapıyı çevreye dönüştürülmesi için yapılan girişimleri kapsayan mimarlık-şehir ve bölge planlama disiplinleri birbirlerini bütünler durumdadır. Bu disiplinlerin ders programları her disiplin için bir diğersinin gereklerini içerecek, destekleyerek tamamlayacak, öğrencinin kişisel ve mesleki birikimini arttıracak ve geliştirecek nitelikte derslerden oluşturulmalıdır. Ders programlarında teorik ve uygulamalı dersler öğrencinin bilgi birikimini arttırırken öğrenciyi araştırma ve düşünmeye yöneltilmektedir. Mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinin ders programlarında ağırlıklı olarak yer tutan tasarım (stüdyo) dersleri ise usta-çırak ilişkisi içinde ve öğrencinin tasarladığı ürünün kritik edilmesiyle yürütülmektedir. Bu iki disiplinin kentsel mekân kurgusunda birbirlerini tamamladığı ve kentin mekansal yapısını biçimlendirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümü öğrencilerine tasarım bilgisinin temellerinin de ortak olarak verilmesi bir zorunluluktur. Ülkemizde mimar ve şehir plancılarının eğitim sürecinin birbirinden kopuk olarak sürdürülmesi her ölçekte mekan kalitesini, yaşanabilirliği ve kent kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tasarım disiplinlerinde öğrenciyi mesleğe hazırlayan başka bir deyişle onun tasarım süreci ile bütünleştirilmesini sağlayan en önemli olgu temel tasarım ve mekân kavramlarının verildiği birinci sınıf stüdyo dersleridir. Bu bildiride Bozok Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde 1995 yılında mimarlık bölümü ile başlayan ve 2003 yılında şehir ve bölge planlama bölümüyle devam eden ortak iki yıllık temel eğitim (1. sınıf stüdyoları) öğrencileri mimari mekân ve kentsel mekân kurgusuna yönlendirmektedir. Temel tasar ve mekân kavramı (iç, dış, açık, yarı açık, kapalı, kentsel mekan) üzerinde yoğunlaşan birinci sınıf stüdyo dersleri her iki bölüm öğretim elemanları tarafından ortak müfredatla yürütülmektedir. Bu bildiri kapsamında Bozok Üniversitesi örneğinde mimarlık-şehir ve bölge planlama

³ Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, YOZGAT

⁴ Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, YOZGAT

disiplinlerinde ilk yıl eğitimini konu alan çalışmalar üzerinden değerlendirme yapılacak ve her iki disiplinin eğitim programlarının gelişen şartlara uygun olarak esnek ve disiplinler arası olabilmesi için öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık eğitimi, temel tasar, mekân, Bozok Üniversitesi, kentsel planlama

ABSTRACT

The architecture is a discipline to flexible and dynamic characteristics which support to form of physical environment and relationship with technology, science and art from physical environment to built environment. It must be specific principles in opportunities of environment. In that case, architecture and urban planning disciplines have integrated within each other. Schedules of these disciplines must consisted which have support and develop to student's own skills. While, theoretical and practical lessons increase student's information accumulation. At the same time, It is canalized to encourage the scientific research and thought. Design studio lessons are generally, existed on both schedules of architecture and urban planning departments. In addition to, It is executed by student's design product in master-craft relationships. It is a fact that Both of them have overlapped in urban space scene and the formation of urban spatial structure. For this reason, It is a obligatory that basic design fundamentals are given to architecture and urban planning students in a associated schedule. In our country, due to, unrelationship of educational process in Architect and urban planners has last living and urban identity.

The most important fact is first year project lesson which basic design and space concepts giving to students. It aims to integrate to design process and prepare students to be profession in design disciplines. First, the beginning of Architectural education in Bozok University, Engineering and Architecture Faculty in 1995. And after that, the beginning of urban planning education is 2004 in the same faculty. Both of them have associated two years basic design. Basic design and space concept are concentrated on inner space, outer space, open space, semi-open space, closed space, urban space by every two department's instructors. Therefore, in this work, in example of Bozok University in basic design education, Architectural Works will be discussed and made a evaluation. And Suggestions will be developed for suitable, flexible and multi-disciplinary to Architectural schedules

Key Words: Architectural education, basic design, space, Bozok University, urban planning

1. GİRİŞ

Fiziksel çevrenin biçimlenmesine katkı sağlayan mimarlık teknoloji, bilim ve sanatla yakın ilişkili, şehir ve bölge planlama, mühendislik ve tasarım içeren disiplinlerle etkileşim içinde olan, gelişim ve değişime açık dinamik bir meslektir (Dikmen ve Gültekin, 2007). Doğal çevrenin belirli ilkeler ve doğanın sunduğu olanaklar ölçüsünde yapıyı çevreye dönüştürülmesi için yapılan girişimleri kapsayan ve kentsel mekân kurgusunda birbirlerini tamamladığı yadsınamaz olan mimarlık-şehir ve bölge planlama disiplinleri birbirlerini bütünlemek durumdadır. Bu nedenle bu

disiplinlerin ders programları her disiplin için bir diğerinin gereklerini içerecek, destekleyerek tamamlayacak, öğrencinin kişisel ve mesleki birikimini arttıracak ve geliştirecek nitelikte derslerden oluşturulmalıdır (Lökçe, 2002).

Ülkemizde mimarlık-şehir ve bölge planlama eğitimi veren kurumlarda eğitim ve ders programlarında her iki disiplin için bir diğerini destekler teorik dersler bulunmaktadır. Ancak tasarım üst başlığı altında mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinin ortak eğitim verdiği eğitim kurumu sayısı oldukça azdır. Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinin öğrencilerine 2003-2004 ve 2009-2010 eğitim-öğretim yılları arasında tasarım bilgisinin temelleri ilk iki yıl ortak eğitim planı ve eğitim kadrosu ile verilmiştir. Bu eğitim modelinin uygulandığı yıllarda alınan sonuçlar, modelin mimarlık öğrencilerine makro, şehir ve bölge planlama öğrencilerine de mikro ölçekte tasarıma yaklaşım becerisi kazandırdığını gösterir niteliktedir. Ancak bildiri sahibi olarak çok olumlu sonuçlarına tanık olduğumuz bu ortak eğitim süreci 2009-2010 eğitim-öğretim yılında terk edilmiştir. Bu bildiri kapsamında ortak eğitim sürecinin yaşandığı dönemlerde ağırlıklı olarak MİŞ 101 ve MİŞ 102 stüdyo derslerinde (1. sınıf güz ve bahar yarıyılı) yapılan çalışmalar örneklenmiş, mimarlık-şehir ve bölge planlama disiplinlerinde ortak eğitim sürecinin kazanımları tartışılmış, eğitim ortaklığının önemi ve gerekliliği vurgulanarak her iki disiplin için öneriler geliştirilmiştir.

2. BOZOK ÜNİVERSİTESİ 1. YIL DENEYİMİ

2.1. Bozok Üniversitesi Tarihçesi

Bozok Üniversitesi'nin temelleri 1995 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan Erciyes Üniversitesi Yozgat Mühendislik Mimarlık Fakültesi'ne dayanır. Yozgat Mühendislik Mimarlık Fakültesi'nde verilen eğitim (1995 yılında kurulan mimarlık bölümü ve 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren eğitim sürecine katılan şehir ve bölge planlama bölümlerinde verilen eğitim) 2006 yılında Bozok Üniversitesi'nin kurulması ile Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi adı altında sürdürülmektedir.

2.2. Bozok Üniversitesi'nde Eğitim Süreci

Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık ve şehir bölge planlama bölümleri Yozgat kentinin Ankara (220 km.) ve Kayseri (175 km.) kentlerine yakın konumda olması nedeni ile üniversite öğrencileri arasında tercih edilen bölümlerdir. Söz konusu bölümlerde özellikle stüdyo derslerinde verilen konular ve eğitim biçimi öğrencinin orta öğretimden getirdiği öğrenme kalıplarını kırarak çözüme yönelik alternatif geliştirmesi, soyut düşünme, bireysel ve grup çalışmalarında verilen anahtar sözcüğü yorumlama, analiz ve sentez yapabilme ve teorik derslerle verilen bilgileri stüdyo derslerinde kullanabilme becerisi kazandırmaya yöneliktir. Bu yaklaşım içinde verilen kritiklerle öğrencinin algı düzeyinin artırılması, üç boyutlu düşünebilmesi ve mimarlık-şehir ve bölge planlamanın bilim yönü kadar sanat ve estetik yönünün de açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Uygulamalı dersler arasında yer alan stüdyo dersleri usta - çırak ilişkisi içinde ve öğrencinin tasarladığı ürünün kritik edilmesiyle yürütülmektedir.

Bu eğitimde akademisyenler kadar serbest çalışan ve yarı-zamanlı olarak eğitim sürecine katkı sağlayan mimar ve planıcılardan da yararlanılmaktadır.

2.3. Tasarım Disiplinlerinde Temel Tasarım Stüdyoları

Tasarım disiplinlerinde öğrenciyi mesleğe hazırlayan başka bir deyişle onun tasarım süreci ile bütünleştirilmesini sağlayan en önemli olgu temel tasarım ve mekân kavramlarının verildiği birinci sınıf stüdyo dersleridir. Temel tasarım kavramının verildiği 1. yıl stüdyolarında sanat ve estetik yönü ağır basan, iki boyuttan üç boyuta kadar değişik boyutlarda anlamlandırılan, sorun çözmeye yardımcı analitik düşünme ve sentez yapmayı öğreten bir öğretim benimsenmektedir. Temel tasarım kavramı üzerine temellenen 1. sınıf stüdyolarında öğrencilere verilen tasarımla ilişkili kavramların yaratıcılığı arttıracak eğitim süreci eşliğinde mekâna dönüşmesi hedeflenmektedir. Bu süreçte mimarlık-şehir ve bölge planlama disiplinlerinde bilim, sanat, tasarımcı ve öğretim elemanı dörtgeninde öğrencinin verileni algılama, çözümlenme, birleştirme, eleştirme, değerlendirme boyutları ve kavrama düzeyi sorgulanmaktadır.

Öğrencinin kuramsal bilgiyi yorumlamasına yardımcı olacak stüdyo uygulamaları ile desteklenen temel tasarım kavramı geçmiş dönemleri kopya etmeye ve uyarlamaya dayalı Beaux-Arts anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Güney ve Yürekli, 2004). Walter Gropius önderliğinde mimarlık eğitiminin deneysel boyutunu vurgulayan, yaparak öğrenme üzerine temellendiren Bauhaus öğretisi akademik tasarım anlayışından modern tasarım anlayışına geçiş sağlamış (Ustaömeroğlu, Aydınlan ve Engin, 2009), Gestalt Kuramı ile gelişmiş ve görsel sanatlar için temel ilkeler ve öğeleri tanımlamıştır (Dostoğlu, 2003).

2.4. Bozok Üniversitesi'nde İlk Yıl: Temel Tasarım Stüdyoları

Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi'nde mimarlık ve şehir bölge planlama öğrencilerine 2003-2004 ve 2009-2010 eğitim-öğretim yılları arasında ortak yürütülen programlarla eğitim verilmiştir. Temel tasarım ve mekân kavramı (iç, dış, açık, yarı açık, kapalı, kentsel mekân) üzerinde yoğunlaşan birinci sınıf stüdyo dersleri Bozok Üniversitesi'nde haftada 4 teori ve 4 uygulama olmak üzere toplam 8 saat üzerinden yürütülmüştür. Öte yandan söz konusu stüdyo dersleri bu bölümlerde aynı müfredat ve öğretim kadrosu ile verilmiştir. Mimarlık eğitiminin temelini oluşturan temel tasarım derslerinde programlar, içerikleri nedeniyle oldukça yoğundur. Temel tasarım dersleri kapsamında yapılacak çalışmalar öğrencinin görsel algısını güçlendirecek, yaratıcılığını geliştirecek ve mekân kavramını vurgulayacak uygulamalarla desteklenmelidir (Denel, 1970). Bu nedenle Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinin temel tasarım stüdyolarında öncelik problem ile ilgili kavramsal bilginin öğrenciye aktarılması, stüdyoda problem çözümüne yönelik kritiklerin verilmesi, öğrencilerin verilen süre içinde (stüdyo ve evde çalışma) tamamladıkları çalışmaların toplu olarak değerlendirilmesi ve bu konuda çözüm alternatiflerinin örneklenmesi ile gerçekleşmektedir.

Temel tasarım dersleri kurşun kalem, renkli kalem, siyah-beyaz/renkli fon kartonları ve çeşitli malzemeler ile hazırlanan serbest el ve cetveli iki boyutlu (çizgisel kompozisyonlar, soyutlama çalışmaları, afiş ve kolaj çalışmaları) çalışmalarla başlamaktadır. Çalışmalar, temel tasarım elemanlarının birlikte kullanımına yönelik olarak yapılan ve zaman zaman soyutlama da içeren uygulamalarla

sürdürülmektedir. Temel tasarım programı kapsamında iki boyutlu çalışmalara üçüncü boyutun katılımıyla (doku, cephe, form çalışmaları) öğrencinin form kavramını sorgulaması amaçlanmaktadır.

Stüdyo çalışmalarında temel tasarım derslerini takiben ikinci yarıyılıda öğrencinin kullanıcı gereksinimleri, iç ve dış mekân ilişkisi, eylem ve yapı- kentsel çevre ve doğal çevre ilişkilerini sorgulayacağı karmaşık olmayan tasarım problemlerini çözmesi beklenmektedir. Bu sömestrde işlev, biçim, strüktür ve mekân kurgusu ilkelerinin analiz ve sentezinin yapılacağı, sınırlı ihtiyaç programları olan bir veya birden fazla konunun bir arada çözümünün beklendiği mimari projeler hedeflenmektedir. Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinde öğrencinin tasarım pratiğinin artırılması amacıyla küçük ölçekli iki farklı proje yürütülmüştür. Temel tasarım stüdyolarından farklı olarak bu stüdyo kapsamında bireysel ve grup kritikleri kadar jüri değerlendirmeleri ile eğitim verilmiştir. İlk yıl stüdyoları ile öğrencinin işlevsel, kuramsal, teknik ve estetik gerekler çerçevesinde analiz ve sentez yapmak, eleştirel ve yaratıcı düşünceyi geliştirmek ve mekânsal ilişkileri çağdaş teknolojiler ve yapıım tekniklerine uyarlama becerisini geliştirmek hedeflenmekte ve mesleği tanıtmak, sevdirmek ve tasarım sürecini eğlenceli bir oyuna dönüştürerek öğretmek amaçlanmıştır.

Eğitim sisteminin zaman kısıtlaması, temel tasarım stüdyolarında uygulanan programların yoğunluğunu arttırmaktadır (Lökçe, 2002). Yapılan uygulamaların sayısının artırılması ve örneklerin çoğaltılması, öğrencilerin kavramları daha kolay algılamasını sağlamakta ve yaratıcılığın gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ancak ders programlarının yoğunluğu ve belli bir zaman diliminde pek çok kavram ve öğretimin verilmesi zorunluluğu, öğrencilerin temel tasarımla ilgili kavramları özümsemesini, serbest el çiziminin ve soyutlama yeteneğinin gelişmesini sağlayacak yeterli sayıda uygulama yapılmasını zaman zaman güçleştirmektedir. Tasarıma yönelik derslerde öğrenciler tarafından tasarlanan örneklerin birbirinden farklılık göstermesi çalışmaların özgünlüğünü sağlamaktadır. Çalışmalar arasında farklı ve birbirine zıt fikirlerin olması, kavramların tartışılmasına ve kavramlar üzerine zihin jimnastiği yapılmasına zemin hazırlayacak olumlu bir ortam olarak değerlendirilmelidir.

3. BOZOK ÜNİVERSİTESİ 1. YIL DENEYİMİ: ÖRNEK ÇALIŞMALAR

Bu bölümde genellikle 2003-2004 ve 2009-2010 eğitim-öğretim yılları arasında mimarlık ve şehir bölge planlama öğrencilerine verilen ortak eğitim sürecinde yapılan çalışmalar örneklenmiştir. Örnekler MİŞ 101 Stüdyo 1 (temel tasarım stüdyoları) dersleri ve MİŞ 102 Stüdyo 2 (iç/dış mekan ilişkisi, eylem, yapı - kentsel çevre ve doğal çevre ilişkilerinin sorgulandığı karmaşık olmayan tasarım problemleri içeren stüdyolar) dersleri kapsamında yapılan çalışmalarla gruplanmıştır.

3.1. MİŞ 101 Stüdyo 1 Çalışmaları

MİŞ 101 Stüdyo 1 Çalışmaları kapsamında iki boyutlu çizgi kompozisyonlar, iki boyutlu siyah/beyaz ve renkli çizgi kompozisyonlar, çizgi ve doku çalışmaları, üç

boyutlu çalışmalar, strüktür, hacim, cephe ve açık/yarı açık/kapalı mekan çalışmaları örneklenmiştir.

Şekil 1. İki Boyutlu Çizgi Kompozisyonlarından Örnekler

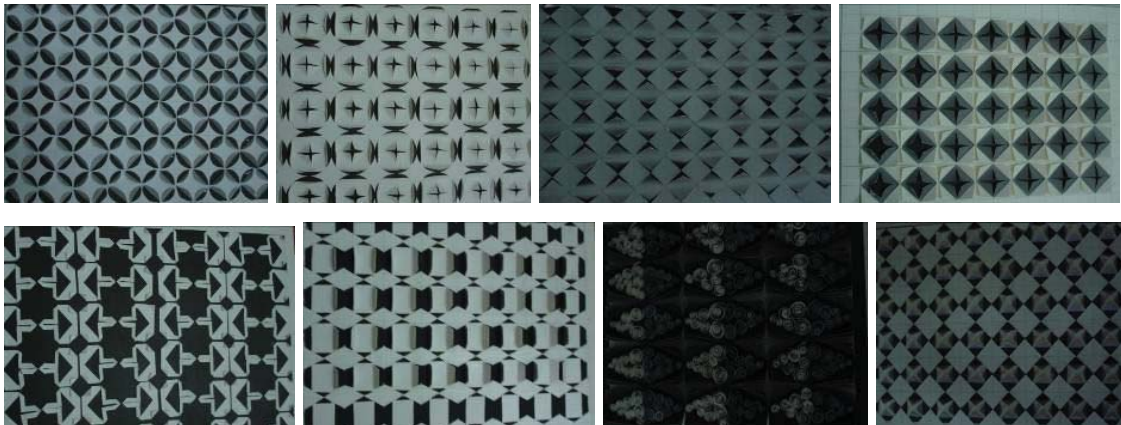
Şekil 2. İki Boyutlu Siyah/Beyaz ve Renkli Çizgi Kompozisyonlarından Örnekler

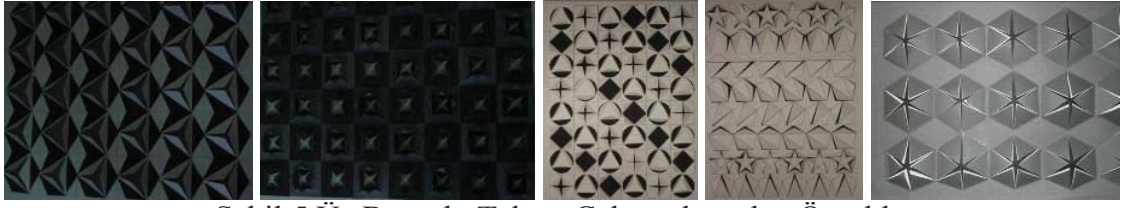

Şekil 3. Çizgi ve Doku Çalışmalarından Örnekler

Şekil 4. Doku Çalışmalarından Örnekler

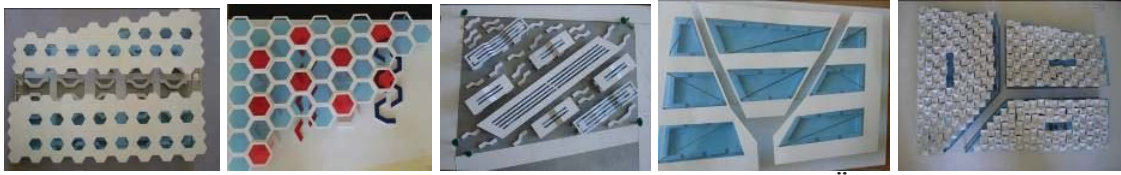

Şekil 5 Üç Boyutlu Tekrar Çalışmalarından Örnekler

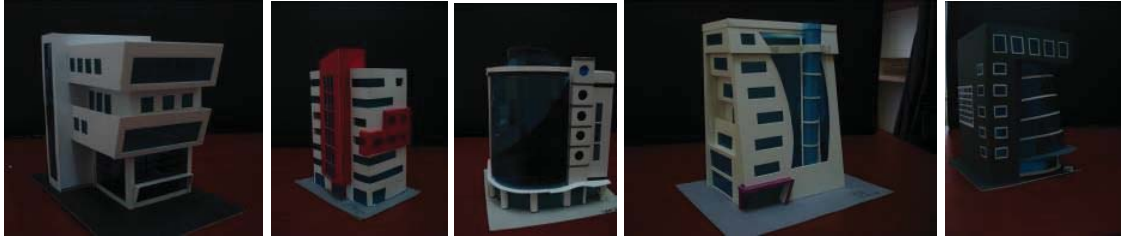
Şekil 6. Strüktür Çalışmalarından Örnekler

Şekil 7. Açık/Yarı Açık Mekan Çalışmalarından Örnekler

Şekil 8. Hacim Çalışmalarından Örnekler

Şekil 9. Cephe Çalışmalarından Örnekler

3.2. MİŞ 102 Stüdyo 2 Çalışmaları

MİŞ 102 Stüdyo 2 çalışmaları kapsamında açık/yarı açık/kapalı, mimari ve kentsel mekân çalışmaları örneklenmiştir.

Şekil 10. Açık/Yarı Açık/Kapalı Mekân Çalışmalarından Örnekler

Şekil 11. Mimari ve Kentsel Mekân Çalışmalarından Örnekler

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tasarım üst başlığı altında birleşen bölümlerden mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinde disiplinlerarası çalışmanın gerekliliği tartışılmayacak bir gerçektir. Mimari/kentsel tasarımda amaç bütünlük, uygunluk, açıklık anlayışlarını bir sistem içinde ele alarak hem tek başlarına hem de etkili oldukları çevrede bütünlük ve olgunluk içeren tasarımlara ulaşmaktır. Bu bağlamda mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinin öğrencilerinin ortaöğretimden getirdikleri kalıplaşmış bilgilerini kırmak ve özgün düşünme becerisi kazandırmayı hedefleyen eğitim yaklaşımı önem kazanmaktadır. Bu yaklaşımında ezberci ve kalıplaşmış eğitimin yerine, yaratıcılığı ortaya çıkaran, geliştiren ve sürdüren 1. sınıf stüdyolarının rolü büyüktür.

Ülkemizde fiziksel çevrenin biçimlenmesine etki eden mimar ve şehir plancılarının eğitim sürecinin birbirinden kopuk olarak sürdürülmesi her ölçekte mekân kalitesini, yaşanabilirliği ve kent kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinde 2003-2004 ve 2009-2010 eğitim-öğretim yılları arasında yürütülen ortak eğitim süreci toplam sekiz saatlik teorik ve uygulamalı çalışmaları içermektedir. Bu eğitim deneyimi sırasında gerçekleştirilen çalışmalar her iki disiplin için nitelikli çalışmaları arttırmakta, iki ve üç boyutlu olarak makro ve mikro ölçekte mekân yaratma becerisinin kazandırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, üniversitelerin mimarlık-şehir ve bölge planlama bölümlerinde temel tasarım ve mimari tasarım derslerinin birlikte tartışmalı olarak yürütülmesi, ders saatlerinin artırılması, diğer zorunlu ve seçmeli derslerin her iki disiplini destekleyecek nitelikte oluşturulması, eğitim veren akademisyenlerin sayısının ve niteliğinin artırılması ve mimarlık şehir ve bölge planlama bölümleri arasında ortak ders programları oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Dikmen, Ç.B. ve Gültekin, A.B. 2007. Mimarlık Eğitiminde Ders Programlarının ve Tasarım Derslerinin İrdelenmesi: Bozok Üniversitesi Örneği, 15. Yıl Mühendislik Mimarlık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Cilt 2, 233 – 241, Isparta
- Lökçe, S. 2002. Mimarlık Eğitim Programları: Mimari Tasarım ve Teknoloji ile Bütünleşme, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 17, No:3, 1 – 16, Ankara
- Güney, D. ve Yürekli, H. 2004. Mimarlığın Tanımı Üzerine Bir Deneme, İTÜ/a Dergisi, cilt 3, sayı 4, İstanbul
- Ustaömeroğlu, A.A., Aydınlan, E. ve Engin, E. 2009. Tasarım Eğitiminde Temel Tasarımın Yeri, Yapı Dergisi, Sayı 327, s.92 – 96, İstanbul
- Dostoğlu, N. 2003. Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Mimari Tasarım Stüdyosu: Uludağ Üniversitesi Örneği, Ege Mimarlık, sayı 3, no. 47, s. 15-19
- Denel, B. 1970, Tasarım Üzerine Bir Deneme, Yükselen Matbaacılık, İstanbul.

MİMARLIK FORMASYONUNUN DİĞER DİSİPLİNLERDEKİ ÖNEMLİ ROLÜ ve EĞİTİMDEKİ YERİ

SAADET AYTIS⁵

ÖZET

Mimarlık, yaşam alanları yaratan ve bunu belli kurallar dahilinde pek çok faktörün etkisi altında, pek çok faktörün de katkısıyla ortaya çıkaran bir disiplin, bir yaşam biçimi, dahası yaşamın kendisi..

Günümüzde mesleklerin interdisipliner anlayışlardan soyutlanmaları, kendi varlıklarını sürdürebilmeleri açısından mümkün olamamaktadır. Dünyadaki müthiş etkileşim, mesleklere yansımakta; artan ihtiyaçlar, gelişen teknoloji, ortaya çıkan yeni kriterler ve daha pek çok neden meslekleri birbirinin içine doğru itmekte ve kümelerin ortak eleman sayısında artışlar görülmektedir. Bu genel gidiş bazı mesleklerde daha az, bazılarında ise oldukça fazla hissedilmekte ve/veya gerekmektedir.

Mimarlık, içinde sayısız meslekle ilgili bilgiyi barındıran, sayısız alanla ortak yanı olan ve her meslekten kişiyi yakından ilgilendiren çok özel bir meslektir. Uğraşı ve ilgi alanı hangi uç alanda olursa olsun, hayatında mimariye yer olmayan bir insan veya bir meslek alanı düşünülemez.

Mimarlığın bu özel durumu, mimarlık eğitimini ve diğer mesleki eğitimleri oldukça yakından ve doğrudan ilgilendirmektedir. Mimarlık eğitiminin gereklerini yerine getirmenin önemi kadar, mimari formasyonu, ilişkilendirilen diğer mesleklerin eğitimlerinin de içine almak önemli hale gelmektedir.

Mimarlıkla yakın ilişkide olan iç mimarlık mesleğinden başlayarak, şehir ve bölge planlama, kentsel tasarım, peyzaj mimarlığı, güzel sanatların pek çok alanı ve mimarlıktan gittikçe uzaklaşan diğer mesleklerin eğitimlerinde mimari formasyon, değeri değişen bir şekilde önem taşımaktadır.

Bildiride mimari formasyonun mesleki eğitimdeki önemi geniş bir bakış açısıyla irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari formasyon, eğitim, mimarlık

ABSTRACT

What architecture is, a discipline, a life style which creates living spaces, and doing this under the effects of various certain factors, meanwhile using these factors as contribution to itself. Moreover, architecture is the life itself.

⁵ Y.Doç.Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İstanbul

In our time, the isolation of the professions from interdisciplinary insights is not acceptable for their own survival. Great interaction within the world reflects to the professions, increasing demands, developing technology, forthcoming criteria and more reasons are pushing the professions into each other and an increase in the number of common personnel can be observed. This general status is felt and/or needed more in some professions, and less in some others.

Architecture is a very special profession which includes knowledge of unnumbered professions within itself, have something in common with myriad fields and touches upon so many individuals from every kind of profession. No matter what his work or interest is, there can be no individual or a profession that does not include architecture in the common life.

This special condition of architecture is a particular and close concern to architectural education and the other professional educations. As much as the importance of architectural education requirements' fulfillments, it is also very significant to include the architectural formation to the other relevant professions' education.

Starting with the interior architecture, which has close ties with architecture itself, including architectural formation in the education programs of urban and regional planning, urban design, landscape architecture, various fields of fine arts and other professions which are getting more and more distant from architecture, is crucial with various values.

In the pronouncement, the importance of architectural formation in professional education is scrutinized from a wide perspective.

Keywords: Architectural formation, education, architecture

GİRİŞ

Mimarlığı diğer mesleklerden ayıran en belirgin özellik, her yerde olması ve herkese hitap etmesi olarak vurgulanabilir. Başka hiçbir meslek, bu iki özelliğe birden sahip değildir. En kapsamlı mesleki alanlardan biri olan sağlık bilimleri bile herkesi ilgilendirmekte ancak her yerde bulunmamaktadır. İster kurallı, fonksiyonel ve başarılı olsun, isterse rastgele gerçekleştirilmiş olsun insanın bulunduğu her yerde bir mimari gerçek vardır. Başka bir deyişle, yeryüzündeki herkesin öyle veya böyle, mimariye maruz kaldığı bir gerçektir.

Mimari herkesin hayatına girmekte; ancak, herkes mimariyle ilgilenmemekte veya farkına varmamaktadır. Ancak, bazı mesleklerde mimarlık bilgisine ihtiyaç duyulmakta; bu ihtiyaç mimariyle ortak paydası olan pek çok mesleği ilgilendirmektedir. Meslek insanı yetiştirmenin ciddi sorumluluk anlayışı gerektirdiği gerçeği, eğitimde o meslek için gerekli ve yeterli formasyonların kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Mimari formasyon, ilişki kurulabilecek her meslekte farklı ağırlıklar kazanmakta; o eğitim programlarında baskınlığı değişken bir biçimde yer almaktadır ve/veya yer alması gerekmekte, önem taşımaktadır.

MİMARLIK MESLEĞİ VE İLİŞKİDE OLDUĞU DİSİPLİNLER

Eğitime başlayan kişinin mesleki anlamda donatılması, mesleki eğitim veren kurumların en temel görevidir. Mesleki anlamda donatılmak ise, o mesleğin insanı olup da mesleğini icra edeceği vakit nelere ihtiyaç duyulacağıyla ilgilidir. Eğitim programları zaten bu gereksinimler ışığında rotasını belirlemektedir.

Günümüzün çağdaş mimari mekânlarının oluşumunda karar verme sürecinde başlayarak, binanın kullanıma açılmasına kadar süren interdisipliner çalışmaların önemi çok büyüktür. Bir mimari projenin olgunlaşması, pek çok disiplinden gelen projelere, raporlara ve teknik verilere göre mümkün olabilmekte; hatta bazı özel projelerde sosyologlardan, psikologlardan, çevrecilerden, ekonomistlerden de hizmet alınması gerekmektedir. Bu durumda, çağdaş mimariyi salt biçimsel açıdan değerlendirerek diğer disiplinlerden soyutlamak imkansız hale gelmekte; mimarlık formasyonunu da kendi kabuğunda düşünmek mümkün olamamaktadır.

İç mimarlık, mimarlık temeline dayanan ve aynı ortak paydayı taşıyan mesleklerin başında gelmektedir. Donanımlı, çözüm üretebilen, analitik düşünebilen meslek insanları yetiştirmeyi hedefleyen iç mimarlık programlarında mimari formasyon oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

İç mimarlık, yaşam alanlarına, fonksiyonlarına uygun katkılar sağlarken, mekânların işlevsel rollerinde iyileştirmeler yaparken, işlevlerini değiştirip yeni işlevler kazandırırken üzerine estetik değerler katan, kişilere, kurumlara, duygulara, zevklere hitap eden mekânlar yaratan bir disiplindir. Bu disiplin, ürünlerini ortaya koyarken, pek çok disiplinin ışığından yararlanmakta ve işbirliği yapmaktadır. Malzemebilim (–ki, içinde iç mimarlık için sınırsız faktörü barındırır), mühendislik (elektrik, elektronik, makine, inşaat), restorasyon, peyzaj, tekstil, mobilya, renkbilim, moda, estetik, plastik sanatlar, psikoloji, sosyoloji, mimarlık bu disiplinlerin başında gelmektedir.

Meslek ve uğraşların diğer alanlardan beslenmeden varolması mümkün değildir. İnterdisipliner yaklaşımların mesleklerin kimlik oluşumlarında güçlendirici etkisi de yadsınamaz ağırlıktadır. Bu sirkülasyonu, meslek sahiplerinin birbirlerinin alanlarına kaymalarıyla karıştırmadan, bir meslek insanının kendi alanına fayda sağlayacak diğer alanlarla ilgili ne kadar donatılırsa, kendi işini yapma yolunda o kadar yetkin olacağı unutulmamalıdır. Mesleki eğitim veren kurumların bu anlamda programlarını güçlendirdikçe başarıya ulaştıkları da bir gerçektir.

Mimar:

- Yaşam alanları yaratmaktadır. -Yaratmak terimi burada her yönüyle geçerli ve baskındır-

İç mimar:

- Yaşam alanları yaratan ekibin içinde yer almakta,
- Mekân fonksiyonlarını kullanıma uygun şekilde düzenlemekte,
- Mekânlara teknik donanım ve dijital donanımlar için gerekli altyapıyı düzenlemekte,
- Mekân organizasyonuna uygun mobilya tasarımı yapmakta,
- Estetik öğelerle o mekâna uygun çözümler üretip, yaşam alanlarına estetik değerler katmakta,
- Fonksiyona, binaya, mekâna uygun renk ve doku tercihlerinde bulunmakta,
- Mevcut bir binada gerekli görülen fonksiyon değişikliklerini organize etmekte,

- Mevcut bir binaya, yapılış amacından daha farklı bir fonksiyon giydirmekte,
- Eski binalarda gerekli yenileme çalışmalarını düzenlemekte,
- Kişilerin, kurumların marka kimliklerine ve tarzlarına uygun mesaj verecek mekan tasarımlarını ve imaj oluşumlarını sağlamakta; böylece kurumsal kimlik, mekan yoluyla dışavurulmuş olmaktadır.

Görüldüğü gibi mimarlık ve iç mimarlık ayrı şeyler olmayıp, ikisi de yaşam alanları üzerinde uğraşmaktadır. İç mimarlık, mimarlığın biraz daha detaya inerek özelleşmesi olarak dahi açıklanabilmektedir. Çağdaş dünyada iç mekan kurgularının karmaşıklaşması ve daha özel önem arzeder hale gelmesi iç mimarlığın ön plana çıkmasındaki önemli etkenlerin başında gelmektedir.

İç mimar bu faaliyetleri yaparken, genel anlamda pek çok mimari bilgiye gereksinim duymaktadır. Eğitim programları hazırlanırken, bu gereksinimler dikkate alınmakta ve mimari formasyon burada önem kazanmaktadır. İç mimarlık mesleği sadece süsleme ve bezeme olarak algılanıp o yönde icra edilirken ve dekoratörlük kavramı geçerli iken hiç de gerekli olmayan bu donanım, iç mimarlık kavramıyla birlikte çok büyük öneme sahip hale gelmektedir. Eğitim programlarında dekoratörlük kavramının üzerine sadece iç mimarlık başlığı adapte edilip, bunun gereklerinin yerine getirilememesi ve özüne inilememesi ise mesleki arenada, aldığı unvanla örtüşen donanımı almamış, teknik açıdan yetersiz ve adı iç mimar olan dekoratörler gerçeğini gündeme getirmektedir. Oysa ki, iç mimar yukarıda anılan mesleki faaliyetlerinin pek çoğunu gerçekleştirirken mimarlık bilgilerine gereksinim duymaktadır. Bu bilgiler çoğu iç mimarlık programında verilmesine rağmen, bazı programlarda gereken önemde uygulanmadığı, ya da böyle bir donanımın iç mimar yetiştirirken gerekli görülmediği de bilinmektedir.

Mimarlık lisans programlarında ağırlıklı yer alan ve yapısal bilgilerin verildiği disiplinler, bir binanın inşa edilmesiyle ilgili tüm teknik detayları kapsamaktadır. Bu teknik detaylar, inşaat mühendisliği desteğiyle de statik anlamda pekiştirilmektedir. İç mimarlık mesleğinde gerekli olan, bu strüktürel bilgilerin katı statik kurallarından arındırılmış, mimari anlamda detaylar ve ilkeleri içeren bölümüdür. Bu çerçevede ele alınan bilgiler, görev alanı temelden çatıya yapı inşa etmek olmayan iç mimar için gereksiz gibi görünmekle beraber, aynı ağırlıkta ve önemle gereklidir. Çünkü iç mimar bir yapının sıfırdan yaratılmasında belki görev almayacaktır ama bir binanın tamamen değişiminde önemli rolleri olacaktır. Kurgulanmış bir oluşumu yeniden kurgulamak, o yapılanmadaki teknik yöntemlerin bilinmesiyle ancak mümkün olabilecektir. Kesilmiş kolonlar, tahrip edilmiş taşıyıcı duvarlar, statik dengeyi etkileyecek düzenlemeler, döşemelere yapılmış yanlış müdahaleler, binaya fazla yük bindirecek tercihler; ya da tersi durumlar yani, aslında yapılması mümkün olup da bu bilgilerin eksikliği nedeniyle yapılmaya cesaret edilemeyen, böylelikle en uygun çözüme ulaşamayan tasarımlar.. Bu gibi durumlar, iç mimarlık alanında mimarlık formasyonunun eksikliği neticesinde ortaya çıkan ve sık rastlanan durumlardır.

Benzer şekilde inşaat mühendisliği, mimari altyapıya dayanarak taşıyıcı sistemi çözüyor olmasından dolayı, öncelikle mimari formasyon alması gereken mesleki eğitimlerin ön sıralarında gelmektedir. Normalde sadece taşıyıcı sisteme odaklanan inşaat mühendisi, mimari gözle bakabilmeli, mekan tasarımı ilkelerinden haberdar olmalı ve mekanın mimari diline ters düşecek taşıyıcı çözümlerinden bu formasyon sayesinde geri durmasını bilmelidir. Bu, inşaat mühendisinin, mimarın dilinden anlaması şeklinde de ifade edilebilmektedir. Elbette, mimarın da taşıyıcı sistem

kuralları ve yaklaşık çözümlerinden haberdar olması gerekmektedir ki, tasarım inşaat mühendisi tarafından farklı yönlelere götürülmesin.

Mimari formasyon, makina mühendisliği eğitiminde mekan tasarımına uygun mekanik çözümler üretirken yaşam alanlarına olumsuz etkiler verilmemesi; elektrik mühendisliği eğitiminde tasarımılanan mekanın diline ve fonksiyonuna uygun elektrik donanımları ve aydınlatmalar oluşturulması; elektronik mühendisliğinde akıllı binalara uygun elektronik donanımların mekan fonksiyonuna uygun bir şekilde tasarımılanması ve uygulanması için büyük önem taşımaktadır.

Mekan estetiği için destek veren disiplinlerin de yapılacak işin fonksiyonuna uygun şekilde mekana saygılı olabilmeyi –sadece o proje bazında bile olsa- öğrenmesi ve/veya biliyor olması beklenmektedir.

Mimarlık eğitiminde pek çok disiplinin etkili olduğu ve mimarlığın bu birlikteliklerden ayırt edilemeyeceği gerçeği gibi, mimarlık formasyonu da pek çok mesleki eğitimde önemli roller oynamakta; o mesleklerin başarıyla icra edilmelerinde, donatılmalarında, taçlandırılmalarında etkili olmaktadır.

Mesleki eğitim programlarının başarı ölçütleri, interdisipliner yaklaşımların farkındalığıyla, hiç bir formasyona sırt çevirmeden, araştırmacı bireyler yetiştirmeleri, aynı eğitimi almış meslek insanlarının da farklı ürünler ortaya çıkarabilmeleriyle doğru orantılı olarak oluşturulmaktadır. Ve elbette mimarinin bulunduğu ve ilişkilendirildiği her alanda, meslek insanlarının görgü sahibi olması büyük önem taşımaktadır. Mimarlık, mesleki yapılanmanın yanında kişisel görgüyle orantılı şekilde değer kazanmakta; mimari formasyonun söz konusu olduğu diğer mesleklerde de bu görgü koşulunun önemi bulunmaktadır.

SONUÇ

Mimarlık her yerde, her şeyde, her keste etkili bir meslektir.

Mimarlık yaşamın içinde, yaşamın kendisidir.

Yaşamın kendisi de her yerde ve diğer pek çok meslekte kendini göstermekte, etkili olmaktadır.

1.OTURUM

25 Kasım 2010 Perşembe, 14.00-15.00
Malazgirt Salonu

Mimarlık Eğitiminde Sanatsal Boyut
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nevnihal Erdoğan

Yrd. Doç. Dr. Handan Özsırkıntı Kasap, Yrd. Doç. Dr. Füsün Seçer
Karıptaş
Mimarlık Eğitiminde Plastik Sanatların Yeri

Yrd. Doç. Dr. Sonay Ayyıldız, Yrd. Doç. Dr. Mehtap Özbayraktar,
Öğr. Gör. Nilgün Çağlar
*Temel Tasarım Eğitimi ve Disiplinler Arası İletişimin Önemi: Temel
Tasarım Stüdyo Çalışmaları*

Yrd. Doç. Dr. Füsün Seçer Karıptaş
Mimarlık Eğitiminde Anlatım Tekniklerinin Önemi ve Gelişimi

Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan, Arş. Gör. Elif Sönmez
*İç Mimarlık Eğitiminde Yeni Öğretim Modeli Arayışları; Mobilya
Tarihi Dersinde Sembol ve Soyutlama*

MİMARLIK EĞİTİMİNDE PLASTİK SANATLARIN YERİ

HANDAN ÖZSİRKINTI KASAP⁶, FÜSUN SEÇER KARİPTAŞ⁷

ÖZET

Mimari bakış açısına plastik sanatlar sayesinde önemli katkılar sağlamak mümkündür. Mimari ve plastik sanatların bütünleşmesiyle mekân içerisinde fonksiyonel ve teknik sorunların yanında estetik sorunların çözümü kolaylaşır. Dolayısıyla mekân çözümünde işlevsel tatmin yanı sıra görsel tatminde düşünülmelidir. Mimarlık; matematik, geometri, fizik, statik gibi fen bilim dallarının yanı sıra, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, sanat tarihi gibi sosyal bilim dalları ve resim, heykel, seramik, grafik, tekstil ve el sanatları gibi sanat dalları ile bağlantılıdır. Aynı zamanda, ışık, elektronik, akustik, endüstriyel tasarım ve bilgisayarla tasarım gibi gelişmekte olan yeni dallar ve teknolojilerle yakın ilişki içindedir. Birbirlerinden çok farklı ve özel olan bu alanların tümü mimarlık çatısı altında bir araya getirilebilir.

Sonuç olarak, mimarlık eğitiminde plastik sanatların yer bulması, mimari tasarım eğitiminin sanatsal eksikliğini giderilmesiyle birlikte, mimarlık öğrencilerinin renk, biçim ve form gibi temel konulara artistik açıdan yaklaşarak, öğrencilerin görsel esneklik kazanmasını sağlamaktadır. Böylece mimari ve plastik sanatlar eğitiminin bütünleşmesi mimarın sanatsal anlamda görgüsünü, olaylara bakışını ve tasarımlarını büyük ölçüde değiştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Plastik Sanatlar, Mimari Tasarım, Mimari Tasarım Eğitimi, Disiplinlerarasılık.

1. GİRİŞ

Ülkemizde de yer alan mimari çevreye ve yeni yapılanma incelendiğinde estetik ve plastik değerlerden yoksun çirkin bir kitleleşme görülmektedir. Aslında mimari, bütün sanat dallarının hepsini kapsar ve direkt olarak sanatın içindedir. Çizgi, form

⁶ Yrd..Doç. .Dr. Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Büyükdere Caddesi No:101 Mecidiyeköy/İstanbul, handanozsirkinti@halic.edu.tr

⁷ Yrd..Doç. .Dr. Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Büyükdere Caddesi No:101 Mecidiyeköy/İstanbul, fusunsecer@halic.edu.tr

ve renk, görsel sanat dallarının hemen hepsinin temelini oluşturmaktadır. Bir genelleme yapıldığında ise resim sanatı renk ile; heykel sanatı form ile; mimari ise çizgi ile bütünleştirilmiştir. Mimaride biçim ve form vardır; bu heykel sanatıyla bağdaştırabilir; mimaride renk vardır; doğal olarak resim sanatıyla bağlantı kurulabilir. Hâlbuki mimaride renk, biçim ve form kullanımı, mimari tasarımda, renk, yapının biçimsel yapısına katkıda bulunarak karakterini oluşturmak için var olmalıdır.

Mimarlık eğitim sistemine bakıldığında, Türkiye’de güzel sanatların tüm dallarının birleşiminden oluşuyor görünmesine rağmen, sanatsal özünden uzaklaşmaktadır. Mimarlık bölümü öğrencilerinin sanatsal yönlerinin azalmasının nedeni, bölümün müfredatından ve sanatsal yoksunluğundan önce bölüme giriş sınavlarından başlamaktadır. Daha önceki yıllarda öğrenciler mimarlık bölümlerine yetenek sınavıyla alınırken, günümüzde merkezi sınav sistemiyle öğrenci seçimi yapılmaktadır. Aslında mimari öğrencisinin hem matematik zekâsı ve muhakeme gücünün olması hem de sanatsal yönünün kuvvetli olması gerekmektedir.

Mimari tasarım eğitimi, resim, heykel gibi diğer plastik sanat dallarının başarılı bir kompozisyonu olmalı, yani tüm sanat kavramlarını kapsamalıdır. Bu kavramlar birçok farklı sanatsal sorunu çözerek mekân da kompozisyonu oluşturur. Kompozisyon, tasarımın olgunlaşmış ve her bakımdan çözülmüş son aşamasıdır. Sanat kavramları kompozisyonu oluşturabilmek için tasarım fikrini destekleyen birer öğedir. Temel kavramları iyi çözümlenmiş bir mekân, kompozisyon açısından da istenen düzeye ulaşmış; estetik ve sanatsal sorunları ortadan kaldırılmıştır.

2. MİMARLIK EĞİTİMİ

Mimarlık eğitimine öğrenci kabulünün, dünyada ve Türkiye’ de değişen yıllarda farklılaşan yöntemlerle gerçekleştirildiği bilinmektedir. Dünyadaki uygulamalar incelendiğinde, yetenek testi, mülakat, portfolyo, ön eğitim programı gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde, mimarlık eğitimine öğrenci kabulünde, bazı kurumların giriş sınavlarını tercih ettiği, bazılarının ise geleneklerini koruyarak mülakat yolu ile değerlendirme yaptığı görülmektedir.

Mimarlık eğitiminde, tasarım problemlerinin tek bir doğrunun, tek bir çözümün etkinliğine olanak vermeyen kendine özgü doğası, tasarım olgusunun düşünsel mekanizmaların aktive edilmesini gerektiren süreç yönü ve çözüm odaklı yapısı bulunmaktadır. Mimarlık eğitiminin temel hedefi, mimarı, toplumun ve bireylerin çevresel gereksinmelerine form verirken, değişik koşullar arasındaki potansiyel çelişkileri çözebilecek “genellemeci” (generalist) olarak yetiştirmektir. “Genel ve aktarılabilir” bilgi ve becerilere sahip “genellemeci” bir formasyon kazanan mimar, farklı disiplinlere yönelik hedeflerin eşgüdümünü sağlayabilme rolünü de yerine getirebilmelidir.

Mimarlık eğitimi, gerek ulusal gerekse küresel boyutta toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunmalıdır. Uluslararası Mimarlık Derneklerinin sunduğu belgelerde, mimar adaylarının bir genellemeci olarak yetiştirilmesinde mimarlık eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Buna göre ders programlarının yapılması, “Tasarım” ve “Bilgi” başlıkları altında oluşturulmaktadır. Dolayısıyla tasarım alanında; yaratıcı düşünce, hayal gücü, yenilikçilik, bilgi toplama, sorun tanımlama, analiz, sentez, eleştirel düşünce, eylem stratejisi oluşturabilme, yargı

yeteneği, üç boyutlu düşünme yeteneği, tasarım probleminin çözümünde, çeşitli faktörlerin etkinliğinde edinmiş olduğu olgusal bilgiyi bütünleştirebilme ve uyarlayabilme yeteneği gibi alt başlıklar toplanabilmektedir. Bilgi alanında ise; kültürel ve sanatsal, yerel mimari, dünya mimarisi, tarihi ve kültürel miras ve öncelikler, güzel sanatlar bilgisi, diğer yaratıcı disiplinler ile mimarlık arasındaki bağlama yönelik farkındalık, mimari tasarımın niteliğini etkileyebilecek güzel sanatlar bilgisi gibi faktörler ön plana çıkmaktadır.

Mimari tasarım eğitim sürecinde, eğitimin ilk günlerinden itibaren edinilen olgusal ve işlemci bilgiler bellekte depolanarak, yeni tasarım deneyimleri için enformasyon sağlamaktadır. Bu sonsuz bilgi uzayı içinden seçilerek ilişkilendirilen bilginin organizasyonunda ve düşünceye dönüşümünde bireyin kendi ilgileri, değerleri, değer yargıları, birikimleri, düşünme stili, zihinsel yetenekleri, kişilik özellikleri ve motivasyonel faktörlerden oluşan duyuşsal yapılanması önemli rol oynar. Birey, mimari tasarım eğitimi başlangıcında ve tekrarlanan tasarım deneyimlerinde kendi yaşantısal deneyimleri, bilgi birikimi ile tasarlama faaliyetine başlar. Edinilen her türlü enformasyon bireyin kendi bireysel filtresinden geçerek ilişkilendirilir, yorumlanır ve anlamlandırılır.

Mimari Tasarım Eğitimi, tasarım bilgisinin edinimine yönelik olan bilişsel hedeflerle sınırlı kalmamakta, bilgi setlerinin ilişkilendirilerek bireyin zihninde zaten var olan mevcut örüntülerden yeni örüntüler oluşturmasını hedeflemekte, yaratıcı süreci tetikleme, bilginin yeniden zihinde temsiliyle yeni bilginin üretimi ve tasarım ürününe dönüşümünü sağlama amacını taşımaktadır. Başka bir deyişle mimari tasarım eğitimi bir düşünme sistematığının kazanımı ile birlikte bilgi ve estetiği farklı disiplinler altında birleşmesiyle oluşmaktadır.

3. MİMARLIK EĞİTİMİNİN DİSİPLİNLER ARASI KARAKTERİ

Mimarlık eğitiminde disiplinler arası yaratıcılık olgusunun, farklı boyutlarını temel alarak geliştirmiş olduğu kuram ve tanımlamalar çeşitlilik göstermektedir. Ergonomi, psikoloji, fizik gibi reel bilimlerin; mantık ve matematik gibi formel bilimlerin; sosyoloji, ekonomi, estetik gibi insan bilimlerinin her biri ile ilişkilendirilebilir interdisipliner bir alan olan ve sanatı kimliğinin bir parçası olarak içeren uygulamalı yegane mesleklerden biri olarak tanımlanan mimarlık eğitimi, yükseköğrenim sistemi çerçevesinde disiplinler arası anlamda ele alınmaktadır.

Bugün, mimarlık eğitiminin, doğal bilimlerin yanı sıra, insan - toplum bilimleri ile kesişen alt dalları ve bu alt dallardan farklı olarak gelişen “mimari tasarım” alanının, ilgi - yetenek - yaratıcılık gerektiren kendine özgü doğasının göz ardı edildiği üzerinde görüş birliği oluşmuştur. Bu görüş doğrultusunda, tüm mesleki eğitim alanları için ilgi - yetenek - yaratıcılık düzeyi bireyin performansında etken kabul edilmekte, fakat bilişsel alanın yanı sıra duyuşsal ve psikomotor alanlara da eğitim hedefleri içinde baskın olarak yer veren mimarlık eğitimi için bu gereklilik daha da önem kazanmaktadır. Çağdaş mimarlık eğitimi, mimarlığı diğer sanatlarla bütün olarak görmeye, kavramaya yönelik olan “bütünsellik” anlayışı ile disiplinler arası olarak karakterize edilmektedir.

4. MİMARLIK EĞİTİMİNDE PLASTİK SANATLARIN YERİ

Mimarlık mesleğine yönelen bireyler arasında bilişsel, duyuşsal psikomotor öğretim hedeflerine yönelik öğrenme istemlerinin yanı sıra öğrenme yetenekleri bağlamında da, plastik sanatların yeri bulunmaktadır. Yetenek, bireyin uygun eğitim sonucunda bilgi, beceri ve davranış kazanmasının belirtisi olarak düşünülen özellikler bütünü ve eğitimden yararlanma gizil gücü olarak tanımlanmaktadır. Mimarlık alanının gerek değişmez temelleri olan rasyonel bilgi ve somut bir deneyime, gerekse bağlamına göre değişen soyut bir hissediş ve sezışe dayanan doğası ve beşeri - fiziki - sosyal bilimler, teknoloji ve yaratıcı sanatlar ile ilişkili interdisipliner yapısı, eğitimin, “bütünsellik” ilkesi üzerine temellendirilmesini ve mimar adayının “genellemeci” bir formasyon kazandırılarak yetiştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, bilimle sanat, rasyonel düşünce ve hayal gücü arasındaki dengelerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Mimarlık eğitimi ile kazandırılması hedeflenen ve bir mimarın sahip olması gereken yetenekler irdelendiğinde, sayısal ve sözel yeteneklerin yanı sıra, görsel - mekânsal yeteneğin var olması gerekmektedir. Mimari tasarım olgusuna yönelik kuramsal yaklaşımlar, tasarım sürecini problem çözmeye yönelik bir zihinsel aktivite olarak tanımlarken, bu zihinsel aktivitenin gerçekleştirilmesi sürecinde yaratıcı düşüncenin üretimine önemle yer verilmektedir. Gerek genel literatürde, gerekse, mimarlık alanında, eğitim ve yaratıcılık etkileşimi konusunda yapılmış olan araştırmalar çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Araştırmaların bir bölümünde, yaratıcılık mevcut bilgi birikiminden yeni projeler oluşturmaya yönelik, eğitim ve deneyimler yoluyla geliştirilebilir bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra bilginin kalıp yargılar ve sınırlılıklar ortaya koyarak yaratıcılığa ket vurduğu düşüncesinin kabulü söz konusudur. Birinci yaklaşıma göre yaratıcı düşüncenin eğitim ile geliştirilebilirliği vurgulanmakta, yaratıcılık, sınırlı bir azınlık tarafından sahip olunan gizil bir yetenek olarak değil, tüm insanların sahip olduğu, geliştirilebilen, beslenebilen bir beceri olarak kabul edilmektedir (Davaslıgil, 1994).

Mimarlık eğitimi, gerek ürün, gerek süreç, gerekse kavram yönüyle bilim, felsefe, psikoloji, güzel sanatlar, eğitim, işletme gibi pek çok alanın ilgi odağı olarak değerlendirilmektedir. Mimarlık eğitiminde plastik sanatların yer bulmasıyla birlikte; eğitimde yaratıcılık, yeni özgün ve beceriye dayalı bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, mimarlık eğitiminde, çeşitli sanat dallarının kendine özgü bir problem çözme süreci içeren, kişinin zekâ unsurlarını özgün ve üretime dönük olarak kullandığı bilişsel bir yetenek olduğu ifadelendirilebilir.

4.1. Plastik Sanatlardaki Form Kavramının Mimarlık Eğitime Etkisi

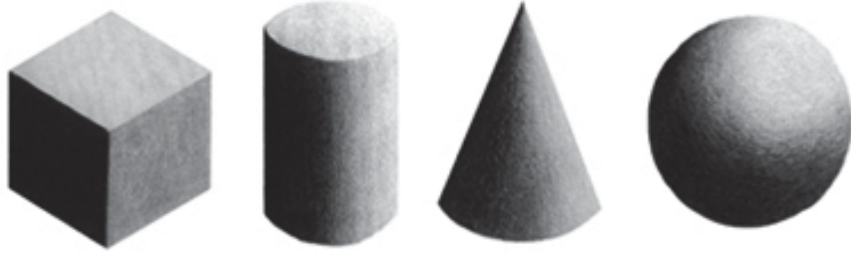
Plastik Sanatlar eğitimi içerisinde Heykel Sanatıyla bütünleşmiş ana elemanlardan “form” mimarlık eğitiminde de, üç boyutlu tasarım elemanlarının ilki ve en önemlisidir. Algılanabilen her şeyin dışsal görüntüsü ve uzay içinde bir yer, bir hacim kaplayan her türlü öğedir.

Form, kendisini oluşturan birincil eleman olan noktadan çiziyeye, çizgiden iki boyutlu düzleme ve düzlemden üç boyutlu hacme gelişme gösteren düzenler içerisinde var olur. Böylece her bir eleman mimari tasarım dağarcığındaki görsel yerini alır.

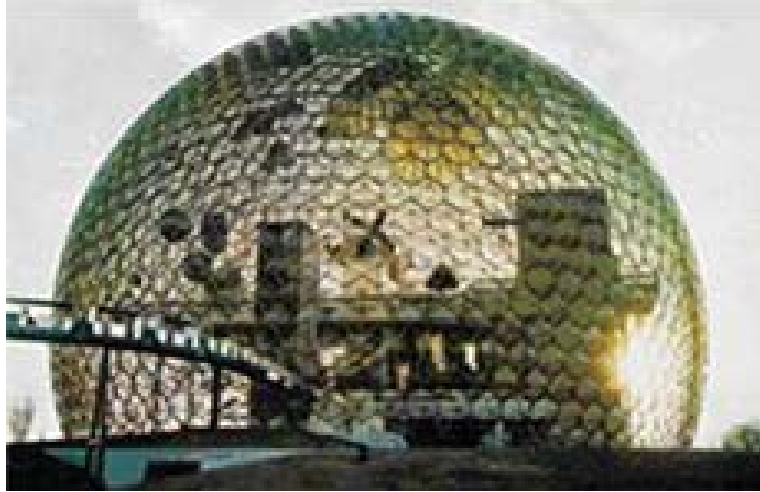
Bir mekânda formun anlam kazanabilmesi, mekânı oluşturacak olan diğer öğelere ve kullanıcı gereksinimlerine bağlıdır. Formun uzayda belirli bir kütle ve hacme sahip olması ve belirli işleve hizmet etmesi gerekmektedir.

Mimaride form, bir nesnenin veya mekânın (boşluğun) sahip olduğu biçimin genel düzenidir. Tüm kütlelerin veya mekânın formundan söz edebileceğimiz gibi parçaların veya elemanların formlarından da söz edebiliriz (çatı formu, pencere formu veya herhangi bir tefriş elemanının formu vb).

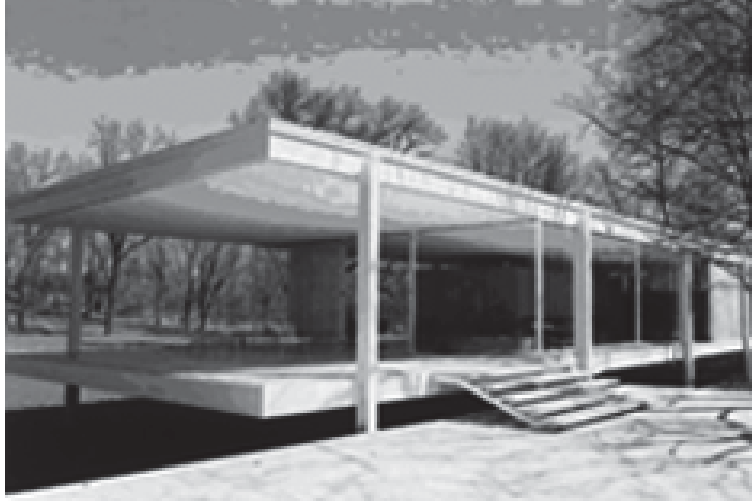
Tasarım; ister mimari, ister kentsel tasarım, ister endüstri ürünleri tasarımı olsun isterse de güzel sanatların herhangi bir dalı olsun, her biri temel geometrik formlardan oluşmaktadır. Mimari biçimler de küp, prizma, silindir, piramit, koni, küre ve bunun gibi birincil geometrik formlardan oluşmaktadır.

Temel Geometrik Formlar

Küresel form baz alınarak yapılan mimari örneklerden, Richard Buckminster Fuller Birleşmiş Milletler Sergi Alanı, Expo 67, Montreal, 1967

Kübik formlar baz alınarak yapılan mimari örneklerden Frank Lloyd Wright, Robie House, 1909

4.2. Plastik Sanatlardaki Renk Kavramının Mimarlık Eğitime Etkisi

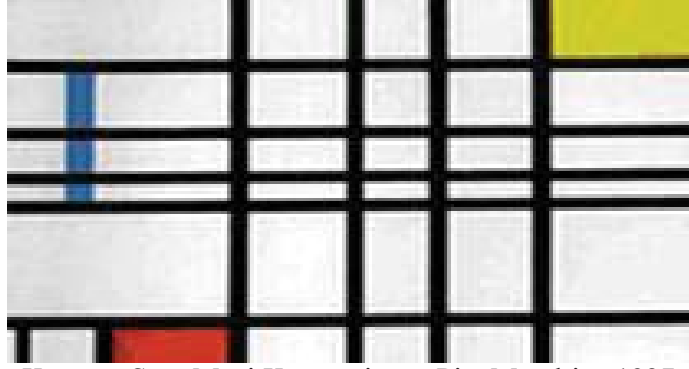
Resim Eğitiminin, Plastik Sanatlar eğitimindeki önemi içinde; renk, form, kompozisyon, armoni vb. estetik problemler ön plandadır. Mimarlık eğitimi içerisinde de aynı estetik kaygılar, resim eğitimindeki sistem ile giderilebilir.

Renk, gözümüz aracılığı ile algıladığımız bir ışık tesiridir. Işığın eşya üzerine çarpmasıyla birlikte gözümüzde meydana gelen duyumların her birine renk denir. Renk insanların yaşamlarını olumlu yönde etkileyen ve bireylerin mutluluğunda önemli rol oynayan bir etmendir. Renk konusunun bu bilimsel gerçeğe erişmesi; ışık, madde ve görsel algılamaya üçlüsünün beraber ele alınmasıyla oluşur.

Günümüzde gitgide gereklilik kazanan renk bilgisi, sezgisel alandan bilimsel alana geçilerek, tasarımcı bir mimarın artık zorunlu olarak bilmesi gereken bir olgu olmaktadır.

Mekanda renksel tasarımda baz alınabilen “Renk Çemberi”

Kırmızı, Sarı, Mavi Kompozisyon Piet Mondrian,1927.

Disiplinler arası anlamda Piet Mondrian'ın resminden yola çıkılarak tasarlanan Schröder Evi, Rietveld, Dış Mekân Görüntüsü, 1924-1919

Dış Mekanda Renk Kullanımına Örnek, Konteyner Sitesi, Londra İngiltere

Tasarım, mimarlık eğitiminde bireyin teorik ve pratik tasarım bilgisini edindiği ve bu bilgiyi kendi yaratıcı yorumuyla tasarım modeline dönüştürdüğü en temel

alandır. Mimarlık eğitimi ile edinilmesi gereken kazanımlar içinde, “mimari tasarım yapabilme yeteneği” öncelikli olarak yer almakta, mimarlık, kaynağını insan yaratıcılığında alan “tasarım” kavramı ile tanımlanmaktadır. Mimarlık eğitiminde, öğretim hedefleri, diğer disiplinlerin yüksek öğrenim programlarından farklı olarak, asıl merkez olarak tanımlanabilecek ayrıcalıklı bir konunun “tasarım” olgusunun çerçevesinde örgütlenmektedir.

5. SONUÇLAR

Tasarım süreci, yaratıcılığın da etken olduğu bir problem çözme ve düşünme biçimidir. Mimari tasarım eğitimi, tasarım bilgisinin düşünceye ve tasarım ürününe dönüşüm sürecinde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğretim hedeflerine yönelik olarak düzenlenmektedir. Mimari tasarım eğitiminin bilişsel hedefleri, tasarım bilgisinin edinimi; duyuşsal hedefleri, bilgi setlerinin bireyin kendi bireysel filtresinden, duyuşsal süzgecinden geçirilerek ilişkilendirilmesi, düşünce sistemine dönüşümü ve içselleştirilmesiyle birlikte üretilen yeni bilginin temsili ifade dilleriyle değerlendirilmektedir. Mimarlık eğitiminde öğretim hedefleri, asıl merkez olarak tanımlanabilecek ayrıcalıklı bir konunun “tasarım” olgusunun çerçevesinde disiplinler arası örgütlenme oluşturmaktadır.

Mimarlık eğitimine kabul edilen bireyler arasında, eğitim başlangıcında, öğretim hedeflerine yönelik olarak gerek öğrenme istemleri, gerekse de öğrenme yetenekleri bağlamında farklılıklar vardır. Mimari eğitim sürecinde ise bilgi, yetenek, beceriyle birlikte nitelikli yetiler kazandırılması hedeflenmektedir. Mimarlık eğitiminin amacı, kalıtsal gizil güç olarak kabul edilen yeteneklerin ve yaratıcılık düzeyinin bilgi ve deneyimler yolu ile geliştirilmesini sağlamak, bireyler arası farklılaşmaları azaltmak ve yeterliliğin ötesinde performansı hedeflemektir.

Sonuç olarak, mimarlık eğitiminde plastik sanatların yer bulması, mimari tasarım eğitiminin sanatsal eksikliğini giderilmesiyle birlikte, mimarlık öğrencilerinin renk, biçim ve form gibi temel konulara artistik açıdan yaklaşarak, öğrencilerin görsel esneklik kazanmasını sağlamaktadır. Böylece mimari ve plastik sanatlar eğitiminin bütünleşmesi mimarın sanatsal anlamda görgüsünü, olaylara bakışını ve tasarımlarını büyük ölçüde değiştirecektir.

KAYNAKLAR

- Aslan E., (2001), “Torrance Yaratıcı Düşünce Testinin Türkçe Versiyonu”, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi.
- Aydınlı, S., (2001), Mimarlık Eğitiminde Değişen Öncelikler”, Mimar, İstanbul.
- Ayyıldız Potur Ayla, 2007, “Mimarlık Eğitimi Başlangıcında Bireyin İlgi - Yetenek - Yaratıcılık Düzeyi İle Tasarım Performansı Arasındaki İlişkiler”, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Barron, F. ve Harrington, D.M., (1981), “Creativity, Intelligence and Personality”, Annual Reviews of Psychology.
- Davaslıgil, Ü., (1994), Anksiyete Düzeyi ve Aile Tutumlarının Yaratıcı Düşünmeye Olan Etkileri, İÜEF Yayınları, İstanbul.
- İncedayı Deniz, 2008, “Mimari Tasarımda Disiplinler Arası Yaklaşım”, Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, İstanbul.

Kuban Doğan, 2010, “Mimarlık Kavramları”, Yem yayın, İstanbul.
Nalçakan Hande, 2006, “Küreselleşen Dünyada Mimarlık Eğitimi ve Türkiye”,
Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Mimari
Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TEMEL TASARIM EĞİTİMİ VE DİSİPLİNLER ARASI İLETİŞİMİN ÖNEMİ: TEMEL TASARIM STÜDYO ÇALIŞMALARI

SONAY AYYILDIZ⁸, MEHTAP ÖZBAYRAKTAR⁹, NİLGÜN ÇAĞLAR¹⁰

ÖZET

Günümüzde teknoloji ve bilişimdeki gelişmeler, her alanda olduğu gibi mimarlık eğitiminde de değişim ve dönüşümü beraberinde getirmekte; küreselleşme ve disiplinler arası ortaklıkların artması mimarlık eğitimindeki değişimlere ivme kazandırmaktadır. Bununla beraber, yeni yüzyıldaki mimarlık tanımları, uluslar arası direktif ve dokümanlar göz önünde bulundurularak lisans ve yüksek lisans eğitim programları, ders içerikleri ve eğitim ortamları tekrar ele alınmakta, irdelenmekte ve şekillenmektedir. Mimarlık eğitimindeki bu değişim ve dönüşümler en yoğun olarak eğitimin temelini oluşturan Mimari Tasarım ve Temel Tasarım stüdyolarında gözlenmektedir. Teknolojik gelişim ve buna bağlı olarak öğrenci profilindeki değişimler, tasarlama eğitiminin temeli olan Temel Tasarım stüdyo programlarının da devingen bir yapıya sahip olmasını gerektirmektedir. Bu devingenliği sağlamanın bir yolu izlenen programın yeniliklere ayak uydurması, diğer bir yolu ise disiplinler arası çalışmadır.

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde verilen Temel Tasarım dersinin amacı; ilk olarak mimar adaylarını, bu ilk yıllarında ezbercilikten kurtarıp, düşünmeye, araştırmaya yöneltmek; farklı bakış açıları ile görebilme, algılayabilme ve yorumlayabilme yetisini geliştirip, hayal gücünü harekete geçirmektir. Diğer bir amaç; hayal gücünün ürettiği tasarımları kağıt üzerine aktarma, somut ürünler haline getirerek tartışma ve eleştirel bakış açısı ile değerlendirme yetisinin kazandırılmasıdır.

Temel Tasarım eğitiminde, sadece mimari bakış açısının değil, sanatın farklı alanlarının da bakış açılarının öğrencilere kazandırılması gerekir. Bu amaçla KOÜ Mimarlık Bölümü Temel Tasarım Stüdyosu farklı uzmanlık alanlarından (Mimar, Seramik Tasarımcısı, Ressam) oluşan bir ekiple yürütülmektedir.

Bu çalışmada amaç, tasarlama eğitiminin temelini oluşturan Temel Tasarım stüdyosunda disiplinler arası çalışmanın ve eğitimdeki değişimlere paralel olarak geliştirilen programın önemini örneklerle ortaya koymaktır. Çalışmada, Temel Tasarım stüdyosundaki amaç ve hedefler, izlenen yöntemsel yaklaşımlar, elde

⁸Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmit/KOCAELİ

⁹Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmit/KOCAELİ

¹⁰Öğr. Gör. Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, İzmit/KOCAELİ

birikimler ve deneyimlerin paylaşılarak tartışılması ve değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Temel Tasarım, Disiplinler arası İletişim, Eğitimde Değişim ve Dönüşüm.

ABSTRACT

In today's world, the developments recorded in the field of technology and information sciences have brought about some changes and transitions in architectural education, as they have in many other fields. Increasing globalization and interdisciplinary interactions accelerate the changes in architectural education. In addition, 21st century architectural definitions, undergraduate and post-graduate programs, course contents and educational settings are addressed, reviewed and reconstructed in line with international directives and documents. Such changes and transitions in architectural education are observed most heavily in Architectural Design and Basic Design Studios, the fundamental venues of architectural education. Technological developments and the resulting changes in student profile necessitate dynamically structured basic design studios. One way to achieve this dynamism is to develop a curriculum that keeps up with these innovations, and another way is to make interdisciplinary studies.

The main objective of the Basic Design course taught in the Department of Architecture, Faculty of Architecture and Design of Kocaeli University (KOU) is to divert students of architecture from memorization technique of learning to the learning path of thinking and searching. The goal is to develop among students the skills of seeing, comprehending and interpreting from different points of view in order to activate their imagination. Another objective of this course is to provide students with skills that enable them to transfer the products of their imagination onto paper, to turn these abstract ideas into concrete products, and to assess them from a critical point of view.

In basic design education, students should be provided not only with architectural perspective but also perspectives on different arts. To this end, KOU's Basic Design Studio of the Department of Architecture is administered by a team composed of lecturers from different specialties (such as Architecture, Ceramic Designer, and Painters).

The aim of the study is to present examples to reveal the importance of interdisciplinary studies and a curriculum (developed parallel to educational changes) for the Basic Design Studio, the essential component of design education. This study aims to discuss and evaluate the main aims and objectives of, methodological approaches adopted in and experiences and accumulations obtained through the Basic Design Studio.

Key Words: Architectural Education, Basic Design, Interdisciplinary Communication, Changes and Transitions in Education.

1. GİRİŞ

Günümüzde teknoloji ve bilişimdeki gelişmeler, her alanda olduğu gibi mimarlık eğitiminde de değişim ve dönüşümü beraberinde getirmekte; küreselleşme ve disiplinler arası ortaklıkların artması mimarlık eğitimindeki değişimlere ivme kazandırmaktadır. Bununla beraber, yeni yüzyıldaki mimarlık tanımları, uluslar arası direktif ve dokümanlar göz önünde bulundurularak lisans ve yüksek lisans eğitim programları, ders içerikleri ve eğitim ortamları tekrar ele alınmakta, irdelenmekte ve şekillenmektedir. Mimarlık eğitimindeki bu değişim ve dönüşümler en yoğun olarak eğitimin temelini oluşturan Mimari Tasarım ve Temel Tasarım stüdyolarında gözlenmektedir.

Temel tasarım dersi ilk kez, tüm sanatçı ve tasarımcılar için bir başlangıç dersi olarak Almanya'da Bauhaus Okulunda verilmiştir. Dersin, hem sanat hem de psikoloji alanlarında kökenleri vardır ve kuramsal alt yapısını 20. yy başlarında Wertheimer, Köhler ve Koffka gibi psikologlar tarafından geliştirilen Gestalt Kuramı oluşturmaktadır. Sanatsal atılımları ise, yüz yılın ilk yirmi yılında Rusya, Fransa, Hollanda ve Almanya'da gelişen soyut sanatın etkisinde kalmıştır. Bu sırada Afrika ve Asya sanatlarının da önemli katkıları olmuştur. Gestalt algı kuramının deneysel temeli çoğunlukla iki boyutlu soyut araştırmalara dayanmaktadır (Lang 1998, Aydınlı 1999). Dersin ana amacı; öğrencilere iki ve üç boyutlu düşünebilme, ifadelendirme, yeteneklerini geliştirme yolu ile "tasarım dilini öğretmek, bu dili kullanarak nitelikli mekan, kütle ve düzen üretme becerisi" kazandırmak (Arkun ve diğerleri 2000), öğrencinin özgür ve yaratıcı bir biçimde mimari sorunlara eğilmelerinin alt yapısını hazırlamaktır (Gür 2000).

Ders kapsamında 'form, geometri, renk, biçim kavramları', kavramsal olarak soyut biçimde irdelenirken, somut mimari ürünler konusunda da görüşler dile getirilir. Böylece öğrenciler 'temel tasarımın kuramsal kurgusunu, bir mimari problem karşısında nasıl çözümleyip yorumlayabileceklerini' öğrenmekte; ilk yılda elde edecekleri kazanımlar, daha sonra yapacakları uygulamalarda da temel olmaktadır (Aydın 2003).

Öğrenciyi 'eleştirel düşünceye ve dünyaya mimar gözüyle bakmaya hazırlama' konusunda önemli rolü olan temel tasarım eğitiminde; yaratıcı etkinliğe yabancı olan öğrenciden, soyut ve biçimsel bir biçimde yaratıcı olması beklenmektedir. Yaratıcı olmak için ise soruna yeni bir bakış açısı ile özgün bir çözüm getirmek gerekmektedir (Öğüt 1990). Tasarım ve tasarlamak genellikle görsel gözlem, incelemeler ve duyuşlarla yönlendirilmektedir. Bunun için, Arnheim'in da (1970) dediği gibi "görme" öğrenilmelidir. Görme ise bir görsel sanat eğitimi olan Temel Tasarım öğrenimi ile sağlanmaya çalışılır (Gürer 1990).

Türkiye'de her ne kadar ezber ve tekrara dayalı ilköğretim- lise programları uygulanıyor olsa da, üniversite ortamına gelen öğrencilerin artık teknoloji ve bilişimdeki yeniliklerden beslenerek geldiği yadsınamaz bir gerçektir. Teknolojik gelişim ve buna bağlı olarak öğrenci profilindeki değişimler, mimarlık eğitiminin temeli olan Temel Tasarım stüdyo programlarının da devingen bir yapıya sahip olmasını gerektirmektedir. Bu devingenliği sağlamanın bir yolu izlenen programın yeniliklere ayak uydurması, diğer bir yolu ise disiplinler arası çalışmadır.

Dersin deneysel temelini oluşturan Gestalt algı kuramının iki boyutlu soyut çalışmalara indirgenmesi nedeniyle üç boyutlu dünyanın gerçeklerinden uzak olması gibi olumsuz bir yanı vardır. Bu nedenle Gestalt kuramının amaçlarının

bugünün koşullarına uyarlanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Temel Tasarım dersinin soyut sanat anlayışının gelişmesine paralel bir gelişme çizgisi göstermesi nedeni ile öğrencinin soyut sanat hakkında bilgi sahibi olması da gereklidir. İçinde bulunduğu çağa ait ortamı yansıtan mimarlığın dili, sanat dünyasında birbirine paralel olarak değişen ve gelişen çizgideki bazı ilkeler doğrultusunda kavranmalıdır (Aydınlı 1999). Mimarlığın doğasında bulunması gereken çeşitli fikirlere açıklık, çok seslilik, çok seçenekli çözüm olasılıkları, serbest eleştiri gibi hususlar da öğrencilere kazandırılmalıdır (Yağız 1998). Temel Tasarım eğitiminde, sadece mimari bakış açısının değil, sanatın farklı alanlarının da bakış açılarının öğrencilere kazandırılması gerekir.

Bu çalışmanın ana amacı, tasarlama eğitiminin temelini oluşturan Temel Tasarım stüdyosundaki disiplinler arası çalışmanın önemini; hem disiplinler arası çalışma sonucu geliştirilen ortak program, hem de farklı uzmanlık alanlarından gelen (2 mimar, seramik sanatçısı, ressam) öğretim elemanlarının ders içerisindeki yönlendirmeleri ile öğrencilerin geliştirdikleri ürünler üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada, Temel Tasarım stüdyosundaki amaç ve hedefler, izlenen yöntemsel yaklaşımlar, elde birikimler ve deneyimlerin paylaşılarak tartışılması ve değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

2. TEMEL TASARIM STÜDYOSU

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümünde Temel Tasarım dersi 1. Yarıyılıda haftada 6 saatlik bir program dahilinde verilmektedir. Mimarlık eğitimindeki değişim ve dönüşümlere uygun olarak her dönem başında tekrar gözden geçirilen program; dersi veren ve farklı uzmanlık alanlarından dört öğretim elemanınca oluşturulmaktadır. Bu çalışma, 2008 yılından itibaren uygulanan ve geliştirilen Temel Tasarım ders programını kapsamaktadır. Programın amaç ve hedefleri, izlenen yöntemi, içeriği ve elde edilen ürünleri aşağıdaki bölümlerde açıklanmıştır.

2.1. Amaçlar, Hedefler

Dersin öğrencilere kazandırması gereken bilgi ve beceriler yönünden amaçları aşağıdaki gibidir:

- Düşünmeye ve araştırmaya yönelmek
- Mimari anlamda çevreyi izleyebilme, gözlemlene, görebilme, algılayabilme ve yorumlayabilme becerisi kazandırmak
- Hayal gücünü harekete geçirmek-geliştirmek
- Soyut düşünmeye yönelmek
- Mimari alanda analitik düşünebilme ve problemler karşısında özgün çözümler üretme becerisi kazandırmak
- Eleştirel düşünce (değerlendirme) becerisi kazandırmak
- Tasarım dilini öğrenme ve uygulama becerisi kazandırmak
- Sanatın farklı alanlarının bakış açılarını (çok disiplinli, çok söylemli) ve sanatsal duyarlılığı mimarlık öğrencilerine kazandırmak
- Grup etkileşimi- tasarım ekibinin bir üyesi olarak birlikte çalışabilme becerisi kazandırmak

- Çeşitli malzemeleri tanıyarak, tasarıma uygun malzeme seçebilme becerisi kazandırmak

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda izlenen temel tasarım programının hedefleri; yetenekleri gelişmiş, tasarım dilini kullanabilen ve mimarlığın disiplinler arası bir arakesit olduğunun farkında olan mimar adayları yetiştirmektir.

2.2 İzlenen Yöntem

Belirlenen hedefler ve amaçlar doğrultusunda derste öncelikle Temel Tasarım eleman ve ilkeleri ile ilgili kuramsal bilgi, sanatın farklı dallarının bakış açıları ile aktarılmakta, görsel örnekleri sunulmakta ve tartışılmaktadır. Daha sonra konu ile ilgili problem tanımlanmakta ve daha önceki dönemlerde yapılmış öğrenci çalışmaları üzerinden neden-sonuç ilişkileri irdelenerek iyi ve kötü örnekler tartışılmaktadır.

Öğrencilerin, problem üzerinde bireysel çalışmaları (ilk eskizleri) için belli bir süre (genellikle bir ders saati kadar) verilmektedir. Bu süre sonunda geliştirilen öğrenci çalışmaları, neden-sonuç ilişkisi ile tek tek tartışılmaktadır. Uygun bulunan eskizler, konuya göre malzeme önerileri ile irdelenmektedir. Sonraki aşamada ise (Bir hafta içinde) tasarımın geliştirilmesi ve sunulması beklenmektedir. İki boyutlu çalışmaların algılamada ve ifadede zayıf kaldığı düşüncesinden hareketle bazı iki boyutlu çalışmalar konunun daha iyi algılanabilmesi için üç boyutlu olarak da uygulanmaktadır ve çalışmalar konuya göre bir ile üç hafta arasında sürmektedir.

İşlenen problemin çeşidine göre bireysel ya da grup çalışmaları yapılmaktadır. Buna göre izlenen yöntem de değişmektedir. Bu yöntemler aşağıdaki gibidir:

- Bireysel Çalışmalar

Bu çalışmalarda yukarıda açıklanan yöntem sırasıyla izlenmektedir. Öğrenci ve yürütücüler bireysel tasarımlar üzerinde yüz yüze tartışmakta; sonuç ürün öğrenci tarafından tamamlanmakta, sunulmakta ve değerlendirilmektedir. Bu çalışmaların konuları; nokta-çizgi-yön, düzlem-hacim-şekil-biçim ve renk'tir.

- Grup Çalışmaları

Bu yöntemde öğrenciler konuya göre eleman sayısı iki ile beş arası değişen gruplara ayrılmaktadır. Grup içindeki bütün öğrenciler, önce problemi çözmeye yönelik bireysel eskizlerini yapmaktadır ve bunun için onlara bir ders süresi zaman tanınmaktadır. Bu süre bitiminde, yürütücüler ve gruplar yüz yüze bütün eskizler üzerinde neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak tartışmakta ve grup içinden bir tasarım uygulanmak üzere seçilmektedir. Öğrenciler böylelikle, hem eleştirel bakış yetisini geliştirmekte, hem de grup içi çalışma ve birlikte üretim yapma disiplini kazanabilmektedir. Seçilen tasarımlar, önce çalışma alanı üzerine iki boyutlu olarak grupça çizilmektedir. Daha sonra, tasarım üzerinde grup ve yürütücüler tekrar tartışmakta; farklı ve uygun malzemeler tasarıma dahil edilerek üç boyutlu yeni tasarımlar haline getirilmektedir. Bu çalışmaların konuları; ölçü-ölçek-oran-orantı-aralık-modül-tekrar, doku-optik doku ve metafor¹¹ dur.

Dönem içi yapılan uygulamaların iyi örnekleri sınıfta sergilenmekte, bu sergiler öğrencileri yarışma ortamına soktuğundan başarı oranı artmaktadır. Dönem sonunda ise, bu örneklerin tamamı tekrar gözden geçirilip, farklı bir sergi tasarımı ile okulun sergi salonunda sergilenmekte ve eleştirilere açılmaktadır.

¹¹ Bu çalışma sadece üç boyutlu olarak gerçekleştirilmektedir.

2.3 Ders İçeriği Ve Stüdyo Çalışmaları

Mimarlık eğitiminin temelini oluşturan Temel Tasarım ile ilk karşılaşmalarının öğrenciler açısından olumlu ve verimli olmasını sağlamak amacıyla ilk derste; tasarım ve tasarlanmanın ne olduğu, dersin içeriği ve nasıl işleneceği, önceki yıllarda öğrencilerin ürettiği tasarımlar üzerinden bir sunum eşliğinde anlatılmaktadır. Geliştirilen ders programının konuları ve örnekleri ise şöyledir:

- Nokta- Çizgi- Yön

Uygulama konusu “Verilen yapı veya sokak fotoğraflarının soyutlanarak, çizgi çeşitleri yardımı ile yeniden yorumlanması”dır. Öğrencilerden, kendilerine verilen fotoğrafları derste öğrendikleri çizgi çeşitleri yardımı ile soyutlamaları ve yeniden kara kalemle yorumlayarak çizimleri istenmektedir. Çalışma alanı 35X50 cm’dir. Çalışma bireyseldir ve tamamlama süresi bir haftadır (Tablo 1).

- Düzlem- Şekil- Hacim- Biçim (İki boyutlu)

Uygulama konusu “Düzlem üzerinde çizgilerin kesişmesinden şekiller oluşturulması, kesişmeler sonucu oluşan şekillerin organizasyon ilkelerine göre örgütlenmesi ve çizgi çeşitleri kullanılarak belirgin hale getirilmesi”dir. Çalışma alanı 35X50 cm’dir. Çalışma bireyseldir ve tamamlama süresi bir haftadır (Tablo 2).

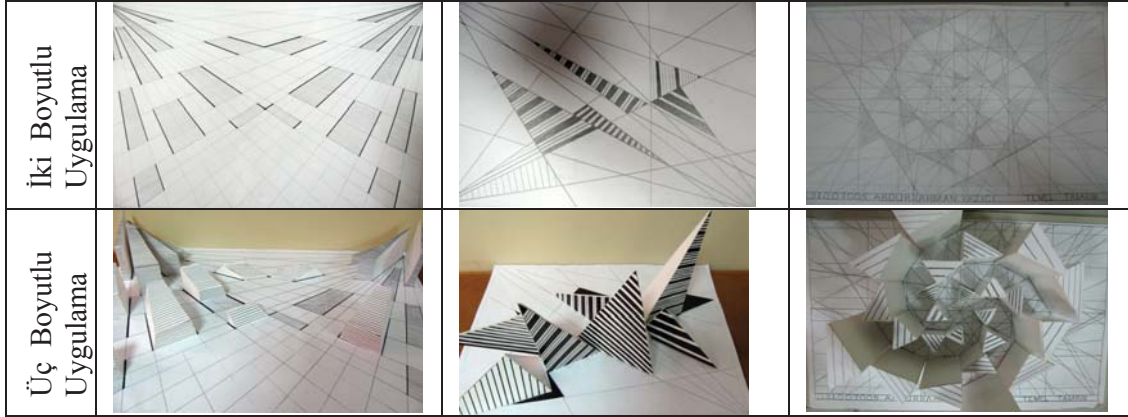
- Düzlem- Şekil- Hacim- Biçim (Üç boyutlu)

Uygulama konusu “İki boyutlu düzlem çalışması üzerinde temel geometrik biçimlerin; eksiltme, ekleme, parçalanma, deformasyon, bütünleştirme yöntemleri ile üçüncü boyutta yeniden biçim kazandırılarak kompozisyon oluşturulması”dır. Çalışma bireyseldir ve 35X50 cm’lik taban üzerinde bir haftalık sürede tamamlanmaktadır (Tablo 2).

Tablo 1. Nokta- Çizgi- Yön Çalışması

Yapı ve Sokak Fotoğrafları			
Çizgi Çeşitleri Yardımı ile Soyutlama			

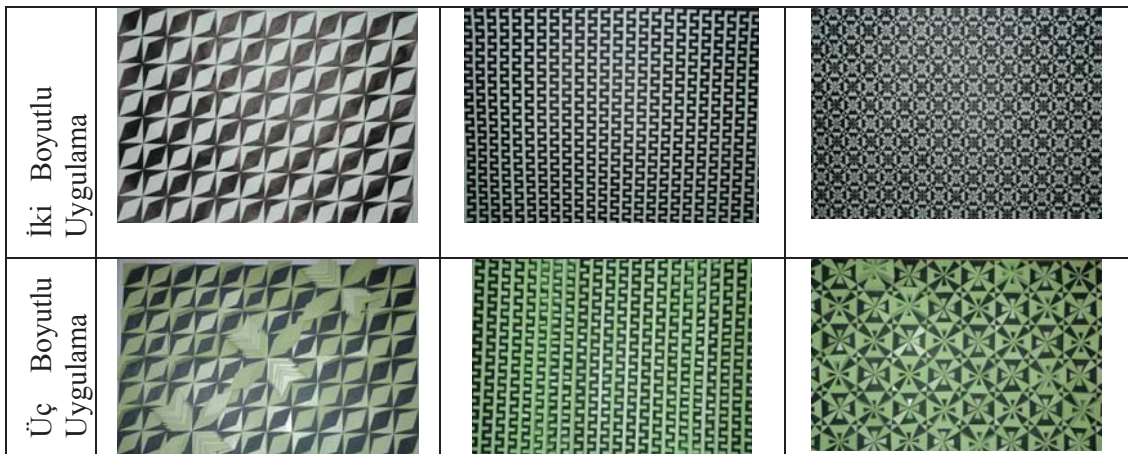
Tablo 2. Düzlem- Şekil- Hacim- Biçim Çalışması: İki ve Üç Boyutlu Uygulama Örnekleri

- Ölçü- Ölçek- Oran- Orantı- Aralık- Modül- Tekrar (İki Boyutlu)
Uygulama konusu “Modül alternatifleri üretilmesi, düzlem üzerinde seçilen modülün aynı düzlem üzerinde dolu-boş olarak tam tekrar, aralıklı tekrar, değişken tekrar yardımı ile tekrar edilerek iki boyutlu bir kompozisyon oluşturulması”dır. Çalışma beş kişilik gruplarla 70X100 cm’lik bir düzlem üzerinde bir haftada tamamlanmaktadır (Tablo 3).

- Ölçü- Ölçek- Oran- Orantı- Aralık- Modül- Tekrar (Üç Boyutlu)
Uygulama konusu “İki boyutlu yapılan tekrar çalışmasının uygun malzeme kullanılarak aynı grup tarafından üçüncü boyutta yeniden organize edilmesi”dir. Çalışma 70X100 cm’lik bir taban üzerinde bir haftada tamamlanmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Ölçü- Ölçek- Oran- Orantı- Aralık- Modül- Tekrar Çalışması: İki ve Üç Boyutlu Uygulama Örnekleri

- Doku (İki boyutlu)
Uygulama konusu “Düzlem üzerinde optik doku oluşturulması”dır. Çalışma iki kişilik gruplarla bir haftada yapılmaktadır. Çalışma alanı 40X40 cm’dir (Tablo 4) .

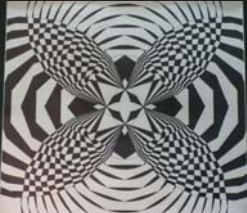

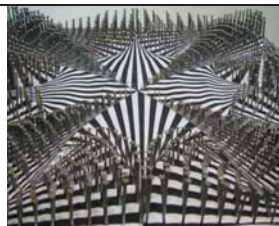
- Doku (Üç boyutlu)

Uygulama konusu “Düzlem üzerinde oluşturulan optik dokunun uygun malzeme (çiviler, vidalar, metal teller, çöp şiş, boyalar..vb gibi) kullanılarak üçüncü boyutta yeniden organize edilmesi”dir. Çalışma iki boyutlu çalışmadaki aynı grupla 40X40 cm’lik bir taban üzerinde iki haftada tamamlanmaktadır (Tablo 4).

- Renk

Uygulama konusu “Verilen kent dokusunun, farklı renkler kullanılarak yeniden ifade edilmesi”dir. Çalışma bireyseldir ve bir hafta sürmektedir (Tablo 5).

Tablo 4. Doku Çalışması: İki ve Üç Boyutlu Uygulama Örnekleri

İki Boyutlu Doku Çalışması	Üç Boyutlu Doku Çalışması	
		
		

Tablo 5. Renk Çalışması Uygulama Örnekleri

- Transformasyon, Deformasyon, Metafor

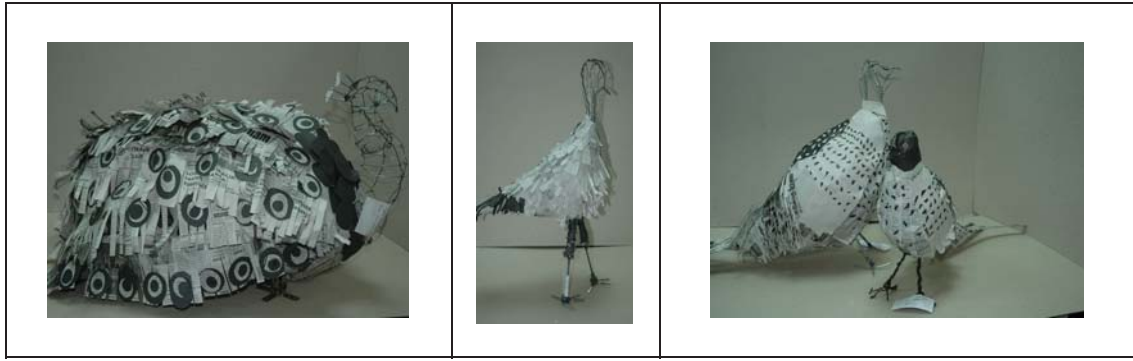
Uygulama konusu “Seçilen bir canlının (böcek, kuş...vb. gibi) atık malzemeler (bozuk makine parçaları, plastik ve metal kablolar, kumaş parçaları, gazete...vb) kullanılarak metaforu”dur. Bu çalışmada öğrenciler, önce verilen canlı türü üzerinden araştırma yapmakta ve bir örnek seçmektedir. Seçilen örneğin taşıyıcı sistemi (omurgası) uygun malzemelerle oluşturulmakta, daha sonra atık

malzemelerle kaplanarak metaforik bir anlam kazandırılmaktadır. Çalışma iki kişilik olup, üç hafta sürmektedir ve final konusudur (Tablo 6,7).

Tablo 6. Böcek Metaforu Örnekleri

Tablo 7. Kuş Metaforu Örnekleri

3. DEĞERLENDİRME

Çalışmada bahsedilen yöntem, aynı öğretim elemanı ekibi ile 2008-2009 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır. Dersin beklenen amaç ve hedeflerine ulaşip ulaşmadığını; farklı disiplinlerden gelen yürütücülerin derse ve izlenen yöntemlerden grup çalışmalarının, öğrencilere katkılarının neler olduğunu tespit edebilmek amacı ile öğrencilere yönelik bir anket çalışması düzenlenmiştir. Bu anket çalışması, daha önce dersi alan ve 2010-2011 öğretim yılında 2. ve 3. sınıfta okuyan öğrenciler ile yapılmıştır. Anket çalışması, bu sınıflardan rastgele seçilen 30'ar olmak üzere toplam 60 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan anket değerlendirmeleri sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- Farklı disiplinlerden gelen öğretim elemanlarının, derse olumlu katkısı olduğunu düşünen öğrenciler %91,66 (55)' dir. Öğrenciler, bu katkının nedenlerini ise şu şekilde ifade etmişlerdir: Çok yönlü düşünmeyi sağlaması, farklı bakış açıları ile bakabilmeyi ve algıyı geliştirmesi, farklı uzmanların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılabilmesi, farklı yorumlar yapabilme becerisini kazandırması, farklı yöntem ve teknikleri tasarımda kullanabilme yeteneğini geliştirmesi.
- Bildiride bahsedilen dersin amaçları ile aynı olan ve dersin kazandırdığı bilgi ve becerilerden; Grup etkileşimi- tasarım ekibinin bir üyesi olarak birlikte çalışabilme becerisini kazandırdığını düşünen öğrenciler %90 (54), Çeşitli malzemeleri tanıyarak, tasarıma uygun malzeme seçebilme becerisini kazandırdığını düşünen öğrenciler %66,66 (40), Hayal gücünü

harekete geçirdiğini –geliştirdiğini düşünen öğrenciler %61,66 (37), Sanatın farklı alanlarının bakış açılarını (çok disiplinli, çok söylemli) ve sanatsal duyarlılığı mimarlık öğrencilerine kazandığını düşünen öğrenciler %53,33 (32), Tasarım dilini öğrenme ve uygulama becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %41,66 (25), Mimari anlamda çevreyi izleyebilme, gözleme, görebilme, algılayabilme ve yorumlayabilme becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %38,33 (23), Soyut düşünme becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %33,33 (20), Düşünme ve araştırma becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %30 (18), Eleştirel düşünce (değerlendirme) becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %30 (18), Mimari alanda analitik düşünebilme ve problemler karşısında özgün çözümler üretme becerisini kazandığını düşünen öğrenciler %11,66 (7)'dir.

- Öğrenciler, stüdyoda izlenen yöntemin bir parçası olan grup çalışmalarının öğrenciye kazandırdığı özellikler konusunda, yoğunluk sırasına göre şunları belirtmişlerdir: Grup bilincine sahip olma, Görev paylaşımı ve sorumluluk sahibi olma, Ortak karar verebilme, Sabırlı olabilme, Tasarımı farklı bakış açıları ile geliştirebilme ve Eleştirel düşünceyi geliştirebilme.

4. SONUÇ

Mimarlık eğitiminin temel taşlarından biri olan Temel Tasarım dersinde uygulanan ve yukarıda açıklanan iki ve üç boyutlu uygulama ağırlıklı programın, öğrencilerin konuları algılama ve ifadesinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bireysel ve grup çalışmalarından elde edilen ürünlerin niteliği ve sergilerde alınan olumlu eleştiriler; farklı disiplinlerden gelen öğretim elemanlarının bakış açıları ile geliştirilen programın ve izlenen yöntemin başarılı olduğunu desteklemiştir. Öğrencilerle yapılan anketin geri bildirimleri de, dersin amaçlarına büyük ölçüde ulaştığını göstermiştir. Ancak, uygulanan programın yeni ve gelişmekte olması sebebi ile bazı bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmada eksik kaldığı anlaşılmıştır. Daha sonraki dönemlerde bunları kazandırmaya yönelik olarak ders programının geliştirilmesi ile bu hedeflere de ulaşılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

KAYNAKLAR

- Arkun, N.S., Önbilgin, T. T., Sayar, Y., Arıtan, Ö., Atılğan, D. ve Öcal, V.C. 2000. "Mimar Adaylarına Temel Tasarım Eğitiminde Uygulanan Bir Program Üzerine Düşünceler", Mimarlık 293, 6(2000), s.39-40.
- Aydın, D. 2003. "Mimarlık Eğitiminde İlk Tasarım Deneyimi", Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, Birinci Baskı, İzmir, s.59-62.
- Aydınlı, S. 1999. "Temel Tasarım Dersinin Kuramsal Altyapısı- Gestalt Algı Kuramı", Yapı 216, 10(1999), s.60-65.
- Gür, Ş. 2000. "Mimarlıkta Temel Eğitim Dersi Uygulaması", Mimarlık 293, 6(2000), s.25-34.
- Gürer, L. 1990. Temel Tasarım, İTÜ Matbaası, Birinci Baskı, İstanbul.

- Lang, J. 1998. “Öğrenciler İçin Mimarlığa Giriş: Temel Tasarım Dersini Yeniden Düşünmek”, Temel Tasarım/Temel Eğitim, Derleyenler: Necdet Teymur, Tuğyan Aytaç Dural, ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, s. 3-14, Ankara.
- Öğüt, N. 1990. Mimarlıkta Temel Eğitim Sorunları Paneli, MEDİA Eğitim: Kuram, Tasarım, Uygulama, ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, Güz, 2(1990), s.39.
- Yağız, Ş. 1998. “Tasarım Eğitimi- Bazı Deneyimler”, Temel Tasarım/Temel Eğitim, Derleyenler: Necdet Teymur, Tuğyan Aytaç Dural, ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, s. 61-69, Ankara.

MİMARLIK EĞİTİMİNDE ANLATIM TEKNİKLERİNİN ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

FÜSUN SEÇER KARİPTAŞ¹²

ÖZET

Dünyada eğitim alanında olan hızlı gelişme ve son yirmi yıl içinde değişen teknoloji tüm alanları etkilediği gibi, mimarlık eğitimini de etkilemiş; mimari projelerin sunumu ve anlatımı çeşitlenmiştir. Çizim araç ve gereçlerinde, proje üretim yöntemlerinde yaşanan gelişmeler, sunum projelerinin niteliklerine de yansımış; ifade tekniklerinde büyük yenilikler olmuştur. Kurşun kalemde boyaya, bilgisayar destekli tasarımdan, model yapımına kadar birçok teknik ile sunum yapılabilir hale gelmiştir. İfade teknikleri geliştikçe bir tasarımın sunumunda kullanılacak yöntemler de çeşitlenmiş; aynı tasarım farklı etkiler yaratacak şekilde anlatılabilir olmuştur. Bu çalışmada hem anlatım tekniklerinde geçmişten günümüze gelinceye kadar yaşanan gelişme ve değişme süreci ele alınacak, hem de günümüzde kullanılan çeşitli anlatım tekniklerinden örnekler verilecektir. Aynı projelerin farklı amaçlara yönelik olarak anlatım teknikleri ile ifade edildiğinde verdiği etkiler örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimari, teknoloji, anlatım teknikleri, bilgisayarla tasarım

ABSTRACT

The rapid development in the field of education and the advancing technology over the last two decades has influenced architecture education like all fields, and the presentation and expression of architecture projects have become diversified. Advances in drawing tools and equipment, and project designing methods are reflected in the attributes of presentation projects and major innovations took place in expression techniques. Presentations can now be made with various techniques from lead pencil to color pens and rapidograph to computer-aided design, to modeling. As expression techniques progress, methods to be used in the presentation of a design have become more diversified, and the same design can now be expressed in a way to produce different effects. From past to present, presentation techniques in architecture design have renewed itself by making use of the developments and improvements. Today, architecture education has achieved form, idea and expression richness, and the flourishing design and presentation possibilities in electronic environment have added new dimensions to interior

¹²Yrd.Doç.Dr. Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

architecture. In this paper, both the development and change process in presentation techniques will be discussed from past to present, and also samples will be provided from various presentation techniques of today. The effects produced by the same project with presentation techniques directed towards different aims will be illustrated with samples.

Keywords : Architecture, technology, project, presentation techniques.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze mimarlık eğitiminde sunum teknikleri değişim ve gelişimlerden etkilenerek yenilenmiştir. Günümüzde de mimari eğitimi biçim, düşünce ve anlatım zenginliğine kavuşmuş; elektronik ortamdaki değişen tasarım ve sunum olanakları mimarlığa yeni boyutlar getirmiştir. Günümüzde her konuda olduğu gibi eğitim alanında da hızlı bir değişim ve gelişim oluşmuştur.

Şekil.1. Mimari projelerde çeşitli sunum tekniklerinden örnekler

Değişim mimarlık eğitimi ve mimarlığın ilgili olduğu her konu içinde olmazsa olmaz bir öğedir. Özellikle son yirmi yıl içinde değişen teknoloji ve malzemeler tüm alanları etkilediği gibi mimarlık eğitimini de etkilemiş, mimari projelerin sunumu ve anlatımı çeşitlenmiştir. Mimarlık alışılmışın ötesinde bir biçim, düşünce, sunum ve anlatım zenginliğine kavuşmuştur. Elektronik ortamda gelişen tasarım ve sunum olanakları mimarlığa yeni boyutlar getirmiştir. Bu değişim mimarlık eğitimine de yansımış, okullarda bilgisayarın olanakları ve getirdiği zenginlik kullanılmaya başlanmış, mimaride düşünsel anlamda büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca zamanla birçok yeni çizim malzemesiyle projelerin sunumlarında kolaylık ve çeşitlilik sağlamıştır.

2. MİMARLIK EĞİTİMİNDE ANLATIM TEKNİKLERİ

Mimarlık eğitiminde projelerin sunumunda kullanılan geleneksel yöntemler bulunmaktadır. Bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile bu yöntemler değişmiş, tasarımcının işi kolaylaşmış ve tasarımcının kendini daha iyi ifade edebilmesi sağlanmıştır. Bilişim teknolojisinin gelişmediği yıllarda tasarımcı için sunumlarında

kullanabileceği ve günümüzde de hala kullanılan ancak çok da tercih edilmeyen teknikler kullanılmaktaydı.

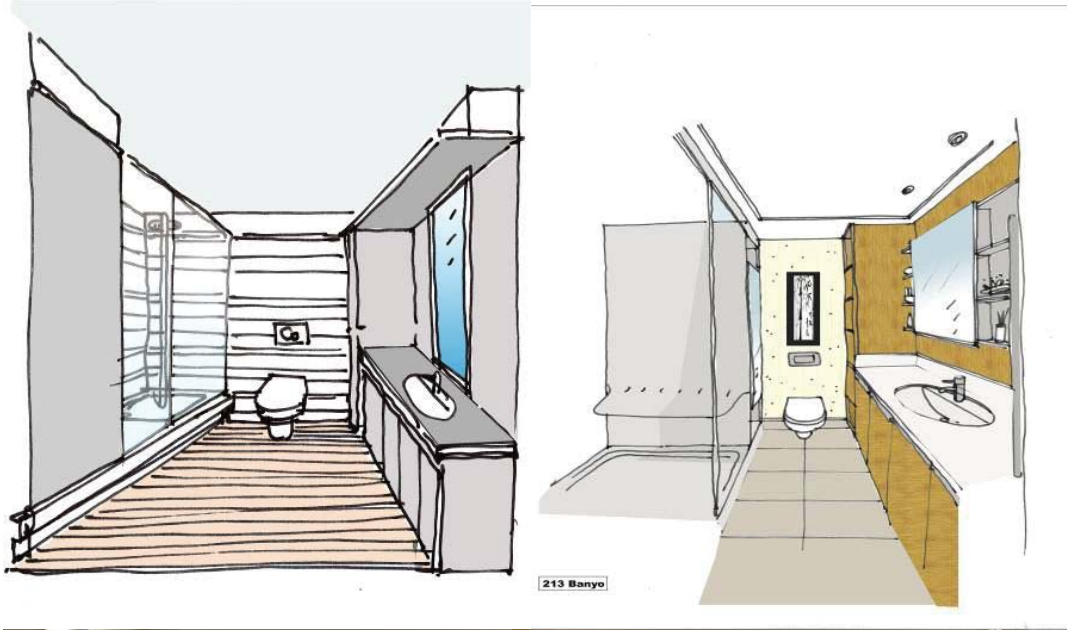

Şekil.2. Aynı mekânın farklı renklerle anlatımı

Bu yöntemlerin başında kara kalem serbest el çizimler, rapido kalemlerle çizilen ölçekli paftalar, suluboya, kuruboya ve diğer boya çeşitleri ile yapılan anlatımlar bulunmaktaydı. Bunların haricinde iki boyutlu anlatımı sağlayan perspektifler, tasarımları üç boyutlu kavramayı kolaylaştıran maketler de mimaride kullanılan sunum tekniklerindedir. Bu teknikler hala kullanılmaya devam etmekle birlikte değişen teknoloji sayesinde yeni anlatım ve sunum teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu teknikler hem tasarımcıya projesini anlatmada kolaylık sağlamakta hem de birçok alternatifi aynı anda sunabilme olanağı vermektedir. Bu nedenle mimaride gelişen ve değişen bu sunum teknikleri günümüzde çok daha fazla tercih edilir hale gelmiştir. Bahsedilen bu tekniklerin hepsinin temelinde bilgisayar destekli tasarım bulunmaktadır. Ancak bu tekniklerinde çok farklı çeşitleri bulunmaktadır.

Mimarlık eğitimine bütün olarak baktığımızda dijital teknolojinin etkileri ve ortaya koyduğu sonuçların yarattığı ortamlar gözlemlendiğinde, özellikle bilişim teknolojisinin sinema, tiyatro ve diğer gösteri sanatlarında olduğu gibi görselliğe dayalı mimarlık alanında da uygulamaları sadece tasarım alanında değil, teorik ve kuramsal derslerde, kütüphane yaratma, arşiv oluşturma gibi konularda ve interaktif ortamların yaratılarak uzaktan eğitim ve sanal derslik/stüdyoların kurulmasını sağlamıştır.

Eğitim programları içerisinde çoğunlukla bağımsız disiplinler olarak karşımıza çıkan bilgisayar destekli uygulamalar okullarda gelişmelerini ve ürünlerini yadsınamayacak şekilde ortaya koymuştur. Bu gelişmeler incelendiğinde iç mimaride tasarım ve bilgisayar kavramlarının artık birbirinden ayrılmaz bir bütün oldukları anlaşılmaktadır.

Şekil.3. Aynı mekanın farklı sunum teknikleri ile ifade edilmesi

Seksenli yıllarda başlayan bilgisayar destekli eğitim sayesinde mimarlık eğitimi veren okullarda özellikle sunum tekniklerini de etkilemiş, öğrencileri daha fazla düşündürmeye sevk etmiş, görsel açıdan sağladığı olanaklarla da yaratıcılığı arttırmıştır. Mimari sunumların bilgisayar destekli görsel analizlerle yapılabilmesi, yaratılan ve var olan çevrelerin bilgisayarda sanal ortamda sunumları ve tasarım kararlarının buna bağlı olarak geliştirilmesi, tarihsel ve kültürel değerlerin yine aynı ortamlarda canlandırılarak yaşatılmasını sağlamıştır.

Şekil.4. Aynı projenin geleneksel yöntemle ve bilgisayar desteği ile anlatılması

Bilişim teknolojisinin görsel, yazılı ve işitsel anlatımları birleştirerek tek bir ortamda organize edilmesiyle multimedia, mimari tasarım sürecine önemli bir katkı sağlamıştır. Bir tasarımcı, tasarımını, bir film yönetmeni ya da bir reklamcının kullandığı anlatım tekniği ile sunabilmektedir.(Özcan, 1994)

Bu anlamda mimari tasarımda ortaya çıkarılan ürün, bina ya da yapılı herhangi bir çevrenin, tasarımcının hayal ettiği görüntü ve imaj içerisinde başkalarına -ki bu müşteri ya da okullarda öğrenci danışmanları ve diğer öğrenciler olabilir- ifade edebilmesi bir anlamda modellenerek yaşatılması stüdyo ortamlarında artık çok kolaylıkla, sürekli eklenip çıkarılabilen esneklikte, bu güne kadar kullanılan maket çalışmalarından daha az zaman alıcı ve hatalar anında hissedilip değiştirilebildiği için bir sonraki aşamaya umut verici, zevkli bir araç olmaktadır. Gelişen teknoloji ile iç mimaride bilgisayar kullanımını da artmış, projelerin sunumu ve ifade edilmesi kolaylaşmış ve çeşitlenmiştir. Tasarımcıların düşüncelerini ifade etmede yararlandığı bu yeni teknikler ve malzemeler sayesinde zamandan da büyük tasarruf sağlanmıştır. Eskiden tek paftanın sunumu için günlerce uğraşılırken bugün değişen teknikler nedeniyle kısa zamanda birçok alternatif sunulabilmektedir.

Şekil.5. Aynı mekanın geleneksel yöntemle ve bilgisayar desteği ile anlatılması

Daha önceleri çeşitli takımların (aydınlar kağıdı gönyeler, kurşun kalemler, silgiler, resim kağıtları, çini mürekkebi, resim masası, resim tahtası, cetvel, daire şablonu, pistole, yazı şablonu, rapido takımı, T cetveli, pergel takımı vs.) yardımıyla el ile çizilen teknik resimler, gelişen teknolojiye ayak uydurmuş ve günümüzde büyük bir oranda bilgisayarlarda CAD programları yardımıyla çizilmektedir. Bu gibi çizim ya da modelleme programları sayesinde günümüz teknolojik koşulları çerçevesinde CNC tezgahlarda üretim yapılabilmektedir.

Şekil.6. Aynı projenin bilgisayar desteği ve maket-model anlatımı sunulabilmektedir.

Geçmişten günümüze bu tekniklerdeki gelişmeler incelenirse öncelikle kalemlerde değişimler olmuştur. Eskiden teknik sunum paftalarında grafos, tirlin gibi kalemler kullanılırken bugün rapido kalemler kullanılmaktadır. Grafosun ve tirlinin kullanımı rapido kullanımına göre daha zaman ve dikkat gerektiren bir kalem türüdür. Gelişen bu kalem tekniği ile öncelikle zamandan ve emekten tasarruf sağlanmıştır. Bunun yanında boyalarda değişime uğramış, yenilenen malzemelerle daha iyi sonuçlar alınmaya başlanmıştır. Projelerin iki boyutlu anlatımı haricinde özellikle öğrencilerin eğitim aşamasında danışmanlarına ve daha sonraki yıllarda müşterilerine tasarımlarını açıklayabilmek için geçmişten günümüze kadar kullanılan maket-model yöntemi bulunmaktadır. Bu sunum tekniğinde projenin anlatılması açısından çok yararlı olan bir tekniktir. Maket-model malzemeleri de

günümüzde değişmiş, yenilenmiş ve çeşitlenmiştir. Ancak yinede tüm bu gelişmelere rağmen günümüzde mimari ve iç mimari projelerin hazırlanmasından sunumuna kadara her aşamada bilgisayar destekli tasarımdan yararlanılmaktadır.

Şekil 7. Bilgisayar destekli sunum tekniği örnekleri

Projelerin ifade edilmesinde kullanılan yeni teknolojik gelişmeler ile aynı tasarım farklı etkiler yaratacak şekilde anlatılabilmektedir. Mimari projeler başından sonuna kadar bilgisayar destekli çizilebildiği gibi, bir kısmı el çizimi bir kısmı bilgisayar destekli olarak da anlatılabilmektedir. Bu konuda cad çizim programları, üç boyutlu çizim programları, renk ve boyama gibi programlar mimari sunumlarında yardımcı olmaktadır. Serbest el ile çizilen bir çizimin bilgisayar ortamına aktarılarak renklendirilmesi, doku verilmesi, ışıklandırılması mümkün olmaktadır. Bu işlemde yine tasarımcıya zaman kazandırmakta ve sunumlarında çeşitlilik sağlamaktadır. Baştan sona bütün teknik çizimler bilgisayar ortamında çizilerek yine bu ortamda üç boyutlu hale getirilmesi mümkün olmaktadır. Tasarımcı kalem, boya ve kağıda dokunmadan projenin tamamını bilgisayar ortamında bitirerek farklı sunum teknikleriyle sunabilmektedir. Projelerin sunum aşamasında model-maket yapımı tasarımların iyi şekilde anlatılmasında kullanılan bir yöntemdir. Ancak bugün projeler daha çok bilgisayar ortamında yapılan üç boyutlu -adeta gerçek bir fotoğraf çekimini anımsatan- renderlar ile anlatılmaktadır. Bu yolun tercih edilmesinin sebepleri zaman kazandırması, çeşitlilik sağlaması ve maddi olarak kazanç sağlamasıdır.

3. SONUÇ

Mimar tasarımlarını oluştururken kullanıcı ihtiyaçlarını, yaşam tarzlarını, gereksinimlerini dikkate alarak fonksiyonel ve aynı zamanda estetik mekanlar oluşturmaya çalışırlar. Mimarın tasarladığı ürünler ancak çizim teknikleri ile ifade edilebilir. Bu teknikler geleneksel yöntemlerde olabilir ya da çağımızın getirdiği yeniliklere ayak uydurarak bilgisayar destekli tasarım şeklinde de olabilir. Ancak her iki durumda da anlatım tekniklerinin mimari alandaki önemi yadsınamaz. Bu nedenle mimarlık eğitiminde sunum teknikleri dersi eğitimin ilk yıllarından itibaren ciddi bir şekilde öğrencilere verilmelidir. Bu şekilde sunum teknikleri dersini alan ve meslek ortamına giren mimar projelerinde kullandığı farklı renk, malzeme, doku ile değişik bir atmosfer yaratacak bu da mimarlık ortamının zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Özcan, O. 1994, Ekranda Tasarım Yapmak, CAD Dergisi.
Kasapoğlu, B. 2002, Bilgisayar ortamında mimari tasarımda eskiz, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ FBE, İstanbul.
Kuzgun, T. 2004, Bilgisayar destekli mimari tasarım ve yaratıcılık, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ FBE, İstanbul.

İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE YENİ ÖĞRETİM MODELİ ARAYIŞLARI; MOBİLYA TARİHİ DERSİNDE SEMBOL VE SOYUTLAMA

FİLİZ TAVSAN¹³, ELİF SÖNMEZ²

ÖZET

İçinde bulunduğumuz çağda değişen ve gelişen yaşam, teknoloji ve sanayi etkisine bağlı olarak her alanda sürekli bir deneysel üretim çalışmaları görülmektedir. Bu çalışmalar eğitim alanında da kendini göstermektedir. Tüm bunlarla beraber eğitim alanında da çağın gereksinimlerine cevap verebilen ve yeni bakış açıları ortaya koyabilen eğitim modeli arayışlarına gidilmektedir. Mimarlık ve tasarım eğitimi de bu gelişime cevap verebilecek nitelikte olmalıdır.

Genel anlamda birçok farklı alanda uygulanan, öğreten (anlatan) ile öğrenenden (dinleyen) kurulu klasik eğitim anlayışı mevcuttur. Klasik öğrenme-öğretme modellerinin mimarlık eğitiminde ne derece etkili olduğu tartışılır bir konudur.

Bu çalışmada da uygulanan iki farklı yöntemin öğrenciler üzerindeki etkileri ölçülmüştür. KTÜ İç Mimarlık Bölümünde 3. sınıf öğrencilerine verilen Mobilya Tarihi dersi kapsamında uygulanan bir eğitim yaklaşımı denenmiştir. Birinci grup öğrencilere klasik yöntem ve görsel materyal ile beraber sunumlar uygulanmıştır. İkinci grup öğrencilere birinci gruba uygulanan yöntemle birlikte simgesel soyutlama ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. Bu iki yöntem arasında öğrencilerde görülen öğrenme hızı, hafızada kalma süresi ve başarı oranları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İç Mimarlık Eğitimi, Tasarım, Öğrenme-Öğretme Yöntemleri

1. GİRİŞ

Doğada meydana gelen sürekli değişim kendini toplumsal yaşamda da göstermektedir. Toplumsal gelişimin sürdürülebilmesi için de kendisinden çok toplum için yaratıcı düşünen, araştıran ve üreten bireyler yetiştiren eğitim ve öğretim ortamları yaratılmalıdır. Toplumun içinde bulunduğu dönemler boyunca kültür ve koşullara göre gösterdiği sürekli değişim kendini mimarlık ve tasarım alanında da göstermektedir. Mimarlık, tarihin her döneminde karşımıza çıkmaktadır. Mimarlık ve tasarım eğitimi de bu gelişime cevap verebilecek nitelikte olmalıdır. Özellikle iç

¹³ Yrd. Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, TRABZON

² Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, TRABZON

mimarlık ve tasarım eğitimi alanındaki güncel gelişmeler ile beraber yenilikçi ve farklı eğitim modelleri arayışları görülmektedir.

Mimarlık-İç Mimarlık mesleği, genel olduğu kadar özel, nesnel olduğu kadar öznel ve evrensel olduğu kadar da bireyseldir. Bütün bu karşıtlıkları içinde barındıran mimarlık olgusunun taşıdığı özellikleri, mimarlık eğitimine de yansımaktadır. Özellikle mimarlık eğitiminde, 'birey'in eğitiminin önemle üzerinde durulması gerekmektedir (Düzgün 2004).

2. EĞİTİM-ÖĞRETİM-ÖĞRENME KAVRAMLARI

İnsan eğitimi doğduğu andan itibaren başlamaktadır. Çünkü insan öğrenme dürtüsüyle doğmaktadır, bebeklikte başlayan öğrenme merakı insanın doğasında kendiliğinden yer almaktadır. En genel anlamıyla eğitim, bireyde davranış değiştirme sürecidir.

Leif ve Rustin (1980) eğitimi, çoğu zaman kelime anlamı ile ferdin sosyalleşmesi, hemcinslerine benzer ve topluma faydalı bir üyenin hazırlanması anlamına gelir (Düzgün 2004). Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde eğitim, yeni kuşakların, toplum-yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği olarak tanımlanmaktadır (URL-1).

Eğitim üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Bazı tanımlar eğitimi bir uyum süreci olarak görmekte, bazıları eğitimden sadece bir davranış değişikliğini anlatmakta, bazıları da davranışın yanına bilgiyi, değeri de yerleştirerek eğitimi aynı zamanda toplumun yararına olan bir süreç olarak ele almaktadır (Düzgün 2004).

Öğretim kavramı içinde eğitim kavramında olduğu gibi çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. "Öğretmek" bildirmek ya da doğrudan bilgi vermek anlamına gelir ve bu durumda "öğretim" kelimesini öğretme eylemi olarak tanımlayabiliriz (URL-2). Öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür (Varış 1978). Sonuç olarak öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi amacıyla tasarlanan planlı ve programlı etkinliklerden oluşan bir süreçtir.

Aksoy öğrenmeyi, etkinliklerin daha önceki etkinliklerin sonuçları ile denetlenen bir geri besleme süreci olarak tanımlamaktadır (Aksoy 1979). Açık göz de öğrenmeyi, yaşantı sonucu gerçekleşen ve az-çok kalıcı izli olan davranış değişikliği olarak tanımlamaktadır (Açık göz 2003).

2.1. Öğrenme Yöntemleri

İnsan sahip olduğu davranışları öğrenme süreci ile kazanmaktadır. Öğreten (anlatan) ile öğrenenden (dinleyen) kurulu eğitim süreci başlarken nasıl öğretileceği önemli bir soru haline gelmektedir. Bunun için yaygın olarak kullanılan birçok öğretme yöntemleri mevcuttur. Önemli olan doğru eğitim için doğru yöntemi kullanmaktır.

a. Anlatım yöntemi: Anlatma yöntemi, öğretmenin bir konuyu, bir düzen içinde öğretme amacı ile karşısındakilere anlatmasıdır. Anlatma yönteminde öğretmen anlatır, öğrenciler dinler, öğretmen aktif öğrenciler ise pasiftir (Zengin 2005).

b. Soru-cevap yöntemi: Soru-cevap yöntemi, ustaca düzenlenen sorularla, fikirleri meydana çıkarmak, öğretilmek istenen bilgileri ve gerçekleri öğrencinin kendisine buldurmak yöntemidir (Kemertaş 2003).

c. Problem çözme yöntemi: Bu yaklaşımın özü, John Dewey'in genel problem çözme yöntemindeki; problemi tanıma, geçici hipotezleri formüle etme, veri toplama, organize etme, değerlendirme ve açıklama, sonuca ulaşma ve sonuçları test etme aşamalarına dayanmaktadır (Küçükahmet 2002).

d. Gösteri yöntemi: Gösteri, öğretenin öğrenciler önünde bir şeyin nasıl yapılacağını göstermek ya da bir prensibi açıklamak için hem görsel hem de işitsel iletişim arası kullanılarak yapılan işlemlerdir (Düzgün 2004).

e. Gözlem gezisi yöntemi: Bu yöntemde öğrenciler öğretim materyallerinin olduğu yere giderek gözlem yapma ve materyallerin doğal yerleşimlerinde çalışma imkanına sahip olmaktadır (Düzgün 2004).

f. Rol oynama yöntemi: Rol oynama yönteminde bir fikir, durum, sorun ya da olay bir grup önünde dramatize edilmektedir (Düzgün 2004).

g. Örnek olay incelemesi yöntemi: Bu yöntem, toplumdaki farklı görüşlere, farklı değerlere sahip insanların birbiriyle konuşarak farklılıklardan kaynaklanan problemleri çözmede kullanabilecekleri becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır (Düzgün 2004).

h. Grup tartışması yöntemi: Bu yöntem öğrencilerin bir konu ya da sorun üzerinde birlikte konuşarak mümkün olan çözüm yollarını aramalarına dayanmaktadır (Düzgün 2004).

i. Benzetişim yöntemi: Bu yöntem, öğrencilerin gerçek durumun bir benzeri üzerinde eğitime çalışmasını amaçlamaktadır (Düzgün 2004).

3. MİMARLIK/İÇ MİMARLIK ve TASARIM EĞİTİMİ

Mimarlık mesleği insanlık tarihinin en eski meslekleri arasında sayılır, çünkü yaşamın geçtiği her tür tasarlanmış çevrenin üretimiyle ilgilidir (Nalçakan 2006). Bu nedenle mimarlık eğitimi de ayrı bir önem kazanmaktadır. Mimarlık eğitimi ile ilgili temel kavramlardan biri ise tasarımdır. Uluoğlu (1990), tasarım eğitiminin, düşünme ile akıl yürütme yollarının keşfedildiği bir davranış geliştirme süreci olarak kabul edilebildiğini belirtmektedir. Önemli olanın öğrencinin düşünsel faaliyetlerini harekete geçirebilmek olduğunu, düşündüklerini iyi ifade edebilmede ise zengin bir birikiminin önemine değinerek, görsel, kuramsal ve yaşantısal deneyimlerin öğrencinin birikimini hızlandırıcı olduğundan söz etmektedir (Kılıçaslan 2010).

Tasarım eğitiminin temelini, eğitim sürecince öğretilen kavramlar, kurallar ve ilkelerin öğrenciler tarafından yararlı bir bilgi birikimine dönüştürülmesini amaçlamak oluşturmaktadır (Kılıçaslan 2010). Mimarlık eğitiminin temelinde de, çağdaş yorumu yakalamaya çalışırken tarihi ve kültürel değerleri, malzeme ve teknolojiyi birlikte harmanlayarak tasarımlar yapabilme öğretisi yatmaktadır (Oğuz, Özyılmaz ve Dağtekin 2008). Tüm bunlarla beraber mimarlık eğitiminde; tarih, kültür ve verilen kuramsal bilginin uygulama ile kesiştirildiği tasarım eğitiminde başarıya ulaşmanın ya da başarısızlıkların nedenleri eğitim sistemi açısından çeşitli çalışmalarla araştırılmıştır.

Ülkemizde bilgi ağırlıklı, ezbere dayalı bir eğitim süreci yaşanmaktadır. Böylece kişi bilgiye dayalı olarak, yetenek ve istekleri dikkate alınmadan yerleştirildiği üniversitede mesleki eğitime başlamak zorunda kalmaktadır. Bu da üniversitedeki eğitimini ve mesleki kariyerindeki başarı ve verimliliğini etkilemektedir (Oğuz, Özyılmaz ve Dağtekin 2008). Bu olumsuzluklar karşın kuramsal bilgi paylaşılırken ezbere dayalı eğitim süreci yerine mimarlık alanında da farklı teknikler

kullanılmaktadır. Mimarlık eğitimi alan öğrenciler için sözel anlatım ve dinlemeye dayalı klasik yöntemle oranla görme, algılama ve kavrama kavramlarının yer aldığı uygulamalı yöntemin daha etkin olduğu görülmektedir.

Öğrenme yöntemlerinden, anlatım yöntemi diğer yöntemlerle bir arada kullanılarak yapılan pekiştirme ile bilgiyi alan, tartışan, sorgulayan bireyler yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Tarihi ve kültürü doğru öğrenen, kuramsal bilgiyi alan birey, mimar ve iç mimari eğitimde tasarım sürecinde daha başarılı ve bilinçli olacaktır. Yapılan bu çalışmada ise kuramsal bilgiye dayalı bir ders olan Mobilya Tarihi dersinde anlatım yöntemi yanında soyutlama kullanımı ile öğrencilerde görülen öğrenme hızı, hafızada kalma süresi ve başarı oranları irdelenmiştir.

3.1. Mimarlık/İç Mimarlık Eğitiminde Soyutlama

Soyutlama ile hafızada bilginin uzun süre kalmasını hedeflenmiştir. Bilindiği üzere hafıza, "yaşananları, öğrenilenleri zihne kaydetme, zihinde saklama ve hatırlama gücü" olarak tanımlanır (URL-3). Genel anlamda soyutlama, somuttan soyuta ilerlemek olarak tanımlandığında, soyutlamanın insanı somuttan, gerçekten uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Oysa soyutlama insanı olay ve olguların özsel bilgisine ulaştırmakta, gerçekten uzaklaştırmanın aksine gerçeğe yaklaştırmaktadır. Çünkü soyutlama gerçekte yeniden somuta varmak ve somut bütünü parçalarında ve birbirleriyle olan ilişkileri içinde tümüyle kavramak için kullanılan bir yöntem; bir araçtır (Gençosmanoğlu ve Nezor 2010).

Soyutlama, bilgi edinme süresinin en son merhalesini gerçekleştiren soyut kavramlar elde etmek için yapılmaktadır (URL-4).

Mimarlık ve iç mimarlıkta soyutlama ise tasarım sürecinin başlangıcından sonuna kadar çeşitli adımlarda yer almakta ve son üründe de kendini ortaya koymaktadır. Tasarımcının soyutlama yaklaşımları Uraz (1993) tarafından "ayrıntılardan arındırmak, azaltmak/indirmek, ayırmak/vurgulamak, karşılaştırma yapmak" olarak sınıflandırılmıştır. Soyutlama eyleminin mimarlık/içmimarlık öğrencilerine kazandırılacak bilinçle özü yakalayan, yaratıcı ve özgün tasarımlar ortaya çıkaracağına; bu tasarımların tasarımcının yaratıcı gücünü arttıracığına ve kullanıcılara farklı seçenekler sunacağına inanılmaktadır (Gençosmanoğlu ve Nezor 2010).

4. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Mimarlık eğitimi alan öğrenciler için kuramsal derslerde de sözel anlatım ve dinlemeye dayalı klasik yöntemle oranla görme, algılama ve kavrama kavramlarının yer aldığı uygulamalı yöntemin daha etkin olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışmada da uygulanan iki farklı yöntemin öğrenciler üzerindeki etkileri ölçülmüştür. KTÜ İç Mimarlık Bölümünde 3. sınıf öğrencilerine Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan ve Öğr. Gör. Betül Akgül yürütücülüğünde dönem ikiye bölünerek iki bölüm halinde ele alınan Mobilya Tarihi dersi ilk çağ mobilyasından günümüze değin geniş bir yelpaze içinde öğrenciye verilmektedir. Öğr. Gör. Betül Akgül tarafından 20. yy'a kadar mobilya tarihi (Antik Mısır, Ortaçağ, Rönesans, Barok Dönemi, Rokoko Dönemi, Yeniçağ Dönemi) ve Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan tarafından ise 20. yy'dan günümüze değin mobilya tarihi (20. yüzyıl başı, Arts and Crafts, Art Nouveau, Art Deco, De Stijl, Bauhaus, 20. yüzyıl ortası, Pop Kültürü, Post Modernizm ve 20. yüzyıl sonu) konuları işlenmektedir. Bu çalışmada ise 2009-

2010 eğitim öğretim yılında Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan tarafından yürütülen modern dönem Mobilya Tarihi dersi kapsamında uygulanan bir eğitim yaklaşımı ele alınmıştır.

4.1. Dersin İşleyiş Süreci

2009-2010 öğretim yılı içerisinde yapılan çalışmada, Mobilya Tarihi dersi alan 3. Sınıf öğrencileri sınıf listesine göre rastlantısal olarak tam yarıdan iki gruba ayrılmıştır. 36 kişiden oluşan sınıf ikiye ayrılarak 18'er kişiden oluşan iki gruba farklı yöntem kullanılmıştır.

Birinci grup öğrencilere dönem boyunca ders içeriği, anlatım ve görsel sunum yöntemi kullanılarak işlenmiştir. Hazırlanan görsel sunum ile sınıfa dönem özellikleri ve mobilyaları anlatılmıştır. Ders sonunda öğrencilere bir uygulama çalışması yapılmıştır. Her ders sonunda anlatılan dönemin belirgin mobilyalarını serbest el çizimleri istenmiştir (Tablo 1).

İkinci grup öğrencilere dönem boyunca birinci gruba uygulanan yöntemle birlikte simgesel soyutlama, soru-cevap, benzetişim ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. Birinci grupta kullanılan görsel sunum beraberinde dönem özellikleri anlatılırken, dönem mobilyaları soyutlanarak el hareketleri ile anlatım tekniği zenginleştirilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Uygulanan yöntem ve adımları

YÖNTEM 1.		YÖNTEM 2.	
1. Adım	Görsel sunum	1. Adım	Görsel sunum Mobilyaların belirgin özellikleri soyutlayarak anlatımı, soru cevap,
2. Adım	Ders sonu mobilya çizimleri	2. Adım.	Ders sonu mobilya çizimleri
3. Adım	Final sınavı	3. Adım	Final sınavı

Öğrencilerden aynı soyutlamaları el hareketleri ile sınıf içerisinde hoca eşliğinde tekrarlamaları istenmiştir. Tablo 2 'de el hareketleri ile soyutlanarak anlatılan mobilya örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf içerisinde yapılan soyutlama çalışmalarına örnekler

20. yy. Öncesi Mobilya Örnekleri	Soyutlama	20. yy. Sonrası Mobilya Örnekleri	Soyutlama
			
			
			
			
			
			
			

Soyutlamalar sonrası öğrencilere anlatılan dönemle ilgili ‘Mobilyaların neyi çağdırdıkları?’, ‘Günümüzle benzerlik gösterip göstermedikleri?’ soruları yöneltilmiştir. Bu şekilde soru-cevap yöntemi ile dönem özellikleri tekrar edilerek pekiştirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda öğrenciler ile anlatılan dönemi hatırlatan film, müzik ve moda ilişkisi kurulmuştur.

Soyutlama kullanılarak yapılan anlatım sonrasında ders sonunda öğrencilere bir uygulama çalışması yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Yapılan uygulama çalışması

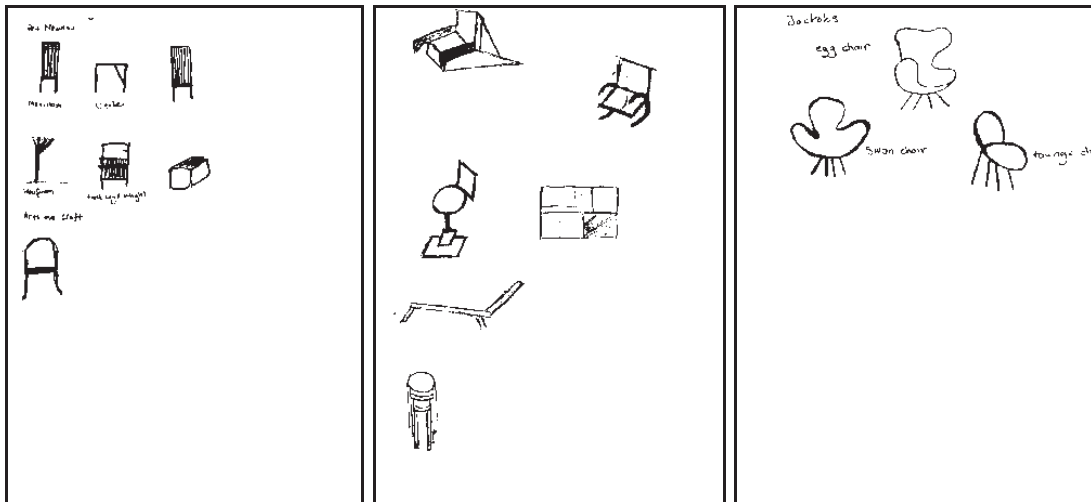
Soyutlanarak anlatılan dönemin belirgin mobilyalarını serbest el çizimleri istenmiştir. Her ders sonunda yapılan bu uygulama sonrası kağıtlar toplanarak değerlendirmeye alınmıştır.

5. SONUÇLAR

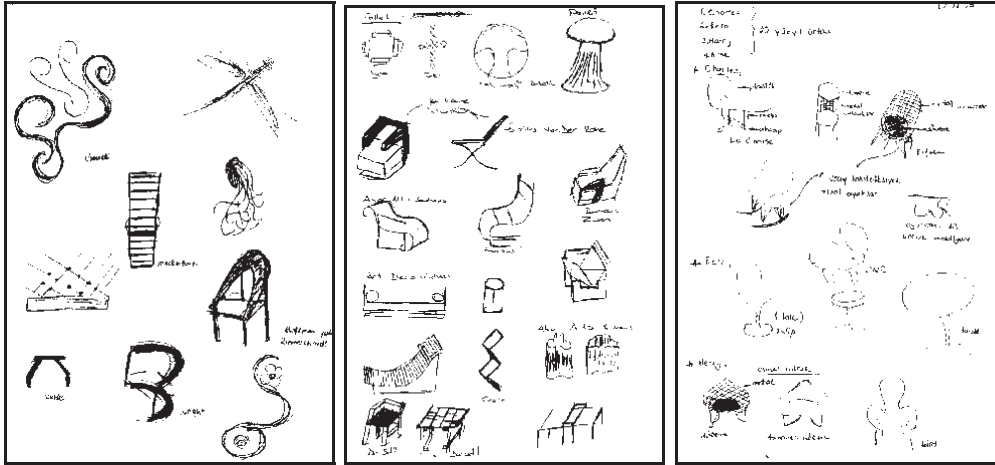
Her iki gruba da her ders sonunda yaptırılan uygulama çalışmaları toplanarak dönem sonunda değerlendirilmeye alınmıştır. Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan tarafından yapılan değerlendirme sonrasında 2. grup öğrencilerin 1. Grup öğrencilere oranla daha başarılı oldukları görülmüştür.

1. grup öğrencilerin dönemlere ait belirgin sadece birkaç mobilya örneğini çizebildiği görülmüştür. Her ders sonunda anlatım sonrası yapılan bu çalışmada tek başına uygulanan anlatım tekniğinin çok etkili olmadığı, ders sonunda anlatımdan sonra çok kısa bir süre geçmesine rağmen öğrencilerin bilgileri unuttuğu ve uygulamada başarılığın olamadıkları görülmüştür. A4 kağıda çizilmesi istenen uygulamalardan bazıları Şekil 2’de görülmektedir.

2. grup öğrencilerin ise soyutlamalar sonrası dönemlere ait birçok mobilya örneğini çizerek, dönem özelliklerini ders sonunda daha rahat hatırladıkları gözlemlenmiştir. A4 kağıda çizilmesi istenen uygulamalardan bazıları Şekil 3’de görülmektedir.

Şekil 2. Birinci grup öğrenci çizimlerinden örnekler

Şekil 3. İkinci grup öğrenci çizimlerinden örnekler

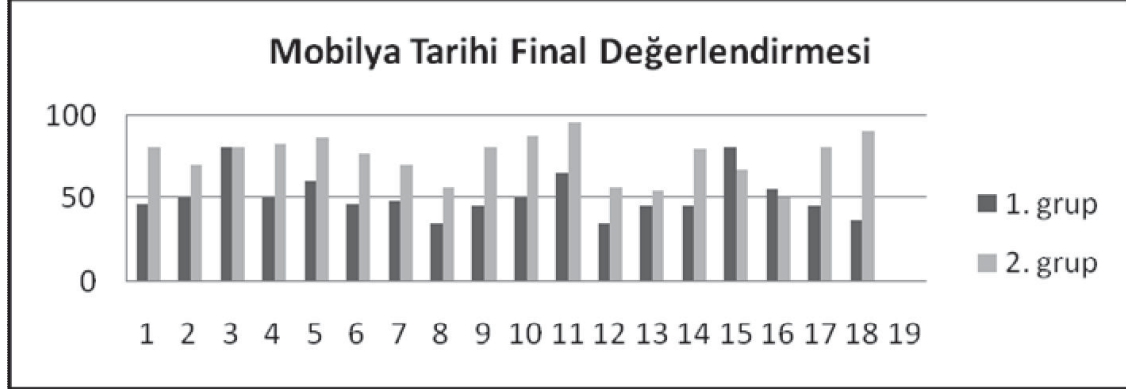
Bilgi kalıcılığının süre ile ilişkisini değerlendirmek, uygulanan yöntemin öğrenme düzeyindeki etkisini ölçmek ve öğrencilerin dönem sonu notlarını verebilmek için dönem sonunda her iki gruba da aynı soru ve konuları içeren bir final sınavı uygulanmıştır. Final sınavı sözel ve görsel sorulardan oluşturulmuştur. Yrd. Doç Dr. Filiz Tavşan tarafından sorulan modern döneme ait sorulardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğrencilere verilen not ortalamaları alınmıştır. 1. grup öğrencilerin puan ortalaması 51 iken 2. grup öğrencilerin not ortalaması 74,5 olarak belirlenmiştir. Yrd. Doç Dr. Filiz Tavşan tarafından verilen notlar ile harflendirme yapıldığında sonuçlar Tablo 3’de görülmektedir.

Öğrenci notları KTÜ deki harfli sisteme göre değerlendirilmiştir (0-29:FF, 30-39:FD, 40-44:DD, 45-49:DC, 50-59:CC, 60-69:CB, 70-75:BB, 76-80:BA, 81-100:AA).

Tablo 3. Final sınav sonuçları

1. Grup			2. Grup		
No	Final	Harfli not	No	Final	Harfli not
1	46	DC	1	80	BB
2	50	CC	2	70	CB
3	80	AA	3	80	BA
4	50	CC	4	82	AA
5	60	CB	5	86	AA
6	46	CC	6	76	BB
7	48	CC	7	70	CB
8	35	FD	8	57	CC
9	45	DC	9	80	BB
10	50	CC	10	87	AA
11	65	CB	11	95	AA
12	35	FD	45	57	CC
13	45	DD	13	55	CC
14	45	CC	14	79	BB
15	80	BA	15	67	CB
16	56	CB	16	50	DC
17	45	CC	17	80	BB
18	37	FD	18	90	AA

2.grup da yer alan öğrencilerin puan ortalamasının 1. grup öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu görülmüştür (Şekil 4).

Şekil 4. Mobilya tarihi dersi dönem sonu değerlendirilmesi

Bu sonuca göre ezbere dayanan mobilya tarihi dersinin daha verimli geçmesi için ezber yerine akılda kalacak hikayeler, önemli mobilya özelliklerinin hareketlerle soyutlamaları, öğrencinin derse tekrar odaklanması için espriler, filmlerden ve güncel hayattan alıntılar ve ders sonunda uygulamalar ile hafızda kalıcı hale getirilebileceği görülmektedir. Bu uygulamanın doğruluğunu ölçmek ve devamlılığını sağlamak için birkaç yıl bu değerlendirmenin tekrar yapılması gerekmektedir.

Alınan sonuçlar doğrultusunda soyutlama yöntemi ile klasik sözlü anlatım yoluyla öğretim yapılan öğrencilerin dönem sonu notu başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuç ile soyutlamayla aktif hale getirilen anlatımın, öğrencilerin başarılarının ve bilgilerinin kalıcılık düzeylerini arttırmada, klasik anlatım yöntemine göre daha etkili olduğu görülmektedir. Fakat çalışmada rastlantısal olarak tam ortada ikiye bölünen öğrencileri eşit düzeylere sahip olmaması, 1 vize ve 2 vize aldıkları notların sonucunda 2 grup deneklerde daha fazla AA çıkması etkili olabilmektedir. Bu tekniğin gelecek yıllarda 2 grubun eşit başarı derecelerine göre ayırıp tekrar denenerek sonucun benzer çıkıp çıkmadığını sınanmasında faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K.Ü., 2003, Etkili Öğrenme ve Öğretme, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir
Aksoy, Ö., 1979, Deneme/Hata Yapma/Düzeltilme, Tasarım Ve İnsan Bilimleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İnşaat-Mimarlık Fakültesi, Karadeniz Gazetecilik ve Matbaacılık, Trabzon

Düzgün, E., 2004, Mimari Tasarım Eğitiminde Başarı Yöneliminin Ölçülmesi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Gençosmanoğlu, A., ve Nezor, S., 2010, Mimarlık Eğitiminde Bir Değişim Öyküsü: Soyutlama, 22. Uluslararası Yapı Yaşam Kongresi, syf 283-290, Bursa

Kemertaş, İ., 2003, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Birsen Yayınevi, İstanbul

- Kılıçaslan, H., 2010, Tasarım Eğitiminde Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Drama, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- Küçükahmet, L., 2002, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Nobel Yayınları, Ankara
- Nalçakan, H., 2006, Küreselleşen Dünyada Mimarlık Eğitimi ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Oğuz, P.G., Özyılmaz, H., ve Dağtekin, E., 2008, Dicle Üniversitesi'nde Mimarlık Eğitimi, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sy. 2
- URL-1, <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/948.pdf>, Hüseyin Öztürk, Eğitim Nedir?
- URL-2, <http://ab.org.tr/ab10/bildiri/190.pdf>, Arzu Hancı Karademirci, Öğretim Teknolojileri: Tanımı ve Tarihsel Gelişimine Yeniden Bakmak
- URL-3, <http://www.fmtr.com/zeka-sorulari-bilmeceler/3161622-noro-felsefik-temelli-hafiza-teknikleri-egitimi.html>
- URL-4, <http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?866-Sanatta-soyutlama-ve-soyutlatma-nedir>
- Varış, F., 1978, Eğitimde Program Geliştirme, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara
- Zengin, N., 2005, Tam Öğrenme ilkeleri Doğrultusunda Farklı Öğretim Yöntemleri ile İşlenen Matematik Dersinin ilköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Başarı Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Düzeyi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

2. OTURUM

25 Kasım 2010 Perşembe, 15.30-17.15
30 Ağustos Salonu

**Mimarlık Eğitiminde Koruma, Restorasyon ve Mimarlık Tarihi
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gül Asatekin**

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi
*Mimarlık Lisans Eğitiminde Koruma Dersleri (D.E.Ü. Mimarlık
Bölümü Örneği)*

Yrd. Doç. Dr. Süheyla Birlik
Kültürel Miras ve Değişim: Safranbolu Örneği, Kbü Deneyimi

Öğr. Gör. Meltem Özkan
*Mimarlık Bölümlerinde Mimarlık Tarihi Eğitiminin Durumu ve
Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği*

Öğr. Gör. Funda Kurak Açııcı, Arş. Gör. Özge Sever İslamoğlu
Mimarlık Eğitiminde Geleneksel Mimari Modern Mimari Okumaları

Yrd. Doç. Dr. Mine Topçubaşı, Prof. Dr. K.Kutgün Eyüpgiller
*Türkiye'deki Yüksek Lisans Programlarında Mimari
Koruma/Restorasyon Eğitimi*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Erdal Eren
*Eminönü Yeni Cami Hümkâr Kasrı'nın İç Mekân Tefrişinin
Projelendirilmesi ve Uygulaması*

MİMARLIK EĞİTİMİ-KORUMA-ÖZGÜNLÜK İLİŞKİSİ

AYŞIL TÜKEL YAVUZ¹

ÖZET-ABSTRACT

Devamlılık kavramı ile bağlantılı olan koruma evrenin doğal varolma akışı tehlikeye girdiği zaman kullanılan bir araçtır. Doğal ve insan yapısı çevremizin korunması hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Farklı etmenler, yerleşimlerde, dokunun korunmasını etkileyerek onların belge niteliğini ve özgünlüğünü zedelemektedir. Bu yazıda, ülkemizde özellikle konutların ve içinde buldukları dokuya yapılan müdahalelerin bu özellikleri nasıl etkilediği tartışılacaktır. Yanlış koruma karar ve uygulamalarının günümüz mimarisini ve mimarlık eğitimini neden ve nasıl etkileyeceği irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koruma, Özgünlük, Mimarlık Eğitimi, Mekân, Dekor

ABSTRACT

Conservation is a concept related to continuation in a very wide scope, starting with the universe. It is one of means of assuring continuation when the natural cycles are broken or in danger. Our natural and man-made physical environment has entered an accelerated change, concerning our natural and cultural heritage. Their conservation is affected by various factors that damage their authenticity and document value. The impact of the conservation interventions on urban tissue, especially on houses in Turkey is discussed in relation to their authenticity and document value. Its further impact on the contemporary architecture, architects, and their education is evaluated.

1. GİRİŞ

Konya Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün 40. Yıl Etkinlikleri arasındaki bu Seminerde kültürümüzün ve kültür varlıklarımızı restorasyon /koruma uygulamalarının mimarlık eğitimi ile bağlantısını, özellikle ülkemizde koruma altına alınmış yerleşmelerde, tartışmak istiyorum. Tartışmanın özü ve vurgusu konut, özellikle ahşap konuttur. Burada tartışacağımız temel kavram koruma değil devamlılıktır, dünyadaki iklim gibi, su gibi rejimlerin devamı, canlı soylarının devamı, canlı ve cansız yaşam kaynaklarının devamı gibi. Birbirine örülmüş devamlılık halkaları tehlikeye girmediği veya kesintiye uğramadığı sürece

¹ Prof. Dr. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, ANKARA

devamlılığı devam ettirmek için bir araç olan korumanın kullanılması gerekemeyebilir. Koruma genelde kullandığımızın tersine donduran bir süreç değildir, korumanın araçları ne olursa olsun amacı devamlılığı sağlamaktır. Koruma, herhangi bir alanda, devamlılığı tehdit eden koşullar ortaya çıktığı zaman, devamlılık araçlarından biridir. Yaşamın gerektirdiği halkaların alan ve ölçeklerinin üzerindeki baskı ve tehdidin çoğalması gitgide her alanda korumayı gerekli hale getirmiştir. Caretta ve caretta kaplumbağalarının da, derelerin de korunması böyle bir tehdit sonucudur.

Ölçeği evreni korumaya kadar genişlemiş koruma-devamlılık kavramı içinde, doğal olarak, insan yapısı çevremizin korunması da kavramsal değişmeler geçirmektedir. Türkiye ve diğer ülkelerdeki değişimler genelde koşutluk göstermekle birlikte aralarında boşluklar, farklı vurgular ve kaymalar bulunmaktadır. Bu değişimler farklı ölçeklerdeki fiziki çevremizi ve onun bileşenlerini korumayı da çarpıcı biçimde etkilemektedir.

2. SÜREÇ

Avrupa'daki birkaç öncü örnek dışında, 1950lere kadar koruma tek eser veya bir eser grubu ölçeğindeydi. Kentlerin gelişmesi, veya yol açılması gibi nedenlerle yıkılma tehdidi altında bulunan çoğunluğu konut olan tek yapıların biraraya toplanarak açık hava müzeleri oluşturmaları ya da yeni oluşturulan bir sokağa taşınmaları bu yıllara rastlar. Büyük kent parçalarının yenileme sırasında ortadan kaldırılmak yerine yapının taşıyarak kurtarılması, kültür varlıklarını çevre ve zamanından koparmakla birlikte hiç olmazsa özelliklerini koruma adına bulunmuş ehvenişer bir çözümdü. Tek yapıların kaybolmamasını öngören bu yaklaşım ülkemizde uygulanmamıştır. Türkiye'de bu dönemde çok özel nitelikler taşıyan konak ve yalı gibi az sayıda yapı dışındaki konutlar tescil kapsamı dışında bırakılmıştı. Kentleşme, mevcut doku içinde yeni ve geniş yolların açılması ve bunların üzerinde daha yoğun ve yüksek konut alanlarının oluşturulması modernleşmenin gereği olarak görülüyordu. Bu süreçte varolan dokuyu oluşturan tek tek yapıların yıkılması doğal bir bedel olarak düşünülmüş, konutların yanısıra anıt nitelikli kamu yapıları da birçok durumda aynı sonu yaşamıştı. Adnan Menderes döneminde İstanbul'da, özellikle Vatan ve Millet Caddelerinin açılması sırasındaki yıkım bu yaklaşımın herhalde en çarpıcı örneklerindedir. Yükselmesi ve yoğunlaşması 1970- 1990 yılları arasında gerçekleşen İstanbul, Şişli'deki Halaskargazi Caddesi'ndeki uygulama koruma yaklaşımındaki değişmeyi de belgelemektedir (Şekil 1, 2). Bu cadde üzerinde çoğu 19. Yüzyılda yapılmış iki-üç katlı müstakil veya bitişik nizam ahşap ve kargir evler ile dört-beş katlı apartman binaları vardı. İlk yıllarda bunların yıkılarak dokuz-on katlı apartmanlar olarak yenilenmesine izin verilmiş ancak ilerleyen yıllarda gösterilen tepkilerle sonucu değişen uygulama da caddeye yansımıştır. Yüksek sıra apartmanlar birinci aşamayı, önde eski yapının kendini veya kopyasını bırakarak geriye çekilen apartman ikinci aşamayı, hiçbir biçimde yıkılması izin verilmemiş konutların yerliyerinde durması da üçüncü aşamayı belgelemektedir.

1980lere doğru korumanın vurgusu doku ölçeğine kaydı. Değişen koruma anlayışı tek tek yapıların oluşturduğu bütünü, biraraya gelen yapılardan daha fazla öne çıkardı ve sonuç olarak tek yapılara verilen önem ve koruma çabası azaldı. *Kütlesel koruma* olarak adlandırılabilir bu yaklaşımda konutların kütleleri ile sadece

dıştan izlenebilen özelliklerinin toplandığı cepheler öne çıktı. Ahşap yapıların onarımının teknik olarak zor ve pahalı olduğu ileri sürülerek tescilli ahşap konutların tamamen yıkılmasına izin verildi. Bunlar genelde betonarme olarak yenilendi, özgün plan ve mekanlara ilişkin hiçbir koşul getirilmedi, yalnızca kütle ve cephe öğelerinin yeniden yapılması koşulu getirildi. Bu eğilim üçüncü, daha sonraları ikinci grup olarak adlandırılan konutlarda yaklaşık onbeş yıl yoğun olarak uygulandı, sonraları yıkma izninin kaldırılmasına karşın birçok Kurul'un onayladığı projelerde uygulamanın devam ettiği görülmektedir. Benim *yeni-eski* olarak adlandırdığım bu yapıların mekân şekillenmesi, plan şemaları, yapı sistem ve inşaatının yanısıra, bütün iç öğeleri kayboldu. Özgün iç mekânlar yerine günün genel-geçer mimarisini yansıtan, ranta daha açık iç mekânlar tasarlandı. İç mekânlardaki esnek yaklaşım güya korunan kütle ve cephelere de yansıdı. Birçok uygulamada kat yükseklikleri azaltılarak, çatı kotu yükseltilerek veya çatı katı eklenerek yeni katlar kazanıldı, çatı meyli ile oynandı, kapı ile pencerelerin yerleri ve boyutları değiştirildi, yeni pencereler açıldı. Bursa'daki bu örnekte (Şekil 3) yapının zemin katına iki dükkan yerleştirilmiş, özgün oturtma çatısı iki kademeli hale getirilerek dışarı açılan pencereleri olan bir çatı katı kazanılmış, pencere boyutları değişik katlarda ve kısımlarda farklılaşmış ve bölünmeleri değişmiştir. Betonarme üzerine giydirilen ahşap cephelerde de yıkılan yapının yapı detaylarına sadık kalınmadı (Şekil 4). Yapıların cepheleri, arkalarındaki yeni mekanların dekoru haline geldiler. Kütleli korumanın yarattığı *yeni-eski* konutlar yeni değildir, eski değildir, özgün değildir, kopya değildir ve de yeniden yapma (rekonstrüksiyon) da değildir. *Yeni-eski*, belge değeri taşımadan kültür varlığı olmaya çalışan yeni bir yapı kategorisidir.

Çevre ölçeğinde korumada ilginin ve vurgunun dış öğelere kayması, bazı özel muamele görmüş alan ve çevrelerin ortaya çıkmasına yol açtı. İstanbul'da, Soğukçeşme Sokağı bu türün ülkemizdeki ilk örneğidir (Şekil 5, 6). 1980lerin ortalarında Topkapı Sarayı'nın dış duvarına yaslanan, üçüncü sınıf olarak belirlenmiş geleneksel evler Türk Otomobil Kurumu tarafından, hepsi birlikte otel olarak kullanılmak üzere, yıkılıp yeniden yapıldı. Kütle ve cepheler kopyalandı, içlerinde ise otel işlevinin gerektirdiği değişiklikler yapıldı. Ortaya çıkan *yeni-eski* yapıların cepheleri, bir bütünün parçası olarak algılanmaları için, yeşil, bej, pembe, ve mor gibi birbirine uyumlu renklerin tonları ile boyandı. Başarılı bir uygulama olduğu düşünülen bu Osmanlı sokağını izleyen uygulamaların birçoğu yenilemeden yapıların yüzüne yapılan makyaj türündedir. Bunlardan biri de Bursa'da Yeşil Türbe civarındadır (Şekil 7). Bir cephe bakım ve güzelleştirme işlemini sonunda evlerin renkleri sıra ile pembe, sarı ve mavi olarak tekrarlamaktadır. Hepsi pastel olan renkler adeta "romantik bir geçmişin solmuş görüntüleri"ni yansıtmaktadır. Güzelleştirme işlemi sırasında yapılara önceden var olmayan pencere kafesleri, kepenkler, kapı tokmakları ve çiçek saksıları eklenmiştir. Tokat, Ankara gibi birçok kentte, Soğukçeşme Sokak'tan ilham almış, göstermelik bir sokak bulmak mümkündür.

Kütleli korumanın bir sonraki aşamasında koruma altına alınmış alandaki boş parsellere yapılan yeni binalar için yaklaşımlar üretildi. Koruma kurulları bu parsellerde yapılacak yeni yapılarda geleneksel mimarinin dilinin kullanılması benimsedi. Aslında bu oldukça esnek bir yaklaşımdı; konum ve çevresini özümseyen çağcıl bir mimari yaklaşıma da olanak sağlıyordu ama sonuç öyle olmadı. Boş parsellere yapılan, *eski-yeni* olarak tanımladığım yapılar, özgün geleneksel konutlarda ve *yeni-eski* yapılarda kullanılan mimari dille projelendirilip

inşa edildi. Sonuçta *yeni-eski* ile *eski-yeni*yi birbirinden ayırmak olasılığı ortadan kalktı. Aynı yaklaşım boş parsellere yapılan konut olmayan yapılarda, hatta koruma alanı içinde olmayan alanlardaki yeni binalarda da tekrarlandı.

Benim gözlemlediğim en eski örnekler Bursa'da 1980lerin sonlarından. Bursa'nın ticaret merkezinde bulunan Faisal Finans Bankası'nın binası bütünüyle konut görünümündedir (Şekil 8). Binanın dili hem özgün hem de *yeni-eski* yapılarla aynı olduğu için *eski-yeni* bir yapı olduğuna işaret edebilecek hemen hiçbir ipucu yoktur. Amasya'da üç konut büyüklüğündeki apartman kütesi (Şekil 9), Göynük'te cadde tarafından büyükçe bir geleneksel konut olarak algılanabilecek otelin (Şekil 10,11) arka cephesinin yanındaki evlerden iki kat aşağıya inmesi doğal olarak şüphe uyandırmakla birlikte, restorasyonun en önemli ilkeleri arasında bulunan yeni-eski farkının okunabilir olması koşulunu karşılamamaktadır. Amasya'da köprünün başında (Şekil 12,13), yeniden yapılmış yıkık saat kulesinin yanındaki yapılan *eski-yeni* Şehir Kulübü ve Öğretmen Evi yapılarında da giydirilen ahşap cephenin inşaat ayrıntılarına gösterilen özenin derecesini izlemek olasıdır.

Bursa, Safranbolu gibi kimi kentlerimizde otobüs durakları ev veya ev parçaları olarak inşa edilmiştir (Şekil 14). 1980lerin sonlarında yapılan Bursa otobüs durakları 16. yüzyılda toplu taşıma sistemi olsa idi otobüs durakları nasıl olurdu?" sorusunun cevabını veriyor gibidirler zira duraklar motorlu taşıtların ortaya çıkmasından önceki dönemlere ait bir mimari dille tasarlanmıştır. Öyle ki, zaman şokuna uğramış bazı turistler Bursa'daki şehir otobüsleri işletmesinin otobüs duraklarının ifade ettiği dönem kadar eski olduğunu düşünebilirler. İkibinlerin başlarına ait Safranbolu durakları da aynı anlayışla yapılmıştır (Şekil 15). Bir hafta önce Bursa'da araştırmadan dönen bir meslektaşım otobüs duraklarının değiştirildiğini söyledi. Darısı diğer örneklerin başına. Mudurnu'da Belediye'nin yaptırdığı hediyelik eşya dükkanı yarı yarıya küçültülmüş bir ev modelidir, yalnızca kapısı ve pencereleri doğru ölçektir (Şekil 16). Birçok kentte büfe, bilgilendirme kulübesi gibi yapıcıklar hep ölçeği küçültülmüş evlerdir (Şekil 17,18,19).

Eski-yeni yaklaşımı, doku ölçeğinde görüldüğü gibi mevcut yapıların cephelerine de dekor olarak uygulandı. Bursa'da, şehrin ilk camilerinden biri olan 1278 tarihli olan Alâaddin Camisi'nin karşısındaki Yıldız Parkı'nın giriş kısmında, moloztaştan yapılmış bir ev bulunmaktadır (Şekil 20). Evin cephesinde iki kanatlı bir merdiven ve onun altında kepenkli pencereler yer alır. Birinci katta ise beyaz kafesli pencereler ile bunların arasında yarım daire kemerli, girintili bir açıklık vardır. Kemerli kısmın yanlarda toplanmış perdelerinin arasından arkadaki duvara asılı kilimler görünmektedir. Ama bu yapı ev değildir, pencerelerin arkasında ise odalar değil bir su deposu vardır.

Bu yaklaşımın uzantısı olarak, özellikle son yıllarda küçük-büyük trafo ve elektrik dağıtım kutularının giydirilmesi veya boyanması çok moda oldu. Trafoların yüzde doksanının kostümü konuttur. Bunların en eski örneklerinden biri yine Bursa'dadır. Tophane Parkı'nın Altıparmak Caddesi'ne bakan alt kısmında büyükçe bir geleneksel konut bulunmaktadır (Şekil 21, 22). İlk bakışta *yeni-eski* bir yapı gibi görünmektedir. Kafesli pencereler dahil olmak üzere cephedeki bütün açıklıklar sağırdır, arkadaki bir mekânla bağlantısı yoktur. 1988 tarihinde bu pencerelerin birinde Fransız şarkıcı Mirelle Mathieu'nün bir afişi vardı. Evde oturmaktan can sıkılan evin kızı gibi pencereden dışarıya bakıyordu.

Hemen her kentte ve çok sayıda görülen trafoların üzerindeki ev betimlemelerinin niteliği birbirinden çok farklıdır (Şekil 23). Çoğunda, kesme taş subasman duvarı

ayrıntılı olarak işlenmiş, pencere kasası, kafes ve panjur gibi öğeler ahşaptan yapılmış, çatıda kiremit kullanılmış, ve pencerelerin önüne içinde canlı veya yapay çiçekli saksılar yerleştirilmiştir. Kimileri ise tümüyle boyamadır. Belediyelerin trafoları bezemekten ne kadar memnun oldukları, Manisa örneğinde üstüne tabela konarak ilan edilmiştir (Şekil 24, 25). Trafolar için çok sayıda web sitesi bulunmakta ve bunlar oldukça zengin örnekler sunmaktadır (Şekil 26, 27)

Ölümcül yüksek gerilim taşıyan trafoların üzerinde hep kurukafalı bir uyarı bulunmasına karşın boyalı trafoların çoğunda uyarı kaldırılmıştır. Birkaç yıl önce bir milletvekilimiz boyalı bir trafoyu camiye benzetmiş, yanlış izlenim edindiğini anlayınca da “trafonun üzerinde kurukafa vardır, bunda o bile yok” demesi bir gazete haberi olmuştu. Bir meslektaşım İstanbul’da evinin yakınında böyle bir trafonun etrafında oynayan çocukların “bu eve nasıl girilir?” diye kapıları zorladığına şahit olmuş. Bilindiği gibi üç yıl önce Paris’te kimi mahallelerde gençler ve polis çatışmış ve bir trafoya sığınanların bazıları yüksek gerilime kapılarak ölmüştü. Bu tür tehlike taşıyan bir yapının bezenerek, özellikle çocuklar tarafından, bir oyun evi gibi algılanır hale getirilmesini ancak aymazlık olabilir.

Konutun dekorlaşmasının son basamağı neredeyse her araç ve gereç için kullanılmasıdır. Her boy ve fiyatta biblo evler, kibrit kutuları, takılar, taraklar ve daha akla gelebilecek herşey korunmuş veya korunmuş olduğu kabul edilen kentlerimizin her dükkanından dışarı taşmakta ve dalga dalga her yer ve yüzeye yayılmaktadır (Şekil 28,29, 30, 31).Yukarıda kaydedilen oyuncak boyutuna küçültülmüş dükkanların yanısıra, çöp kutusu, küllük, mektupluk ve benzeri işlevler için tasarlanan gereçlerin herhalde temel amacı geleneksel konutlardan insanları bıktırmak olmak gerek. Neredeyse iki yaşındaki bir çocuğun algılama düzeyine ve alfabesine indirgenmiş eşyalar bu kentleri gezmeye gelen turistlerde ters etki yapmak üzere özellikle tasarlanmış gibidir.

3. DEĞERLENDİRME

Koruma alanlarının dekorlaşmasını etkileyen faktörleri sıralarsak herhalde başta Koruma Kurullarının 2. ve 3. Sınıf tescilleri gelir. Bu kararlar özgün bir mimari bütününden vazgeçilmeye başlandı, tavizler hak haline geldi ve de giderek arttı. İkincisi Türkiye mimarlığının çok kuvvetli bir biçimde Postmodern sanat akımının etkisi altına almasıdır. Türk evinin özgünleri ile postmodern yorumları aynı sokak ve kent mekânını paylaşması bu ilişkinin kanıtıdır. Üçüncüsü tescilli kent ve doku parçalarının turizm ile olan ilişkisidir. 1980lerden başlayarak Safranbolu gibi kimi kentin Dünya Kültür Mirası, Dünya Kenti seçilmesi bu kentlere korunmuşluğun ve devamlılığın çok ötesinde bir şöhret ve ilgi getirdi. Dünya ölçeğinde tescil yerel paylaşımına dönüştü; bu kentler yerel, bölgesel ve ulusal övünç vesilesi oldu. Yeni ilgi kaynakları, herşeyin ötesinde ekonomik kaynaklar haline geldi. Kitle turizmi, öncelikli hedef oldu ve ona hizmet amaçlı yeni koruma-korumama ölçütleri geliştirilmeye başlandı. Kent dokusu, aynen gazino, manzara terası, en iyi fotoğraf çekilebilen noktalar gibi, turizm için bir araca dönüştü. Turist ise esnafın, otel sahiplerinin, plancıların, politikacıların ve de korumacıların birbirinden çok farklı tanımladığı bir yaratık muamelesi gördü. Yaratılmak istenen yeni imajlara farklı kişi ve bazen de karşıt çıkar grupları eklenince abartılmış, zenginleştirilmiş ve sıkça tekrarlanan ayrıntı ve retuşlarla kent ortamı bütünüyle bir tiyatro dönüştü. Bu durum yalnız dünya kültür varlığı veya dünya kenti olan yerlerle sınırlı değil, benzer

örnekleri dünya coğrafyasında izlemek mümkün ama çoğu Türkiye'dekinden daha az sayıda, daha insafli ve saygılı.

Bütün bunlar arasında mimarı en fazla etkileyen faktör ise kendini ve gününü yansıtan çağcıl tasarımlar yerine yansımış ve çarpıtılmış değerler taşıyan bazı tüketim yapıları yapmak zorunda kalmaksıdır. Özellikle tarihi doku içinde olduğu zaman *eski-yeni* ile özgün konutları birbirinden ayırmak çoğunlukla olası değildir. *Eski-yeni* yapılar biraz eskidiğinde diğer yapılardan ayıran yeniliği kayb olduğu için *yeni-eski* özgün ile özdeşleşmektedir. *Yeni-eski* ve *eski-yeni* genetik değişimin ortaya çıkardığı ucubelerdir. Bu yapılar yapıldığı dönemin bütün girdilerini reddettiği gibi öykündüğü dönemin de değerlerini reddetmektedir çünkü mimarının dördüncü boyutu olan zaman boyutu dışlanmaktadır. Zaman boyutunu korumayan hiçbir yapıya, adı kültür varlığı olsa da, özgün demek olası değildir. Bu yaklaşım yeni yapının yapıldığı dönem girdilerini reddettiği için çağcıl mimariyi de reddetmektedir. Böyle olunca da kentlerin katmanlarında günümüz mimarisinin doku ile uyumlu bir katmanı var olamayacak. Tarihi katmanlar içinde günümüz için sadece bir boşluk ve kaos kalacak. Bir kentin tarihi dokusunun zaman içinde nasıl geliştiğini izleme olasılığı ortadan kalktığı için elimizdeki dekorlar yalnızca sahneye konan oyun oynandığı sürece geçerli olacak. Bu nedenle de, eğer kültür varlıklarımızın devamlılığı ile cidden ilgileniyorsak onların özgünlüğünden vazgeçmemiz gerek. Özgününe ne kadar benzerse benzesin yapıldığı zamanı da korumamış hiçbirşey özgün değildir. Özgün olmayan hiçbirşey kültür varlığı da olamaz. Niteliği, kalitesi ve zamanı belli olmayan ama kültür varlığı olmaya çalışan garip nesnelere legalize edeceğimize, yerine çevre ile uyumlu ama kopya etmeyen, mimaride günümüzün bütün girdilerini kullanan, geçmişi özümseyen duyarlı yeni yapıların yapılması hem tarihe hem de günümüze daha saygılı bir yaklaşımdır. Özümseme ile kopyalama veya taşıma arasındaki tasarıma dayanan farkı mimarlık öğrencilerine aşılmayı amaçlamıyorsa aynı kısır döngünün içinde hep tekerleği yeniden keşfediyor oluruz.

Tasarım sürecinin öğrenilmesinde, içinde yaşanan çevre ve mimarının yeri açıktır. Her tasarımın girdileri, koşulları ve kısıtları olduğu için varolan örnekler tasarım sürecini anlamak için çok önemli kaynaklardır. Bununla kastedilen varolandan alıntılar yapmak veya kopyalamak için kullanılan arşiv mimarlığı değildir. Varolanın anlaşılması, değerlendirilmesi ve de tasarımda özümsemesidir. Yani biçimi ve bezemeyi taşımak değil özü yakalamaktır. Bu bildiride vurgunun konut olmasının da nedeni budur. Amaç diğer yapı türlerini bırakın, doğru konutlar yapın, demek de değildir. Ama konut içinde yaşandığı için en çok bütünleştiğimiz yapı türüdür. Diğer bütün yapı türlerinden daha uzun ve denenmiş bir geçmişi vardır. Diğer yapılar erki, konut ise insanı yansıtır. Yani, konuttaki tasarım girdi ve sürecini doğru anlarsak geliştirdiğimiz yöntemi ve süreci her türlü mimaride kullanma şansını yakalarız. Çağdaş değil çağcılık da bu demektir. Zamanını yansıtmayan yani özgün olmayan, mimari ile ilgili hiçbirşeyi doğru olmayan ve belge niteliği taşımayan konutlar özümseme kaynakları değildir. Eğitim açısından ancak ne yapmamamız gerektiğini gösterdiği için yanlıştan doğruyu öğrenmek gibi bir öğrenim aracı olabilirler. Aynen bu çalışmada olduğu gibi. Bugünden başlayarak, elimizde ne kaldı ise, onun özgünlüğünü ve belge niteliğini korumaya çalışmazsak, birikimimizi yitirdiğimiz için mimarlık öğrenim ve öğretim araçlarımızı kaybetmiş oluruz ve donanımsız kalırız.

4. KAYNAKLAR

Yavuz, A. T., 2007, “Kent Dokusunun Dekorlaşması”, *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri IV*, N. Koçak (derleyen), s.61-73

Yavuz, A. T., 1995/1996, “Relationship of Authenticity and Post-Modernism in the Conservation of Urban Tissue” *I. European Conference ICOMOS 1995*, Prague, October 1995, *Proceedings*, Prague 1996 (sayfa no.su yok)

Yavuz, A. T., 1994, “Türkiye’de Koruma Eğitiminin Tarihi”, *TAC Vakfı Yıllığı*, 11, İstanbul, s. 39-42

5. ŞEKİLLER

Şekil 1. İstanbul, Şişli, Halaskârgazi Caddesi, yolun doğu tarafı

Şekil 2. İstanbul, Şişli, Halaskârgazi Caddesi, yolun doğu tarafı

Şekil 3. Bursa, yeni-eski konut

Şekil 4. İstanbul, yeni-eski konut

Şekil 5. İstanbul, Soğukçeşme Sokak, önceki durumu

Şekil 6. İstanbul, Soğukçeşme Sokak, sonraki durumu

Şekil 7. Bursa, Yeşil Türbe civarı, güzelleştirilen sokak parçası

Şekil 8. Bursa, Faisal Finans Bankası idare binası

Şekil 9. Amasya, eski-yeni apartman

Şekil 10. Göynük, eski-yeni otel, caddeden görünüş

Şekil 11. Göynük, *eski-yeni* otel, arkadan görünüş

Şekil 12. Amasya, *eski-yeni* yapılar

Şekil 13. Amasya, *eski-yeni* yapılar, ahşap yapı ayrıntısı

Şekil 14. Bursa, otobüs durağı

Şekil 15. Safranbolu, otobüs durağı

Şekil 16. Mudurnu, hediyelik dükkanı

Şekil 17. İstanbul, Taksim, geçici elsanatı ürünleri için geçici satış birimleri

Şekil 18. Beypazarı, Hıdırlık Tepesi, dükkan

Şekil 19. Safranbolu, otel, bilgilendirme kulübesi

Şekil 20. Bursa, su deposu

Şekil 21. Bursa, trafo

Şekil 22. Bursa, trafo
penceresi

Şekil 23. İstanbul, trafo

Şekil 24. Manisa, trafo

Şekil 25. Manisa, trafonun tabelası

<http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=10815>

Etüt ve Projeler Daire Başkanlığı Kentsel Tasarım Müdürlüğü, kentin görünür yüzünü değiştiren Kentsel Tasarım Projeleri ile, İstanbul'un ana arterlerinin modern bir görünüme kavuşması, Mimarlık ve Şehircilik kuralları çerçevesinde Kent Estetiğinin sağlanması, işlevsel, yaşanabilir mekanlar oluşturulmasını amaçlıyor.

Kanuni mevzuat çerçevesinde İstanbul genelindeki tüm ana arter ve meydanlar üzerinde bulunan ve çirkin görüntü arz eden trafo binalarının dış cephe yüzeylerinin rehabilite edilerek güzel bir görünüme kavuşturulması amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi, T.C. İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş. ve Genel Müdürlüğü (AYEDAŞ) ve T.C. Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş. işbirliği ile çalışmalar başlatıldı ve 78 adet trafo binası, "Şehirli Resim" tekniğiyle boyanıyor.

Şekil 26. Trafo bezemesi için web sayfası

<http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=10815>

Ölkemizde ilk kez uygulanan Sihirli Resim adını verilen uygulama, üç boyutlu resmin yeni, özel bir teknik ve boya ile yeniden yorumlanmasıdır.

Işık, gölge, renk perspektif oyunlarıyla gerçekleştirilen, her türlü duvar ve zemine, her boyutlu ve genişlikteki alanlara uygulanabilen yağlı boya resim sanatının geldiği bu en son teknik sayesinde daha önce farkına varmadığımız trafolar bile artık göz alıcı duruyor.

Şekil 27. Trafo bezemesi için web sayfası

Şekil 28. Safranbolu, Cinci Han'ın kapısı, hediyelik evler

Şekil 29. Safranbolu, sokak, hediyelik evler

Şekil 30. Safranbolu, sokak, hediyelik evler

Şekil 31. Safranbolu, sokak, hediyelik ev resimli tarak

Şekil 32. Beypazarı, Hıdırlık Tepesi, ev biçiminde çöp tenekesi

Şekil 33. Beypazarı, Hıdırlık Tepesi, ev biçiminde küllük

MİMARLIK LİSANS EĞİTİMİNDE KORUMA DERSLERİ (D.E.Ü. Mimarlık Bölümü Örneği)

Eti AKYÜZ LEVİ²

ÖZET

Yapılı çevrelerin biçimlendirilmesi ve mekân tasarımına yönelik eğitim verilen mimarlık lisans programlarında tarihi çevrenin korunmasına yönelik derslerin durumu incelendiğinde, korumaya ilişkin derslerin oranının % 2-3 düzeyinde kaldığı gözlenmektedir. Çeşitli okullarda bu bağlamda zorunlu ve seçme dersler bulunmaktadır.

Çalışmada, lisans programındaki seçme derslerden koruma paketi kapsamında değerlendirilebileceklerin seçilme oranı, mezunların aldıkları seçme dersler içinde koruma grubundakilerin yeri D.E.Ü. örneğinde araştırılmaktadır.

Bu bağlamda 2008-2010 yılları arasındaki mezunların korumaya ilişkin olarak aldıkları seçme derslerin adedi ve seçme ders yüzdesi içindeki yeri incelenerek, öğrencilerin bu konudaki eğilimleri değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada istatistiksel yöntem kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: koruma, seçme ders, lisans

ABSTRACT

When the situation of lectures related to conservation in the undergraduate programs of architecture and spatial design are investigated, it is observed that the percentage of lectures related to conservation is only at the level of 2-3 %. In this context, in various schools there are compulsory and elective lectures.

In this study, the selection percentage of lectures related to conservation and the rate of those lectures out of elective lectures taken by students is researched in the D.E.Ü. sample.

In this context, the number of elective lectures related to conservation that students graduated in the years 2008-2010 had taken and the percentage of those lectures out of elective lectures was researched in order to evaluate the students' tendencies in this matter. In the study the statistical method was used.

Keywords: conservation, elective lecture, undergraduate

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İZMİR

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü öğretim programında yer alan lisans derslerinden korumaya ilişkin olanların irdelemesi yapılmaktadır. Bölümün lisans programında koruma ile ilgili zorunlu bir ders olmamakla birlikte, zorunlu Rölöve Stajı yer almaktadır. Tarihi çevre, koruma değerlendirmeye yönelik çok sayıda seçme ders bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı, bölümde lisans programında yer alan koruma ile ilintili seçme derslerin öğrenciler tarafından seçilme oranını irdeleyerek bu bağlamda alınan derslerin niceliksel yeterliliği konusunda fikir yürütmektir.

Çalışmanın kapsamı, son üç yılda, yani 2008-2010 yılları arasında D.E.Ü. Mimarlık Bölümü'nden mezun olan 191 kişi ve koruma grubu seçme dersleri ile sınırlıdır.

Araştırma kapsamında istatistiksel yöntem kullanılmış; son üç yılın mezunları ve aldıkları seçme dersler bağlamında koruma grubundakilerin yeri irdelenmiştir.

Koruma eğitimi ve lisans eğitiminde korumaya yönelik çeşitli bildiri ve makaleler bulunmakla birlikte, çalışma kapsamında D.E.Ü. örneğinde konunun irdelenmesi ve değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu bağlamda araştırma farklı bir bakış açısı yansıtmaktadır.

Araştırma, koruma olgusu ve mimarlık eğitimi, mimarlık eğitiminde korumaya ilişkin lisans dersleri, bunlara yönelik değerlendirme ve sonuç bölümlerini içermektedir.

2. KORUMA OLGUSU VE MİMARLIK EĞİTİMİ

Geçmişle gelecek süreklilik yansıtır. Bunun mekana yansımaları olan mimaride, tarihi çevre ve güncel yapılar yaşamsal bütünlük gösterirler. Sözkonusu durum da, korumanın önem ve gerekliliğini vurgular.

Her köşesi eşsiz doğal, tarihi, arkeolojik güzelliklerle dolu Anadolu'muzda bu eserlerin geleceğe en iyi şekilde aktarılabilmesi her vatandaşın konu hakkında bilgi sahibi olmasıyla olanaklıdır. Bu açıdan herkese, her düzeyde, örgün ve yaygın eğitim verilmelidir. Geleceğin mimar adayları için ise, ülkemizdeki tarihi yapı ve çevreleri tanımak ayrıcalıklı önem ve gereklilik yansıtmaktadır. Yarınlar da tarihi çevrelerde tasarım çalışmaları yapma olasılığı olan sözkonusu kişilerin, konu hakkında duyarlı olmalarının önemi açıktır. Bu da, ancak eğitimle kazandırılabilir.

Anadolu gibi tarihi değerleri açısından oldukça zengin bir ülkede gerek örgün eğitimle ilköğretimden yüksek öğrenime dek çeşitli düzeylerdeki öğrencilerin, gerekse yaygın eğitimle her yaşta ki kişilerin çevre bilinç ve duyarlılığına sahip olmalarının sağlanması gereklidir. Konunun önemi çeşitli tüzüklerde de, ortaya konmuştur. Bu bağlamda Amsterdam Deklerasyonu yanı sıra Koruma Eğitimi Tüzüğü de örneklenabilir.

ICOMOS'un 1993 yılında Sri Lanka'da yapılan toplantısında alınan karar sonucu ortaya çıkan Koruma Eğitimi Tüzüğü'nde "kültür mirası olarak tanımlanan her türlü mimari ürünün korunması konusundaki eğitim ve öğretim ile ilgili ölçütlerin ve temel kuralların belirlenmesinde yardımcı olmak" amaç olarak belirtilmektedir (Öz, Güner, 2007, s.xxvi).

Mimarlar için ise tarihi değerlerin korunması konusu, “olmazsa olmaz” niteliktedir. Çünkü, lisans programlarından “mimar” olarak mezun olan kişiler, tarihi yapılara yönelik çalışmalar yapabilmektedirler. Bir yapının rölöve, restitüsyon, restorasyon, projesi, restorasyon uygulaması veya tarihi çevrede yeni yapı projeleri hazırlayabilmektedirler. Bu çalışmaların başarısının belirli bir düzeye ulaşabilmesi, sözkonusu konularda en azından temel birtakım bilgilere sahip olmalarıyla olanaklıdır (Akyüz, 2000).

Türkiye’de genellikle tüm üniversitelerimizde, bölüm bünyesinde bina bilgisi, yapı bilgisi, restorasyon, iç mimarlık ve mimarlık tarihi anabilim dalları bulunmasına karşın, mimarlık lisans programlarında koruma ve tarihi çevreye ilişkin derslerin sayısı ve toplam saatlerinin çok az olduğu, zaman zamansa hiç zorunlu dersin olmadığı gözlenmektedir. Bu da büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir (Akyüz, 2000; Akyüz Levi, 1999, s. 133).

3. MİMARLIK EĞİTİMİNDE KORUMAYA İLİŞKİN LİSANS DERSLERİ

3.1. Zorunlu Ders veya uygulamalar

Lisans programında zorunlu bir teorik ders bulunmamakta ise de, Rölöve Stajı uygulaması mecburidir.

Rölöve Stajı, tarihi bir yapı veya dokuda yapılmakta, haftada 40 saat olmak üzere, üç hafta, yani toplam 120 saatlik bir uygulama çalışması niteliği yansıtmaktadır. Sözkonusu çalışma sürecinde, görevli öğretim elemanları stajın her aşamasında öğrencileri yönlendirmektedir. Sürecin bir hafta, on günlük bölümü alan çalışması, ya da ölçüm çalışması niteliği yansıtmakta; bunu çizim, sunum aşamaları izlemektedir. Gerekliğinde iki aşama paralel yürütülmektedir.

3.2. Seçme Dersler

Lisans programındaki seçme dersler içinde korumaya ilişkin pek çok ders bulunmaktadır.

Öğretim Planında Yer Alan Tarihi Çevre, Koruma ile ilintili Seçme Dersler:

MİM 3321 Tarihi Dokuda Yeni Yapı Tasarımında Yaklaşımlar

MİM 3325 Rönesans Mimarisi ve Etkileri

MİM 3372 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı

MİM 3379 Tarihi Çevre ve Restorasyon Kavramı

MİM 3385 Türk Evinin Mekansal Yapısı

MİM 3386 Anadolu Uygarlık Tarihi

MİM 3389 Tarihsel Mekân Okuma

MİM 3390 Ege’de Antik Çağ Mimarlığı

MİM 4466 Bölgesel Geleneksel Mimarlık

MİM 4472 İzmir Tarihsel Çevre Dokusu Araştırmaları

MİM 4477 Eski Yapılar, Yeni İşlevler

MİM 4486 Koruma İlkeleri

MİM 4492 Yenileme Kuramında Güncel Söylemler

Sözkonusu plana göre, öğrencilerin 3. ve 4. yılda toplam beş ders seçmeleri, yani 10 kredilik seçme ders almaları gerekmektedir.

Öğretim planında 53 adet seçme ders bulunmakta, bunun 13 adedini, toplamda % 24'ünü koruma ile ilintili dersler oluşturmaktadır.

Bu bildiriye son üç yıl içinde Mimarlık Bölümü'nden mezun olanların almış oldukları seçme dersler incelenerek, seçilen koruma derslerinin adet ve oranı belirlenmektedir.

Konuya ilişkin veriler girildiğinde, son üç yılda bölümden mezun olan 191 kişi olmuştur. Bunlardan koruma ile ilgili ders almayanların sayısı, 80'dir. Yalnızca bir adet koruma dersi seçenlerin sayısı, 78'dir. İki adet koruma dersi seçenler, 25 kişi, üç adet seçenler yedi kişi, dört adet seçenler bir kişidir. Seçme derslerin tümünü koruma grubundan seçen ise, yoktur.

Mimarlık lisans programında korumaya yönelik seçme dersler, 3. ve 4. yıllarda alınabilmektedir. Öğretim planında mevcutta 53 adet seçme ders bulunmaktadır. Her yarıyıl ortalama 10-12 ders açılmaktadır. Ayrıca Mimarlık Bölümü dışından, örneğin Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden de ders seçilebilmektedir.

Söz konusu toplam verilerin yıllar bağlamında durumu incelendiğinde, 2008 yılında koruma ile ilintili ders seçmeyen 21, bir adet ders seçen 20, iki adet ders seçen 5, üç adet ders seçen 3, dört adet ders seçen bir kişidir. 2009 yılında ise, bu bağlamda ders seçmeyen 35, bir ders seçen 26, iki ders seçen sekiz, üç ders seçen ise bir kişi bulunmaktadır. 2010 yılındaki durum değerlendirildiğinde, 24 kişinin bu bağlamda ders seçmediği, 32 kişinin bir, 12 kişinin iki, üç kişinin üç ders seçtiği algılanmaktadır.

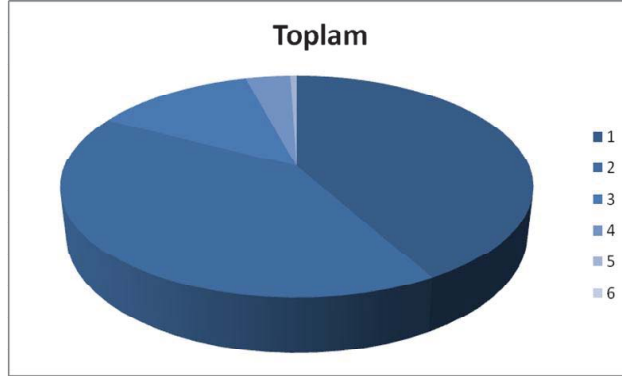
Tablo -1 Mezunların seçtikleri tarihi çevre, koruma ile ilintili ders adedi

Yıl	Seçilen ders adedi					
	0	1	2	3	4	5
2008	21	20	5	3	1	0
2009	35	26	8	1	0	0
2010	24	32	12	3	0	0
Toplam	80	78	25	7	1	0
Oranlar	% 42	% 41	% 13	% 4	% 0.5	% 0

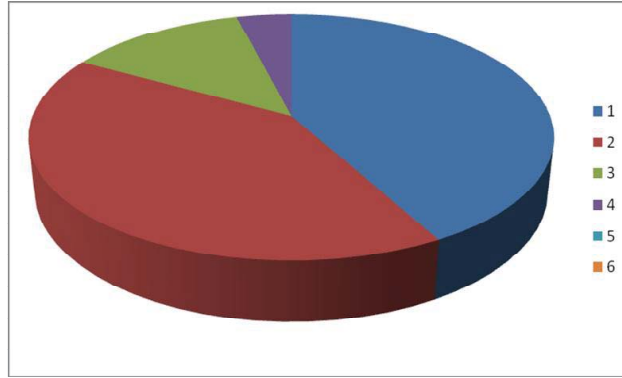
Bir başka bakışla, 2008 yılında mezun olan 50 kişiden 29'u, 2009 yılında 70 mezundan 35'i, 2010 yılında ise 71 mezundan 47'si koruma ile ilgili ders seçmiştir.

Yüzdeler bağlamında konuya bakıldığında ise, 2008'de mezunların % 42'sinin tarihi çevre, koruma ile ilgili ders almadığı, % 40'ının bir, % 10'unun iki, % 6'sının üç, % 2'sinin dört ders aldığı görülmektedir. 2009 yılında, mezunların % 50'sinin hiç ders almadığı, % 50'sinin ise aldığı anlaşılmaktadır. Alanların % 37'sinin bir, % 11'inin iki, % 1'inin üç ders aldığı saptanmıştır. 2010 yılında, mezunların % 34'ünün konuyla ilgili ders seçmediği, % 45'inin bir, % 17'sinin iki, % 4'ünün üç ders seçtiği ortaya çıkmıştır.

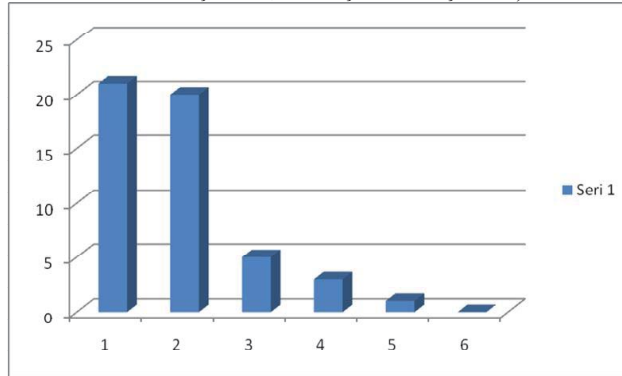
Toplam veriler bağlamında konuya bakıldığında ise, % 42'sinin tarihi çevre, koruma bağlamında hiç ders almadığı, % 41'inin bir, % 13'ünün iki, % 4'ünün üç, % 0.5'inin dört ders aldığı görülmektedir.

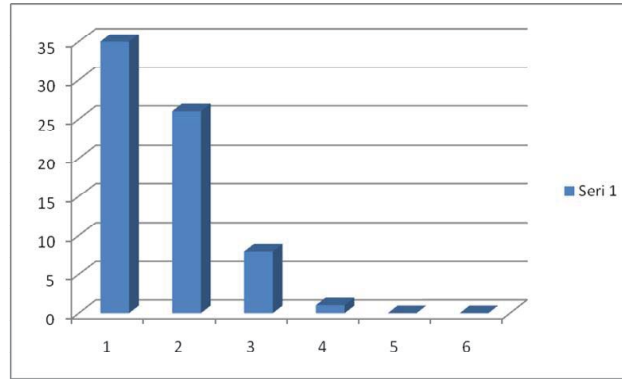
Şekil 1- Mezunların tarihi çevre, koruma ile ilintili ders seçme durumu
(1: hiç ders seçmeyenler; 2: bir ders seçenler; 3: iki ders seçenler; 4: üç ders seçenler; 5: dört ders seçenler; 6: beş ders seçenler)

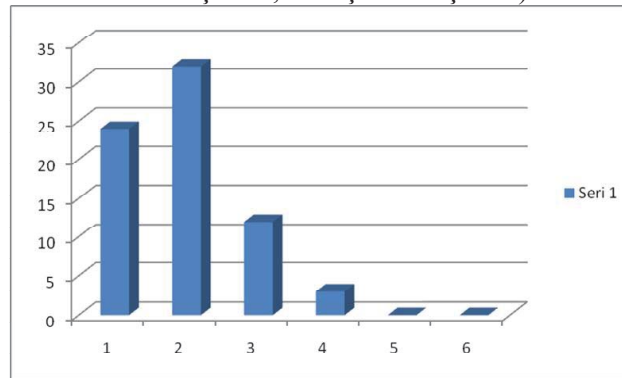
Şekil 2- Mezunların tarihi çevre, koruma ile ilintili ders seçme yüzdesi
(1: hiç ders seçmeyenler; 2: bir ders seçenler; 3: iki ders seçenler; 4: üç ders seçenler; 5: dört ders seçenler; 6: beş ders seçenler)

Şekil 3- 2008 yılında koruma grubu derslerinin seçilme durumu
(1: hiç ders seçmeyenler; 2: bir ders seçenler; 3: iki ders seçenler; 4: üç ders seçenler; 5: dört ders seçenler; 6: beş ders seçenler)

Şekil 4- 2009 yılında koruma grubu derslerinin seçilme durumu
(1: hiç ders seçmeyenler; 2: bir ders seçenler; 3: iki ders seçenler; 4: üç ders seçenler; 5: dört ders seçenler; 6: beş ders seçenler)

Şekil 5- 2010 yılında koruma grubu derslerinin seçilme durumu
(1: hiç ders seçmeyenler; 2: bir ders seçenler; 3: iki ders seçenler; 4: üç ders seçenler; 5: dört ders seçenler; 6: beş ders seçenler)

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İstatistiksel veri sonuçları değerlendirildiğinde, mezunların yarısına yakın bölümünün hiç koruma ile ilgili ders almadığı, tarihi çevre ile ilintili olarak yalnızca zorunlu Rölöve Stajını yaptıkları belirlenmiştir. Oysa, mimarların piyasada koruma ile ilgili çalışmalar, tarihi yapılara yönelik rölöve projeleri yaptıkları veya tarihi çevrede yeni yapı gerçekleştirdikleri dikkate alındığında konuya ilişkin yeterli donanımına sahip olmaksızın bu tarz uygulamaların yapılması, istenilen düzeyde sonuçların elde edilmesini güçleştirecektir.

Bu bağlamda lisans programında koruma grubu derslerinin seçme dersler ile sınırlı kalmaması, zorunlu birtakım derslerin gerekliliği dikkat çekmektedir.

Öte yandan, mezunların mezuniyet sonrası uğraşlarına bakıldığında koruma grubu ders seçenlerin birçoğunun çeşitli üniversitelerin restorasyon programında yüksek lisans yaptıkları gözlenmektedir. Bu durum, bir bakıma çift yönlü etkiyi, yani bir etkileşimi yansıtmaktadır. Yani örneklenen mezunların bazılarının restorasyon programında lisansüstü eğitim yapmayı seçmesi, konuya başlangıçta ilgi duydukları, bunun artarak sürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir bakış açısı ise, seçilen bu derslerin kişilerde konuya olan ilgiyi arttırıcı etki yaptığıdır.

KAYNAKLAR

AKYÜZ, E. 1999. “Koruma Eğitimindeki Farklılıklar”, Restorasyon Eğitimi . ed.: Y. Doç. Dr. Aysun Özköse, Zonguldak, Safranbolu Meslek Yüksekokulu, s. 133-134.

AKYÜZ LEVİ, E. 2000. “Türkiye ve Yurtdışındaki Mimarlık Okullarında Tarihi Çevreye İlişkin Lisans Derslerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi”, Doğan Kuban 2000 Semineri. İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Kültür Bakanlığı.1990, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı. 14-16 Mart 1990, Ankara.

Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı, 2007. AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi.C.2, Ed.: Ali Kazım Öz, Saadet Güner, İstanbul.

KÜLTÜREL MİRAS VE DEĞİŞİM: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ, KBÜ DENEYİMİ

SÜHEYLA BİRLİK³

ÖZET

Bugün, insanlık kendi yarattığı fakat sonuçlarını kontrol edemediği bir gelişme ile sürüklenmekte; farklılaşan yaşam koşulları ile yeni gereksinmelere, istek, beğeni ve özlemlere kapılmaktadır. Bu dayatmalar sonucu, kentlerimiz de -yüzyılların birikimi ile zenginleşmiş- mimari kimliğine uyumsuz yeni yapılaşmalarla başkalaşmaktadır.

Tarihi çevrelerdeki bu olumsuz değişime, tarihi çevrelerin taşıdıkları değerlere bağlı kalarak oluşturulmuş tasarım yaklaşımları ile çözüm önerileri getirmek ve üretilen bu öneriler doğrultusunda doğru ya da gerekli bir tercihin yapılabilmesini sağlamak bu bildiri kapsamında irdelenmiş bir konudur. Çünkü var olan değerlerin geleceğe uzantısı, sadece tarihi yapıların korunması-yaşatılması ile değil; yeni yapılaşmaların çevreyle bağlamsal uygunluğunun sağlanması ile de gerçekleşmektedir. Bu durumda amaç, değişime karşı çıkıp onu yadsımak değil; değişim ile tarihi dokunun nasıl bir arada olabileceğine dair çözüm yolları aramaktır.

Bu bilgiler ışığında, Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde, mimarlık eğitimi-koruma ilişkisi içinde, geçmiş belgelemek-bugünü irdelenmek-geleceğe yönelik önerilerde bulunmak amacı ile yürütülen 'Tarihi Çevrede Yeni Yapılar' adlı seçmeli ders kapsamında da izlenen yol; tarihi çevrede tasarım yaklaşımlarını sistematik olarak inceleyip dünyadan ve ülkemizden verilebilecek somut örnekleriyle irdelenmek ve konuyu dünya miras kenti Safranbolu'da-sokak ölçeğinde-cephe bazında sınavabilmektir. Böylece, koruma ve geliştirme amaçlı kentsel tasarım çalışmaları ile eski kent dokularının sürekliliğinin sağlanabileceği ve bu çevrelerin belirginliğinin ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Yeni önerilerin yerleşim birimine ve tasarımcıya, beğeni tercihlerinin denek grubuna göre değişebileceği bilinci ile, yapılması istenilen; gerek bu ders kapsamında seçilen özellikli alan için, gerekse Anadolu'nun daha pek çok köşesinde var olan mimari ve kültürel nitelikli çevreler için uygulamayı özendirici çalışmalar sunmak ve çevreye uygun mimari ürünlerin oluşumuna katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevrede Yeni Yapılar, Safranbolu, KBÜ

³ Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi Mimarlık Bölümü, KARABÜK

ABSTRACT

Nowadays the human race is dragged along by a chain of events initiated by himself, but whose consequences he cannot keep under control, and along with the changing living conditions he is possessed by new needs, ambitions, tastes and passions. As a consequence, our towns undergo a metamorphosis with the new constructions out of harmony with the architectural identity which has been enriched by an accumulation of the architectural inheritance sustained throughout the centuries.

Offering solutions to the adverse changes in the historical environment utilizing the design approaches adhering to the values of the historical environment and enabling the correct or necessary choice along with these suggestions will be discussed in the scope of this paper. Because, the inheritance to the future of the existing values can be realized not only by preserving-utilizing them, but also by providing a contextual harmony with the environment of the new buildings. In this case, the objective is not to resist and reject the change, it is rather to seek for solutions as to how both change and historical texture can coexist.

In the scope of this information, the method used in the elective course named “New Buildings in Historical Environment” is being run in the Department of Architecture in the Faculty of Fethi Toker Fine Arts and Design of Karabük University in order to document the past, discuss the present and offer suggestions for the future in relation to architectural education and conservation is to examine systematically the design approaches in historical environment, to explore the tangible examples from both the world at large and Turkey of these approaches, and to test the subject in Safranbolu, a UNESCO world heritage town since 1994, in scale of street and facade. Thus, the continuity of the old urban structure can be achieved with the urban design studies aiming at conservation and development and the clarity of these environments can surface. Keeping in mind that the new offers may differ according to the settlement and designer, as well as the taste preferences of the subject group, it is aimed to offer a study to be implemented for many locations which have architectural and cultural characteristics of Anatolia on the side of the specific field selected within the scope of this course and to make a contribution to the formation of architectural structures in harmony with the environment.

Key Words: New Buildings in Historical Environment, Safranbolu, KBÜ

1. GİRİŞ

MIM434 Tarihi Çevrede Yeni Yapılar; Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde, lisans düzeyinde ve 8. yarıyılıda seçmeli ders olarak yürütülmektedir.

Amacı; tarihi çevrede tasarım yaklaşımlarını tanıtabilmek, konuyu örnekler üzerinde tartışabilmektir.

İçeriği; tarihi çevre kavramının açıklanması, tarihi çevrenin bozulmasına neden olan faktörler, tarihi çevreyi koruma gerekliliği, koruma-geliştirme amaçlı kentsel tasarım çalışmalarında uygulanabilecek aşamalar, tarihi çevrede tasarım yaklaşımlarının yurt içi ve yurt dışı örnekleri ile birlikte tanıtılması ve konunun özellikli bir alan üzerinde incelenmesi, irdelenmesi ve değerlendirilmesi şeklindedir.

Bu derste, öğrenciler; tarihi çevrede tasarım yaklaşımlarını öğrenir, çevre duyarlılığı kazanır, tarihi çevreyi analiz edebilir, eleştirel düşünebilir, tarihi çevrede yeni yapı tasarlayabilir, beğeni tercihlerini ölçebilir.

2. TARİHİ ÇEVREDE YENİ YAPILAR

Tarihi çevrede yeni yapılar için oluşturulacak yaklaşımlar, günümüzde hala tartışılan bir konudur. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken nokta; bağlamsal uygunluğun, tasarımdaki en önemli kriteri oluşturmasıdır.

Bağlamcılık, geleneksel değerler ile modern mimarinin iç içeliğini ortaya koyan bir tür kolaj düşüncedir. Tarihsel bir dili, bugün için yeniden kullanmanın açıklamasıdır (Aydınlı 1990).

Yapılan araştırmalar, yer ve zamana ait bir anlam taşıyan kentsel çevrede bağlamsal uygunluğun morfolojik özelliklere bağlı bazı normatif görsel değerler ile açıklandığı görüşünde birleşmektedir (Nasar 1988). Yani; tekrar, ritm, armoni, kontrast, koram, egemenlik, denge, birlik gibi “gestalt” tasarım ilkeleri, çevresel-toplumsal değerlere bağlı olarak gerçekleştirildiğinde bağlamcı düşünceden söz edilebilmektedir.

Buna göre, tasarımda bağlamsal uygunluk; önce, kurguya dayalı analiz çalışmalarını gerektirir. Bu analizler, yerleşme ve biçime yönelik -algılanan uygunluğu test eden-kavramsal bir strüktüre dayanmaktadır: Yani... çevresel ölçekte görsel etkiyi ortaya koyan mekansal kurgu, bunu vurgulayan giriş aksları, peyzaj kararları, geri çekilme ve ileri çıkma stratejileri çevresel konum organizasyonunu ifade etmekte; kat sayısı, gabari, formun tümel çeşitliliği, oran, çatı çizgisi, yatay ve düşey yansımalar kütleli devinimi ortaya koymakta; yüzey hareketi (doluluk-boşluk), renk ve doku da cephe kompozisyonunu tanımlamaktadır (Groat 1988).

Ayrıca bağlamsal uygunluk; her zaman sabit ölçülere bağlı olmayan, koşullara göre çeşitlilik gösterebilen bir sorundur ve var olan çevreye ilave yapılması gerektiğinde, genellikle benzer ve zıt yaklaşımlar arasında çözümlenir (Aydınlı 1990).

Buna göre; tarihi çevrede tasarım yaklaşımları şu başlıklar altında toplanabilir:

- uyum/benzer yaklaşım
- kontrast/zıt yaklaşım
- uyumlu kontrast yaklaşım

2.1. Benzer Yaklaşım

Yön, ölçü, biçim, doku, renk gibi tasarım elemanlarının doğrudan kullanıldığı ya da yorumlandığı biçimlendirmeler ile elde edilen uyum, eski ile yeni arasında bütünlük oluşturmak amacıyla başvurulan yaklaşımlardan biridir ve iki yol ile gerçekleştirilir:

taklit

Tarihi çevre içinde veya tarihi çevre ile etkileşimli alanlarda, geçmişin özelliklerinin ödünç alınarak olduğu gibi kullanılmasını amaçlayan yaklaşımdır (Şekil 1).

Geçmiş üslupların otoritesini kabul eden historisizm’i, onları kopyalayarak yeniden canlandıran revivalizm’i ve hepsinden gelişiğüzal alıntılar yapan eklektisizm’i içine alır (Özer 1990).

<http://www.tslr.net>

<http://davestewart.livejournal.com>

Şekil 1. Taos Pueblo ve Inn and Spa at Loretto

yorum

Tarihi çevre içinde veya tarihi çevre ile etkileşimli alanlarda, geçmişin özelliklerinin bazılarının alınarak çağdaş malzeme ve teknoloji ile soyut kullanılmasını amaçlayan yaklaşımdır (Şekil 2).

Post-modernist bir tutumla eskiyi çağrıştıran imgeler yaratır; nesneyi ya da nesnelere temsil ederek gerçeğe benzetir.

Şekil 2. Kapadokya ve Peri Tower Otel

2.2. Zıt Yaklaşım

Tarihi çevre içinde veya tarihi çevre ile etkileşimli alanlarda, geçmişin özelliklerinin karşıtı alınarak yansıtıcı yüzeylerin kullanılmasını amaçlayan yaklaşımdır (Şekil 3). Çağın anlatmak iddiası ile tarih zincirinin bir halkasını oluşturur, eski ile yeninin ayrı ayrı algılanması sağlar.

<http://www.visitingdc.com>

<http://www.trekearth.com>

Şekil 3. Louvre Palace ve Louvre Pyramid; Prague ve Nationale-Nederlanden Building

2.3. Uyumlu Kontrast Yaklaşım

Tarihi çevre içinde veya tarihi çevre ile etkileşimli alanlarda, geçmişin özelliklerinin benzeri ve karşıtı alınarak tarihsel yorum ve negatif ifadenin bir arada kullanılmasını amaçlayan yaklaşımdır (Şekil 4).

<http://www.travelpod.com>

<http://commons.wikimedia.org>

Şekil 4. Matthias Church ve Budapest Hilton Hotel

3. SAFRANBOLU-BAYSAL SOKAK ÖRNEĞİ

Tarihi çevrede tasarım; koruma ve geliştirme amaçlı kentsel yenileme çalışmalarına göre,

- saptama-belgeleme
zamanın sağlamlığını-kullanışlılığını-estetik değerlerini yansıtan *eski yapılar* ile zaman içinde toplumsal değişimler sonucu oluşmuş kent kimliğini bozan *yeni yapıların* analizi
- rehabilitasyon
yeni gereksinmeler doğrultusunda kar elde edebilme amacıyla oluşturulan ve çevresine uyum kaygısı taşımadan hemen her yörede yinelenen *yeni yapıların* -mevcut kirliliği yok etmek ve özgün tasarımlara zemin hazırlamak amacıyla yıkımı
- yeniden geliştirme
var olan ya da yıkım sonrası oluşacak olan boş arsalar için, yaşam koşullarına cevap verebilen ve çevresi ile bütünleşen *nitelikli yeni yapıların* oluşumu korunacak yapıların restorasyonu
tüm alanın altyapı ve sosyal donatımının modernizasyonu

şeklinde sıralanabilecek aşamalardan oluşur.

Bu kapsamda; tarihi çevrenin taşıdığı işaretleri yeni yapılarda kullanmak -kenti eski dokusu ile bütünleştirmek- için tercih edilen örnek uygulama alanı,

- geçirmiş olduğu fiziksel ve toplumsal süreci hala yansıtıyor olması
- doku bütünlüğü açısından kentsel sit alanı özelliği taşıyor olması
- yaşanan değişim ve dönüşümleri fiziksel mekanında hissettiriyor olması

gibi nedenlerle, Safranbolu-Baysal Sokak'tır.

3.1. Saptama-Belgeleme

Rehabilitasyon ve yeniden geliştirme aşamalarına veri olması için, sokağın mevcut güney silüeti ile yerleşme-biçim analizi ve cephe etütleri;

- rölöve çalışmasından
- yerinde yapılan gözlemlerden
- çekilen fotoğraflardan

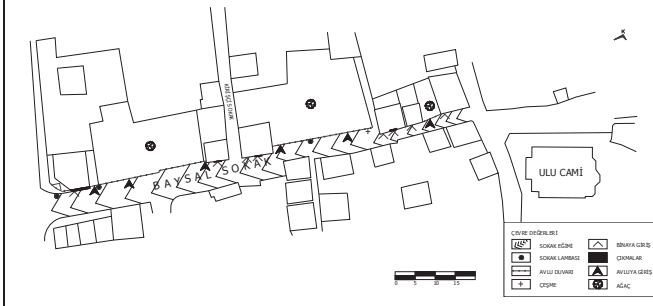

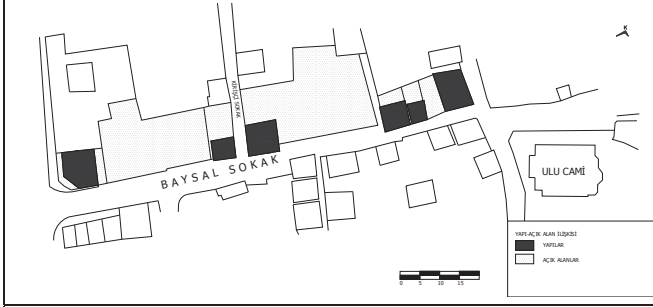

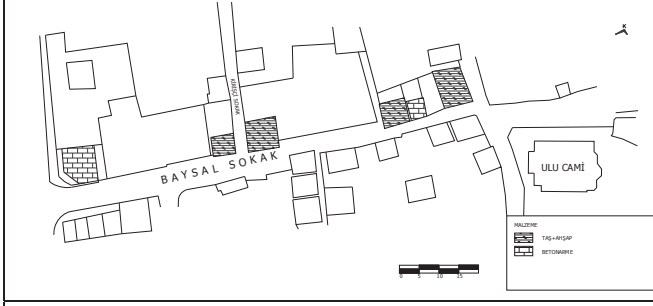
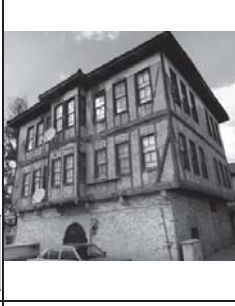

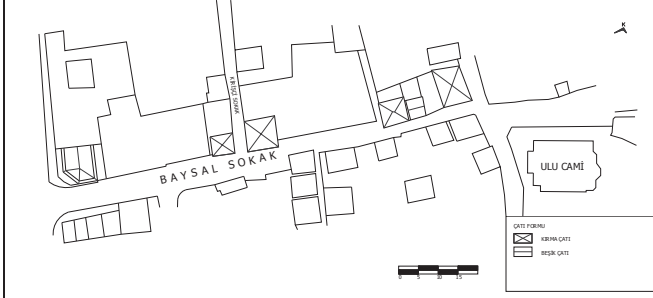

- sokak sakinlerinin bilgilerinden yararlanılarak elde edilmiştir (Şekil 5, Tablo 1-2).

Şekil 5. Baysal Sokak, güney silüet

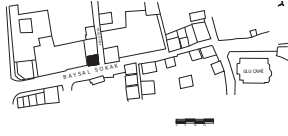
Tablo 1. Baysal Sokak, yerleşme-biçim analizi

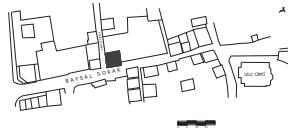
Tablo 1'in devamı.

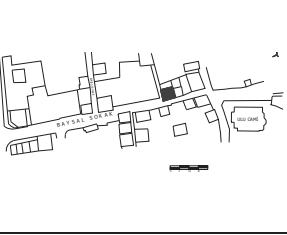
Tablo 1'in devamı.

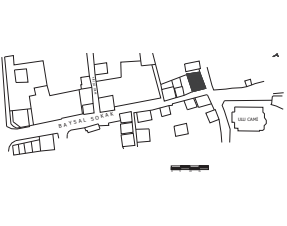
Tablo 2. Baysal Sokak, cephe etütleri

envanter no.	593								
yapı adı	NURETTİN ARSLAN EVİ								
adres	Atatürk Mah. Baysal Sokak No:14								
üslup/malzeme	Rum/taş+ahşap								
yerleşme özellikleri.	sokak	düz							
	konum	sokak üzerinde+bahçe içinde							
	yapı dü.	ayrık							
biçim özellikleri	kat sayısı	zemin+2 kat		pencereler	zemin kat	form			
	gabari	3 kat			zemin kat	söve malz.			
	doku	sıva (dökülmüş)			üst kat	form	dikdörtgen (1/2)		
	girişler	yapı girişi	konum	yapı ortasında		doluluk/boşluk	form	ahşap	
			malzeme	kanat	ahşap		söve malz.	cephe yüzeyinde simetrik	
			malzeme	söve	taş		diziliş	z. k. penceresiz/ü. k. pencere	
		bahçe girişi	malz.	kanat	ahşap		malz.	yatay bant	
			malz.	söve			düşey bant	ahşap	
			malz.	silme	taş		sayı	1	
	çatı	form	kırma		çıkımlar	tür	kapalı		
		örtü malzemesi	marsilya kiremit+alaturka kiremit			konum	sokaktaki	sokak üzerinde	
		saçak	form	düz		konum	yapıdaki	yapı ortasında	
	genişlik		orta			büyükölçü		oda genişliğince	
						strüktür		konsol kirişli	
						taşıyıcı malzeme		taş	
				üzeri form			düz/alınlıksız		

envanter no.	591								
yapı adı	ÜNSAL TUNÇ ÖZGÜR EVİ								
adres	Atatürk Mah. Baysal Sokak No:12-12A-12B								
üslup/malzeme	Rum/taş+ahşap								
yerleşme özellikleri.	sokak	az eğimli							
	konum	sokak üzerinde+bahçe içinde							
	yapı dü.	ayrık							
biçim özellikleri	kat sayısı	bodrum+zemin+2 kat		pencereler	zemin kat	form	kare (1), yarım kemer (~1/2)		
	gabari	3 kat			zemin kat	söve malz.	ahşap,		
	doku	sıva			üst kat	diziliş	cephe yüzeyinde asimetric		
	girişler	yapı girişi	konum	yapı ortasında, yapı sol yanında		doluluk/boşluk	form	dikdörtgen (1/2, 2)	
			malzeme	kanat	ahşap		söve malz.	ahşap	
			malzeme	söve	taş,		diziliş	cephe yüzeyinde simetrik	
		bahçe girişi	malz.	kanat	ahşap		malz.	yatay bant	
			malz.	söve	ahşap,		düşey bant	ahşap	
			malz.	silme	taş,		sayı	1	
	çatı	form	kırma		çıkımlar	tür	kapalı		
		örtü malzemesi	alaturka kiremit			konum	sokaktaki	sokak üzerinde	
		saçak	form	içe eğimli		konum	yapıdaki	yapı ortasında	
	genişlik		orta			büyükölçü		oda genişliğince	
						strüktür		bindirmeli	
						taşıyıcı malzeme		taş	
				üzeri form			üçgen/alınlıklı		

Tablo 2'nin devamı.

envanter no.	581						
yapı adı	NAZAR PANSİYON-Sadettin Çakıroğlu Evi						
adres	Atatürk Mah. Baysal Sok. No:6-6A						
üslup/malzeme	Rum/taş+ahşap						
yerleşme özellikleri	sokak	düz					
	konum	sokak üzerinde					
	yapı dü.	ayrık					
biçim özellikleri	kat sayısı	bodrum+zemin+1 kat		pencereler	zemin kat	form	dikdörtgen (½), kemer (½)
	gabari	2,5 kat			zemin kat	söve malz.	ahşap
	doku	sıva		üst kat	form	dikdörtgen (½)	
	girişler	yapı girişi	konum		yapı ortasında, yapı sol yanında	söve malz.	ahşap
			form	dikdörtgen/ç. k, dikdörtgen/t. k.	diziliş	cephe yüzeyinde simetrik	
		malzeme	kanat	ahşap	doluluk/boşluk		
			söve	ahşap	z. k. pencere/üst kat pencere		
		silme		bant.	malz.	yatay bant	
	giriş üzeri	çıkma,	malz.		düsey bant		
	bahçe girişi	konum		çıkımlar	sayı	1	
			form			tür	açık
		malz.	kanat		konum	sokaktaki	sokak üzerinde
	çatı	form		yapıdaki	yapı ortasında		
			örtü malzemesi	marşilya kiremit	büyükölçü	oda genişliğince	
		saçak	form	düz	strüktür	konsol	
genişlik	orta		taşıyıcı malzeme	ahşap			
			üzeri form	üçgen/alınlıklı			

envanter no.	599						
yapı adı	MUHSİN ÖZDURAN EVİ						
adres	Atatürk Mah. Baysal Sokak No:2-2A						
üslup/malzeme	Rum/taş+ahşap						
yerleşme özellikleri	sokak	düz					
	konum	sokak üzerinde+bahçe içinde					
	yapı dü.	ayrık					
biçim özellikleri	kat sayısı	zemin+2 kat		pencereler	zemin kat	form	kare (1)
	gabari	3 kat			zemin kat	söve malz.	
	doku	sıva		üst kat	form	dikdörtgen (½), kare (1)	
	girişler	yapı girişi	konum		yapı sol yanında	söve malz.	ahşap
			form	dikdörtgen/tek kanatlı	diziliş	cephe yüzeyinde simetrik	
		malzeme	kanat	ahşap+cam	doluluk/boşluk		
			söve		z. k. pencere/üst kat pencere		
		silme		bant.	malz.	yatay bant	ahşap
	giriş üzeri		malz.		düsey bant	ahşap	
	bahçe girişi	konum		çıkımlar	sayı		
			form		~kare/çift kanatlı	tür	
		malz.	kanat		konum	sokaktaki	
	çatı	form		yapıdaki			
			örtü malzemesi	marşilya kiremit	büyükölçü		
		saçak	form	düz	strüktür		
genişlik	orta		taşıyıcı malzeme				
			üzeri form				

3.2. Rehabilitasyon

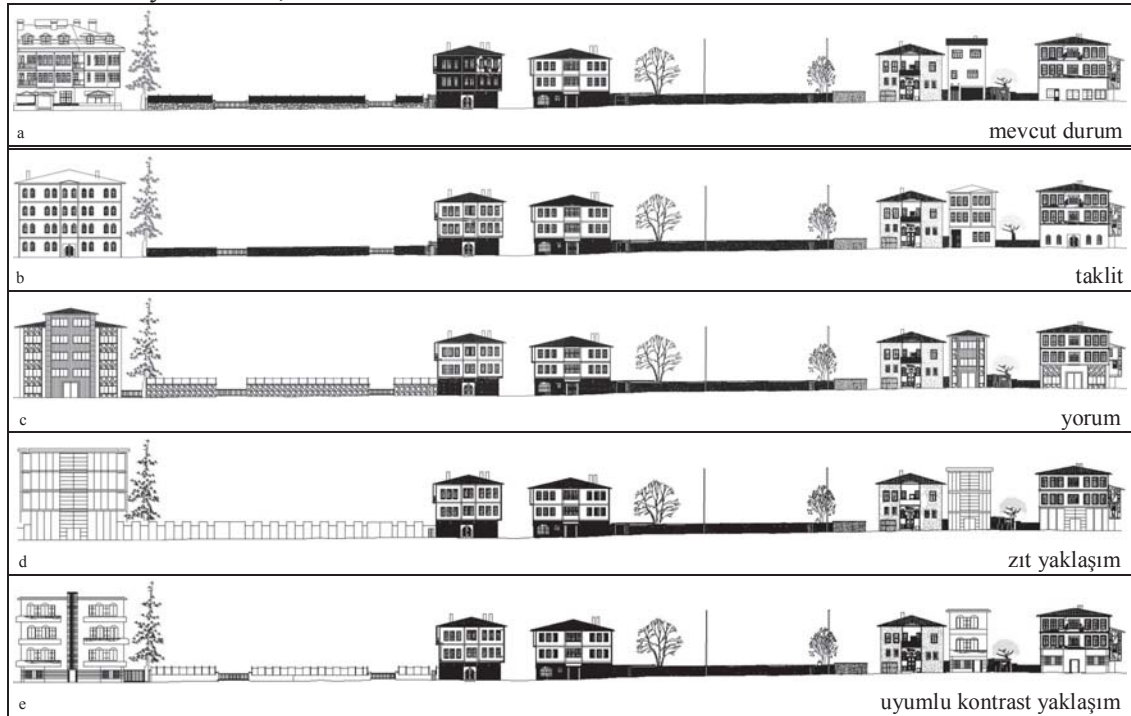
Saptama-belgeleme aşamasından elde edilen verilere göre, Baysal Sokak, geleneksel nitelikli eski eserlerin yanı sıra çevreye uyumsuz yeni yapılaşmalara da sahiptir. Bu nedenle, kısmi sıhhileştirme, doku bütünlüğünü bozan “plansız ya da kontrolsüz” yapıların ayıklanıp yerlerinin boşaltılması ile gerçekleştirilmiştir.

3.3. Yeniden Geliştirme

olası öneriler

-Alan sıhhileştirilmesi için- yeni öneriler; eski yapıların korunması ve restorasyonu ile birlikte yıkım sonrası açılmış alanlara -bugünkü gabari esas alınarak- tarihi çevrede tasarım yaklaşımları doğrultusunda 'infill' yapıların kurulması sonucu geliştirilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Baysal Sokak, mevcut durum ve olası öneriler

öznel değerlendirme

Safranbolu-Baysal Sokak güney silüeti ile bu silüet için oluşturulmuş olası öneriler, kullanıcılara çevreyi tasarlayan mimarlar tarafından değerlendirilmiştir. Bunun için de, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Karabük Temsilciliği'ne bağlı ulaşılmış 30 serbest mimara 2010 yılında-Haziran ayında tek tek anket yapılmıştır.

İnsan-çevre etkileşiminin ölçüldüğü bu bölümde; deneklerden -iki boyutlu çizimleri AutoCad ortamında hazırlanmış, gösterilme sırası kura çekimi ile gerçekleştirilmiş- sokak silüetlerine ait soru formundaki ilgili yerleri cevaplamaları istenmiştir.

Bu değerlendirmelerin yapılabilmesi için de; belirli faktör gruplarına bağlı iki uçlu-zıt sıfat çiftlerinin yer aldığı 'Anlamsal Farklılaşma Ölçeği' kullanılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Anlamsal Farklılaşma Ölçeği, frekans dağılımı

		çok +3	orta +2	az +1	nötr 0	az -1	orta -2	çok -3																													
hoşluk	güzel	1	2	7	6	2	5	5	6	5	2	8	10	3	9	3	3	6	9	6	5	8	5	5	4	11	3	2	7	2	çirkin						
	etkileyici	1	1	2	3	3	4	6	7	7	3	7	8	6	7	7	8	7	10	6	5	2	6	3	10	4	4	4	7	3	etkilemeyen						
	zarif	1	1	2	1	4	4	2	3	9	8	5	3	7	8	5	8	2	4	5	6	10	6	9	3	5	2	7	3	4	1	10	2	kaba			
	hayat dolu (neşeli)	1	1	1	2	5	3	1	3	1	4	5	3	3	11	9	8	7	10	8	7	11	7	10	6	3	2	8	3	2	1	1	4	cansız (hüzünlü)			
	davet edici	1	1	1	2	5	3	1	5	3	6	3	3	8	6	4	8	3	2	9	10	12	8	10	3	3	4	9	2	7	1	6	2	itici			
karmaşıklık	düzenli	3	3	2	2	4	2	3	7	4	7	4	4	3	5	5	6	2	7	9	7	12	4	5	6	3	2	10	5	4	1	1	7	1	karışık (sıkış tepiş)		
	kavranabilir	1	3	3	1	4	5	2	3	3	5	8	9	3	5	10	1	2	6	6	7	11	7	6	6	5	2	9	4	2	1	1	7	2	çelişik		
	bütün	5	2	1	3	3	1	2	3	5	7	8	2	4	8	5	8	4	8	6	4	9	6	6	7	6	2	8	5	4	7	1	9	3	dağınık		
	dinlendirici	1	3	1	1	4	3	3	1	8	4	4	3	8	6	9	10	1	7	7	5	11	7	8	4	4	2	7	2	4	1	9	3	yorucu			
	sessiz (sakin)	2	3	4	4	2	5	3	3	2	8	5	5	2	4	4	10	5	9	4	3	8	6	7	7	4	5	5	3	3	9	1	9	1	gürültülü (şiddetli)		
birlik	anlamlı	1	1	4	2	7	3	2	5	5	4	7	3	4	11	4	6	4	4	8	8	12	6	9	2	6	1	11	2	2	4	2	4	2	anlamsız		
	uyumlu	2	1	1	2	5	4	2	1	4	6	6	1	9	10	3	3	2	4	8	12	12	10	6	4	2	5	11	6	2	4	3	4	3	uyumsuz		
	çevreye uygun	2	1	1	4	1	1	3	6	8	8	3	6	8	4	8	2	5	8	5	8	3	7	5	7	5	14	5	2	7	4	7	4	7	4	çevreye uygun değil	
	iyi dengelenmiş	2	2	6	2	1	5	2	4	9	4	3	5	5	7	4	4	12	11	8	7	10	6	4	4	11	4	3	3	2	3	2	3	2	kötü dengelenmiş		
	insan ölçeğinde	1	2	2	2	5	4	8	7	6	5	2	6	10	7	9	2	9	5	9	8	14	5	3	3	1	5	2	3	3	3	3	3	3	insan ölçeğinde değil		
sosyal statü	basit	1	2	1	2	1	1	6	5	3	4	6	1	7	4	6	12	9	9	5	11	6	11	7	5	6	3	1	1	11	2	1	1	1	1	abartılı (süslü)	
	nitelikli	3	3	2	2	5	2	4	7	8	6	4	6	9	7	7	3	4	5	8	12	9	8	6	2	9	4	1	3	1	3	1	3	1	niteliksiz		
	gösterişli	1	1	2	2	1	2	4	4	3	10	7	3	7	10	8	7	6	1	7	6	10	4	10	5	4	4	9	3	2	4	4	3	4	3	gösterişsiz	
	renkli (canlı)	2	1	1	2	2	4	1	6	8	2	5	3	3	10	12	8	7	1	6	8	8	9	5	6	4	9	2	4	1	1	1	2	1	2	renksiz (tekdüze)	
	huzur verici	2	3	1	1	1	1	3	4	2	2	9	4	5	6	9	7	7	5	8	4	9	10	9	6	3	4	3	9	6	2	4	4	1	4	1	tedirgin edici
orijinallik	özel	1	2	3	5	3	7	5	2	4	6	4	9	10	9	8	6	7	12	10	7	10	6	3	2	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	genel	
	özgün	1	2	1	1	3	3	5	3	4	6	4	4	10	6	6	10	7	8	8	14	10	12	6	5	2	4	3	1	1	1	1	1	1	1	1	sıradan
	farklı	1	1	1	1	3	4	6	4	2	2	3	4	3	9	12	5	6	7	11	9	12	9	10	6	4	6	3	5	1	1	1	1	1	1	1	alışılmış
	sanatkarca	1	1	1	1	3	3	2	4	5	6	2	3	4	13	9	11	10	5	5	9	9	8	11	3	3	4	6	4	3	1	1	1	1	1	2	alelade
	kahçı	3	3	3	7	3	2	1	5	3	5	2	5	9	6	5	5	5	9	9	11	11	5	2	6	10	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3

a b c d e a b c d e a b c d e a b c d e a b c d e a b c d e a b c d e a b c d e

4. SONUÇLAR

Safranbolu-Baysal Sokak güney silüeti ile biçimsel parametrelere bağlı kalarak total uyumdan kontrasta kadar oluşturulmuş olası önerilerinin serbest mimarlar tarafından değerlendirilmesi sonucu elde edilen istatistiksel verilere göre 'beğeni tercihleri'

$$\begin{array}{cccccc}
 \text{taklit} & \rightarrow & \text{yorum} & \rightarrow & \text{uyumlu} & \rightarrow & \text{mevcut} & \rightarrow & \text{zıt} \\
 + 0.0728 & & - 0.0812 & & \text{kontrast} & & - 0.47 & & - 0.9712 \\
 & & & & - 0.082 & & & &
 \end{array}$$

şeklinde sıralanmıştır.

Bu çalışmada, görüşme yapılan kişi sayısı toplamına bağlı kalarak bir değerlendirme yapılmış; cinsiyet, yaş gibi demografik bilgilerine ait ayrı bir sonuç belirtilmemiştir. Fakat belirtilmesi olasıdır. Benzer şekilde... farklı kat adetlerine sahip bağımlı değişkenler; kent insanı, akademisyenler, restoratörler ile de değerlendirilebilir. Çünkü bu tür bir gruplaşma, tarihi çevrede yeni yapılara yönelik görüşlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkartacak ve toplumsal iletişim yönünün belirlenmesine olanak tanıyacaktır. Bu kapsamda, KBÜ Mimarlık Bölümü'nde yürütülen 'Tarihi Çevrede Yeni Yapılar' adlı dersin, geleneksel değerler ile çağdaş mimarinin iç içeliğini ortaya koyacak yeni uygulamalara temel oluşturacağı ümit edilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Aydınlı, S. 1990. Mimarlıkta Yeni Bir Kavram: Bağlamsal Uygunluk. *Yapı Dergisi* 108, s. 44-49.
- Groat, L. N. 1988. Contextual Compatibility in Architecture: An Issue of Personal Taste?. *Environmental Aesthetics*, editor: Nasar, J. L., pp. 228-253, Cambridge University Press, New York.
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Budapest_Hilton_Hotel.jpg, 30.10.2010
- <http://davestewart.livejournal.com/52488.html>, 30.10.2010.
- http://www.travelpod.com/travel-photo/vannhansen/world_trip-2006/1146239820/p1010268.jpg/tpod.html, 30.10.2010.
- <http://www.trekearth.com/gallery/photo317622.htm>, 30.10.2010.
- <http://www.tslr.net/2007/12/pueblo-indian-multi-storey-houses.html>, 29.10.2010.
- <http://www.visitingdc.com/paris/louvre-museum-paris.asp>, 30.10.2010.
- Nasar, J. L. 1988. *Environmental Aesthetics*. Cambridge University Press, New York.
- Özer, F. 1990. Çağdaş Mimaride Geçmişin Değerlendirilmesi. *Tasarım Dergisi* 7, s. 99-101.

MİMARLIK BÖLÜMLERİNDE MİMARLIK TARİHİ EĞİTİMİNİN DURUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ- TÜRKİYE ÖRNEĞİ

MELTEM ÖZKAN⁴

ÖZET

Mimarlık eğitiminin önemli bir parçası olan Mimarlık Tarihi dersleri, Türkiye’de mimarlık bölümlerinin değişik yaklaşımlarını sergilemektedir. Bu dersler, kredilendirilmeleri, dönemlere yayılışı, adlandırılışları ve konu içerikleri itibariye üniversiteler arasında farklılıklar göstermektedir. Bu çalışmayla, üniversitelerin mimarlık bölümleri arasında yapılan karşılaştırmalar okulların Mimarlık Tarihi portföyünü açığa çıkartmaktadır, bölümler arası mevcut bu değişikliklerin dinamikleri incelenmektedir. Ayrıca Mimarlık Tarihi eğitimi dünya ölçeğinde genel Mimarlık Tarihi başvuru kaynakları (survey books) ile birlikte değerlendirmektedir. Bu çalışma ile uluslar arası ölçekten yola çıkarak, Türkiye’de mimarlık eğitiminde Mimarlık Tarihi disiplininin yeri ve durumu sorgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: mimarlık, Mimarlık Tarihi, Mimarlık Tarihi eğitimi, sanat tarihi

ABSTRACT

As being one of the important dynamics of architectural education, the architectural history courses are showing diverse educational perspectives in Turkish universities. Credits, numbers and naming of these courses reflect different attitudes in teaching methods. In this paper, architectural history education of architecture departments is evaluated. Thus architectural history education map is generated in Turkey. In addition, architectural history survey books are examined to determine architectural education in international scale which then will be connected to Turkish architectural history education. In short, this study inquires architectural history education and standing of it in Turkey.

Key words: architecture, architectural history, architectural history education, art history

1. GİRİŞ

Genç bir disiplin olan Mimarlık Tarihi Türkiye’de lisansüstü programların yanı sıra, genellikle Mimarlık lisans eğitiminde okutulmaktadır. İlgili dersler, Sanat Tarihi ve Arkeoloji bölümlerinde de mevcut olmakla birlikte, çalışmamızın ana eksenini

⁴ Öğretim Görevlisi, Karabük Üniversitesi Mimarlık Bölümü, KARABÜK

oluşturması itibariyle yalnızca Türkiye üniversitelerindeki Mimarlık bölümleri mercek altına alınacaktır.

Türkiye’de 2009 yılı itibariyle kurulan mimarlık bölümü sayısı otuz altıdır. Bu bölümler Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mimarlık Fakültesi birimlerinin altında formüle edilmiştir. Mimarlık bölümlerinin okutulduğu bu fakültelerin seçiminin felsefesi ve tarihsel kökenleri endüstrileşmeyle başlayan sanat ve zanaat hareketlerine kadar gitmekle birlikte, mimarlığın daha çok sanata mı yoksa mühendisliğe mi yakın olduğu sorunsalı söz konusu seçimi belirleyen unsurlardan olmuştur (Shiner,2001).

Fakülte birimlerinin Mimarlık Bölümlerinde okutulan Mimarlık Tarihinin yeni bir disiplin alanı olarak kendi disiplinindeki değişen yaklaşımları ve normları, bu bölümlerdeki Mimarlık Tarihi derslerine ne ölçüde yansıttığı kayda değer bir konudur. Bu nedenle, Türkiye’de Mimarlık bölümlerindeki Mimarlık Tarihi derslerinin değerlendirilmesi, uluslar arası ölçekte Mimarlık Tarihinin ayrı bir disiplin alanı olarak nasıl geliştiği, Mimarlık Tarihi başvuru kitaplarının (müracaat eserler-survey books) bu süreçteki etkisiyle birlikte ele alınmalıdır.

Bu bildiri metninde ilk olarak Mimarlık Tarihi disiplininin başvuru kitaplarından yola çıkılarak genel bir çerçevesi çizilmektedir, buradan hareketle ilgili disiplinin Türkiye’deki durumu ve mimarlık bölümlerindeki yansımaları incelenmektedir. Mimarlık Tarihi disiplinin metodolojisi ve disiplinin mesleki sorunları, yine söz konusu mimarlık bölüm dersleri ekseninde değerlendirilmeye alınmaktadır.

2.MİMARLIK TARİHİ BAŞVURU KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

İlk olarak sanat tarihi bölümlerinde okutulan Mimarlık Tarihi derslerinin bir disiplin olarak ortaya çıkması 19yy’da gerçekleşmiştir. Mimarlık okullarının ve enstitülerin kurulması Mimarlık Tarihi disiplinin gelişimine önemli katkılarda bulunurken, disiplinin method ve gelenekleri Pergamon, Milet, Priene gibi antik bölgelerde yapılan kazılarla oturmuştur. Seyahat unsuru zamanla disiplinin gelişimini besleyen bir diğer etmen olmuştur (Neumann, 2002: 370-380).

Mimarlık Tarihi Topluluğu’nun dergisi JSAH’ın (Journal of Architectural Historians) dosyalarında yer alan makaleler, farklı ülkelerde Mimarlık Tarihi eğitiminin nasıl yapıldığını izleme olanağını tanımaktadır. Ancak Mimarlık Tarihi eğitiminin evrensel ölçekteki durumunu takip etmekte yardımcı olan en önemli ölçüt Mimarlık Tarihi başvuru kitaplarıdır. ‘Survey books’ olarak da bilinen bu kitapların kullanım sıklığı, basım oranlarının sayısından anlaşılabilir.

Mimarlık Tarihi eğitiminde başvuru niteliğinde kullanılan Feltceher’in ‘A History of Architecture on the Comparative Method (Karşılaştırmalı Methodla Mimarlık Tarihi) isimli kitabı Avrupa merkezli bakış açısını yansıtmaktadır. Bu kitabın orijinal baskısı 1896 yılında, 20. baskısı ise 1996’da yapılmıştır. Kitabın erken dönem ve geç dönem baskıları arasında bariz farklar bulunmaktadır. Erken baskılardan olan 1905 baskısı antik dünyaya duyulan hayranlığı yansıtmaktadır. Bu baskıda bulunan ünlü Mimarlık Tarihi ağacı antik idealimsi sürdürür ve batı mimarisinin tüm köklerini antikiteye yaslar niteliktedir (Fletcher, 1905). İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, Avrupa’nın mimarisini detaylı bir biçimde ele alırken, bölüm ikide doğu mimarisi aynı bölüm başlığı altında değerlendirilmekte ve

böylelikle Avrupa ve diğerleri anlayışından beslenen oryantal bakış açısı sergilemektedir. Ancak ilk baskısından son baskısına kadar kitap büyük değişiklikler geçirdiği için, Avrupa merkezli bakış açısının dünyayı kapsayıcı bir yöne doğru kaydığı izlenmektedir (Walker, 2001:172-175).

Bir diğer önemli başvuru kitabı Kostof'un 'A History of Architecture Setting and Rituals (Mimarlık Tarihi: Düzenler ve Ritüeller) isimli çalışmasıdır (Kostof, 1995). Bu kitap daha geniş konuları kapsamıyla Fletcher'in kitabından ayrılmaktadır. Kitabın içindekiler bölümü üçe ayrılmış ve her bölüm farklı başlıklar altında coğrafi ayırım yapılmadan değerlendirilmiştir. Kostof kitabının getirdiği bu yenilik, Mimarlık Tarihinin tanımlanmasını zenginleştirmiştir. Kültürel bakış açısından beslenmiş bir Mimarlık Tarihi yazım anlayışı, kullanım, yapılı çevre, sütrüktür, şehirleşme süreci ile birlikte yoğrulmuştur. Bu kitap mimarlara ve mimarlık tarihçilerine; mimarının sosyal, toplumsal ve kültürel çevrenin dışı vurumu olarak algılanması gerektiğini öğretmiştir. Ayrıca Kostof, bu çalışmasıyla iki farklı zaman çizelgesi üzerinde gösterilen doğu ve batı Mimarlık Tarihi yazımını aynı çizgi üstünde buluşturmasına rağmen bu kitabın da başlangıç noktasında hala Avrupa, Lascaux ve Altamira vardır. Bu yönüyle Mimarlık Tarihinin başlangıcını Avrupa'ya mal eder gözükmektedir.

Mimarlık Tarihi başvuru kitaplarının etkisiyle, Mimarlık Tarihinin sınıflandırma sistemlerinde ciddi bir takım değişiklikler olmaya başlamıştır. Bir başka başvuru kitabı olan 'A Global History of Architecture' (Global Mimarlık Tarihi), kolektif bir çalışma olarak, başlığından da anlaşılacağı üzere daha geniş bir Mimarlık Tarihi yazımını vaat etmektedir. Kitap, F.D.K. Ching, M.M. Jarzombek, V.Prakash tarafından hazırlanmıştır (Ching, Jarzombek, Prakash: 2007). Kitabın yaklaşımı stilistik olmamakla birlikte kronolojik oluşumu esas almakta, coğrafi sınırlandırmadan uzak durmaktadır. Aynı kronolojik cetveller altında dünyanın bir çok yerindeki önemli Mimarlık Tarihinin gelişmelerini bir arada vermektedir. Bu aynı tarih cetveli altında farklı kültürlerin yan yana duruşu yeni bir yaklaşım olmakla birlikte, kitabın ansiklopedik bilgi düzeyinde kaldığı söylenebilir. O nedenle bu parçalı yapı bütünsel bir kültürel ve Mimarlık Tarihi çerçevesi oluşturmayı engellediği gözükmektedir.

3. TÜRKİYE'DE MİMARLIK BÖLÜMLERİNDE MİMARLIK TARİHİ DERSLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mimarlık Tarihi, bir disiplin olarak mimarlık bölümlerinde yüksek lisans ve doktora eğitimleri sunmaktadır. Bu konseptte eğitim veren üniversite sayısı azdır. Dolayısıyla Türkiye'de Mimarlık Tarihi eğitiminin çoğunlukla mimarlık lisans programlarında gerçekleştirildiği söylenebilir. Türkiye'deki mimarlık okullarındaki Mimarlık Tarihi derslerinin eğitim-öğretim planlarında varlığı birbirinden farklılıklar göstermektedir. İlk dikkat çeken farklılık derslerin dönemlere yayılışları, sayıları ve adlandırılmalarındadır. İki veya üç kredilik olan bu Mimarlık Tarihi derslerine programlarda genellikle iki dönem ile altı dönem arasında yer verilmektedir. İlgili programlar içinde Mimarlık Tarihi derslerine en az yer veren kurum Karadeniz Teknik Üniversitesi'dir.

Mimarlık Tarihi derslerinin eğitim-öğretim planlarındaki isimleri üniversitelerin derslere yaklaşımlarını gösterir niteliktedir. Üniversitelerdeki Mimarlık Tarihi dersleri çoğunlukla Sanat Tarihi, Mimarlık Tarihi veya Uygarlık Tarihi olarak

başlamakta, bu adlandırmalar derslerin I ve II şeklinde numaralandırılmasıyla devam etmektedir. Diğerlerinden ayrı olarak ITU, Mimar Sinan, Balıkesir ve Doğu Üniversitesi derslerin adlandırılmasında coğrafi ve kültürel farklılığı esas alan bir ders yapılanmasını benimsemiştir. Söz konusu üniversiteler Türk Sanatı Tarihi, Avrupa Sanatı Tarihi gibi kültüre referans veren tanımlamalar kullanmıştır.

Mimarlık Tarihi eğitimindeki farklı yaklaşımlar yalnızca Türkiye’de değil dünyadaki mimarlık okullarında mevcuttur. Bu programlarda da Mimarlık Tarihi eğitiminin baskın ideolojisi milli kimlikle yakından ilişkilidir. Politik sınırlar eğitim birimlerini doğrudan veya dolaylı etki altında bırakırken, (Long, 2002: 519-529). tarihi faktörler ve güçler eğitim sisteminin bölgesel gerçekliklerle sıkı bir etkileşime geçmesine yol açmaktadır (Neumann, 2002: 370-380).

Derslerin adlandırılışlarında kuramsal yaklaşımların vurgulandığı mimarlık lisans programları, Beykent Üniversitesi, Gebze İleri teknoloji Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi ve İzmir Yüksek Teknoloji’dedir. Yapılan incelemeler, mimarlık lisans programlarındaki Mimarlık Tarihi derslerinin kuramsal-teorik vurgularının sayısının Türkiye üniversitelerinde artmaya başladığını ortaya koymaktadır. Bu artışın en önemli nedenlerinden bir tanesi uluslar arası Mimarlık Tarihi yazımının benimsendiği üniversitelerden mezun olan akademisyenlerin almış oldukları formasyonu çalıştıkları üniversitelerde devam ettirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Her ne kadar teorik yaklaşımlarda artış yaşansa da, Mimarlık Tarihi derslerinde en yaygın sorun bu eğitimden sorumlu olan hocalardan tüm dönemlerin anlatımının istenmesidir. Bu konu genellikle tam olarak kurumsallaşamamış bölümlerde kendini göstermektedir. Söz konusu durum uzmanlaşmanın önünü tıkayan bir yapıyı beslerken, Mimarlık Tarihi derslerinin verimini düşürmektedir. Bu nedenle mimarlık tarihçilerinin sayısının artması, öğretim elemanlarının zorunlu derslere giriş saatlerinin ve bu saatlerin aşımı hakkında bir takım yasal düzenlemelerin yapılması yönünde adımların atılması gerekmektedir.

Mimarlık Tarihi eğitimi esnasında karşılaşılan bu kısıtlayıcı unsurlara ek olarak, Türkiye’de Mimarlık Tarihinin ayrı bir disiplin alanı olarak oturmaması, mimarlık bölümlerindeki Mimarlık Tarihinin eğitimini çoğunlukla ya sanat tarihi eğitimi almış uzmanlarca veya mimarlık eğitimi alıp mimarlık veya sanat tarihi lisansüstü çalışması yapan akademisyenlerce sürdürülmesine yol açmaktadır. Türkiye’de Mimarlık Tarihi derslerini mesleki bağlamda sıkıntıya sokan bir diğer uygulama ise mimarlık bölümlerinin bu dersleri vermek için mimarlık çıkışlı öğretim elemanlarını tercih etmesidir. Bu beklentinin gerektiğinde ilgili hocaların stüdyo derslerine kaydırılmasıyla alakası olmakla birlikte, bir diğer etmenin mekan ve binanın okunması konusunda diğer disiplin çıkışlı uzmanlara yapılan eleştiriler olduğu aşıkardır. Örneğin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde Mimarlık Tarihi programına mimarlık çıkışlı öğrenciler asistan olarak alınmakta, diğer öğrencilerin asistan olmalarının önü engellenmektedir.

Yukarıda açıklanan tüm bu uygulamanın Mimarlık Tarihi derslerini teorik anlamda sıkıntıya soktuğu söylenebilir zira Mimarlık Tarihi eğitimde temel eksikliklerden bir tanesi Mimarlık Tarihi teorisinin yokluğudur. Ayrıca Mimarlık Tarihinde mimari materyallerin üretim sahası, method, hukuk, algı, ırk, sınıf, cinsiyet gibi kültürel parametrelerin Mimarlık Tarihi derslerin aktarımında önemli bir rol oynaması söz konusu eksik yapıyı beslemektedir. Eksik olan bu eleştirel teorik yaklaşımlar

Almanya ve Doğu Avrupa örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır (Long, 2002: 519-529).

Mimarlık Tarihi derslerinin diğer mimarlık dersleri ile ilgisinin kurgusunda da sıkıntılar yaşanmaktadır. Mimarlık tarih derslerinin mimarlık tasarımına her şeyden önce entelektüel boyutta katkıları olduğu göz ardı edilmeden, bu derslerin mimarlığın teorik algı boyutundaki farkındalık sürecinin oluşturulmasında etkinliği unutulmamalıdır. Mimarlık Tarihi bilgisi ve teorisi zengin olan mimarlar bunları tasarımlarına yansıtmaktadır. Modernizmin önemli isimleri Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier'nin uygarlıkların mimarilerinin teorik boyutunu özümseyerek tasarım yönlerini güçlendirdikleri bilinmektedir. Mies'in 'zeitgeist-zamanın ruhu' düşüncesi nedeniyle, Mies'in IIT'deki eğitim öğretim planlarında Mimarlık Tarihi dersleri önemli yer tutmuştur (Harrington,.1996: 99-110).

4.SONUÇLAR

Türkiye'de Mimarlık Tarihi derslerinin sınıflandırılması genellikle bazı metodsalsal tercihleri yansıtmaktadır. Yapılan genel incelemeler Avrupa merkezli ve bölgesel yaklaşımların ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Mimarlık Tarihi disiplinin uluslar arası ölçekte durumu ve Mimarlık Tarihi başvuru kitapların incelenmesi bu kitapların disiplininin uygulamasındaki algıları ve perspektifi genişlettiğini göstermektedir. Mimarlık Tarihinde Avrupa merkezli bakış açısından, dönemselleştirmeden ve sınıflandırmadan uzak durulmaktadır. Bozdoğan'ın yazılarında vurguladığı gibi Mimarlık Tarihi artık milletleri dengeleyici, farklılıkları ve ortaklıkları ortaya koyucu bir yaklaşım sergilerken, kültürle, politika ve tasarım kültürüyle daha yakından ilgilenmektedir Akademik anlamda farklı disiplinlerin varlığı Mimarlık Tarihi yazımını ve eğitimini etkilemekte, sınırlarını genişletmektedir. Günümüzde artık daha fazla konu Mimarlık Tarihi sınıflarında kapsam altına alınmakta ve teorik yaklaşımlar zenginleştirilmektedir. Bu bağlamda, seyahat imkânları, arkeolojik araştırmalar, fotoğraf, akademik değişim, post koloniyel sürecin hatırlatmaları disiplini Avrupa ve bölgeselci bakış açılarından uzak durmasına yardımcı olmaktadır (Bozdoğan, 1999: 207-215).

Her ne kadar tüm bu gelişmeler yaşansa da Türkiye'de ve dünyada üniversitelerin ilgili bölümleri kendi kanonik yaklaşımlarını sürdürmeye devam etmektedir. O nedenle bu konu özellikle Türkiye'de hala Mimarlık Tarihinin ana meselelerinden bir tanesi olmayı sürdürmektedir. Ancak alternatif tarih yazımı ve eğitimi yöntemleri mevcut olduğu hatırlanmalıdır. Stilistik değişimler için yalnızca bir yönünü ihtiva etmektedir. Pyla'nın da ileri sürdüğü gibi Mimarlık Tarihi başvuru kitapları Mimarlık Tarihi eğitiminin sınırlarını genişletmede yardımcı unsurlardır (Pyla, 1999: 216-225). Dolayısıyla bu başvuru kitapları dikkatle değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Özetle, Mimarlık okullarında tarihi devam eden kesintisiz bir süreç olarak algılamak, Mimarlık Tarihi yüksek lisans programları ve doktora programları açmak, ilgili disiplinin kabulünde, mimarlık bölümlerindeki perspektiflerin değişiminde ve mimarlık eğitiminde önemli roller üstlenecektir.

KAYNAKLAR

Bozdoğan, Sibel. 1999 “Architectural History in Professional Education: Reflections on Postcolonial Challenges to the Modern Survey.” 52/4: 207-215, Journal of Architectural Education.

Ching, F.D.K , Jarzombek, M. M. and Prakash, V .2007. A Global History of Architecture, Hoboken, NJ, U.S.A.

Fletcher B. and Fletcher Sir B., 1905 A History of Architecture on the Comparative Method for the Student, Craftsman and Amateur. 5th edition, London/New York.

Harrington, Kevin.1996. ‘Aphorisms, Axioms & Anonymous Heroes: The Heroes: The History of Architecture in Mies’s Curriculum at the Illinois Institute of Technology’, in Gwendolyn Wright and Janet Parks, eds., The History of History in American Schools of Architecture 1865-1975: 99-110. New York

Kostof, Spiro. 1995. A History of Architecture: Settings and Rituals, 2nd edition New York.

Long, Christopher.2002. ‘East Central Europe: National Identity and International Perspective’, in Zeynep Çelik, ed., ‘Teaching the History of Architecture: A Global Inquiry II’, 61/4: 519-529, JSAH.

Neumann, Dietrich. 2002. ‘Teaching the History of Architecture in Germany, Austria, and Switzerland: Architekturgeschichte vs. Bauforschung’, in Zeynep Çelik, ed., ‘Teaching the History of Architecture: A Global Inquiry I’, 61/3: 370-380, JSAH.

Pyla, Panayiota. 1999. “Historicizing Pedagogy: A Critique of Kostof’s A History of Architecture.” 52/4: 216-225. Journal of Architectural Education.

Shiner, L., 2004. Sanatın İcadı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Walker, Paul. 2001. ‘The Invisible ‘East’: Fletcher and the Unseen Ho-o-den’, Proceedings, Oriental-Occidental: Geography, Identity, Space; 172-175, ACSA International Conference, June 15-19, İstanbul

www.ibu.edu.tr, www.anadolu.edu.tr, www.bahcesehir.edu.tr,
www.beykent.edu.tr, www.bozok.edu.tr, www.karabuk.edu.tr,
www.balikesir.edu.tr, www.metu.edu.tr, www.cu.edu.tr,
www.dogus.edu.tr, www.dicle.edu.tr, www.deu.edu.tr,

www.gazi.edu.tr, www.erciyes.edu.tr, www.ogu.edu.tr, www.halic.edu.tr,
www.gyte.edu.tr, www.arel.edu.tr, www.aydin.edu.tr, www.itu.edu.tr,
www.ieu.edu.tr, www.ktu.edu.tr, www.karabuk.edu.tr, www.iyte.edu.tr,
www.kocaeli.edu.tr, www.maltepe.edu.tr, www.mersin.edu.tr, www.msgsu.edu.tr,
www.metu.edu.tr, www.selcuk.edu.tr, www.sdu.edu.tr, www.yasar.edu.tr,
www.yeditepe.edu.tr, www.yildiz.edu.tr

MİMARLIK EĞİTİMİNDE GELENEKSEL MİMARİ – MODERN MİMARİ OKUMALARI

FUNDA KURAK AÇICI⁵, ÖZGE SEVER İSLAMOĞLU⁶

ÖZET

Mimarlık, geleneksel mimari ile başlayan ve yerini modern mimariye bırakan bir süreçle günümüze kadar ulaşmaktadır. Bu süreç içerisinde geleneksel mimarinin varlığı ve modern mimarlığa katkısı yadsınamaz. İnsanoğlu ilk dönemlerden beri önce görmüş, deneyimlemiş ve yenisini üretmiştir. Yeniden bir şeyi var etmek için, öncesini bilmek, onu yaşamak ve yeniyi aktarmak gerekmektedir. Bu durumda geleneksel mimari, mimarlık eğitimi içinde son derece önem taşımaktadır. Geleneği öğrenmeden, yeniliğe doğru ilerlemek mümkün görünmemektedir. Gelenekten, bağımsız bir yenilik, uyumsuzluk gösterir ve çok kolay kabul edilemez. Gelenek; geçmiş ile geleceği bir arada tutan, bağdaştırıcı bir köprü olarak ifade edilebilir. Bu nedenle mimarlık eğitiminde de öncelikle gelenek özümsemesiyle yeni yaklaşımların ortaya çıkması sağlanabilir. Bu çalışmadaki amaç geleneksel mimarinin, mimarlık eğitimindeki yeri ve önemini ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın ilk aşamasında, gelenek ve geleneksel mimarinin önemine değinilerek, bu kavramların mimarlık eğitimindeki rolü ele alınacaktır. Daha sonra, öğrenci grupları belirlenecektir. Bu öğrenci gruplara uygulanacak anket ve görüşme yöntemleriyle geleneksel ve modern mimari örneklerini içeren projeleri okumaları istenecektir. Öğrencilerden bu projeler arasındaki benzerlikler, farklılıklar, yansımalar... gibi yorumlamaları beklenmektedir. Elde edilen bulgular sonucunda, geleneksel mimarinin mimarlık eğitimindeki yeri ve öğrenciler üzerindeki etkisi irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Geleneksel, Yenilik, Mimari Okuma

1. GİRİŞ

1.2. Mimarlık Eğitimi

Mimarlık Eğitimi, mimari tasarım yapma konusunda bilgi ve yetenek sahibi olma, mimarlığın kültürel, entelektüel, tarihsel, toplumsal, ekonomik ve çevresel içeriğini anlayabilmelerini ve mimarın toplumdaki rolü ve sorumluluğunu tam olarak kavramış olmalarını sağlama tanımıdır (UIA, 2001).

⁵ Öğr. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon

⁶ Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon

Mimarlık eğitimi, öğrencinin tasarım ve yaratıcılığını geliştirerek, bir ürünü somut halde gerçekleştirebilme yetkinliğini kazandırmayı amaçlayan bir eğitimidir. Bu nedenle mimarlık eğitiminde soyut tasarımlar yaparken, onu ürüne dönüştüren somut bir eser de ortaya çıkarılmaktadır. Bu anlamda bütünleşik bir eğitim ve uğraş söz konusudur. Mimarlık eğitiminde, teorik derslerde mimarlığın temeli atılmaya çalışılırken, uygulamalı dersler olan tasarım stüdyolarında yaratıcılığın ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Öğrenci tasarımı öğrenmeden önce, onu nasıl kurgulayacağını, nereye oturtacağını ve neyi amaçladığını iyice özümsemek durumundadır. Bu nedenle teorik derslerinde öğrenciye katkısı son derece önem kazanmaktadır. Bu derslerde, öğrenci; mimarlığı tanımaya, tarihini bilmeye ve onu geleceğe aktarmaya olanak sağlayacak bilgi birikimine ulaşabilmektedir. Bu donanımına ulaşabilmek için kültürümüzden gelen geleneksel mimariyi iyi bilmemiz gerekmektedir. Geleneksel mimariyi bilmek, onu modern mimariye uyarlamakta yardımcı olabilmektedir. Geçmişten günümüze gelindiğinde, öncelikle geleneksel mimari yapılar halen varlığını korumakta ve ikamet edilmeye devam edilmektedir. Diğer taraftan da modern mimari yapılar tasarlanmakta ve artık daha sıklıkla kullanılmaktadır. Tüm kentlerde iki tür yapı örnekleri, bir arada uyum ya da uyumsuzluk içinde bulunabilmektedir. Geleneksel yapılar kentin simgesi, önemli değer taşıyan eserleri olarak varlıklarını devam ettirebilmekte iken, modern yapılarda geleceğin yüzü olarak bulunabilmektedirler. Artık, gelişen teknolojik imkanlar ve beklentileri artan kullanıcılar düşünüldüğünde, modern mimari yapılar daha çok karşımıza çıkabilmektedir. İlerde mimarlık mesleğine atılacak olan öğrencilerin, kentleri oluşturacak mimarlar olduğu düşünüldüğünde mimarlık eğitiminin ne derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Geleneği bilmeden yeniliği yaratmanın da zor olduğu göz önüne alındığında, öğrencilere büyük iş düştüğü açıkça anlaşılmaktadır. Bu anlamda öğrencinin, geleneksel mimariyi bilmesi, özümsemesi; onu modern mimariye aktarmakta kendini gösterebilmektedir. Mimarlık eğitimi içinde geleneksel mimarinin önemini ve yerini anlayabilmek ve onu modern mimariye uyarlayabilmek için geleneksel ve modern mimariyi bilmek gerekmektedir. Bu nedenle, geleneksel ve modern mimarinin mimarlık eğitimindeki yeri ve öneminden bahsedilecektir.

1.2. Mimarlık Eğitiminde Geleneksel Mimari Yeri ve Önemi

“Geleneksel Türk halk mimarisinin özelliklerini; yapıların usta-çırak ilişkisi içinde yetişen kişiler tarafından inşa edilmesi, yapı sahibinin inşa sırasında bizzat çalışması, sofa merkezli olması, coğrafya ve iklimle bağlı olarak malzeme tercihi ile tercih edilen bu malzemenin bölgenin dokusu ile bütünlük sağlaması, yapı sahibinin ve bölgenin ekonomik uğraşlarına göre şekillenmesi, bahçe içerisinde bulunması, inanç değerleri, ev sakinlerinin büyük aile özelliği göstermesi ve buna bağlı olarak yaşam alanları oluşturması, komşuluk ilişkilerinin şekillendirmesi, kiler ve ambar gibi depolama ihtiyacı duyulan anlayışlar şeklinde sıralayabiliriz”, (Oğuz, Metin, Menekşe, 2007, 9).

Günümüzde geleneksel mimari niteliği taşıyan yapıların daha çok kırsalda ve az nüfuslu yerleşimlerde bulunduğunu ve üretimine devam edildiği; kentlerde bulunan yapıların ise bir kısmının “Eski Eserler Koruma Kanunu kapsamında” yaşatılmaya çalışıldığı ve yeni halk mimarisi yapılarının üretilmediği bilinmektedir.

1.3. Mimarlık Eğitiminde Modern Mimari Yeri ve Önemi

Modern mimari, batı uygarlıklarının bir ürünü olarak 18. Yüzyılın sonlarında doğmuştur. Modern çağın gerekleri sonucunda modern mimari ortaya çıkmıştır. Modern mimarlık kavramı, eskiyi bırakıp yenilikçi bir bakış açısıyla insanın kendine özel alanlar yaratmak istemesi ve bunu yaparken de tüm teknolojik gereksinimlerden yararlanmasından kaynaklı oluşan bir kavramdır.

Kentleşmenin beraberinde getirdiği toplumsal değişim, sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel yapıdaki değişimlere bağlı olarak insan ihtiyaçları ve beklentileri de farklılaşmıştır. Günümüzde özellikle çalışma koşulları da dikkate alındığında kullanıcılar, neredeyse hiç gün ışığı görmeden iç mekanlar da tüm günü geçirmek durumunda kalmaktadır. Bu nedenle de tüm konfor ihtiyaçlarını da karşılayacak esnek mekanlara gereksinim duyulmaktadır. Bu durumda modern mimarinin yeni yapılarda çok sık tercih edildiği, geleneksel yapıların günümüz koşullarında yeniden üretilmediği görülmektedir.

Modernleşme, tanım itibarı ile, sosyal, ekonomik, bilimsel ve kültürel bir gelişim süreciyle doğrudan bağlantılıdır (Ataman, 2010). Ülkemizde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulumundan itibaren, aydınlanma geleneği içinde köktenci bir 'modernite' yada 'çağdaşlaşma' projesi uygulanmaya başlamıştır (Sey, 1998, 25). Bu uygulama eğitimde, ulaşımda, mimaride, ekonomide... vb. her alanda kendini göstermiştir. Modernleşme sürecinde özellikle mimari insanın gereksinimlerini baz aldığından son derece önemli bir hal almıştır. Mimarideki bu gelişmeler batıyı örnek göstererek mimarlık okullarında da okutulmuştur. Batı uygarlıklarından gelen mimarların ülkemizde gerçekleştirdiği eserler de kentleşme ve modernleşme sürecine büyük katkı sağlamıştır.

Modern mimari tüm Dünyada ve Türkiye de yoğun bir şekilde benimsenmiş ve mimarlık eğitimi literatüründe yerini almıştır. Mimarlık eğitiminde modern mimarlık okumaları öğrencilerin mimariyi tanıma, anlama ve uygulaması anlamında önem teşkil etmektedir.

Geleneksel Mimari ve Modern Mimarinin mimarlık eğitimindeki yeri oldukça önemlidir ve geleceğin meslek adamları olacak olan öğrenciler için de son derece gereklidir.

2. YAPILAN ÇALIŞMA

Yapılı çevrenin büyük bir bölümünü oluşturan, geleneksel mimarlık ve modern mimarlık ürünü olan konut; en sık rastlanan yapı tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar için yaşam alanları olarak en değerli yapı düşünüldüğünde ilk akla gelen konut olmaktadır

Konut, geleneksel yapısıyla geçmişten günümüze varlığını devam ettirmiş ve gelenekten yeniliğe geçirdiği değişimler-yansımalar ile modern konuta alt zemin hazırlamıştır. Yaşamın başladığı ilk zamanlarda insan, önce eylemini gerçekleştirmek için bir materyal-ürün seçiyor onu deneyimlemekte, daha sonrada benzerini yapmaktaydı. Örneğin; oturmak için bir ağaç kütüğü seçiliyor, daha sonrada bunun benzeri yaratılıyordu. Buradan da anlaşılacağı gibi, bir şeyi görmeden onun benzerini, yaşam koşullarına uyabilecek daha iyisini yapmak da mümkün olamazdı. Geleneksel konut, günümüz modern hayatının ve gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeniden örgütlendiğinde şuanda içinde

barındığımız modern konutlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında geleneksel ve modern konutların ele alınması uygun görülmüştür.

Geleneksel Mimari ve Modern Mimarinin mimarlık eğitimindeki yerini anlamak ve anlamlandırmak için yapılacak çalışma kapsamında ayırıcı niteliği taşıdığı düşünüldüğü için konut örnekleri seçilmiştir. Bu nedenle de geleneksel ve modern konut örnekleri değerlendirilmeye sunulacaktır. Çalışma için tüm geleneksel ve modern mimari örnekleri değerlendirilmiş, bildiri kapsamında çalışmanın yapıldığı kent Trabzon olacağı için; bu ölçekte iki tip bölge ele alınmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde yapılacak bu çalışma bünyesinde Trabzon Akçaabat Orta Mahalle konutları geleneksel konut dendiğinde ilk akla gelen konutlar olduğundan çalışma kapsamına seçilmiştir. Modern mimari örnekleri olarak da son dönemde müstakil konut siteleri çok sık tercih edildiği için bu sitelerden Trabzon kent ölçeğinde en bilinen bölge olan Kaşüstü Beldesi belirlenmiştir. Bu belde, günümüzde kente yakınlığı, yaz-kış kullanılması ve müstakil konut olmaları nedeniyle çalışma kapsamına alınmıştır. Belirlenen iki alandan seçilen 4 tip konutu içeren anketler hazırlanmış ve öğrencilerden bu mekanları okumaları istenmiştir.

2.1. Geleneksel Mimari: Trabzon Akçaabat Orta Mahalle Geleneksel Konutları

Trabzon'un batısında yer alan en büyük ilçesi konumundaki Akçaabat, doğal bir liman kenti olarak önem kazanmıştır. Tarihte M.Ö. 700 yıllarından itibaren varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Akçaabat, ilçenin tarihi yapısını yansıtan ve günümüze kadar ulaşmakta olan Orta Mahalledeki geleneksel konut yapıları ile de isminden bahsettirmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Akçaabat İlçesinden Genel Bir Görünüş

19. Yüzyıl Osmanlı konut mimarisinin tipik özelliklerini taşıyan Orta Mahalle; Osmanlı dönemi sivil mimarlık örnekleri, sokakları, merdivenleri, duvarları, çeşmeleri, ağaçları ve diğer öğeleriyle tarihi karakterini günümüze aktarabilmiş nadir yerleşimlerden biri olarak anılmaktadır (Şekil 2). Tarihi dokusu tek tek evler olarak değil, sokak ve mahalle ölçeğinde bütünlük göstermektedir (Uzunali, 2005).

Şekil 2. Akçaabat Orta Mahalleden Genel Bir Görünüş

2.2. Modern Mimari: Trabzon Kaşüstü Beldesi Konut Siteleri

Trabzon'un doğusunda bulunan Kaşüstü beldesi Yomra ilçesine bağlı bir yerleşimdir. Yerleşim olarak kesin bir bilgiye rastlanmasa da M.Ö. 2000 yıllarından beri varlığını sürdürdüğü tahmin edilmektedir. İlçede sürdürülmekte olan villa kent projesi ile modern bir kent olması üzerine çalışılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Kaşüstü Beldesinden Genel Bir Görünüş

Kaşüstü Beldesi, son yıllarda müstakil konut siteleri için en gözde alan olarak değerlendirilmektedir. Konut siteleri, çevre yolunun alt kotunda denize yakın düz bir arazide konumlandırılmıştır. Beldenin Trabzon kentine yakın olmasından dolayı ulaşım kolay olduğu için, konutlar yaz-kış kullanılmaktadır (Şekil 4) .

Şekil 4. Kaşüstü Konut Sitelerinin Genel Görünüşü

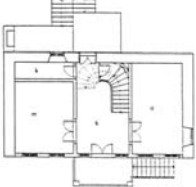
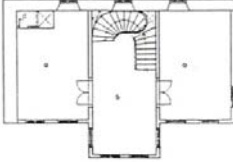
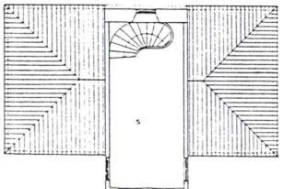

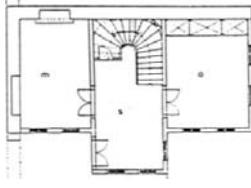
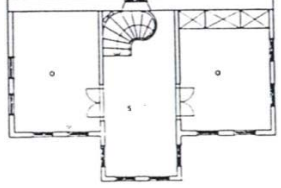

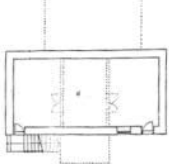

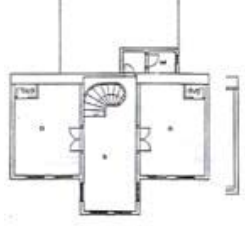

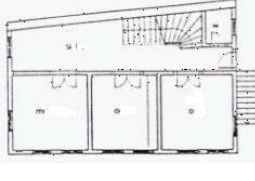
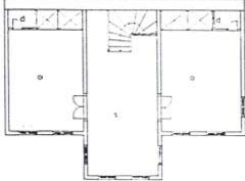
Yukarıda çalışma alanı olarak seçilen konut bölgelerinden bahsedildikten sonra bu alanlardaki konut tipleriyle gerçekleştirilen öğrenci okumaları aşağıda verilecektir.

2.3. Öğrenci Okumaları

Geleneksel ve Modern Konutlar üzerinden öğrenci okumaları gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada her iki tip konut modelinden de 4'er örnek rastlantısal olarak seçilmiş ve anket çalışması oluşturulmuştur (Tablo 1, Tablo 2). 2., 3. ve 4. sınıflardan 15'er

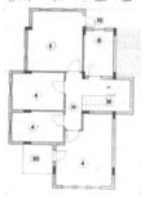

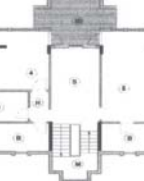

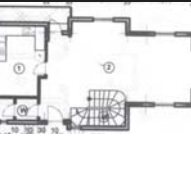
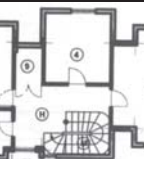
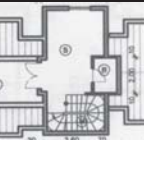
kişilik gruplar çalışmaya dahil edilmiştir. Bu aşamada belirlenen 45 kişilik denek grubuna aşağıda verilen tablolardan oluşan anket çalışması uygulanmıştır.

Tablo 1. Akçaabat Orta Mahalle Geleneksel Konutları

Akçaabat Orta Mahalle Geleneksel Konutları			
			
Ön Görünüş	Zemin Kat Planı	1. Kat	Çatı Katı
			
Ön Görünüş	Bodrum Kat	Zemin Kat	1. Kat
			
Ön Görünüş	Bodrum Kat	Zemin Kat	1. Kat
			
Ön Görünüş	Bodrum Kat	Zemin Kat	1. Kat

Modern konutlarda plan üzerindeki harflerin açıklanması:
O- Oda, S- Sofa, M, Mutfak, D-Depo, K-Kiler, d-duş, W-wc

Tablo 2. Kaşüstü Beldesi Modern Konutları

Kaşüstü Beldesi Modern Konutları			
			
Ön Görünüş	Zemin Kat Planı	1. Kat	Çatı Katı
			
Ön Görünüş	Zemin Kat Planı	1. Kat	Çatı Katı
			
Ön Görünüş	Zemin Kat Planı	1. Kat	Çatı Katı
			
Ön Görünüş	Zemin Kat	1. Kat	Çatı Katı
<p>Modern Konutlarda Plan Üzerindeki Harf ve Numaraların açıklanması: G-Giriş Holü, H-Hol, S-Sofa, A-Antre, M-Merdiven, T-Teras, BI-Balkon, D- Depo, Wc-Tuvalet, B-Balkon 1-Mutfak, 2-Salon, 3-Oturma Odası, 4-Çocuk Odası, 5-Ebeveyn Yatak O., 6-Misafir Yatak O., 7-Çalışma Odası, 8-Çatı Odası, 9-Sandık Odası, 10-Çamaşır Bölümü, 11-Stüdyo, 12- Kat Kaloriferi-Isıtma, 13-Sığınak, 14-Ön Bahçe-Teras, 15-Sauna, 16-Türk Hamamı, 17-Spor Odası, 18-Giyinme Odası, 19-Garaj, 20-Kış Bahçesi</p>			

2.4. Öğrenci Okumalarının Değerlendirilmesi

KTÜ Mimarlık Fakültesi bünyesinde gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda 15'er kişilik üç grupta görüşülmüştür. Bu gruplardan 4'er tipte belirlenen geleneksel ve modern konutları okumaları istenmiştir. Bu okumalar sonucu her sınıf grubundaki her bir öğrenci geleneksel ve modern konutlar arasındaki benzerlikler ve farklılıkları yorumlamıştır.

Tablo 3. II. Sınıflardan oluşan denek gurubunun Geleneksel-Modern Konut Okumaları

II. Sınıf Öğrencilerinin Yorumları		
Benzerlikler	Farklılıklar	
1	Zemin katlarda mutfak bulunması	Geleneksel konutta çıkmaların, modern konutta balkonların bulunması
2	Kübik formların kullanımı	Geleneksel konutta plan ve cephe bazında dilbirliği mevcutken, modern konutta yok
3	Merdivenin konumu	Geleneksel konut girişinde sofa varken, modern konutta antre bulunması
4	Odaların konumlandırılması	Geleneksel konutta odaların az ve geniş, modern konutta çok ve dar olması
5		Geleneksel konutta planlar daha basit ve sade, modern konutta zor ve karmaşık
6		Geleneksel konutta kapılar, geniş (çift açılımlı), modern konutta ise dar.

Tablo 4. III. Sınıflardan oluşan denek gurubunun Geleneksel-Modern Konut Okumaları

III. Sınıf Öğrencilerinin Yorumları		
Benzerlikler	Farklılıklar	
1	Zemin katlarda mutfak bulunması	Geleneksel konutta çıkmaların, modern konutta balkonların bulunması
2	Kübik formların kullanımı	Geleneksel konutta plan ve cephe bazında dilbirliği mevcutken, modern konutta olmaması
3	Odaların hole yada sofaya açılması	Geleneksel konut girişinde sofa varken, modern konutta antre bulunması
4	Yatak Odalarının üst katlarda konumlandırılması	Geleneksel konutta odaların az ve geniş, modern konutta çok ve dar olması
5	Girişlerin yarı açık mekanlar olması	Geleneksel konutta planlar daha basit ve sade, modern konutta zor ve karmaşık
6		Geleneksel konutun taşıyıcısı duvarları, modern konutta kolon-kiriş sistemi bulunuyor
7		Geleneksel konutta önce sofaya giriliyor, modern konutta net bir ayırım yok

Tablo 5. IV. Sınıflardan oluşan denek gurubunun Geleneksel-Modern Konut Okumaları

IV. Sınıf Öğrencilerin Yorumları		
	Benzerlikler	Farklılıklar
1	Zemin katlarda mutfak ve yaşama mekanının bulunması	Geleneksel konutta çıkmaların, modern konutta balkonların bulunması
2	Kübik formların kullanımı	Geleneksel konutta plan ve cephe bazında dilbirliği mevcutken, modern konutta yok
3	Merdivenin konumu	Geleneksel konut girişinde sofa varken, modern konutta antre-koridor bulunması
4	Katlardaki işlev dağılımları	Geleneksel konutta odaların az ve geniş, modern konutta çok ve dar olması
5	Yatak Odalarının üst katlarda konumlandırılması	Geleneksel konutta planlar daha basit ve sade, modern konutta zor ve karmaşık
6	Merdivenin merkezi noktada konumlandırılması	Geleneksel konutun taşıyıcısı duvarları, modern konutta kolon-kiriş sistemi bulunuyor
7	Plan kurgularının benzer olması	Geleneksel konutta simetrimin hakim olması
8		Geleneksel konutta sofa kullanımı ile giriş ve karşılama önemli hale getirilmiş
9		Geleneksel konutta mahremiyet net bir şekilde ifade edilebilir

4. SONUÇLAR

Mimarlık eğitimi, geleceğin yaşam mekanlarını kurgulayacak insanları yetiştirdiği için son derece önemlidir. Ve bu eğitimde, öğrenciler mimarlık eğitimi alırken; mimariyi, mekanı anlamak, kullanıcıların isteklerini iyi cevaplayabilmek, tasarlanan yapının ya da mekanın işlevini anlamak ve buna hizmet edebilecek tasarımlar gerçekleştirmek gibi bir çok şeyi bilmek durumundadırlar. Bu nedenle mimarlık eğitimi, çok boyutlu ve farklı disiplinleri de beraberinde barındıran bir eğitim olarak düşünülmektedir.

Mimarlık eğitiminde geleneksel mimari özel bir yere sahiptir. Geleneksel mimari ile kurgulanan kentler zamanla yerini modern mimariye bırakmışlardır. Bunun başlıca nedenleri; teknolojinin ilerlemesi, yaşam koşulları, kullanıcıların beklentileri sayılabilir.

Geleneksel mimari denince, en çok kullanılan ve insanın yaşam alanını oluşturan konutlar düşünülmektedir. Bu nedenle konutlar üzerinden bir çalışma yapılması uygun görülmüştür. Genel olarak, geleneksel ve modern konutlar Türkiye ölçeğinde taranmış, fakat örneklem alanı çalışmanın sürdürüldüğü üniversite olan Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin bulunduğu kent olduğu için Trabzon seçilmiştir.

Bu çalışmada eğitim-öğretime yeni başladıkları için 1. Sınıflar çalışma dışında tutulmuştur. 2., 3. ve 4. Sınıflardan seçilmiş olan 15'er kişiden oluşan toplam 45 kişi geleneksel ve modern konut okumaları gerçekleştirmişlerdir. Tüm sınıflar irdelendiğinde;

2. sınıf öğrencilerden oluşan anket çalışmasında elde edilen bulgulardan; daha çok konutların kütsel ve mekansal örgütlenmeleri üzerine yorumlamalarda buldukları görülmektedir. 3. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen anket çalışması değerlendirildiğinde; konutların kütsel ve mekansal örgütlenmelerinin yanı sıra yapısal gereksinimlerinin de yorumlandığı görülmektedir. 4. sınıf öğrencileriyle yapılan anket çalışmasıyla ise; öğrencilerin kütsel, mekansal, yapısal

örgütlenmelerinin yanı sıra mekanlara kendilerinin de anlam yükleyerek yorumladıkları ortaya çıkmaktadır.

Öğrenci okumalarından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; geleneksel mimari ve modern mimari de, mekan örgütlenmesinde benzerlikler olduğu görülmektedir. Fakat işlev ve biçim olarak ele alındığından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Geleneksel mimaride, mekanlar geniş tutularak birçok işlevin bir arada barınmasına olanak sağlanmışken, modern mimaride mekan sayıları artırılarak işlevler de sınırlandırılmıştır. Biçimsel olarak, plan ve cephe düzleminde geleneksel mimari de simetri hakim olurken modern mimaride böyle bir kaygı güdülmemiştir. Geleneksel mimariyi okumak ve anlamak daha kolay görünürken, modern mimaride zorluk çekilmiştir. Geleneksel mimaride mahremiyet kavramı cephe ve plan bazında net bir şekilde kendini gösterirken, modern mimaride üst kat planlarında varlık bulmuştur. Gelenekselden moderne yansılarda şekillenmiştir; sofanın yerini antreye ve hole bırakması en önemli yansıma olarak algılanmaktadır. Gelenekseldeki çıkımların yerini balkonların aldığı da görülmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda; öğrencilerin sınıflarına bakılmaksızın geleneksel ve modern konutu okumada zorlanmadıkları görülmüştür.

Geleneksel Konut ve Modern Konut örneklerinden yola çıkılarak çalışma kapsamında yapılmış olan mimari okumaları irdelendiğinde ise sınıf büyüdükçe daha özel ve bilinçli yorumlar da yapabildikleri bu çalışma ve örneklem grubuyla ortaya koyulmuştur.

4. KAYNAKLAR

Ataman, M., 2010, “Doğu Karadeniz Bölgesinde Modernleşme ve Mimari”, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Oğuz, M.Ö., Metin, E., Mormenekşe, F., 2007, “Türkiye’de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari”, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara.

Sey, Y., 1998, “Cumhuriyet Dönemi’nde Mimarlık ve Yapı Üretimi, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 25-39.

Uzunali, N., “Akçaabat Orta Mahalle”, Akçaabat Belediyesi Yayını, Trabzon, 2005.

UIA Belgeleri, 2001, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Zorlu, T., 2004, “Müstakil Konut Sitelerinde Değişim/Dönüşüm Sorunları ve Kimlik: Trabzon Örneği”, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

TÜRKİYE'DEKİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMLARINDA MİMARİ KORUMA/RESTORASYON EĞİTİMİ

MİNE TOPÇUBAŞI⁷, K. KUTGÜN EYÜPGİLLER⁸

ÖZET

Ülkelerin kimliklerinin belirlenmesinde en etkili kavramlardan biri kültürel mirastır. Günümüzde kültürel mirasın korunması, globalleşen dünyadaki ortak sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Sunulan çalışma, Türkiye'deki yüksek lisans programlarında mimari koruma-restorasyon eğitimini inceleyerek yurtdışındaki örneklerle karşılaştırmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'deki üniversitelerden beş tanesi seçilerek mimarlık bölümlerindeki restorasyon yüksek lisans programları incelenmektedir. Bölümlerdeki koruma eğitime yaklaşım ders programları üzerinden değerlendirilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi mimarlık bölümü restorasyon yüksek lisans eğitim programı detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Amerika ve İngiltere'deki mimari koruma eğitimi veren programlardan dört tanesi seçilmiştir. Seçilen üniversitelerin eğitim programları, İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki eğitim programı ile karşılaştırılarak programlar arasındaki farklar ve ortaklıklar belirlenmiştir. Sonuç bölümünde Türkiye'de mimarlık koruma eğitimi tartışılarak genel değerlendirilmesi yapılmış ve ders programının iyileştirilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Globalleşen dünyada mimarlık okullarında yürütülen çalışmaların ele alınması, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde açısından da değerlendirilmesi gereken bir konudur. Tarihi ve kültürel mimari mirasımızın sürdürülebilirliği ve gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Restorasyon, Yüksek Lisans Eğitimi

ABSTRACT

Cultural heritage is one of the basic values that define the identity of countries. The preservation of cultural heritage, which is under the threat of non-existence, is one of the main common problems of the globalizing world. Universities, public institutions and private enterprises have been developing different projects to help preserve the cultural heritage. The most important one of these projects is the

⁷ Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, ÇANAKKALE

⁸ Prof. Dr. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

preparation of architectural restoration education programmes in universities and putting them into practice.

The paper aims at defining and criticizing the current problem areas of architectural conservation education programmes in different universities in Turkey. The paper evaluates different educational programmes of different universities, comparing 5 Turkish University with 4 Foreign University. It points out the issues and deficiencies, making proposals for progress. Architectural conservation education programmes, are becoming more important due to accreditation processes.

The questions of preservation and conservation of cultural heritage and sustainability are world wide spread topics of research. The solution is only possible by educating and making public conscious of these issues, in which universities play a great role. The architectural buildings of historic value, are the main artifacts that reflect cultural heritage.

Keywords: Architecture, Restoration, Conservation, Education, University

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyanın en önemli ortak sorunlarından biri, yokolma tehdidi altındaki kültürel mirasın korunmasıdır. Türkiye de aynı tehdit altındadır, mevcut olan kültürel mirasın korunması için üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör tarafından geliştirilmekte olan pek çok proje mevcuttur. Mimari koruma eğitimine olan ilgi, bu konudaki eğitim eksikliğinin belirginliğine rağmen, pek çok kesim tarafından özel ilgi alanı olarak algılanmaktadır.

Bildiri Türkiye’deki farklı üniversitelerdeki yüksek lisans programlarında varolan sorun alanlarının tanımlanmasını ve eleştirilmesini amaçlamaktadır. Dünyadaki farklı üniversitelerdeki koruma eğitimi ile ilişkilendirilerek iyileştirilmeleri için öneriler geliştirilecektir.

2. TÜRKİYE’DEKİ MİMARİ KORUMA/RESTORASYON EĞİTİMİ: ODTÜ, YTÜ, İTÜ, DEÜ, MSGSÜ ÖRNEKLERİ

2010 yılı itibariyle Türkiye’de bulunan 154 üniversiteden 36 tanesinde mimarlık eğitimi verilmektedir. 15 üniversitede mimarlık bölümü içinde farklı dallarda yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur. Lisansüstü seviyesinde Mimari Koruma/Restorasyon eğitimi veren üniversite sayısı daha azdır.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ), İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Türkiye’de mimarlık eğitimi veren en eski üniversiteler olarak sıralanmaktadır. Bu nedenle inceleme konusu olarak seçilmişlerdir. Mimari koruma/restorasyon alanındaki yüksek lisans programları sırasıyla 1960, 1960, 1974, 1975, 1984 yıllarında başlatılmıştır (MOBBİG, 2009).

Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

Ortadoğu Teknik Üniversitesi mimarlık fakültesinde mimari koruma/restorasyon yüksek lisans programı eğitimine 1960 yılında başlanmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi ile birlikte mimari koruma alanındaki yüksek lisans programı en eski iki

üniversite konumundadırlar. Türkiye ve orta doğu ülkeleri için bölgesel bir üniversite olarak kurulmuş olması nedeniyle diğer üniversitelerden farklı olarak İngilizce eğitim vermektedir. Koruma - konservasyon laboratuvarının varlığı, koruma malzemeleri ve malzeme incelemeleri alanında detaylı pek çok çalışma gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Diğer programlardan farklı olarak bütüncül yaklaşımları eğitime katmayı amaçlayan “Ortadoğu’da Mimarlık Tarihi, Kültürel Miras Dökümantasyonu ve Bilgi Yönetimi “vb. seçmeli dersler açılmıştır.

Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ)

Yıldız Teknik Üniversitesi mimari koruma eğitimi meslek yüksek okulu ile başlamıştır. Günümüzde mimarlık bölümü restorasyon yüksek lisans programına ek olarak meslek yüksek okulundaki eğitim de devam etmektedir. Mimarlık bölümü restorasyon eğitimi, Yenileme ve Koruma Bilim Dalı ve Tarihi Çevre Değerlendirme Bilim Dalı olmak üzere uzmanlaşmaya yönelik iki bilim dalında verilen derslerden oluşmaktadır. Her iki bölümün programları ortak düzenlenmiştir, bir bölümde zorunlu olan dersler, diğer programda seçmeli ders olarak sunulmaktadır.

Programda varolan dersler incelendiğinde, diğer üniversitelerdeki mimari koruma programlarındaki derslerden farklı olarak arkeolojik miras konusuna önem verildiği ve bu konuyla ilgili derslerin var olduğu görülmektedir.

Tablo 01. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı’nda verilen seçmeli ve zorunlu dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sit Korumada Planlama ve Tasarım	Restorasyon Kuramı
Koruma ve Restorasyon Kuramı	Koruma ve Restorasyon Kuramı 2
Miras Dökümantasyonu ve Bilgi Yönetimi	Koruma Araştırmalarında Yöntemler ve Kaynaklar
Tarihi Çevre Korumanın Teknik, Yasal ve İdari Yönleri	Ortadoğuda Mimarlık Tarihi
Tarihi Yapılarda Strüktür Analizi	Tarihi Strüktürel Sistemler
Tarihi Yapılarda Malzeme	Türkiye’de Tarihi Yapı Korumanın Tarihi
Bozulmaları-Teşhis ve İyileştirme	Anadolu Mimarisinde İnşaat ve Süsleme Malzemeleri 1
Koruma Biliminde Laboratuvar 1	Anadolu Mimarisinde İnşaat ve Süsleme Malzemeleri 2
Koruma Biliminde Laboratuvar 2	Koruma Sorunları 1
Restorasyonda Yaz Stajı	Koruma Sorunları 2
Restorasyon ve Konservasyon Semineri	Tarihi Çevre Araştırmaları 1
Mimari Korumada Tasarım	Tarihi Çevre Araştırmaları 2
Mimari Fotogrametri	Kırsal Mimari Araştırmaları 1
	Kırsal Mimari Araştırmaları 2
	Geleneksel Malzeme ve Yapım Tekniklerinin Tarihi 1
	Geleneksel Malzeme ve Yapım Tekniklerinin Tarihi 2
	Malzeme Koruma 1
	Malzeme Koruma 2

Tablo 02. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans Programı zorunlu ve seçmeli dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Tarihi Çevre Değerlendirme I	
Tarihi Çevre Değerlendirme II	
Anadolu Uygarlıkları	
Osmanlı Mimarlığı	
Konutun Tarihsel Gelişimi	
Tarihsel Bahçeler	
Geleneksel Yapım Teknikleri I	
Geleneksel Yapım Teknikleri II	

Koruma ve Restorasyon Teknolojisi I Koruma ve restorasyon teknolojisi II Koruma Kavramları Restorasyonda Araştırma Restorasyonda Belgeleme Yöntemleri Çizimle Anlatım Teknikleri I Çizimle Anlatım Teknikleri II Bozulma Nedenleri Restorasyonda Strüktür Sorunları Yöresel Mimari Geleneksel Yapı Gereçleri Koruma Projesi 1 Koruma Projesi 2 Seminer Yüksek Lisans Tezi	
---	--

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı 1974 yılında açılmıştır. Gerçekleştirilen öğrenci anketleri sonucunda program 1982 ve 2003 yıllarında yeniden yapılandırılmıştır. 1982 yılında Akın tarafından gerçekleştirilen öğrenci anketleri sonucunda, tarihi yapıların strüktürel değerlendirilmeleri ve korumanın yasal, sosyal ve ekonomik yönleri ile ilgili derslerin eksikliği belirlenmiştir (Akın, 1982). Yerel geleneksel mimarinin çalışılması için farklı Anadolu kentlerine yapılacak gezilerin ve staj çalışmalarının gerçekleştirilmesi gereği de anket sonuçları arasında belirginleştiğinden 1983 yılında program yenilenmiştir.

2002 yılında Eyüpgiller tarafından gerçekleştirilen anket çalışması sonuçları, yerel ve geleneksel yapı sistemleri, tarihi yapı malzemelerindeki bozulmalar konusunda öğrencilerin eksik olduklarını ortaya çıkartmış, bu doğrultuda yapılan çalışmalar ile bölüm programı 2003 yılında yenilenmiştir (Tablo 03).

Yüksek lisans programı dünyadaki yeni yaklaşımları, yasa ve ekonomik yönleri inceleyen dersler ile diğer üniversitelerdeki eğitim programlarından farklılık göstermektedir.

Tablo 03. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı zorunlu ve seçmeli dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Koruma Projesi I Koruma Kuramı Geleneksel Yapı Malzemelerinde Bozulma Sorunları ve Koruma Seminer Uzmanlık Alan Dersi Matematik Türkiye'de ve Dünyada Tarihi Çevre Koruma Koruma Projesi II Seminer 2 Uzmanlık Alan Dersi 2 Tez çalışması	Korumanın Yasal, Toplumsal ve Ekonomik Çerçevesi Geleneksel Yapı Tipleri ve Yeniden Kullanım Olanakları Geleneksel Konutlarda Koruma Sorunları Koruma Teknik ve Yöntemleri Mimari Rölöve Yöntemleri Restorasyon ve İnşaat Mühendisliği Yeniden Kullanım ve Canlandırma Örnekleri Mimarlıkta Fotogrametrik Ölçmeler Osmanlı Mimarlığında Yapım Teknikleri Mimar Sinan -Usta Mimar/Mühendis Restorasyonda Dünya Deneyimi Geleneksel Yapı Malzemeleri

Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ)

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı, Tablo 04 de görülmektedir. Arkeolojik alan restorasyonu, vakıf yapıları, restorasyon kimyası, tarihi çevrede açık alan planlaası dersleri, mimari korumanın farklı yönlerini yansıtan dersler olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 04. Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı ders programı

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Röleve ve Yapı Analizi	Türkiyede Restorasyon
Anıtlarda Koruma Sorunları	Uygulama Örnekleri
Türkiyede Restorasyon Uygulama Örnekleri	Restorasyon Çizim Teknikleri
Avrupa Ülkelerinde Koruma Yaklaşımları	Eski Çağ Mimarlığı
Eski Eserlerde Onarım ve Koruma Semineri – I	Arkeolojik Restorasyon
Eski Eserlerde Onarım ve Koruma Semineri - II	Restorasyonda Statik Problemler
Eski Eserlerde Onarım ve Koruma Semineri –III	Uzay Geometri ve Mimarlıktaki Uygulamaları
Tarihi Çevre Koruma	Anıtların Onarımında
Arkeolojik Restorasyon	Korunmasında ve Yeni
Tarihsel Çevre Koruma Geliştirme-I	Fonksiyon Verilmesinde
Tarihsel Çevre Koruma Geliştirme-II	Karşılaşılan Sorunlar
Restorasyonda Statik Problemler	Tarihi Çevrede Yapılaşma
Tarihi Yapıların Konservasyonu	Olanakları
Anadolu Evi	Tarihi Çevrede Süsleme
Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında Tasarım Yöntemleri	Elemanlarının Konservasyonu
Tarihi Çevrede Açık Alan Planlaması	Restorasyonda Çağdas Yapım
Akdeniz Kültürü ve Mimari İfadesi	Tekniği ve Uygulama Olanakları
Tarihi Çevrede Yapılaşma Olanakları	Hellenistik Çağda Batı Anadolu
Restorasyon Projesi ve Çevre Analizi	Türk Mimarlık Tarihi
Endüstri Arkeolojisi ve Yeniden İşlevlendirme Olanakları	Restorasyonda Fotoğraf
Türk Mimarlık Tarihi	Kullanımı
Restorasyon Metodları	Tarihi Çevrenin Korunmasında
Tarihi Çevrede Kimlik ve Süreklilik	Ekonomik Değerlendirme
Harita ve Ölçme Bilgisi	Tarihi Çevrenin Korunmasında
Vakıf Eserleri	Araştırma Yöntemleri
Kent İmgesi Olarak Dini Yapılar ve Koruma Sorunları	Geleneksel Yapı Malzemelerinin
Eski Eserlerde Yapı ve Malzeme Bilgisi	Konservasyonu
Restorasyon Kimyası	
Restorasyonda Sistem ve Malzeme Seçimi	
Tarihsel Yerleşimlerde Sokak Dokuları	
Seminer	
Araştırma	
Tez çalışması	

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans programı 1984 yılında eğitime başlamıştır. Restorasyon Anabilim Dalı, Yenileme ve Koruma Bilim Dalı ve Tarihi Çevre Değerlendirme Bilim Dalı olarak üzere iki bilim dalından oluşmaktadır. Her iki bilim dalı yüksek lisans eğitimi vermektedir, bu nedenle ders programlarındaki zorunlu dersler farklılık göstermektedir (Tablo 05).

3. DÜNYADAKİ MİMARİ KORUMA/RESTORASYON EĞİTİMİ: PENNSYLVANIA ÜNİVERSİTESİ, COLUMBIA ÜNİVERSİTESİ, YORK ÜNİVERSİTESİ, OXFORD ÜNİVERSİTESİ ÖRNEKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, dünyada koruma eğitimi veren önemli üniversitelerden dört tanesindeki mimari koruma yüksek lisans eğitim programları incelenecektir. Üniversitelerden iki tanesi Amerika'da, iki tanesi İngiltere'de eğitim vermektedir. Buldukları ülkelerde mimari koruma üzerine eğitim veren ilk üniversiteler arasında olmaları nedeniyle incelemeye değer bulunmuşlardır.

3.1. Pennsylvania Üniversitesi (University of Pennsylvania)

Pennsylvania Üniversitesi'ndeki mimari koruma/restorasyon eğitimi, Mimarlık Bölümü içinde, Mimari Koruma yüksek lisans programı olarak verilmektedir. Program, zorunlu dersler ve seçmeli dersler ile birlikte, uzmanlaşma alanlarına yöneliktir (Tablo 06). Öğrenciler seçme derslerini uzmanlaşmaya yönelik ders modülleri içinden seçmektedir (Tablo 07).

3.2. Columbia Üniversitesi (University of Columbia)

Amerika'daki en eski mimari koruma yüksek lisans programıdır. Multidisipliner ders programı farklı disiplinlerden derslerin biraraya getirilmesi ile oluşturulmuştur (Tablo 08). Ders programına zorunlu ve seçmeli derslere ek olarak, yine seçmeli olarak ancak dönem boyunca devam etmeyen, öğrencilerin yeni ilgi alanları oluşturmasını sağlayacak 12 saatlik mini dersler yerleştirilmiştir. Öğrencilerin iki yıllık eğitim sürecinde en az altı ay koruma alanında staj yapmaları zorunludur. Tez çalışmasında tarih/teori, koruma, planlama veya tasarım alanlarından birinde çalışarak bu alanda uzmanlaşmaları beklenmektedir.

3.3. York Üniversitesi (University of York)

York Üniversitesi'ndeki mimari koruma yüksek lisans programı 1972 yılında eğitime başlamıştır. Arkeoloji Bölümü'nde verilmekte olan yüksek lisans programı, programın temel ders havuzundan alınacak dersler ile birlikte, uzmanlaşmaya yönelik farklı alt programlar (modüller) şeklinde düzenlenmiştir (Tablo 09). Bu nedenle öğrenciler ortak dersleri aldıktan sonra mimari koruma/restorasyon eğitiminin farklı alt başlıkları olan Kültürel Miras Yönetimi, Tarihi Yapı Koruma, Tarihi Peyzaj, Yapı Arkeolojisi, Cam Koruma ve Miras Yönetimi programlarından dersler alarak bu konuda yüksek lisans eğitimi alabilmektedirler. Mimari Koruma modül dersleri, Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 05. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Yüksek Lisans Programı zorunlu ve seçmeli dersleri

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
<p><i>Restorasyon-Koruma Yenileme Programı:</i> Seminer Geleneksel Kargir Mimaride Restorasyon Koruma Açısından Geleneksel Türk Evi Proje 1 Geleneksel Ahşap Mimaride Restorasyon Restorasyon Yöntemleri Çağdaş Koruma Yaklaşımları Doğrultusunda Geç Dönem Osmanlı Mimarisi Proje 2 Tez Çalışma Raporu Tez</p> <p><i>Restorasyon-TarihiÇevre Değerlendirilmesi Programı:</i> Seminer Sitler ve Değerlendirilmesi Geleneksel Türk Mimarisinde Anıtsal Bina Türleri ve Günümüz Ortamında Değerlendirilmesi Proje 1 Geleneksel Yapılara Güncel İşlev Verilmesi Tarihi Çevre İçinde Yeni Yapılaşma Koruma Teorisi ve Yasal Düzenlemeler Proje 2 Tez Çalışma Raporu Tez</p>	<p><i>Restorasyon-Koruma Yenileme Programı:</i> Sitler ve Değerlendirilmesi Geleneksel Türk Mimarisinde Anıtsal Bina Türleri ve Günümüz Ortamında Değerlendirilmesi Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi Geleneksel Yapılara Güncel İşlev Verilmesi Tarihi Çevre İçinde Yeni Yapılaşma Yöresel Mimari ve Koruma Koruma Teorisi ve Yasal Düzenlemeler</p> <p><i>Restorasyon-TarihiÇevre Değerlendirilmesi Programı:</i> Geleneksel Kargir Mimaride Restorasyon Koruma Açısından Geleneksel Türk Mimarisi Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi Geleneksel Ahşap Mimaride Restorasyon Yöresel Mimari ve Koruma Restorasyon Yöntemleri Çağdaş Koruma Yaklaşımları Doğrultusunda Geç Dönem Osmanlı Mimarisi</p>

Tablo 06. Pennsylvania Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Koruma yüksek lisans programı, zorunlu ve seçmeli dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli dersler
<p>Tarihi Yapı Koruma Kuramı Amerikan Mimarisi Dökümantasyon ve Arşiv Araştırmaları Alan Analizi Tarihi Çevre Koruma için Dijital Medya Koruma Stüdyosu Yaz Stajı Tez Çalışması</p>	<p>Seçmeli Genel Seçmeli</p>

Tablo 07. Pennsylvania Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Koruma yüksek lisans programı, zorunlu alan dersleri

<i>Uzmanlık Alan dersleri</i>			
<i>Alan Yönetimi</i>	<i>Yapı Konservasyonu</i>	<i>Koruma-Planlama</i>	<i>Peyzaj Koruma</i>
Tarihi Alan Yönetimi	Mimari Koruma Bilimi	Koruma Yasaları	Amerika'da Peyzaj Korumanın Temelleri
Koruma ve Kamu Politikaları	İleri koruma Bilimi- Amerika	Koruma Ekonomisi	Seminer- Amerikan Peyzajı
Seminer- Amerikan Mimarisi	Yapı Teknolojisi	Koruma ve Kamu Politikaları	Tarihi Alan Yönetimi
Kırsal Mimari	Tarihi Yapılarda Mekanik Sistemler	Tarihi Alan Yönetimi	Kırsal Mimari
Mimari Arkeoloji	Yapı Patolojisi	Seminer- Amerikan Mimarisi	Koruma ve Kamu Politikaları
1850 öncesinde Amerikan Mimarisinde İç Mekanlar	Yapı Teşhisi	Seminer- Amerikan Peyzajı	Koruma Semineri
1850 sonrasında Amerikan Mimarisinde İç Mekanlar	Koruma semineri		Amerikan Yapı Teknolojisi
	Mimari Arkeoloji		

Tablo 08. Kolombiya Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Koruma Yüksek Lisans Programı, zorunlu ve seçmeli dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Koruma Stüdyosu I	Dijital Görsellik
Koruma Stüdyosu II	Tasarım Stüdyosu: Geleneksel mimari ve tasarım
Mimari Koruma Teori ve Uygulamalar	Uluslararası Kültürel Alan Yönetimi
Amerikan Mimarisi I	Mimari Bitiş Elemanları
Amerikan Mimarisi II	Eski Yapılar, Yeni Biçimler
Strüktürler, Sistemler ve Malzemeler I	Koruma Stüdyosu
Strüktürler, Sistemler ve Malzemeler II	Tez Çalışması
Mimari Koruma ve Planlama	Temel Koruma Bilimi
	Mimari Koruma
	Taş, tuğla, terra-cota
	Beton, yapay taş, harç
	Mimari Metal Elemanlar
	Koruma Yasaları
	Mimari ve Yorum
	Mimari Koruma Konferansları
	Kültür ve Tasarım: Mimari koruma, tasarım ve peyzaj
	Mimarlık, Koruma ve Kirlilik
	<i>Mini dersler:</i>
	İnteraktif Çevreler ve Koruma
	Yapı Donanımı
	Doku Kitapları ve İnşaat Kitapları
	Sözlü Tarih ve Yapılı Çevre
	Koruma Projesi Yönetimi

Tablo 09. York Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Yüksek Lisans Eğitimi

<p>Çekirdek modüller, 2-9 hafta İnsan Kemikleri Arkeolojisi Kemikler: ölüm-kalım sorunu Mezolitik teorisi ve yorumlar Vikingler Peyzaj Kavramları Dijital yayın ve internet teknolojileri Tarihi Arkeoloji 1 Kültürel Miras Yönetimi 1 Kıyı peyzajı Arkeolojik Veri Toplama Kavramı ve Uygulamaları İnsan olmak. Evrimleşen Zihinler ve Toplumlar Korumaya Felsefik Yaklaşımlar Tarihi Yapıların Analizi</p>	<p>Araştırma, 2-5 hafta Geçmiş Anlatmak Topografik Analiz İnternette çalışmak Zooarkeoloji, anatomi ve tanımlama Kireç ve Taş Yapı Analizi Araştırma, 6-9 hafta Artefakt Yapı rölövesi Veritabanı tasarımı ve Uygulaması Jeofizik Rolove İnsan Kemikleri 1 Yasalar ve politikalar</p>
<p>Çekirdek modüller, 2-9 hafta Tarihi biyomoleküller</p> <p>Tarihi Peyzajda temalar Kıyı yerleşimleri ve ekonomi Koruma çözümleri Avcı ve toplayıcı toplumlar Tarihöncesi Peyzajda temalar Kültürel Miras Yönetimi 2 Tarihi Arkeoloji 2 Ortaçağ yerleşimleri ve toplumları Analiz ve görselleştirme</p> <p>Mezolitik yaşamlar Arkeolojik veri analizi, yorumlama ve iletişim Tarihi Yapı Yorumlama Kemikler: veriden yoruma</p>	<p>Araştırma, 2-5 hafta Jeoarkeoloji</p> <p>Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) Kazı artefaktları Zooarkeoloji Kırsal Mimari Sanal gerçeklik modelleme Araştırma, 6-9 hafta İnsan Kemikleri 2 Sanal gerçeklik modelleme Kültürel Miras Korumada Uluslararası Konular Peyzaj Araştırmalarında Perspektif Müzecilik Teori ve Uygulamaları</p>

3.4. Oxford Brookes Üniversitesi (Oxford Brookes University)

Oxford Brookes Üniversitesi, Mimari koruma alanındaki yüksek lisans eğitimini Koruma ve Uluslararası Mimari Yenileme ve Gelişim Programı olarak iki farklı birimde vermektedir. Koruma hakkında genel bilgileri içeren Koruma Yüksek Lisans Programı, yapı odaklı bir yaklaşım benimsemiştir. Oxford Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi tarafından yürütülmektedir, dersler Mimarlık Fakültesi ve Sürekli Eğitim Merkezi'nde çalışan eğitimler tarafından verilmektedir. Program pek çok öğretim görevlisi ve konuşmacının ders vermesiyle desteklenmektedir. Uluslararası Mimari Yenileme ve Gelişim Programı ise Mimarlık Bölümü'ne bağlı olarak eğitim vermektedir. Tarihi çevre odaklıdır, uluslararası kırsal mimari ve mimaride yenileme konuları temel araştırma alanlarını oluşturmaktadır (Tablo 11).

Tablo 10. York Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Yüksek Lisans Eğitimi, mimari koruma modül listesi

Mimari Koruma Çalışmaları Yüksek Lisans Programı	Çekirdek modül	Tavsiye edilen seçmeli modüller	Tavsiye edilen araştırma modülleri
	Korumaya felsefik yaklaşımlar	Kültürel Miras Yönetimi 1: kavramlar, prensipler ve uygulama	Kireç ve taş
	Koruma çözümleri	Tarihi Yapı Analizi	Yasalar ve politikalar
		Kültürel Miras Yönetimi 2: müzeler, izleyiciler ve yorum	Kırsal Yapılar
		Tarihi Yapı Yorumlama	Kültürel Miras Korumada Uluslararası Konular

Tablo 11. Oxford Brookes Üniversitesi Mimari Koruma Programları zorunlu ve seçmeli dersler

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
<p><i>Koruma Programı:</i> Koruma ve Yenileme: Teori, Yasa ve Uygulama Yapı İnşaatı ve Onarımı Tarihi Yapı Analizi ve Dökümantasyonu Mimarlık Tarihi 1 ve 2 Koruma için Tasarım Koruma Ekonomisi Araştırma Yöntemleri Tez Çalışması</p>	
<p><i>Uluslararası Mimari Yenileme ve Gelişim Programı:</i> Mimarlık, Kültür ve Gelenek Yenileme Uygulamaları Küreselleşme, Çevre ve Gelişim Yenileme ve Gelişim Projesi</p>	<p><i>Uluslararası Mimari Yenileme ve Gelişim Programı:</i> Gelişim ve Kentleşme Kırsal Mimari, Sürdürülebilirlik ve Gelişim Kentsel Tasarım Teorisi 1 ve 2 Sürdürülebilir Turizm Planlaması Turizmin Yorumlanması Tez / Tasarım Projesi Serbest çalışma Araştırma Metodları</p>

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMALAR

İncelenen Türk üniversitelerindeki mimari koruma / restorasyon yüksek lisans programlarında çeşitli ortaklıklar ve farklılıklar görülmektedir. Koruma teorisi, mimarlık tarihi, tarihi çevre koruma dersleri ortak dersler arasında görülmektedir. Tarihi yapı malzemeleri incelemeleri, yerel mimari, arkeoloji ve dünyadaki uygulamalar hakkında bilgi veren dersler ise farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ders çeşitliliğinin çoğaltılması, staj ve uygulama imkanlarının artırılması gerekmektedir.

Araştırılan yurtdışı örneklerinde ise ders programlarında uzmanlaşmaya yönelik derslerin varlığı dikkat çekicidir. Farklı konularda verilen, özellikle yerel mimari ile ilgili dersler eğitimi çeşitlendirmektedir.

Türk üniversitelerindeki mimari koruma / restorasyon yüksek lisans programlarında yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Mimari korumanın vizyonu uzmanlaşmaya yönelik çalışmalar yapılmasını içermelidir. Uzmanlaşma çalışmaları, ilk aşamada ICOMOS bilimsel komitelerinin ana başlıkları temel alınarak başlatılabilir (mimari miras yapılarının analizi ve korunması, sit alanlarının korunması, mimari miras yönetimi

vb.). Düzenlemelerde kısa dönemli ve uzun dönemli amaçlar tanımlanarak gerçekleştirilmelidir.

Koruma kapsamında disiplinlerarası derslerin tanımlanması, ders programlarında küresel değişimin kültürel miras üzerindeki etkileri, mimari korumanın dünyadaki uygulamaları gibi derslerin dahil edilmesi, koruma alanında çalışan öğrencilere Osmanlı Türkçesinin öğretilmesi, mimari uygulamalar ve projeler bazında öğrencilere staj imkanları yaratılması, kısa dönem hedefleri olarak tanımlanmalıdır.

Uzun dönemde ise mimari koruma/restorasyon eğitiminin geliştirilmesi için, deneyim kazanmak ve kazanılan deneyimlerin paylaşılması için Türk/yabancı üniversiteler ve laboratuvarlar ile işbirliğinin sağlanması ve ortak çalışmaların gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

2004 yılında mimarlara Avrupa'da serbest çalışma hakkını veren Avrupa Birliği kararından sonra, Türkiy'de akreditasyon konusu gündeme gelmiştir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak mimarlık alanında mimarlık okullarının Avrupa'da ve Amerika'da akreditasyonunun sağlanması için pek çok çalışma yapılmaktadır.

Akreditasyon uluslararası platformda mimari koruma/restorasyon araştırmaları alanında da önemli bir konu olarak gündemdedir. İngiltere'de ve İskoçya'da mimari koruma önemli çalışmaları ve etkileri olan iki kuruluş (English Heritage ve Historic Scotland), koruma alanındaki uzmanlıkların akreditasyonunu sağlayacak bir sistem üzerinde profesyonel enstitüler ile birlikte 1993 yılından beri çalışmaktadırlar. Bernard Feilden'in koruma alanındaki eğitim hakkında yazdığı uluslararası kılavuz niteliğindeki yayın (Feilden, 1993) ile birlikte başlayan bu çalışma, 2003 yılında koruma akreditasyonu hakkındaki çerçeve stratejiyi tanımlayan bir yayınlı devam etmiştir (Historic Scotland, 2003).

Amerika'da koruma alanında akreditasyon çalışmaları Amerikan Koruma Enstitüsü (American Institute for Conservation) tarafından yürütülmektedir, ancak İngiltere'den farklı olarak tartışmalar koruma uzmanlığını belirleyecek yazılı bir sınav sistemi hakkında sürdürülmektedir. Küresel ticaretin gelişimi gözönüne alınırsa, koruma uzmanlığının tanımlanması ve akreditasyonu hakkındaki uluslararası tartışmaların devam edeceği açıktır.

Küreselleşen dünyada kültürel miras ülkelerin kimliklerini tanımlayan temel unsurlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye mimari koruma/restorasyon alanındaki eğitim sistemini dünyadaki gelişmelere uyarlamak zorundadır. Mimari kültürel mirasın korunması ancak eğitimle mümkündür.

KAYNAKLAR:

Ahunbay, Z., 1996, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Akın, N., 1982, "Koruma Eğitiminde İTÜ Mimarlık Fakültesi Lisansüstü Restorasyon Dalı Deneyimi ve Düşündürdükleri", Koruma Eğitimi Semineri, 4-6 Şubat 1982, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü, Ankara.

Anonim, 2000, "Mimarlık Okullarının Lisans Programında Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon Eğitimi Sempozyumu, 6-7 Nisan 2000", İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

- Anonim, 2000, Mimarlık Eğitiminde Koruma, Doğan Kuban Semineri 2000, Mimarlık okullarının Lisans Programlarında Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Eğitimi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayını.
- Asatekin, G., 2004, Kültür ve Doğa Varlıklarımız-Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Istanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı, tanıtım kitapçığı, 2000.
- Feilden, B., 1993, International Guidelines on Education and Training , ICOMOS. Framework Strategy for Conservation Accreditation, Historic Scotland, 2003.
- Madran, E. and Özgönül, N., 2005, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB, Mimarlar Odası, Ankara
- URL 1. www.mimarist.org/belgedocs/mimegitim.pdf
- URL 2. <http://www.mimarlik.ktu.edu.tr/mobbig%20veritabani.xls>
- URL 3. www.odtu.edu.tr/academic/grad.php
- URL 4 http://www.mmr.yildiz.edu.tr/Yeni4/PAGE/TEZ/tez_mim_rryl.html
- URL 5 <http://search.fbe.itu.edu.tr/drskont/detview0.asp?pid=47>
- URL 6 www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=16792
- URL 7 http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/fen_bilimleri_enstitusu.aspx
- URL 8 <http://www.design.upenn.edu/historic-preservation/degrees-offered>
- URL 9 <http://www.arch.columbia.edu/programs/historic-preservation>
- URL 10 <http://www.york.ac.uk/archaeology/postgraduate-study/taught-postgrads/masters-courses/conservation-studies/>
- URL 11 <http://www.brookes.ac.uk/schools/be/about/architecture/index.html>
- URL 12 <http://www.international.icomos.org/adcom/malta2009/symposium.htm>
- URL 13 <http://www.international.icomos.org/home.htm>
- URL 14 http://info.aia.org/nwsltr_hrc.cfm?pagename=hrc_a_0908_fidler
- URL 13 http://www.ihbc.org.uk/context_archive/63/qualifications/progress.html

EMİNÖNÜ YENİ CAMİ HÜNKAR KASRININ İÇ MEKAN TEFRİŞİNİN PROJELENDİRİLMESİ VE UYGULAMASI

M.ERDAL EREN⁹

ÖZET

Venedik Tüzüğü'nün tanımlar bölümünün 2.maddesinde belirtilen "Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar tarihi bir belge olarak da korumaktır" kavramı düşünce yaklaşımı olarak ele alınacaktır.

Ülkemizdeki mimarlık restorasyon eğitiminde de bu temel ve evrensel tanımlama öncelikle gözetilmeli; kimi mimarlık okullarında izlenmekte olan ve mimarlığı daha farklı bir hizmet türü olarak görme ve öğretme eğilimleri taşıyan anlayışlar da gözden geçirilmelidir. Mimarlık restorasyon eğitimi de mimarlık mesleğinin, mimari tasarım sürecinin içinde çok önemli bir durumu ifade ediyor; yani teknoloji geliyor, geleneksel yapı sistemlerine verilen katkı aynı eğitim sürecinde buluşmuyor. Eğitim sistemlerinin birbirinden bağımsız kılınması, özgür kılınması, tasarımda bu bağımsız sistemlerin nasıl bir araya getirileceğine yönelik yeni yaklaşımların artırılması gerekir.

Bu nedenle mimarlık öğrencilerine; tasarımın yanında geleneksel yapılar ve yeniden düzenlenmesiyle ilgili faydalı olacağına inandığım case- study çalışmamı bu bildiri ile sunmak istiyorum. Eminönü'nde ki "Yeni Cami Hünkâr Kasrı'nın İç Mekân tefrişinin projelendirilmesi ve Uygulaması" çalışmasının, yeniden işlevlendirme tasarımı, renderler ve geleneksel ve çağdaş iç donatılarının özgün duruma uygun senaryolaştırılması açısından mimarlık eğitimine etkilerinin olacağını düşünüyorum. Hünkâr Kasrı'nın iç mekânının tefriş projesinin 1/100 ve 1/50 plan ve kesitlerinin, görünüşlerinin proje çizimleri ve yeni imalatların 1/20 ve 1/5 , 1/2, 1/1 ölçekte detay çizimleri üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler/Key Words: Mimarlık Eğitimi, Yeni Cami Hünkâr Kasrı, Yeniden İşlevlendirme, Belge, Müze,

ABSTRACT

Regulation defines the part of Venice 2.maddesinde the "preservation of the monuments and onarılmasındaki aim them as a historical document as well as a work of art is to protect" concept will be discussed as an approach to thinking.

⁹ Yrd. Doçent Dr. Beykent Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

Regulation defines the part of Venice second article the "Preservation of the Monuments and architectural restoration aim for them as a historical document as well as a work of art is to protect" concept will be discussed as an approach to thinking. Restoration of architectural education in our country, primarily in the identification of this fundamental and universal must be fostered, in some schools of architecture and the architecture of which were classified as a different type of service with the vision and insights on trends in teaching should be reviewed. Restoration of the architectural profession of architecture education, the situation represents a very important in architectural design process, so the technology is developing, in kind contribution to the educational process meet traditional building systems. Independent of each other making the educational systems, enabling free, will come together to design new approaches to how this stand-alone systems should be increased.

For this reason, students of architecture; Sultan's Resting Palace's interior design, rearrangement of the traditional structures and I believe it would be useful on a case-study work and would like to present this paper. Eminonu that the "New Mosque Sultan's Resting Palace Interior Design and Practice" Furnishing study, design reuse, renders and interior accessories for traditional and contemporary architecture in terms of specific training effects senaryolaştırılması think it would be appropriate for the situation. Sultan's Summer Palace project, the internal space is furnished with 1 / 100 and 1 / 50 plans and sections, project drawings and the appearance of new productions 1 / 20 and 1 / 5, ½, 1 / 1 scale, detailed drawings were produced.

1. GİRİŞ

Osmanlı dönemi Türk mimarisinde yapımı en uzun sürede tamamlanabilen camisi Eminönü'nde ki Yeni Cami'dir. Bugünkü Mısır Çarşısı, Valide Sultan Türbesi ve Hünkâr Kasrı da Yeni Cami Külliyesi'ne aittir. Başlı başına önemli bir yapı olan Hünkâr Kasrı ve Hünkâr Mahfili çini ve sedef süslemeleriyle büyük öneme sahiptir. Özellikle Hünkâr kasrının çinileri XVII. yüzyılın ilk yarısının en zengin koleksiyonlarından biridir. Bu çinilerde mavi renkler hâkimdir ve teknik açıdan bir gerileme söz konusu olsa da kompozisyon bakımından çok zengin örneklerdendir

Yapımına III. Murat'ın karısı, III. Mehmet'in annesi olan Safiye Sultan tarafından 1597 yılında başlanmıştır(Ateş -). Caminin planları Koca Sinan'ın da öğrencisi olan mimar Davut Ağa tarafından çizilmiştir. (Eren,1984).1597 yılında inşasına başlanan yapının yapımına daha sonra Dalgıç Ahmet Ağa devam etmiş ve inşaat 1603'e kadar sürmüştür. Ondokuzuncu padişah olarak Osmanlı tahtına çıkan Sultan IV. Mehmed'in annesi Hatice Turhan Sultan'ın dikkatini yarım kalan bu cami çekmiş, Yeni Cami ve Külliyesi Ser Mimarı Hassa Mustafa Ağa tarafından (Demiriz -).1663 yılında bitirilmesini sağlamıştır. Yeni cami külliyesi, cami, hünkâr kasrı, Darül-Kurra (yüksek hafız okulu), Sıbyan Mektebi (ilkokul), Mısır Çarşısı ve sebilden meydana gelmektedir (Kılıçoğlu 1978)

2. MİMARİSİ

2.1. Tarihçesi

XVII. Yüzyılın başlarından itibaren İstanbul camilerinde bir yenilik olarak görülen Hünkâr Kasırları yapılmaya başlanmıştır. Bunların cami içerisindeki Hünkâr Mahfilleri ile yakın bir bağlantısı vardır. Adeta küçük ölçüde yapılmış bir Türk evi şeklindedirler. Padişah namazdan önce ve sonra bir süre burada dinlenir. Namaz vaktini bekler. Abdest alır ve bazı devlet işlerini de görüşürdü(Kuban 1994)Caminin kible duvarı arkasında görkemli bir kapıdan yüksek Hünkâr Kasrı'na bir rampa ile çıkılır. Bu kasır denize bakan biri kubbeli iki büyük oda, bir eyvan ve odalar arasında bir helâdan oluşur. Eyvanlardan bir aralığa ve galerili bir sofadan cami içindeki hünkâr mahfiline geçilir. Kasırdan hünkâr mahfiline geçişte revaklı galerinin çini kaplaması dönemin en güzel örneklerindedir. Valide Turhan Sultan için yapıldığı bilinen ve klasik Türk konutunun bütün özelliklerini taşıyan bu kasır, boğazi, Galata'yı ve limanı seyreden olağanüstü bir konumdadır (<http://www.yapi.com.tr>).

2.2. Restorasyonu ve işlevlendirilmesi

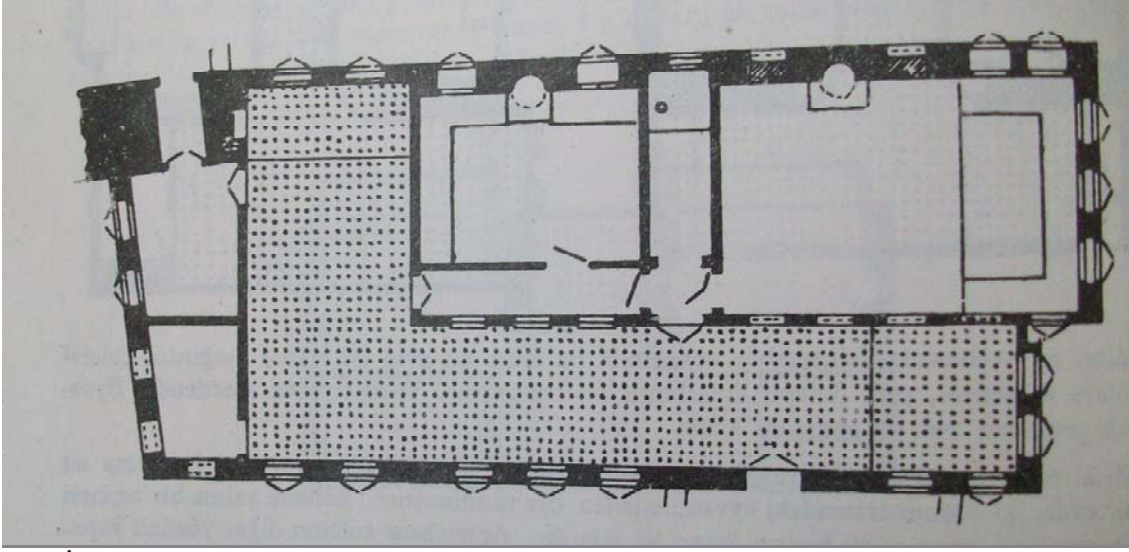
ITO tarafından, desteklenen Hünkâr Kasrı'nın Restorasyonu ve iç mekânının müze olarak değerlendirilmesi çalışmaları , İç Mekân tefrişinin projelendirilmesi ve Uygulaması, alternatifli olarak farklı sergi konseptleri çerçevesinde senaryolar ve mekân düzenleme önerileri getirilerek bir proje ve müze düzeni önerileri çalışmasıyla yapılmaktadır.

Söz konusu proje, alternatifli olarak farklı sergi konseptleri, senaryolar ve mekân düzenleme çerçevesinde önerileri kapsamaktadır. Tasarımlar,rendirler ve özgün - yeni imalat objeleriCD ve tıpkıbasım şeklinde üretilmiştir.. Hünkâr Kasrı'nın iç mekânının tefriş projesinin 1/100 ve 1/50 plan ve kesitlerinin, görünüşlerinin proje çizimleri ve yeni imalatların 1/20 ve 1/5 , 1/2, 1/1 ölçekte detay çizimleri bitirilmiş ve ilgili uzamanların onayı alınmıştır ve özgün ve yeni imalat objelerin teknik şartnameleri ITO'ya teslim edilmiştir. Ancak müze açılana kadar değişimlere göre detaylar daha da ileri aşamaya getirilecektir.

Hünkâr Kasrına ait özgün objelerin geri teslim edilmesi ile ilgili yazılar ve görüşmeler takip edilmekte ve Müze açılana değin koordinasyon görevi devam edilmektedir.Hünkâr Kasrı'na belirlenecek objelerin getirilmesi ve yerine konulmasını için ilgili kurum-müzeler ve kuruluşlarla her türlü görüşmelerin yapılması sağlanmaktadır.

3. BELGE ARAŞTIRMA

Hünkâr Kasrı hakkında yazılı ve görsel belgelerin araştırılması hızla ilerlemektedir. İç mekânın plan ve yerleşim planının geçmişteki durumunu gösteren plan belgesi ve iç mekândaki çinilerin ortadan yok olmadan ki durumunu gösteren özgün renkli fotoğraflar ve IRCİCA'da 90839/14-15(Hünkâr Mahfili) ve90619/19(camlı bölüm)nolu belgelerdeki fotoğraflarla Hünkâr Kasrıdan Hünkar Mahfiline geçişteki Tasarım balkonun denize bakan cephesinin 20.yz. Başlarında camla kapalı olduğu tespit edilmiştir

F.1 İç mekanın plan ve yerleşim planının geçmişteki durumunu gösteren plan belgesi (Eldem 1968).

F.2 İç mekanda Baş Odanın özgün yerleşimi tasarımı.(Eren 2010)

Anıt eserlerin korunması için, rölöve, restorasyon, restitüsyon ve rekonstrüksiyon proje hazırlama çalışmaları ve laboratuvar çalışmalarının yanında iç mekanın yeniden işlevlendirilmesi çalışmasında yapının özgün durumuna sadık kalarak iç mekanın tefrişinde Sultan IV.Mehmed (Avcı Mehmed)ın Cuma selamlığına gelişi ele alınmıştır. Bu bildiride dünya kenti İstanbul'a , Boğaziçinin incisi yapılardan olan Eminönü Yeni Cami ve Külliyesine verebileceğimiz bilimsel sonuçlarının diğer kültür eserlerimizde de değerlendirebileceğimiz sonuçlarını irdeleme olanakları sağlanmaya çalışılacaktır.

F.3.İç mekandaki çinilerin ortadan yok olmadan ki durumunu gösteren belgesel görünüş. (Eldem -).

4. SONUÇLAR

Mimarlar Odası tarafından 3-5 Aralık 2001 tarihinde "Mimarlık ve Eğitim Kurultayı"nde Genel Değerlendirme Sonuç Bildirgesinde belirtildiği "Mimarlık eğitiminde isteklilik ve beceri esastır. Mimarlık, yukarıda vurgulandığı şekilde, temelde "yetenek" ve "beceri" gerektiren bir kültür faaliyeti ve sanat eylemi olma özelliği taşımaktadır. Bu nedenlerle, mimarlık eğitiminin tercihinde de adaylarda öncelikle böylesi bir mesleğe "istekliliğin" bulunması gözetilmeli ve bu istekliliği destekleyecek şekilde, söz konusu "yetenek" ve "beceri"leri önceden edinmiş ya da edinmeye yatkın olmaları "aranmasının yanında ülkemizde en az "çağdaş mimarlığın" kadar "tarihsel mimarlığın olduğunu" da geleceğe miras bırakılacak nitelikte bir kültür ve uygarlık birikimi yaratılması gerektiği yönünde beklentilerimizi mimarlık öğrencilerine de ülkemiz koşulları dikkate alınarak aktarılmalı, güçlendirilmeli ve geliştirilmesi gerekliliğine inandığımı belirtmek isterim.

KAYNAKLAR

1. Ateş, İbrahim. İstanbul Yeni Camii ve Hünkar Kasrı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul, tarihsiz
- 2-Eren, E.1984. "Anıtlarımızın Koruma Faaliyetlerinin Örgütlenmesi Üzerine Öneriler", Milli Saraylar Sempozyumu, İstanbul
3. Demiriz, Yıldız. Geç Dönem Osmanlı Mimarisi, www.istanbul.edu.tr/bolumler/guzelsanat/gecdonem.htm

4. Kılıçoğlu, S. 1978. Meydan Larousse, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti. , İstanbul
5. Kuban, D.1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul
- 6-http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/mimarlik-egitimi-ve-oncesi-uzerine_713.html?HaberID=58247 yapı com.tr

FOTOĞRAFLAR

- F.1 Eldem Sedat H. 1968.Türk Evi Plan Tipleri, İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi, 2. baskı , İstanbul
- F.2 Eren ,E.Tasarım,Mayıs 2010 İstanbul.
- F.3.Eldem S. H., Türk Mimari Eserleri, Yapı Kredi yayını, 30.yıl kuruluşu adına, İstanbul

2. OTURUM

25 Kasım 2010 Perşembe, 15.30-17.15

Malazgirt Salonu

Mimarlık Eğitimi ve Kültür İlişkisi
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gediz Uruk

Arş . Gör. Sinem Kaya, Doç. Dr. Zeynep Uludağ
Mimarlık Eğitiminde Küreselleşme ve “Yer” Kavramı

Arş . Gör. Serap Durmuş
Kültürel Kimlik ve Mimarın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme

Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAKIR, Arş. Gör. Mine Sungur
Mimarlığın İçi / Dışı

Yrd. Doç . Dr. Fatih Us
21. Yy. Mimarlık Eğitiminde Sinema Sanatının Yeri ve Önemi

Öğr. Gör. Dr. Muteber Erbay
Mimarideki Küreselleşme ve Türkiye Mimarlığı Üzerine etkileri

MİMARLIK EĞİTİMİNDE KÜRESELLEŞME VE YER KAVRAMI

SİNEM KAYA¹⁰, ZEYNEP ULUDAĞ¹¹

ÖZET

Mimarlık sosyal hayatla ve kültürle son derece yakından ilişkili bir disiplindir. Özünde bir eyleme, tasarlama ve tasarlanana inşa etmeye yönelik olduğu için; felsefe, sanat, teknoloji, bilim gibi birçok farklı alanı barındırmaktadır. İnsanın sosyal ve fiziksel doğası ve kültür; mimarlık mesleğinin alt yapısını oluşturan önemli faktörlerdir. Yaşamla bu denli birebir ilişkili olan bu mesleğin, eğitim alanı da farklı kültürlerin sürekli etkileşim içinde olduğu bir alandır. Küreselleşme kavramında da kültürler arası bir etkileşim ve ortak dünya kültürünün oluşturulması hedefi vardır. Kültürel alt yapıyla birebir ilişkili olan eğitim sistemi ve modelleri de küreselleşmeden etkilenmekte ve kendini yenilemektedir.

Küreselleşme; hayatın ritminin arttığı, teknolojik gelişmelerin hız kazandığı, farklı kültürlerin etkileşimde olduğu günümüzde; tartışılan en önemli kavramlardan birisidir. Sosyal, kültürel, ekonomik olmak üzere farklı boyutları bulunan küreselleşme; ekonomi, politika, eğitim, mimarlık, gibi fen ve sosyal bilimlerin pek çok alanında tartışılmaktadır. Küreselleşmenin kültüre en büyük etkisi ise; kültürel altyapıya zemin oluşturan eğitim alanında olmaktadır. Sosyal hayatla ve doğrudan kültürle bağlantılı bir meslek olan mimarlıkta da küreselleşmenin etkileri gerek eğitim gerekse de tasarım boyutunda görülmektedir.

Ancak mimarlığın kuramsal alanında küreselleşme yer/yerellik kavramları karşısında duran bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Küreselleşmenin getireceği standartlaşma, “yer” kavramıyla nasıl bir zıtlık oluşturacaktır? Bu zıtlık mimarlık eğitiminde özellikle tasarım alanında kendini nasıl hissettirecektir? Küreselleşmenin getirdiği ortak kültür mimarlık eğitimine nasıl yansıtacaktır? gibi sorular akla gelen birçok sorudan yalnızca birkaçıdır. Mimarlık eğitiminde çok önemli bir kavram olan “yer” kavramı küreselleşme kavramıyla birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gereken önemli bir tartışma alanıdır. Proje stüdyoları her zaman kuramsal tartışmaların tasarımlarla birlikte sürdürülebileceği önemli çalışma alanlarıdır. Bu çalışma küreselleşme, küre-yerelleşme ve yer kavramı üzerine gelişen kuramsal tartışmaları öğrencilerin tasarımları üzerinden deneyimleyen ve aktaran bir çalışmadır.

¹⁰ Araş.Gör. Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker GSTF Mimarlık Bölümü, KARABÜK

² Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ANKARA

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, küre-yerelleşme, yer, mimarlık eğitimi.

ABSTRACT

Architecture is a discipline closely related to social life and culture. Since it originates from an event, a design and construction of a design, it contains many different areas like philosophy, art, technology, science etc. Social and physical nature of man and culture, are important and essential factors of architecture as a profession. This profession which is directly associated with one-to-one life; its educational field is in a continuous interaction with different cultures. A cross-cultural interaction and the creation of a common goal of world culture exist in the concept of globalization. Education system and the models, associated with one-to-one cultural background, are also affected by globalization and renew it.

Globalization is one of the most important concepts discussed today, which has an increased rhythm of life, accelerated technological developments and interaction with different cultures. Globalization, which has different dimensions like social, cultural and economic, is also discussed in many fields including the economy, politics, education, architecture, science and social sciences. The biggest effect of globalization on culture is, the area of education, which constitute a ground for cultural structure. The effects of globalization are seen in architecture as a discipline which is directly related to social life and culture in the fields of education and design.

However, in architectural theory globalization creates a field of discussion against the concept of place. How the concept of standardization that is emerging out of globalization, creates a contrast with the concept of “place”? What does this contrast indicate in the design field of architectural education? How will the universal culture of globalization be interpreted in the architectural education? Such questions are just a few of the many questions which come to mind. “Place” is a very important concept in architectural education, which should come up with the concept of globalization and should be evaluated together as an important area of discussion. Project studios are always important operational areas where the theoretical discussions can be deciphered with the design works. This study is experiencing and evaluating architectural theoretical discussions on the concepts of *globalization*, *glocalisation* and *place* via students’ design works.

Key Words: Globalization, glocalisation, place, architectural education.

1. GİRİŞ

Yer kavramı mimarlık kuramında yalnızca mimarlar tarafından değil sosyal bilimciler tarafından da tartışılan bir konudur. Mimarlıkta ‘yer’ mekansal olduğu kadar sosyal bir üründür. İnsan bedeninin vazgeçilmez fiziksel ihtiyacı olduğu kadar insanın sosyal bir varlık olarak yaşamını sürdürebilmesi için de bir araçtır. Mimarlığın özü ve özgünlüğü; zaman, mekan ve yaşam üzerine kuruludur. Mekan, içinde konumlandığımız, kendi var olma olasılıklarını keşfettiğimiz bir “ortam”, özne ve nesnenin bulunduğu yaşanan bir “yer”, olarak tanımlanabilir (Aydınlı 2002). Yer ve mimarlık arasındaki güçlü ilişki mimarlığın kuramsal çalışmaları içerisinde

sıkça ele alınır. Tasarım ve yerin kaçınılmaz diyalogu mimarlık eğitiminde her zaman vurgulanmıştır. Reddedilse bile vazgeçilmez bir tasarım kriteri olan *yer* mimari projelerde tasarımcının kararlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Yer referansları proje kararlarında tasarımcı için bir başlangıç noktası olmuştur.

Küreselleşme ise; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal boyutları olan; yerel bağlam ile evrensel değerlerin etkileşiminden doğan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern çağda değişen yaşam koşulları, değişen tüketim kültürü ve teknolojiler sayesinde sınırların giderek yok olduğunu; evrenselliğin ön plana çıktığını görmekteyiz. Farklı yaşam biçimleri küreselleşmenin sonucu olarak birbiriyle etkileşmektedir. Bu etkileşim her zaman küresel olanın hakimiyeti ve yerel kültürü dönüştürmesi ya da ortadan kaldırması ile değil; karşılıklı iki kültürün iç içe geçmesi ve etkileşimi olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme pekçok alanı etkilediği gibi mimarlık ve mimarlık eğitimini de etkilemektedir. Mimari tasarım sürecinin yer ile olan kaçınılmaz diyalogunu düşünüldüğünde; yerellikleri birbirine bağlayan küreselleşmenin bu diyaloga olan etkisinin ne yönde ve ne ölçüde olacağı da tartışılmaktadır. Mimarlık eğitiminde tasarım sürecinde *yerin* ele alınışı ve tasarımdaki belirleyiciliği tasarım stüdyosu eğitiminin temelinde yer alır. Yerel değerlerin ve yere ait verilerin tasarımı yönlendirmesi; öğrencilerin tasarım kararlarında ne derece etkili olacağı proje stüdyosunun tartışma konusudur.

Çalışma kapsamında, küreselleşme ve yer kavramları mimarlık eğitiminde proje stüdyosunda küresel bir mimari program çerçevesinde tartışılmaktadır. Tasarımda *yer kavramı* kültür, tarih, sosyal yapı, politik ve ekonomik durumlar gibi farklı boyutlarıyla ele alınmaya çalışılmaktadır. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Atölye 1 stüdyosu¹² ve Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi'nin¹³ 2009-2010 güz döneminde ortak olarak yürüttükleri “İnsan Ticareti Mağdurları İçin Barınma/Sığınma Mekanları Tasarımı” stüdyosunda ortaya çıkan öğrenci projeleri üzerinden bir okuma yapılmaktadır. Tasarım problemi küresel bir mimari programı işaret etmektedir. Projenin tasarlanacağı yer Safranbolu ilçesidir. Dünya Kültür Mirası kapsamında korumaya alınmış olan bu özel beldenin yakınlarında bulunan kanyon ve çevresi proje alanı olarak tanımlanmıştır. Mimarlıkta *yer kavramının* belirtilen mimari proje stüdyosu çerçevesinde farklı kavramsal açılardan ele alınışı ve öğrenci projeleri üzerinden farklı açılardan yorumlanması önemli bir deneyim olmuştur. Bu deneyim kavramsal tartışma ile birlikte öğrenci projeleri üzerinden bu çalışmada aktarılmaktadır. Sonuç olarak; bu çalışma, mimarlıkta ‘*yer*’ kavramını fiziksel olduğu kadar sosyal ve kültürel boyutlarıyla irdeleyen, çok boyutlu bir değerlendirme niteliğindedir.

¹² Prof.Dr. Nur Çağlar, Doç.Dr. Zeynep Uludağ, Öğr.Gör.Dr. Adnan Aksu, Öğr.Gör.Dr. Giorgio Gasco, Yarı zamanlı Öğr.Gör. Yüksek Mimar Erdal Sorgucu, Arş.Gör. Murat Sönmez, Arş.Gör.Gülşah Güleç Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ANKARA

¹³ Prof.Dr. Gülser Çelebi, Yrd.Doç.Dr. Gülsu Ulukavak Harputlugil, Öğr.Gör. Timuçin Harputlugil, Arş Gör.Sinem Kaya, Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker GSTF Mimarlık Bölümü,KARABÜK

2. YER KAVRAMI

Yer kavramının çok çeşitli tanımları vardır. “Yer” ülke, bölge; arazi, arsa; yaşanılan oturlan şehir, kasaba; (coğrafyada) yerküre, dünya v.b anlamlara gelmektedir. Yer kimi zaman sadece fiziksel anlamıyla öne çıkmış; kimi zaman ise ruhsal boyutuyla tanımlanarak farklı anlamlar yüklenmiştir. Birçok sosyal bilimci ve mimar yer kavramı ve insan coğrafyası üzerinde çalışmış ve yer/mekan kavramlarını, insan bedeni, insanın sosyal ve kültürel yapısı, tarih ve coğrafya ile ilişkilendirerek çok boyutlu bir mekansal yapı olarak tanımlamıştır. Norberg Schulz, Aldo Rossi, Kevin Lynch, David Harvey ve Manfredo Tafuri’nin çalışmaları ile; Heidegger’in yer üzerine okumaları, kavram hakkındaki önemli çalışmalardandır.

Heidegger (1889-1976) yerin anlamına ilişkin yaptığı çalışmalarda; yere kendi başına bir sorun olarak bakmıştır. Yere bir çeşit var olma sorunu olarak yaklaşmıştır. (Heidegger 1971). Norberg Schulz yerin ruhundan (*genius loci*) bahsederek, mekanı anlamsal olarak sorgulamakta ve mimarlığı *yerin ruhunu açığa çıkaran bir eylem* olarak nitelendirmektedir. (Schulz 1980).

Yer kavramı içinde ait olma duygusunu da barındırır. Yer kavramı ait olma duygusu ile aklın durumu, pratik ilgileri ve anlama (kendi dışına çıkararak gerçekliği anlama) modunun birlikteliğini yansıtır. Norberg Schulz’a göre insanın temel ihtiyacı, “varlığını anlamlı hale getirmek” ihtiyacıdır (Schulz 1980; Eren 2006).

Giddens (1984:18) *yeri*; coğrafi olarak konumlandırılmış fiziksel eylemin alanı olarak tanımlar. Modernitede; zaman ve mekânın yerin özelliklerinden ayrıldığını, uzak ilişkilerin sosyal örgütler aracılığı ile kurulduğunu belirtir (Giddens 1990). Giddens için; küreselleşme mekanizmalarının önemi *yerlerin küresel süreçlerle etkileşmeleriyle bağlantılıdır* (Aslanoğlu 1998).

2.1 Mimarlıkta “Yer” Kavramı

Mimarlık özünde bir eyleme, tasarlamaya ve tasarlanana inşa etmeye yönelik olduğu için mimarlığın en özgün ve ayırıcı özelliği olarak gösterilen mekân kavramı çok boyutludur. Mekânın anlamı ancak belirli ilişkiler sistemi içerisinde kurulur ve bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıdan bağımsız olamaz. Sosyal mekân karmaşık, heterojen, belki de süreksiz; ancak her durumda fiziksel mekândan farklı özelliklere sahiptir. Sosyal ve coğrafi mekânı incelemeyen sosyal süreci, sosyal süreci bilmeden de mimari ve kentsel mekânı anlamamız mümkün değildir. Dolayısıyla mimarlığın özü ve özgülüğü zaman, mekân ve yaşam üzerine kuruludur.

Mimarlık ile yer arasındaki ilişkiyi Norberg Schulz (1980) “Yer, yapısal arayışımızın başlangıç ve bitiş noktasıdır” sözüyle ifade etmiştir. Moneo (1998) ise; “Mimarının ön koşulunun yer olduğu”nu, tekil ve benzersiz bir yer olmadan mimarının var olamayacağını öne sürmüştür. Ona göre mimari her şeyden önce ait olduğu yere uygun olmalıdır ve yerin özüne zarar vermemelidir. Yerin özüne zarar verilmemesi gerektiği fikrini Norberg Schulz da vurgulamaktadır. Schulz’a göre “Mimarlık yerin ruhunu görselleştirme çabasıdır”. Yerin ruhu ise; karakter ve mekân kavramlarına bağlı olarak analiz edilen bir olgu olarak değerlendirilebilir. Mimarının ön koşulunun yer olduğunu öne süren Moneo (1998), aynı zamanda mimarının yerden türediği yaklaşımına da karşı çıkmıştır. Ona göre, mimari ve yer arasındaki ilişki, bir neden sonuç ilişkisi değildir. Aynı zamanda, yeri bilmenin, onu çözümlenmenin, onu ayrıntılarıyla incelemenin mimari tasarım için “dolaysız ve apaçık” bir yanıt sağlamayacağını belirtmiştir. Buna göre mimarlık için yer; çok

önemli bir “girdidir”, fakat mimarının doğuş sebebi ya da sonucu olarak “kendisi değildir”.

2.2 Mimarlık Eğitiminde “Yer” Kavramı

Mimarlıkta “yer” kavramı tasarımı biçimlendiren ve tasarıma yön veren en önemli faktörlerden birisidir. Yerin referansları tasarımın anlamını, mekansal oluşumunu, çevre ile ilişkisini, sosyal ve kültürel yapı üzerindeki etkisini ve gündelik hayatı dönüştürme biçimini belirlemektedir.

Moneo’ya göre de, bir mimarın eğitimindeki en vazgeçilmez deneyimlerden birisi; yerin öz niteliklerini açığa çıkarıp, bunu tasarımlara yansıtılabilmeyi öğrenmek olmuştur. Moneo bu süreci, “*yerin fısıltısını dinlemeyi öğrenmek*” olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda yer, mimarının özgülleşmesine olanak veren bir faktör olması açısından da son derece önemlidir.

Mimarlık ile yer arasındaki kaçınılmaz diyalog, mimarlık eğitiminde de kendisini hissettirmektedir. Mimari proje stüdyoları mimarlığın kuramsal yönünü tartışırken mekanı farklı boyutlarıyla okumayı deneyimletirler. Sosyal ve kültürel yapı, gündelik hayat pratikleri, çevre verileri, peyzaj, topografya, yön, iklim gibi pek çok açıdan mekanı ve yeri tartışır. Proje konusu verildikten sonra yapılan ilk çalışmalar tasarımın yapılacağı yerin çok boyutlu olarak incelenmesi üzerine olmaktadır. İlk tasarım eskizleri oluşturulurken de yerin nitelikleri değerlendirilir ve öğrencinin yere kavramsal olarak nasıl yaklaştığı tartışılır. Tasarım yapılacak yer proje derslerinde gerek tarihi, gerek kültürel ve sosyal yapı, gerek coğrafi açıdan ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. Stüdyoda geliştirilen tasarımların yerin dönüştürmesi, yere farklı bir işlev ve anlam kazandırması ve kavramsal olarak bunu tartışması beklenir.

3. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme sosyal, kültürel, ekonomik ve mekansal boyutlarıyla çok farklı tanımlara sahiptir. Bazı kuramcılara göre küreselleşme, sınırların ortadan kalkarak dünyanın tek bir yer olarak algılanması iken; bazılarına göre ise; dünya çapındaki ilişkilerin yoğunlaşarak ortak dünya kültürünün oluşması ve paylaşılması olarak tanımlanmaktadır. Tüm boyutlarıyla küreselleşme; sosyoloji, ekonomi, politika, eğitim, mimarlık, bilim gibi pek çok farklı disiplinde ve alanda tartışılmaktadır. Hızla değişen dünyada küreselleşmenin etkisi mimarlık da dahil olmak üzere bir çok disiplinde hissedilmektedir.

Küreselleşme teorileri tartışılırken üzerinde en çok durulan nokta, küresel süreçleri ve etkiledikleri yerelliklerdir (Aslanoğlu 1998). Ulusal alanda üretilmiş pek çok değer küreselleşme kavramıyla birlikte sınırlarını aşarak evrenselleşme yolunda ilerlemekte, ortak bir dünya kültürü oluşturmaktadır.

Küreselleşme, genel anlamıyla kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal değerlerin yerel sınırlarını aşarak dünya çapında yayılarak kabul görmesidir (Nalçakan 2006). Giddens’a göre (1991:21) küreselleşme; varlık ve yokluğun kesişimi, uzaktaki sosyal olgu ve eylemin yerel bağlam ile etkileşimidir. Giddens küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak değerlendirirken içinde yaşadığımız dönemi de geç modernlik olarak tanımlamaktadır. Giddens’ın görüşüne göre; yerelliği belirleyen küresel koşulların etkisidir (Aslanoğlu 1998).

Robertson, Giddens'in küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak gören görüşlerine katılmamaktadır. Robertson'a göre küreselleşme (1992:21); farklı yaşam biçimlerinin karşılaşmasını içine alan bir süreçtir. Robertson bu bağlamda küreselleşme yerine süreçlerin önemini, küreselleşmenin heterojen yönünü vurgulayan *küre-yerelleşme (glocalisation)* kavramını önermektedir (Robertson 1994). Robertson'un *küre-yerelleşme* tanımı ile vurguladığı gibi, küreselleşme süreci, küresel olan ile yerel olanın, ya da daha genel bir ifadeyle evrensel ve tikelin iç içe geçmelerinin sonucudur. (Aslanoğlu 1998).

Dolayısıyla küreselleşme günümüzde sıkça tartışılan içinde *yerellikleri* de barındıran bir kavramdır. Küreselleşme gerek tasarıma, gerek bina tipolojilerine gerekse de tasarım eğitime yön veren önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. YER KAVRAMININ MİMARİ PROJELER ÜZERİNDEN OKUNMASI

Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Atölye 1 ve Karabük Üniversitesi Fethi Toker GSTF' nin 2009-2010 Güz Döneminde Yürüttüğü Ortak Stüdyo Çalışması:

“ İnsan Ticareti Mağdurları İçin Barınma/Sığınma Mekanları Tasarımı ”

4.1. Proje Konusu ve Yeri

Küresel bir sorun olan insan ticareti ile mücadele çalışmaları, ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılan ve işbirliği gerektiren önemli bir konudur. İnsan ticareti ile mücadele kapsamında yapılan çalışmalardan olan, mağdurlar için barınma birimleri tasarımı da stüdyonun konusu olarak seçilmiştir.

Projenin yeri olarak Karabük ilinin 1994 yılından beri dünya miras listesinde yer alan Safranbolu ilçesi seçilmiştir. Safranbolu ilçesi, Karabük ilinin en büyük ve en gelişmiş ilçesi olup, tarihi sit alanı olması açısından önemli bir yerdir.

Şekil 4.1.1. (1), (2) Safranbolu genel görünüm (Fotoğraf: S.Kaya, 2009).

Proje arazisi ise Safranbolu'da bulunan bir kanyonun çevresindeki eğimli bir arazidir. Proje arazisindeki kanyon birçok öğrenci projesi için önemli bir tasarım verisi olarak değerlendirilmiştir.

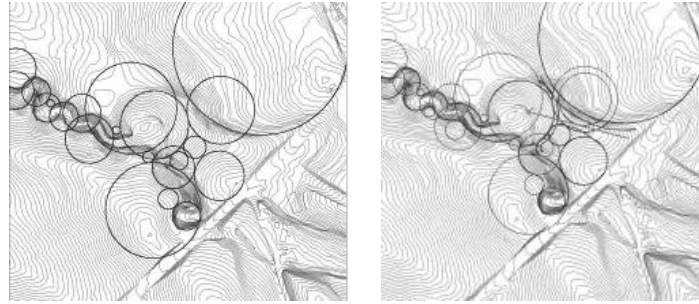

Şekil 4.1.2 Proje arazisi

4.2 Öğrencilerin Mimari Projelerinden Örnekler ve “Yer” Kavramı Tartışması
Stüdyoda “yer” kavramıyla ilgili kuramsal tartışmalar yapılmıştır. “Yer” kavramı yaşam, karakter/ruh, yön, kimlik, aidiyet kültür, çevre, yerellik, topoğrafya gibi alt başlıklarla ele alınmıştır. Proje arazisinin bulunduğu Safranbolu’nun sosyal yaşamı, gündelik hayat örüntüleri, kimliği ve kültürü tartışılmıştır. Yere ait veriler gerek fiziki, gerekse de sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmiştir. Yere aidiyet sorgulanmıştır. Tüm bu kuramsal tartışmalar öğrencilerin tasarım yaklaşımını etkilemiştir. Kimi zaman yerin kimliği, sosyal yaşamı, çoğu zamansa yerin coğrafi ve topoğrafik özellikleri tasarımlara yön vermiştir.

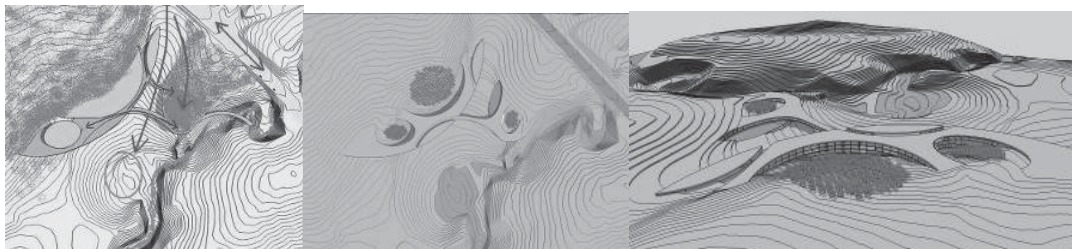
1.Fatih Özyay (Gazi Üniversitesi)

“Aidiyet ve yer” kavramları sorgulanmıştır. Yerin ayrıntılı analiz çalışmaları yapılarak, coğrafi veriler; kanyon, akarsu ve topoğrafyanın eğrileri tasarım için referans olmuştur. Yalnız yaklaşım ve yerleşim kararları değil tüm tasarım kararları bu referanslarla çalışılmıştır.

Şekil 4.2.1 Analiz Çalışmaları

Kanyon tasarımı önemli bir veri olarak ele alınmıştır. Doğa ile bütünleşen tasarım önerisi mekansal olarak kullanıcıya da bu olanağı sunmaktadır. Mağdur ve umudunu yitirmiş kullanıcıya doğa ile birlikte başlayacağı ve sürdürebileceği yeni bir yaşam alanı oluşturmaktadır. Dış mekan tasarımı iç mekan tasarımı kadar güçlü bir imgeye ve işleve sahiptir.

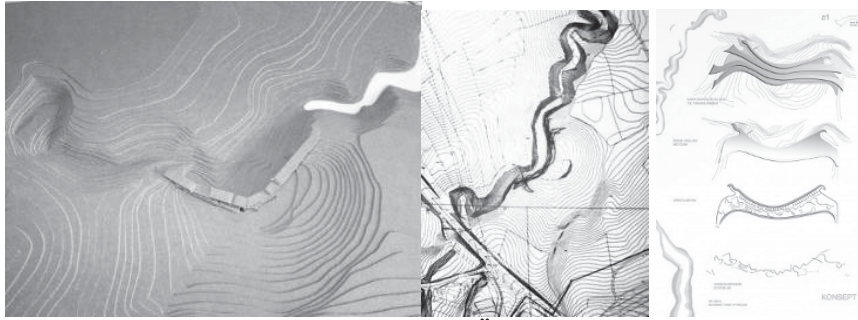

Şekil 4.2.2 Projeden örnekler

2. Raşit Ayparçası (Gazi Üniversitesi)

Kanyonun yapısı göz önüne alınarak tasarım oluşturulmuştur. Kanyonun kıvrımlı fiziksel yapısı, bir insanın hayat yolu olarak yorumlanmıştır. Kanyondaki kopukluklar umudunu kaybeden insanların hayattaki kopuklukları olarak yorumlanarak kanyonun fiziksel bütünlüğü tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu tasarım hem doğayı hem de umudunu yitiren insanları bir araya getirecek bir tasarım konsepti doğrultusunda geliştirilmiştir.

Yeri anlama ve yeniden anlamlandırma söz konusudur. *Yerin* fiziksel yapısından; yani somut verilerinden soyut bir anlam çıkarılarak tasarım yapılmıştır.

4.2.3 Proje Örneği

3. Volkan Güteryüz (Gazi Üniversitesi)

Kanyon içinde barındırdığı; aralık tanımlama, bir hat boyunca ilerleme, katmanlaşma gibi özellikleri ile ele alınmış ve tasarım konsepti oluşturulmuştur. Tasarımda kanyonun doğal yapısına en az müdahale ile dokunulmuştur. Doğal kanyona alternatif olarak ikinci bir kanyon tasarlanmıştır. Doğal kanyonun organik formuna karşın yeni kanyon mimari bir yapı önermesi olup kırık bir formda tasarlanmıştır. Bir kırık hat boyunca tasarlanmış olan mekanlar, hem dış mekan ve iç mekan bütünlüğünü güçlendirmekte hem de farklı işlevsel kullanımlara olanak tanımaktadır. Tasarımda *yerin* fiziksel özellikleri farklı ve yaratıcı bir yaklaşımla yorumlanmış ve tasarlanmıştır. Güçlü bir imgesel etki yaratılmıştır.

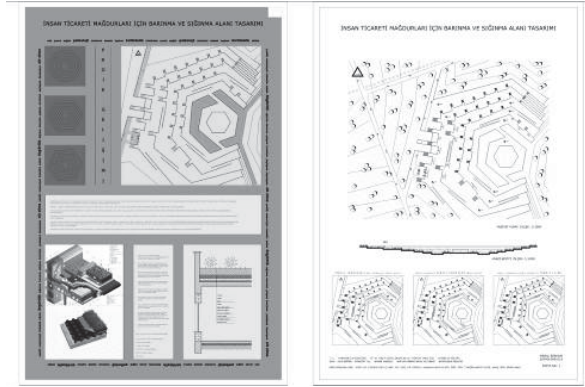

Şekil 4.2.4. Proje Örneği

4. Maral Behnam (Karabük Üniversitesi)

Tasarımda; *insan ticareti mağdurlarına bakış*, *araziye bakış* ve *yere bakış* olmak üzere üç farklı bakış açısı geliştirilmiştir. İnsan ticareti mağdurlarına bakış kısmında

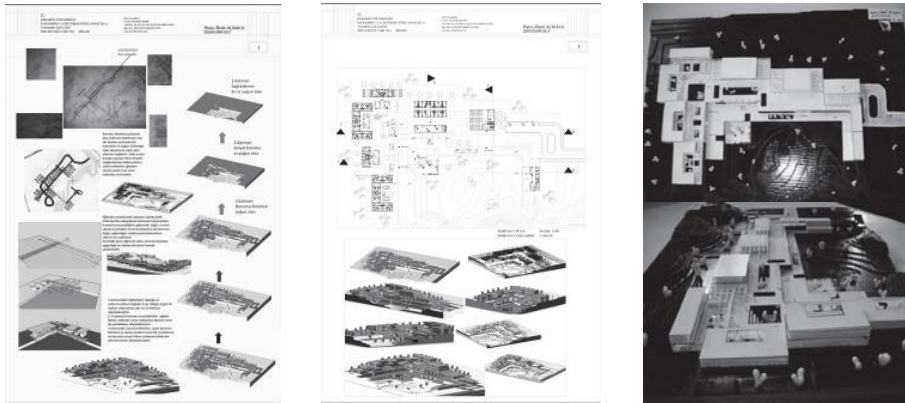
“aidiyet” ve “bir yere ait olma” kavramları sorgulanmıştır. Kullanıcı olan mağdurların kendilerini bir yere ait hissetmeleri hedeflenmiş, bunun için de *tasarımın yere ait olması* hedeflenmiştir. Araziye bulunan doğal platformlar göz önüne alınarak, mekanlar bu doğal platformlara yerleştirilmiştir. Tasarımda *yer* hem topografik verileriyle hem de programın yorumunda var olan sosyal ilişkiler ve *yere* ait olma kavramı ile yorumlanmıştır. Farklı insanlar, farklı hayatlar, farklı alışkanlıklar bir döngüde toplanmıştır. Tasarım, her biri birer yaşam döngüsünü andıran platformlar etrafında şekillendirilmiştir. Bu döngüde farklılıklardan doğan bütünlük vurgulanmıştır.

Şekil 4.2.5. Projeden örnekler

5. Betül Açıkkol (Karabük Üniversitesi)

Tasarım aşamasında topoğrafyanın verilerinden yararlanılmıştır. Eğitim kullanılarak farklı kotlar değerlendirilmiştir. Bu kotları mekansal olarak birbiri içerisinde ilişkilendiren bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Farklı fonksiyonları içeren mekanlar ayrı katmanlar oluşturmaktadır. Katmanların genişliği yoğunlukla bağlantılı olarak düşünülmüştür. Barınma birimleri, *yerin* topoğrafik özelliklerinin ve tasarımcının kararlarının belirlediği bir aks çevresinde tasarlanmıştır. Farklı aidiyetleri ve farklı insanları temsil ettiği düşünülen katmanlar arasındaki mekansal ilişkilerin doğru çözümlenmesi amaçlanmıştır.

Şekil 4.2.6. Projeden örnekler

6. Tacettin Tekin Orhan (Karabük Üniversitesi)

Tasarımın çıkış noktasını, topoğrafya üzerinde suyun akışı ile oluşan doğal formlar oluşturmuştur. Topoğrafya üzerinde insan hareketleri esas alınarak ve yayanın burada nasıl hareket edebileceği düşünülerek tasarım için arazi üzerinde bir *yer*

seçilmiştir. Yaya hareketinin sürekliliği düşünülerek doğal oluşumdan kaynaklanan yaya aksları kurgulanmıştır. Tasarımda kütlelerin zeminle ilişki kurduğu noktalar ve kütleler arasındaki geçişlerin tamamını belirleyen faktör olarak yaya hareketi alınmıştır. Arazi üzerinde tasarım yapılacak yerin seçiminde yine *yerin* fiziksel yapısı ve coğrafi özellikleri ile yaya hareketinin belirleyici olması son derece önemlidir. *Yer* ve insan hareketi arasındaki ilişki yorumlanmıştır. Yaya- *yerleşim* kararları arasındaki ilişki tasarıma yön vermiştir.

Şekil 4.2.7. Projeden örnekler

5. SONUÇLARI DEĞERLENDİRİRKEN...

“İnsan Ticareti Mağdurları İçin Barınma/Sığınma Mekanları Tasarımı” konusu iki ayrı mimari proje stüdyosu tarafından çalışılmış ve mekanı farklı boyutlarıyla yorumlayan tasarımlar üretilmiştir. *Küreselleşme* ve *mimarlıkta yer kavramları* bu güncel mimari program çerçevesinde sosyal, kültürel, ekonomik, coğrafi ve mekansal boyutlarıyla ele alınmış ve tartışılmıştır.

Ancak tasarımın özgün ve öznel alanında öne çıkan kavramsal tartışmalar farklılaşmış *mimarlık* ve *yer* arasındaki kaçınılmaz diyalog, öğrenci projelerinde birbirinden farklı yorumlara, dolayısıyla da farklı tasarımlara neden olmuştur. Projede *küresel* bir soruna *yerel* ölçekte, yerin fısıltısını dinleyerek ve yerin ruhuna sadık kalarak çözüm üretilmeye çalışılmıştır. *Yer*, gerek fiziki; gerekse de sosyal ve kültürel boyutlarıyla değerlendirilerek, tasarımlar *yeri* yorumlayarak ve topografyayı referans alarak şekillenmiştir. *Yerin* doğal ve kültürel verileri tasarımlara yansıtılmıştır. *Yere* aitlik tasarımın ana hedefi olmuştur. *Yer* bazı projelerde fiziksel boyutuyla, bazı projelerde ise programın sosyal ve kültürel boyutuyla öne çıkmış ve vurgulanmıştır. Sonuçta farklı boyutlarıyla ele alınsa da *yer* mimari tasarımın önemli bir kriteri olarak yorumlanmış ve *yer* kavramını fiziksel olduğu kadar sosyal ve kültürel özellikleriyle irdeleyen, çok boyutlu bir değerlendirme yapılmıştır. Stüdyoda geliştirilen tasarımların *yeri* dönüştürmesi, *yere* farklı bir işlev ve anlam

kazandırması ve kavramsal olarak bunu tartışması proje stüdyolarının hedefine ulaşmasının bir göstergesidir.

Küreselleşme yerel ile evrenselin kesişiminde yer alırken, bunun izlerini tasarımlarda da sürmek mümkün olmuştur. Mimarlık eğitiminde geçmişten günümüze ve gelecekteki tasarımlara da referans olacak *yer* kavramı, *yerin ruhunu* anlatacak ve gelecek nesillere taşıyacaktır. Önemli olan, yerin hangi niteliklerinin ortaya çıkarılıp yorumlandığı ve tasarımın özgünlüğünün bu bağlamda vurgulandığıdır. Mimarlık öğrencilerinin farklı kavramsal yaklaşımları çok boyutlu bir tartışma ortamında öğrenmeleri ve deneyimlemeleri proje stüdyolarının mimarlık eğitimine en önemli katkısı olarak değerlendirilebilir.

6. KAYNAKLAR

- Aslanoğlu, A., Rana 1998. “ Kent, Kimlik ve Küreselleşme “, pp. 127-128-134-142, Bursa.
- Aydınlı, S. 2002. “Epistemolojik Açından Mekan Yorumu”, Mimarlık ve Felsefe içinde. Şentürer, Ayşe, Ural, Şafak ve Atasoy, Ayla (derl.) pp.40-52, Yem Yayınları, İstanbul.
- Eren, İ. , Ö. 2006. “Mimarlıkta Tasarım-Yer İlişkisi Bağlamında “Yer”e Özgü Mimari Dilin Dönüşüm Sürecinde Üretilmesi” , Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Giddens, A.1990. “The Consequences of Modernity”, Polity Press, Cambridge. (Türkçe çevirisi: Kuşdil, E. 1994. “Modernliğin Sonuçları”, Ayrıntı Yayınları.)
- Heidegger, M. 1971. “Poetry, Language, Thought”, Harper & Row, New York.
- Giddens, A. 1991. “Structuration Theory: Past, Present, and Future”, Bryant,CGA, Jarry (ed) Giddens’s Theory of Structuration A Critical Appreciation, Routledge.
- Koçyiğit, R.G. 2007. “Mimarlıkta Yersizleşme ve Yerin Yeniden Üretimi”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Nalçakan, H. 2006. “Küreselleşen Dünyada Mimarlık Eğitimi Ve Türkiye”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Norberg Schulz,C. 1980."Genius Loci: Towards A Phenomenology of Architecture", Rizzoli , New York.
- Pamir , H. 1998.“Any Seçmeler”, 4-5 , Ankara.
- Robertson, R. 1992. “Globalization: Social Theory and Global Culture” , Sage, London.
- Robertson, R. 1994. “Globalization or Glocalization” , The Journal of International Communication, sayı:1, s.1.

KÜLTÜREL KİMLİK VE MİMARIN ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

SERAP DURMUŞ¹⁴

ÖZET

Mimarlık mesleğinin ve mimarın değişmekte olduğu gerçeği yadsınamaz. Yaşanan değişimler tüm düzeylerde gerçekleşmekte, mimarın sosyal ve kültürel rolü eskisinden daha fazla tartışıla gelmektedir (Farrando 2010). Hem mimari bireyin rolü hem de mimari eğitim, dünya görüşüne ilişkin aynı değerler sistemine dayanır (Spiridonidis 2010).

Önemli bir sosyal bilimci olan Zygmunt Bauman'ın, entelektüel rolün oynanış biçimini anlattığı *Yasa koyucular ve Yorumcular* isimli kitabından hareketle, mimarlık dünyasında bu rolün nasıl oynandığı ve bundan sonra nasıl oynanacağı üzerine bir dizi değerlendirmeyi esas alan bu çalışma; mimarlık ve kültürel kimlik konusuna kuramsal bir yaklaşım sunmayı hedeflemektedir.

Yazı, mimarın eğitimi ve mimarlık eğitimi konusunu "rol" kavramı ile örtüştürerek disiplinin tarihinden bu yana mimarın hangi rollere büründüğü, günümüzde nasıl bir rol takındığı üzerine tespitlerde bulunacaktır. Dolayısıyla kültürel kimlik ve mimarın değişen rolü konularının, esasında eğitim konusunun bir parçası, alt başlığı olduğu vurgulanacak ve yaşanan değişimler/roller mimarlık bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Eğitim, Kültür, Kültürel kimlik, Mimarın rolü.

ABSTRACT

It is an undeniable fact that the architect and the profession of architecture are changing. The changes take place at all levels and the social and cultural role of the architect has been under more discussion than the past (Farrando 2010). Both the architectural individual and architectural education are based upon the same value system related to the world view (Spiridonidis 2010).

Based upon one of the remarkable sociologists Zygmunt Bauman's book, "Legislators and Interpreters", in which he narrates the way to act the intellectual role, this study focuses on a number of analyses concerning how this role has been played and will be played in the world of architecture from now on. It aims to present a theoretical approach on the subject of architecture and cultural identity.

¹⁴ Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, TRABZON.

Some implications will be made on the roles the architect has undertaken throughout the history of the discipline by matching up the subjects of this text, architect's training and the architectural education with the concept of "role". Thus, it will be emphasized that cultural identity and the changing role of the architect are in fact parts or sub titles of the subject of education and the changes/roles taking place will be assessed within the context of architecture.

Key Words: Architecture, Education, Culture, Cultural Identity, The Role of Architect.

1. GİRİŞ

Mimarlıkta eleştirinin özü, eleştirinin yapıbozumcu yapısı ve yarattığı çok anlamlılıkta kendini gösterir (Gür 1998, Durmuş 2010a). Kültür, gelenek, mekân, işlev gibi parametreler mimarlığın anlam ve eleştiri süzgecinden geçmesini sağlayan, kendi içinde yarattıkları özlerdir (Güney ve Yürekli 2004). Kültür, anlam ve eleştiri ile yoğrulan mimari; disiplinin yapısı gereği her konuda söz söyleyebilme, en azından fikir beyan etme erkine sahiptir. Kimlik ve kültür konusu da pratik olarak mimarlığın, aktör olarak da mimarın söylemsel alanının önemli bir parçasıdır.

Mimarlıkta kültürden söz etmek çok kapsamlı bir alandan konuşmayı gerektirir. Türkçe'deki kelime kullanımının yanı sıra kültür kelimesi, İngilizce'deki en karmaşık birkaç sözcükten biridir. Tarihi ve kültürel çalışmalarda sıklıkla kullanılan kültür (culture) kelimesi, en orijinal haliyle ve önceliğiyle simgesel veya göstergesel dizgelere göndermelerden ibarettir (Williams 2007).

Mimari pratiğin önemli bir yapıtaşı olan birey açısından ise; kültür, gelenek ve göreneklerden oluşan insan toplulukları, ortak bellekleri ve dolayısıyla da toplumsal özleri oluşturur (Güney ve Yürekli 2004). Çünkü insanın yaptığı ve yarattığı her şey kültürün bir parçasıdır. Tam da bu nedenle Fichter (1996); 'kültür insanın tüm ürünlerini içerdiğinden, üretilmiş tüm ürünler ve yapıtlar kültür içinde kavranmalıdır', der (Gürer ve Yücel 2005). Daha felsefi bir bağlamda düşünürsek, kültürün gerçek anlamda ne bir anlatıcısı ne de yazarı vardır; çünkü hepimiz kültürün devamlı okuyucuları halindeyiz (Sözer 2009).

Kimlik kavramı ise, temsil ve kültür kavramları ile ele alınabilir. Etkili ve mimari bir tanım vermek gerekirse kimlik Gür'e (2009: 30) göre; "bir nesneyi işlevsel olarak benzeri olanların sistemi içinde ayırt edilebilir kılan, başat ve tekrar tekrar ortaya çıkan özelliklerin toplamı" olarak tanımlanır.

Tasarımın en önemli aracı olan mimari temsil, bir kimliğe sahiptir; hem teknik hem de kültürel bir olgudur (Gürer ve Yücel 2005). Kazandığı kültürel özelliği ile temsiller, sosyal ve kültürel yapılanmalarda etkin rollerinin varlığı ile mimarlara söz söyleme şansını yaratırlar.

18. yüzyıl ortalarından itibaren bilim, sanat ve mimarlık akademilerinin yanı sıra; el sanatları ve mühendislik gibi teknik okulların da gelişmesiyle birlikte bilgi ve meslek arasındaki sınırlar belirmeye başlamıştır (Tanyeli 2000). Mimarlık da tarihi boyunca süregeldiği biçimiyle kültürel gereksinimlere cevap vermekle beraber, kendine has değerleri ile kültürel yapıyı dönüştürebilen bir disiplin olarak ele alınmıştır. Siyasal, toplumsal, kültürel değerlerin mimari bir dil olarak kodlanması; retorik oluşturma açısından önemlidir. Bu nedenle de mekânların, konuların,

kentlerin, nesnelere geçmişle bağının kurulmasında kültür, kimlik, değişen rol konuları gündeme gelmektedir (Oktay 2007).

2. MİMARLIKTA ROLLER

Kamusal mekânda rol alan bireyler olarak genellikle rolümüz üzerine bir şey yazmayı tercih etmiyoruz (Tanyeli 2010a). Peki, mimarlık günümüzde neden hiç olmadığı kadar popülerdir? Ve 21. yüzyılda mimar kimdir? Mimarlık dünyasında ve medyada, birçok kamusal rolde mimarlar karşımıza çıkar. Yani mimarın rolü, artık daha esnek ve disiplinler üstü bir nitelikte düşünülebilmektedir. Bu anlamda mimarın kültürel kimliği ve entelektüel rol üzerine düşünmek yararlı olacaktır.

2.1. Mimar ve Kültürel Kimliği

Mimarlığın çoğulcu rolü, yani disiplinler arası olma hali; mimarın kim olduğu sorunsalını yeniden gündeme getirir. Tanyeli'ye (2010a) göre mimar, dönemin entelektüel pratiklerini uygulayabilen, örneğin Latince yazabilme, çizim yapabilme gibi yetilere sahip biridir.

Geç 1970'ler gibi bir tarihe referans verilse de mimarın kim olduğunun yeniden tanımlandığı, hatta tanımlanması gerektiğinin konuşulduğu bir dönemdeyiz. Mimarlığın o dönemdeki eleştirisi ve rolünün gündeme gelmesi; mimarın düzen kurucu mu, yasa koyucu mu yoksa yorumlayıcı bir kimlik mi, olduğunu düşündürür. Mimar rolünü yeniden tanımlasa da, bugünün problemlerini çözmek için meslek içi etkin organizasyona ve uygun bir eğitime ihtiyaç duymaktadır (Gürdallı ve Yücel 2006).

Mimarlık kuramlarının belirlenmesinde, meslekle ilgili koşulların oluşturulmasında her zaman düşünsel bir çaba vardır. Mimarın portresinin çizilmesinde önemli olan bu süreç, tasarım ve uygulama aşamalarının de eklenmesiyle mimarın kimliğini tamamlayan yapı taşlarını oluşturur. Örneğin mimarın yaptığı anıtsal yapılarda, Tanrı buyruğunu yerine getirme işlevini mimarlar görmekteydi (İzgi 1999). Tanrı kutsallığı ile donatılan mimar, hem gizemli hem de güçlü bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktaydı. Mısır ve Mezopotamya'da görülen ilk tapınak örneklerinin ardından, Roma imparatorluğu döneminde yapılan köprüler, yaratılan büyük mekânlar, mimarın sanatçı-zanaatçı rolünün daha fazla ön plana çıktığının göstergesidir (İzgi 1999).

Gerçekleştirdiği göndermeler ile mimarın kültürel kimliği, kişiliğinin bir göstergesi olarak bulunduğu çevreyi biçimlendirmektedir. Çünkü mimarlık, ancak çevresel ve toplumsal bir sorumluluk ile ele alınabildiğinde kültürel iletişim sürecine dönüşebilen bir pratiktir; kültürel bir üretimdir (İncedayı 2009).

2.2. Entelektüel Rol

Williams'a göre entelektüel (intellectual); aslında 19. yüzyıl başlarına kadar giden, belirli türden bir kişiyi veya yapılan bir işi anlatan addır. Sıfat olarak 'intellectual' ise yansız genel anlamını korumasına karşın; yeni anlamıyla 'intellectuals' çevresinde olumsuz ve istenmeyen anlamları da toplamıştır (Williams 2007). Bauman'a (2003) göre ise entelektüel, bir toplanma çağrısını ifade etmekteydi. Amacı ise; bilgili insanlar geleneğini yeniden canlandırmaktır.

Çağlar boyunca yasa koyucu bir kimlik olarak sürdürülen entelektüel rol, günümüzde giderek yorumlayıcı bir kimlik rolüne dönüşmeye başlamıştır (Bauman

2003). Tam da bu noktada kültürel tahayyül değişiminin irdelenmesi gerekir; en azından konu, kuramsal ve kavramsal olarak üzerine eğilmeyi büyük ölçüde hak eder.

Entelektüel rol ve kimlik konuları bağlamında, Zygmunt Bauman'ın 1987 tarihli *Yasa koyucular ile Yorumcular* adlı çalışmasını mimarlık disiplini çerçevesinde düşündüğümüzde, Bauman üzerine yapılan okumanın önemi açıkça görülebilir. Entelektüel kimlik, rol, modernlik ve postmodernlik konularında hatırı sayılır bir prologa sahip çalışma; entelektüelin tanımı ve meziyetleri üzerinde durur. Çalışma entelektüel olan kişinin, kendi mesleki uğraşısının dışındaki konularla da ilgilenmesi gerektiğine ve entelektüelin belirli bir faaliyet tarzına katılma kararlarına özellikle dikkati çeker (Bauman 2003).

Kitabın etrafında döndüğü esas konu ise entelektüel'in değişen rolüdür. Bu rol kapsamında; modern strateji (modernite) çerçevesinde "yasa koyucu" eğretilmesi yapılırken, postmodern strateji (postmodernite) çerçevesinde "yorumcu" eğretilmesi yapılır. Entelektüel rolün nasıl değişim gösterdiğine; yasa koyucu rolün düşüşe geçerken yorumcu rolün nasıl yükselişe geçtiğine işaret edilir (Durmuş 2010b).

Entelektüel olarak adlandırılan eğitimli elit, kendi dışındaki rolleri, kategorilerine yönelik disipline etme, eğitime, iyileştirme, hatta cezalandırma rollerinin getirdiği deneyimlerden yola çıkarak; insan doğasının geliştirilebilir olduğu fikrini ortaya atar (Bauman 2003). Bauman'a (2003) göre; özellikle 19. yüzyılın sonuna doğru modern çağ, bazılarına göre hem iyi hem de kötü yönleri olan bir olguydu. Eğitimli seçkin (entelektüel) kesim giderek öngörülen akıl krallığının gerçekleşmekte geciktiğini görmüşlerdir. Modern duruştan farklı olarak postmodern duruşun, bağlantılar ve benzerlikler yanında farklılıkları çok fazladır. Mimarın değişen rolünün, entelektüel rol ile benzerlikleri ve modern çağ ile günümüz arasındaki tutumun oldukça farklılaştığını fark etmek bu duruma örnek verilebilir.

Bauman'a göre postmodernist söylem özünde; modernite fikrinde içerilen ve Batı toplumunun kendi kendisine atfettiği niteliklerin bugün geçerli olmadığını, belki de dün de geçerli olmamış olduğunu ima etmektedir. Yani bir anlamda farklı bağlamlardan durumlara bakabilme, düşünceleri ve hiyerarşileri tersine çevirme ve bir aşkınlık düzlemi yaratma söz konusudur.

1990'lara kadar mimarın rolü, yasa koyucu ve yasama görevi yapan kişi idi; yani erken modern dönem entelektüel rol oynama biçimi bu şekildeydi (Bauman 2003, Tanyel, 2010a). Bu noktada Le Corbusier'in doğruyu bilme ve vaaz etme hali yasa koyucu role örnek verilebilir. *Yeni Bir Mimarlığa Doğru* isimli kitabının 'Mimarlık ve Devrim' bölümünde Corbusier (1999), devrime gerek olmadığından ve mimarın her işi halledebilecek bir kapasitede olduğundan bahseder. Bu tavır modern mimarlık ideolojisinin temelini oluştururken; erken modern dünya tahayyülü olarak; dünyayı mükemmel kılma çabası, insanları mutlu etmek gibi atfedilen roller gündeme gelir (Tanyeli 2010a).

Peki, yasa koyucu veya yorumcu olma rolünden birini ya da ötekini gerektiren durumları ayırt eden çizgi nasıl çizilecektir? Modern üslupta bir sonuca varmak gerekirse; söylemsel gereklilik, entelektüellerin oynayacakları rolün önemini artırmaktadır (Bauman 2003). Modern perspektiften bakıldığında postmodern durum, modern entelektüeller tarafından yerine getirilmeyi bekleyen bir görevdir (Bauman 2003). Postmodern üslupta bir sonuç içinse, yorumlayıcı model esas alınabilir. Entelektüel rolün yasa koyucu/modern modelinin amacı; temeller,

gereçlendirmeler sağlamaktır (Bauman 2003). Ancak postmodern/yorumlayıcı modelde; yasalastırma niyeti artık yorumun otoritesine yönelmiş durumdadır. Entelektüellere düşen görev ise, iletişime aracılık etmek ve anlamı yorumlamaktır (Bauman 2003).

3. MİMARIN ROLÜ VE EĞİTİM

Mimarın rolü ve eğitim bağlamında, mimarın meziyetleri üzerinde ilk duran isim Vitruvius'tur. Vitruvius'un meşhur *De Architectura* isimli kitabının ilk bölümü, 'Mimarın Eğitimi' başlığı ile başlar. Mimarın bulundurması gereken nitelikler eğitim başlığı altında sıralanırken esasında mimarın takınması gerekli roller tanımlamıştır. Mimarın değişik bilim dalları bilgisi ile donatılmış olması, hem doğal yeteneklere sahip hem de eğitime yatkın olması; geometri, tarih, felsefe, müzik, tıp ve hukuk bilgisi bulunması gibi bir dizi meziyet gündeme getirilmiştir (Vitruvius 1998).

Benzer şekilde Roland Barthes (1967), *Semiology and the Urban* adlı makalesinde kent üzerine çalışmak isteyen bir kişinin; gösterge bilimci, tarihçi, coğrafyacı, planlamacı, mimar v.s. gibi birçok meziyeti bir arada barındırması gerektiği vurgulamıştır (Durmuş 2010a). Anlaşıyor ki hangi disiplinde çalışılırsa çalışılsın, gerek kişinin kendini eğitmesi gerekse eğitim donanımı konusunda gündeme gelen kavram, 'rol' kavramıdır. Eğitim sürecinin bir parçası olarak rol, eğitimi ifade etme biçimi olarak ortaya çıkar.

Rol terimi; canlandırılan, gösterilen hatta gösterilmek istenen, takınılan tavır anlamlarını içeren ve bu duruma yönelik sözleri ve hareketleri kapsayan bir bütün olarak tanımlanabilir. Eğitim bireyin kimliğini ve rolünü takınmasında en önemli olgudur. Mimarlık eğitiminin herhangi bir aşamasında, düşünce sisteminin oluşumuna yönelmek, mimarın kendini yetiştirme ilkesi ile gerçekleşmektedir (İzgi 1999: 79). Yapı oluşturma eyleminin başlangıcından bu yana mimarlık, usta-çırak ilişkisi ile süregelen bir eğitim yöntemine tabi olmuştur. Daha çok uygulama sürecini esas alan bu çalışma, mimarın deneyerek, görerek birikimi elde ettiği bir biçimdir.

Toplumda ve pratikte oynanan roller konusunda Paul-Alan Johnson (1994), konuya değinen Colin Rowe ve Fred Koetter, Roger K. Lewis, Thomas A. P. van Leeuwen, Robert Gutman gibi birçok isimden alıntılar verir. Örneğin Leeuwen; "...Yapıcıların kendini yetiştirmiş yeni bir jenerasyonu çağıran, akademik eğitimin klasik modellerini ortadan kaldırarak; mühendislik ve mimarlık arasında olan yeni bir mimari nesil, soy ortaya çıkacaktır..." der (Johnson 1994: 172).

Johnson (1994) mimarların rolü üzerine yaptığı değerlendirmede; rol kelimesini 'benimsemek için eleyen veya belirli bir sosyal pozisyonda sergilenmeyi uman bir kişinin davranış modeli' olarak tanımlamıştır. Robert Gutman mimarlığı yöneten ve birbiriyle yarışan üç rol model olduğunu iddia eder: bir uzmanlık alanı (profession) olarak mimarlık, bir sanayi veya ticaret servisi olarak mimarlık ve sanat olarak mimarlık (Johnson 1994: 173). Geoffrey Broadbent (1973) bu durumu yönetim (management) ve tasarım (design) olarak iki model halinde görür. Charles Jencks (1990) ise mimarlık mesleğini, 'gündelik yaşamı ifade etmeye' yardımcı olarak görür. Mimari kuramcının rolü ise, mimar için daha kabul edilebilir bir rol bulma olma yönünde gelişmektedir.

Mimarlıkta tasarım alanının önemli sorunsalı olan biçim yaratma geleneği; mimarlık eğitiminde mimarlık, heykel, resim gibi sanat eğitimi ile birlikte ele alınmasını gerektirmiştir. Endüstri devriminin yarattığı etki (malzeme, üretim, teknoloji v.s.) mimarın eğitimi, kimliği, statüsü ve eğitim programlarında değişiklikler yapmıştır. Günümüz dijital çağında ise sınırların eridiği ve disiplinler arası çalışmaların önemsendiği, mimarlığı şekillendirdiği bir dünyaya doğru evrilmekteyiz.

4. KÜLTÜREL KİMLİK VE VİZYON

Kültürel bir etkinlik olarak kimlik; yaratıcılık ve vizyon gibi özneliği etkileyen, imgeler için önem taşıyan iki kültürel pratiğin birleşimi olarak ortaya çıkmaktadır (Helbrecht 2008). Bir tanımlama biçimi olarak ele alabileceğimiz yaratıcılık ve vizyon edinme, zamanın ruhunu yakalamanın ilgili anlam mesajına dönüşmüş halidir. Yaratıcılık veya yaratıcı olma hali, hem kültürel hem de mimari değerler içermektedir, denilebilir. Aslında tüm bu mimari eylemlerin ve yaratıların mekânı metropoldür.

Metropolün kültür üretimini hızlandıran bir etken olduğunu düşünen Simmel (2008), tıpkı Sennett (2010) gibi kamusal insanın yalnızlığına özellikle işaret eder. *Metropol ve Tinsel Hayat* isimli metninde, bireyin *blasé* olma halinin kentte var olmanın yordamı olduğunu gündeme getirir. *Modern Kültürde Çatışma* metninde ise, kültürel formların dönüştüğünden, formsuz olma halinden ve geçirilen mütemadi değişimden bahseder (Simmel 2008). Metropolde yaşam için özetle Simmel, tüketim denen şeyin üretim olmadan gerçekleştirilemeyeceği ve tüketmeden üretmenin mümkün olamayacağı yorumunu yapar (Tanju 2010).

“Bugün mimarlığın konumu nedir?, mimarlara ilham veren nedir?, mimarlık dünyayı değiştirebilir mi?”, gibi bir dizi soru ve bu sorulara verilen cevaplar çağdaş mimarlık ve bugün sanatın şekillenmesinde mimarın rolü üzerine geniş bir perspektif sunmaktadır (Rauterberg 2008). Mimarın kültürel kimliği, onun entelektüel rolüdür; mimarların dili binalarıdır. Peki, günümüzde mimarlar değişimin sembolü olabilir mi veya büyük insan kitlelerini etkileyebilir mi?

Mimarlar sadece, mimarlık disiplininde değil, tüm görsel ve yazınsal dünyada yüklendiği bu entelektüel rolü dolaylı ve dolaysız olarak oynamaktadır. Örneğin sinemada popüler mimar imajı, mimarın hem sanatsal hem de teknik yönünü vurgulamayı dener. 1949 tarihli *The Fountainhead* filminin Howard Roark isimli mimar karakterinin değişken mizaçlı olması, bazı mimarlar için bir rol model olmaya başlamıştı. Son zamanlarda ise, mimarların medya imajları; daha makul, ılımlı ve aşırıya kaçmayan tasvirler yönünde yön değiştirmeye başlamıştır (Johnson 1994).

The Fountainhead filminde sıkıntılar çeken bir mimar olarak tasvir edilen kişi, 2010 tarihli *Inception* filmindeki mimar kişi karakteri ile çok farklıdır. *Inception* filminde, “zihin mimarı” olarak şekillendirilen mimar karakter, birçok çevre tarafından ‘mimara hak ettiği itibarın atfedildiği’ bir karakter olarak görülmüştür (Kayım 2010). Temsiliyet meselesi üstüne eğilen filmde, mimarlık disiplini adeta bir sanat performansı olarak algılanmaktadır; çünkü mimar, tanrısal bir edada her şeyi yapabilme yetisine sahiptir (Kayım 2010). Peki, bu durum bize nasıl bir sonuç sunar?: Tam anladığımızı sandığımız noktada her şeyin altüst olduğu bir düzen... (Anonim 2010). Yani mimar, vizyonu ile kültürel kimliğini kendisi kurar.

Mimarlığın tarihi boyunca yaşattığı sosyal ağırlıklı vizyonu, toplum mimarı olma rolü, günümüzde yapıbozuma uğramıştır. Belki de böylesi bir yapıbozum mimarlığın aktörleri için entelektüel rolün değişimine olanak sağlayacaktır. Mimarın ve eğitimcinin rolü ne kadar entelektüelleşirse; hatta disiplinler arası iletişim, çoklu ses ne kadar artarsa eğitim ve mimarlık ilişkisine katkının da o kadar etkili olacaktır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Mimarın entelektüel rolü bugünün dünyasında nasıl oynanmaktadır? Bugün mimara rol biçme hali kuşkuludur; çünkü mimar kendisine artık bir rol atfetmez. Bauman'ın da belirttiği gibi, doğruyu bilen tek kişi olma rolü bugün geçersizdir. Çünkü entelektüel kişi aracı olandır, diyalog endişesi taşır; bütün özneleri hesaba katarak hareket eder. Benzer şekilde mimarlıkta da artık, sürecin tasarımı aşamasına geçiliyor, disiplinler arası çalışmaların önemi daha da artıyor (Tanyeli 2010a). Modern dönemde örneğin Le Corbusier, kendi ilkeleri doğrultusunda bir evi nasıl yapacağını biliyorken, günümüzde bu rolü aynı şekilde oynama şansımız kalmamıştır, çünkü artık bitimsiz sayıda rol ve aktör mevcuttur (Tanyeli 2010a).

Mimari kavramının kapsadığı/dayandığı alt ve üst sınırlar hep tartışla gelmiştir. Mimari faaliyetin bir bütün olması, mimarlık mesleğinin diğer disiplinlere sırtını çeviren bir tavrı olduğu anlamına gelmez; aksine mimarlığın farklı disiplinlerden gelen çeşitli verilerin bir bileşimi olduğunu düşündürür (Özer 2004). Zaten çağımızın gerektirdiği disiplinler arası olma hali ve disiplinler arası ilişkiyi kurma, yorumlayıcı bir tavra işaret eder. Esasında üzerine eğilmemiz gereken konu, hedeflenen mimarlığın ne olması gerektiğinden çok, mimarlığın nasıl tanımlanması ve üretilmesi gerçekliği olmalıdır.

Referans aldığımız Bauman metni ve yasa koyucu role örnek olarak verdiğimiz Le Corbusier örneği düşünülürse, değişen entelektüel rol üzerine bir dizi tespit ve çıkarım yapmak mümkündür.

Metin direkt olarak mimarın entelektüel rolüne değinmese de, mimarların okur-yazarlığı, sanatla ilgilenmesi, toplumsal sorumluluk projelerine ilgisi gibi mimarlık mesleğinin toplumsal pratiğine ilişkin ipuçları taşır.

Bauman'ın da belirttiği gibi entelektüellerin erken dönem rol oynama biçimi, yasa koyucu olarak tayin edilmiştir; 1990'lara kadar mimarın rolü de, yasa koyucu idi (Tanyeli 2010a). Ancak yine Bauman'a göre, doğruyu bilen tek kişi olma ve bunu vaaz etme hali bugün geçersizdir. Aynı şekilde mimar için de modernist yasa koyucu rol geçersizdir. Çünkü entelektüel kişi aracıdır, kendi yeteneklerinin farkındadır ve yapabileceğinden fazla görev üstlenir. Eğitimci olma ve dünyayı düzeltme arayışı rolü artık oynanamaz (Bauman 2003). Çünkü buna hevesli bir entelektüel olmadığı gibi mimar artık kendisine bir rol atfetmez; labil dünyanın bir getirisi olarak her şeyi akışına bırakır.

Ancak burada Bauman ve Corbusier kitaplarının örnek verilmesi ve birlikte okunması, entelektüel rol/kimlik değişiminin mimarlıktaki durumuna ışık tutmaktadır.

Hem uygulayıcı hem de kendini yazarak ve çizerek anlatan bir mimar olarak Corbusier, üstlendiği tanrısal tavır ile yasa koyucu role çağının en iyi/uygun örneğidir. Örneğin ünlü Savoye konutu için, donatı tasarımında endüstri dili

öngörmüştür. Çok az eşya kullanılan mekânda, kullanıcılara mümkün olduğunca az eşya kullanmaları konusunda telkinlerde bulunmuştur. Yine de Madam Savoye, oturma odasına bir kanep ve iki koltuk koymayı istediğini söyleyince Corbusier; “...günümüzde ev yaşamı, mobilyasız yaşanamayacağı inancından ötürü felç olmuş durumdadır... Bu inancı içimizden söküp atmalı, mobilya yerine son teknoloji ürün aletler kullanmalıyız”, diyerek itiraz etmiştir (Botton 2007: 73). Bu ev yaşanan tüm teknik ve fiziksel aksaklıklarına rağmen (yağmur suyu, düz çatı problemleri v.s.), mimarı tarafından inatla savunularak, kullanıcılarına yaşanılabilir bir yer olarak sunuluyordu (Botton 2007).

Corbusier verdiği örneklerde bütün evlerin aslında ‘böyle’ olması gerektiğine işaret eder. Kitabında da sıraladığı yapıtları ile hem görsel hem de retorik anlamda tipik bir yasa koyucu rol olarak kendini kanıtlar (Tanju 2010). Bu durumu destekler nitelikte, Corbusier’in önce mekânı tasarladığı daha sonra evin içinde dolaşacak kadının elbiselerini tasarladığı, her şeyi süsten arındırdığı da örnek verilebilir (Yapıcı 2010). Corbusier’in kitabında yaptığı en önemli saptama, 19. yüzyılın bir tutarsızlıklar üretimi haline geldiği yönündedir. Yani Corbusier’in anlatmakta olduğu şartlar, yeni bir üslup doğmakta olduğunu gösterir (Tanju 2010). Tıpkı Corbusier metni gibi erken modern mimarlık metinlerinin neredeyse tümü bunu yaparken, hiçbir Koolhaas, Eisenman, Hadid metni doğruyu söylediğini iddia etmez; çünkü böyle bir iktidarları olduğuna inanmazlar (Tanyeli 2010b). Bu iktidar gücü Bauman’a göre artık bir haber taşıma, yorum yapma şekline dönüşmüştür. Bu durum eleştirel zemin pozisyonunu ve ciddi bir değişim evriminin başlangıcını sembolize eder: idealize edilmiş bir dünya tahayyül etme arayışının bitişi (Tanyeli 2010a).

Sonuç olarak; Bauman’ın tanımladığı postmodern (yorumlayıcı) entelektüel rol, farklı bilgi alanları arasında köprü olan ve karmaşık bilgi alanlarında yorumlama yapan bir vizyon anlayışına işaret eder (Tanyeli 2010b). Bu duruş, günümüz mimarlık söylemlerinin de tavrını oluşturur. Bir söylem sanatı olarak mimarlık, kültürel kimliğini takındığı rol ve vizyon üzerine kurar. Rol alt başlığı kapsamında mimarlık ve eğitim ilişkisi, toplumsal ve kültürel bağlamdan kopararak değerlendirilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2010. Inception ya da Mimarlar Daha Fazla Uyusaydı Neler Yapabilirlerdi?. Çeviri Dilek Öztürk, Australian Design Review Magazine, 04.08.2010, <http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=55490>
- Barthes, R. 1967. Semiology and the Urban. in Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory (by Neil Leach), London: Routledge, pp. 166-172.
- Bauman, Z. 2003. Yasa Koyucular ile Yorumcular. Metis Yayınları, İstanbul.
- Botton, A. 2007. Mutluluğun Mimarisi. Çeviren Banu Tellioglu Altuğ, Birinci Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Broadbent, G. H. 1973. Design in Architecture: Architecture and the Human Sciences. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- Durmuş, S. 2010a. Tüketen ve Tüketilen Mimarlık. Mimarlığın Sosyal Forumu 2010, 21-23 Ekim, Ankara. (basılmamış bildiri)

- Durmuş, S. 2010b. Entelektüel'in Değişen Rolü: İki Kitap Üzerine Değerlendirme. Çağdaş Dünya Mimarlığının Sorunları Lisansüstü dersi, Dönem Sonu Çalışması, Bahar Dönemi, YTÜ, İstanbul.
- Farrando, J. 2010. Changes in the Architectural Profession/Presentation. 22th International Building and Life Congress, Proceedings, Chamber of Architects Bursa Section, 26-27 March 2010, Bursa, Turkey, pp. 385-386.
- Fichter, J. 1996. Sosyoloji Nedir?. Attila Kitabevi, Ankara.
- Güney, D. ve Yürekli, H. 2004. Mimarlığın Tanımı Üzerine Bir Deneme. İTÜ Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, Mart, s. 31-42.
- Gür, Ş. Ö. 1998. Mimariyi Eleştirmek. Yapı Dergisi, 194, 56-67.
- Gür, Ş. Ö. 2009. Dönüşen Topraklarda Kent Kimliği. Dosya 10.1, Yerel Yönetimler: Ankara, Kent Kimliği Mekansal-Kültürel Değişim, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara, s: 12-34.
- Gürdallı, H. ve Yücel, A. 2006. Mimarın Formasyonunda Formel Mimarlık Eğitiminin Yeri. İTÜ Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Mart, s. 99-103.
- Gürer, T. K. ve Yücel, A. 2005. Bir Paradigma Olarak Mimari Temsilin İncelenmesi. İTÜ Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Mart, s. 84-96.
- Helbrecht, I. 2008. Yaratıcı Metropol: Hizmetler, Semboller ve Alanlar. Çeviren Gizem Caner, www.tu-cottbus.de.
- İncedayı, D. 2009. Kültür Sürecinde Kent ve Mimarlık. Mimarist Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 34, İstanbul, s: 51-53.
- İzgi, U. 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramları-İlişkiler. Birinci Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.
- Jencks, C. 1990. The New Moderns from Late to Neo-modernism. London: Academy Editions.
- Johnson, P. A. 1994. The Theory of Architecture, Concepts, Themes and Practices. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Kayım, S. 2010. Inception, Mimarlara İtibarını İade mi Ediyor?. 20.08.2010, <http://www.mimarizm.com/Haberler/HaberDetay.aspx?id=50478>
- Le Corbusier, 1999. Bir Mimarlığa Doğru. Çeviren Serpil Merzi, YKY, İstanbul.
- Oktay, D. 2007. Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış. Mimarlık (334), s. 29-34.
- Özer, B. 2004. Mimari Kavramının Tanımı ve Sınırları Üzerine. Kültür Sanat Mimarlık, Yapı Yayın, 4. Basım, İstanbul, s. 173-180.
- Rauterberg, H. 2008. Talking Architecture. Prestel, New York.
- Sennett, R. 2010. Kamusal İnsanın Çöküşü. 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Simmel, G. 2008. Modern Kültürde Çatışma. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sözer, Ö. 2009. Felsefenin ABC'si. 4. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Spiridonidis, C. 2010. New Strategies For The Future of Architectural Education in Europe: Education Architects in A Fast Changing World. 22th International Building and Life Congress, Proceedings, Chamber of Architects Bursa Section, 26-27 March 2010, Bursa, Turkey, pp. 587-599.
- Tanju, B. 2010. Mimarlık Düşüncesi Tarihi. Lisansüstü Ders Notları, Bahar dönemi, YTÜ, İstanbul.
- Tanyeli, U. 2000. Türkiye'de Mimar Kimlikleri Kısa Bir Tarihçe. Arredamento Mimarlık, 2000/06, s. 88-92.
- Tanyeli, U. 2010a. Çağdaş Dünya Mimarlığının Sorunları. Lisansüstü Ders Notları, Bahar dönemi, YTÜ, İstanbul.

- Tanyeli, U. 2010b. Mimarlık Şimdilerde Neden Bu Kadar Heyecansız?. Arredamento Mimarlık, 2010/09, s. 7.
- Vitruvius, 1998. Mimarlık Üzerine On Kitap. Çeviri Suna Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Williams, R. 2007. Anahtar Sözcükler. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yapıcı, M. 2010. 'Toplumsal Cinsiyet ve Mekân' oturum notları. 22 Ekim 14.00-15.45, Mimarlığın Sosyal Forumu 2010, 21-23 Ekim, Ankara.

MİMARLIĞIN İÇİ/DIŞI

İBRAHİM BAKIR¹⁵ MİNE SUNGUR¹⁶

ÖZET

İnsanlığın ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirdiği bilgi ve beceriler giderek artmaktadır. Beklentilerde... Beklentileri karşılamak üzere meslekler de ayrıntılanarak gelişmektedir. Ana meslek yeni bir kısım alt disiplinlere ayrılmaktadır. Bu ayrılış mesleklerin uygulama /egemenlik alanlarında zaman zaman çakışmalara / sınır ihlallerine ve bunun sonucu olarak da çatışmalara yol açmaktadır.

Doğuşu insanlığın varoluşu kadar eskilere dayanan ve M.Ö. I. yy.da statüsü belirlenen mimarlık mesleği de kentsel ve mimari mekân düzenlemedeki egemenliğini yüzyıllarca tek başına sürdürmüştür.

Ancak son yüzyıl içinde mimarlık mesleğinden; bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile bu gelişmelerin ortaya çıkardığı konfor beklentilerinin sonucunda, İnşaat Mühendisliği, Şehir ve Bölge Planlama, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı gibi meslekler doğmuştur. Yeni doğan mesleklerin kendi aralarında olduğu kadar, ayrıldıkları ana meslek olan mimarlıkla da zaman zaman yetki / egemenlik alanı sorunları yaşandığı gözlenmektedir. İnşaat mühendisliği ve Şehircilik ile mimarlık arasındaki sorunların yapı denetimi ve kentsel tasarım dışında çözümlendiği/netleştigi gözlenmektedir.

Mimarlık ile İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı meslekleri arasındaki egemenlik alanı tartışmaları zaman zaman da olsa hukuki işlemlere de yansıyor sürdürdüğü gözlenmektedir. Ülkemizde “İç Mimarlık” veya “İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı” gibi isimlerle anılan mesleğin uygulama alanının işin doğası gereği çatışmaya gireceği beklenmelidir. Farklı toplum kesimlerinde dillendirilen “iç mimar-dış mimar” kavramları da mimarlığın “içte başlama“ durumunu tartışılır hale getirmektedir. Mimarlık gelecekte iç mimarın oluşturduğu çevre içinde yine iç mimarca oluşturulacak hacme sadece kabuk giydirmek işlemine mi dönüşecektir? Mimarlık meslek alanının egemenlik sınırı daralacak mıdır?

Bu bildiride İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı mesleğinin Mimarlık ana mesleğinden doğup geliştiği, dört yıllık yüksek öğretime dayandığı ve meslek olarak örgütlendiği

¹⁵ Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü, ANTALYA

¹⁶ Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, KONYA

görülmektedir. Meslek uygulamalarında egemenlik alanının tanımlanmasında zaman zaman sorunların yaşandığı da görülmektedir. Sorunların, aynı kaynaktan beslenen bu iki meslek alanının aynı fakülte içinde yer almaları ve bağlı oldukları üst meslek örgütüncü (TMMOB) eğitim ve yeterlilikler de dikkate alınarak meslek uygulama alanlarının ve hukuki sorumluluklarının tanımlaması ile çözülebileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İç mimarlık, mimarlık ,meslek egemenlik alanları,

ABSTRACT

Knowledge and abilities, which have been developed for responding the needs of the mankind, gradually accumulate. So do the expectations...In order to fulfill these requirements, the professions are constantly improving themselves by becoming more and more articulated. Mainstream professions give birth to new and specialized sub-disciplines. Sometimes this development lead to the blurring of disciplinary borders, therefore pre-defined areas of disciplinary authority may juxtapose further leading to certain clashes.

For centuries, the profession of architecture, whose existence date back to the emergence of mankind and whose disciplinary status was established already during the 1st century B.C., has been the single and central authority in the regulation and configuration of urban and architectural space.

However, due to the scientific and technological developments taking place during the last century, architecture gave birth to new professions such as Civil Engineering, City and Regional Planning and Interior Architecture and Environmental Design. These nascent fields have had certain boundary and authority-based problems amongst themselves and with the main field of architecture. It is observed that the problems between Civil Engineering, City Planning and Architecture have mostly been clarified excluding the issues concerned with building inspection and urban design.

It is observed that the discussions of authoritarian borders between the professions of Architecture – Interior Architecture and Environmental Design continue by sometimes being reflected to legal procedures. It can be expected that in our country, the application field of the profession which is called “Interior Architecture” or “Interior Architecture and Environmental Design” may conflict with that of architecture, which by nature “commence from the interior and reflect itself onto exterior”. The concepts of “interior architect – exterior architect” voiced by different circles of the society open the situation of “commencement from the interior” into debate: in the future, will architecture be solely adapting a shell into a volume composed by the interior architect within a built environment again composed by the interior architect? Will architecture’s area of authority shrink?

This presentation indicates that Interior Architecture and Environmental Design flourished and developed from the main profession of architecture and that it is based upon four-year superior education by being organized as a profession. It is seen that there are conflicts in the definition of the borders of authority during professional applications. It can be stated that the above-mentioned problems may be solved by placing the schools of these interrelated professions within the same faculty and by recognizing TMMOB (The Union of the Chambers of Engineers and

Architects in Turkey) as the authorized institution for defining the limits of professional fields and legal responsibilities.

Keywords: Interior architecture, architecture, areas of professional authority

1. GİRİŞ

Toplumların gelişimindeki en önemli etkenlerin başında eğitim gelir. Eğitimle gelişen bilgi paylaşımı ve uzmanlaşma kavramı ile birlikte farklı meslek grupları modern hayatta yerini almış ve olgunlaşmıştır. Hukuk, öğretmenlik, tıp, mimarlık, vs. temel disiplinler/meslekler olup, bu disiplinlerden farklı meslekler ortaya çıkmıştır.

Günümüzde bilgi çağının getirdiği sosyal, ekonomik, teknolojik gereksinimler ve bilgi ağının yoğun ve karmaşık yapısı uzmanlaşmayı gerektirmiştir. Sosyal bilimciler, meslek kavramına dair yaptıkları çalışmalar sonucu, modern meslek kavramını oluşturmuşlardır. Kavram, bilgi değişimi, deneyim ve uluslararası para piyasalarında uzmanlaşma fikrinin oluşmasını içermektedir. Buna göre; meslekten söz edebilmenin iki koşulu vardır: Birincisi eğitim, diğeri ise hukuki tanınırlılıktır. Yirminci yüzyılın başlarında, uzmanlaşma ile başlayan iş yaşamındaki ayrımlar, bilgi yoğunluğu, eyleme ve kurguya bağlı olarak doğru ve ideal çözümlerinin gerekliliği, malzeme ve uygulama tekniklerinin seçimleri ile daha da önem kazanmış ve öznel olmuştur (Kaptan 2003).

Modern meslek kavramının varlığı ile gerçekleşen uzmanlaşma fikri birçok özelliği barındırması gereken mimarlık temel alanının da farklı alanlara ayrılmasına yol açmıştır. Peyzaj mimarlığı, şehir ve bölge planlama, iç mimarlık gibi meslek dalları mimarlık temel alanına bağlı olarak modern hayatta yerini almış meslek gruplarıdır. İç mimarlık mesleği yirminci yüzyılın başlarında bölünmeye ve özelleşmeye başlayan tasarım mesleklerinin bir uzantısı olarak olgunlaşmıştır. Geleneksel sanat ve mimarlık eğitimi yanında oldukça yeni olan iç mimarlık eğitimi ancak yirminci yüzyılın son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde kurumsallaşmaya başlamıştır. Bir disiplin olarak kurumsallaşması ise, yirminci yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. İç mimarlık mesleği 2000'li yıllarda, tasarım disiplinleri arasında yer alıp farklı bir boyutta uzmanlaşmıştır. Bilginin çokluğu ve bu bilginin hızlı bir biçimde kullanılma istemi uzmanlaşmanın meslek alanında olduğu gibi eğitim alanında da etkin olmasını gerektirmiştir.

Bu çalışmada amaç; insanlığın varoluşundan beri varlığını sürdüren mimarlık disiplini ile 20.yy'da ortaya çıkan iç mimarlık disiplini arasında kesin, katı bir sınır olmadığı, aksine gerek eğitim süresince gerekse de mesleki süreçte birbiri ile örtüşen bir ilişki içerisinde yer almasından kaynaklanan sorunların tartışılmasıdır.

2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK EĞİTİMİ

2.1. Mimarlık Eğitimi

İnsanlık tarihinin en eski meslekleri arasında sayılan mimarlık mesleği, yaşamın geçtiği her türlü tasarlanmış çevrenin üretimiyle ilgilidir. Vitruvius'un "Mimarlık

Üzerine On Kitap” adındaki eserinde mimarlığı tanımlamıştır. Bu tanıma göre mimarlık, kullanım güvenliğine sahip, işlevine uygun, rahatlık koşullarını sağlayan ve insana yaşama zevki veren ve yücelik duygusu aşıl原因an mekânların yaratılmasını hedefler. Bu üç koşul mimarlığın bilim, teknoloji ve sanat alanlarıyla eş dereceli bağlantısını göstermektedir. Mimarlığın, bilim, teknoloji ve sanat alanlarını buluşturan bir disiplin olması nedeniyle, mimarların çok yönlü birikime sahip olması gerekmektedir (Çelik 2008).

Mimarlık mesleği için ilk ve en önemli adım mimarlık eğitimidir. Bu eğitimde mimar adaylarına sahip olması gereken teknik ve sanatsal bilgi/beceriler kazandırılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu eğitimle birlikte özgün mimari tasarım yapma konusunda bilgi ve yetenek sahibi olmalarını; mimarlığın kültürel, entelektüel, tarihsel, toplumsal, ekonomik ve çevresel içeriğini anlayabilmelerini ve mimarın toplumdaki geliştirilmiş, analitik ve yaratıcı düşünce gerektiren rolü ve sorumluluğunu tam olarak kavramış olmalarını sağlaması gerekmektedir.

Antik Çağ ve Orta Çağda mimarlık eğitimi; kuramsal bir yaklaşımla öğretilmemiştir. Kendinden öncekinin yerine geçen deneyimli kişiler, bu eğitimi işi yaparken öğrenmişlerdir. Bu dönemde eğitim usta-çırak ilişkileri doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Rönesans’ın etkileri ve artan mimarlık talebi karşısında öğrencilerin kuramsal eğitimi akademilerde verilmeye başlanmıştır. Öğrenci, akademide aldığı eğitimin yanı sıra okulun dışında bir akademisyenin bürosunda asıl mimarlık eğitimini edinmektedir. Paris’te Kraliyet Mimarlık Akademisi’nin kurulmasıyla birlikte mimarlık, sanat ve mühendislikten ayrı bir alan olarak bağımsızlığını kazanmıştır (Uluoğlu, 1990).

1793 yılında kapatılan Kraliyet Akademisi ile birlikte sağlanmaya çalışılan dil birliği ve standartlar daha sonra uygulanmamaya başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyıl boyunca yaşanan ve özellikle yapı alanında gözlemlenen yapı uygulama ve etkinliklerinin çokluğuna rağmen, böyle denetimsiz ortamın varlığı uygulama yapan bireylerin eğitimini gerektirmiştir.

1795 yılında beş akademinin yer aldığı Academie des Beaux-Arts adında bir enstitü kurulmuştur. Burada öğretim, büyük oranda, yapının içindeki olası en yakın dolaşım olanaklarını araştıran bir plan organizasyonu ve yapının içinde barındırdığı işlevin karakterinin anlatımı üzerine odaklanmıştır (Çelik 2008).

Endüstrileşmenin getirdiği yeni biçim ve yaşam tarzı sonucu yeni gereksinmelere cevap verebilmesi için mevcut eğitimin değiştirilmesinin gerekli olduğu düşüncesinden yola çıkılarak 1919 yılında açılan Bauhaus ilk kurumsal mimarlık okulları olarak kabul edilmektedir. Uluoğlu’na (1990) göre, Bauhaus, Academie des Beaux-Arts’dan çok farklı bir eğitim anlayışına sahiptir. Bu dönemin çağdaş uygulama nitelikleri, yalınlık, eyleme uygunluk ve seri üretim gibi özelliklerdir.

Türkiye’de mimarlık eğitimi, dünyadaki gelişim sürecine paralel olarak, farklı dönemlerde o dönemin özelliklerini yansıtan değişiklikler göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan bu süreç Cumhuriyet Dönemi ile birlikte büyük bir gelişme göstermiştir.

Orta Çağda eğitim, usta-çırak ilişkileri doğrultusunda devam ederken Osmanlı İmparatorluğu’nda on beşinci yüzyıl ortalarından on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar bütün mimarlık faaliyetlerinin başında Hassa Mimarlar Ocağı’nın bulunduğu, tamamen hiyerarşik, merkeze bağlı bir düzen sürdürülmekteydi (Nalçakan, 2006).

On sekizinci yüzyıl başlangıcından itibaren batılılaşma politikası ile eğitim kurumlarında Batı'ya benzer sistemler kullanılmıştır. Bunun örneği Sanayi-i Nefise Mektebi ve Hendese-i Mülkiye okullarıdır. Türkiye'de formel mimarlık öğretimi Sanayi-i Nefise Mektebi-Güzel Sanatlar Akademisi'nde başlamıştır. Bu okulun Türk mimarlık öğrenimindeki önemi büyüktür. Yüksek Mühendis Mektebi-Teknik Üniversite'de bağımsız bir mimarlık bölümü kuruluncaya kadar Türkiye'nin mimarlık ortamını büyük ölçüde bu okul mezunları oluşturmuştur (İnceoğlu, 2004). 1930'lu yıllarda mimarlık okullarında başlayan değişimin ilki 1928 yılında Hendese-i Mülkiye Mektebi'nin Mühendis Mektebi adını alması ve mimarlığın ilk üç yıldan sonra seçilen bir uzmanlık alanı olmasıdır. Bu aşama, ilerdeki mimarlık fakültesinin ilk adımı olmuştur. 1930 yılına kadar Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın ilkelerine göre eğitimini sürdüren Sanayi-i Nefise Mektebi, 1927 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır. Bu dönemde mimarlık, bilim ve teknolojiye dayandırılan bir meslek haline gelmiştir. 1930'lu yılların sonlarına doğru İkinci Ulusal Mimarlık Akımı, mimarlık eğitimine hakim olmuştur (Nalçakan, 2006). Günümüze ulaşana kadar çok sayıda mimarlık okulları bulunmaktadır. 2010 ÖSYM Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre Türkiye'de yirmi beş devlet üniversitesi ve on iki vakıf üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde beş vakıf üniversitesinde toplam kırk iki mimarlık bölümü bulunmaktadır.

2.2. İç Mimarlık Eğitimi

İç mimarlık meslek eğitimi, yirminci yüzyılın başlarında uzmanlaşmanın da etkisiyle bölünmeye ve özelleşmeye başlayan tasarım mesleklerinin bir uzantısı olarak olgunlaşmaya başlamıştır. Bilginin çokluğu ve bu bilginin hızlı bir biçimde kullanılma istemi uzmanlaşmanın meslek alanında olduğu gibi eğitim alanında da etkin olmasını gerektirmiştir. Profesyonel düzeyde ilk iç mekan uygulaması, yirminci yüzyılın başlarında, uzmanlaşma kavramının geliştiği ve olgunlaşarak iş çevreleri ve eğitimi de etkilediği Amerika Birleşik Devletleri'nde rastlanmaktadır. İç mimarlık mesleğinin kuramsal ve uygulama alanlarındaki alt yapısının olduğu bu ülkede, aynı zamanda iç mimarlık eğitimi de kurumsallaşmıştır. İlk yıllarda iç dekorasyon olarak adlandırılan meslek ve eğitimi, bu yüzyılın ilk yarısından sonra değişen ve gelişen kavramların ışığında iç tasarım ve iç mimarlık olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Çelik 2008).

Amerika Birleşik Devletleri'nde tasarım ve sanat eğitiminin gelişimi on dokuzuncu yüzyıllarda yeni okul ve eğitim programlarının kurgulanması ile başlamıştır. İç mekan tasarımı ile ilgili ilk çalışmaların ortaya konması, yazılı medyada Ladies Home Journal (1883), House Beautiful (1896) ve House and Garden (1901) gibi iç mimariye yönelik yayınların yapılması sonucu, toplumun artan ilgisi ve bu işi yapmak isteyen bireylerin eğitilmesi gerekliliği, mesleğin kurumsallaşmasını zorunlu kılmıştır. İş çevrelerinde uzmanlaşmayı yoğun olarak kullanan Amerika Birleşik Devletleri eğitimin kurumsallaştığı bir merkez olmuştur. İlk eğitim 1900'lü yıllarda kurslar düzeyinde başlamıştır. 1904 yılında, New York School of Applied and Fine Arts'da (günümüzde Parsons School of Design adıyla eğitime devam etmektedir) gelen istekler doğrultusunda, iç dekorasyon ile ilgili ilk seçmeli dersler okul programına alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iç mimarlık eğitimi üniversitelerde gerekli eğitimi verecek bölümlerin açılması ile akademik bir kimliğe kavuşmuştur (Kaptan, 1998).

Avrupa’da iç mimarlık eğitimi, geleneksel eğitim kurumlarının yapısına uygun olarak süsleme, düzenleme biçimiyle on dokuzuncu yüzyılın son yıllarında yer almaktadır. Çoğu zaman kurs ya da ders biçimiyle yer alan iç mimarlık eğitimi, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurumsallaşmaya başlamıştır. Atölye, seçmeli ders ya da ders programı içinde yer alan bir zorunlu ders olmasının dışında bölüm olarak kurumsallaşması 1960’lı yıllara kadar sürmüştür.

Uzak Doğu’da ve Avustralya’da iç mimarlık eğitimi Amerika Birleşik Devletleri’nin ve İngiltere’nin temel eğitim ilkelerine uygun olarak gelişmiştir. Uzak Doğu’da geleneksel eğitim yapısı ile tek farklılık Japonya’da gözlemlenmektedir. Geleneksel mekan kurgusu ile birçok kültürden farklı olarak gelişim gösteren iç mimarlık, Japonya’da ürün tasarımı, çevre tasarımı ya da mimarlık fakültelerinde yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı ile yabancılaşmaya başlayan eğitim, yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra bilim ve teknoloji alımı dışında geleneksel yapıya dönüşmüştür (Güvenç, 1990).

Dünyadaki gelişim sürecine göre daha yeni olan iç mimarlık eğitiminin Türkiye’deki gelişimi, 1882 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi ile başlamıştır. 1929 yılında Mektebi-i Sanayi-i Nefise-i Şahane Okulu içinde tezyinat bölümüne Philip Ginther adında bir hoca getirilmiştir. 17 Ocak 1929’da aynı zamanda bölüm başkanlığı da yapan Ginther iç mimarlık bölümünün de kurulmasını sağlamıştır. 1934 yılındaki Tezyinat Sanatları Bölümü’nün Yönetmeliği’nde Dahili Tezyinat Atölyesi bugünkü adıyla İç Mimarlık Atölyesi olarak geçmektedir. Süsleme sanatları bölümüne girmek isteyenlerin bir yetenek sınavını başarmış olmaları istenmektedir. Bu sınavı başaran adaylar dört uzmanlık alanı olan: umumi tezyinat, grafik, çinicilik ve dahili tezyinat atölyelerine devam etmişlerdir. Dahili tezyinat atölyelerinde eğitim, usta-çırak ilişkisi gözetilerek yapılmıştır. 1960’lı yıllara kadar iç mimarlık atölyesi kapsamında eğitim verilmiştir. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun çıkmasından önce, 1979 yıllarında başlayan fakülteleşme çabaları sonunda kurulan yedi fakülteden biri olan Endüstri Sanatları Fakültesi içinde iç mimarlık bölümleri yer almıştır (Çelik 2008).

1957 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu’nun açılmasına karar vermiştir. Okula alınan öğrencilerin hepsi, önce temel sanat eğitimi görmüşlerdir. Öğrenciler içlerinde var olan bireysel güçleri ile maddeleri, maddeleri işlemeğe ait teknikleri ve daha önce yaratılmış değerler arasında ilişki kuracak ilk çalışmaları temel sanat eğitimi çalışmalarında yapmışlardır. Temel sanat eğitimi çalışmaları ile yaratıcı güçlerini uyandırıp geliştiren öğrenciler, ikinci yılda meslek biçimlendirme çalışmalarına geçmişlerdir (Ashier, 1970).

Meslek biçimlendirme çalışmaları uzmanlık alanlarına göre beş ayrı disiplin içinde gerçekleştirilmiştir. Kuruluş aşamasındaki bu bölümler, Grafik Sanatları Bölümü, Dekoratif Resim Bölümü, Mobilya ve İç Mimarlık Bölümü, Tekstil Sanatları Bölümü ve Seramik Sanatları bölümlerinden oluşmuştur.

Bu bölümlerden biri olan Mobilya ve İç Mimarlık Bölümünün çalışma alanı, çeşitli yapıların belirli işlevlere göre iç planlarını, mobilya ve benzeri eşyanın tasarımlarını, uygulama koşullarına uygun olarak tasarlayıp çizebilmeleri olarak belirlenmiştir (Ashier, 1970).

1980 yılında hem siyasi hem de ekonomi alanlarında yaşanan gelişmeler ile başlayan toplumsal ve ekonomik değişimler sonucunda Türkiye’de başlayan teknoloji transferi ve malzeme kullanımı ile iç mimarlık mesleği gözde bir meslek durumuna gelmiştir.

1990’ların başına kadar yedi üniversitede iç mimarlık eğitimi verilirken, günümüzde

2010 ÖSYM Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre Türkiye’de on devlet üniversitesi ve on yedi vakıf üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde beş vakıf üniversitesinde toplam otuz iki iç mimarlık bölümü bulunmaktadır.

3. MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK MESLEĞİNİN SINIRI

Teknoloji ve değişen yaşam şartları ile yaşamsal arzular ve kullanıcı istekleri bütün meslekleri ve disiplinleri sürekli bir devinimle yenilemekte ve kapsamaktadır. Bu gelişme, beraberinde tanımlamaları ve açılımları da getirmektedir. Başka bir deyişle her geçen gün mesleki tanımlamalar kapsamlandırılmakta, meslek içi uzmanlaşmalar yeni meslekler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum uzlaşlamayan durumları da beraberinde getirmektedir. Günümüzde hemen hemen tüm mesleklerde olduğu gibi bu gerçek mimarlar ile iç mimarlar arasında da karşımıza çıkabilmektedir (Özaloğlu 2010).

Meslek ve uğraşların diğer alanlardan beslenmeden var olması elbette mümkün değildir. İnterdisipliner yaklaşımların mesleklerin kimlik oluşumlarında güçlendirici etkisi yadsınamaz. Bu sirkülasyonu, meslek sahiplerinin birbirinin alanlarına kaymalarıyla karıştırmamak gerekir. Bir meslek insanı kendi alanına fayda sağlayacak diğer alanlarla ilgili ne kadar donatılırsa, kendi işini yapma yolunda o kadar yetkin olması sağlanmaktadır. Mesleki eğitim veren kurumların bu anlamda programlarını güçlendirdikçe başarıya ulaştıkları da bir gerçektir (Aytıs, 2010)

Böylesine meslekler arası ortak paydada buluşamama ve kesin hatlarla ayrılamama sebebiyle yetki sınırları netleşmemektedir. Bunun sonucunda, çözüm arayışına gidilmek yerine çatışmaya varacak derecede karşıtlıkların yaşandığı bir kaos ortamı oluşmaktadır. Bu durumun en belirgin örneklerinden birisi; tasarım şemsiyesi altında amaçları bireylerin ve toplumun mekansal ihtiyaçlarını ve huzurunu sağlamaya yönelik çalışan mimarlık ve iç mimarlık disiplini.

Mimarlık mesleği, en genel haliyle, fiziksel çevreyi insan gereksinimlerini barındırmak üzere düzenleyen disiplin olarak tanımlanmaktadır. Bu durum insanın var oluşundan bu yana onunla birlikte gelişip farklılaşarak günümüze dek ulaşmıştır. İlk insanların barındığı mağaralar ve yerleşik uygarlığa geçtiğinde yapmış oldukları ahşap kulübeler, günümüzdeki çelik ve cam gökdelenler, mimarlık mesleğinin, tarih öncesi dönemden bugüne kadar olan gelişim sürecini göstermektedir (Biol, 2006).

İç mimarlık mesleği hem sektör hem de eğitim alanlarında yirminci yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletlerinde kurumsallaşmıştır. Dünyaya yayılan bu meslek, özünde güzel sanatlar ve süsleme (dekoratif) sanatlarının doğal bir gelişimi, ev ekonomisinin bir parçası ve mimarlığın odaklanan özel bir alanı olarak yapılandırılmış ve uzmanlaşarak gelişmiştir. Bu açıdan bakıldığında güzel sanatların gerektirdiği plastik değerleri içeren, estetik bilgi ile yoğrulmuştur. Ancak mimarlığın bina olgusuyla ilişkilendirilen bir konumunda da yer almaktadır. Bina içinde yer alan mekânların hacim ve yüzeylerini değerlendiren bir boyutu içermesine karşın, yapı sistemleri, fiziksel çevre kontrolü, aydınlatma, ergonomi, ısıtma gibi mekan konforu konularında da bilgi sahibi olunmasını gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında iç mimarlık mesleği, mekânı kullanan bireylerin kalitesini, konforunu öne çıkartan tanımlı mekânların, tanımlı işlevlerle, kullanıcı için biçimlendirilmesi ve tasarlanmasını içermektedir (Çelik 2008).

Tasarım gibi çok yönlü ve dinamik bir uğraşın içinde yer alan bu iki meslek grubunda çıkan çatışmaların önüne geçilebilir. Çünkü mimarlık ve iç mimarlık mesleklerinin nerede başlayıp nerede bittiğini, nerede kesiştiğini, ortak paydaların hangi disiplinler olduğu, hangisinden hangi oran ve ölçeklerde katkı sağladığının net bir biçimde ifade edilmesi oldukça zordur. Her bir faktör projeye, insana, ekonomik olanaklara ve burada sayılamayacak kadar çok girdilere göre değişik oranlarda kendini hissettirmektedir. Dolayısıyla meslekler arası sınırları formüle etmenin zorlukları olsa da bu sınırları tanımlaması gereken kurum her iki meslek gurubunun bağlı olduğu üst birlik olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğidir.

4. SONUÇLAR

Önceleri bir mesleğin uzmanlığı olarak görünen profesyonel bir etkinlik; teknoloji ve zamanla beraber kendi bilgilerini genişletip, yeni bilgiler oraya çıkarmaktadır. Böylece bir uzmanlığın ötesinde yeni bir bilim dalı haline gelebilmektedir. Böylece ana meslek ile bundan doğup gelişmeye çalışan yeni meslek arasında yetki tartışmaları doğmaktadır. Burada önemli olan; meslekler arasında yetki sınırı tartışmasına girmek yerine birlikte bilgi alışverişi yaparak ortak bir paydada buluşabilmek gerekir.

Nasıl ki bir yelpazenin işlevini yerine getirebilmesi için tüm yapraklarının belli oranda birbiri üzerine bindirilmiş olması gerekiyorsa, tasarım etkinliği de bütünselliği nedeniyle benzer şekilde ilgili tüm tasarım kollarının belli bir koordinasyonla işlev almasıyla hareket eder. Çünkü yasalarca kabul edilmiş ve yüksek eğitim (4 yıllık) verilen her dal bir disiplin/meslektir.

Ayrıca bu şekilde bir tartışmanın önüne geçmek için meslek eğitimi süresince meslekler arası ilişkilerin koparılamayacak kadar sıkı sıkıya bir bağ içerisinde olduğu bilgisi verilmelidir. Öğrencinin zihninde mimar/ iç mimar ayrımı meslek sahibi olmadan başlatılmış olmaktadır. Ülkemizde bazı mimarlık ve iç mimarlık bölümlerinde sanki birbiriyle ilişkisi yokmuş gibi farklı fakülteler içerisinde eğitim verilmektedir. Bu durum tartışmaları artırıcı niteliktedir.

Hâlbuki dünyada çok farklı eğitimleri almış insanlar bir araya gelerek projeler üretebilmektedirler. Ülkemizde mesleki bilgi geçişlerine imkan veren bir eğitim sisteminin olması gerekmektedir. Fakat bu bölümlerin öğrencileri, bu tür yapısal değişiklikler olmadan da bir araya gelmenin ve etkileşimde bulunmanın yollarını yaratabilirler. Ortak projelerle uğraşarak, birlikte öğrenci yarışmalarına girerek veya birbirlerinin jürilerine katılarak daha ilk yıllardan itibaren birlik ve beraberliği sağlayabilirler.

Sonuç olarak; meslektaşlar birbiri arasında yetki sınırı tartışmalarına girmek yerine meslek örgütlenmelerini güçlendirmelidirler. Sektörde ehil olamayan kişilerin yapı ve çevre sanatında tehdit oluşturan işlerini ortaya çıkarmaya ve kontrol altında tutmaya çalışarak mesleklerine sahip çıkmalıdırlar.

KAYNAKLAR

Aşler, M., 1970. Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu, Türkiyemiz, Ak Yayınları, İstanbul.

- Aytıs S., 2010, II. İç Mimarlık Bölümleri Bölüm Başkanları Toplantısı Toplantı Kitapçığı Anadolu Üniversitesi
- Biröl, G.,2006, “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi, Ekim
- Çelik G., 2008, İç Mimarlık Eğitim Programlarının Karşılaştırmalı Analizine Yönelik Bir Çalışma Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Güvenç, B., Otkan, P., Belek, T., Karasu, F., Tözere, S., ve Özden, M.A., 1990. Japon Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İnceoğlu M. ve İnceoğlu N., 2004. Mimarlıkta Söylem Kuram ve Uygulama, Tasarım Yayın Grubu.
- Kaptan, B.B., 1998. İç Mimarlığın Oluşum ve Örgütlenme Süreci, Anadolu Sanat Dergisi, 8, 64-87.
- Kaptan, B.B., 2003. 20. Yüzyıl Toplumsal Değişimler Paralelinde İç Mekan Tasarımı Eğitiminin Gelişimi, Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nalçakan, H., 2006. Küreselleşen Dünyada Mimarlık Eğitimi ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Uluoğlu, B., 1990. Mimari Tasarım Eğitimi, Tasarım Bilgisi Bağlamında Stüdyo Eleştirileri, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Özaloğlu, S.,2010.”Mimarlık ve İç Mimarlık Arasında Sınır İhlali Olabilir mi?” Yeni Mimar, Aylık Bağımsız Kent ve Mimarlık Gazetesi, Temmuz, s.6.

21. YY. MİMARLIK EĞİTİMİNDE SİNEMA SANATININ YERİ VE ÖNEMİ

FATİH US¹⁷

ÖZET

Günümüze kadar mimarlık birçok görsel sanat disiplininin etkilenmiştir. Resim başta olmak üzere son zamanlarda etkisi daha çok anlaşılan fotoğraf ve özellikle sinema buna örnek olarak gösterilebilir. İlk yıllarında sinema mimariden bir şeyler öğrenirken artık mimarlar sinemayı incelemektedir. 1960'lı yıllarda bilgisayar teknolojileri mimariye yoğun bir şekilde girmesiyle birlikte sinemada da yaşanan teknolojik gelişmeler, sinema ve mimarlığı ilerleyen yıllarda birbirine daha çok yakınlaştırmıştır.

21. yüzyılın başlarında mimarlık eğitiminde sinema etkin bir biçimde yer almamakla birlikte bir seçmeli ders olarak ya da lisansüstü dersi olarak işlenmektedir. Sinemanın mimarlık eğitimi içinde aktif bir rol alması ancak eğitimin temel dersler arasında yer alan “Proje”, “Bina Bilgisi”, “Mimarlık Tarihi”, “Bilgisayar Destekli Tasarım” gibi birçok dersin içinde yardımcı araç olarak kullanılması ile mümkün olabilir.

Bu çalışmanın amacı 21.yy. mimarlık eğitiminde sinema sanatının yeri ve önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle sinema ve mimarlık arasındaki etkileşime tarihsel süreçte bakılacak ve mimari mekanın ön plana çıktığı örnek sinema filmleri incelenecektir. Daha sonra günümüz mimarlık eğitiminde sinema sanatının ne derecede etkili olduğu araştırılarak mimarlık eğitiminin sinemaya hangi aşamada ve nasıl başvurabileceği ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mimarlık, Mekan, Sinema, Film

ABSTRACT

Up to day, architecture has been influenced by many visual art disciplines. Photography with its recently better understood effects and especially cinema can be shown example as well as painting. Now architects are studying cinema while in early years cinema had been learning something from architecture. In 1960s with the intense introduction of computer technologies in architecture and new technological developments of cinema; both cinema and architecture got close to each other in following years.

¹⁷ Yrd.Doç.Dr. Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İSTANBUL

Beginning of the twenty-one centuries, cinema had not been placed effectively at architectural education but taught as an elective course or a graduate course. Architectural education to take an active role in the cinema could only be possible with the use of many basic courses of education among the 'Project', 'Building Information', 'Architectural History', and 'Computer Aided Design' as assisting lessons.

The purpose of this study is to reveal the role and the importance of cinema art in architectural education in 21. century. In this context, first of all, the interaction between cinema and architecture will be looked throughout history and it will be sample films will be studied which architectural space are forefront. Then, it will exposed how to apply for architectural education to cinema at what stage by investigating what extend today's architecture effects art of the cinema.

Key Words: Education, Architecture, Space, Cinema, Film

1. GİRİŞ

21. yy' a kadar gelişen ve değişen teknolojik araçların eğitim alanında, ilköğretimden başlayarak üniversite eğitimine kadar önemli etkileri olmuştur. Özellikle son yıllarda internetin neredeyse her eve, her iş yerine ve dolayısıyla her eğitim kurumuna girmesi nedeniyle eğitim sisteminde değişimler olmuştur. Bu değişimlerin başında eğitim sistemi, öğretmen merkezli den öğrencinin de aktif bir şekilde rol aldığı bir sisteme dönüşmüştür.

Günümüzde mimarlık eğitiminde ise teknoloji ile birlikte birçok sanat disiplininin mimariye girmesi değişimlere yol açmıştır. Teknolojinin hem yapım hem de sunum aşamasında içinde olduğu ve mimari mekanların kullanıldığı sinema ise görsel sanat dalları içinde mimariye ve dolayısıyla da mimarlık eğitimine etkisi en çok olan sanat dalları arasındadır. Bu nedenle bu çalışmada günümüz mimarlık eğitiminde sinema sanatının ne derecede etkili olduğu araştırılarak mimarlık eğitiminin sinemaya hangi aşamada ve nasıl başvurabileceği araştırılacaktır.

2. MİMARLIK VE SİNEMA

Sinema (cinéma) sözcüğü sinematografi (cinématographie) sözcüğünden kısaltılmıştır. Lumière Kardeşler kendi buluşları olan aygıtta sinematograf (cinématographe) adını vermişlerdir. Yunanca «kinêma, -atos = hareket» ile «graphein = yazmak» sözcüklerinden türetilen sinematograf kelimesi, «hareketi yazan, saptayan» anlamına, sinematografi de «hareketi yazma, saptama» anlamına gelmektedir. Günümüzde çok yaygın olan, hemen her ülkede kullanılan sinema sözcüğünün yanı sıra Birleşik Amerika'da da yaygın olarak hareketli resim (motion picture, moving picture, movie) kullanılmaktadır. Sinema sözcüğü zamanla filmlerin gösterildiği yapı, yer anlamına gelmiştir. Sinema çalışmalarının tümü, sinema endüstrisi kavramlarını kapsayacak biçimde anlam genişlemelerine uğramışsa da bu çalışma için önemli olan ilk ve temel kavramı «hareketi yazma, saptama» dır. Bu anlamda sinema, herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini saptamayı, sonra gösterici yardımıyla bu resimleri karanlık bir salonda beyazperde üzerine yansıtarak hareketi yeniden oluşturmayı anlatmaktadır (Özön,

1972) (1). Bu çalışmada ise sinema sanatı, sinema çalışmalarının tümünü kapsamaktadır.

Sinema ilk yıllarında günümüze kadar mimarlık ile iç içe gelişmiştir. Mimarlık tarihçisi Uğur Tanyeli (2001) sinema ve mimarlık arasındaki etkileşimin üç temel yol izlediğini belirtmiştir. Birinci yol, sinemanın inşa edilmemiş ve gerçeklik düzleminde kullanılmayan bir sanal mimarlık alanı tanımlaması biçiminde oluşmaktadır. İkincisi, sinemanın ‘gerçek’ mimari mekanları kendi sanal evreninde yeniden üretmesi ile somutlaşmaktadır. Üçüncü yolda ise sinema kendi olay kurgusu içinde bir kişilik olarak mimari ve/veya mimarlık etkinliğini konu almaktadır.

Resim1. Berlin: Die Sinfonie der Großstadt (2)

Sinema ile mimarlık arasındaki etkileşim çok yönlü olduğu için farklı açılardan ele alınabilir. Örneğin Walter Ruttmann’ın “Berlin: Die Sinfonie der Großstadt” (Berlin: Büyük Bir Şehrin Senfonisi) (1927) (Resim 1.) veya Fritz Lang’ın “Metropolis” (1927) (Resim 2.) filmlerini izledikten sonra farklı yönetmenlerin bir şehri nasıl betimledikleri sorusu akla gelmektedir. Bu etkileşim sinemanın mimarlığa etkisi bağlamında ele alınır ise, Vincent Korda’nın “Things to Come” filmindeki çok katlı atrium hakkındaki öngörülerinin John Portman’ın dev otel projesinde gerçekleştiği görülmektedir. Walt Disney Kuruluşu tarafından ortaya konulan tematik mimarlık, yanılsama stratejisine ve filmlerden etkilenme fikrine dayanmaktadır. Günümüzde mimarlık, sık sık esin kaynağını ve görsel anlatımını filmlerin dilinden almaktadır. Örneğin Jean Nouvel, sinemasal görüntüyü ve deneyimi, mimari çalışmaları için çok önemli bir ilham kaynağı olarak gördüğünü belirtmektedir (Pallasmaa, 2008)

Resim 2. Metropolis (3)

Sinema ve mimarlık ilişkisine tarih sürecinde bakmak gerekirse ilk başlarda mimarlık sinemayı yoğun bir şekilde etkilerken son yıllarda mimarlık sinemanın etki alanına girmiştir. Örneğin 1927 yılında Fritz Lang' in geleceğin kentini konu aldığı "Metropolis" filminde New York şehrinin mimarisinden etkilenmiştir. Metropolis filmi, teknolojinin tüm yaşama hakim olmasını olumsuz yönden ele alırken aynı zamanda modern mimariyi de eleştirmektedir. Benzer şekilde "Matrix" ve "Beşinci Element" gibi filmlerde de New York' tan etkilenmeler görülmektedir. Bunun başlıca nedeni, New York' un sinematografik özelliklerinin ön planda olduğu bir kent olmasıdır. Günümüze kadar bilimkurgu sineması, Le Corbusier, Van Der Rohe, Sant'Elia, Mallet-Stevens, Moholy-Nagy gibi mimarların geleceğin şehirleri ile ilgili tasarımlarını kullanılmıştır. Son zamanlarda ise Greg Lynn, sinemada kullanılan mekan tasarımlarında aktif bir rol oynamaktadır.

Mimarının önemli bir öge olarak işlendiği sinema filmlerine örnek olarak Playtime, The Fountainhead ve My Architect (Mimar Babam – Bir Oğlun Yolculuğu) filmlerini gösterilmektedir. Bu filmlerin kurgusunda, kullanılan mekanlar ön plana çıkmakta ve ana temayı oluşturmaktadır. Örneğin bu filmler arasında önemli bir yeri olan Playtime (1967) (Resim 3.) filmi, modernizme yabancılaşma ve teknolojinin insanları birbirinden uzaklaştırması konularını işlemektedir.

Sinemadan etkilenen mimarlar arasında gösterilen Bernard Tschumi, sinemadaki hareketi, projelerinde insan gözüne bağlı bir hareket olarak kullanmıştır. Aynı zamanda sinemanın farklı araçlarını kullanan Tschumi, Parc de La Villette (Paris)'de sinemadaki montajın kesim, üst üste çekim, zincirleme gibi yöntemlerini kullanmıştır. Sinemadaki hareketten etkilenen başka bir örnekte Himmelblau grubunun UFA Sinema Merkezidir. Rampadaki hareket bir mimari sekans oluşturmaktadır (Örs, 2001).

Resim 3. Playtime (1967) (4)

Mimar Jean Nouvel de proje tasarımlarında Alman yönetmen Wim Wenders' ten etkilenmiştir. Nouvel' in mimarisinde sinemayı referans alan ilk çalışması 1983 yılında tamamlanan Belfort Tiyrosu' dur. Nouvel' in mimari ve meknsal konsept düzeyindeki çalışmalarını filmler etkilemiştir. Mimarideki hareket kavramının üzerinde düşünmeye başlamıştır. Jean Nouvel 'sinema' nın bize görüntüleri zamanla ilişkili olarak kavramamızı öğrettiğini söylemektedir. Günümüzde mimari kompozisyon, birbirini izleyen dizilere (sekans) bağlıdır. En çağdaş mimarlar insanın mekandaki yolculuğunu dikkate alarak tasarım yapmaktadır. Yolculuk kavramı mimari kompozisyonda yeni bir yöntem gibi görünse de Eski Yunan' a kadar gitmektedir. Atina Akropolü' nde binalar arasında yüründüğünde bu daha da iyi anlaşılmaktadır.

1994 yılında Pritzker Prize' ı kazanan mimar Christian de Portzamparc 1970'lerde sinemanın bir ilham kaynağı olduğunu ve Jean-Luc Godard ile Michelangelo Antonioni' yu keşfettiğini belirtmektedir. Christian de Portzamparc, sinemanın onu nasıl etkilediğini şu şekilde ifade etmektedir: "Sinema beni harmoni saplantısından kurtarmıştır. Godard ve Antonioni, filmlerinde geçmiş ve şimdinin bir arada olduğu şehirde "modernlik" kavramını göstermişlerdir..." (Fillion, 1997).

Japon mimar Tadao Ando' nun mekanları sakin ve durudur. Çıplak beton duvarlar, bedenın mekan içindeki hareketleriyle algılanmaktadır. Oluşturulan boşluklardan ve geniş camlardan süzülen ışık bu dokunsal etkiyi güçlendirmektedir. Pallasma, Ando'nun mekanlarındaki ışık ile Tarkovsky' nin filmlerindeki dar aralıklardan süzülen ışık arasında bir benzerlik olduğundan bahsetmektedir. Tarkovsky' nin filmlerinde işlevlerden arındırılmış duvarların, pencerelerin, kapıların, insanların iç dünyalarının yansıdığı mekanlara dönüştükleri görülmektedir. Minimum düzeyde kullanılan eşyalar kişinin mekanla kurduğu ilişkiyi güçlendirilmektedir. Mekanı dolduran mobilyalar değil, ışık, su ve insanların bir arada yarattığı atmosferdir (Kale, 2004).

Sinema, modern insanın günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Birçok insan diğer sanat dallarını sinema aracılığıyla izlemektedir. Mimaride bu alanlar içinde en önde gelen disiplinlerden birisidir. Bu nedenle mekanların sinema filmlerinde ele alınışı üzerine düşünülmesi ve çalışmalar yapılması her iki disiplin açısından da olumlu etkilere yol açacaktır.

3. 21. YY. MİMARLIK EĞİTİMİNDE SİNEMA

“Mimarlık ve Sinema” başlığı altında anlatıldığı gibi iki disiplin son yıllarda yoğun bir etkileşim içindedir. Örneğin Bernard Tschumi, Jean Nouvel, Tadao Ando, Christian de Portzamparc gibi birçok önemli mimar tasarımlarında sinema sanatından etkilenmiştir. Bu nedenle bu etkileşimin mimarlık eğitiminde de aktif bir biçimde yer alması gerekmektedir.

Günümüzde mimarlık eğitiminde sinema, etkin bir biçimde yer almamakla birlikte bir seçmeli ders olarak ya da lisansüstü dersi olarak verilmektedir. Bazı üniversitelerde mimari temsil ve bilgisayar teknolojileri ile ilgili derslerin müfredatı altında da gösterilmektedir. Mimarlık eğitimi veren yurtiçinde ve yurtdışındaki üniversitelerin ders programlarına bakıldığında birkaç üniversite dışında hiç birinde sinema mimarlık eğitiminde etkin bir şekilde yer almamaktadır.

Sinemanın mimarlık eğitimi içinde aktif bir şekilde rol alması ancak eğitimin temel dersler arasında yer alan “Proje”, “Temel Tasarım”, “Bina Bilgisi”, “Mimarlık Tarihi”, “Sanat Tarihi” ve “Bilgisayar Destekli Tasarım” gibi birçok dersin içinde yardımcı araç olarak kullanılması ile mümkün olabilir. Örnekleme gerekirse, Bina Bilgisi dersinde “Playtime” gibi mimari mekanları eleştiren filmlerin gösterilmesi ve onlar üzerinden anlatımlar yapılması; Proje derslerinde de proje konularına göre gerçek, sanal ve uzay mekanların ve yaşamların ön planda olduğu filmlerin gösterilmesi ve değerlendirilmesi; Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi derslerinde ise tarihi filmlerin mekan gösterimi ve kullanımı açısından önemli sahnelerin sunulması; Bilgisayar Destekli Tasarım dersi içinde de sinematografik sunum tekniklerinin anlatımın filmler üzerinden yapılması daha faydalı olacaktır.

Bu çalışmada ise mimarlık eğitiminde sinema, yukarıda anlatılan dersler içinde Proje, Bilgisayar Destekli Tasarım ve benzeri dersler içinde nasıl işlendiği örnekler verilerek anlatılacaktır. Bu örneklerde genellikle sinema, mimarlık eğitimine video bağlamında girmektedir.

Mimarlık eğitiminde sinemanın rolü dikkat çekici bir biçimde artmaktadır. Örneğin Cambridge Üniversitesi’ nin Mimarlık bölümünde “video – bilgisayar – animasyon”, proje dersinin içinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Annie Forgia ve Earl Mark’ ın öğrencilerinin çalışmalarında da bu üç unsur etkin bir biçimde yer almaktadır. Mimarlık ve sinema arasındaki ilişkiyi tarihsel boyutta inceleyen mimar François Penz (1997), dijital teknolojideki ilerlemelerle elde edilen yeni tasarım araçlarının kullanımını sadece mimarlık öğrencilerine ve mimarlara değil her alandaki tasarımcılara önermektedir.

Penz (1997), mimarların filmlerden ve film yapımcılarıyla işbirliğinden çok şey öğrendiklerini; disiplinler arası çalışmaların iki iş alanının yaratıcılığına yeni bir itici güç oluşturmakta olduğunu düşünmektedir.

Mimar ve film yapımcısı olan Annie Forgia, mimari mekanın temsilinde resmin kullanımı ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Dijital görüntü teknolojisinin videonun kullanımı ile geliştiğini belirtmektedir. Forgia, öğrencileri ile birlikte Paris-Conflans Mimarlık Okulu’nun Mimari Temsil Laboratuvarı’ nda mimarının tasarım aşamasında ileri seviyede bilgisayar kullanımıyla ilgili çalışmalar yapmıştır. Bu laboratuvarda dijital görüntüleme yöntemi ile nasıl çalışılacağı öğretilirken bir videonun nasıl çekileceği ve analog (dijital olmayan) görüntü ile dijital görüntünün (sayısal resim) birlikte kullanımının nasıl gerçekleşeceği üzerinde durulmuştur.

Mimari tasarım sürecinde, sürekli değişen ve gelişen yeni teknolojiler ile yapılan temsil üzerine çalışmalar yapan Forgia, derslerinde bilgisayar programlarını, videoyu ve fotoğrafı bir amaç olarak değil mimaride bir araç olarak kullanılması için öğretmektedir.

Bu kapsamda Fransız mimarların sık kullandığı bir grafik programı olan Arc+, 3D Studio ve Photoshop öğretilmekte ve dijital görüntü, video ve fotoğraf gibi araçlarla çalışmalar yapılmaktadır. Derslerde ayrıca temsil metodolojisi hakkında bilgi verilmektedir. Böylece farklı teknikleri kullanarak yetiştirilen öğrenciler, dijital görüntü, fotoğraf ve video uygulamalarıyla kendi fikirlerini kolay bir şekilde ifade etmektedirler. Bu dersler alındıktan sonra “Geleceğin Mimari Tasarımı” (Prospective of Architectural Design) isminde bir seminer dersi verilmektedir. Bu seminer üç aşamaya bölünmektedir: 1. Öncelikle yerleşim alanının nasıl analiz edileceği, alanın potansiyelleri ve fotoğraf, video ve bilgisayar grafikleri kullanarak gerekli bilgiye nasıl ulaşılabileceği işlenir. 2. Daha sonra belirlenen hipotezleri ve mimari olmayan konsepti kullanarak nasıl tasarım yapılacağı belirlenir. Bu method farklı hipotezlerle elde edilen mevcut bilgi ve yapılan analizler ışığında, projenin diyalektik (mantıksal) ilerleme, gelişim göstermesini sağlar. 3. Son aşamada ise belirli bir konsept olarak, seçilen hipotezlere nasıl ulaşılabileceğine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır.

Belirlenen amaca ve konsepte ulaşmak için hedefler net bir şekilde belirlenmelidir. Böylece her öğrenci dijital öğeleri, fotoğraf ve videoları interaktif ortamda kullanarak, belirledikleri hedefe ve tasarıma ulaşacaktır.

Bu çalışma için bilgisayar destekli tasarım ve dijital görüntü için “bilgisayar laboratuvarı”, geleneksel ve bilgisayarla montaj için gerekli aletlerle donatılmış “video laboratuvarı”, “fotoğraf laboratuvarı”, geleneksel maketlerin yapımı için bir “atölye” gerekmektedir. Burada amaç mimarları yapımcılara dönüştürmek değil, iletişim ve sunum alanındaki yeni kapasiteyi açığa çıkarmaktır. Mimari tasarım sürecinde dijital görüntülerin ve videonun kullanımının metodolojik bir eğitimi ile iletişim eğitimi verilmektedir (Forgia, 1997).

4. SONUÇLAR

Sinema sanatında mimarlık; gerçek mekanların kendi ortamında yeniden üretilmesi; inşa edilmemiş ve gerçeklik düzleminde kullanılmayan sanal mekanların kullanılması; ve konu olarak mimarinin ele alınması biçiminde yer almaktadır. Filmler, modern hayatın deneyimini güçlü bir biçimde anlatabilmekte ve düşünülen, hayal edilen mekanları etkili bir biçimde sunabilmektedir. Bununla birlikte mimarlık ve sinema, tasarım ve üretim sürecinde birçok paralellik ve benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda mimaride ve dolayısıyla mimarlık eğitiminde sinemanın yer alması kaçınılmazdır. Mimarlık eğitiminde sinema bir amaç değil mimari tasarım sürecinde kullanılan yardımcı bir araç olarak düşünülmelidir.

Bu çalışma ile günümüz mimarlık eğitiminde sinema sanatının ne derecede etkili olduğu araştırılarak mimarlık eğitiminin sinemaya hangi aşamada ve nasıl başvurabileceği ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Fillion, O., 1997, Life Into Art, Life Fusions in Film, Video and Architecture, Cinema and Architecture. Ed: François Pènz and Maureen Thomas, British Film Institute, London.
- Forgia, A., 1997, Using Digital Techniques and Videos in Architectural Education, Cinema and Architecture. Ed: François Pènz and Maureen Thomas, British Film Institute, London.
- Kale, G., 2004, Bellek ve Mimarlık, Bedenin Mekanla Karşılaşması. Arredamento Mimarlık, 100+74:116-123.
- Örs, A.D., 2001, Sinematografi ve Mimarlık, Sinema ve Mimarlık Dosyası. Arredamento Mimarlık, 11:76-79.
- Özön, N., 1972, 100 Soruda Sinema Sanatı. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Pallasmaa, J., 2008, Calgary Üniversitesi, Çeviren: Iğın Külekçi.
<http://www.arkitera.com/g143-sinema-ve-mimarlik.html?year=2008&aID=2622>
- Penz, F., 1997, Introduction, Cinema and Architecture. Ed: François Pènz and Maureen Thomas, British Film Institute, London.
- Tanyeli, U., 2001, Temsiliyet Nesnesinin Temsili Sanalın Sanallıkla İfadesi, Sinema ve Mimarlık Dosyası. Arredamento Mimarlık, 11:66.

İNTERNET

- (1) <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk>
- (2) <http://www.lifep.de/presse-meldungen/rundfunk-sinfonieorchester-berlin/boxid/16482>
- (3) <http://classical-iconoclast.blogspot.com/2010/09/fritz-lang-metropolis-1927-restored.html>
- (4) <http://ebertfest.com/seven/playtime003.jpg>

MİMARİDEKİ KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE MİMARLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ

MUTEBER ERBAY¹⁸

ÖZET

Ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların ortadan kalkmaya yüz tuttuğu, politik kutuplaşmaların yok olduğu, hemen hemen her alanda liberal eğilimlerin güç kazandığı, teknolojinin akıl almaz bir hızla geliştiği ve toplumsal hayatın büyük bir kısmının küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşamaktayız. Bu bağlamda küreselleşmenin hem toplumsal, hem ekonomik, hem de teknolojik boyutları, mimariye de yeni bir boyut kazandırmaktadır. Mimarlıktaki küreselleşme; mimarlığın yerellikten çıkarak; coğrafya, kültür tanımayarak, ortak bir mimariye yol alma serüvenidir. Elbette ki bu serüvende bir çok karşıt görüş savunulmuş, bir çok parçalanma yaşanmıştır. Ama sonuçta dünyanın dört bir köşesinde, aynı malzemeler kullanılarak, benzer şekillerde, hatta aynı mimarların eserleri boy göstermiştir. Sonuç olarak mimarlık küresel boyutuyla evrensel, yerel boyutuyla kültürel, coğrafyasal ve kentsel bir olgudur. Kendi içinde zengin olmasına karşın dış etkilere açıktır. Eğer yerel kültürler dış etkilere açık olmasaydı, mimarlık kültürünün geleneksel sınırlar içinde sürekli yumuşak bir biçimde evrilmesi ve düzenli giden tipolojik seçeneklere sahip olması gerekirdi. Ama öyle olmuyor. Geleneksel olarak kültür, ticari ve diğer nedenlerle hep sınırları aşan dinamik bir yapıdır. Giderek ivmesi artan bildirişim yereli hızla küresele, küresel etkileri de yerele taşımaktadır. Bu bağlamda yerelin küreselleşme içindeki yeri ne olmalıdır, ya da küreselleşme yerelin içinde nasıl yorumlanmalıdır, sorusu ülke ve bölge kimliklerinin korunması bağlamında önem kazanmaktadır. Bu çalışmada mimaride biçimlerin nasıl küreselleştiklerinden bahsedilerek, küreselleşen mimari biçimlerin Türkiye'deki yorumları, olumlu ve olumsuz sonuçları, mimarlık eğitimi üzerindeki etkileri ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yerelleşme, Küresel Mimarlık, Yerel Mimarlık, Modern Mimari

ABSTRACT

We have been living in an age in which national cultures, economies, and boundaries are about to diminish, liberal tendencies are getting powerful in almost all fields, technology is developing with a great speed, and societal life is mostly outlined by globalisation. In this context, the social, economical and technological

¹⁸ Öğr. Gör. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, TRABZON

aspects of globalisation have some impacts on architecture. Globalization in architecture is a procedure of adventure headed for a common architecture by defying the geography and culture and rejecting all kinds of localizations. Globalization in architecture is a procedure of adventure headed for a common architecture by defining the geography and culture and rejecting the localizations. Of course, in this adventure, many opposite views have been defended, and some separation has been witnessed. However, in the end, same tools have been used and even the works made by the same architects have been introduced in a similar way in every corner of the globe. As a result, architecture is universal with its context of global and also cultural, urban and geographical with its local context. Although it is rich in itself, it is open to external influences. If local cultures do not permit foreign intervenes, architecture should have a soft evolution in traditional constraints and have typological alternatives that go on regularly. But this does not happen in this way. In fact it is convencionally a dynamic phenomenon which goes beyond its boundries because of the reasons such as cultural, commercial and others. Communication, whose arceleration is increasing, carries local to global and global effects to local. In this context, the question ‘What must the place of locality be in globalisation?’ or ‘How must globalisation be interpreted in locality?’ is of importance in view of keeping the identities of country and district. In this study, we will mention about how forms have been globalized and we will analyze the interpretations of the globalized architectural forms in Turkey, their positive and negative results, their influence on architectural education and some solutions to them will be emphasized.

Key Words: Globalization, Regionalization, Global Architecture, Local Architecture, Modern Architecture.

1. GİRİŞ

Mimari biçim, mekan ve kütle arasındaki temas noktasıdır (Bacon, 1974). Biçim sıklıkla üç boyutlu bir kütle veya hacim hissini içerse de, şekil daha özgül olarak bu biçimin görünümünü etkileyen başlıca özelliğe işaret eder, ki bu, bir figürün veya biçimin sınırlarını zorlayan çizgilerin veya dış hatların konfigürasyonu veya görelî bir düzenlemesidir (Ching, 2002). Biçimin özünde ise geometri vardır. Le Corbusier “Geometri temeldir. Makine geometriden çıkarak gelişir. Böylelikle modern çağın tümü her şeyden önce geometriden oluşur.” (1925) derken mimari biçimlerin bir bakıma yerellikten çıkarak, coğrafya, kültür tanımadan küreselleşmesine de işaret etmektedir.

2. KÜRESELLEŞME VE MİMARLIK

Küreselleşme tek bir değişkenle açıklanamayacak, son derece karmaşık bir kavramdır. Genel olarak küreselleşmeyi; uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojiadaki hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyal ve kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak da tanımlayabiliriz. Küreselleşme kavramı, Türkçe literatürde yaygın olarak

kullanılmasına rağmen nadiren “uluslararasılaşma” ve yabancı literatürden dilimize giren “globalleşme” gibi terimlerle de ifade edilmektedir.

Genel bir kavram olarak incelenen küreselleşme içinde geçen bütün süreçler mimariyi de etkilemiştir. Mimarının küreselleşme sürecine özel olarak bakılacak olursa, bütün küreselleşme etkenlerinin yanı sıra 20. yy boyunca mimarların ve düşünce adamlarının ürettiği manifestolar, mimari kongreler, uluslar arası yarışmalar, fuarlar mimarının “uluslararasılaşma”sına katkıda bulunmuştur. Buluşların ve icatların ardı ardına gelmesiyle bilim keşfedilmiş, Avrupa’da Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan dönüşüm Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi’ne zemin hazırlamıştır. Yeni malzemeler ve yeni yapım teknikleri, çağın önde gelen mimarları tarafından kullanılarak, tüm dünyada da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu aşırı desteğin yanı sıra tepkiler de olmuş, görüşlerin ortak bir zemin üzerinde tartışılmasını sağlamak amacıyla mimarlık toplantıları yapılmış, basın ve yayın organlarının yaygınlaşmasıyla da herkes kendi görüşünü bu yolla belirterek, aynı anda bir çok ülkede fikirlerin duyurulması sağlanmıştır.

Birbirinden bağımsız olamayan, aksine birbirini tetikleyen ve besleyen bu etkenler sırasıyla; teknolojik gelişmeler, Sanayi Devrimi, kongreler ve söylemler, fuarlar ve yarışmalardır. Bütün bunlar mimarının küreselleşmesine ya da daha Türkçe bir terimle “mimarının uluslararasılaşması”na katkıda bulunmuşlardır.

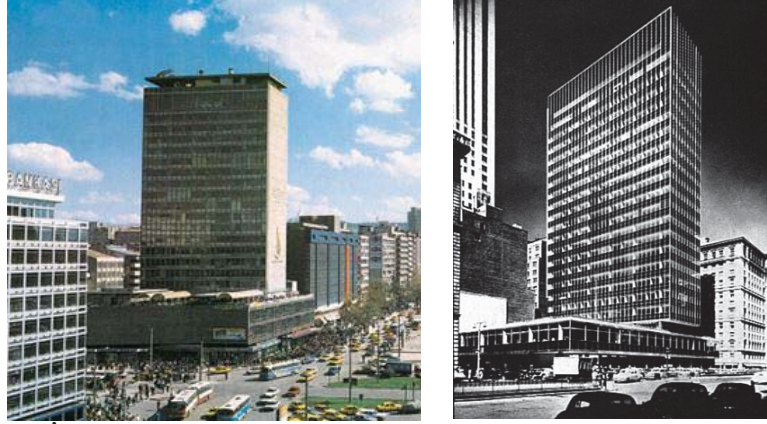
2.1. Küreselleşme Etkisi Altında Türkiye Mimarlığının İrdelenmesi

Küreselleşme etkisi altında Türkiye Mimarlığının irdelenmesi, bir bakıma Modern Mimarlık tarihi içinde gelişen Türkiye Mimarlık tarihinin de sorgulanmasıdır. 2007 yılında tamamlanan “Küreselleşme Etkisi Altında Türkiye Mimarlığı” isimli doktora tezinde (Erbay, 2007) küreselleşmenin çok boyutlu etkilerinin mimari biçimleri, kalıpları ve tektoniği nasıl belirlediği gerek dünya ve gerekse Türkiye Mimarlığı’nın detaylı olarak incelenmiş ve bu etkileşim sorgulanarak, mimari biçimlerin temel anlamda üç düzeyde tüm dünyada dolaşımda olduğu ortaya konmuştur.

Yapılan bu çalışmada (Erbay, 2007) modern mimarlık tarihinden başlayarak günümüze kadar yapılmış ve gerek kitap, gerek makale, gerekse Internet aracılığıyla dolaşıma açılmış 3000’e yakın bina incelenmiştir. Yapı sanatını yetkin bir düzeyde ortaya koyabilmiş ve bu özelliği yayınlanmak suretiyle kabul görmüş örnekler değerlendirmeye alınmıştır. İncelenen bina örnekleri benzer özellikler gösteren mimari biçimlenmelerine göre gruplandırılmıştır. Bu şekilde yaklaşık 62 adet gruplaşma belirlenmiştir. Ancak sınıflandırma sonucunda görülmüştür ki bazı örnekler kütle düzeyinde bütünüyle benzeşerek kendi içlerinde farklı gruplar oluşturmuşlar, bazıları cephe düzeyinde benzeşerek yine kendi içlerinde farklı gruplar oluşturmuşlardır. Yine bazı örnekler ise kütle ya da cephe üzerinde tekil özellikleri ile benzeşerek başka üçüncü bir grup oluşturmuşlardır. Bu 3 ana kümelenme bu çözümlemeye; form, format (kalıp) ve tektonik ayrıntı olarak tanımlanmıştır. Küreselleşen bu mimari biçimlerin dünyada ve yerelimizde nasıl yaygın, çoğu zaman da eşzamanlı olarak yerden ve işlevden bağımsız bir biçimde dolaşım durduğu saptanmıştır.

Bu biçimlerin Türkiye Mimarlığı üzerindeki etkileri ya da Türkiye’deki mimarının bu biçimlerden etkilenmeleri konusunda sürekli söylemler olmakla beraber, bu etki açık olarak ortaya konamamıştır. Örneğin; ülkenin teknolojik kaynaklarını göz ardı ederek, tamamen Batı odaklı bazen zorlama sınırına varan tasarımlar arasında Enver Tokay ve İlhan Tayman’ın Emek Gökdeleni verilebilir. New York’taki Lever

House'dan esinlenen bina, henüz asansör üretemeyen bir ülkede gökdelen inşa etme inadına güzel bir örnektir (Tanyeli, 1998) (Şekil 1).

Şekil 1. Emek İşhanı, Tokay-Tayman, Ankara, 1959; Lever Building, SOM, New York, 1950-52

Küreselleşen mimari biçimlerle birlikte kimlik ve aidiyet gibi geleneksel olarak mimarlığın önemli paradigmaları arasında sayılan kavramlar yerlerinden oynatılmış, önem ve anlamları sorgulamalara açılmış, bölgesel değerler ve kalıplar hızlı ve yaygın bildirişim teknolojileriyle eritilmiş, sanal bir merkeze oturan para, kâr ve rant anlayışlarına teslim edilmiştir. Üstün ama anonim teknolojiler, yerelin değersizleştirilmesi uğruna gelişmekte olan ülkelere pompalanmış, kentler ve binalar yaygın teknolojilerle benzer kılınmıştır. Dünya sanal bir bulutun kapladığı, yerin ve ulusun değerini yitirdiği bir sona doğru yuvarlanmaktadır. Bu koşullarda kentin ve mimarlığın özgeliğinden söz etmek güçtür. Bildirişim teknolojilerinin küresel olanı hızla yerelleştirdiği, yerel olanı aynı hızla küreselleştirdiği günümüz ortamında gerçek küresel-gerçek yerelden söz etme zorluğu vardır. Bu nedenle yerelliğin korunmasında, aidiyetin sürdürülmesinde, kimliğin geleceğe aktarılmasında, insanlığın geleceği açısından, zayıf ve güçsüz toplumların benlik ve onurlarının korunması açısından bir direniş stratejisi olarak mimarlık ve kent bilimlerinde - kapsamlı kentsel planlamalar düzeyinde, kentsel mimari düzeyinde ve mimari tasarımda- küreselleşme etkilerinin çok iyi analiz edilerek akıl süzgecinden geçirilmesinde büyük yarar vardır.

Küreselleşen mimari biçimleri bir öğreti olarak düşündüğümüzde pozitif yanları vardır. Çünkü daha önce denenmiş olanın uygulanması ve risk alınmaması tercih edilen bir yoldur. Bunun bir anlamda taklit ya da esinlenme olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

Ancak taklide ya da esinlenmeye kötü bir anlam yüklenmemelidir. Çünkü gözlem yoluyla öğrenme tekniklerinden en önemlisi taklit etmektir. Bir bebek konuşmayı anne ve babasını taklit ederek öğrenir. Keza bilim doğayı taklit eder ve doğadaki tasarımlardan etkilenir. Bu nedenle taklit etme öğrenmeyi hızlandıran bir süreçtir. Ancak gözlemleyerek sürekli tekrar etmek uzun vadede yepyeniden yaratmayı engeller, hazırlapçuluğu teşvik eder ve düşünmenin önüne geçer. Çünkü zaman içinde denenmiş olanı deneyerek riski sıfıra indirme düşüncesi gelişir. Sonuç olarak da görsel olarak taklit edilen ya da esinlenen şey, basit bir ezberden öteye gidemez. Bunun en olumsuz etkilerinden birisi de elde olmayan teknolojilerle kusursuz montajı gerçekleştiremeyen ve mevcut işçilikle olanaklı olmayan teknolojileri

kullanmaya kalkarak tasarım yapmaktır. Bu tür çalışmalar özenti boyutunu aşamayan ürünler ortaya çıkarmaktadır. Bunun birçok örneğini gerek dünyada gerekse Türkiye’de görmek mümkündür. Dergilerde ya da görsel medyada gördüğü formları, iç ya da dış mekân detaylarını kendi yapılarında uygulama isteği olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Örneğin;

- Bulunduğu iklim koşullarına bakmadan cam kutular tasarlamak,
- Güneş ışığını iyi hesaplamadan yerli yersiz cepheyi jaluzilerle kaplamak,
- Yüksek yapılarda nasıl temizleneceğini düşünmeden sırf güzel görünüyor diye sabit, geniş cam yüzeyler kullanmak,
- Geniş bir yüzeyi camla kaplı yapılarda kullanılan camların kırılmaya karşı dayanıklı ya da kırılınca hemen dağılmayan özellikler taşımaması (özellikle kaliteli olanları yüksek maliyetli olduğundan güvenilirliği daha az olan camların kullanılması),
- Yüksek katlı yapılarda basınç farklılıklarına dayanıklı camların kullanılmaması,
- Detayları iyi çözümlenmemiş ve bir süre sonra dış hava koşullarıyla kötü görünüm veren cephe hareketlenmeleri (Özellikle pencereleri çerçeveleyen söveler, yağışlı bölgelerde zamanla oldukça kötü görüntüler vermektedir),
- Statik hesapları yeterli güvenilirliği sağlamadan yapılmamış görünümü güzel ama güvenilirliği az merdiven ve atriyum korkulukları,
- Güneş ışığını içeri almak için yapılan, gerek kırılarak gerekse akıtarak sürekli sorun çıkartan tavanlarda kullanılan cam fanuslar ve cam örtüler,
- İklim koşullarına bakılmaksızın bina formundan ödün vermemek adına yapılan düz çatılar (bu yapıların birçoğu, kullanıcılar tarafından çatı örtüsüyle kaplanmaktadır),
- Temiz ve pis su borularının bağlantı detaylarında yaşanan sıkıntılar,
- Isıtma ve havalandırma sistemlerinin yetersizliği ile ilgili yaşanan problemler,
- Standartlara uymayan asansör boşlukları (Büyük asansör firmalarının çoğu standart üretime geçmiştir. Ancak yapılan tasarımlarda, bu durum göz ardı edildiği için, asansör maliyeti daha yüksek rakamlara ulaşmakta, herhangi bir arıza durumunda da aynı sıkıntılar yaşanmaktadır),
- Giydirmeye cephelerde yaşanan gerek ısı, gerekse su yalıtımı ile ilgili problemler, özensiz yapılan detaylandırmalar,

v.b. görsel olarak gördüğümüz ama teknolojik olarak alt yapısını bilmeden uyguladığımız detayların bir sonucudur.

Teknik alt yapı eksikliği, binanın yapıldıktan sonra da belli bir standartta ve sürekli olarak teknik hizmet alma gerekliliği, bunun bina maliyetine ek olarak sürekli bakım maliyeti eklemesi gibi zorluklar, bu tür uygulamaları başarısız kılmaktadır. Bir önemli sorun da binanın yapım sonrası kullanım maliyetidir. Çünkü bu maliyetler,

eğer hukuki olarak bağlayıcı bir sözleşme yoksa, müteahhit firmaların sorumluluğunda olmadığından, yapının kullanıcıya aittir. Bu nedenle, mimar tasarımını yaptıktan, müteahhit de binayı bitirdikten sonra, yapı kullanıcısıyla baş başa kalmaktadır.

Şu noktanın da altını önemle çizmek gerekir ki Türkiye'deki mimarlığa "yetersiz, özenti ya da taklit" etiketi yapıştırmak haksızlık olur. Bu çalışmada saptanan gerçeklik sadece Türkiye Mimarlığı'nın değil dünya mimarlığının ortak sorunudur. Çünkü mimarlık tarihi öğretilerle doludur. Modernleşme sonucunda mimarlığımız Batı'nın öğretilerini alarak kendi birikimleriyle yorumlamaya çalışmıştır. Yeni ve özgün tasarımlar yapmak için hem Batı'nın öğretilerine, hem de yerelin olanaklarına bakmak yadırganamaz. Önemli olan uzun vadede bu öğretileri göz ardı etmeden, ama birebir taklitten de kaçınarak estetik değeri yüksek tasarımlar yapabilmektir. Ancak bu noktada mimarın mimari tasarım yaparken ne kadar özgür olabildiği de ayrıca tartışılmalıdır. Bir yandan işveren, bir yandan yasalar, bir yandan dayatılan malzemeler, bir yandan düşüncesini kısıtlayan teknolojik olanaklar, teknik altyapı eksikliği sürekli olarak mimarın yaptığı tasarımları bir dizi kısıtlamalar içine almaktadır.

Bu öğretiler konusunda Batı'nın bilinçli olarak uyguladığı politikalar da etkili olmuştur. Bilinçli olarak sadece görsel olarak yenilikleri bilgi platformunda paylaşarak, onun teknolojisini sunmamakta ve böylece geliştirdikleri yeni ürünü teknolojiyle beraber kendileri pazarlamaktadır. Bu da küreselleşmenin bir başka oyunudur.

Mimarlıktaki küreselleşmenin, diğer alanlardaki küreselleşmeden farkı vardır. Bir yandan sermaye ve para piyasalarının etkisi altında, bir yandan da bilişim ve iletişim araçlarıyla globalleşen dünyada "ulus", "insan" ve "kültür" kavramlarını da baskılayan küreselleşme "kimlik" kavramını etkiler. Bunun doğadaki çeşitlilik kuramıyla çelişmek gibi çok olumsuz bir yanı vardır. Çeşitlilik bir tat, bir lezzettir. Bunu kültür bağlamından örneklersek, örneğin, Anadolu'nun ücra bir köşesinde yediğiniz yöresel bir yemekten aldığınız damak tadını dünyanın hiçbir yerinde bulamazsınız. Bunun nedeni o'nun yerel olmasıdır. O yere, o coğrafyaya, o ilkime, o kültüre ait özelliklerle beslenerek meydana gelmesidir. Başka bir yerde aynı malzemeleri bile kullansanız o lezzeti tutturamazsınız. İşte küreselleşmeye karşı direnme felsefesinin ardında çeşitlilik talebi, bir yere ait olma arzusu vardır. Ulus, kimlik ve aidiyet kavramları sayesinde insan, kendini belli bir kültüre ve coğrafyaya ait hisseder. Bu bağlamda bir kentin durumu da gerçekte özgündür. Çünkü o belli bir coğrafyaya ve kültüre aittir ve bu coğrafya ve tarihe uygun çözümler beklemektedir. Bu nedenle Amerika'nın New York kentinde yapılmış bir yapıyı taklit ederek Gaziantep'te tekrarlamak kentin kimliğine yapılan en büyük saygısızlıktır.

"Ulusal kimlik" kavramının sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada bir sorun olduğu da bir gerçektir. Oysa mimarının ülkelerin imajına kattığı değer yadsınamaz. Örneğin; Sidney Opera Binası artık Avustralya'yı temsil etmektedir. İspanya'da Bilbao'nun imajını bir anda değiştiren Guggenheim Müzesi, artık Bilbao'yu temsil etmektedir. Hiçbir tanıtım kampanyasının yapamadığını başaran, şehri turistler için kaçırılmayacak bir ziyaret haline getiren bu iki örnek "yerel mi, küresel mi" sorusuna tezat bir konum oluşturmaktadır. Bu örnekleri bu kadar ayrıcalıklı ve kabullenilebilir kılan özellik ise daha önce yapılmamış olan denemeleri ve taklit olmamalarıdır.

3. SONUÇLAR

Bilimsel çalışmalar yapmakla yükümlü olan üniversitelerimizin bu çalışmada ortaya konan sorunları çözmeye yönelik eğitimin içeriğini planlamaları, yönlendirmeleri, ülkeyi yönetenlerin de bunları dikkate alarak politikalar üretmesi beklenmektedir. Mimarlık eğitiminde, küreselleşme çağında mimari tasarım yapmak ve yaptırmak, özellikle stüdyoları ön plana çıkartmaktadır. Mimari tasarım stüdyoları mimarlık tarihi boyunca usta-çırak ilişkisi içerisinde bir bilgi alışverişi platformu sergilemektedir. Artık klişeleşmiş öğretiler yerine bağlam vurgulu tasarımlar ön planda yer almalıdır.

Mimarlık eğitiminde çok ciddi bir sorun da bilgisayar destekli tasarımdan kaynaklı bir handikaptır. Bizim eğitim sistemimizde bugün kullanılan “bilgisayar destekli tasarım” değil, “bilgisayar destekli çizim”dir. Kolaycılığı yeğleyen öğrenciler bu teknik alt yapıdan kolayca elde edilecek çözümlere yöneldiklerinde projeler aynışmakta ve özgünlüklerini yitirmekte, bağlam vurgusu kaybolmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmanın saptamaları ve önerileri, yukarıda açıklanmaya çalışılan noktalar doğrultusunda maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

Modern Mimarlık sürecinde küreselleşme etkisi altında mimarlık;

- Görsel-medyatik bir üründür,
- Pazarlanan ve pazarlayan bir üründür,
- ‘Erk’i temsil etmektedir,
- Kentlerin kimliği üzerinde belirleyici bir etkisi vardır,
- Yerel değerleri küresele, küresel değerleri yerele taşımaktadır,
- Evrensel olmakla, geleneksel olmak arasında bir kavram kargaşası altındadır,
- ‘Yersizlik’ kavramını desteklemektedir,
- Kentlere ait özgün sorunları görmezden gelmektedir,
- Devlet politikalarının, yerel yönetimlerin, yasal düzenlemelerin ve işverenlerin baskısı altındadır,
- Teknik alt yapı eksikliklerine karşın elde olmayan teknolojilerle kusursuz montajı, mevcut işçilikle yapmaya çalışmaktadır,
- Evrensel buluşlar bir öğreti olarak kabul edilirse bir ölçüde yararları vardır, ama uzun vadede yepyeniden yaratmaya ve düşünmeye engeldir, hazırlapçuluğu teşvik eder,
- Form, format ve tektonik ayrıntı düzeylerinde etkile(n)melere açıktır.

Bu çalışmanın Türkiye mimarlık bilgi birikimine en önemli katkısı, küreselleşme-yerelleşme tartışmalarına akılcı bir zemin hazırlamış olmasıdır. Zaman zaman en ünlü mimarlarımızın bile tıpkı dünyaca ünlü mimarlar gibi bilindik küresel etkilerden kaçamadığını bu çalışma açıkça ortaya koymaktadır (Şekil 2, 3, 4, 5, 6).

Şekil2: United Nations Headquarters, Le Corbusier-Oscar Niemeyer-Sir Howard Robertson, New York, 1950; Mersin Metropol İş ve Alışveriş Merkezi (Ramada Hotel), Cengiz Bektaş, Mersin, 1990

Şekil 3: Lipstick Building, Philip Johnson-John Burgee, New York, 1986; Şişli Elit Residence, BSB London Architects, İstanbul, 2000

Şekil 4: Bauhaus Building, Walter Gropius, Almanya, 1926; Vakıfbank Bahçelievler Şubesi, Ercan Çoban-Ahmet Yertutan-Süleyman Bayrak-Ekin Çoban Turhan, Bahçelievler Ankara, 2001

Şekil 5: Weishaupt Forum, Richard Meier, Almanya, 1988; GOSB Sosyal ve İdari Merkezi, Sisa-Tekeli, Kocaeli, 1999.

Şekil 6: S.R. Crown Hall Illinois Institute of Technology, Mies van der Rohe, Chicago, 1956; Adam-Eve Oteli, Eren Talu, Belek Antalya, 2006

Küreselleşmeye direnmenin eğer bir anlamı var ise, bunun zemini eğitimde ve uygulamada hazırlanmalıdır ki, kendi yaratıcılığımızla özgün ürünler ortaya koyabilelim ve küresel platformlara taşıyabilelim. Bu konu artık eğitime stüdyolarla ve uygun kuramsal derslerle ciddi bir söylem olarak girmelidir. Yerelliği, yer kavramını bilinçli olarak gündeme taşımamızdır. Ama bu yerelliğin İslami ülkeler mimarlığından ya da geleneksel mimarimizden yapacağımız kötü ve çirkin taklitlerle değil çağın, yerin ve kentin özgün potansiyel, kaynak ve birikiminden fişkırmasını sağlamamızdır.

KAYNAKLAR

- Bacon, E. N. 1974. Design of Cities, Viking Penguin Inc., New York, p. 16.
Ching, F. D. K. 2002. Architecture: Form, Space and Order. John Wiley&Sons Inc., Canada, p.34.
Erbay, M. 2007. Küreselleşme Etkisi Altında Türkiye Mimarlığı. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
Le Corbusier, 1925. 'Guiding Principles of Town Planning', Programs and Manifestoes on 20th-Century Architecture. Editör: U. Conrads, MIT Press, Londra, 1999. pp. 89-94.
Tanyeli, U., 1998. '1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişim ve Reel Mimarlık', 75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık. Editör: Sey, Y., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. pp. 235-254.

3. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 10.30-12.00
30 Ağustos Salonu

Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilir ve Ekolojik Yaklaşımlar (1)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Demet Irklı Eryıldız

Yrd. Doç. Dr. Güliz Özorhon
Türkiye Mimarlık Eğitimi İçinde “ Ekoloji” ‘nin Yeri

Öğr. Gör. İrem Koyuncu, Arş. Gör. Seda Arslan
*Sürdürülebilir Ekolojik Yaşam Konusunda Bir Değerlendirme:
Ekolojik Mimarlık*

Y. Mimar Nilay Özeler Kanan
Mimarlık Öğrencisinin Ekolojik Tasarım Anıları

Öğr. Gör. Dr. Kemal Reha Kavas
Mimarlık Eğitimi ve Tarihsel Bilgiden Türetilen Ekolojik Yaklaşımlar

Arş. Gör. Dr. Esra Sakınç
Kapodakya’dan Öğrenmek: Uplandown

Arş. Gör. Derya Güleç Özer, Prof. Dr. Gönül Utkutuğ
*Enerji Etkin Ekolojik Mimari Eğitiminin Mimari Tasarım Stüdyosu
Bağlamında İncelenmesi*

TÜRKİYE MİMARLIK EĞİTİMİ İÇİNDE “EKOLOJİ”NİN YERİ

GÜLİZ ÖZORHON¹

ÖZET

Çağdaş mimarlık eğitimi, felsefe, sosyoloji, tarih ve edebiyat gibi beşeri bilimlerden, ekonomik ve teknolojik gelişmelerden beslenen, yenilikçi ve eleştirel bir vizyon sahibi olmalıdır. Bu bakış açısıyla mimarlık eğitimini sorgulamak, değişen dünya gerçekleri ile ilişkisini kurmak ve geleceği öngörmeye çabalayan çalışmalarla desteklemek, mimarlık eğitimcilerinin sorumluluğudur. Çalışmanın amacı, Türkiye mimarlık eğitimi içinde “ekoloji” kavramının yerinin irdelenmesidir. Çalışmada izlenen yöntem, Türkiye Mimarlık Bölümleri lisans ve lisansüstü eğitim programlarını, “ekoloji” başlığında, tablo ve grafikler aracılığı ile sistematik bir biçimde ortaya koymaktır. Burada, Mimari Tasarım, Bina Bilgisi, Yapı Bilgisi, Yapı Malzemeleri ile Yapı Fiziği gibi dersler, içeriklerinde ekolojiye verdikleri önem ve yer farklılaştığından kapsam dışında tutulmuştur. Mimarlık eğitimi içinde yer alan, ekolojik duyarlılığı geliştirmek ve bu duyarlılığı mimari tasarımın etkin bir parçası haline getirebilme kabiliyeti kazandırmak amacı taşıyan dersler ekoloji grup dersleri olarak tanımlanmış ve anahtar sözcükler aracılığı ile belirlenmişlerdir. Bu derslerin, birkaç örnek dışında, gerek lisans ve gerekse lisansüstü programlarda seçmeli ders olarak yer aldığı izlenmiştir. Çevre ve kaynak kullanımı konusundaki bireysel duyarlılığı kazandırmanın mimarlık eğitimi ve yaşam çevrelerinin geleceği açısından önemi düşünüldüğünde, bu derslerin mimarlık eğitimi içinde daha etkin bir biçimde yer alması gerekliliği açıktır. Kuşkusuz geleceğin mimarlarının gelişimi açısından “ekoloji” dünden ve bugünden daha da hayati öneme sahip bir kavram haline gelmiştir. Yaşanabilir çevreler yaratabilmenin ancak ekolojik tasarımlarla mümkün olabileceği unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mimarlık, Ekoloji.

ABSTRACT

Contemporary architectural education must be a visionary innovative and critical which is fed on with humanity sciences as philosophy, sociology, history and literature, developments of economic and technologic. From this perspective, to question the architectural education, the relationship between the changing realities

¹ Yrd. Doç. Dr. T.C.Maltepe Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

of the world and support with studies which is looking for the future are the responsibility of architectural educators. The aim of the study is to analyse the place of “ecology” in the architectural education. The research methodology presents the undergraduate and graduate programs with a systematic approach by the help of tables and graphics under the title of “ecology”. The lessons like Architectural Design, Building Science, Structure Science, Buildings Material and Environmental Control System have excluded in this study because the importance and place they gave to ecology acquire different characters. The lessons, which have purpose to develop ecological sensibility and to bring in this sensibility into an ability an efficient part of architectural design, are called the lessons of ecology group and are set by keywords. It is seen that – except a few case- these lessons take place as elective courses in the graduate and undergraduate programs. When the importance of distinguishing the individual sensibility about environment and using sources in terms of architectural education and the future of liveable environment is thought, the necessity of these lessons to hold more active role in architectural education is clear. Certainly, "ecology" has become a critically important concept when we think about the development of architects of the future. It should not be forgotten that to design liveable environments is possible with ecologic design.

Keywords: Education, Architecture, Ecology.

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılda, karşı karşıya kaldığımız gerçekler, bizi, yaşam biçimimizi, üretim ve tüketim alışkanlıklarımızı sorgulamaya itmiş bu sorgulama sonucunda uygulamalı bilimlerden, siyasete hemen her alanda köklü değişimlerin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Bu farkındalık mimarlık alanı içinde “ekoloji” kavramı çevresinde gelişen yeni araştırma alanları tanımlamış, hem teorisyenleri hem de uygulamacıları “ekoloji” temelli sistemler geliştirmeye itmiştir. Günümüz mimarlık ortamında önemli bir alan kaplayan “**ekoloji**” Türkiye Mimarlık Eğitimi içinde nasıl ve ne kadar yer almıştır, almalıdır? Mimarlık eğitiminin bugününü bu bakışla incelemek, bugünden geleceğe nasıl bir ışık tutar?

2.GÜNÜMÜZ TÜRKİYE MİMARLIK EĞİTİMİ ORTAMI

2003 yılında Türkiye’de Mimarlık Eğitimi üzerine yapılan bir çalışmada Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde üniversitelerdeki mimarlık bölümü sayısının **32** olduğu belirtilmiş (Dostoğlu, 2003), 2005 yılında yapılan başka bir çalışmadan ise bölüm sayısının **38**’e yükseldiği görülmüştür (Fidanoğlu, 2005). 2010 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kılavuzu (Anon,2010) verilerine göre ise, Türkiye, KKTC ve Azerbaycan ile Saraybosna’da yer alan Üniversitelerde toplam **56** Mimarlık Bölümü yer almaktadır. Bu bölümlerden beş tanesinin henüz öğrenci almadığı ve onların dışındaki **51** tanesinde ise **3503** kişilik Mimarlık Bölümü lisans öğrencisi kontenjanının tanımlandığı görülmüştür.

Böylesine geniş bir yelpazede her biri bir diğerinden farklı görüşlerin karşılaştığı mimarlık eğitim ortamının geldiği yerin niteliği pek çok açıdan tartışmalıdır. Çağdaş mimarlık eğitimi, felsefe, sosyoloji, tarih ve edebiyat gibi beşeri bilimlerden,

ekonomik ve teknolojik gelişmelerden beslenen, yenilikçi ve eleştirel bir vizyon sahibi olmalıdır. Bu bakış açısıyla mimarlık eğitimini sorgulamak, değişen dünya gerçekleri ile ilişkisini kurmak ve geleceği öngörmeye çabalayan çalışmalarla desteklemek, mimarlık eğitimcilerinin sorumluluğudur.

Çalışma Türkiye mimarlık eğitimi içinde “ekoloji” kavramının yerinin irdelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla, üniversitelerin Mimarlık Bölümleri, Mimarlık Lisans programları ders programları ve planları, Mimarlık Lisansüstü programları ders programları ve planları, incelenmiş ve sistematik bir yaklaşımla bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

3. TÜRKİYE MİMARLIK EĞİTİMİ LİSANS ve LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARINDA “EKOLOJİ”NİN YERİ

3.1. Türkiye Mimarlık Eğitimi Lisans Programlarında Ekoloji

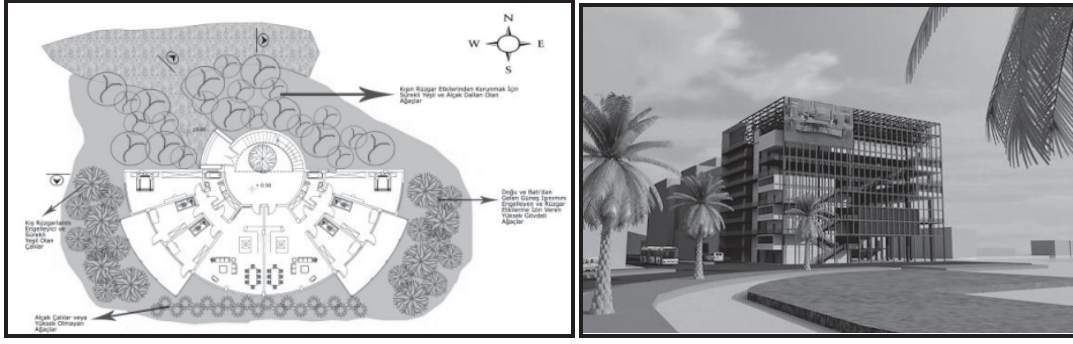
UIA 2008-Torino Manifestosu’nda “kendi içinde dengeli ve “yaşayan” bir ekolojik sistem olan yerkürenin, artık kırılma noktasına ulaşan çevre, enerji ve metropoller krizine karşı giderek daha duyarsızlaşan politikalara ve “Bırakınız yapsınlar” ya da “Bırakınız geçsinler” ilkelerinin insafına bırakılamayacağını vurgulanmıştır.” (Anon,2008a) Aynı metinde, bu gelişmelere karşı alınması gerekli acil önlemler 11 başlık altında sıralanmış, özellikle üç maddede ekolojinin üzerinde durulmuştur:

- donanım ve programa ilişkin ağları, açık, karşılıklı etkileşimli ve ekoloji-dostu bir “cyberspace” içinde bütünleştirmek,
- doğa ile işlevselci-indirgemeciliğin ötesine geçen bir “yeni işbirliği” kurmak,
- güneş enerjisi ve yenilebilir enerji çağının kenti, yerküre habitatını yeniden dönüştürülmesi, (Anon,2008a)

Mimarlık alanında da etkin bir biçimde söz edilen ekoloji kavramı mimarlık eğitimi içinde nerede yer almaktadır? Çalışmada bu etkinin mimarlık eğitim programları üzerinden izini sürmüş ve mimarlık eğitiminde nasıl bir alan kapladığı araştırılmıştır. Bu kapsamda 2010 ve öncesinde kurulan ve Türkiye’de yer alan Mimarlık bölümleri eğitim programları incelenmiştir. Üniversitelerin tamamı web sayfaları aracılığı ile taranmış ancak web sayfalarının içeriğindeki eksiklikler nedeniyle bazı üniversitelerle ilgili çalışmada yararlanılabilecek verilere ulaşılamamıştır.

Mimarlık eğitimi içinde yer alan Mimari Tasarım Stüdyoları eğitimin çekirdeğini oluşturur ve bilgiler burada harmanlanarak bütünsel bir yorum oluşturulur. Bu açıdan bakıldığında elbette ekoloji ve ekolojik tasarım mimari tasarım stüdyolarını ve burada ortaya çıkan ürünleri etkilemektedir.(Şekil 1, Şekil 2)

Mimari Tasarım Stüdyoları dışında Bina Bilgisi, Yapı Elemanları ve Yapı Malzemeleri gibi derslerde de “ekoloji” ve “ekolojik tasarım” kavramları incelenmekte ve önemi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca incelenen tüm üniversitelerin ders programlarında: Yapı Fiziği, Fiziksel Çevre Kontrolü, Fiziksel Çevre Denetimi, Environmental Systems, Environmental Control Systems, gibi adlarıyla farklılaşsa da içerik açısından paralellik gösteren ve ardışık yarıyıllarda üçer ya da ikişer kredi olarak eğitim programlarında yer alan dersler de bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Şekil 1 A. Çalık, Kartal Ekolojik Yerleşkesi, T.C. Maltepe Ü. (Anon,2010b)

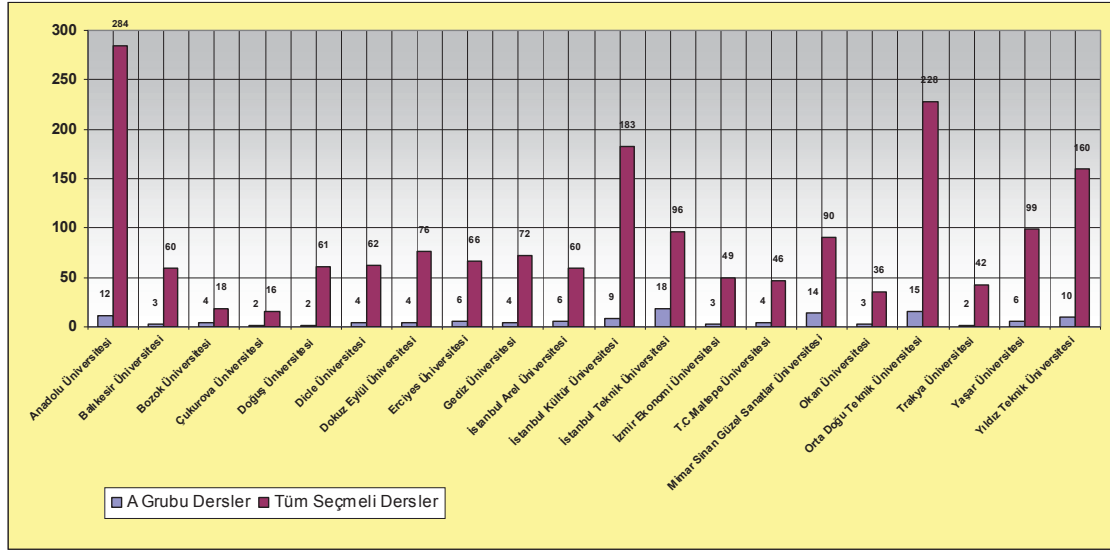
Şekil 2 H. Yılmaz, Kamusal Alanda Ekolojik Bir Yapı, Dokuz Eylül Ü. (Anon,2010b)

Çalışma kapsamında mimarlık öğrencilerine tasarımda etkin bir çevresel duyarlılık ve bilinç kazandırmayı amaç edinen ve merkezine “ekoloji” ve “ekolojik tasarım” kavramlarını alan dersler (eğitim programlarında “ekoloji, ekolojik tasarım, güneş, enerji, sürdürülebilirlik, etken-edilgen sistemler, aktif-pasif sistemler” gibi başlıklarla belirlenmiş) üzerinde durulmuş ve bu dersler ekoloji grup dersleri olarak tanımlanmıştır. Böyle bir bakış açısı araştırmanın eksenini mimarlık eğitimi içinde seçmeli (zorunlu derslerde ele alınan konuları ayrıntılandırmaya yönelik olarak planlanan) derslere kaydırmaktadır. Üniversitelerin mimarlık bölümleri seçmeli ders havuzlarında yer alan dersler taranmış ve tablo, grafikler aracılığı ile sistematik bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Mimarlık Bölümleri Lisans Programları, Ekoloji Grup Dersleri Ağırlıkları

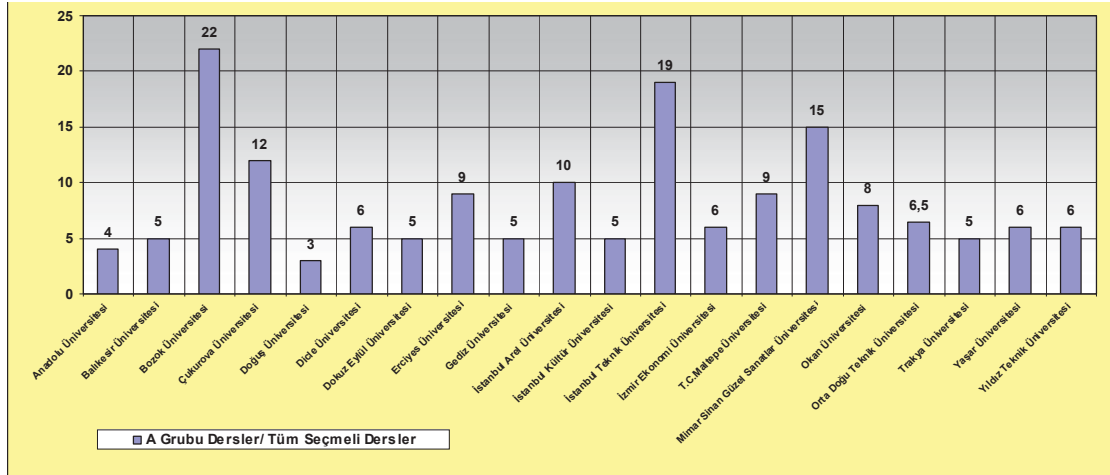
Üniversite	Lisans-Ekoloji Grup Dersleri	k	A	B	A/B %
Anadolu Üniversitesi	Yapılarda Pasif İklim Elemanları	3	12	284	4
	Güneşten Yararlanma	3			
	Mimarlık ve Ekoloji	3			
	Ekolojik Planlama ve Tasarım	3			
Balıkesir Üniversitesi	Enerji Etkin Yapı Tasarımı	3	3	60	5
Bozok Üniversitesi	Ekoloji	2	4	18	22
	Yapıda Güneş E. Uyg.	2			
Çukurova Üniversitesi	Ekolojik Mimarlık	2	2	16	12
Doğuş Üniversitesi	Ekoloji ve Mimarlık	2	2	61	3
Dicle Üniversitesi	Mimarlık ve Ekoloji Planlama	2	4	62	6
	Yapılarda Güneş Enerjisi Uyg.	2			
Dokuz Eylül Üniversitesi	Mimaride Yönelme ve Güneş K.	2	4	76	5
	Güneş Enerjisi ve Mim. Kullanımı	2			
Erciyes Üniversitesi	Güneş Evleri	2	6	66	9
	Ekolojik Mimarlık	2			
	Enerji Etkin Konut Tasarımı	2			
Gediz Üniversitesi	Low-Cost Energy Approach in Arc.	2	4	72	5
	Çevre Yönetimi ve Yeşil Politika	2			
İstanbul Arel Üniversitesi	Ekolojik Mimari	3	6	60	10
	Güneş Kontrolü	3			
İstanbul Kültür Üniversitesi	Güneş Kontrolü	3	9	183	5
	Ekoloji ve Mimarlık	3			
	Çevre Bilinci	3			
	Güneş Mimarisi	3			
İstanbul Teknik Üniversitesi	Solar Housing	3	18	96	19
	Energy Efficient Housing	3			
	Bina, İklim, Enerji İlişkileri	3			
	Güneş Kontrolü	3			
	Enerji Korunumu Mevzuatı ve Uyg.	3			
	İzmir Ekonomi Ü.	Mimarlıkta Sürdürülebilirlik			
T.C.Maltepe Üniversitesi	Bina Kabuğu Biçimlenmesinde Ekolojik K.	2	4	46	9
	Ekolojik İç Mekan Tasarımı	2			
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Sürdürülebilir Yapı Teknolojileri	2	14	90	15
	Ekolojik Tasarım Strateji ve Y.	2			
	Güneşten Yararlanma ve Atmosfer Etk.	2			
	Mimarlıkta Enerji Verimli Tasarım	2			
	Enerji Etkin Yapılar	2			
	Mimaride Pasif İklimlendirme İlkeleri	2			
Okan Üniversitesi	Yapı Biyolojisi ve Ekoloji	2	3	36	8
	Ekoloji ve Mimarlık	3			
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Design with Climate	3	15	228	6,5
	Energy Considerations in Architecture I	3			
	Energy Considerations in Architecture II	3			
	Solar Control and Utilization in Arc. I	3			
	Solar Control and Utilization in Arc. II	3			
Trakya Üniversitesi	Çevre Koruma Politikaları	1	2	42	5
	Doğal Kaynaklar Ekolojik Özellikleri ve...	1			
Yaşar Üniversitesi	Sürdürülebilir Mimarlık	3	6	99	6
	Akıllı Binalar	3			
Yıldız Teknik Üniversitesi	Mimarlıkta Ekoloji	2	10	160	6
	Konut Tasarımında Ekoloji	2			
	Mimarlıkta Alternatif Enerji Kullanımı	2			
	Edilgen Isıtma Sistemleri	2			
	Güneş Düzenleme	2			

Tablo 1.'de web siteleri ile bilgisine ulaşılabilen üniversitelerin (Anadolu Ü., Balıkesir Ü., Doğuş Ü., Çukurova Ü., Bozok Ü., Doğuş Ü., Çukurova Ü., Dicle Ü., DEÜ., Erciyes Ü., Gediz Ü., İ.Arel Ü., İ.Kültür Ü., İTÜ., İzmir Ekonomi Ü., T.C.Maltepe Ü., MSGSÜ., Okan Ü.,ODTÜ, Trakya Ü., Yaşar Ü., YTÜ) seçmeli ders havuzlarında yer alan ekoloji grubu dersler Şekil 3'gözükmektedir.

Şekil 3 Mim. Böl. Lisans Prog. Ekoloji Grup Dersleri ile Toplam Seçmeli Ders Kredileri

Ayrıca tabloda bu derslerin toplam kredi karşılıkları(A), eğitim programlarında yer alan tüm seçmeli derslerin toplam kredisi² (B) ve tüm seçmeli derslerin içinde ekoloji grup derslerinin ağırlığının anlaşılabilmesi için bu derslerin tüm seçmeli derslere oranı (A/B) bilgileri derlenmiştir.

Şekil 4 Mimarlık Bölümleri Lisans Programları Ekoloji Grup Derslerinin Bütüne Oranı

Tablo 1, Şekil 3ve 4'ten

- Seçime bağlı dersler içinde ekoloji grup derslerinin oranı Mimarlık Bölümlerinde ortalama **%8,35** olduğu,
- **%22** ile en yüksek oran Bozok Üniversitesi'nde, **% 3** ile en düşük oran Doğuş Üniversitesi'nde olduğu ve
- Lisans eğitim programları içinde ekoloji grup derslerinin ağırlığı açısından ilk sıralarda İstanbul Teknik Üniversitesi (6 ders 18 kredi) ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin (7 ders 14 kredi) yer aldığı, izlenmiştir.

² Seçmeli dersler toplam kredileri “mesleki” ya da “teknik” olarak tanımlanan dersleri içermektedir.

- Ders isim ve içerikleri incelendiğinde, Ekoloji ve Mimarlık, Ekolojik Mimarlık gibi derslerin yanı sıra, güneş ve güneş enerjisi-mimarlık ilişki üzerine temellenen derslerin programlarda ağırlıklı olarak yer aldığı gözlemlenmiştir.
- Yukarıda sözü edilen genel dersler dışında, 2008 yılında lisans eğitimine başlayan Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bönümü “**Sürdürülebilir Tasarım Kuramları(3)**” ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Bönümü eğitim programlarında “**Çevresel Tasarım ve Mimarlık(3)**” adlarında **zorunlu** birer ders olduğu, bu iki örnek dışında ekoloji grup derslerinin seçmeli ders havuzlarında yer aldığı görülmüştür. Mimarlık eğitim programlarının gelişimi açısından bu tavrın öğretici-öncü olabileceği düşünülmektedir.

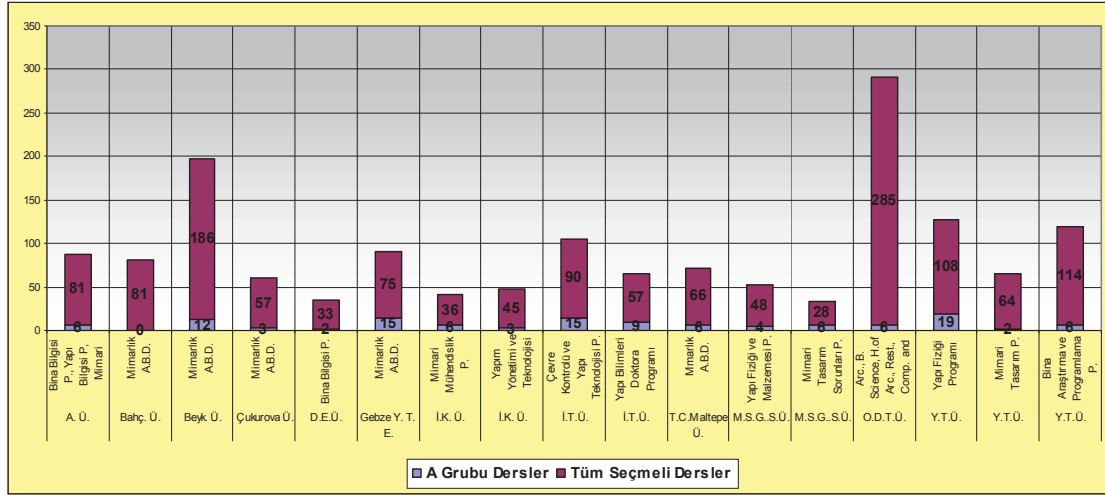
3.2.Türkiye Mimarlık Eğitimi Lisansüstü Programlarında Ekoloji

Çalışma kapsamında Türkiye Mimarlık Bölümleri Lisansüstü eğitimi içinde ekolojinin yeri ile ilgili araştırma yapılırken A.Ü, Bahçeşehir Ü., Beykent Ü., Çukurova Ü., D.E.Ü., G.Y.T.E., İ.Kültür Ü., İ.T.Ü., T.C.Maltepe Ü., M.S.G.S.Ü., O.D.T.Ü.ve Y.T.Ü.’lerinin verilerine ulaşılabilmektedir.

- Bu veriler ışığında Tablo 2 oluşturulmuş ve ilgili lisansüstü programlarda Ekoloji grubu derslerin tüm seçmeli derslere oranı ortalama **%9.38** olarak saptanmış, bu oran **%21** ile en yüksek Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimari Tasarım Sorunları Programı’nda, en düşük **%0** ile Bahçeşehir Üniversitesi’nde izlenmiştir.
- Lisansüstü eğitim programları içinde ekoloji grup derslerinin ağırlığı açısından ilk sırada Yıldız Teknik Üniversitesi, Yapı Fiziği ve Programı (8 adet 19kredi) yer almaktadır.
- Tablo 2’de yer alan seçmeli derslerin yanı sıra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Computational Design and Fabrication Technologies in Architecture Yüksek Lisans Programı’nda Building Physics dersi zorunlu olarak yer almaktadır(Anon,2008b).
- Ayrıca, mimarlıkta ekoloji, teknoloji ile beslenen disiplinler bir çalışma alanı tanımladığından, İstanbul Kültür Üniversitesi’ndeki Mimari-Mühendislik Programı’nın kurulması olumlu bir tavır olarak yorumlanmaktadır.
- Burada yapılan irdelemeler lisansüstü eğitim programlarında yer alan derslere odaklanmıştır. Elbette lisansüstü eğitimlerinin, sonuç ürünleri olan yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları da mimarlık eğitim ortamını besleyen önemli kaynaklardır. Bu açıdan lisansüstü eğitim programlarının her geçen yıl nitelik ve nicelik açısından zenginleşmesi sevindiricidir.

Tablo 2 Mimarlık Bölümleri Lisansüstü Programları, Ekoloji Grup Dersleri Ağırlıkları

Ü	Program	Lisansüstü-Ekoloji Grup Dersleri	k	A	B	A/B %
Anadolu Ü.	Bina Bilgisi P., Yapı Bilgisi P, Mimari Koruma P.	Ekolojik Planlama ve Tasarım	3	6	81	7
		Enerji Korunumlu Binalarda Yapı Kabuğu Tasarımı	3			
Bahçeşehir Ü.	Mimarlık A.B.D.	Yok	0	0	81	0
Beykent Ü.	Mimarlık A.B.D.	Güneş Enerjisi ve Edilgen Tasarım	3	12	186	6
		Sürdürülebilir Mimari	3			
		Ekoloji, Sürdürülebilirlik ve Yapma Çevre	3			
		Yapma Çevrede Enerji K.	3			
Çukurova Ü.	Mimarlık A.B.D.	Güneş Enerjisi Mimarlığı	3	3	57	5
Dokuz Eylül Üniv.	Bina Bilgisi P.	Energy Problems in Building Design	2	2	33	6
	Yapı Bilgisi P.	Integration of Solar Technologies into Architecture	2	2	45	4
Gebze Y. T. E.	Mimarlık A.B.D.	Sürdürülebilir Mimarlık	3	15	75	20
		Ekolojik Yapı Malzemeleri	3			
		Yapı Biyolojisi ve Ekolojisi	3			
		Enerji Etkin Yapı Tasarım Yöntemleri	3			
		Yapı Malzemelerinin Yeniden Kullanım ve Geri Dönüşüm Potansiyelleri	3			
		Enerji Kaynaklarının Optimizasyonu	3			
İ.Kültür Ü.	Mimari Mühendislik P.	Çevresel Kontrol Sistemleri	3	6	36	16
	Yapım Yönetimi ve Teknolojisi	Yapma Çevrede Enerji K.	3	3	45	6
İstanbul Teknik Üniversitesi	Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojisi P.	Sunlighting in Architecture	3	15	90	16
		Computer Aided Energy Efficient Building Design	3			
		Güneş Enerjisinden Yararlanmada Pasif ve Aktif Sistemler	3			
		Yapma Çevrede Enerji K.	3			
	Yapı Bilimleri Doktora Programı	Ecological Building Materials	3	9	57	16
		Güneş Işınımı ve Yapı Dizaynı	3			
		Yerleşme Dizaynında İklim ve Enerji Etkileri	3			
		Solar Architecture	3			
T.C.Maltepe Üniversitesi	Mimarlık A.B.D.	Ekolojik Mimari Tasarım	3	6	66	9
		Mimari Tasarım ve Güneş	3			
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü.	Yapı Fiziği ve Malzemesi P.	Ekolojik Malzemeler	2	4	48	8
	Mimari Tasarım Sorunları P.	Yapı Fiziği Açısından Çevresel Etkiler	2			
		Mimarlıkta Enerji Verimli Tasarım	2	6	28	21
		Doğa ile Tasarlamak Yeşil Tasarım	2			
O.D.T.Ü.	Arch., B.Science, History of Arch., Rest., Comp. D. and Fab. Tech. in Arch.	Mimarlıkta Teknoloji Kullanımı ve Enerji Verimli Tasarım	2	6	285	2
		Energy Analysis of Buildings	3			
Yıldız Teknik Üniversitesi	Yapı Fiziği Programı	Living in Environment	3	19	108	18
		Mimaride Güneş Enerjisi	3			
		Gün Işığı Hesabı	3			
		Gün Işığı İle Aydınlatma	2			
		Etkin Edilgen Isıtma İlkeleri	2			
		Enerji Etkin Tasarım	2			
		Aydınlatmada Enerji Korunumu	2			
		Etkin Isıtma Sistemleri	2			
	Güneş Işınımaları- Tasarım İlişkisi	3				
	Mimari Tasarım P.	Ekoloji Tasarım İlişkisi	2	2	64	3
Bina Araştırma ve Programlama P.	Binalarda Enerji Kullanımı	3	6	114	5	
	Sürdürülebilir Mimari	3				

Şekil 5 Mimarlık Bölümleri Lisansüstü Programları Ekoloji Grup Dersleri ile Toplam Seçmeli Ders Kredileri

4.TÜRKİYE MİMARLIK EĞİTİMİNİN GELECEĞİNE “EKOLOJİ” AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Mimarlık eğitime genel bir bakış oluşturulmaya çalışılan ve Türkiye mimarlık bölümleri eğitim programları üzerinden değerlendirmeler yapılan bir çalışmada, “Avrupa Birliği ve UIA belgelerinde tanımlanan niteliklere sahip, uluslararası düzeyde hizmet verebilecek temel yetenek bilgi ve beceriye sahip meslek adamı yetiştirilmesine uygun koşulların yaratılması artık bir zorunluluk haline gelmiştir.”denmektedir. (Gökmen,2007) Bu açıdan bakıldığında mimarlık eğitiminin mevcut durumunu irdelemek ve geleceğe yönelik çıkarımlar yapabilmek için özellikle UIA ve Unesco’nun mimarlık eğitimi ile ilgili değerlendirmelerini izlemek yerinde olacaktır. Bu bakış açısı ile UIA/Unesco’nun mimarlık eğitimi ile ilgili yayınları taranmış,

- UIA/Unesco Mimarlık Eğitimi Şartı’nda, eğitimin hedefleri sıralanırken “*Yapılı çevrenin ekolojik olarak dengeli ve sürdürülebilir gelişimi*” üzerinde durulmuş,
- UIA/Unesco Mimarlık Eğitimi Şartının 2004 yılında revize edilmiş metninin, Mimarlık Eğitimi başlığında bağlam ve hedefler kısmında, beş maddelik bir açılım yapılmış ve 3. maddesi: *Dünya: yerel, küresel, ekolojik bağlam*” ve “*Bu bağlamların ayrıntıdaki boyutları ne olursa olsun, mimarlık eğitiminde iki temel amaçtan söz edilmiş ve bu amaçlardan biri; Düşünce yapısı itibariyle olgun, ekolojik duyarlılığa ve toplumsal sorumluluğa sahip iyi dünya vatandaşları üretmek*” olarak ifade edilmiştir.(Anon,2004)
- Yine Unesco-UIA Mimarlık Eğitimi Tüzüğü’nün II.4 maddesinde göz önüne alınması gereken özel noktalarda, *Ekolojik olarak sürdürülebilir tasarım, çevresel koruma ve iyileştirme*, Bilgi- Çevresel Çalışmalar: *Malzemelerin geri dönüşümü, ekolojik sürdürülebilirlik, çevresel etki, düşük enerji kullanımlı tasarım, pasif sistemler ve yönetimleri konularını anlama* (Anon, 2010c)

olarak sıralanmıştır. Burada incelenen referanslar geliştirilebilir ve/ya arttırılabilir. Ancak önemli olan satır aralarında okunabilen, geleceğin mimarisinin ve geleceğin mimarlık eğitiminin şekillenmesinde ekolojinin ve ekolojik tasarımın önemli bir yer tuttuğu gerçeğidir.

5.SONUÇLAR

Çalışma, mimarlık programları aracılığı ile Türkiye mimarlık eğitimi içinde “ekoloji”nin izini sürmüştür. Gelenekselden-geleceğe mimari tasarımın ayrılmaz parçası olan çevre duyarlılığının günümüzdeki yorumu çeşitli referans kavramlar aracılığı ile izlenmiştir. Burada mimarlık eğitimi içinde proje, yapı, bina gibi derslerde de bu duyarlılığın öğrencilere kazandırılmasının yeri ayrı tutularak, özellikle bu kavramlardan hareket eden dersler incelenmiştir.

Lisans eğitimi içinde bina-tasarım-ekoloji ilişkilerinden yola çıkan derslerin (çalışmada ekoloji grup dersleri olarak geçmektedir) genellikle seçime bağlı derslerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Çevre ve kaynak kullanımı konusundaki bireysel duyarlılığı kazandırmanın mimarlık eğitimi ve yaşam çevrelerinin geleceği açısından önemi düşünüldüğünde mimarlık eğitimi içinde daha etkin bir biçimde yer alması gerekliliği açıktır. Kaldı ki, Tablo 1 ve Tablo 2’de yer alan veriler, bu derslerle eğitimi içinde hiç karşılaşmadan mezun olan öğrencilerin olabileceğini göstermektedir. Bu açıdan UIA ve Unesco kriterlerinin hedeflediği mimarlık eğitimi ile mimarlık eğitimimizin paralelliğinin yeniden gözden geçirilmesi düşünülmelidir.

Lisansüstü eğitim programlarında, çevre duyarlılığı ve kaynakların verimli kullanılması açısından son derece önemli olan ekolojik malzeme ve geri dönüşüm, yeniden kullanımı gibi konularla, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı dışında (Ekolojik Yapı Malzemeleri, Yapı Malzemelerinin Yeniden Kullanım ve Geri Dönüşüm Potansiyelleri) karşılaşmamıştır. Lisans eğitiminde olduğu gibi lisansüstü programlarında dersler yenilenebilir (genellikle güneş enerjisinin etken ve edilgen kullanımları ile) enerjiler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Burada sorgulanması gereken bir diğer mesele de eğitimimize şekil olarak dahil ettiğimiz kavramları eğitimimiz içinde ne derece içselleştirebildiğimizdir ki, kuruluş amacı ve sorumlulukları itibari ile topluma öncü ve örnek olması gereken üniversitelerin teorik çalışmaların ötesinde özellikle de çevresel koruma ve değerlendirme çatısında bunu başarıp başaramadığı gelecek açısından son derece hayatidir.

Kültür, eğitim, yasa ve yönetmelikler, yerel yönetimler ve daha birçok etken yapılı çevrenin biçimlenmesinde etkilidir. Kolaycı bir yaklaşımla yaşam çevrelerimizi eleştirirken sorumluları mimarlık eğitimini ayrı tutarak aramaktayız. Peki bu yaklaşım ne derece haklı? Aslında mimarlık eğitiminin dün, bugün ve geleceğine eleştirel bir bakışla bu ve bu gibi farklı pencerelerden bakmamıza olanak sağlayan her ortam iyiye ve doğruya biraz daha yaklaştırıyor denilebilir.

Çalışma bu hali ile 20 adet mimarlık bölümü üzerinden incelemeler yapmışsa da ileriye dönük olarak planlanan bu değerlendirmenin tüm mimarlık bölümlerini kapsamı ve dünyadan seçilen üniversitelerin mimarlık bölümlerinin eğitim programları ile karşılaştırılmasıdır.

KAYNAKLAR

Anon, 2004. çev. T.S.Sağmat Unesco-UIA Mimarlık Eğitim Şartı-Revize Edilmiş Metin, T.M.M.O.B. Mimarlar Odası web Sitesi.

- Anon, 2008a. ç.A. Erim Dsya: UIA 2008 Torino Manifestosu: Mega Kentler ve Ekosistem Krizinden Eko-Metropoller ve Tüketim-Sonrası Çağa Doğru, Mimarlık Dergisi, 343, 45-46, Mimarlar Odası, Ankara.
- Anon, 2008b. M.E.T.U. Department of Architecture Graduate Catalog 2008/2010, Orta Doğu Teknik Üniversitesi web sitesi.
- Anon, 2010a. ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)Klavuzu, Yüksek Öğretim Kurumu Web Sitesi.
- Anon, 2010b. Arkitera Mimarlık Merkezi web sitesi, 2010 Yılı Öğrenci Projeleri, [www.arkitera.com /studentproject.php](http://www.arkitera.com/studentproject.php)
- Anon, 2010c. T.M.M.O.B. Mimarlar Odası web sitesi, www.mimarlarodasi.org.tr
- Dostoğlu, N, Birsal, C. 2003. 2003 Yılında Türkiye’de Mimarlık Eğitimi: Sayısal Veriler Üzerinden Bir Durum Saptaması, Mimarlık Dergisi, 314.
- Gökmen, H., vd. 2007. Yeniden Yapılandırma Sürecinde Mimarlık Eğitime Eleştirel Bir Bakış, Mimarlık Dergisi, 337.
- Fidanoğlu, E., N.Coşkun, 2005. Türkiye’de Mimarlık Eğitime İlişkin Bilginin Açığa Çıkarılması Sürecinde Veritabanı Oluşturma Çalışması, Mimarlık ve Eğitim Kurultayı, <http://www.mo.org.tr/mek/index.cfm?kurultay=III>
Üniversitelerin web siteleri

SÜRDÜRÜLEBİLİR EKOLOJİK YAŞAM KONUSUNDA BİR DEĞERLENDİRME: EKOLOJİK MİMARLIK

İREM KOYUNCU³, E. SEDA ARSLAN⁴

ÖZET

Dünyada giderek artan sanayileşme ve insanların teknolojiden faydalanarak konforlu yaşam sürmek istemesi, enerji tüketiminin artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte yapılı çevremizi oluştururken, ihtiyaçlarımız olan barınma, ışık, ısınma ve serinleme fonksiyonlarının gerçekleşmesini, dünyamızı tahrip etmeyecek şekilde sağlamamız, sağlıklı bir yaşamın gerekleri arasındadır.

Yirminci yüzyılda özellikle teknolojiye yaşanan gelişmeler ve enerji kullanımındaki artışla meydana gelen çevre kirliliği, dünyadaki ekolojik dengede geri dönüşü olmayan tahribatlara neden olmaktadır. Bu açıdan çevre sorunları ve bu sorunların nedenlerinin araştırılarak, sağlıklı bir çevrede yaşamın sürekliliğinin sağlanması açısından, ekolojik yapıların öneminin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Bu bildiride; ekolojik yapıların öneminin belirlenmesi amacıyla; çevre, ekoloji, tasarım kavramları üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte; ekolojik tasarım, ekolojik mimari tasarım, ekolojik yapılar (kullanılmayan eski yapıların yeniden kullanımı, çevre duyarlı yeni tasarımlar) ve tasarım özellikleri incelenecektir. Sonuç olarak yaşanabilir bir çevre için meslekler arası işbirliğinin ve ekolojinin önemine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Tasarım, Sürdürülebilirlik, Ekolojik Tasarım, Ekolojik Mimari

ABSTRACT

As a result of developing industry and people's wishes about the comfortable life caused to increase consumption of the energy in the world. At the same time, while we are generate our construction environment, as a necessity of ours priority of sheltering, lightening, warming and cooling, we should do this in manner not to destroy our environment is necessary for the healthy life.

In the 20th century, especially using more energy effects top ast retrieve damages which is caused by developing technology and increasing pollution. In this respect,

³ Öğr.Gör. Aksaray Üniversitesi Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Bölümü, AKSARAY

⁴ Arş.Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ARTVİN

for the life sustainability, environmental problems and the reason of this problems should be analyzed and the other big question is importance of the understanding ecological structures.

In this study will show to, importance of the ecological structures as an aim, environment, ecology and design concept is examined. In addition, ecological design, ecological architecture design, ecological structures (sustainability of the old architectural structures) and the features of the design will be examined. Eventually, for the livable environment, importance of interdisciplinary cooperation and ecology will be referred.

Key words: Ecology, Design, Sustainability, Ecological Design, Ecological Architecture

1. GİRİŞ

Günümüzde yaklaşım ve tasarım ana fikrinden uzaklaşarak populist biz düzene hizmet etmeye başlayan ekoloji kavramı, tasarımdan ayrı düşünülemeyecek kadar önemli bir olgudur. Tasarım da mimarlık eğitiminin önemli bir parçası olduğuna göre ekoloji, mimarlık eğitimi kapsamında düşünülmesi ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Fiziksel çevre ile aramızdaki bağı koruyan ve destekleyen 'ekoloji' bir yapının oluşumunda tasarımı destekleyen bir öge olarak karşımıza çıktığında, bu doğrultuda oluşmuş yapılar 'ekolojik mimarlık' olgusunun temelini oluşturur.

Ekolojik mimari denildiğinde tasarımın doğa ile ilişkisinin ortaya konması, doğal malzemelerle yapılmış olması ya da doğaya hizmet edecek bir yapıda olması düşünülebilir.

Bu doğrultuda ekoloji kavramı mimari ile birlikte ele alındığında bu daldaki çalışmaların interdisipliner birlikteliğin ürünü olması gerekliliği açıktır. Doğayla uyum içinde olan ve doğanın sürdürülebilirliğini sağlamak için yapılan her tasarımın içinde peyzaj mimarlarının katkısı yadsınamayacak kadar önemlidir.

2. EKOLOJİ

Canlıların çevreleriyle ve birbiriyle olan ilişkisini araştıran ekoloji biliminin, genel anlamda mekan planlama, tasarım ve yönetiminde kullanımı en az kendisi kadar yeni bir gelişmedir.

Kentlerde sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla yaşanan çevre sorunlarına çözüm getirilmesi yanında yaşam kalitesinin artması ve gelecek nesillerinde yaşamlarını rahatlıkla sürdürebileceği yaşanabilir alan ve mekânların oluşumu gerçekleşecektir. Bugün ve gelecekte yaşanabilir çevreler oluşturmak ve insan-doğa-ekonomi üçgenini en sağlıklı şekilde kurmak için doğal kaynakları iyi tanıyıp değerlendirebilen ve sağlıklı kullanımlar oluşturulmasını öngören meslek gruplarının sürdürülebilirlik kavramının çevreye adaptasyonunda aktif rol alması gerektiği açıktır. Alan kullanım kararlarının doğru alınmasında özellikle ekolojik planlama ve tasarımda peyzaj mimarlığı meslek disiplininin söz sahibi olması sürdürülebilir bir çevre yaratılmasında önemli bir gereksinim olmaktadır.

Brutland raporu (1987) ve onu izleyen toplantılardan elde edilen sonuçlarda, çevrenin korunması gereken bir kaynaklar topluluğu olarak betimlenmesinin yanı sıra, psiko-sosyal etkileri olan, toplumsal sağlığı doğrudan etkileyen hatta ekonomik bir kriter oluşturan karakteri önemle vurgulanmıştır. sürdürülebilir kalkınmada ele alınan ekolojik söylemler, çevre duyarlı planlama kavramıyla örtüşmektedir. Bu nedenle ekolojik planlama, sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik söylemi olarak değerlendirilmelidir. Yerleşim alanları ve çevresinde ki çevresel sorun ve bozulmalar, bir yandan sosyo-ekonomik sıkıntılar yaratırken diğer yandan sürdürülebilirlik çerçevesinden de çözüm getirilmesi gereken sorunlar ortaya çıkmaktadır. bugün yaşanan çevre sorunları ve doğal kaynakların yok olması, kentlerde yaşayan toplumların yaşam kalitesini düşürerek, sadece ekolojik değil psiko-sosyal sorunlara da yol açmıştır. oysa çevre sorunlarına duyarlı olarak yapılan ekolojik planlamalarla oluşturulan sürdürülebilir kentlerde, gerek doğal kaynaklarda gerekse kent insanının üzerinde ki baskılar azalacak, daha yaşanabilir kentler ortaya çıkacak, kent yaşamı daha cazip hale gelecektir.(Atıl vd. 2005)

3. EKOLOJİ VE TASARIM

Ekolojinin mekân planlama, tasarım ve yönetim çalışmalarında kullanımının ardından, 1970'li yıllardan itibaren sürdürülebilirlik, tasarıma ilişkin öncü bir yaklaşım olarak etkili olmaya başlamış ve tasarımda sürdürülebilirliği sağlayan bir faktör olarak ekolojinin önemi öne çıkmıştır.

Her bir varlığı, içinde bulunduğu ortamla birlikte ele alan ve diğer canlılarla olan ilişkileri içinde değerlendiren bir yaklaşımı belirtmek üzere ekolojik sözcüğünün ya da eko kısaltmasının bir ön ek olarak çeşitli araştırma alanlarında kullanılmasının ardında, kuşkusuz 20.yüzyıl boyunca yaşanmış birçok somut sorun yer almaktadır. Hızla çeşitlenen ve güçlenen teknolojik ilerlemelerle birlikte insanın etkinlik alanının giderek genişlemesi, insanın da içinde yer aldığı yaşam ortamını kitlesel olarak tehdit eden birçok olumsuz sonuca yol açmıştır(Atıcı 2002).

Alejandro Zaera Polo, ekolojii, dünyayı yeniden anlamlandırma aracı olarak nitelendirmektedir. Dünyayı anlamlandırmaya, çevrede sürekli evrilen, değişen şeyleri bir modele oturtmaya çalışırken tasarım fiziksel ve çevresel etmenlerin şekillendirdiği bir ürün haline gelmektedir(Anonymous 2008).

Geçmişte doğayı ve doğal süreçleri göz ardı ederek uygulanan tasarımlar, başta doğal dengenin bozulmasına ve doğal kaynakların yok olmasına neden olmuştur. Bu nedenle tasarım yapılırken sadece insanın değil, ekosistemin de düşünülmesinin bir zorunluluk olduğu anlaşılmıştır(Anonim 2008).

3.1 Ekolojik Tasarım

Tasarımda ekolojik yaklaşım, bugün genel kabul görmüş bir yaklaşım olup her geçen gün yeni çalışmalar gündeme gelmektedir. tasarımda ekolojik yaklaşımın temeli, ekolojik planlamaya dayanmaktadır. Planlamanın tasarımla bütünleşmesinin gerekliliği, yaşam kalitesi ve sürdürülebilirlik kavramlarını gündeme getiren gelişim ve değişimler, ekolojik tasarımın çıkış noktası olmuştur.

Kentsel ekosistemler, insan ve doğada bulunan canlı-cansız varlıklar tarafından bir bütün olarak biçimlenmektedir. Tasarım, aynı zamanda doğal kaynaklar, enerji ve

ekolojik sistemin bütünselliği ile de ilgilidir. Bu nedenle ekolojik sistem, ekonomik, sosyal ve fiziksel planlamada olduğu kadar tasarımda da ekolojik yaklaşım zorunlu olmuştur. yapay çevre yaratma olgusu içinde yapay sistemlerin doğal sistemlerle ilişkilendirilmesi aşamasında, ekolojik ilkeler içeren tasarımlar son yıllarda ağırlıklı olarak gündeme gelmektedir(Yeang 2006).

Bu açıdan **ekolojik tasarım**; disiplinler arası yaklaşım ile başta ekolojik süreçler olmak üzere sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik süreçleri destekleyici nitelikte çalışmayı gerektiren bir kavramdır. Mimarların ekolojik tasarım düşüncesinde; akıllı ve yeşil binalar, çevre duyarlı alt yapı tasarımı, yapı malzemelerinin dönüşümlü kullanımı üstlenmesi gereken rolleridir(Bogunovich 2008).

3.1.1.Ekolojik Mimari Tasarım

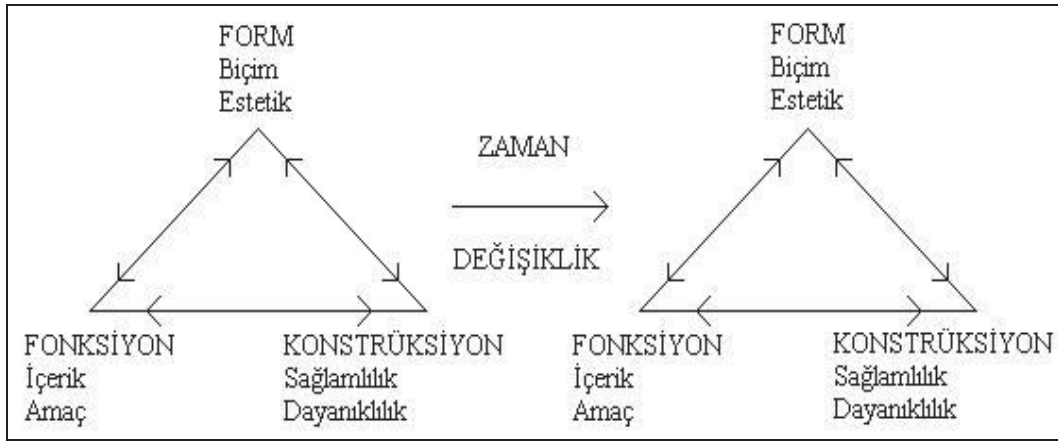
Ekolojik mimarlık; insanlığa saygılı, fiziksel çevreyi biyolojik, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla bir bütün olarak ele alan, binanın tasarımından yıkımına kadar olan süreçte, yapının tüm girdi ve çıktılarıyla yerleşimin ekolojik sistemlerine uyum sağlayabileceği mevcut malzeme ve enerjileri dönüştürerek yeniden kullanmayı hedefleyen, çevreye zararsız atık madde oluşumuna öncelik tanıyarak, doğal kaynakları gelecek kuşaklara bozulmadan aktarmayı amaçlamaktadır.

Küresel ölçekli çevre sorunlarının ulaştığı kritik nokta, ekolojik sistem dengelerini korumaya yönelik, insan ve çevre arasındaki etkileşimleri yararlı kılmayı amaçlayan, kaynak kullanımında koruma-kullanma dengesini gözeterek sürdürülebilirliği hedefleyen ekolojik mimarlık konseptini ortaya çıkarmıştır. Ekolojik mimarlığın; ekolojik dengeyi koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamak(Ecology), çevresel kaynakları koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamak(Environment) ve enerji sorununu alternatif enerji kullanımlarıyla aşmak(Energy) olarak tanımlanan 3E sorununa çözüm getireceği düşünülmektedir. Bu sürecin ilk adımı eski binaların yeniden değerlendirilmesidir(Kısa Ovalı 2007).

Mimaride son yıllarda yapay çevre yaratma olgusu içinde yapay sistemlerin doğal sistemlerle ilişkilendirilmesi aşamasında, ekolojik ilkeler içeren tasarımlar gündeme gelmektedir. Mimarlıkta bu tasarımlar 2 ana başlık altında değerlendirilmektedir;

- Yeniden İşlevlendirme
- Çevre Duyarlı Tasarım(Koçhan 2002)

Yeniden İşlevlendirme; Sadece yeni binalar değil mevcut yapı stokunu ekolojik tasarım kapsamında ele almak gerekmektedir. Çünkü eski binalar yeni binalardan daha fazla sorun barındırmaktadır. Bu bağlamda daha iyi mekan kullanımı, binaların doğal ışıktan daha fazla yararlanmasını sağlamak, yalıtımın sağlanması, ısıtma ve havalandırma sistemlerindeki enerji tüketimini azaltmak, bina içindeki havanın nitelik olarak iyileştirilmesi, mevsim geçişlerinde doğal havalandırma sistemlerini daha iyi çalışır hale getirmesi ekolojik çözümler arasında yer almaktadır.

Şekil 1 Anton Schweighofer'in teorisi (Tönük, 2003)

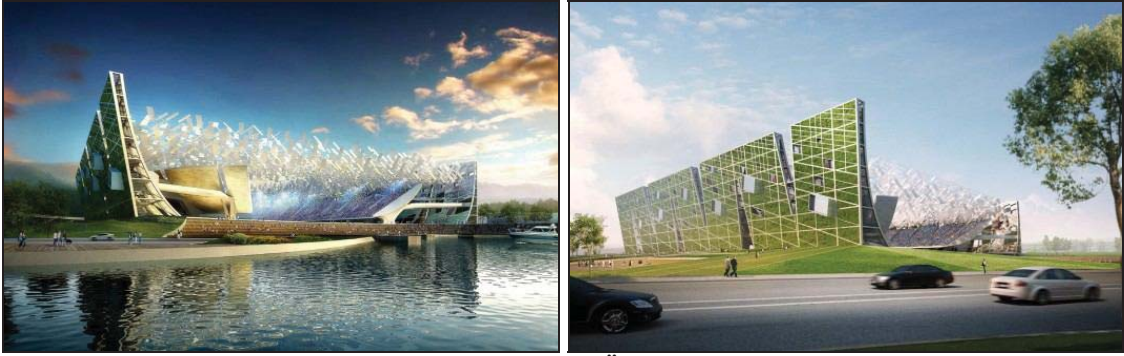
Sürdürülebilir ve ekolojik mimari, binanın tasarımından ekonomik ömrünün bitimine kadar olan uzun süreci kapsamaktadır.

Şekil 2 Yeniden İşlevlendirmeye Örnek Yapılar (İngiltere,Tate Modern Müzesi ve İtalya,Roma Çocuk Müzesi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Tate_Modern

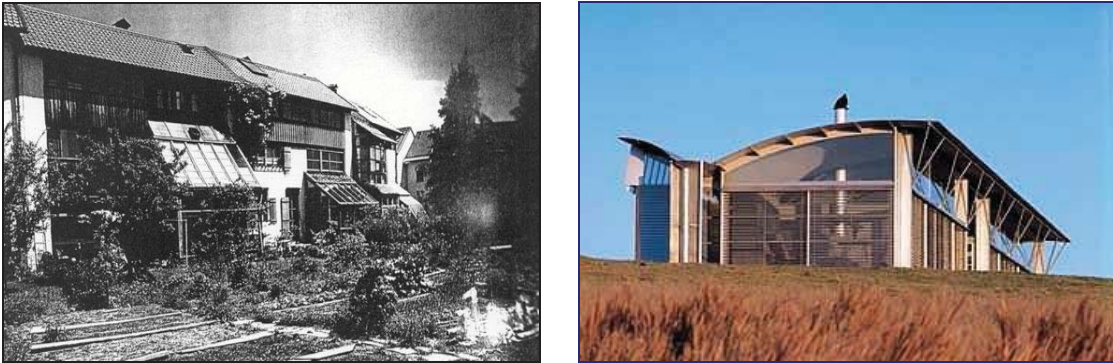
Eski binalar yeniden işlev kazandırılırken öncelikle yapılan yeni eklerin binanın özgün yapısını zarar vermemesi ve gerektiğinde sökülebilir ve binanın eski durumuna dönüştürülmesine imkân vermesi gerekmektedir. Kullanılan yeni malzemeler; ekolojik ilkelere uygun, geri dönüşümlü ve düşük maliyetli olmalıdır. Binanın eskimediği, ancak mevcut teknolojik gelişimlere yanıt vermediği durumlarda, binanın yeni bir işlevle kullanıma kazandırılmasıdır. Bu tür binalar müze, çarşı, sinema, sergi ve kongre merkezi gibi işlevlerle yeniden kullanıma kazandırılmaktadır. Binanın herhangi bir nedenle kullanılmaması, işlevsel bir eskimeye uğramış ancak bina olarak yeterli olması durumunda, binanın özgün işlevine benzer bir işlevle yeniden kullanıma kazandırılmasıdır. Eski bir kamu binasının idari, eski bir okul binasının yine eğitim amaçlı kullanımı şeklinde olabilmektedir. Toplumun sos-kültürel yapısındaki değişim sonucu, binanın bugünün koşullarında eskimiş olması nedeniyle kullanılmıyor olması durumunda, yeni işlevle kullanıma kazandırılmasıdır. Han, saray, köşk, şato gibi yapılar otel, müze, kültür merkezi veya idari amaçlı olarak yeniden kullanılabilir (Koçhan 2002).

Çevre Duyarlı Tasarım; Her bina bulunduğu ortamın karakteristik özellikleri kapsamında, ekolojik özellikleriyle birlikte ele alınmalı ve fiziksel, sistemsel ve kalıcı bütünleşme sağlanmalıdır. fiziksel bütünleşme, alanın fiziksel karakteristikleriyle bütünleşmesi anlamına gelmekte; topografya, iklim, yer altı suyu, hidroloji, bitki örtüsü, yaban yaşamı gibi doğal özellikleri kapsamaktadır. Sistemle ilgili bütünleşme ise doğal ve insan eliyle yapılmış çevrede meydana gelen gelişmelere uyum sağlamaktır; bu bütünleşme su ve enerji kullanımı, atık ve kanalizasyon sistemini içine almaktadır. Kalıcı bütünleşmede ise kaynak kullanımının dengeli olmasına dikkat edilmelidir.

Şekil 3 Çevreye Duyarlı Tasarım Örnekleri(Dalian Shide Stadium,Çin)
<http://www.inhabitat.com/2009/09/16/dalian-shide-stadium-a-new-approach-in-stadium-design/>

Çevre duyarlı tasarımlar, ekolojik ilkelere uygun olarak tasarlanmış yapılardır. Çevre ile uyum içinde, optimum kaynak kullanımının sağlandığı bu yapılarda, yapının tasarlandığı çevreye etkisinin minimum olması amaçlanmaktadır. Yapının tasarım aşamasından yıkım aşamasına kadar her adımı kapsamaktadır(Koçhan 2002).

Şekil 4 Çevreye Duyarlı Tasarım Örnekleri(Güney İrlanda, Eko-Ev ve Avustralya, Magney Evi) (Bozdoğan 2003)

Şekil 5 Çevreye Duyarlı Tasarım Örnekleri(Almanya, Ekoloji Sitesi ve Almanya,Daimler Benz Büro Binaları) (Bozdoğan 2003)

Londra’da **sıfır-karbon** prensibiyle tasarlanan eko-köy BedZed’deki yapılarda enerji tüketimi ve karbon üretiminin en az seviyede olması hedeflenmiş; ısınma ve aydınlatmada ise rüzgâr ve güneş enerjisinden yararlanacak şekilde tasarlanmıştır(Anonymous 2008).

Şekil 6 Eko-köy BedZed’de ki bir yapı

<http://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/495-An-architect-s-sustainable-dreams>
Akıllı binalar, çevre duyarlı tasarım kapsamındaki binaların bir ileri aşaması ve daha gelişmiş teknolojik niteliklere sahip modelleridir. Akıllı binalar, doğal sistemlerin korunması amacıyla kullanıcıların sınırlandırıldığı, teknolojik sistemlerle bina içi iklimik konfor şartlarının denetlendiği ve gerekli ayarlamaların otomatik olarak yapıldığı binalardır. Bu yapılarda, özel olarak tasarlanmış akıllı sistemler ve ileri teknolojik ürünler (akıllı bina sistemleri, enerji verimliliği sistemleri, güvenlik sistemleri, iletişim-haberleşme sistemleri işyeri otomasyonu gibi) kullanılmaktadır(Yılmaz 2006).

Şekil 7 Akıllı Bina Örnekleri(Manama, Dünya Ticaret Merkezi ve İstanbul, Metrocity Konut Ve İş Merkezi) (Bozdoğan 2003)

Şekil 7 Akıllı Bina Örnekleri (İstanbul,Polat Tower Residence ve Amerika,Four Times Square)(http://www.repp.org/articles/static/1/995469913_2.html)

Sürdürülebilirlik kapsamında akıllı bina tasarımında, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ön şart olmakla beraber, pasif ve aktif sistemler yardımıyla, binanın enerji ihtiyacı minimuma indirilmelidir(Tönük 2003).

Buna göre ekolojinin kullanımı ile doğaya hizmet eden sürdürülebilir mimarinin gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Bu doğrultuda daha büyük şehirlerde ve her türlü kırsal ve kentsel alanda ekolojinin etkin kullanımı ile etkin mimari çözümler getirilebilir.

4.SONUÇ

Doğal sistemlerin korunması, çevreye duyarlı tasarımların hayata geçirilmesi ve mimarinin doğa ile bütünleşmesinin sağlanmasının gereği açısından ekolojiyi ve ilkelerini esas almak gerekliliği açıktır. Sürdürülebilirliğin sağlanması da doğanın korunması ile mümkün olacağından bu doğrultuda yapılacak olan plan ve projelerde

ekolojiyi ve ilkelerini düşünerek adım atılması gerekmektedir. Ekolojik yapılar, tasarım özellikleri ve yapımında kullanılan malzemeleri ile ihtiyaç duyulan enerjinin minimuma indirilmesini sağlamaktadır. Dünyada tüketilen enerjinin yaklaşık yarısının binalarda olduğu düşünülürse, enerji tüketiminin azaltılmasını sağlayan her önlem, yaşam koşullarının iyileştirilmesi açısından çok önem taşımaktadır.

Yapılmış çalışmalar ele alındığı zaman ekolojik ilkelere uygun tasarımların ve mimari yapıların peyzaj mimarlığından ve diğer ilgili disiplinlerden ayrı düşünülmemeyeceği görülmektedir. Peyzaj Mimarlığı'nın ekolojiyi, doğa planlama ve tasarım kavramlarını sistematik bir yapı içinde inceleyen bir anabilimdalı olduğu gerçeğinden yola çıkarsak ekoloji ve bununla bağlantılı yapılacak çalışmalar için katkı sağlayabileceği unutulmaması gereken bir konudur.

Doğal veriler ile tasarım arasında ki bağlantıyı sağlamada olduğu kadar peyzaj mimarlarına disiplinler arası bağlantıyı sağlamamada da çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Ekosistemler ve ekolojik döngülerin işleyişi konularında bilgi sahibi olan peyzaj mimarlığı disiplini, ekolojik sorunlar karşısında da tasarımla çözümler üretilmesinde diğer tasarım disiplinlerine yol gösterici olacaktır. Bunun için üst ölçekli planlamadan uygulamaya yönelik tasarıma kadar disiplinler arası çalışmanın gerekliliği kaçınılmazdır.

5. KAYNAKLAR

- Anonim2008.Alejandro Zaero Polo ile röportaj, <http://www.ekoses.com/ekolojikyasampotali/>, Erişim Tarihi:09.12.2008
- Anonymous.2008.Ecological Design:The First Step to a Sustainable Society. <http://www.designer.com/product/news-g14633.html>,Erişim Tarihi:18.12.2008.
- Atıcı,M. 2002.Ekoloj Mimari ve Felsefi Açılımlar.Mimarlık Ve Felsefe II Sempozyumu."Etik-Estetik",31 Ekim-02 Kasım 2002,İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi,İstanbul.
- Atıl,A.Gülğün,B. ve Yörük ,İ.2005.Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı.Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,Sayı:42,Cilt:2,pp.215-226,İzmir.
- Bogunovich,D.2008.Eco-Tech Urbanism:Merging Urban Design With Clean Technology.International Conference On Ecological And Technological Cities.Gazi Üniversitesi,19 Eylül 2008,Ankara.
- Bozdoğan,B.2003.Mimari Ekoloji.Çevreye Duyarlı Tasarımlar Ve Yeniden İşlevlendirme.pp.66-102,İstanbul.
- Kısa Ovalı,P.2007.Geçmişin Ekolojik Yapı Ve Yaşamı+Geleceğin 3E Sorunu.(Environment-Ecology-Energy)=Ekolojik Tasarım Kapsamında Yeniden Değerlendirme(Kayaköy).19.Uluslar Arası Yapı Ve Yaşam Kongresi :Mimarlığın Geleceği-Gelecek İçin Mimarlık,pp.22-24,Bursa.
- Koçhan,A.2002.Sürdürülebilir Gelecek İçin Ekolojik Tasarım.Yapı Aylık Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi,Sayı:249,pp.45-53,İstanbul.
- Tönük, S., (2003), "Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında "Akıllı Binalar" ", ArredamentoMimarlık,pp.81-82, Ocak 2003,İstanbul.
- Web. http://tr.wikipedia.org/wiki/Tate_Modern .Erişim Tarihi:12.08.2003
- Web.<http://www.inhabitat.com/dalian-shide-stadium-a-new-approach-in-stadium-design/>.Erişim Tarihi:16.09.2009

Web.<http://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/495-An-architect-s-sustainable-dreams>.Erişim Tarihi:09.03.2003

Web.http://www.repp.org/articles/static/1/995469913_2.html.Erişim Tarihi:12.06.2009

Yeang,K.2006.Ecodesign:A Manual For Ecological Design.Wiley-Academy,Great Britain.

Yılmaz ,Z.2006.Akıllı Binalar Ve Yenilenebilir Enerji.Tesisat Mühendisliği Dergisi,Sayı:91,pp.7-15,Ankara

MİMARLIK ÖĞRENCİSİNİN EKOLOJİK TASARIM ANILARI

NİLAY ÖZELER KANAN⁵

ÖZET

21.yüzyıl şartlarına göre çevre öncelikli yaklaşımlar tüm disiplinlerde inceleme konusu haline gelmiştir. 1987 Brundtland Raporundan sonra önemsenen sürdürülebilir yaşam kavramı tüm devletler arasında ekolojik, ekonomik ve sosyal unsurların sürdürülebilirliği başlıklarında toplanmıştır. Bu başlıkların ortak konularından biri olan mimarlık disiplini ile teorik ve pratik çözümler, ekolojik verilere göre ortaya koyulmaktadır. Buna göre mimarlık disiplininin teorik kısmının mimarlık eğitimi veren okullarda gerçekleşmesi de bilimsel bulguların ilerlemesiyle kaçınılmaz olmaktadır. Uygulamacı mimarların bilgi tabanı mimarlık eğitimi boyunca verilmektedir. Ancak bu eğitim, küresel problemleri vurgulayan, geçmiş örnek alıp, gelecek hakkında varsayım da bulunabilecek ve bu varsayımlara göre tasarım gerçekleştirecek meslek uygulayıcılarını donanımlı bireyler haline getirmeyi amaçlamalıdır. Bu çalışmayla; mimarlık eğitimindeki yönetsel yaklaşımların, elde edilen mimari stüdyo deneyim ve birikimlerin Gazi Üniversitesi 2004-2005 eğitim yılı bahar dönemi M302 mimari stüdyo sınıfı çalışmalarının öğrenci gözüyle değerlendirilerek ortaya koyulması hedeflenmektedir. M302 mimari stüdyo çalışmasına giden sürecin dört yıllık mimarlık eğitimi boyunca nasıl öğretildiği aktarılmak istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık eğitimi, Gazi Üniversitesi M302 mimari stüdyo, Ekolojik mimarlık.

ABSTRACT

In accordance with conditions in the twenty-first century, approaches that prioritize the environment have become a subject of study across disciplines. The concept of sustainable living, given priority following the Brundtland Report of 1987, is considered with respect to the sustainability of ecological, economic and social elements among all countries. Theoretical and practical solutions in the discipline of architecture, a topic common to all these issues, are set forth according to ecological data. In accordance with this, progress in scientific findings is inevitable in schools

⁵ Yüksek Mimar, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Teknik Araştırma Uygulama Genel Müdürlüğü, ANKARA

providing education in the theoretical aspects of the discipline of architecture. The knowledge base of practicing architects is taught throughout the course of education. Yet this education also aims to equip individuals who practice the trade to prioritize global problems, look to the past for examples, and make conjectures about the future and in turn create designs according to these conjectures. In this study, methodological approaches in architectural education, and architectural studio experience and knowledge gained, will be evaluated and presented through the eyes of a student in the Gazi University 2004-2005 academic year spring semester M302 architectural studio class, with the intent to convey the means of architectural education over the course of four years of study in M302 architectural studio studies.

Keywords: Architectural education, Gazi University M302 architecture studio, Ecological architecture.

1. GİRİŞ

1987 Bruntland Raporundan sonra oldukça önem kazanan sürdürülebilirlik hassas bir konu olmakla birlikte; ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin çözümlenmesiyle ortaya konabilecek alt başlıklar içermektedir. Dünya ülkeleri, 20.yüzyılın neredeyse tamamında bu hassasiyete sahip olmayı öğrenmeye, öğretmeye ve uygulamaya çalışmıştır. Bir takım politik kararlara dayandırılarak 21. yüzyılın iklimsel değişimlerinin hem bilimsel gerçeklerle hem de yaşanarak doğrulanmasıyla uygulama ve iklim değişikliğine çözüm bulma süreci hız kazanmış ve devam etmektedir.

20.yüzyılın son çeyreğinde çevresel değerlerin fark edildiği fakat bu farklılığın, azınlığı oluşturan gruplarca bilindiği bir zaman diliminde, yapılı çevre üzerinde direkt etkili olan mimarların yeşil mimarlık, çevre duyarlı tasarım, ekolojik mimarlık, enerji etkin bina tasarımı, vb kavramlara oldukça uzak olduğu aşıkardı. Tıpkı dünya üniversitelerinin sırayla bu konuda uzman yetiştirerek konunun hassasiyetini aktaran bir ortam yakalamasında geçen süreç, Türk üniversitelerinde de yaşanmıştır. Yetişen öğretim elemanlarının önce merkez üniversitelerde daha sonra diğer üniversitelerde uzmanlıklarını tamamlayarak sayıca fazlalaşmalarıyla atölye çalışmalarının ve teorik tabanlı derslerin hız kazanacağı, açılan mimarlık fakültelerinde de nitelikli öğrencilerin yetiştirileceği de bir gerçektir.

Bu bildiriyle, bir anı ve eğitim döneminin atölye tecrübeleri aktarılacak olup, ‘Yeşil Atölye’nin ve teorik tabanlı ‘Fiziksel Çevre Denetimi’ dersinin açılmasına neden olan ODTÜ Mimarlık Fakültesinden çevre duyarlı tasarım kavramının bilinciyle mezun olmuş, hocam Prof.Dr.Gönül UTKUTUĞ’un ve atölyeye katkı sağlayan Öğr.Gör.Dr.İdil AYÇAM, Öğr.Gör.Dr.Göktürk GÜLTEK, Yüksek Mimar Yakup HAZAN, Mimar Bozkurt GÜRSOYTRAK ve Mimar Aytek İTEZ hocalarımın ekolojik, çevresel verilere dayalı tasarımın ve önerilerin nasıl geliştiği ve ne tür çalışmalar yapıldığı, atölye çalışması sonucunda ortaya ne gibi tasarım ürünleri verildiği özellikle öğrenci gözüyle değerlendirilerek anlatılmak istenmektedir.

2. MİMARLIK EĞİTİM TARİHİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Çevre, gittikçe onarıma daha fazla gereksinim duyulan ve onarımı aşamasında büyük çabalar gerektiren bir bileşendir. Çevre, canlı ve cansız her şeyi

kapsamaktadır. İnsana ilişkin olan tüm olgular (sosyal, fiziksel, kültürel, ekonomik, politik, v.b.) çevre içinde şekillenir. İnsana ilişkin olan aynı zamanda mimarlığa ilişkin olduğundan çevre üzerinde yaşanan değişikliklerle birlikte, mimarlık ortamının kendini sorgulaması, anlamlandırması ve olası alternatifler geliştirilmesi zorunluluk olmuştur ve olmaktadır (Akansel ve Dalgıç 2009).

70'li yılların başından itibaren dünyanın siyaset, eğitim ve bilim alanında önde gelen liderleri, giderek artan çevre sorunlarını ve bunların doğurduğu sonuçları tanımaya başlamışlardır. Birkaç ülkede “çevre eğitimi” olgusu kabul edilmiş ve çevre eğitim programları geliştirilmiştir. Yerel ve ulusal boyutta başlayan bu hareket, 1972 Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile çevre eğitimi konusunda uluslar arası, küresel bir boyut kazanmıştır. Konferans bildirgesindeki “insanlık, şimdiki ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve iyileştirmek mecburiyetindedir.” ifadesiyle insan çevrelerine dönük tutum ve davranışlara çekilmiştir. Bu oluşumun ardından UNESCO ve Birleşmiş Milletler Çevre Eğitimi Programı (UNEP) işbirliği ile 1975 yılında Uluslar arası Çevre Eğitim Programı (IEEP) oluşturulmuştur. 1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında, IEEP eğitime sürdürülebilir kalkınma boyutunu getirmekle görevlendirilmiş ve sosyal, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlayan detaylı hareket planı Gündem 21 kabul edilmiştir. Brundtland Raporundan yola çıkarak hazırlanan Gündem 21, sürdürülebilir gelişmenin olası alanlarını ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Diğer taraftan 1948 yılında kurulan ve BM ile eşgüdüm içinde örgütlenen UIA kuruluşu gerçekleşmiş ve BM üyelerinin ulusal mimarlık örgütleri bir kuruluş ile işbirliği ve iletişimi içine girmişlerdir. Bu oluşum paralelinde kurulan ACE (1990) da mimarlık politikaları çerçevesinde çalışmalar yürütmektedir (Kayıhan ve Tönük 2008). Tüm kuruluşların ortak hizmet alanının insan olduğu ve yaşanabilir çevrelere ilişkin çerçeveler çizdiği izlenmektedir. Bu çerçeveler ACE'nin Beyaz Kitabında şu şekilde özetlenmektedir; “Yapı eşittir mimari diyemeyiz. Mimarlık yapılı formda şekil bulan fikir demektir. Fikir ise yapı bileşenlerinin optimum bir şekilde bir araya getirilmesinden çok öte bir şeydir. Mimarlık çevresel kalite, ekonomik açıdan uygunluk, estetik açıdan uygunluk demektir; kültürel ifadeye, kente, peyzaja ve geçmişe uygunluk demektir...ve mimarlık tutarlılık demektir; kültürde, işlevde, teknikte, çevrede, ölçekte, estetikte tutarlılık demektir...”(Ekinci 2003).

Küresel ölçekte bu gelişmelere paralel olarak ülkelerde kendi mimarlık politikalarını oluşturmaktadır. Ülkemiz özelinde de Türkiye'ye özgü bir mimarlık politikasının oluşturulması çalışmaları yürütülmektedir. Diğer taraftan Avrupa Birliğine girme sürecinde eğitim politikaları içerisinde mimarlık fakültelerinin akreditasyon süreçlerinde MİAK'ın özellikle ortaya koyduğu “mimarın kazanması gereken bilgi ve beceriler” bölümünde 16.madde de “sürdürülebilirliğin mimari ve kentsel tasarım kararlarında doğal ve kültürel açıdan önemli bina ve alanları da kapsayan yapay kaynakların korunması, sağlıklı bina ve yerleşimlerin oluşturulması” kriterinin tasarımda sürdürülebilir mimari kavramının yukarıdaki tanımlamalarıyla da örtüştüğü görülmektedir (MİAK 2007).

Süreç içindeki bir başka yapılanmada 1995 yılında mimarlık bölümleri başkanlarının eğitim programları ve sorunları ile ilgili iletişim ortamı oluşturulmak üzere başlatılmış, MOBBİG oluşumudur. Bu oluşum, acil konuların ele alındığı programlı toplantılara dönüşmüştür.

Uluslar arası Mimarlar Birliği (UIA) ve Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 1996 yılında hazırlanan Mimarlık Eğitim Bildirisinde; gelecekte yaşam çevrelerini oluşturmak için benimsenen hedefler ise şöyledir (UNESCO/ UIA 1996);

- yerleşim yerlerindeki bütün insanlar için, insanlığa yaraşır bir yaşam kalitesi;
- insanların, sosyal, kültürel ve estetik gereksinimlerine saygılı bir teknik uygulama; yapılı çevrenin ekolojiye duyarlı ve sürdürülebilir gelişimi;
- herkesin kendi malı ve sorumluluğu olarak görüp değer verdiği bir mimari...

Bu hedeflerin oluşturduğu sonuç ürün bugün sürdürülebilir mimari anlayışını oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir mimari ürünün ana hedefleri ise (Özmehmet 2009);

- esnek ve değişen koşullara uyum sağlayabilen, uzun kullanım ömrü olan bina tasarımı,
- enerjinin verimli kullanımı,
- kaynakların etkin kullanımı,
- atıkların azaltılması, temiz su kaynaklarının korunması,
- zararlı ve tehlikeli maddelerden sakınılması,
- sağlık ve güvenlik risklerinin en aza indirilmesi,
- sağlıklı iç mekân hava kalitesi sağlanması ve
- biyolojik çeşitliliğin korunmasıdır.

Yukarıda bahsedilen tarihi süreç içinde sürdürülebilirliğin mimarlık eğitimindeki yeri ve önemi Dünyada ve Türkiye'deki bilim camiasında anlaşılmıştır. Bununla birlikte teorik tabanlı derslerin ve bunlara bağlı tasarım atölyelerinin oluşumu hız kazanmıştır. Bu atölyelerde çevre duyarlı tasarım yaklaşımı nesilden nesile yetişen mimarlık öğrencileri ile yayılmakta ve bilinç arttırılmaktadır.

3. GAZİ ÜNİVERSİTESİ, MİMARLIK BÖLÜMÜ: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

M302 Atölyesi ve öncesinde verilen Fiziksel Çevre Denetimi Dersi yeşil mimarlık, çevreye duyarlı tasarım, enerji etkin bina tasarımı, ekolojik mimarlık bilincini yaymayı hedefleyen çalışmalar başında yer almaktadır.

3.1. Fiziksel Çevre Denetimi Dersi

Bu ders ile amaçlanan 'Enerji Bilincine' yönelik üç temel tasarım yaklaşımının edinilmesidir. Bunlar;

1-Binalarda ısıtma-soğutma amaçlı kullanılan enerjinin tasarrufuna dayalı olan, **enerji korunumlu** yaklaşımlar,

2-Konvansiyonel enerji yerine güneş enerjisi kullanımını maksimize etmeye ve güneşten ısı kazancı sağlamaya yönelik olan **pasif güneş tasarımı yaklaşımları**,

3-İlk iki yaklaşımdan yararlanan ama binanın tasarım, uygulama, bakım, işletim ve iklimsel sistemlerin seçimi gibi tüm aşamalarında enerji etkin yaklaşımlara önem veren **enerji etkin tasarım yaklaşımlarıdır** (Utkutuğ Ayçam ve İmren 2003).

2004-2005 eğitim yılında Fiziksel Çevre Denetimi Dersi I-II şeklinde 2 dönemde görülen ve birbirini bilgi olarak tamamlayan dersler bütünüdür. Amaçlanan yaklaşımlara ulaşılabilmesi için pasif tasarım da neler olması gerektiği ve nelere dikkat edileceği aktarılmaktadır. Bunlar; *iklimsel konfor* başlığı altında iç iklimsel konforu etkileyen değişkenler, dış iklimsel değişkenler (Makroklima ve

Mikroklima), yapısal değişkenler, güneş kontrolü, camlar ve güneş kontrolü, güneş kontrol sistemlerinin karşılaştırılması, rüzgâr kontrolü, iklim bölgelerine göre yer seçimi ve bina tasarımına yönelik ilkeler verilirken; *yapı kabuğu* başlığı altında yapı kabuğuna yönelik ilkeler, ısı transferi, opak ve şeffaf kabuk bileşenlerinin ısı geçirgenlik direnci ve hesaplamaları gibi konulardan oluşmaktadır ve dönem boyunca içerik yönünden oldukça yoğunlaştırılmış bilgi tabanı öğrencilere aktarılmaktadır.

3.2. M302 Atölyesi (Yeşil Atölye)

Atölye, Fiziksel Çevre Denetimi dersinin verildiği dönemden sonra atölye seçimleri sırasında öğrenciye hangi konuda çalışılacağını açıkça deklare eden bir atölyedir. Öğrenci seçimini bu doğrultuda yapmaktadır. Bu atölyede amaçlanan teorik bilginin uygulama pratiği ile tecrübe edilmesidir.

...Atölyenin deklare ettiği **dersin amaçları** şunlardır;

“İnsanlara minimum enerji ve maliyet karşılığında maksimum üretkenlik, konfor sunabilecek, dünyanın ekolojik sistemine dost, doğal çevreye saygılı tasarımlar ile sürdürülebilir bir yaşam için mimarlık açısından gerekli sorumluluk, birikim ve pratiğe sahip yeni, farklı bir mimar nesli yetiştirmektir. Bu perspektiften hareketle :

*ekoloji/enerji/ çevre etkin tasarım kriterlerine dayalı, kaynak ve enerji etkinliğini öngören disiplinler arası ve entegre tasarım stratejilerinin uygulamalı olarak öğretilmesi, benimsetilmesi,

*enerji korunumu yanı sıra yenilenebilir, temiz enerji kaynaklarından pasif ve aktif anlamda yararlanmaya öncelik vererek kirleten enerjiden tasarrufu hedefleyen tasarım pratiğinin geliştirilmesi,

*enerji tüketimine doğrudan/dolaylı etkisi olan tüm pasif/aktif sistemlerde enerji korunumu/verimini artıracak çağdaş süreç, ürün ve teknolojilerin tasarıma entegrasyonuna dayalı yaklaşım, malzeme tercihi ve yapı bileşeni tasarım pratiğinin geliştirilmesidir.

...Atölyenin **dersin kazanımları** konusunda açıkladıkları ise şunlardır;

Gereksindiği enerjinin %65’ini ithal etmekte olan ülkemiz, toplam enerji tüketiminin %40–60 ını binaların ısıtılması, soğutulması ve aydınlatılması için harcamaktadır. Binalardaki enerji dahil tüm girdilerin tüketim miktar ve maliyetini belirleyen en önemli parametre ise mimarların tasarım kararlarıdır. Enerji etkin ve ekolojik bina tasarımının mimarlık eğitimine yansıtılması, ülkenin enerji ve ekonomik bağımlılığının azaltılması açısından büyük önem taşımakta, global ölçekte gezegenimizde yaşamın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır.

Bu perspektiften hareketle dersin kazanımları:

*ekolojik/enerji etkin binaların gerçekleştirilmesinde önem taşıyan kabuğun formu, enerji korunumu, yönlenme, ısıl kütle, zoning, mekan organizasyonu gibi pasif parametreler kadar ısıtma, soğutma, aydınlatma açısından pasif ve aktif sistemlerin entegrasyonuna dayalı disiplinler arası bütüncül (holistik) tasarım pratiğinin artırılması,

*güneş enerjisine dayalı ısıtma ve doğal aydınlatma yanı sıra pasif soğutma tekniklerinden yararlanmayı ön plana alan bina tasarım/denetim pratiğinin geliştirilmesi,

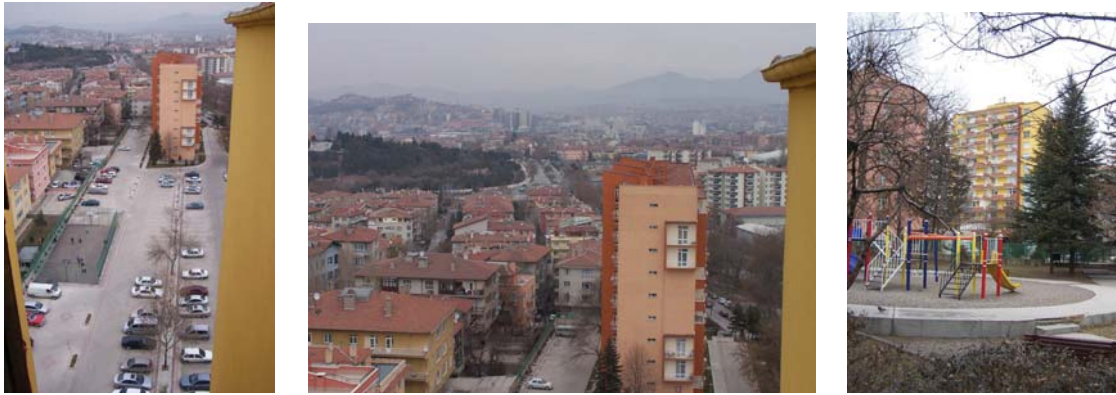
*konulara ilişkin teori ve pratiğin sentezi ile neden/sonuç/denetim mekanizmalarına dayalı muhakeme yeteneğinin geliştirilmesi,

*çevreye, kaynak ve enerji ekonomisine duyarlı/saygılı mimarlar yetiştirilmesi, dersin temel kazanımları olacaktır.

...Atölye işleyişi, dönem başında gerçek bir arsa üzerine atölyenin o dönemde çalıştırmaya karar verdiği ve her düzey öğrenci seviyesine göre seçilen bina tiplerinin ve içeriklerinin tasarlanması ve projelendirilmesi çalışmalarının içermektedir. Diğer atölyelerden farklı 1/50 ve 1/20 detaylı FÇD paftalarının hazırlanmasıdır. İstenen fazladan bu paftalarda, öğrenci projesinde önerdiği sistemleri detaylandırarak ekolojik ve sürdürülebilir bilinçli tasarımları, gerçeğe bir adım daha yaklaştırmaktadır. Atölyenin asıl adı 'Atölye 5'dir ve içinde M202, M301, M401, M402 seviyesinde çalıştırılan öğrencilerde vardır; ancak, atölye M302 seviyesinde alınan ekolojik ve yeşil tasarım ilkelerinin hem fiziksel çevre denetimi dersinden sonra pekiştirici olacağı hem de bu dönemde öğrenilen bilgilerle edinilen hassasiyetin üst projelerde de devam ettiği düşüncesiyle öğrencilere duyuru yapılmaktadır.

3.3. 2004-2005 Eğitim Dönemi Bahar Yarıyılı: M302 (Atölye 5)

Yukarıda atölyenin nasıl bir çalışma izlediğinin öğrencelere duyurulduğunu aktarmıştım. O dönemde bu duyuru bana doğru olan bir uygulama olduğu mesajını vermişti ve bende M302 yani 3.sınıf 2.dönem bu atölyeyi seçtim. O dönemde Semt Kültür Merkezi yapılması istenmişti. Arazimiz ise Milli Kütüphane ile çapraz parsel, Aşkabat Caddesi (Bahçeli 7.Cadde) ile Akdeniz Caddesi kesiştiği köşe parseldi (Şekil 1, 2 ve 3)

Şekil 1-2-3 Aşkabat ve Akdeniz Caddelerinin kesiştiği köşe parsel

Semt Kültür Merkezi tasarım konusunda; gençlerin ve semt sakinlerinin boş zamanlarını değerlendirebildikleri, kafede bir araya gelip dinlenebildikleri, yeteneklerini geliştirebilme ve sergileme olanağı sunan, belli aralıklarla farklı sergilerin, satış imkânı fuarların yer aldığı standları içeren ve binanın yakın çevresine hizmet veren, arsa verileri ve mikro-klimatik özellikler ile birlikte pasif kriterlerden mümkün olduğunca yararlanma ve pasif sistemlerle hibrid çalışacak aktif sistem desteklerinin dikkate alındığı mekân tasarımlarıyla oluşturulacak bir yapı tasarlanması istenmişti. Bina programının istenilenleri ve pasif tasarım kriterlerinin bir araya gelmesi için ilk çalışmalar öncelikle iklim, konum, yönlenme, çevre varlıklarının, biyoçeşitlilik ve kaynak varlıkları, kullanıcı profilleri gibi üst başlıkların araştırılması şeklinde ortaya konmuştur. Her öğrenciden atölyenin ilk ayında fiziksel çevre denetimi dosyası hazırlanması istenmişti. Bu dosyada projenin karakterine uygun olacağı düşünülen aktif sistemlerin neler olması gerektiği ve

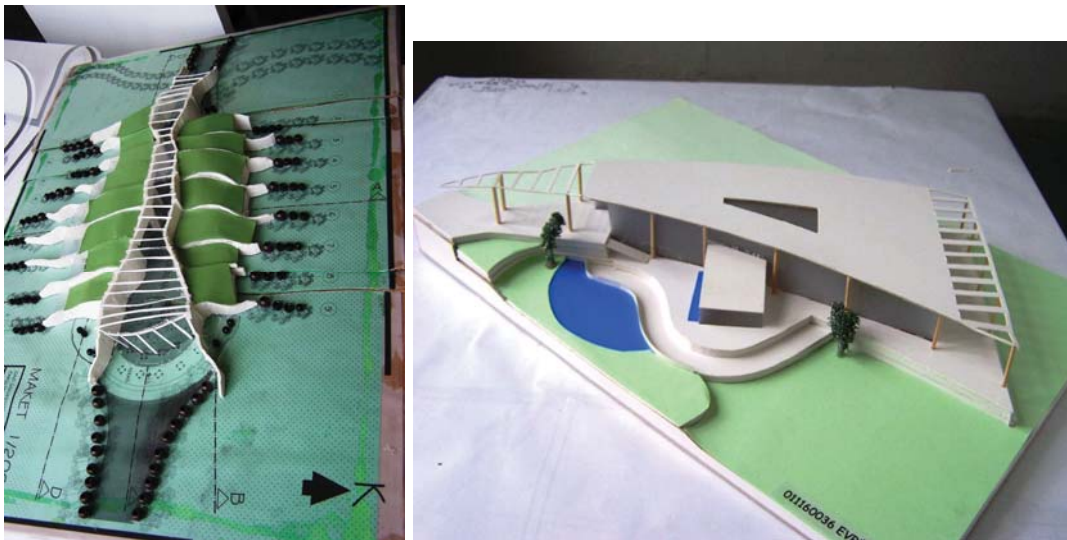
tasarım konusu ile aynı iklim ve coğrafi koşulları taşıyan bölgelerde dünya örneklerinde nelerin yapıldığı, kitap, dergi ve makalelerde pasif tasarım ilkeleri ve enerji etkin bina tasarımı ile ilgili yapılan çalışmaların dünya genelinde neler olduğu dosya içinde toplanarak araştırma dosyası oluşturulmuştu.

4. SONUÇ ÇALIŞMALAR

Yukarıda bahsedilen araştırmalar ile başlayan proje tasarım süreci ara jürilerle hocalardan gelen öneriler ile sık sık düzeltilmiş, öğrencinin pasif ısıtma, soğutma, havalandırma, serinletme ve aydınlatma sistemlerini nasıl kullanmak istediğine göre yönlendirme yapılmıştı. Projenin sonunda aktif ve pasif sistemlerin doğru uygulamalar sonucu detaylandırılması da sağlanmıştı. Artık dönemin sonuna gelindiğinde proje oluşturulmuş ve detay paftaları şekillendirilmişti (Şekil 4-5-6-7)

Şekil 4-5 Atölye 5 dönem sonu projelerden detay pafta örnekleri

Şekil 6-7 Atölye 5 dönem sonu proje maketleri (Şekil 4-5'in maket fotoğrafları)

5. DÜŞÜNCELER

Bu bölümde aktaracağım düşünceler, aynı dönem Semt Kültür Merkezi projesini beraber çalıştığım mimar arkadaşlarıma röportaj nitelikli hazırladığım sorulara almış olduğum yanıtların bir derlemesi olacaktır. Abdullah Erdoğan, Evrim İşlek, Derya Keskin, Ali Çıgan, Berna Balcı arkadaşlarıma cevaplar için teşekkür ediyorum

1) M302 atölyesindeki çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu atölyeyi aldığınız için memnun musunuz? Sorusuna memnun olduklarını, atölye seçimlerinde bu atölyenin seçme şansı olmadan direkt alınma zorunluluğu getirilmesi gerekliliği ve ekolojik ve yeşil mimarlık konularında en azından donanımlı oldukları cevaplarını vermişlerdir.

2) Atölye çalışmalarını boyunca 'Ekolojik Mimarlık' yaklaşımı adına yapılan hem teorik hem pratik uygulamaları yeterli buluyor musunuz? Yeterli bulmuyorsanız önerileriniz nelerdir? Sorusuna yeterli bulduğunu söyleyen çoğunluğun yanında yeterli bulmayan bir arkadaşımın bu konseptlere ait uygulanmış projelerin inşasının, tasarımının veya yapımı tamamlanmış halinin atölye kapsamında gezdirilmesi ve gösterilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

3) Fiziksel Çevre Denetimi dersinden edinilen bilgiler M302 atölyesi çalışmalarında kullanılabilir mi? Siz projenizde ne tür bilgileri nasıl kullanmıştınız, ana hatlarıyla yazarmısınız? Sorusuna ise edinilen bilgilerin atölyede yapılan uygulamalarla paralellik gösterdiğini ve bu sebeple kullanılabilirliklerini, doğal aydınlatma, havalandırma, ısıtma ve soğutma sistemlerini detaylandırarak kullandıklarını, bunun yanı sıra doğal ve teknolojik malzemelerin çevresel ve enerji etkinliği yönüyle nasıl kullanabildikleri ve yapı kabuğunun bütüncül olarak kurgulanabildiğinin vurgusu yapılmıştır.

4) M302 yeşil mimarlık atölyesinin üstlendiği misyonu ve öğretmek istediklerini günümüz mimarlık pratiği gerçeğinde önemli bir yeri olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna ise çevresel verilerin, kaynakların azalması ve temiz enerjilerin ön plana çıkması gerekliliğinden dolayı evet yanıtı verilmiştir.

5) Mezun olduktan sonra M302 atölyesinden öğrendiklerinizin tasarım ve uygulama bakış açınıza katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Bu atölye sayesinde değişen fikirlerinizden birini örnek verebilir misiniz? Sorusuna ise tüm yanıtlar mimari bilgilerine kesinlikle katkı sağladığı için evet şeklinde cevaplanmıştır. Bu atölye sayesinde iklime ve yerine göre yapı tasarlamanın önemini daha iyi anlaşıldığı ve yapıyı gece-gündüz kontrol altında tutarak maksimum konfor sağlanabildiği vurgulanmıştır.

Sürdürülebilirlik Dünyada 1987'lerden günümüze önem kazanan ve eğitim alanında hızla ilerleyen bir konu iken, Türkiye'yi de yakından ilgilendiren kısmı da yadsınmayacak kadar önemlidir. Çevre değerlerini en fazla etkileyen sektörün, İnşaat alanında yapıldığı düşünülürse, mimarlık eğitimi ile verilecek ve mimar da

her zaman bilinç ve bilgi tabanı oluşturacak teorik dersler ve pratik atölye çalışmalarının öneminin artması da kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Akansel, S. ve Dalgıç, G. 2009. Mimari Tasarım Eğitiminde Esneklik ve Süreklilik. Uluslar arası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.124-127, 22-25 Ekim 2009, Antalya.
- Akşit, S. F. ve Koçlar Oral, G. 2010. Mimarlık Eğitiminde Güneş ile Tasarım. Yapı Fiziği ve Sürdürülebilir Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, s.19-24, 4-5 Mart 2010, İstanbul.
- Ekinci, O. 2003. Mimarlığın Politik Tavrı ve Avrupa Birliğinde Mimarlık Kriterleri, TOL Dergisi, Sayı 2, s-45, Kayseri.
- Kayıhan, K. S. ve Tönük, S. 2008. Sürdürülebilir Temel Eğitim Binası Tasarımı Bağlamında; Arsa Seçimi ve Analizi Konusunun İrdelenmesi, YTÜ Mim. Fak. E-Dergi, Cilt 3, Sayı 2, s.137-141, <http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/03-02-Megaron-137-154.pdf>
- MİAK. 2007. Mimarlık Eğitimi Programları için Akreditasyon Koşulları, <http://www.miak.org/index.cfm?sayfa=Akreditasyonkosul>
- Özmehmet, E. 2009. Avrupa ve Türkiye'deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış, Journal of Yaşar University, Sayı 7, s-813, http://joy.yasar.edu.tr/makale/no7_vol2/12_ozmehmet.pdf
- UNESCO/UIA. 1996. http://www.uia-architectes.org/image/PDF/CHARTES/CHART_ANG.pdf
- Utkutuğ, G., Ayçam, İ. ve İmren, M. 2003 Fiziksel Çevre Denetimi Ders Notları, Ankara.

MİMARLIK EĞİTİMİ VE TARİHSEL BİLGİDEN TÜRETİLEN ÇEVRECİ YAKLAŞIMLAR

KEMAL REHA KAVAS⁶

ÖZET

Çevresel sorunlara duyarlı yapıların tasarlanması, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren mimarlık disiplininin merkezi problemlerinden biri haline gelmiştir. Mimarlığın düşünce iklimindeki bu gelişme mimarlık tarihi çalışmalarını da etkilemiştir. Eskiden çevresinden yalıtılarak tipolojik açıdan incelenen tarihsel yapı çevresinin elemanları bu gelişmeler ile birlikte çevresel bağlamlarına oturtularak incelenmeye başlamıştır.

Mimarlık eğitiminde ise bu gelişme yeterli şekilde yorumlanamamıştır. Bu eksikliğin iki temel nedeni vardır. Birincisi tarih yazımındaki pek çok yeni yaklaşıma rağmen mimarlık tarihinin halen tipolojik kronolojiler ile sınırlı kalması, ikincisi mimarlık eğitiminde mimarlık tarihinin geleneksel olarak oturtulduğu çerçevenin dışına çıkılamamasıdır. Bu iki etken birbirini sürekli destekleyerek kısır bir döngüye yol açmaktadır. Mimarlık tarihi, tipolojik kronoloji olarak kaldıkça mimari tasarım stüdyosu için salt bir form haznesi oluşturan ve tasarım sürecinden kopuk bir servis dersi olmaya devam etmektedir.

Bu bildirinin amacı mimarlık eğitiminde tarih – tasarım ilişkisi için alternatif bir öneriyi tartışmaya açarak bu öneriyi bir örnekle açıklamaktır. Bu kapsamda mimarlık tarihinde sivil konut mimarisi örneklerinin ele alınması ve buna paralel olarak buradan öğrenilecek bilgilerin tasarıma aktarılmasına zemin hazırlayacak tasarım problemlerinin stüdyo derslerine dâhil edilmesi önerilecektir. Sonuç olarak sözü edilen alternatif yaklaşım ile mimarlık eğitiminde çevreci duyarlılığın kazandırılması konusunda ne tür avantajlar sağlanabileceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Mimarlık Eğitimi, Mimari Tasarım, Mimarlık Tarihi, Sivil Mimari

ABSTRACT

Especially since the last quarter of the 20th century, the design of environmentally-conscious buildings has been a central problem in the discipline of architecture. This

⁶ Öğr. Gör. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü,
Dumlupınar Bulvarı, 07058 Kampus – ANTALYA
krkavas@gmail.com

development taking place in the intellectual climate of architecture has also affected the studies of architectural history. The elements of the historical built environments, which were once analyzed from typological viewpoints through isolation from their environments, started to be analyzed within their environmental contexts.

This development has not been satisfactorily effective in architectural education. This has two basic reasons. The first reason is that, contrary to many emergent alternative viewpoints in historiography, architectural history is limited to the conventional typological chronologies. The second reason is that architectural history is limited into its conventionally-assigned framework within the overall curriculums of architectural education. These two factors mutually create a vicious circle. As long as architectural history remains as a typological chronology, it will continue to be a service course unrelated to the design process and it will solely be a formal repository for the design studio.

The objective of this presentation is to discuss an alternative proposal for the relation between history – design in architectural education and to illustrate this proposal through examples. In this framework, new design problems can be integrated into the design studio. The content of these problems can be the assessment of vernacular architecture in architectural history and, in parallel, the reflection of the resultant acquired knowledge into the design process. Consequently this paper will discuss the contribution of the above-mentioned approach in the acquisition of environmental consciousness in architectural education.

Keywords: Environment, Architectural Education, Architectural Design, Architectural History, Vernacular Architecture

1. GİRİŞ:

Bu çalışmanın yukarıdaki özetinde ifade edilen amaçlarına ulaşmak için öncelikle aralarında doğru bir ilişki kurulması hedeflenen *mimarlık tarihi*, *mimarlık eğitimi* ve *sivil mimari* kavramlarının netleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın kapsamı bu tanımlar ışığında daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

1.1. “Mimarlık Tarihi” – “Mimarlık Eğitimi” ve “Sivil Mimarlık” Tanımları:

a. Mimarlık Tarihi:

Bir mimarlık tarihi tanımı yapabilmek için öncelikle mimarlık ve tarih kavramları ayrı ayrı ele alınmalıdır. Vitruvius’tan itibaren elimize ulaşan mimari kuram ve eleştiri kapsamındaki tarihsel bilgi göstermektedir ki üzerinde mutabık kalınan herhangi bir mimarlık tanımı olmadığı gibi, tanımların sayısı, neredeyse, bu mesleği icra eden geçmiş mimarların sayısına eşittir. Buna karşın, mimarlık en genel tanımıyla *insan yaşamının sürdürülmesine ilişkin o güne ve geleceğe yönelik işlevsel – mekânsal gereksinimleri çevresel, ekonomik ve teknik olanaklar içerisinde ve kültürel bağlam uyarınca karşılayan mekânları tasarlamak ve inşa etmek üzere ortaya çıkmış olan ve insanlığın bu amaçlar ile doğal çevreye yaptığı müdahaleleri düzenleyen bilim ve sanat* olarak ele alınabilir.

Mimarlık tarihi ise, bu *tasarlama ve inşa etme bilim ve sanatının tarih boyunca değişik toplumlarda nasıl şekillendiğini ilgili tarihsel bilgi kaynaklarına başvurarak belgeleyen bilim dalı* olarak kabul edilebilir. Mimarlık tarihinin müstakil bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı 19. yy. boyunca bu belgeleme işleminin Batı Aydınlanmasının öne sürdüğü nesnel bilimsel yöntemler uyarınca yürütülmesi gerektiği ve böyle bir belgelemenin mümkün olduğu iddia edilmiştir. Buna karşın özellikle 1950'lerden sonraki süreçte mimarlık tarihinin, kaçınılmaz olarak, öznel yorumlamalar ile şekillenen disiplinler arası bir çalışma alanı olduğu kabul edilmiştir. (Bozdoğan 1999) Bunun sebebi ise tarihin ve dolayısıyla da mimarlık tarihinin, geçmişteki olguların günümüzün kuramsal - felsefi öncelikleri penceresinden gözlemlendiği yoruma açık bir süreç sonucunda yazılıyor olmasıdır. Tarihi yazabilmek için gerekli bilgi kaynakları çoğunlukla dağınık ve düzensiz olduğu gibi yazılı belge, fiziksel kalıntı ve sözlü kaynaklar gibi değişken türlerdedirler. Tarihinin tarihsel anlatıyı (*historical narrative*) oluşturması bu dağınık kaynaklardan türetilen bilgilerin tutarlı bir bütün haline getirildiği bir kurgulama süreci olduğundan aslında tarih yazımı (*historiography*) geçmiş ve gelecek arasında tarihinin kurguladığı bir diyalog veya kuramsal inşa sürecidir. Dolayısıyla mimarlık tarihi, *tarihsel toplumların mimari faaliyetlerine ilişkin olarak sürekli değişebilen güncel ve dağınık bilgi ve belgelerin mimarlık tarihçisinin öznel kuramsal – felsefi öncelikleri uyarınca tutarlı bir bütün oluşturmak ve bu bütün aracılığıyla tarihsel bir kültürü anlamak, açıklamak, yorumlamak ve diğer kültürlerle karşılaştırmak amaçlarıyla kurgulandığı anlatı* olarak tanımlanabilir.

b. Mimarlık Eğitimi:

Yapısı tarih boyunca değişim ve süreklilikler göstermiş olmakla birlikte, mimarlık eğitimi, günümüzdeki en genel anlamıyla, *insanlığın bugüne ve geleceğe yönelik işlevsel – mekânsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere çevreyi şekillendiren tasarlama ve inşa etme adımlarından oluşan mimarlık faaliyetlerini evrensel düzeyde icra etme yetki ve kabiliyetlerine sahip olan meslek insanlarını yetiştirmek ve onlara mimarlığın tarihsel ve kuramsal altyapısı ile birlikte uygulamasına dönük bilgileri kazandırmak amaçlarıyla eğitimciler tarafından kurgulanan eğitim-öğretim programları ve etkileşim ortamlarının bütünü* olarak tanımlanabilir.

Mimarlık eğitiminin yapısı çağının talep ettiği ve vurguladığı işlevsel gereksinim, kültürel tema ve mesleki bilgi düzeylerini kazandırmak üzere zaman içinde ve değişik kültürel coğrafyalarda farklı olarak şekillenmiştir.

Tanımından anlaşılabilceği gibi mimarlık eğitiminin odağı mimari tasarımıdır. Eğitimin hedeflediği mimari kültür edinimi esasen mimari tasarım sürecini desteklemeyi amaçlar. Mimarlık tarihi mimarlığın tarihsel arka planı hakkında gerekli mesleki altyapı ve kültürün verilmesi açısından mimarlık eğitiminin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır.

Dolayısıyla zaman ve coğrafi bağlamı ne olursa olsun, her mimarlık okulunda merkezi bir mimari tasarım atölyesiyle birlikte burada talep edilen tasarım yetisini destekleyici bir mimari kültür ve tarih dersi bulunmaktadır. O halde mimarlık eğitiminde iki temel ve değişmez alt başlık ortaya çıkmaktadır: tasarım ve tarih. Farklı eğitim ekollerine göre değişken olan ise bu alt çalışma alanlarının içsel yapıları ile birbirleriyle kurdukları ilişkilerdir. Bu bildiride de bu alanların içyapısı ve karşılıklı ilişkileri hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

c. Sivil Mimarlık:

Bu bildiride, mimarlık eğitiminde tasarım – tarih arasında kurulması önerilen köprünün karakteri sivil mimarlık adı verilen yapıyı çevre parçalarının mimarlık eğitiminde alışılmışın dışında bir konuma oturtulması üzerinden belirlenmektedir.

Sivil mimarlık ile kastedilen yapıyı çevrenin adlandırılmasında değişik terimler kullanılmış ve “mimarsız / sıradan / vernacular” vb. birçok kavram ile nitelendirilmeye çalışılmıştır. Burada terminolojik tartışmalara girmeden sivil mimarlık teriminden ne anlaşıldığı ve bunun mimarlık eğitiminde tasarım – tarih ilişkisini kurmada nasıl bir işlev görebileceği özetlenmektedir.

Sivil mimarlığı Batı’da en doğru karşılayan kavram *vernacular* kavramıdır. *Vernacular* dilbilimden ödünç alınarak kullanılmış bir terimdir. Dil, mimarlık gibi, kültürün önemli bir boyutu olarak her toplumsal düzende iki ana kültürel çevrede temellenerek gelişmektedir. Birincisi siyasi gücü elinde bulunduran ve toplumun sayıca çok az bir yüzdesini oluşturan yönetici kesiminin kullandığı dil, ikincisi ise toplumun sayıca yüksek çoğunluğunu oluşturan yığınların kullandığı *vernacular* dil. Bu anlamda *vernacular*, bir toplumda niceliksel olarak en çok rastlanan kültürel kalıpları içeren dil olarak tanımlanmaktadır.

Bu iki dil arasında önemli farkların olacağı muhakkaktır. Mimarlığın dilinde de buna benzer bir ayrımın olması doğaldır. Yönetim erki, siyasi güç, maddi / teknolojik ve malzeme olanaklarını elinde bulunduran kesimlerin elde bulundurdukları gücü ifade etmek üzere şekillendirdikleri ve genelde siyasi yönetim merkezleri ve dini yapıları içeren anıtsal mimarlık ile yığınların barınma ihtiyaçlarını sağlayan *vernacular* mimarlık arasında mimari karakter, işlev, malzeme, teknoloji ve ölçek konularında derin farklılıklar bulunmaktadır. Türkçe’de ise anıtsal mimarinin siyasi ve askeri güç ile olan doğrudan ilişkisi düşünülerek bunun dışında kalan mimarlığa “sivil” denmiştir. Dilde olduğu gibi sivil mimarlık da herhangi bir toplumun toplam mimari üretiminin büyük çoğunluğunu teşkil eder.

Dolayısıyla sivil mimarlık, en genel ifadesiyle, *herhangi bir toplumda ayrıcalıklı teknolojik ve maddesel olanaklara sahip ve toplumun sayıca çok az bir kesimini oluşturan kesimlerinin siyasi veya dini bir mesajı topluma iletmek amacıyla inşa ettikleri anıtsal ölçekli yapıların dışında kalan ve toplumun mimari üretiminin ağırlıklı yüzdesini oluştururken daha çok insanlığın en temel ihtiyacı olan barınma ve çevresel şartlardan korunma – faydalanma işlevlerini yerel ve mütevazı malzeme ve teknoloji imkânlarıyla yerine getirerek kültürel coğrafyanın mimari boyutunu net bir şekilde yansıtan, insan ölçeği temelinde şekillenmiş yapıyı çevre*, anlamına gelir. (Şekil 1, 2 ve 3)

1.2. “Tarihsel Düşünce” ve Mimarlık Açısından Önemi:

Yukarıda kısaca tanımları yapılan mimarlık tarihi, mimarlık eğitimi ve sivil mimarlık arasındaki ilişkiler nasıl kurulmalıdır? Bu soruya cevap verebilmek için her şeyden önce mimarlık tarihi çalışmasının özünde var olması gereken “tarihsel düşünce” sistemini kavramak gerekir. (Allsopp 1970)

Tarih yazımı sürecini anlatırken bu sürecin geçmiş – bugün arasında bir diyalog olduğunu, geçmişin bugünün penceresinden elde edilen görüntüsünün güncel önceliklere göre değişkenlik gösterebileceğine değinilmişti. Dolayısıyla mimarlık tarihi Batı Aydınlanması’nın öne sürdüğü gibi “geçmiş hiçbir öznel (*subjective*) yorum katmaksızın olduğu gibi temsil etme” olamaz. Günümüzde tamamen nesnel (*objective*) bir tarihsel bilgiden söz etmenin mümkün olmadığı ve her tür tarih

yazımının yazarının kültürel altyapısı, felsefi – siyasi görüşleri ve hatta cinsiyeti tarafından etkilendiği kabul edilmektedir.

Nesnellik (*objectivity*) aynı zamanda tarihsel kaynakların doğası gereği mümkün değildir. Ayrıca geçmişini görüntülediğimiz pencere olan güncel bağlam tarihçiyi meşgul eden tüm kuramsal problemleri ve öncelikleriyle aynı zamanda gelecek ile de güçlü bir şekilde ilişkilidir. Dolayısıyla tarih yazımını (*historiography*) anlamaya çalışırken salt geçmiş – bugün arasındaki diyalogdan bahsetmek yeterli olmayacaktır. Geçmiş – bugün – gelecek arasındaki çok daha karmaşık bir ilişkiden bahsetmek daha doğrudur. Bugünün imkân ve öncelikleriyle geçmişini hangi açılardan görüntüleyeceğimiz gelecek tasavvurumuz tarafından şekillendirilir.

Özellikle mimarlık gibi tasarım odaklı bir mesleğe ilişkin tarihsel çalışmalarda gelecek ile ilgili kaygılar daha çok öne çıkmaktadır çünkü mimari pratiğin merkezindeki “proje” kavramı tanım itibarı ile geleceğe yönelik projeksiyonları (kestirimleri) ve öngörülerini mecbur kılmaktadır.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, çağdaş mimarlığın gelecek ile ilgili ortak ve evrensel tasavvurunda çevresel sorunlara duyarlı ve bunları çözme yetisine sahip yapıların tasarlanması bulunmaktadır.

Mimarlığın düşünce iklimindeki bu gelişme mimarlık tarihi çalışmalarını da etkilemiştir. Gelecek kaygılı bu güncel tasarım sorunsalı geçmişten taradığımız tarihsel mimari imgeler seçkisini de etkilemeye başlamıştır. Eskiden çevresinden yalıtılarak tipolojik açıdan incelenen tarihsel yapı çevresinin elemanları bu gelişmeler ile birlikte çevresel bağlamlarına oturtularak incelenmeye başlamıştır.

Tarihsel tecrübe göstermektedir ki mekân kurgulama eylemi zaman üstü ilkeler ışığında şekillenmektedir. Dolayısıyla mimarlık mesleğinin özündeki tasarım ve projeksiyon (*design / projection*) mantığında tarihsel düşünce sisteminin en güzel örneğini görmekteyiz.

Dolayısıyla geleceğe dönük mimari projeksiyonların başarılı olması ancak geçmişte başarılı olmuş zaman üstü ilkelerin mimarlığın tarihsel malzemesinden taranarak tespit edilmesiyle mümkün olabilir. Mimarlık eğitiminin ana hedefi de evrensel ölçekte geçerli olabilecek mesleki tasarım bilgisinin kazandırılması olduğuna göre mimarlık eğitimi “tarihsel düşünce sistemine” muhtaçtır. Tarihsel arka planını güncel bağlamı ile karşılıklı ilişki içerisinde inşa ederek bu altyapı ışığında geleceği hakkında tutarlı bir tasavvur ortaya koyamamış bir mimarlık eğitimi ve pratiğinin başarılı olması mümkün değildir.

Bu tespitten hareket ile mimarlık tarihinin mimarlık eğitimi ve sivil mimarlık ile olan ve olması gereken ilişkisine geçebiliriz.

1.3. Bildirinin Kapsam ve Amacı:

O halde yukarıda verilen tanımları çerçevesinde sivil mimarlık günümüz mimarlık eğitimi ve tarihi içerisinde hangi konumda olmalıdır?

Geleceğe yönelik problemimiz çevreye duyarlı yapılar olduğuna göre *toplumun mimari üretiminin ağırlıklı yüzdesini oluştururken daha çok insanlığın en temel ihtiyacı olan barınma ve çevresel şartlardan korunma – faydalanma işlevlerini yerel ve mütevazı malzeme ve teknoloji imkânlarıyla yerine getirerek kültürel coğrafyanın mimari boyutunu net bir şekilde yansıtan, insan ölçeği temelinde şekillenmiş yapılı çevre*, olarak tanımladığımız sivil mimarlık, mesleki eğitimde merkezi bir konumda olmalıdır.

Mimarlık tarihi, günümüzde de *tarihsel toplumların mimari faaliyetlerine ilişkin olarak sürekli değişebilen güncel ve dağınık bilgi ve belgelerin mimarlık tarihçesinin öznel kuramsal – felsefi öncelikleri uyarınca tutarlı bir bütün oluşturmak ve bu bütün aracılığıyla tarihsel bir kültürü anlamak, açıklamak, yorumlamak ve diğer kültürlerle karşılaştırmak amaçlarıyla kurgulandığı anlatı* ise bu anlatının (*narrative*) odağında tarihsel tecrübede gizli olan çevre duyarlılığını açıklama ihtiyacı çok güçlü olarak vardır.

Mimarlık eğitimi de *mesleki bilginin kazandırılması amacıyla eğitimciler tarafından kurgulanan eğitim-öğretim programları ve etkileşim ortamlarının bütünü* olarak tanımlandığına göre bu eğitimde sivil mimarlık incelemelerinin önemi günden güne artmaktadır.

Bu durum mimarlık eğitiminde yeni bir ihtiyaca işaret etmekte ve aynı zamanda bu eğitim süreci içerisinde tasarım – tarih ilişkisi için yeni açılımları mecbur kılmaktadır. Bu yeni açılımlar hakkındaki değerlendirmeleri ve önerileri sonraki bölümde mimarlık eğitimi ve tarihinin arka planındaki gelenekleri inceleyerek ortaya koyacağım.

2. “EKOLOJİK MİMARLIK” KAVRAMININ MİMARLIK TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Özellikle son otuz yıl içerisinde önem kazanmış olan çevreye duyarlı mimarlığın hedeflediği anlayış “sürdürülebilir mimarlık”, “yeşil mimarlık” vb. değişik şekillerde isimlendirilmiş olsa da genel olarak “ekolojik mimarlık” olarak ifade edilmiştir.

Bilimsel bir kavram olarak 18. Yy. sonlarında ortaya çıkan *ekoloji* teriminin etimolojik kökeninde Antik Yunanca’da “ev / barınak / yerleşme” anlamlarına gelen “oikos” ile “çalışma alanı / bilim ” anlamına gelen “logia” terimlerinin kombinasyonu bulunmaktadır. (Kışlalıoğlu ve Berkes 1994) Teriminin babası Alman zoolog Ernst Haeckel (1834-1919) 1866’da ekolojiyi “organizmanın çevresi ile ilişkilerini inceleyen kapsamlı bir bilim dalı” olarak tanımlamıştır. (Frodin 2001) Bu aşamada “ekolojik” sözcüğü doğanın kapsamlı döngüleriyle olan sürekliliği nitelmiştir. (Begon ve Townsend 2006)

Ekolojik araştırmalar bağlamında, yerel çevresel etkenler içerisinde şekillene gelmiş olan geleneksel konut mimarisi veya sivil mimari dünyanın dört bir yanında tarihsel referanslar olarak araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Değişik kültürlerin mimari gelenekleri ekolojik mimarlık adı verilen bu bakış açısıyla incelenerek bu örneklerden gelecekteki mimari uygulamalara yönelik tasarım prensipleri çıkarılmaktadır.

Bu işlemin mimarlık tarihi yazıcılığı ile olan kuramsal ilişkisi genellikle göz ardı edilmektedir. Bunun yerine, söz konusu çıkarımların mimari pratiğe olan katkılarıyla yetinilmektedir. Bu yüzden, “ekolojik” çalışmalar mimari araştırmaları zenginleştiren kuramsal bir etkileşim alanı olarak değerlendirilememiş ve “ekolojik mimarlık” söyleminin temel kuramsal kabulleri incelenememiştir. Bu bölümün amacı ifade edilen eksikliği gidermek için ekolojik mimarlık paradigmasının eğitimde tasarım – tarih ilişkisi üzerindeki etkilerini incelemektir. Bunun için aşağıdaki iki temel soruyu sormak gerekir:

2.1. « Ekolojik » Kavramı Tarihsel midir?

“Ekolojik” terimi günümüzde yüklendiği anlam ile tarihsel değildir. Fakat terimin güncel anlamı sonradan oluşmuştur.

Ekoloji teriminin iki anlam boyutu vardır:

Ekolojik Sistem: Sistematik anlamda “ekoloji” ilk ortaya çıkış noktası olan 19. yüzyıl tanımındaki anlamıyla çevrenin bütünselliğini, dengesini ve çevresel öğelerin karşılıklı ilişkilerini inceler. Bu anlam boyutunda “ekoloji” bir bilim dalının adıdır.

Ekolojik Norm: Normatif anlamda “ekoloji” güncel bir tanımdır. Terimin disiplinler arası alanda kazandığı önem, ilk anlamını da dönüşüme uğratmıştır. Bu anlam boyutunda ise “ekoloji” bir değerlendirme kriteri ve pozitif bir değer yargısıdır. Zaman içerisinde, yerleşimlerin doğa ile uyumdan uzaklaşması ve çevre sorunlarının gündeme gelmesi sonucunda “ekoloji” normatif bir standart haline gelerek “çevre dostu” anlamında kullanılmaya başlamıştır.

Ekoloji teriminin “sistematik” ve “normatif” anlamları (*Ekolojik Sistem – Ekolojik Norm*) arasındaki fark “ekoloji” teriminin mimarlık alanına uyarlanmasında izlenecek yöntem konusunda büyük öneme sahiptir.

Bu tanımları karşılaştırmalı olarak bir kez daha gözden geçirmek gerekirse:

“Sistematik” tanımda çevre zaten tutarlıdır ve bu tarihsel bir durumdur. Tarihsel bağlamı içerisinde mimarlığın “ekolojik” performansa sahip olmama gibi bir durum söz konusu değildir. Günümüzdeki çağdaş insan yerleşimlerinde ise “ekolojik sisteme” entegre olma durumu söz konusu değildir. Böyle bir ortamda “normatif” tanım, çevre sorunlarının yoğunlaştığı günümüze referansla “ekolojik performans” anlamına gelmektedir. Çağdaş mimari araştırmalara konu olan “ekolojik mimarlık” söylemi genellikle ekolojinin “normatif” tanımı üzerinde temellendirilmektedir. “Ekolojik” olmak, çevre sorunlarının arttığı bir ortamda doğal döngülerle uyumlu olmak gibi pozitif bir anlam yüklenmiştir. Bu anlam tarihsel değildir. Günümüzün değer yargısıdır.

Sonuç olarak “ekolojik mimarlık” diye bir kategori tarihsel olmayıp, yapı üretiminin büyük bir oranının “ekolojik” standartlara uymadığı günümüz bağlamı için geçerlidir. Bir başka deyişle kırsal kültürlerde “ekolojik” kavramı, kültürel bellekte, geleneksel bilgi haznesinde yer almamaktadır. Ancak “ekolojik” teriminin işaret ettiği duyarlılıklar geleneksel yaşamın her alanına entegre olmuş bir biçimde, ve tüm doğallığıyla birlikte adlandırılmamış bir biçimde yer almaktadır.

2.2. “Ekolojik Mimarlığın” Mimarlık Tarihindeki Yeri Ne Olmalıdır?

Sözü edilen “ekolojik mimarlık” paradigmasının başlıca tarihsel referansı dünyanın dört bir tarafındaki geleneksel-kırsal konut örnekleridir. “Ekolojik performans” odaklı normatif tanım ile bakıldığında kırsal yerleşimler, tarih boyunca çevresel dengeleri gözeterek insan yerleşimine imkân vermeleri açısından öne çıkartılmışlardır. Geleneksel kırsal mimari örneklerinin “sürdürülebilirlik” çalışmalarında tartışılmaz bir otoritesi olduğu düşünülmektedir çünkü çevresel dengelyi uzun zaman boyunca sağlayabilmiştir. Bu düşünceyle çoğu zaman “ekolojik mimari” ile “sürdürülebilir mimari” birbirilerinin yerine kullanılan eş anlamlı kavramlar olarak görülmektedirler. Normatif tanımla birlikte tarihsel mimari örneklerinin geleceğin çevre dostu mimarisini tasarlama yolunda bir “bilgi kaynağı” olduğu öne sürülmektedir.

Mimarlık tarihi araştırmaları çerçevesinde mimarlık, ekolojinin sistematik tanımı içerisinde çevreyle ilişkilendirilmeli ve mimari üretimin tarihsel perspektifindeki

zenginlikler açığa çıkarılmıştır. Bu bağlamda sivil mimari en verimli araştırma konusu olarak ortaya çıkar çünkü bu tür yapıları çevreler bir tarihsel toplumdaki mimari üretimin büyük çoğunluğunu oluşturduğundan ilgili toplumun kültürü hakkında genellemeler yapmaya en çok olanak sağlayan fiziksel kanıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benzer düşüncelerle sivil mimari örneklerinin mimarlık tarihinin konusuna girmesi için ilk dikkate değer çabalar A.B.D.’de 20. yy. ortalarına doğru belirmiştir. (Hamlin 1942) Tarihsel yapı çevrelerinin büyük bir oranını temsil eden konutların, günlük yaşamın geçtiği ticari alanların ve kırsal yapıların da mimarlık tarihi açısından önemli olmaları gerektiği vurgulanarak tapınak, saray vb. gibi kalıplaşmış seçkilerin ötesine geçilmesi ihtiyacı hatırlatılmıştır. (Allsopp 1970) Bu çerçevede “sıradan” olarak nitelendirilmiş konut yapıları önem kazanmıştır. Günlük yaşamın mimarisinin keşfedilmesi mimarlığın sosyal içeriğini ve çevre ile bütünlüğünü daha doğru algılayabilmek için bir anahtar olarak görülmüştür.

3. MİMARLIKTA TARİHSEL BİLGİ VE EĞİTİM

Tasarım ile tarihsel bilgiyi bütünleştiren kuramsal ve uygulamalı örneklere geçmeden önce, son olarak ve de sivil mimarlık araştırmalarının mimarlık tarihi açısından kazandığı önemi anlatan yukarıdaki tespitler ışığında, aşağıdaki sorular kısaca cevaplanmalı ve mimarlıkta tarih – tasarım bütünlüğünün içeriği netleştirilmelidir:

3.1. Mimarlık Tarihi’nin Mimarlık Eğitiminde Şimdiye Kadarki Yeri Nedir?

Tarihin eğitimdeki yerini tartışmadan önce mimarlık eğitiminde şimdiye kadar verilen tarih derslerinin yöntemi hakkında kısaca düşünmek gerekir. Sanat tarihi ve mimarlık tarihini 18. ve 19. yüzyıllar boyunca şekillendirmiş olan tarihsel anlatı (*historical narrative*) kurgusu Avrupa merkezli kanon fikri üzerine inşa edilmişti. (Ferne 1999) Buna göre sanatsal ve mimari formların tarihi doğrusal bir gelişim modelini tamamlayan kültürel üretimler seçkisi üzerinden anlatılabilir.

Kanon sanatsal ve mimari eserler seçkisini ifade eder. Bu seçki, sivil mimarlık dışında kalan yapıları çevreden oluşturulmaktaydı. Kanonlarda yer alan örnekler herhangi bir toplumda ayrıcalıklı teknolojik ve maddesel olanaklara sahip ve toplumun sayıca çok az bir kesimini oluşturan kesimlerinin siyasi veya dini bir mesajı topluma iletmek amacıyla inşa ettikleri anıtsal ölçekli yapılar idi. Kanon kurguları, 20. yy.’daki düşünsel gelişimler ile ciddi bir şekilde sorgulansa da, belki de lisans düzeyindeki mimarlık öğrencisine anlatım kolaylıklarından dolayı, halen mimarlık okullarındaki etkisini sürdürmektedir.

Kanon seçkileri toplumun geneline yayılan ve “sıradan” bireylerin günlük hayatlarını ilgilendiren temel problemleri anlatan bir tarihsel anlatıyı imkânsız kılmaktadır. Kanon kurgusuyla şekillenen bir mimarlık tarihi dersinin çevre duyarlılığı oluşturma bağlamındaki bir tasarım problemiyle bütünleşmesi de mümkün değildir çünkü kanonlar çevresel bağlamlarından soyutlanmış tipolojik analizler üzerinde temellenir.

Mimarlık tarihinin yukarıda sözü edilen gelenekselleşmiş sınırlarından dolayı bu disiplin genellikle mimarlık eğitimi içerisinde tasarım atölyesinin biçimsel haznesini oluşturan bir servis dersi olarak görülmekteydi.

Oysa önemli olan biçimlerin kendileri değil bunları tanımlı mekânsal kurgular çerçevesinde var eden zaman üstü ilkelerdir çünkü mimariyi salt bir fiziksel kompozisyon olarak görmek yerine bu fiziksel yapıyı üreten kültürel yapıyı dikkate almak gerekir. İşte tam da bu noktada sivil mimari üzerine eğilmenin kaçınılmazlığı acil bir ihtiyaç olarak hissedilmektedir.

3.2. Sivil Mimarinin Mimarlık Tarihi ve Eğitimindeki Yeri Ne Olmalıdır?

Yukarıda ifade edilen ihtiyaç, kanonik, tipolojik ve morfolojik çalışmalarda mimari ve çevrenin bütünlüğüne ilişkin algılama eksikliğinin giderilmesi konusundaki hassasiyetleri arttırmıştır. (Kavas 1999) Dolayısıyla ekolojinin sistematik anlamının mimarlık tarihi yazıcılığı için üretken bir dönüşüm sürecini hızlandırdığı düşünülebilir. “Ekolojik sistem” odaklı sivil konut mimarisi araştırmaları kapsamında mimarlık tarihinin kültürel tarihin bir boyutu olarak algılanmasına duyulan ihtiyaç, mimarlık tarihinin tipolojik analiz ile bütünleşen geçmişteki yöntemlerinin tasfiye edilmesini hızlandırmıştır.

Mimarlık tarihi yazımına yüklenen yeni amaçlar ile birlikte bu alan mimarlık tarihinde sahip olması gereken etkin konuma giderek daha fazla yaklaşmaktadır. Stieber’in öne sürdüğü gibi kalıplamış mimarlık tarihinde araştırmacının görevi bireysel dehalarn eserleri olduğuna inanılan tekil anıtları kronolojik ve biçimsel ölçütler uyarınca tasnif etmek iken günümüzde bu yaklaşım terk edilerek “objeler, onların üreticileri ve tüm bunların sosyal süreçlerle ilişkilerine” odaklanılmaktadır.

Artık *mimarlık tarihinin eğitimdeki esas amacı tekil şaheserlerin biçim grameri oluşturmak üzere yapılan biçimsel tasnif değil, bunun yerine, toplumun tüm katmanlarında gerçekleşen mimari üretimi kültürel yapı içerisinde kavrayarak buradan çıkartılan tasarım ilkelerini tarihsel bağlamlarına oturtmaktır.*

3.3. Mimarlık Tarihi – Sivil Mimari – Mimarlık Eğitimi Arasındaki İlişkiler Nasıl Olmalıdır?

Buraya kadar verilen tüm tartışmalar ışığında:

- i) *sivil mimarinin bir tarihsel toplumdaki kültürel yapı, doğal çevre ile ilişkiler konularındaki esas tarihsel bilgi kaynağı olduğu,*
- ii) *bu bilgi kaynağının geleceğe yönelik öngörüler ile tasarım bilgisi üretme doğrultusunda bir mimarlık tarihi çalışmasının konusu olması gerektiği*
- iii) *ve bu düşüncelerle kurgulanan bir mimarlık eğitim programında tasarım – tarih ilişkisinin birbirini destekleyen aktif ve verimli eğitim ortamları oluşturmak üzere tasarlanması gerektiği* ortaya çıkmaktadır.

4. MİMARLIK EĞİTİMİNDE TARİHSEL BİLGİ KAYNAKLI ÇEVRE DUYARLILIĞI

4.1. Tarih – Eğitim – Çevre Duyarlılığı Hakkındaki Kuramsal Arka Plan:

Mimarlıkta çevre duyarlılığı ile tarih arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması daha çok 1960’lardan itibaren dünyayı meşgul etmeye başlayan çevresel problemler etkisinde ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Mimarlığın evrensel problemi haline gelen “ekolojik” (normative anlamında) mimarlığın tasarımına dair projeksiyonlar ışığında mimarlığın tarihsel malzemesinden yapılan seçkilerin karakteri de bu yönde değişmeye başlamıştır.

Bu eğilim ilk olarak kuramsal açıdan yeterince sağlam temellere oturamayıp terminolojik problemler barındırır da, sivil mimariye yönelik her çalışma, yeni “ekolojik” yaklaşımların kuramsal yapısının oturması sürecine olumlu katkı sağlamıştır. 1960’ların ortalarında A.B.D.’de araştırmacı Bernard Rudofsky tarafından açılan ve daha sonra kitaplaştırılan “Architecture Without Architects” (*Mimarsız Mimarlık*) sergisi bu alanda çığır açan kültürel etkileşim alanlarından biridir. Ülkemizin Kapadokya bölgesindeki doğal taş yapıyla bütünleşik geleneksel sivil mimari örnekleriyle beraber dünyanın dört bir köşesindeki benzer çevre duyarlılıklarını bilim dünyasının dikkatine sunar. “Mimarsız mimarlık” mümkün müdür? Mimarlığın, mimarın ve tasarım sürecinin anlamı ve içeriği nedir? Tüür birçok soruyla bu kavramları verimli bir tartışmaya açarak yeni kavramsal öneriler ve kuramsal yaklaşımları ateşleyici bir tartışma platformu teşkil etmiştir.

Tarihsel yapılı çevredeki sivil mimari odaklı çalışmaların kuramsal temeli bu konudaki araştırma ve tartışmaların yoğunlaşmasıyla her geçen gün daha sağlamlaşmıştır. Christopher Alexander bu çalışmaların kavramsal altyapısına önemli katkılarda bulunmuştur. (Alexander 1979) Alexander ve çalışma arkadaşlarının 1977 ve 1979 yıllarında yayınladığı “The Timeless Way of Building” (İnşa Etmenin Zaman Üstü Yolu) ve “A Pattern Language” (Bir Yapı Kalıp Dili) adlı çalışmalar çevresel ve kültürel bağlamın mimari form üretimindeki yoğun etkisini çarpıcı bir şekilde örneklemiştir. Burada farklı kültürlere ait mimari yapılarıdaki form farklılıklarına karşın bu formun sentez sürecinin evrensel olduğu, mimari form sentezinin kültüre bağlı işlevsel ihtiyaçların mekânsal kurgularla çakıştırılması olarak anlatılabilecek evrensel ve zaman üstü bir süreç sonunda gerçekleştiği ve bu süreçleri soyut bir düzeyde şematik olarak düzenleyen “kalıplar” olduğunu öne sürmüştür. Bu argümanda Alexander’ın en önemli dayanak noktasını değişik kültürlerin sivil mimarileri teşkil etmiştir. Bu bağlamda Anadolu kırsal ve sivil mimarisinden örnekler de kullanılmıştır.

Alexander tekil objeye odaklı mimari analizi reddederek tarihsel yapı çevresinin ancak yerleşime bütüncül olarak yaklaşan çok ölçekli bakış açısıyla doğru anlaşılabilirliğini savunur. “Kalıp” anlayışı mimari tasarım eğitimine de kolaylıkla uygulanabilecek tasarım kriterlerinin oluşturulması açısından önemli bir konuma sahiptir ve bu anlayış halen yeniden yorumlanmaya ve değerlendirmeye açıktır.

Dünyada etkisi 1960’larda hissedilerek 1970 ve 1980’lerde kavramsal altyapısı oturmaya başlayan sivil mimarlık çalışmaları, mimarlık tarihinin metodunu da tartışmaya açarak kanon fikrinin giderek reddedilmesini ve Batı merkezli Kanonik mimarlık tarihinin tasfiye edilmesini de beraberinde getirmiştir.

Yukarıda sözü edilen akımlara paralel olarak ülkemizde kapsamlı mimarlık tarihi çalışmaları yapıldığını söylemek güçtür. Mimarlık Tarihi ders kitabı olarak önerilen kaynaklar incelendiğinde bunların Batı-merkezli tipolojik ve kanonik kronolojilerle sınırlı kaldığını ve son yarım yüzyılda öne çıkan kuramsal dönüşümlerden yeterince etkilenmediği görülür.

Buna karşın tarihi yapılı çevremizdeki sivil mimarlık örnekleri genellikle mimarlık okullarımızın röleve ve restorasyon ana bilim dallarında yüksek lisans ve doktora çalışmalarında ele alınmaktadır. Belgeleme, envanter oluşturma ve korumaya yönelik yürütülen bu değerli çalışmalar mimarlık tarihi yazımı tarafından da desteklenmeli ve güncel problemler ışığında tarihi çevreden yapılan yeni seçkiler ve temalar ışığında mimari tasarım stüdyoları geliştirilmelidir.

Tarih – Eğitim – Çevre Duyarlılığı Hakkındaki Uygulamalı Arka Plan:

Bu bildiriye sözü edilen ideal tarih – tasarım ilişkisinin mimarlık tarihine uygulanması çabalarını fikren destekleyebilecek mimari tasarımlar günden güne artmaktadır. Bu yazı kapsamında bu tasarım örneklerine ülkemizden iki çağdaş mimarın tasarımlarından kısaca örnekler vermekle yetinilerek değerlendirme ve sonuç bölümüne geçilecektir.

Mimar Han Tümertekin'in yaklaşık 10 yıl kadar önce tasarladığı ve mimarlık gündeminde yer edinen “B2 Evi” geleneksel kırsal yapı çevresinin tarihsel düşünce sistemi penceresinden incelenerek buradan elde edilen zaman üstü tasarım ilkelerinin güncel bir tasarım problemine aktarıldığı güzel bir örnektir. (Şekil 4) Yöresel taş işçiliği, malzeme ve yapım tekniklerinin çağdaş malzemeler ve tasarım konseptiyle bütünleştiği bu proje güneş, rüzgâr, manzara, iç – dış mekân ilişkisi, mekânsal kurguda sadelik ve esneklik vb. konularda Anadolu sivil mimarisinin geliştirmiş olduğu tarihsel tecrübeyi yeniden yorumlamaktadır.

Mimar Boğaçhan Dünderalp'in yine aynı yıllarda Doğu Anadolu bölgemiz için geliştirdiği “coğrafyaya özgü, taşınabilir temizlik ünitesi tasarımı” da çağdaş bir işlev ile yöresel malzemenin başarılı bir şekilde örtüştüğü bir tasarım olarak uygulama kolaylığı, pratiklik, sadelik, işlevsellik ve çevre estetiği gibi hususlarda başarılı mimari çözümler içermektedir. (Şekil 5)

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ: EĞİTİMDE TARİH – TASARIM İLİŞKİSİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Sivil mimarının çağdaş problem çözümlerinde ne kadar kıymetli bilgi kaynağı olduğu görülmektedir. Genelde belgeleme amacıyla sınırlı olan tarihi çevre çalışmalarının aynı zamanda mimarlık eğitiminin odağındaki tasarım bilgisine de aktarılması gerekmektedir.

Bu çalışmalar çoğunlukla tasarım stüdyoları yürütücülerinin kişisel ilgi alanları ve tasarım yönelimleri tarafından şekillendirilmekte ve genelde dağınık ve birbirinden habersiz tasarım atölyelerinde vücut bulmaktadır. Bu sorunlara Mimarlık Tarihi derslerinin genellikle Kanon mantığıyla sınırlı kalarak tasarım – tarih ilişkisinin doğru kurulamaması eklenirse geleceğin mimarlarının eğitim aşamasında çekeceği sıkıntılar anlaşılmaktadır. Dolayısıyla tasarım atölyelerinin ve mimarlık tarihi derslerinin gerek buldukları kurumlardaki konumları itibarı ile gerekse kurumlar arası ilişkiler ağı içerisinde daha sistemli olarak düzenlenerek bütüncül eğitim hedefleri içerisinde sistematik olarak geliştirilmeleri gerekmektedir.

Bu bildiriye önerilen tasarım – tarih ilişkisinin mimarlık eğitimimizin geleceğini şekillendirecek yeni yaklaşımlara katkı sağlayacağı düşüncesi ile görev yaptığım ve yeni kurulmakta olan Antalya Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün eğitim ilkelerine bu yönde bir katkıda bulunmayı hedefliyorum. Geçtiğimiz Eylül ayı içerisinde Bölüm Başkanlığımızın talebiyle bölümümüzün misyon ve vizyonu hakkında yaptığım çalışma da aslında bu bildirin tespitleri sonucunda varılan eğitim önerilerini özetlemektedir. Bu kapsamda Akdeniz Üniversitesi'ndeki Mimarlık Okulu için aşağıdaki misyon ve vizyonları önerdim:

Misyon:

Anadolu'nun sahip olduğu derin ve çok katmanlı tarihsel, kültürel ve çevresel arka planı keşfeden, inceleyen ve bunları günümüz ihtiyaçları ile sentezleyerek evrensel ölçekte geçerliliği olan özgün mimari değerleri türetebilen, yerellikten beslenirken

evrensel bir düzeyde mesleğini icra edebilme kabiliyetine sahip, mimari tasarımı kültürel ve ekolojik sürdürülebilirlik süreçlerinde aktif olarak kullanabilen, sosyal ve çevresel sorunlara duyarlı mimarlar yetiştirmek.

Vizyon:

Dünya ölçeğinde bakıldığında büyük bir doğal, tarihsel ve kültürel hazine olan Antalya İli'ndeki tek Devlet Üniversitesinde evrensel ölçekte tanınırlık ve saygınlığa sahip, dünyamızın ve ülkemizin karşılaştığı sosyal, kültürel ve çevresel sorunların mimari boyutlarına akademik ve pratik çalışmalar ile çözümler üretebilen, çağımızda ilgi odağı haline gelen yaşanabilir, sürdürülebilir ve ekolojik yapılı çevrenin tasarlanması ve inşa edilmesi problemlerine yerel kültürel altyapıdan beslenen çözümler üretebilen, akademisyen yetiştirmek için gerekli lisansüstü eğitim, araştırma vb. olanaklara sahip bir Mimarlık Bölümü.

Bu bildiri de sunduğum mimarlık eğitimimiz ile ilgili değerlendirmeler, kuramsal arka plan ve eğitim ile ilgili önerilerin ülkemizdeki mimarlık ortamını olumlu yönde etkileyecek ve eğitimi geliştirecek çalışmalara katkı sağlayacağını temenni ederim.

6. KAYNAKLAR

- Alexander, C. 1979. *The Timeless Way of Building*, Oxford University Pres, New York
- Allsopp, B. 1970. *The Study of Architectural History*, Praeger, New York
- Aran, K. 2000. Barnaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi, Ankara
- Arnold, D. 2002. "Reading the Past: What is Architectural History?" *Reading Architectural History*, Routledge, Londra ve New York, s.1
- Bozdoğan, S. 1999. "Architectural History in Professional Education: Reflections on Post-Colonial Challenges to the Modern Survey," *Journal of Architectural Education* 52, 4, s.208-210
- Ching, F., Jarzombek, M. Prakash, V. 2006. *A Global History of Architecture*, John Wiley and Sons, New Jersey,
- Fernie, E. 1995. "Introduction: History of Methods", *Art History and Its Methods: A Critical Anthology*, Phaidon Press, Hong Kong, pp.11-15
- Kavas, K.R. 2009. "Sanat Tarihi – Mimarlık Tarihi Arasındaki Değişken İlişkilerin Sivil Konut Mimarisi Araştırmaları Bağlamında Değerlendirilmesi," *Akdeniz-Sanat* Sayı:4, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Antalya
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. 1994. *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kostof, S. 1985. *A History of Architecture: Settings and Rituals*, Oxford University Press, New York
- Mutlu, B. 2001. *Mimarlık Tarih Ders Notları*, Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
- Rudofsky, B. 1964. *Architecture without architects, a short introduction to non-pedigreed architecture*, Doubleday, New York
- Rykwert, J. 1988. *The idea of a town : the anthropology of urban form in Rome, Italy and the ancient world*, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Vitruvius, 1998. *Mimarlık Üzerine On Kitap*, Çev: Suna Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul

6. ŞEKİLLER

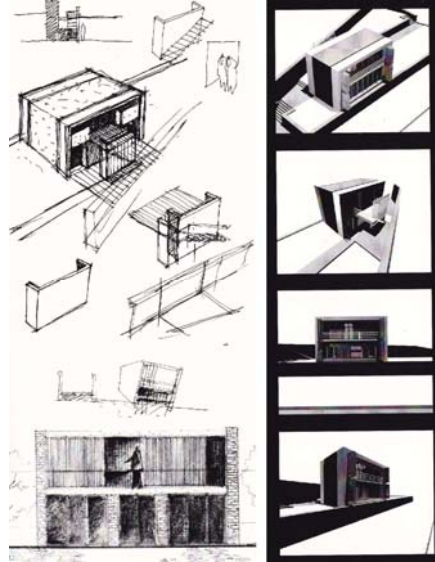
Şekil 1: Sivil mimaride boyutları şekillendiren insan ölçeği (Aran 2000)

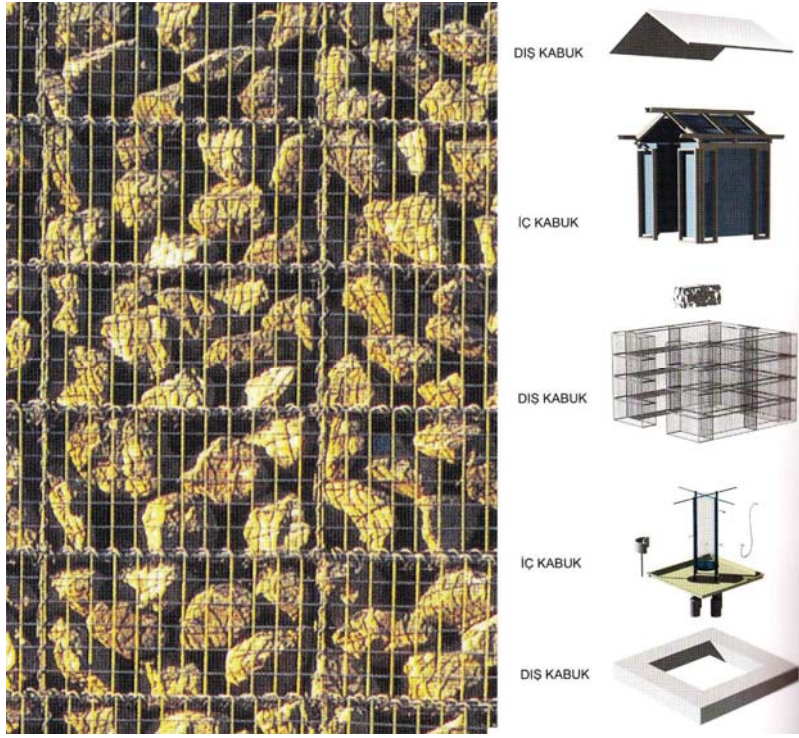
Şekil 2: Doğu Karadeniz’de geleneksel kırsal yerleşim (Aran 2000)

Şekil 3: Orta Anadolu’da geleneksel kırsal yerleşim (Aran 2000)

Şekil 4: B2 Evi’nin tasarım sürecini gösteren çizimler, Mimar Han Tümertekin

Şekil 5: Doğu Anadolu bölgesi için coğrafyaya özgü, taşınabilir temizlik ünitesi tasarımı,
Mimar Boğaçhan Dünderalp

KAPADOKYA'DAN ÖĞRENMEK: UPLANDOWN

ESRA SAKINÇ⁷

ÖZET

Günümüzde sürdürülebilirlik ve bilişim, bu kavramlar arasındaki çelişki ve etkileşim; çağdaş mimarinin temel dinamikleri olarak, mimarlık pratiğini ve eğitimini derinden değişime zorlamaktadır. Bu iki olgu arasındaki çelişkiyi dengelemek için geçmişin bilgi birikimini geleceğin değişken yapısına taşımak, etkin bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişle gelecek arasında sağlıklı bir bağ oluşturmada; “eski” nin yenilikçi bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, çıkarımlar elde edilmesi ve bunun yeni teknolojilerle çağdaş mimariye aktarılmasına yönelik çalışmaların yapılması önemlidir.

Bu bakış açısıyla gerçekleştirilen “Uplandown: Learning from Cappadocia” adlı uluslararası çalıştay; temel olarak Kapadokya bölgesinin özgün yapısını anlayarak öğrenileni çağdaş mimariye aktarmayı amaçlamış ve bölgenin yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, “eskinin” “yeniye” aktarılmasında özgün fikirlerin üretmesi hedeflenmiştir. Bu bildiride adı geçen çalışmanın temel çıktıları bağlamında bölgenin mimari eğitime olası katkılarının irdelenmesi ve tartışılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Mimari, Kapadokya, Mimari Eğitim, Çalıştay

ABSTRACT

Today, sustainability and information technology, as the basic dynamics of contemporary design, are forcing architectural practice and education to a deep change. For balancing the conflict between these two facts, transforming the knowledge of past to the uncertain structure of future appears as an effective way. To constitute a healthy link between past and future it is important; to make studies that evaluate “old” with an innovative way of looking to obtain implications and transform these to the contemporary architecture.

“Uplandown_ Learning from Cappadocia” is an international workshop which is realized with this point of view. In this paper it is aimed to explicate and discuss the possible contribution of the region to the architectural education in means of the basic outputs of the workshop.

⁷ Arş. Gr. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

Key Words: Vernacular Architecture, Cappadocia, Education, Workshop

1. GİRİŞ

Toplumların değerlerini, kültürlerini, birikimlerini dışa yansıtan geleneksel yapılar ayrıca, mekansal gereksinimlerin etkin biçimde karşılanmasına yönelik –yüzyıllar içinde biriken deneyimlerle oluşmuş- teknik ve sistemleri de barındırır. Geleneksel yapılar her ne kadar endüstri öncesi toplumların mimarisi olarak tanımlansa da bu yapılar, -ileri sanayi toplumlarının ürettiği sürdürülebilirlik yaklaşımının yapılar için zorunlu kıldığı- iklimle dengeli tasarım, enerji etkinliği, kaynak korunumu, yerel malzeme kullanımı, kültürel çeşitlilik, toplumsal kabul ve katılım gibi birçok temel hedefi sağlamaktadır.

Bilindiği gibi endüstri devriminin getirdiği hızlı üretim-tüketim; toplum hayatını kökten değiştirmiş, yapıyı sektörleştirerek yeni teknolojilerin gelişmesine neden olmuş ve tasarım anlayışını bambaşka boyutlara taşımıştır. Tüm bu değişimlerin sonucunda ise yapı sektörü geleneksel mimari tekniklerini hızla terk etmiştir. Ancak sonraki yıllarda modern yapılarda ortaya çıkan olumsuzlukların ayrıntılı olarak araştırılmasıyla elde edilen veriler ve çevre bilincinin gelişmesiyle birlikte toplumlar tarafından kabul gören sürdürülebilirlik ilkeleri, geleneksel mimari örneklerinde kullanılan birçok teknik ve sistemin geçerliliğini ortaya koymuş ve bu yapıları araştırmacıların, tasarımcıların ilgi alanı haline gelmiştir. Bugün çağdaş mimarinin, geleneksel yapılardan hala öğrenecek çok şeyi olduğu, geniş çevrelerce kabul gören bir görüştür. Günümüzde bilişim teknolojilerinin de etkisiyle mimarlık eğitiminde yepyeni tasarım yöntemleri tartışılmakta, hayal gücü ve düşüncelerin somutlaşmasında gün geçtikçe sınırlar ortadan kalkmakta ancak, geleneksel yapıların öğretici potansiyelinin değerlendirildiği ayrıntılı çalışmalara sıkça rastlanmamaktadır. Geleneksel yapıların incelenmesinin, değerlendirilmesinin ötesinde edinilen bilgilerin, tasarım yöntemleri araştırmalarında yeni teknolojiler kullanılarak değerlendirilmesi, geleneksel ile modern arasındaki ayrılığın, kopukluğun giderilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada Kapadokya bölgesinde gerçekleştirilen *Uplandown _learning from Cappadocia* uluslararası çalıştayının çıktıları bağlamında, Kapadokya bölgesinin eğitim açısından değerini irdelemek ve geleneksel mimarinin tasarıma nasıl etki edebileceğini tartışmak amaçlanmıştır. Bu tür çalışmalardan elde edilen deneyimlerin olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışılmasının ileriki benzer çalışmaların planlanmasında uygulanmasında ve eğitim araçları geliştirilmesinde yararlı olacağı düşünülmektedir.

2. GELENEKSEL MİMARİNİN EĞİTİME KATKILARI

Bilindiği gibi bir mimari ürün, kavramsal düşünceden, 1/1 detay çözümüne kadar birçok konunun uyumlu bir bütün oluşturacak biçimde birlikte ele alınmasını gerektirir. Bundan dolayı da mimarlık disiplini insan, kültür, toplum, estetik ve sanat, fizik, ekonomi, teknoloji, bilişim ve daha birçok alanla ilişkilidir. Ayrı işlev ve tasarım kaygılarıyla tasarlanan tüm yapılardan tüm konuları göz önüne alarak, kullanıcılarının değişik beklentilerini sağlaması beklenir. Ancak günümüzde, tüm inşaat sektörünün, endüstri ve teknolojilerinin temelde insan konforu ve kullanıcı

memnuniyetini hedeflemesine karşın; modern yapıların birçoğu istenen performans ölçütlerini sağlayamamakta, ayrıca toplumların yaşam tarzları, kültürleri yeni yapılara pek yansımamaktadır (Karaosman, 2009)

Buna karşın, yakın bir tarihe kadar bozulma, çürüme, çökme alanları olarak görülen geleneksel yapılar, geçmişten geleceğe sosyal, teknolojik ve çevresel dönüşümlerin birer tanığı, nesnesi ve kanıtı olarak yukarıda sıralanan birçok ölçütü sağladığı bilinmektedir. (De Fillipi, Balbo, 2005). Ayrıca “sürdürülebilirliğin esası” olarak da görülen geleneksel mimari, yerel malzeme ve en az atık ile inşa edilen, edilgen (pasif) sistemleri etkin biçimde kullanan, iklimi ile uyumlu enerji etkin yapılar olmasının ötesinde sosyolojik açıdan da toplumsal kabul gören, yerel halkın birleşik aklının ürünüdür. Bu yapılarda yerel hizmet gücünün ve ekonomisinin kullanılması, geliştirilmesi ise yine sürdürülebilirlik görüşünün desteklediği ilklere. Ayrıca yerel mimari, birçok pahalı ve ulaşılmaz maddi kaynağı, taşımayı, eğitimi, reklamı ve fazla enerjiyi gereksiz hale getirir ve yerelliği destekler. (De Fillipi, Balbo, 2005)

Ayrı coğrafyalarda ve iklimlerde oluşan farklı geleneksel mimarilerin benzer başarılarına ulaşmasının nedenleri, iklimsel sorunlar ve koşullarla ilgili deneyimsel bilgi zenginliği, çevresel sorun ve özelliklerin derinden bilinmesi, yere ait yaşamsal bilgi ve kültürün ortaklığı, yerel malzemenin iyi tanınması, yapıların temel amacının en iyi barınma koşullarını sağlamak olması ve tüm sorunlarla en basit biçimde baş etme zorunluluğu olarak sıralanabilir. Başka bir deyişle, Le Corbusier'nin söylediği gibi, geleneksel yapılar, ileri teknoloji ve karmaşık materyalizmin ana fikri bir manto gibi örttüğü modern dünyada, maskelerin olmadığı bir barınma durumunun özüne yönelik bir gerçeklik barındırır ve bunun nesnesi olarak, bizlerde bu yönde bir algının oluşmasına yardım eder. Özetle sıralanacak olursa geleneksel yapılar;

- İklimle dengeli tasarım,
- Enerji etkinliği,
- Isıtma soğutma havalandırma ile ilgili edilgen sistemler,
- Malzeme özellikleri,
- Yapım teknikleri ve sistemleri
- Kimlik,
- Yaşam kalitesi,
- Kültür,
- Mimarlık teorisi,
- Yapının evrimi,
- Yerleşimle nasıl iletişim kurulabileceği

gibi bir çok konuda bilgi ve bunları deneyimleme olanağı verir. (Bezemer 2008, Egenter 1992, Khattab 2002)

Geleneksel yapılar, eğitim alanındaki tüm aktörlerin, bütünden ayrıntıya, ayrıntıdan bütüne giden tasarım süresince, örnek alınabilecek, çıkarımlar yapabilecek birçok açıdan “doğru” olan özellikleri bir arda sergiler.

Sonuç olarak, birçok açıdan kullanıcılarının istek ve gereksinimlerini yerine getiren ve yüksek performans ölçütlerini sağlayan geleneksel yapıların bu durumu “nasıl” gerçekleştirdiğini anlamak üzerine yapılan her çalışmanın dolaylı ve/ ya da dolaysız olarak mimari eğitime katkıda bulunacağı açıktır. Geleneksel yapıların, eğitim aracı olarak, derslerin, çalıştayların, tasarım atölyelerin kurgusunda kullanılması öğrencilerin gerçeklik üzerindeki görüşlerine katkıda bulunacağından; bu yapıların eğitimin düzenli yapısında ya da enformel çalışmalar da değerlendirilmesi

önemlidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu, bu yapıların taklit edilmeden, yapının ruhuna dair iç etkenlerin anlaşılması ve güncel yapıların tasarımına aktarılmasıdır. (Khattab, 2002)

3. KAPADOKYA'DA GELENEKSEL MİMARİ

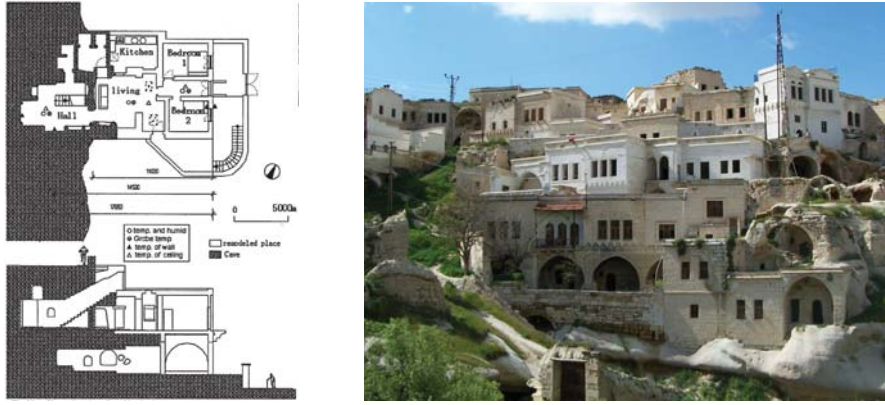
Kapadokya'daki geleneksel yapılar incelendiğinde, jeolojik oluşumunun tüm yapılaşmayı belirleyen temel etken olduğu görülmektedir. Kapadokya bölgesinin oluşumunda Hasan Dağı, Erciyes Dağı, Melendiz Dağı ve Göllüdağ gibi volkanik dağların yanı sıra bugün var olmayan bazı yanardağların püskürttüğü lavların etken olduğu düşünülmektedir. Rüzgarın da etkisiyle geniş bir alana yayılan küllerin sonradan taşlaşarak kalınlığı 350 m'yi bulan tuf denilen kaya tabakasını oluşturduğu bölgede volkanik hareketler son bulduktan sonra aşınım başlamış; rüzgar, yağmur ve diğer doğal etkiler sonucu devam eden bu süreçte, aşınarak sürüklenen topraklar ve aşınmaya dayanabilen sert kütleler ilginç görünümlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu kaya katmanlarının biçimi ve malzeme özellikleri yöredeki özgün mimarinin temelini oluşturmakta, renkleri, sertlik dereceleri bölgeye göre farklılıklar gösterse de taş tüm yapıların temel malzemesi olarak ön plana çıkmaktadır. Kavak katran ya da çam ağacından elde edilen ahşap ise döşemelerde, pencere dolap kapaklarında, kapı kanatlarında ve tavan kaplamalarında kullanılmaktadır. Taş süslemeleri yörede çalışan ustaların tarz ve üsluplarına bağlı olarak ufak ayrımlar gösterse de tüm bölgede yapı tekniği benzerdir. (Tunçer, Tek, 2006)

Prehistorik dönemden bu güne kadar, Hitit, Pers, Roma, Bizans gibi bir çok uygarlığın yaşadığı, yerleştiği ve şehirler oluşturduğu bölgede, kaya oyma (kaya dam) şeklindeki mağara tipi yapılaşma biçimi, kaya kütlelerinin içinde yatay katmanlar ve düşey bağlantılar şeklinde oluşmuştur. (Şekil 1)

Şekil 1. Kaya oyma, mağara tipi yapılar (Deguchi vd, 2007)

17. yy dan sonra ise kaya oyma mekânların önlerine ve üstlerine yönenin tuf yapısından elde edilen kesme taşlarla kemer ve tonoz kullanılarak ek mekânlar yapılmaya başlamış ve ortaya bugün koruma altına alından özgün yapı tipleri çıkmıştır. (Şekil 2)

Şekil 2. kaya oyma ve taş çıkma mekanların oluşturduğu yapılaşmalar (Deguchi vd, 2007)

Konutların alt kotları çoğunlukla duvarlarla çevrilidir ve avluya geniş bir kapıdan girilir. Avlu etrafında yer alan kaya oyma mekânların üzerine ise, tek ya da iki kat olacak biçimde diğer mekânlar yer almaktadır. Çoğunlukla 2. katlar arkasındaki komşu yapının manzarasını kapatmayacak şekilde yapılandırılmıştır ve 1. kat mekanların damı teras olarak kullanılmaktadır. Sonuçta bölge genelinde topografyaya uyumlu, manzarayı gözetken ve genel olarak kuzey rüzgârına kapalı kent dokuları oluşmuştur.

Avluların gerisinde bulunan oyma mekânlara gereksinim oldukça, kaya oyama yeni hacimler eklenmesi, arazinin kullanımını girift ve karmaşık bir duruma sokmuştur. Bazen bu mekânlar üst kottaki sokak veya başka evlerin içlerine kadar girmiş, bu durum mülkiyet hakları açısından birçok olumsuz durumun çıkmasına neden olmuştur ve olmaktadır. (Tunçer, Tek, 2006)

4. KAPADOKYA'DAN ÖĞRENMEK_ UPLANDOWN

2009 yılında 11-16 Mayıs tarihleri arasında Göreme ve İstanbul illerinde gerçekleşen, Yıldız Teknik (Esra Sakınç) ve Minho Üniversitesi'nin (Paulo Mendonça) koordinatörlüğünde gerçekleşen *Uplandown09_learning from Cappadocia* isimli çalıştay 3 üniversiteden 19 katılımcı ile yürütüldü. 6 gün olarak planlanan çalıştayda YTÜ Mimarlık Fakültesi (Türkiye), Minho Üniversitesi (Potekiz) ve Wiesbaden Üniversitesi (Almanya) öğrenci ve öğretim görevlileri, 5 ayrı atölyede farklı çalışmalar gerçekleştirdiler.

İlk başta yer altı şehirleri ve geleneksel oyma mekanların incelemesini kapsayan ancak daha sonra kapsamı genişletilen çalıştayda temel olarak "Kapadokya'nın özgün karakterinin anlaşılması ve buradan elde edilen bilginin çağdaş yapılara aktarılması" amaçlanmıştır. Tüm katılımcıların yapılı çevreye başka bir gözle bakmaları ve eskiyi yeniyeye aktarmada bu bakış açıları ile yeni fikirler önermelerinin hedeflendiği çalıştayın genel konu başlıkları,

- Arazinin Fiziksel Özellikleri
- Çevre ve enerji
- Kültür ve toplum

olarak belirlense de kapsam atölyeler bağlamında esnek tutulmuştur.

4.1. Çalıştayın Kurgusu

Çalıştay yukarıda belirlenen amaç ve konular bağlamında temelde; değişik konularda çalışacak atölyelerin oluşturulması, bu atölyelerin elde ettiği bilgilerin paylaşılması ve edinilen ortak bilginin tasarıma aktarılacağı ortak çalışmaların yapılması olarak kurgulanmıştır. Bu bağlamda belirlenen temel adımlar;

- Kapadokya’da belirlenen bölgelerde analiz çalışmalarının yapılması
- Önemli görülen ilkel bilgilerin elde edilmesi
- Bu bilginin çağdaş tasarıma taşınması

olarak tanımlanmış ancak süreç ve yöntemler atölyelere bırakılmıştır. Bu temel kurgu bağlamında çalıştay süreci; katılımcıların İstanbul’da bir araya gelmesi, Göreme’ye gidilmesi, burada ortak inceleme gezilerinin yapılması, atölyelerin belirledikleri alanlarda çalışmalarını tamamlaması ve elde edilen bilgilerin sunulması olarak özetlenebilir. Çizelge 1’de verildiği gibi tasarlanan çalışma süreci, uygulamada, sunumların Cuma günü tamamlanması ve yurtdışı katılımcıların isteği üzerine bir gün erken bitirilmiştir.

Çizelge 1. Çalıştay süreci

11/05	Pazartesi	Kapadokya’ya gidiş (Göreme)
12/05	Salı	Kapadokya’da gezi
13/05	Çarşamba	Göreme’de atölye çalışmaları
14/05	Perşembe	İstanbul’a dönüş
15/05	Cuma	Atölye sunumlarının hazırlanması
16/05	Cumartesi	Çalışmaların sunumu

4.2. Atölyeler

Yukarıda tanımlanan amaç ve hedefler temelinde, çalıştayda aşağıda isimleri ve yürütücüleri verilen atölyeler gerçekleştirilmiştir.

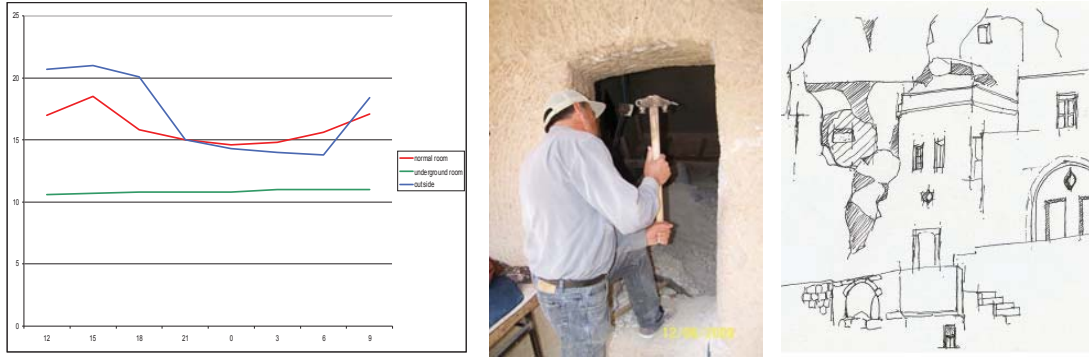
- Yer altı yapıları **Underground Constructions**, *Paulo Mendonça*
- Yerel malzemeyi tanımak anlamak ve kullanmak **Recognition, prhension and construction of local material**, *Ürün Biçer Özkun, Ezgi Korkmaz*
- Kapadokya’yı çizmek **Drawing Cappadocia**, *Ulrich Scheffler, Brigitte Scheffler, Ebru Erdönmez*
- Kapadokya’da Güneş **Sun at Cappadocia**, *Esra Sakınç*

Bu atölyelerde yapılan çalışmaların kısa özeti ve katılımcıları aşağıda özetlenmiştir.

Yer altı yapıları *Helen Alves*: Kaya oyma mekanlarda ve yer altı şehirlerinde ısı ve nem ölçümleri yapılmış ve karşılaştırılmıştır. Elde edilen veriler dünyanın çeşitli yerlerinde benzer yeraltı örnekleri bağlamında karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. (Şekil 3)

Yerel malzemeyi tanımak anlamak ve kullanmak *Gizem Esmer, Tuğba Öztürk, Ayşegül Karakeçeli*: Yerel malzemeler ve kullanım özellikleri bir çok farklı açıdan örnekler üzerinden incelenmiş ilişkilendirilmiş ve sınıflama çalışmaları yapılmıştır. (Şekil 3)

Kapadokya’yı Çizmek *Micheal Pscheor, Toni Felber, Annet Plonka; Meike Acht*: Göreme ilçesindeki yapıların biçimlenme organizasyon ve kültürel boyutları, çizim yoluyla analiz edilmiş ve yeni yapılaşmalar açısından irdelenerek öneriler geliştirilmiştir. (Şekil 3)

Şekil 3. Atölye çalışmalarına örnekler

Kapadokya’da Güneş; kaya oyma mekanların çok değişik biçim, yönlenme ve açıklık özellikleriyle bir arada bulunduğu bölgede, günışığı kullanımı, güneş denetimi vb. bir çok konuda gözlem yapma, inceleme ve sorgulama olasılığı bulunduğu atölyede, güneşin etkilerinin değişik açılardan gözlenmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda *güneş – yapı* etkileşimi, iç ve dış ortamlar olmak üzere iki ayrı stüdyo ile incelenmiştir.

Stüdyo 1: *Sun at the Indoor _Meltem Kına, Bahar Şahin*

Kapadokya bölgesinin tipik kaya oyma mekanları; ısısal konfor için uygun koşullar oluşturmasına karşın, büyük iç dış ışıklılık ayrımları nedeniyle, kamaşmaya neden olmaktadır. Bu bağlamda, Stüdyo 1’de, iç dış aydınlık düzeyi ayrımlarını gözlemlemek için, Şekilde 4’de konumu verilen, yapının iki ayrı odasında gün ışığı ölçümleri gerçekleştirilmiştir. (Şekil 4a, 4b)

Stüdyo 2: *Sun at the Outdoor _Filiz Erez, Çağlar Yılmaz, Arzu Cilesun*

Kapadokya’da yaz aylarında güneşten korunma günlük yaşam açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, güneşten yararlanma da enerji açısından büyük bir potansiyeli barındırmaktadır. Ayrıca, güneş enerjili su ısıtma sistemleri yapılarda yaygın olarak kullanılmasına karşın mimari ve kent dokusu açısından gereken özen gösterilmemektedir. Bu sistemlerin düzenli kullanımı ve yapıyla uyumunun sağlanması Kapadokya da, özgünlüğünün korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Stüdyo 2 güneş enerjisinden yararlanma bağlamında ele alınmış ve güneşin potansiyel kullanımının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda konumu verilen yapının bulunduğu vadinin güneşlenme durumu; gün boyu, 3 ayrı noktadan 1 saat arayla fotoğraflanarak izlenmiştir. (Şekil 4c, 4d)

Şekil 4a. Stüdyo 1 alanı

b. Ölçümler

c. stüdyo 2 alanı

d. Gözlem noktaları

4.3. Çalıştayın Değerlendirmesi

Yukarıda amacı ve kurgusu özetlenen çalıştayda, ayrı alanlarda yapılan çalışmaların paylaşılması, katılımcıların uzmanlık alanları dışındaki bakış açılarını da izlemelerine olanak sağlanmış, konunun ne kadar ayrı biçimlerde incelenebileceği

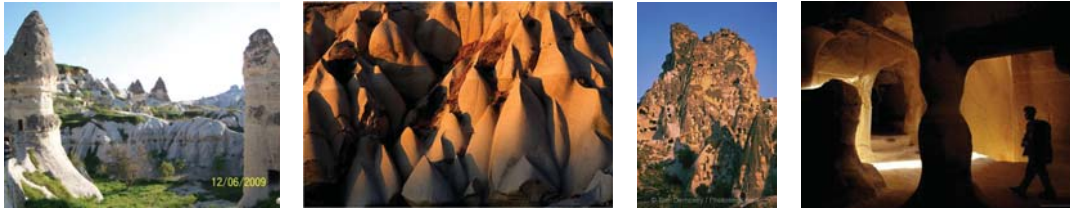
tüm katılımcılarca deneyimlenmiş ve bu bağlamda çalıştay planlandığı biçimde tamamlanmış ve hedeflerine büyük ölçüde erişmiştir. Katılımcılar çalışmaların sonunda (kendi deyimleriyle) hiç tahmin etmedikleri bilgi ve deneyimlere sahip olmuş, çalıştay bilgi üretimi, paylaşımı, başka bakış açıları edinme bakımından amaçlananı gerçekleştirmiştir. Ancak zamanın kısıtlı olması, sürenin bir kısmının yolda geçmesi ve süreç kurgusunda gereksinim duyulan zaman yeterli planlanmadığından edinilen bilgilerin güncel mimariye aktarılması hedeflendiği düzeyde gerçekleşmemiştir. Bunun istendiği biçimde gerçekleşmesi için tasarım yöntemleri alanında uzmanlara ve bakış açısına ihtiyaç olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Edinilen bilginin tasarıma aktarılması ve kullanılması üzerinde daha ayrıntılı durulması gereken bir konudur ve bu bağın kurulabilmesi için çalıştay kurgusunda tasarım yöntemlerinin daha ayrıntılı değerlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak çalıştayda, gerek geleneksel mimari gerekse Kapadokya bölgesinin gösterecek, öğretecek ve söyleyecek çok sözü olduğu açıkça görülmüş ve tüm katılımcılar tarafından deneyimlenmiştir.

4.4. Kapadokya ve Mimari Eğitim

Kapadokya bölgesinde çoğu geleneksel mimari örneklerinde de izlenebilen yerel mimari, kent dokuları, teknik, toplumsal ve kültürel bilgilerin ötesinde, benzerlerinde sıkça rastlanmayan;

- Farklı dönem ve uygarlıkları kapsayan zengin bir tarihsel geçmiş,
- Kendine özgü volkanik esaslı malzeme özelliği,
- Doğal oluşumlu zengin yer özelliklerinin dokusal yapısı,
- Yer altı yaşam kültürü ve oluşumları,
- Farklı biçimdeki mekanlarda gün ışığı ve güneş erişimi özellikleri,
- Negatif – pozitif mekan ayrılığı, ilişkisi ve bütünlüğü

gibi estetik, sanat, kavramsal düşünceyle de tasarıma katkı yapabilecek bir çok özgün konu bulunmaktadır. (Şekil 5)

Şekil 5 Kapadokya bölgesinden örnekler

Ayrıca, aydınlık-karanlık, sıcak-soğuk, kuleler- akışkan eğrisel dokular, keskin-yumuşak doğal biçimler, tarihsellik-geçicilik, köy hayatı-şehir gereksinimleri gibi birbiriyle çelişki konuların ve ikilemlerin dokuduğu Kapadokya bölgesi, her şeyin uyum içinde estetik bir bütün oluşturduğu ve yaşandığı bir ortam olarak karşımıza çıkmakta. Bundan ötürü bölge eğitim aracı olarak, örneğine az rastlanır bir çeşitliliği barındırmakta ve disiplinler arası çalışmalar için şaşırtıcı miktarda olasılık sunmaktadır.

5. SONUÇ

Geleneksel yapılar, yerleşimler, birçok ayrı konudaki zengin bilgi birikimini yaşanan bir gerçeklik içinde barındırırlar ve neden-sonuç ilişkilerinin doğrudan gözlendiği, yaşayan bir kütüphane özelliği taşırlar. Geleneksel yapıların nesnel olarak somutlaştırdıkları bilgilerin kullanılabilir duruma getirilmesi, tasarıma ve güncel mimari uygulamalarına aktarılması, -birçok farklı konuyu kapsadığından- ayrı disiplinlerin bir arada çalışmasını gerektirmektedir. Sistematize edilmiş karmaşık bir süreci gerektiren bu çalışmaların mimari eğitimle bütünleştirilmesi, öğrencilerin birçok ayrı konuyu bir arada, gerçek uygulamalar üzerinden görmesine, deneyimlemesine ve mimariyi başka bir bakış açısıyla algılamalarına yardımcı olacaktır. Geleneksel mimari ile güncel mimarinin eğitim sürecinde ilişkilendirilmesi, teorik derslerde açıklanmaya çalışılan ancak çoğu zaman tasarım atölyelerinde gözlemlenmeyen kuramsal bilginin de eğitim içinde anlamlandırılmasına ve etkinliğinin artmasında etkili olacaktır.

Geleneksel yapılarla, modern yapıların birbirine karşıt değil birbirini besleyen alanlar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sanayi devrimiyle ikisi arasında gerçekleşen ani ve keskin kopmanın neden olduğu boşlukların ortadan kalkması ve ilişkinin sağlıklı olarak yeniden kurulması için tasarım yöntem çalışmalarının yapılması önemlidir. Günümüz mimarisinde söz konusu yapılardan yararlanma, onların taklit edilmesi değil, onları özgün ve ayrıcalıklı yapan nedenlerin çözülmesi olarak algılanmalıdır.

Özellikle sürdürülebilir yapılar bağlamında geleneksel yapıların hedeflenen tasarım ölçütlerini basit yöntemlerle doğal olarak sağladığı gerçeğini göz önüne alırsak, yüksek performans beklentileri için yeni araştırmalara, üretimlere girmeden önce geçerliliği kanıtlanmış yöntemlerden yararlanmanın, emek, enerji ve ekonomik kayıpların önlenmesi açısından etkili olacağını söylemek yanlış olmaz. Geçen yüzyılda açıkça izlendiği gibi, inşaat sektöründe deneme-yanılma ile öğrenmenin estetik, kimlik, yaşam kalitesi ve ekonomik açıdan yüksek bir bedeli olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Bezemer, V. 2008. Can Vernacular Architecture in the Tropics assist Modern Passive Ventilation Design in Domestic Buildings.
- Deguchi K., Iguchi K., Odaka T., Saito K., Matsuzawa R., 2007. Thermal and Air Environments on Cave dwellings in Cappadocia, Turkey,
- Filippi, F., Balbo R. 2005. Vernacular Architecture. Identification, Preservation and Upgrading Principles CIPA International Symposium, Italy.
- Karaosman S., 2009. Vernacular Design as the Teaching Tool of the Ecological Architecture,
- Khatab, O. 2002. Reconstruction of Traditional Architecture as a Design Education Tool GBER Vol 2 No2 pp 29-39
- Tunçer M., Tek F., 2006. Uçhisar Koruma Planı Araştırmaları, Nevşehir Belediyesi.

ENERJİ ETKİN EKOLOJİK MİMARİ EĞİTİMİNİN MİMARİ TASARIM STÜDYOSU BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

DERYA GÜLEÇ ÖZER⁸, GÖNÜL UTKUTUĞ⁹

ÖZET

Gün geçtikçe artan mimari kaygılar ve bina performansını iyileştirmeye yönelik çabalar, mimarlık öğrencileri tarafından daha çok bilgi öğrenme, sentezleme ve kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Öğrenilmesi gereken bu bilgiler, eğitim sistemi içerisinde verilerek bilgi yüklemesi yapılmakta, ve öğrenim büyük oranda kişisel çabayı gerektirmektedir. Alışageldiğimiz ‘teorik ders’ sisteminde, tek taraflı bir öğrenim sistemi, yani öğretim üyesinin anlatıp ve öğrencinin dinlediği pasif sistem söz konusudur. Bu pasif sistemin sonucu olarak teori ve pratik bütünleşmesi olamamakta, bilgilerin tasarım uygulamalarına akışı sağlanamamaktadır.

Mimarlık eğitimi, mimari tasarım stüdyosu dersleri ve uzmanlık alanı gerektiren teorik dersler ile birbirini tamamlayan bir bütündür. Stüdyoyu besleyecek teorik derslerde detaylı teknik bilgiler verilirken, stüdyo sürecinde de bu bilgilerin uygulanması/deneyimlenmesi beklenir. Fakat günümüz mimarlık eğitimi ortamında durumun böyle olmadığı gözlenmektedir. Teorik dersler oldukça detaylı ve parçalar halinde pratikten uzak verilip, stüdyo süreçleri de kendi içine kapanık, kompleks problemleri çözmeye odaklandığından, entegrasyonun sağlanması zorlaşmaktadır.

Bu çerçevede ele alınan bildiri kapsamında mimari tasarım eğitimi, enerji-etkin ekolojik mimarlık literatürü incelenmiş, daha iyi bir stüdyo öğretisi için mimari tasarım eğitimi içinde teori ve pratiğin entegrasyonu hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mimari tasarım eğitimi, ekolojik tasarım, simülasyon destekli tasarım, performans analizi

1. GİRİŞ

Bu bildiri çerçevesinde konuyla ilgili teorik perspektif ve daha önce bu konuda yapılmış çalışmalar taranarak, 3 ana başlık altında incelenmiştir:

- Mimari Tasarım Eğitimi
- Mimarlık Alanında Yeni Kavramlar
- Mimari Tasarım Eğitimi İçinde Teori ve Pratiğin Entegrasyonu

⁸ Arş Gör., Okan Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

⁹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü, ANKARA

Genel anlamda ele alınan ‘*Mimari Tasarım Eğitimi*’ başlığı altında özellikle stüdyolar bağlamında günümüz mimarlık okullarının tasarım eğitimi, akademisyenlerin tasarım eğitimine bakış açıları ve eğitim sistem içerisindeki kopukluklara değinilmiştir.

‘*Mimarlık Alanında Yeni Kavramlar*’ başlığı altında günümüzde mimari için çok önemli görülen ve mimarlık alanına direkt etki eden iki kavram; ‘enerji-ekoloji konseptleri’ ve ‘bilgisayar teknolojileri’ gibi güncel konular ele alınmıştır.

‘*Mimari Tasarım Eğitimi İçinde Teori ve Pratiğin Entegrasyonu*’ başlığı altında ise günümüzdeki eğitim sistemine bu yeni konuların araç veya amaç olarak nasıl entegre edildiği, denendiği tartışılmıştır. Bu alanlarda literatür örnekleri incelenerek bunlardan çıkarılabilecek ve bu çalışmaya girdi teşkil edebilecek sonuçlar belirlenmiştir.

2. MİMARİ TASARIM EĞİTİMİ

Formel mimarlık eğitimi, bir mimar adayının tamamlaması gereken kuramsal ve uygulamalı derslerin tümünü kapsamaktadır. Mimari tasarım eğitiminin ise tasarım yapmanın stüdyolarda deneyimlendiği tek ortam olarak bu yapının içinde en ağırlıklı bölümü oluşturduğu düşünülmektedir.

2.1. Mimari Tasarım Eğitiminde Stüdyo

“Yaratıcı bir kişinin çalışma yeri” olarak tanımlanan ‘stüdyo’ günümüz mimari tasarım eğitimi içerisinde, öğrencinin yaratıcılığını göstermesine olanak sağlayan, yapma/bozma/deneyimleme mekanıdır. Koester, stüdyonun aktif öğrenme ortamını, öğrenciler tarafından da tutkuyla sevilen, ilham verici/yaratıcı yoğun bir deneyim olarak tanımlamaktadır (Koester, 2006).

Mimari eğitimin tarihi geçmişinde stüdyo eğitimi, ilk olarak loncalar ve inşaat alanlarında yürütülmüş, daha sonra mimarlık okullarının ortaya çıkması ile birlikte kavramsal eğitim okulda, pratik deneyimi ise okul dışındaki mimarlık atölyelerinde verilmeye başlanmıştır. En son olarak uygulama okul ile bütünleşmiş ve stüdyo mimarlık eğitimi ile birlikte kurumsallaşmıştır. Fakat, o günden bu güne verilen bu formel eğitim hala usta/çırak ilişkisi içinde gerçekleşerek yalnızca eleştiriye dayalı yürütülmüş, önceden tanımlanmış bilgileri öğrencilere aktarmanın ötesine geçememiştir.

Stüdyodaki eğitim sürecinin tek yönlü bilgi akışı ile, ‘öğretici’ merkezli olarak yürütülmesi, eğitim ortamını kısırlaştırmaktadır. Değişen teknoloji ile örtüşemeyen eğitim sistemi, tek yönlü bilgi akışı ile birlikte eğitime ait zenginliği daraltmaktadır. Oysa mimarlık alanında değişen kavramlarla birlikte, tek yönlü öğrenci öğretmen ilişkisi yerine çözümlerin birlikte aranması esasına dayalı bir eğitim uygulanmalıdır. Meiss, stüdyodaki ilişkiyi ‘herşeyi bilen-hiç bilmeyen’ ilişkisi gibi değil, bilginin ne olduğunu merak eden deneyimli ve deneyimsiz iki kişiliğin ortaklığı olarak görülmesi fikrini savunur (Meiss, 1995). Çağlar ise, stüdyo mekanındaki herkes için tasarımın hem *öğrenme* hemde *öğretme* ortamı olması gerektiğini vurgulamaktadır [www.ewsad.gazi.edu.tr]. Bu iki görüşün birleştiği nokta, stüdyoların paylaşım ortamı olması gerekliliğidir. Bu ortam kolektif bilgi birikimi ile beslenmeli ve bilimsel-uygulamalı bilginin stüdyolara entegre olması sağlanmalıdır. Bununla birlikte bugünün bilgisayar teknolojilerinin hızlı gelişimi göz önüne alınarak yapılan gelecek öngörülerini, yakın gelecekte eğitimde yeni kavramların yer alacağını ve

kendi kendine öğrenme anlayışının, kişinin bilgi ve deneyimini enformel eğitimle pekiştirmesi düşüncesini destekleyeceğini göstermektedir¹⁰. Ancak öğrenci ile öğretmenin birlikte çalışarak, yeni teknolojilerle birlikte bilgiyi üretmesi en verimli sonucu doğurabilir.

2.2. Mimari Eğitim Sistemi İçindeki Kopukluklar/Ayrışmalar

Stüdyo ortamı mimari tasarım alanının en önemli yapıtaşlarından birisi olmakla birlikte, diğer mimarlık disiplinleri ile de uyum içinde olmalıdır. Bennett'e göre stüdyo, teorik derslerde verilen bilginin uygulama ve destek alanıdır (Bennett, 1988). Fakat son dönem mimari eğitiminde teorik derslerin özellikle tasarım stüdyolarından ayrıldığı (Adolphe, 1993), öğrencilerin bu iki alanın entegrasyonunda zorlandığı ve bunun da tasarım süreci ve sonucuna yansıdığı gözlenmiştir. Aynı doğrultuda Beckley, bu durumun günümüz eğitim sisteminde neredeyse birçok mimari akademik eğitim alanının sorunu olduğunu belirtmiştir (Beckley, 1984).

Bu alanda Akın ve Ataman yaptıkları tespitlerle sorunu açık bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Akın'a göre, tasarım kabiliyetlerini geliştirmek üzere didaktik ve deneysel mod olarak ikiye ayrılan genel metotlar, teorik dersler ve tasarım stüdyoları arasındaki ayrılığı daha net olarak ortaya koymaktadır (Akın, 1981). Bu metotlar ile birlikte şekillenen mimari tasarım eğitimi sisteminde, istenilen verim alınmamaktadır. Ataman ise stüdyo eğitimi 'uygulama (constructive)' sürecinin, teorik derslerin verildiği 'öğretici (instructive)' (Ataman, 1995) süreçten ayrılmakta olduğunu altını çizmektedir. Birbirini desteklemesi gerekirken, uygulamalarda kopartılan bu iki alanın entegrasyonunu savunan benzer görüşler çoğalmaktadır.

Benzer şekilde, tasarım stüdyosu eğitimi üzerine 'Design Studio' adlı kitabında Schön; tasarımcıların 'problem çözme' konusunda yeterince deneyimli olmadıklarını ve bunun sebebinin de 'düşünce(thought)' ve 'eylem(action)'in ayrılması (Schön, 1985) yönündeki yanlış varsayım olduğunu belirtmektedir. Bu konu, Schön'ün önemli bir teorisi olan 'eylem içinde yansıma (reflection in action)' fikri ile, tasarımın temel bilgilerinin ancak 'yapma' konteksti içinde kavranabileceğini savunur (Schön, 1987). Bu da edinilen tüm teorik bilgilerin ancak, stüdyo ortamında denenerak/yapılarak/bozularak tasarıma entegre edilmesi anlamına gelmektedir.

Tüm bu fikirlerin ortak sonucu olarak stüdyo kapsamında hedeflenen teori/pratik entegrasyonu, mimarlığın yeni alan ve kavramlarının eğitim alanına aktarılması için bir yöntem olarak benimsenerek elde edilebilir.

3. MİMARLIK ALANINDA YENİ KAVRAMLAR

Mimarlık pratiği özellikle son 20 yılda farklı alanlarda yeni söylemler üretmiştir. Teknolojinin büyük oranda şekillendirdiği bu söylemler, mimari alanda olduğu gibi, mimari eğitim alanını da çok farklı noktalara taşımaktadırlar. Stüdyo ortamına ve eğitimine birebir girdi sağlaması gereken, ve hedeflenen entegrasyon için üzerinde durulması gerekli olgular şunlardır:

- Enerji/ekoloji/sürdürülebilirlik kavramları ve mimaride kullanımları

10 . Ayşen Ciravoğlu'nun, 'Mimari Tasarım Eğitiminde Formel ve Enformel Çalışmalar Üzerine' isimli makalesinde bu tartışmaya yer verilmiştir.

- Bilgisayar teknolojileri ve buna bağlı olarak geliştirilen tasarım destek sistemleri ve simülasyon programları

3.1. Ekoloji/Sürdürülebilirlik ve Mimari

Bina tasarımının en önemli aktörleri ‘mimarlar’a, diğer tüm disiplinlere kıyasla (Edwards, 1999) önemli bir rol düşmektedir. Çünkü; bina, şehir ve bunların mekansal birleşimi, ‘sürdürülebilir kalkınma’ ya dayalı bir gelecek oluşturmak için gerekli anahtar noktalar (Edwards, 1999). Temel argüman, sürdürülebilirlik çerçevesindeki dinamik alanların değişebilirliği ve gün geçtikçe büyüyen yapı çevre ‘neyin nasıl yapılacağı’(know-how) konusudur (Radovic, 1998).

Ekolojik tasarım yaklaşımı, ilk ortaya çıkışı 1970’lere dayanan, çevreleriyle uyumlu ve pasif tasarım ilkelerini kullanan yapılar (Stitt, 1999) üretmeyi amaç edinmiş bir tasarım biçimidir. Olson tezinde, gerçekten iyi bir tasarımın doğayı örnek alan tasarım olduğunu savunmuş (Olson, 2002), benzer şekilde Yeang ise doğa ile birlikte tasarımı vurgulamıştır (Yeang, 1995). Bina ölçeğinde ise Vitruvius, sürdürülebilir kalkınmayı ‘fonksiyon’ ve ‘konstrüksiyon’ arasındaki ilişki olarak tanımlamıştır. Ekolojik tasarım insan ve çevresine eş zamanlı olarak duyarlı bir yaklaşım oluşturmasındaki uyumu; ve aynı zamanda dünya kaynaklarının da yeterli oranda ve ekonomik kullanımı ilkesini bir arada sağlamaktadır.

Konvansiyonel mimariden, ekolojik tasarım mimarisine geçerken; konvansiyonelliğin getirdiği ‘benzer’lik yani değişen şartlardan bağımsız olarak her koşulda aynı tavrı, ekolojik tasarımda yerini ‘biyobölgeselcilik’e (Van Der Ryn, 1996) bırakarak, yerel verilerin kullanımını arttırmakta (Olson, 2002) ve böylece çeşitliliği sağlamaktadır. Yer, mikroklima, yönlenme, topoğrafya, rüzgar, zonlama, bina kabuğu, form, A/V oranı gibi tasarım kriterleri önem kazanmaktadır.

3.2. Bilgisayar Tabanlı Tasarım ve Bina Simülasyonu

Bilgisayarların kullanılması ve el çizimlerinin terk edilmeye başlanması son 20 yılda mimarlık disiplininin geçirdiği en büyük değişimlerden biridir. Bu yeni tasarım arayüzünün kullanım olanakları ve sunduğu imkanlar, meslek pratiğinin gelişiminde bir çığır açmıştır.

Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler ve kullanımlarındaki kolaylık, bilgisayarı bina tasarımları ve performans analizlerinde sıklıkla kullanılan bir araç haline getirmiştir (Al-Homoud, 2001). Tasarım eğitiminin teknolojik bilgisayar ortamında gerçekleştirilmesi; eğitimde kalitenin yükseltilmesi ve kalitenin uluslar arası platformalara taşınması açısından önemlidir. Hızla gelişen yazılım ortamında ve dijital evrimleşme sürecinde, mimarlık formasyonunu kazanmakta olan öğrencilere, bilgisayarla mimari tasarım kuramlarını, yöntem ve modellerini tanıtmak ve öğrencileri bu konularda eğitmek gerekmektedir [www.studyomim.itu.edu.tr].

Bina enerji performansı, varolan ya da önerilen bina için kullanılan veya tüketilen enerjidir. Bu performansı maksimize edebilmek yani tüketilen enerjiyi optimize edebilmek için geliştirilen ‘bina enerji simülasyon programları’, binaların enerji analizleri ve modellemelerinde kullanılırlar. Bu simülasyonların temel teorisi, ısıtma-havalandırma ve iklimlendirme yüklerinin ve gerekli enerjinin hesaplanmasına dayanır.

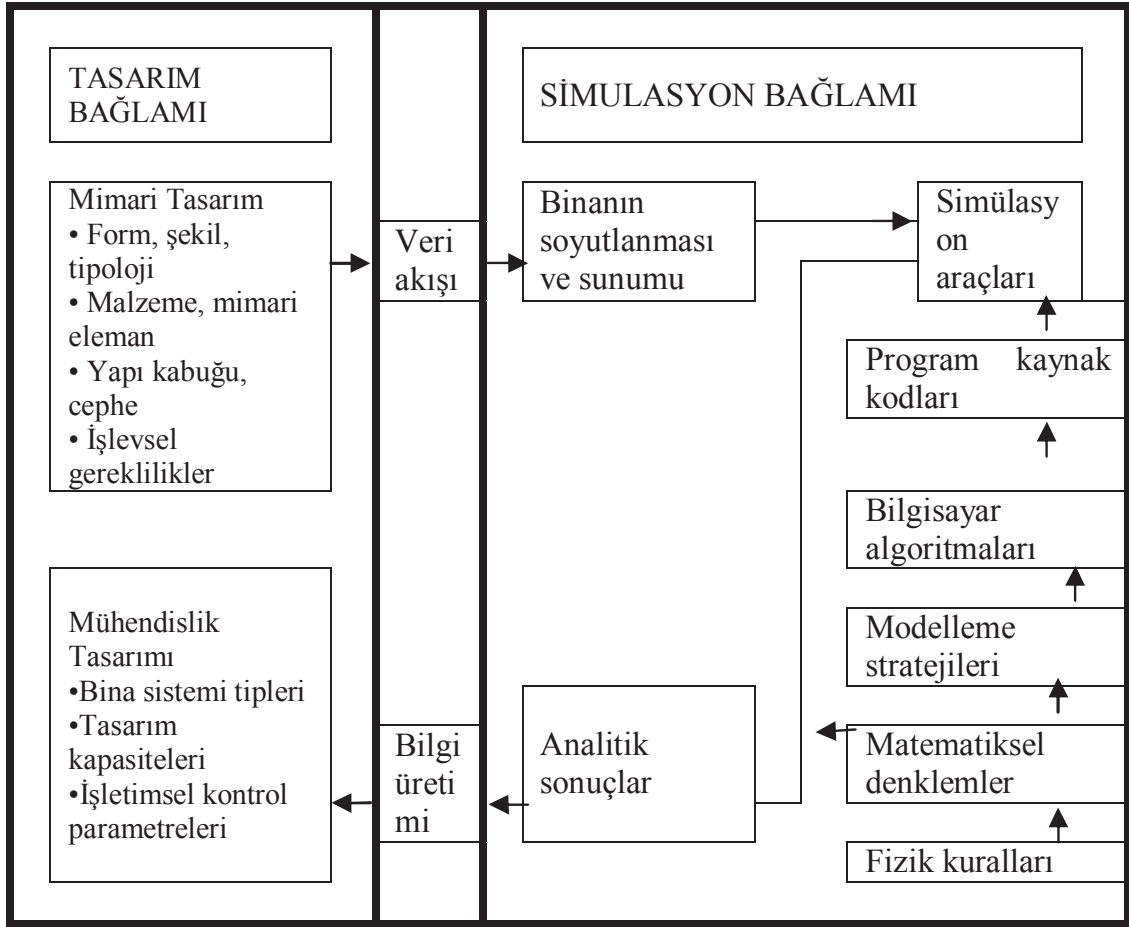
Hui, çevresel tasarımın eğitim sürecine yansıtılması ve simülasyon programlarının kullanılması konusuna şöyle değinmiş ve tasarım-simülasyon ilişkisini Şekil 1’deki gibi ifade etmiştir (Hui, 1998).

Bilgisayar yazılımları, hız ve kesinliği yada doğruluk payı sayesinde bina tasarım sürecine önemli bir katkı sağlarlar. Dolayısıyla bina simülasyon programları, bina *termal performansını* belirlemede, optimizasyonu sağlamada kullanılan araçlar olarak gün geçtikçe geliştirilmektedirler (Al-Homoud, 2001). Bina analizleri temelde; alternatif tasarımlar, sistemler, alt sistemlerin değerlendirilmesi, enerji bütçesinin düzenlenmesi/enerji standartlarıyla uyumu ve ekonomik optimizasyonu amaçlarlar. Bina simülasyonunun mimari tasarımda son zamanlarda sıklıkla kullanılmaya başlanması, bu konuda verilecek eğitimi ön plana çıkarmaktadır. Bu eğitimin verilmesi metodu ve içeriği ile ilgili araştırmalar ve yöntemler şu şekildedir:

Tusckinski'nin Stuttgart Üniversitesi'nde lisans düzeyinde yaptığı bilgisayar destekli çalışmalarda (Tuschinski, 1995), temel aşamalar süresince biyoklimatik mimarlığın temelleri üzerine dersler verilmiş ve geleneksel yöntemle binaların ısı yüklerinin ve maliyetlerinin hesaplanması eğitimi üzerinde durulmuştur. Daha sonraki üst eğitim düzeylerinde, tasarım stüdyolarına paralel olarak teorik seminere ağırlık verilmiş ve interaktif simülasyon programları kullanılarak analizlerin yapılması sağlanmıştır. Buna zıt olarak Hand ve Hensen, İskoçya Strathclyde Üniversitesinde verdikleri simülasyon eğitimini yıllar içinde doktora seviyesinden lisans seviyesine kadar çekmeyi başarmışlardır (Hand ve Hensen, 1995).

İsviçre Winterthur teknik okulunda lisans düzeyi mimarlık öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada Fuchs, yaptığı çalışmada modelleme ve simülasyon öğretimi için entegre bir metod önermiş, bu yöntemle modellemenin, tasarım fikirlerini test etmek için hızlı ve verimli bir şekilde kullanımı amaçlanmıştır (Fuchs ve Simon, 1995). Bu yöntemde mimarlık öğrencilerinin eğitimindeki modelleme süreci, geçmişten gelen teorik bilgilerle desteklenen tasarım kararlarının oluşturulması ve pratiğe yansıtılmış sonuçlarının değerlendirmeleri üzerinedir. Mahdavi, Viyana Üniversitesinde yaptığı alan çalışmasında (case study), bina enerji performansını geliştirmek için kullanılacak bir enerji simülasyon programı için gerekli zaman ve çabanın belirlenmesi için, bir yöntem geliştirmiştir [Mahdavi ve El-Bellahy, 2005]. Bu yöntemde 6 adet (önceden belirlenmiş) okul projesi, 10 grup arasında paylaştırılmış, bunlar modellenmiş (zaman ölçümü yapılmış) ve enerji/kontext/sağlık kategorilerinde puanlanmıştır. Böylece sonuçlar hem başka bir deneyimli doktora öğrencisinin sonuçlarıyla, hem de kendi aralarında performans bazında karşılaştırılmışlardır. *Ön test son test metodu* ile ölçülen anketlerle, çalışma sonunda Hand'in çalışmalarına benzer olarak, en çok zaman ve efor sarfedilen bölümün bina modellemesi kısmı olduğu görülmüştür.

Ne yazık ki mimari eğitimde 40 yıl öncesine ait ve artık çağdışı olarak nitelenebilecek bazı söylemlerin bugün hala pek çok kurumda gündemde olduğu görülmektedir. 1970'lerde Szokolay, ilk çevresel tasarım stüdyolarının açılmasının 'geleneksel' fikirli öğretim üyelerinin tepkisine sebep olduğunu, ve tasarımların insani değerlerden uzaklaşarak, mekanikleşeceği konusunda tartışmalar ortaya çıktığını belirtmektedir [Szokolay, 1970]. Çevresel tasarım stüdyolarının açılması hala ülkemiz mimari eğitiminde tepkilere sebep olmakta, aynı tutucu bakış açısı ve yenilikleri engellemeye yönelik yaklaşımlar devam etmektedir. Dünya literatürü ve eğitiminin bu kadar gerisinde kalmak, yeni nesil mimarların ve mimarinin gelişimini kısırlaştırmaktadır.

Şekil 1. Tasarım ve simülasyon bağlamı ilişkisi (Hui, 1998)

3. MİMARİ TASARIM EĞİTİMİ İÇİNDE TEORİK ve PRATİĞİN ENTEGRASYONU

İki alanın entegrasyonu sürecini, yani bilgi edinme ve uygulama deneyimini, Hardin ve Ledewitz stüdyolarındaki eğitim modellerinde uygulamaya çalışmışlardır. Hardin, Schön'ün 'reflection in action' modelini baz alarak, temel tasarım bilgilerini, tasarım süreci başlangıcında vermektedir. Öğrencilerin alışık olmadığı bu 'yaparak öğrenme' sistemi, stüdyoya kavram bağlamında bir netlik kazandırırken, bilgi edinme sürecinin de bilgi uygulama süreci içerisinde olmasını hedeflemiştir (Hardin, 1994). Ledewitz ise tasarım eğitiminde 3 önemli kriteri (1.becerilerin/öğretilerin geliştirilmesi, 2.mimari dilin öğrenilmesi, 3.probleme yaklaşma biçimi) öne çıkarmış, ve stüdyoda sadece bunların öğrenilmesini değil, bunların *aynı anda* öğrenilmesini hedeflemiştir. Bu noktaların birbirinden ayrılmasının olumsuz sonuçlar doğuracağını belirtmiş, ve bu yüzden stüdyoda yeni öğretim modelleri geliştirerek, entegrasyonun sağlanmaya çalışılmasını amaç edinmiştir (Ledewitz, 1985).

Bu entegrasyon içerisinde, tezin problemini oluşturan fiziksel çevre denetimi dersleri ve uygulamaları da çeşitli araştırmalarda yer almıştır. Tabb 'ın Texas A&M

Üniversitesinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda günümüz eğitim sistemi ile, yani fiziksel çevre denetimi dersleri ile stüdyo çalışmalarının ayrı olduğu sistemde, çevresel tasarım kriterlerinin tasarım dersleri ile entegrasyonunun çok zor olduğunu; teorik derslerin gereğinden fazla detaylı ve parça parça olması, stüdyoların ise çoğulcu ve kompleks gündemi nedeni ile ortak bir ilerlemenin kaydedilemediğini belirtmiştir (Tabb ve Rashed-Ali, 2006). Buna ek olarak, bu eğitim uygulamaları konularındaki sıkıntıları ve olası çözümleri dile getiren çalışmalar arasında Boyer, ‘entegre olabilmış’ stüdyoların varlığından ve etkinliğinden bahsetmektedir. Örnekleri arasında yer alan Lawrence Teknoloji Üniversitesi, yapı bilgisi ve bilgisayar destekli tasarım sürecini stüdyoya entegre etmek sürecinde önemli adımlar atmıştır (Boyer ve Mitgang, 1996).

3.1. Enerji etkin-ekolojik bina tasarımı kriterlerinin mimari tasarım eğitimine entegrasyonu

Giderek artan çevresel sorunlar bağlamında yapıyı çevrenin ele alınması ile birlikte, gelecek mimar nesillerini geliştirmek amacıyla mimarlık eğitiminde bu konuların gündeme alınması; ve *sürdürülebilir çevresel tasarım* konseptlerinin verimli bir şekilde tasarım eğitimi sürecine girmesi gerekmektedir (Tabb ve Rashed-Ali, 2006). Yeang ‘Designing with Nature’ adlı kitabında, mimari eğitiminin ‘ekoloji’ ve ‘çevresel biyoloji’ alanlarını kapsayacak şekilde yeniden ele alınması gerektiğini, ‘geleneksel’ bakış açısının ekolojik tasarım yaklaşımına göre yeniden revize edilmesini belirtmektedir (Yeang, 1995). Günümüzde halen çevresel tasarım sorunlarını önemsemeyen ‘konvansiyonel’ tasarım ağırlıklı eğitim sistemi benimsenmekte, bu konularda bilinçsiz mimarlar yetiştirmekte, ve teknolojiye ayak uydurabilecek uygun bir tavır sergilenmemektedir. Koester, tüm mimarlık eğitimi içerisinde yayılan tasarım eğitimi üzerine yaptığı çalışmaların sonunda, sürdürülebilirlik kavramının en iyi stüdyo tasarım eğitimi içeriklerini oluşturmak adına bir yöntem olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır (Koester, 2006).

Genel çerçevede dünya mimarlık okullarının ders programlarında ve felsefelerinde enerji-ekoloji konuları yerleştirilmekte, hatta fakülteleştirme artık mimarlığın alt dallardan biri olarak çevre bilimleri etrafında oluşturulmaktadır.

1993’te Melbourne Üniversitesi Mimarlık-Yapı ve Planlama Fakültesinde açılan ‘çevre programları’ disiplini ile birlikte multi-disipliner bilimsel bilginin tasarım sürecine bağlantısının sağlanması amaçlanmış, temel felsefi ve sosyal olgular gündeme getirilmiş, ve temel teknik bilginin *nasıl yapılacağı bilmek* (know-how) un yanında, *neden yapılacağı* (know-why), ve *ne yapılacağı* (know-what) da sorgulanmıştır (Radovic, 1998). Radovic’in bu alanda verdiği teorik eğitimin sonunda, ileride yapılacak çalışmalara ışık tutmak amacıyla sorguladığı asıl madde, ‘Çevresel Tasarım’ bağlamında tartışılan bu konuların ‘geleneksel’ mimarlık stüdyolarına nasıl entegre edileceğidir. Benzer şekilde K.K.T.C Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümünde yapılan çalışmalarda, 1997 yılından beri enerji-ekoloji alanında açılan dersler ile birlikte mimari tasarım stüdyolarında bu bilgilendirme ışığında proje çözümlenmeleri yapmasına yol açacak bir kurgu izlenmesi hedeflenmiştir. Lisans ve lisansüstü düzeyinde yer alan bu dersler grup çalışmaları, araştırma gezileri ve seminerlerle desteklenmiş, fakat henüz stüdyo kapsamında çalışılabilecek ortam oluşturulamamıştır.

Çevresel tasarım ve sürdürülebilirlik konulu, bilgi teknolojisi tabanlı derslerin (IT/web) çeşitli üniversitelerde uygulanmaya başlanmasıyla birlikte (Hensen ve ark., 1998) bu derslerin tasarım sürecine de (stüdyo) girdi sağlaması gündeme gelmiştir. Stüdyo eğitimi entegrasyonunda temel amaç ekolojik içeriklerin mimari tasarıma entegrasyonunu içeren harmanlanmış bir eğitim sistemi geliştirmek; sürdürülebilir mimari tasarım için ‘eğitim’i önemseyerek mimar adaylarına erken eğitim programları ile bilgi transferi yapmak ve bu bilinci tasarım süreçlerinde kullanabilecekleri şekilde aşılmasıdır. Stüdyoları destekleyen derslerde ise mimarlık öğrencilerine temel fizik kurallarını ve binaların temel davranışlarını öğretmek (Fuchs ve Simon, 1995), iklimsel tasarım, pasif tasarım ve kaynak verimliliği gibi konular ile eğitimin altyapısının oluşturulması amaçlanmıştır.

Roulet mimarlık öğrencilerini ekolojik mimarlık konularında bilinçlendirmek amacı ile 4 yıl süre ile École Polytechnique Fédérale de Lausanne’da bir çalıştay (workshop) yürütmüştür (Roulet, 2006). Mimari pratikte her zaman estetik-maliyet ile düşük enerji kullanımı-iyi iç ortam konforu arasında bir çekişme olduğunu, fakat son dönem örnekleriyle birlikte bu yargının çürütüldüğü belirtilmektedir. Bu anlamda yapılan çalıştayda öğrencilerin teorik derslerle birlikte tasarımlarını geliştirmeleri hedeflenmiş, ve eş zamanlı olarak sürdürülebilir mimarlığın tüm girdilerini kullanmaları sağlanmıştır.

Architectural Association/Londra’da uzun bir süredir yürütülen ve son dönemde revize edilen ‘Sürdürülebilir Çevresel Tasarım Stüdyosu’ mimarlık yüksek lisans programında, sürdürülebilir mimarlığın konsept ve analitik yaklaşımlarıyla, tasarım araştırmaları ve uygulamalarına *yaratıcı* bir olgu olarak katkı sağlaması hedeflenmiştir (Yannas, 2006). Bu bağlamda önemli çalışmalara imza atmış olan araştırmacılardan biri olan Yannas’ın, stüdyo eğitimi entegrasyonu ile ilgili çok önemli tespitleri bulunmaktadır. Master stüdyosu koordinatörü Yannas, proje çalışması ile diğer teorik ders bilgilerini entegre edecek bir formül olmadığını, bazı öğrencilerin iki süreci entegre ederek tasarımlarını geliştirirken bazılarının sonradan ekleme konseptleri benimsediğini belirtmiştir. Denenen farklı öğretim metodların sürecin hızlı/kolay veya üretken olmasını etkilemediğini, *zamanın* en kritik faktör olduğunu, dönem ortalarında ortalama giden projelerin, dönem sonunda yükselişe geçtiğini ve verilen emeğin karşılığını aldıklarını belirtmiştir. Bu çalışmadan çıkarılan ve oldukça önemsenmesi gereken asıl sonuç, zaman faktörünün iyi ve verimli bir şekilde kullanılmasıdır. Özellikle simülasyonlarda ‘modelleme’ evresi, yeni yetişen mimar adayları için çok zorlayıcı ve zaman alıcı bir nokta olabilmekte, sonuçta elde edilmesi gereken analizlere yeterince zaman kalmayabilmektedir.

Hamza ve Horne’un Northumbria Üniversitesinde yaptıkları çalışma, öğrencilerin tasarım sürecinde enerji korunumunu etkin bir şekilde sağlayabilmek için düşünme stratejilerini geliştirme amaçlıdır. Proje temelde 3 modül dersinin (1. tasarım stüdyosu, 2. yapı kabuğu ve çevre, 3. bilgisayar destekli görselleştirme ve 3D modelleme) entegrasyonunu sağlamaktadır (Hamza ve Horne, 2007). Dersler birbirini destekleyecek şekilde 1 yıl boyunca devam edecek şekilde kurgulanmıştır.

4. SONUÇ

Bu eğitimlerin verilmesi sırasında karşılaşılan güçlükler temelde birkaç başlık altında toplanmaktadır:

- Koester, bazı öğrencilerin değişik konsept ve kararlar alarak, iklim/arazi bazında sürdürülebilirlik fikirlerini geliştiremedikleri gözlemlenmiştir [Koester, 2006]. Sürdürülebilirlik kriterlerinin tasarıma sonradan eklenti bir konsept olarak girdi sağlaması bu sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır [Hand ve Hensen, 1995; Yannas, 2006]. Simülasyon programları bu entegrasyon sürecini hızlandırırsalar da, yeni başlayanların modelleme sürecinde gereğinden fazla vakit kaybetmeleri, analizlere de geç kalmalarına sebep olmaktadır.

- Bir diğer konu öğrencilerin dil konusunda çektikleri sıkıntılardır. Dile hakim olamamak iletişimi zorlaştırmakta, ve araştırmalarda sıkıntılara neden olmaktadır [Hensen ve ark., 1998]. Simülasyon yazılımı arayüz dillerinin genellikle İngilizce olduğu düşünüldüğünde, yabancı dilde okuma-yazma becerisi önem kazanmaktadır.

- En önemli bir başka sıkıntı ise öğrencilerin tasarım süreçleri ile ilgilidir. Öğrencilerin çizim alışkanlıkları ve yeteneklerinin getirdiği 2 boyutlu (plan veya kesit) düzlemde sürdürülen tasarım sürecinde, 3 boyutlu yapı formunun mekansallığı düşünülmemektedir [Koester, 2006]. Mimari tasarım eğitiminde 3 boyutlu düşünme yeteneğinin önemi, bu tezin kapsamında amaçlanan entegrasyon sürecinde de aynı ölçüde değer kazanmaktadır. 2 boyutlu olarak ifade edilen çizim ve sunum teknikleri ile 3 boyutlu düşünme yetenekleri arasında mekansal ve tasarımsal anlamda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu sıkıntılar mimari tasarım eğitimi alanında çalışma yapmayı ve geliştirmeyi zorlaştırmakta ve bu sorunlar çözülmeden ilerleme sağlama mümkün olamamaktadır.

Tüm bu araştırma sonucunda mimarlık eğitimi alanında, tasarım sürecinin geliştirilmesine yönelik simülasyon uygulamaları problem alanı olarak belirlenmiştir. Özellikle *sürecin* önemsendiği bu tez kapsamında, yapılan benzer mimari eğitim alanı entegrasyonu çalışmaları örnek alınarak, kalitatif ve kantitatif yöntemler uygulanarak çalışma yürütülmüştür. Bu yöntemler neticesinde elde edilen verilerle karşılaştırılan deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sonuçları, çalışmanın bir öncü çalışma oluşturması ve deneysel alan çalışması olarak mimari tasarım eğitimine katkı koyması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Adolphe, L.,1993, An integration system for Architectural Education: The Calin Project, Proceedings of the IBPSA Building Simulation '93 conference, Adelaide, Australia, 47-53

Akın, Ö., 1981, Teaching Architecture, M.C. Comerio, J.M. Chusid (Eds.), Proceedings of the 69th annual meeting of the Association of Collegiate Schools of Architecture, Washington D.C, ACSA Press,16-30

Al-Homoud, M. S., 2001. Computer aided building energy analysis techniques, Building and Environment, 36: 421-433

- Ataman, O., 1995. Building a computer aid for teaching architectural design concepts, L.N. Kalisperis, B. Kolarevic (Eds.), ACADIA 95 Proceedings, Seattle, WA, 187-208
- Beckley, R.,M., 1984. The studio is where a professional architect learns to make judgments, *Architectural Record*, 101-105
- Bennett, R.,D., 1988. Architectural Education, Ed. I.A. Wilkes, *Encyclopedia of Architecture: Design, Engineering and construction*, New York Wiley, 2: 271-281
- Boyer E.,L., Mitgang,L.,D., 1996. *Building Community: A new future for architecture education and practice*, Princeton, NJ: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 56
- Edwards, B., 1999 “Sustainable Architecture 2nd ed..”, Architectural Press, Oxford, 4-8
- Fuchs, H.U., Simon, M., 1995. Teaching building simulation with the help of general purpose dynamical modelling software, *Proceedings of the IBPSA Building Simulation '95 conference*, Madison, Wisconsin, USA, 362-369
- Hamza, N., Horne, M., 2007. Educating the designer: An operational model for visualizing low-energy architecture, *Building and Environment*, 42, 3841-3871
- Hand, J.W., Hensen, J.L.M., 1995. Recent experiences and developments in the training of simulationists, *Proceedings of the IBPSA Building Simulation '95 conference*, Madison, Wisconsin, USA, 346-353
- Hardin,M., 1994. An interactive model for beginning design education, *Proceedings of the 82nd annual meeting of the Association of Collegiate Schools of Architecture*, ACSA Press, Washington D.C, 187-191
- Hensen, J., Hraska, J.,Mallory-Hill, S., Rabenseifer, R., 1998. Introducing IT-based environmental simulation courses at Slovak technical universities, *Environmentally Friendly Cities*, *Proceedings of PLEA1998*, Lisbon,Portugal, 623-626
- Hui, S.C.M., 1998. Simulation Based Design Tools for Energy Efficient Buildings in Hong Kong, *Hong Kong papers in Design and Development*, 1: 40-46
- Koester, R.J., 2006. Centers for Regenerative Studies: Graduate Studio Experiences in Education for Sustainable Design, *Proceedings of PLEA2006*, Geneva, Switzerland, 1:659-664
- Ledewitz, S., 1985. Studio Teaching, *Journal of Architectural Education*, 38(2): 2-8
- Lima, M.A., “The establishment of bioclimatic design as a discipline” *Environmentally Friendly Cities*, *Proceedings of PLEA1998*, Lisbon, Portugal, 629-632 (1998).
- Meiss, P.V.; 1995. Design in a World of Permissiveness and Speed, *Architectural Education*, *Educating Architects*, eds. Pearce, M., Toy, M., Academy Editions, Great Britain, 110-115
- Olson, P.L., 2002. Ecological Design Education, Survey, Typology and Program Recommendations, *Doktora Tezi*, Arizona State University, Arizona/Usa, 7-8, 10-11
- Radovic, D., 1998. Ecophilosophy and education in architecture, *Environmentally Friendly Cities*, *Proceedings of PLEA1998*, Lisbon,Portugal, 627-628
- Roulet, C.A., 2006. Architectural Education for Sustainable Design, A Proposal for Improving Indoor Environment Quality, *Proceedings of PLEA2006*, Geneva, Switzerland , 1: 653-654

- Schön, D.,A., 1987. The Design Studio: An Exploration of its traditions and potential”, London: ROBA Pub. Ltd., 70
- Stitt, F.,A., 1999. Ecological Design Handbook, McGraw Hill, NY, 5-9, 19
- Tabb,P., Rashed-Ali, H., 2006. Architecture Unplugged: The Teaching of the Principles, Needs and Calculation Procedures for Sustainable Housing Design , Proceedings of PLEA2006, Geneva, Switzerland, 1: 623-628
- Tuschinski, M.G., 1995. Computer- Aided Training of Bioclimatic Architectural Design, experience with teachware for building performance prediction, Proceedings of the IBPSA Building Simulation '95 conference, Madison, Wisconsin,USA, 354-361
- Van der Ryn, Sim.,1996. Ecological Design, Washington D.C, Island Press, 26-28,
- Yannas, S., 2006. Learning Environment, Proceedings of PLEA2006, Geneva, Switzerland, 1:25-30
- Yannas, S., 2003. Towards Environmentally Responsive Architecture, PLEA 2003, Chile, 68
- Yeang, K., 1995. Designing with Nature, The Ecological Basis for Architectural Design, McGraw Hill, USA 1-16, 187-211

3. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 10.30-12.00

Malazgirt Salonu

Tasarım ve Stüdyo Eğitimi (1)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Şengül Öymen Gür

Doç. Dr. Aysu Akalın (Davetli Konuşmacı)
Mimari Tasarım Eğitiminde Maketin Önemi

Arş. Gör. Bilgehan Yılmaz Çakmak
*Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax)
Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması*

Yrd. Doç. Dr. Pınar Dinç
*Mimarlık Eğitiminde Mimari Programlama Bilgisinin Anlamı: Bir
Programlama Deneyimi*

Doç. Dr. Çiğdem Polatoğlu, Arş. Gör. Çiğdem Canbay Türkyılmaz
*Mimari Tasarım Eğitiminde Stüdyo Kültürü; Ytü-Mt3 Stüdyosu
Tasarım Etkinlikleri*

Öğr. Gör. Dr. Mustafa Haluk Zelef, Emekli Öğr. Gör. Dr. Nihal
Bursa, Arş. Gör. Fatma Zehra Çakıcı
Mimarlık Eğitiminde Temsil Yöntemleri Üzerine Bir Deneme: 'Evler'

MİMARİ TASARIM EĞİTİMİNDE MAKETİN ÖNEMİ 'Eskiz-Düşünsel' Model ve 'Fiziksel' Model

AYSU AKALIN¹¹

ÖZET

Tasarım stüdyosu mimarlık eğitiminin kalbidir. Stüdyo ortamı geleceğin mimarlarının yoğrulduğu ve yaratıcı kurgunun ve diyalogun kurulduğu yerdir. Bu makale 'stüdyo-tabanlı öğrenme'de öğrencinin problem çözme kapasitesi ve yaratıcılık yeteneği ile ilişkili olarak tasarım araçlarının, özellikle 'eskiz-düşünsel' ve 'fiziksel' katı modellerin (maket) önemini tartışmaktadır. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde uygulanmakta olan 'düşey tasarım atölyesi' modeli içerisinde yürütülmekte olan stüdyo sisteminden örnekler verilecektir.

ABSTRACT

The design studio is the heart of architectural education. It is where future architects are moulded and the main forum for creative exploration, interaction and assimilation. This article argues for a 'studio-based learning' approach in terms of the impact of design tools, especially conceptual and concrete modelling, on the creativity and problem-solving capabilities of a student. The implementation of a 'vertical design studio' model at Gazi University Department of Architecture is reported with examples of students' works.

Anahtar Kelimeler: Eskiz-düşünsel model, Fiziksel model, Düşey tasarım atölyesi

1. GİRİŞ: Yaratıcılık ve 'Eskiz-Düşünsel' & 'Fiziksel' Modelleme

Yaratıcılık olmayan bir şeyi hayal edebilme, herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni olanı ortaya koyabilme becerisidir. Yaratıcı düşünme, bilgide problemleri ve boşlukları görme, fikir ve hipotezleri geliştirme, özgün fikir üretimi, fikirler

¹¹ Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ANKARA

arasındaki ilişkiyi görme, düşünce parametrelerini geliştirerek yeni bileşimler elde etmek, sonuç olarak bir tasarım ve öngörü yaklaşımıdır. Bu özgün ve değerli olan fikirlerin üretilmesi bir sanattır (Sternberg & Lubart 1999, Boden 1999). Bu tanım farklı tartışmalara zemin hazırlar; sokaktaki insan için yaratıcılık mistik bir aktivite iken, Schank (1986) bunu mekanik bir durum olarak görür. Her iki durumda da yaratıcılık ‘görsel düşünme’, belli insanlar tarafından başarılabilen bir eylem, kişiye özel duyum becerisi olarak görülür. Burada ‘görsel düşünme’ kişisel olarak bireyin düşünme ve görme yeteneği ile ilişkilidir (Akalin & Sezal 2009). Bu düşünme kabiliyeti; imajları yakalama, hafızada saklama ve bunların fikir oluşturmada kullanılması şeklinde tarif edilebilir. Schmitt (1999)’in de ifade ettiği gibi bu süreçte ‘bilgi’ düşüncede, sanal olarak beyinde var olan ve işlenmeyi, inşa edilmeyi bekleyen ham maddedir. Bu inşa sürecinde etaplar iç içedir;

- √ Problemlerle ilgili bilgi toplanır,
- √ Problemlere odaklanılır,
- √ Ani zihinsel kavrama gerçekleşir,
- √ Sonuca ulaşmak için çözüme yoğunlaşılır
- √ Ürün için uygulamaya geçilir

Tasarlama olayının, sadece yaratıcı süreç içinde yer alan bir eylem olmaması, aynı zamanda herhangi bir nesnenin veya biçimin nasıl olacağına karar verebilmek için zihinsel süreç diye tanımlanması, mimarlık eğitiminin, öğretilebilir yetenekleri de hedef alan bir anlayışa hizmet etmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu öğretilebilir yetenekler şunlardır:

- √ Nasıl yapıldığını göstererek, çok sayıda alıştırmayı yaptırarak edinilebilen beceriler: serbest el çizim, maket, v.b.
- √ İyi ve kötü örneklerin gösterilmesiyle aktarılabilen değerler: ‘uyum’, ‘yakışma’ gibi tanımlanması güç, yargı değerleri,
- √ Ders dinleyerek, kitaptan okuyarak edinilebilen olgusal bilgilerin tümü: tuğlaya, kirişe, bina maliyeti ya da yapımına ilişkin, (Rittel 1973).

Bazı araştırmacılar yaratıcılığı bir sezgi süreci olarak benimsemiş, kimisi ölçüm ve kişilik üzerinde durmuştur. Cross (1990) ‘tasarlama yeteneği’ni doğal bir kabiliyet olarak görmüş ve psikolog Howard Gardner (1983: 134) bu yeteneğin nasıl geliştirilebileceği sorusunu sormuştur. Schmitt’in (1988) tarif ettiği şekliyle; mimari fikirler zihinde doğarlar ve mimarlık yaratıcılığın fiziksel ürünüdür. Tasarımcı çözüm üzerine çalıştıkça, zihinde tasarıma ilişkin soyut resimler oluşmaktadır. Archer & Roberts (1992: 3)’ün de bahsettiği gibi tasarım aktivitesi her zaman bilinmeyen ile mücadele vererek problem odaklı çaba sarfetmektir.

Tasarımcılar tasarım sürecinin ilk safhalarında önemli ve kesin kararlar alırken, genel olarak belli belirsiz geniş kavramlar kullanırlar. Önemli kararların verildiği bu aşama duymusal bilginin kavrandığı, mekânsal ve sunumsal olarak bu bilginin inşa edildiği ‘bilişsel modelleme’ olarak bilinir (Roberts *et al.* 1992). Tasarımcının zihnindeki fikirlerin, şemaların belli bir kalıba girmesi imkânsızdır. Bu şemalar ayarlanabilir, değerlendirilebilir ve sürekli olarak algılanan istekler ile

karşılaştırılabilir. Bu durum ‘görsel düşünme’nin başka bir deyişle bilişsel model’in sunumu olarak görülebilir. Archer (1980, 1982) bilişsel modellemeyi, düşüncelerin ‘zihin gözü’ ile üretilmesi (el ile üretilmesi) olarak tanımlarken katı modelleme ise bunun dışavurumu yani somutlaştırılması olarak tanımlanmıştır. Tasarımcılar, tasarımlarını algılanabilir resimler haline getirmek için, katı kütlelerle oluşturulmuş fiziksel modeller, yani maketler de kullanmaktadır. Bu zihindeki resmin görselleştirilmesinin ötesinde, tasarımla doğrudan bir iletişimin sağlanmasına da imkân sunar. Davies & Elmer (2001) fiziksel modelin hem tasarlayanın kendisini anlamasına, hem de başkaları ile iletişim kurmasında yardımcı olacağını iddia eder. ‘Tasarım’ terim olarak fikirlerin modellenmiş biçimlere dönüşümü olarak tanımlandığından beri Modelleme ve Tasarım birbirine bağlı terimlerdir. (Akalin & Sezal, 2009) ve her modelin temel görevi tasarım fikri geliştirmektir. Baynes (1992) üç çeşit model önerir: ikonik modeller (skeçler, kart modeller, v.b.), analog modeller (bilgisayar simülasyonları, v.b.) ve sembolik modeller (matematiksel modeller, v.b.). Sparkes (1992) ise farklı bir gruplama yapar: fiziksel modeller, resim ve çizimler, ve matematiksel modeller. Bu çalışma ise katı modellemeyi; ‘eskiz-düşünsel’ ve ‘fiziksel’ olmak üzere ikiye ayırarak inceler ve örnekler. Burada eskiz-düşünsel katı model ile anlatılmak istenen, zihinde görsel düşünme sonucu oluşan bilişsel modelin aktarıldığı çalışma modelidir (maket). Bu model; tasarımın üç boyutlu somut gerçeklik olarak varlığını hissettirdiği ilk halidir. Başka bir deyişle düşüncenin iki boyutlu kağıt üzerine aktarıldığı skeç eskizlerden bir sonraki adımdır. Stüdyo tabanlı eğitimde, yaratıcı süreçte modelleme temel tasarım aracı olarak ele alınarak ‘Düşey Tasarım Atölyesi’ kurgusunda Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde üç boyutlu katı modelin bilişsel süreçte önemli bir araç olduğu tartışılacaktır.

2. GAZİ ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ’NDE ‘DÜŞEY TASARIM ATÖLYESİ’

Geleneksel olarak mimari tasarım ‘proje tabanlı atölye’ mantığında yürütülmektedir. Tasarım stüdyosu adeta öğrencinin tartıştığı, iletişim kurduğu bir ortamdır. Bu ortamda tasarımı yaratıcı bir süreç olarak gördüğümüzde; öğrenciler eleştirel gözle görmeyi, eleştirilere yanıt vermeyi ve iletişim kurmayı öğrenirler. Öğrenciler fikir öne sürer, geliştirir, karar verir ve sonuca ulaşırlar.

Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü tasarım atölyeleri dört aşamalıdır.

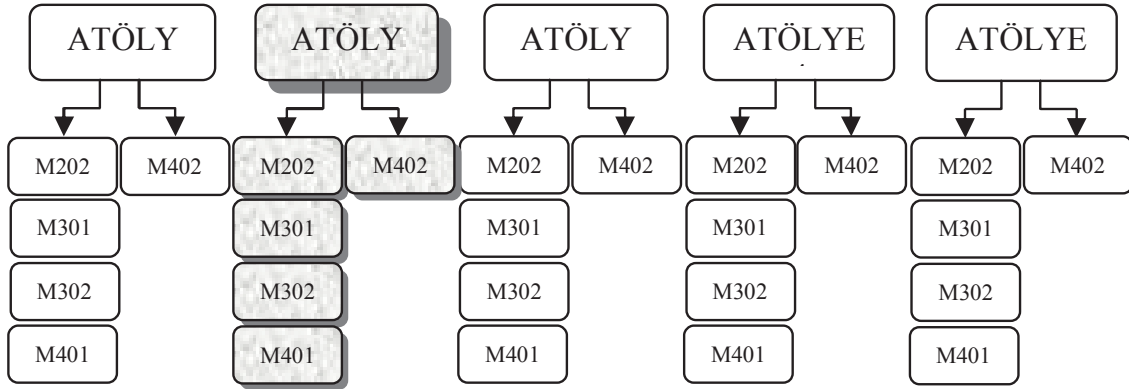
1. M101 ve M102 Temel Tasarım Dersi
2. M201 Mimari Proje dersi
3. M202, M301, M302, M401 Mimari Proje dersleri
4. M402 Diploma Projesi

√ Bunlardan ilk iki kademe yatay tasarım atölyesi kurgusundadır. Diğer bir deyişle aynı sınıf içerisinde aynı sınıf ve seviyede öğrenciler mevcuttur.

√ 3. aşama düzey tasarım atölyesidir. Bunun anlamı toplam 5 adet tasarım Atölyesi içerisinde, bu 3. aşamada yer alan Mimari Proje dersleri öğrencileri bulunmaktadır. Her bir tasarım atölyesinde M202, M301, M302, M401 Mimari Proje dersleri öğrencileri vardır. Bunlardan M202 ikinci sınıf öğrencileri, M301 ve M302 üçüncü sınıf öğrencileri ve son olarak M401 dördüncü sınıf öğrencilerini ifade etmektedir. Atölyelerin konu ve arsaları birbirine benzememekte, böylece her atölye öğrenciye farklı bir alternatif sunmaktadır. Bu 3. aşamanın genel kuralı; öğrenci aynı tasarım atölyesini üst üste iki dönem seçmemektedir. Böylece bir dönemde, toplam 14 haftalık (haftada 4 saat x 2 gün=8 saat) bir eğitimle öğrencilere farklı atölye disiplinlerini tanımaları için fırsat tanınmış olur (Şekil 1).

√ Son olarak 4. aşama, mezuniyet aşamasında olan öğrencileri ifade etmektedir. Buradaki diploma öğrencileri dönem başında her 5 atölyeye eşit olarak dağıtılır (Şekil 1). Her atölyenin konu ve arsası aynıdır. Dönem içerisinde atölyeler tarafından bağımsız bir şekilde 4 adet jüri yapılır. Dönem sonunda tüm atölye eğitici ve öğrencilerinin katıldığı açık bir jüri gerçekleştirilir. Her atölye bağımsız bir şekilde notlarını verir ve tüm atölyelerin notlarının ortalaması alınarak geçme notu belirlenir.

Bu yazıda 3. aşama öğrencileri için Atölye 2 grubunun çalışma prensipleri bazı proje çalışmaları ile birlikte verilecektir.

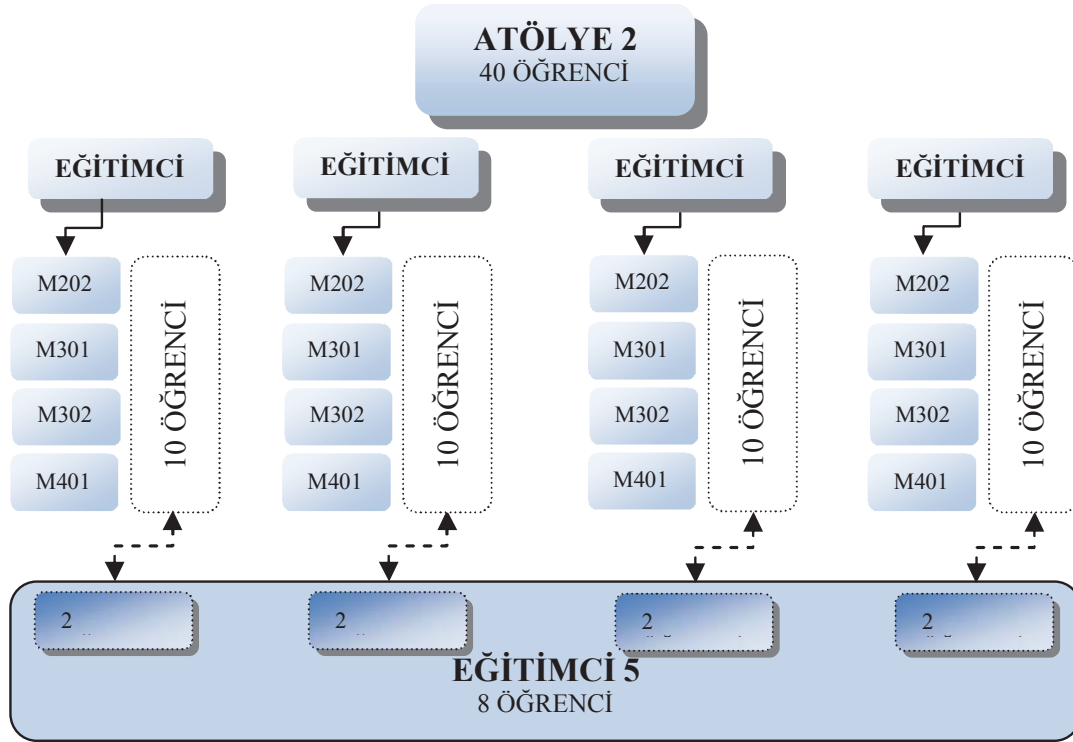
Şekil 1 Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Proje Atölyeleri Kurgusu

Yukarıda da belirtildiği gibi her dönem her atölyede toplam 4 adet öğrenci grubu yer almaktadır (M202, M301, M302, M401). Atölye 2 proje grubu, prensip olarak bir ana tema etrafında toplanan konu başlıklarını öğrenci gruplarına en basitten en karmaşığa doğru programlayarak vermeye çalışır. Tschumi (1994) in de belirttiği gibi programı olmayan bir mimarlık olamaz ve programın hazırlanması için en zor taraftır. Her program tematik fikirler yüklüdür; barınma, rekreasyon-spor, eğlence-dinlenme, v.b. Genel olarak ilk 4 hafta tüm grupların konuyu vaziyet planı anlamında çalışmaları beklenir. Daha sonraki süreçte öğrenciler tasarladıkları vaziyet planında kendi konularına odaklanırlar.

Atölye 2 proje grubu, 1 adet tam zamanlı ve 4 adet yarı zamanlı (proje deneyimi olan ulusal yarışmalarda bir isim yapmış) eğitmenlerden oluşmaktadır. Bu toplam 5 adet eğitmenden bir tanesi hariç diğerleri dönem sonuna kadar kendi öğrenci grubu

ile çalışırken, atölyede sadece bir hoca her ders, her gruptan 2'şer öğrenciye bakar. Eğitimcilerin öğrenci grupları dönem başında dikkatli bir şekilde oluşturulur ve her hocanın grubunda 4 ayrı proje grubundan öğrenci olmasına dikkat edilir. Bu düşey atölye sistemindeki karma gruplar, gruplar arası iletişime olanak tanır. Bu sistemde küçük sınıfların büyüklerden farklı tasarım yaklaşımlarını öğrenebilecekleri fikri hâkim olsa da, bazı durumlarda 2. sınıf öğrencilerinin 4. sınıflardan daha başarılı olduğu ve bunun üst sınıfları motive ettiği de söylenebilir (Şekil 2).

Bir dönemdeki 14 haftalık eğitim sürecinde toplam 3 adet jüri yapılır. Dönem sonu final jürisinde tüm hocalar atölyedeki tüm proje çalışmalarına bu şekilde hâkim olabilirler. Dönem sonunda her eğitimci kendi notunu vererek ortalamaya katılmakla birlikte, grup eğitimcinin öğrenci hakkındaki görüşüne önem verilir ve eğitimcinin; öğrencinin derse katılımı, araştırma, algılama becerisi, projesindeki fikre hakimiyeti, v.b. görüşlerine önem verilir.

Şekil 2 Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Atölye 2 Kurgusu

Atölye 2 kurgusu içerisinde toplam 14 haftalık eğitim sürecini dört aşamalı olarak görebiliriz.

√ İlk aşama Hazırlık olarak görülebilir. Bu aşamada çalışma alanı detaylı bir araştırma ile anlaşılmasına çalışılır ve fiziksel olarak tüm değerleri ile (yapılar, eğriler, yeşil alanlar, v.b.) modellenir. Program öğrenciye verilmekle birlikte, tartışmaya ve öğrencinin katılımına açık bırakılır. Bu ilk dönemde atölye hocaları tarafından sunuşlar yapılır. Bu sunuşlar; konu ile ilgili örneklerin gösterimi yanısıra arazi kullanımına yönelik projeler, geçmiş dönem atölye çalışma metodunu anlatan örnekleri de içerir.

√ Final aşamasına ulaşmadan 2 Aşama yer alır. Bunlardan Aşama 1: skeçler ve düşünsel modellerle temanın tartışıldığı bir süreçtir. Aşama 2: eskizler ve tüm programın aktarıldığı somut fiziksel modelin çalışıldığı süreçtir.

Tasarımın ilk haftalarında öğrenciler eskiz-düşünsel modellerle çalışmaya teşvik edilir. Bu eskiz-düşünsel modeller eklenip çıkartılabilir şekilde çalışıldığı için fikrin olgunlaşmasında temel araç olarak görülür. Bu aşamada kullanılan malzemenin niteliği önem kazanır. Bu malzemeler genellikle oluklu mukavva, kil, düz/oluklu fon kağıdı, makarna, kafes teli, v.b.dir. Genel olarak öğrenciler malzeme ve renk seçiminde özgür bırakılır, fakat çalışılmış örnekler kendilerine gösterilerek olabilecek seçenekler kendilerine hatırlatılır. Genel olarak kil ile çalışma cesaretine sahip öğrenci oldukça az olmakla beraber sonuç ürün şaşırtıcı olabilmektedir (Şekil 3). İlginç bir şekilde bazı öğrencileri mukavvayı da kil esnekliğinde kullanabildikleri görülmüştür (Şekil 4).

Şekil 3 M402 Esra Çanakkale, Dikmen Ankara Güzel Sanatlar Lisesi

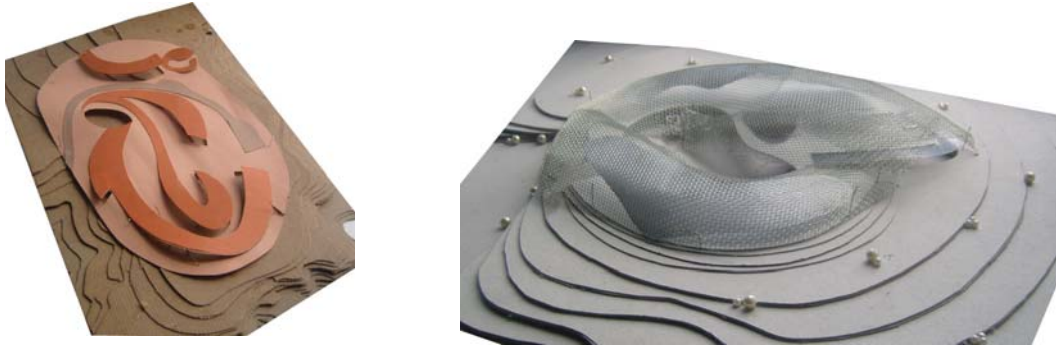
Şekil 4 M401 Ceyda Gün, İstanbul Haliç Kıyısında Yaşam Merkezi ve Kent Park

İlk aşamadan başlamak üzere sadece program değil verilen alanın uygunluğu, arsa ve yakın çevre verileri de tartışmaya dâhil edilir. Farklı proje gruplarına, konuların genel bir tema etrafında verilmesi düşey atölye sisteminde bu tartışma ortamını katılımcı kılar. Örneğin; Mimarlık Kampüsü (M401), Kütüphane (M302), Kız/Erkek Öğrenci Yurdu (M301) ve Personel çocukları için Anaokulu (M202) programı bütünlüğü içinde tüm gruplar verilen Gölbaşı Gazi Kampüsü içerisinde tüm program başlıklarını yerleştirmekle yükümlüdürler. Gruplararası diyalogu ve öğrenmeyi teşvik eden bu yaklaşımda bazen M202 nolu 2. Sınıf Mimari Proje dersini alan öğrencilerin M401 grubunda yer alan 4. Sınıf öğrencilerinden daha

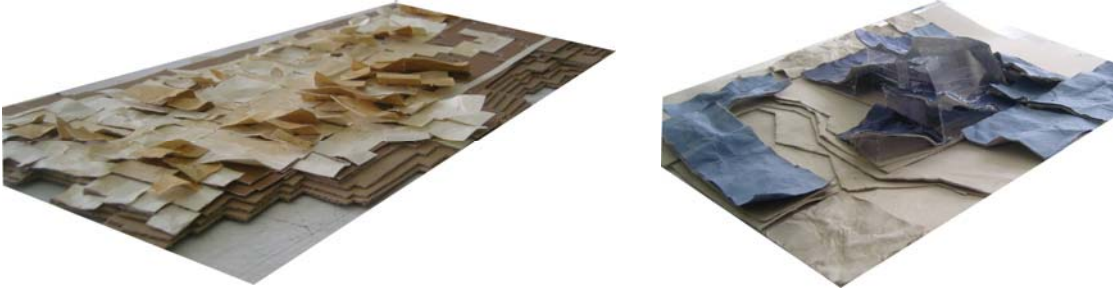
başarılı oldukları görülmüştür. Bu üstünlük eskiz-düşünsel model aşamasından, fiziksel modelin kurumuna kadar devam etmiştir. (Şekil 5)

M202 Ayşegül Tetik, Anaokulu

M202 Meltem Çetiner, Anaokulu

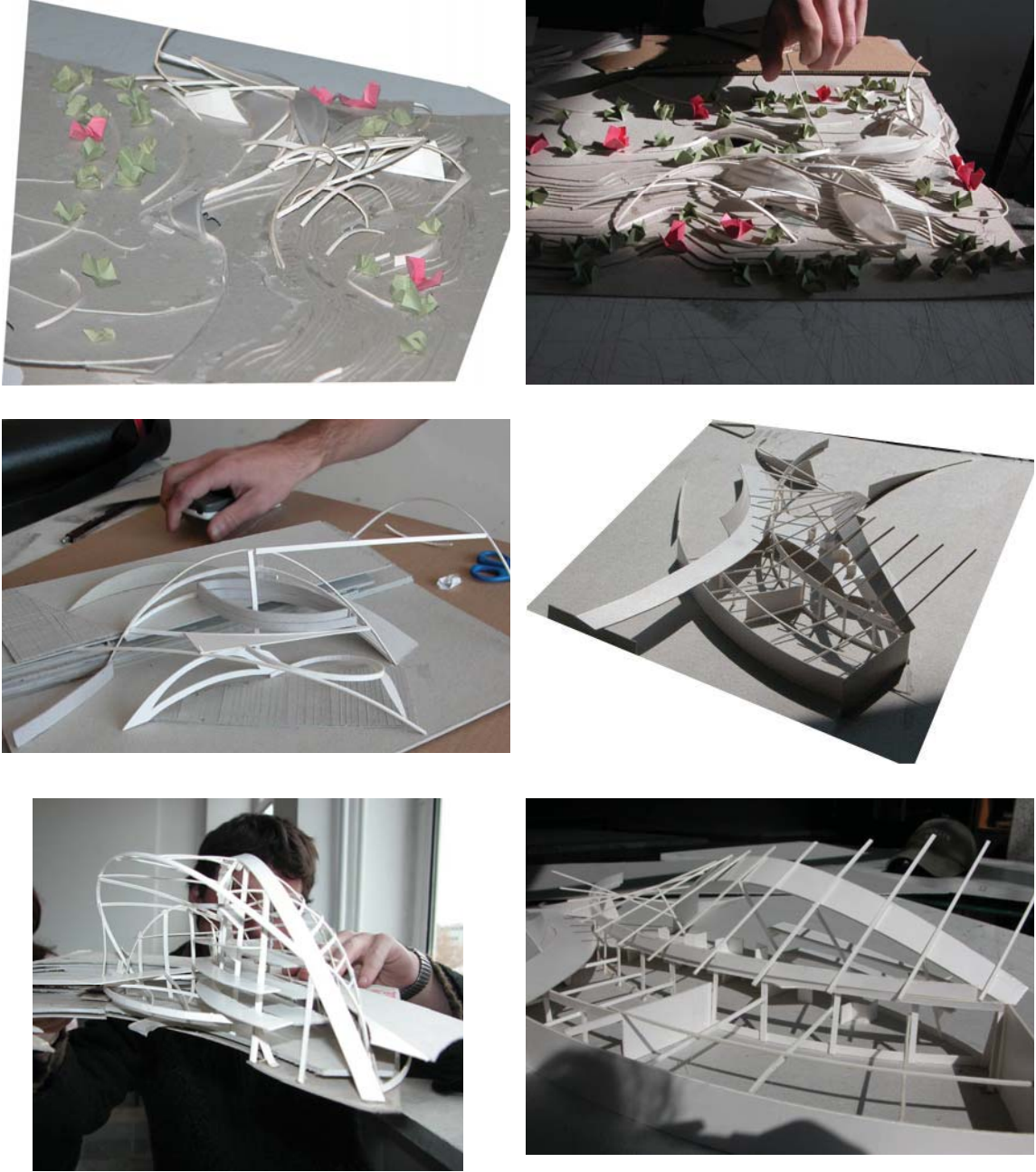

M302 Ayşe Gökçe Yücel, Kütüphane

Şekil 3 Mimari Proje Dersi, Gazi Üniversitesi Gölbaşı Kampüsü çalışmaları

3. DEĞERLENDİRME

Mimarlık öğrencilerinin yaşadıkları çevreyi gözlemleyerek deneyimlenmeleri beklenir. Çoğu öğrenciler geldikleri eğitim sisteminin de etkisiyle mekânı üç boyutlu algılama, anlama güçlüğü çekmektedirler. Öğrenciler bazen ünlü mimarların yapılarındaki tavrı, öğretmenlerini veya onların gösterdikleri örnekleri veya üst sınıf öğrencilerin çalışmalarını taklit ederek tasarım yapmayı öğrenirler. Fakat her öğrencinin kendi metodunu geliştirerek bu mücadelede yer alması beklenir.

Şekil 6 M302 Ekrem Güzel, Gazi Üniv. Gölbaşı Kampüsü Kız/Erkek Öğrenci Yurdu

Richens (1994) ın da tarif ettiği gibi tasarım stüdyosunda iki tür öğrenci profili vardır; ‘rutin üreten’ ve ‘yaratıcı, özgün fikri yakalama kabiliyeti olan’. İlk grup zayıf tasarım kabiliyeti olan ve var olan çözümü tekrar eden öğrenci profilini ifade eder. İkinci tanım ise becerilerini kullanarak özgün olanı yakalama riskini göze alan öğrencilerdir. Bu öğrenciler kültürel birikimleri ve araştırma kabiliyetlerini birleştirerek sonuca ulaşırlar. İki öğrenci profili arasında algılama anlamında oldukça büyük farklılık vardır. Algılama, hayal etme ve modelleme belirli bir sırada gerçekleşir ve tasarım atölyesi bunun tartışıldığı yerdir. Modelleme zihinde geliştirilen ön fikrin somut hale dönüştüğü ve tartışmaya olanak tanıyan bir araçtır.

Bu nedenle öğrencilerin nasıl ve ne ile tasarım yaptıkları önem kazanır. Tasarımın algılanışında tasarım aracının önemi büyüktür. Eğitim için kısa zamanda anlatılmak istenen fikre ulaşmak önemli bir gerekliliktir. Atölye 2 de düşünsel ve fiziksel maketlerin kullanımı ile öğrenci-öğretmen arasında diyalogun kurulabildiğine ve özgün fikirlerin yakalandığına inanılmaktadır. Gerek düşünsel fikrin ifadesinde, gerekse de sonuç ürünün anlatımında modelleme tasarımın kaçınılmaz aracı olarak görülmelidir.

KAYNAKLAR

- Akalin, A. & Sezal, İ. 2009. 'The Importance of Conceptual and Concrete Modelling in Architectural Design Education. *International Journal of Art and Design Education*, vol:28 (1), ss. 14-24.
- Archer, B. 1980. The mind's eye: not so much seeing as thinking, *Designer*, Vol. 8, (9), ss. 8-9.
- Archer, B. 1982. Cognitive modeling, rational thinking, language, designerly thinking and imaging, Internal Paper, Department of Design Research. London: Royal College of Art.
- Archer, B. & Roberts, P. 1992. Design and technological awareness in education, in P. Roberts, B. Archer & K. Baynes [Eds], *Modelling: The Language of Designing*, Design Occasional Paper No. 1. Loughborough: University of Technology, Dept. of Design and Technology.
- Baynes, K. 1992. The ethics of representation, in P. Roberts, B. Archer & K. Baynes [Eds] *Modelling: The Language of Designing*, Design Occasional Paper No. 1. Loughborough: University of Technology, Department of Design and Technology
- Boden, M. A. 1999. Computer Models of Creativity, in R. J. Sternberg [Ed.] *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, ss. 351-72.
- Cross, N. 1990. The Nature and Nurture of Design Ability, *Design Studies* 11, ss.127-140.
- Davies, T. & Elmer, R. 2001. Learning in design and technology: the impact of social and cultural influences on modelling, *Journal of Technology and Design Education*, Vol. 11(2), ss. 163-80
- Gardner, H. 1983. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, Heinemann, London.
- Ritchens, P. 1994. Does knowledge really help? CAD Research at the Martin Centre, in G. Carrara & Y. E. Kalay [Eds] *Knowledge Based Computer Aided Architectural Design*. London: Elsevier
- Rittel, H.& Weber, M. 1973. Dilemmas in a General Theory of Planning, *Policy Sciences* 4, ss. 155-159.
- Roberts, P., Archer, B. & Baynes, K. 1992. *Modelling the Language of Designing*, Design, Occasional Paper No. 1. Loughborough: University of Technology, Dept. of Design and Technology.
- Schank, R. C. 1986. *Explanation Patterns: Understanding Mechanically and Creatively*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Schmitt, G. 1988. *Microcomputer Aided Design: For Architects and Designers*. New York: Wiley
- Schmitt, N. G. 1999. *Information Architecture: Basis and Future of CAAD*. Berlin: Birkhauser
- Sparkes, J. 1992. Modelling, in R. McCormick, C. Newey & J. Sparkes [Eds] *Technology for Technology Education*. Wokingham: Adison-Wesley and Open University
- Sternberg, R. J. & Lubart, T. I. 1999. The concept of creativity: prospects and paradigms, in R. J. Sternberg [Ed.] *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, ss.3–15.
- Tschumi. B. 1994. *Architecture and Disjunction*. London: MIT Press

SAYISAL ANALİZ YÖNTEMLERİNDEN MEKANSAL DİZİN (SPACE SYNTAX) YÖNTEMİNİN MİMARİ TASARIM EĞİTİMİNDE KULLANILMASI

BİLGEHAN YILMAZ ÇAKMAK¹²

ÖZET

Mekanı anlamak, onu katmanlarına ayırarak görebilmek, mekanı oluşturan öğeleri ayrıştırabilmek ve mekanın ortaya çıkış amacını anlayabilmekle mümkündür. Mekanı anlamak için sadece fiziksel bileşenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini çözmek yeterli değildir. Aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kavramsal bileşenlerle, fiziksel bileşenlerin ilişkisini çözümlenerek mekanı anlamlandırabiliriz.

Mimarlık eğitiminde mekanı tanımlamak için işlevsel, biçimsel, mekansal veya kurgusal analizler yapılmaktadır. Bunlar fonksiyon, kullanım ve strüktür analizleri, mekan özelliklerine ait ilişkiler analizi, yükseklik ve görsel algılama analizleri gibi 2 ve 3 boyutlu analizlerdir. Geleneksel tasarım sürecinin analizlerden sonra gelen somutlaştırma adımı ise perspektif eskizler ve maket gibi araçlar kullanılmaktadır. Artık günümüzde daha farklı boyutlarda analizlere ve araçlara gereksinim duyulmaktadır. Sayısal analiz yöntemleri ve algoritmik düşünce bu gereksinimlere cevap olabilecek, fiziksel mekanın sosyal altyapısının görülmesini sağlayacak ve sonsuz alternatiflere ulaşılabilecek yeni tasarımlara veri hazırlayacak süreci oluşturan yöntemlerdir.

Bu çalışmada mekan analiz yöntemlerinden morfolojik analiz yöntemleri içinde olan mekansal dizin yönteminin tanımlanması ve stüdyo derslerinde ve mimarlık eğitiminde sayısal analiz yöntemlerinin katkıları anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mekan Analizi, Morfolojik Analiz, Mekansal DizİN, Mimarlık Eğitimi

ABSTRACT

Understanding the space and seeing it with its layers is possible by decomposing elements of space and understanding the aim of revieve of space. It is not enough to explain the meaning of space just by solving the relations of its physical

¹² Arş.Gör. Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü, KONYA

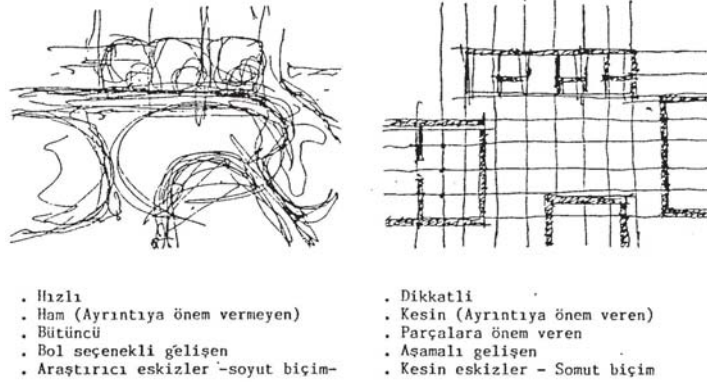
elements but also solving the relation of social and economical elements with physical elements. In architectural education we make functional, spatial and configurational analyses to define the space. These are relational analyses as function, usage and structure and 2 and 3 dimension analyses as visual perception and height. In concreation step after the traditional design proses, we use perspective analyses and modelling. But nowadays we need different analyses and different design equipments. Digital analysing models and algorithmical sight is an answer to solve the social meaning of physical space and serving data to alternative design parametres. In this study we will explain the “space syntax” method which is in morphological analyses and also spatial analyses methods. And also will be explained the advantages of digital analyse methods in studios in architectural educaiton.

1. GİRİŞ

1.1. Tasarım Kavramı

Tasarım bilişsel bir aktivite olarak ele alındığında, tasarımcının nasıl düşündüğüne dair sorular akla gelmektedir ve bu durum, tasarımı sosyolojik, psikolojik, kültürel, eğitimsel araştırmalar gibi bir çok bilimsel çalışmanın konusu yapıp disiplinler-arası ilişkilerin ürünü haline getirmektedir. Çizelge de bahsedilen tasarım bileşenleri birbirini kapsayan, biri diğerini doğuran, aralarında sebep-sonuç ilişkileri bulunan bir bütün içerisinde tasarımı meydana getirmektedir (Turan 2009).

Tasarım üzerindeki araştırmalardan çıkarılan genel kanı tasarımda iki tür düşünme biçimi olduğudur. Uraz T.U. 1993, tasarımda bu düşünme biçimlerini: “...birincisi hızlı, detaylara inmeyen, bütüncü ve bol seçenekli özellikler gösterirken, ikincisi temkinli, detaycı, parçalara yönelik ve aşamalı gelişen bir düşünme faaliyetidir” olarak tanımlamış ve bunları sezgisel, buluş yapan düşünce (yanal düşünme), algoritmik, akıl yürütme (doğrusal düşünme) başlıkları altında açıklamıştır.

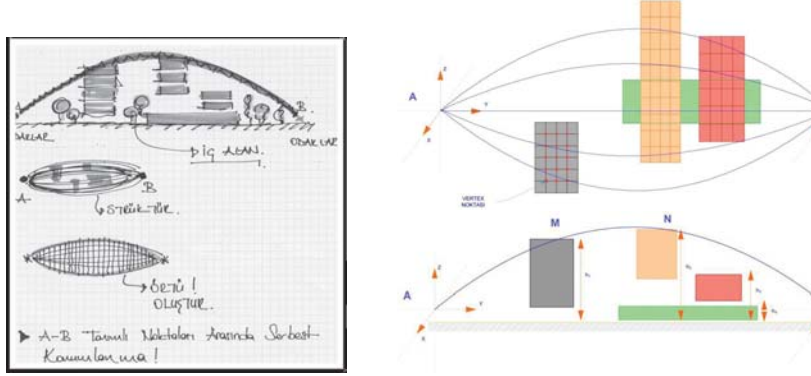

Şekil 1: Sezgisel ve algoritmik tasarımcı düşünce yaklaşımları (Uraz 1993)

Algoritmik Yaklaşım: Bilinç ve mantığa ağırlık veren analitik ve adımsal tümevarımcı yaklaşım biçimidir. Bu yaklaşımda tasarımcı, detaycı, parçalara önem veren, aşamalı ve temkinli tutumdadır (Yıldırım 2002).

Algoritmalar, tek bir sonucu olan matematik denklemlerin tekrarıdır. Parametreleri sabit algoritmanın sonucu tektir. Parametreleri devamlı değiştirerek veya tasarım konsepti içinde belli değerler arasında bilgisayarın gelişi güzel seçmesine izin

verilerek ortaya aynı tektonikte sayısız ürün elde edilebilir. Sonuç ürünlerin tektoniği algoritmanın kendisi olmaktadır. Algoritmik düşünce sisteminin kendine has bir semantiği vardır. Mimarlık disiplininde de fikir soyutlamaları ve doğal dillerden farklı kullandığı bir semantiği vardır. Mimarlar tasarım, çizim ve sunum aşamalarında soyutlamayı fazlasıyla kullanır. Bu soyutlama, mimarlığın kendini kodlamasıdır (Çıtık 2008).

Şekil 2: Tasarım için ilk eskiz ve analitik soyutlama (Çıtık 2008)

Sezgisel Yaklaşım: Bilinçaltı ve duygulara ağırlık veren holistik tümdengelimci yaklaşım biçimidir. Sezgisel yaklaşımı benimseyen tasarımcı, hızlı, detaylara önem vermeyen, bütüncül ve çok alternatifli fikir üreten yapıdadır (Yıldırım 2002). Sezgisel ve algoritmik tasarlama metodları niteliklerine göre şöyle sıralanmaktadır.

1. Tasvir edici (Descriptive) metot.	9. Şans metodu
2. Akli (Apriory) metot	10. Algoritmik metot
3. Deyimsel (metaphor) metot	11. Heuristik metot
4. Diyalektik metot	12. Oransal (ratio) metot
5. Sentetik metot	13. Mantık metodu
6. Tümevarım (Endüksiyon) metodu	14. Benzetme (Anoloji) metodu
7. Tümdengelim (Dedüksiyon) metodu	15. Biçimsel (İkonik) metod
8. Analitik metot	16. Normatif (kanonik) metot.

Tasarlama Metodları (Bayazıt 1994)

Çalışmada örnek alınan Mekansal Dizin (Space Syntax) yöntemi, tasarımda düşünce biçimine göre “algoritmik” teknikler arasında yer almaktadır. Tasarlama metodlarına göre ise, mevcut ürünleri analiz ederek bulgular elde etmesi bağlamında “Tümdengelim (Dedüksiyon)” metodu içinde yer almaktadır.

2. MİMARİ TASARIM EĞİTİMİNDE BİLGİSAYARLA TASARIM ORTAMI

Farklı tasarımları gerçekleştirmek, uygulamak ve yeni tasarımlar için alterantifler üretmek isteği 20.yy ın ikinci yarısından itibaren çok hızlı gelişim gösteren bir olgu olmuştur. Sadece mimarlıkta değil tüm disiplinlerde önemli bir çözüm ve karar aracı olarak bilgisayarlar ve yazılımlar kullanılmış, yeni bakış açıları üretilmesi

sağlanmıştır. Kullanıcıların mekandan beklentileri artmış ve mimar ve diğer mühendislerle beraber mimari tasarım sürecine dahil olmaya başlamıştır. Bu nedenlerle tasarım eğitimi sürekli değişen gereksinimlere cevap verebilmek amacıyla, teknolojik gelişmelerden de faydalanarak devamlı bir yenilenme ve gelişme sürecine girmiştir.

Gelişmeleri yakından izleyen eğitimbilim uzmanlarına göre, çağdaş eğitim gereksinimlerini karşılayabilecek etmenlerden en önemlisi başka bir deyişle öncüsü bilgisayar teknolojisidir. Bilgisayar, öğretici ve yardımcı bir araç olarak doğru bir şekilde kullanıldığında eğitimde verimin artmasını sağlayabilmektedir. Bilgisayar kullanımı ile çağdaş eğitimin temel gereklerinden olan; Öğrenme sürecinde aktif olma, araştırma yapmaya yönlendirme, gerçek yaşamın benzetimi sağlanabilmektedir.(Çetiner)

Mimarlık alanında bilgisayarın yardımcı araç olarak kullanımı gün geçtikçe daha etkin bir hale dönüşmektedir. Önceleri sadece araştırma, sunum, eğitim ve teknik çizim için kullanılırken günümüzde doğru tasarımlara ulaşmak için etkili bir araç olarak görülmektedir. Bilgisayar destekli tasarımdan beklenen; fikirsel kalitenin artırılması, bilgisayar destekli görsel analizlerin yapılabilmesi, yaratılan ve var olan tasarım ve çevrelerin bilgisayar ile modellenmesi, tasarım kurallarının yeniden gözden geçirilebilmesi, yok olan kültürel değerlerin sanal ortamda kazanılması yetisinin geliştirilmesi, mimarlık öğretiminde ve uygulamalarında kullanımı ile yararlanmaktadır (Çetiner)

Mimarlık eğitiminde bilgisayar kullanımı dediğimizde, “bilgisayarla tasarım ortamı” ndan bahsetmek ve bunun “bilgisayarla tasarım araçları” ndan farkını vurgulamak gerekir.

Araç tek bir işi yapmaya yarar. Örneğin, AutoCad gibi bir program, çizim ve 3-boyutlu modelleme yapmaya imkan verir. Bilgisayarla Tasarım Ortamı dediğimizde, birbiri ile ilişki içinde değişik işleri yapmaya olanak veren araçlar, kaynaklar, bilgi ve veri tabanları topluluğunu kastederiz. Bilgisayarla Mimari Tasarım Ortamını meydana getiren parçaları ise modelleme araçları, analiz programları, sentez programları, bilgi ve veri tabanları ve ortak tasarıma (design collaboration) imkan veren iletişim araçları olarak gruplayabiliriz (Baykan 2003).

Bilgisayarla Mimari Tasarım Ortamını oluşturan modelleme araçları; başta Auto Cad olmak üzere Archicad, Photoshop gibi 2 ve 3 boyutlu programlar ve sanal gerçeklik programlarıdır.

Analiz araçları olarak; bilgisayarda modellenen yapıları maliyet, fizibilite, ısı, enerji, doğal ve yapay aydınlatma veya akustik açısından değerlendirmeye ve kullanıcıların mekandaki dolaşımının simülasyonuna olanak sağlayan programlardan bahsedebiliriz. Bu programlar başka bir disipline ait özel bilgiyi tasarımcının kullanabileceği ve kontrolü kendisinde olarak başka disiplinlerin kriterlerini de göz önüne alan entegre tasarımlar geliştirmesine olanak verir. Örneğin, tasarım, programlama ve kullanım sürecinde sadece sezgisel olarak yaklaşılan ve değerlendirilen dolaşım faktörü analiz araçlarından olan Space Syntax programları sayesinde simule edilebilmekte ve matematiksel olarak diğer mekanlar ile ilişkisi hesaplanabilmektedir.

Sentez programları ise yerleşim planı, detaylandırma veya ihtiyaç programı alternatiflerini tasarımcı kontrolünde otomatik olarak üreten bilgisayar programlarıdır (Baykan 2003).

3. MEKAN ANALİZİ YÖNTEMLERİ

Mimarlıkta bina ve mekan analizi kavramı, mimari tasarlama ve bina üretim süreçleri sonucunda oluşan yapay fiziksel çevre ve yapılaşmanın, farklı ölçütlere göre niteliklerinin tanımlanması, mekanı veya mekanlar dizinini oluşturan parçaların bir araya gelişindeki örgütsel yapının tespit edilmesi olarak tanımlanabilir (Yıldırım 2002).

Çeşitli teknik ve yaklaşımların kullanıldığı mekan analizlerinde, mekan organizasyonları ve elemanları arasındaki ilişkiler irdelenmektedir. Keleş Usta 1994 e göre, mekan analizleri ile ilgili teknikler şunlardır; Geometrik analiz, Topolojik analiz, Tipolojik analiz, Fonksiyonel analiz, Yapısal analiz, Estetik analiz, Toplumsal analiz, Göstergebilim açısından analiz, Mekan algısına dayanan analiz, Stilistik kaynaklı analiz, Morfolojik analiz.

3.1. Morfolojik Analiz

Mekan analiz yöntemlerinden olan morfolojik analiz, mekan ve kütlenin oluşum nedenleri biçimlenme ilkeleri, mekansal birimlerin ve öğelerin ilişkilerinin, fiziksel, biçimsel ve yapısal açıdan özelliklerinin analiz edildiği bir yöntemdir.

Morfoloji, biçimleri ve biçimlenmeleri inceleyen bilim dalıdır. Çeşitli bilim dallarında işlevsel yapıya uygun biçimlenmeleri sınıflamada ve analiz etmede kullanılır. Tespit, anlatım ve değerlendirme yöntemidir.

Mimarlıkta morfoloji, bir binanın tüm yapısal ve işlevsel elemanlarını bütünü bir parçası kabul edip, mekan birimlerinin veya birimlerin toplamından oluşan bina bütününe işleve uygun biçimlenmesi olarak tanımlanabilir. Ayrıca biçimsel benzerliklerin saptanarak sınıflanmasında ve benzer özelliklerin(örneğin; plan geometrileri, kitle biçimlenişleri, cephe elemanları ve düzenleri...vs) belirlenerek gruplandırılmasında kullanılır. Mimarlıkta morfoloji ele alındığında kompozisyon, birlik, oran, ölçü kavramları öne çıkmaktadır (Yıldırım 2002).

Mekansal Dizin yöntemi morfolojik analiz yönteminin kapsamında kullanılan bir yöntemdir. Biçimsel özelliklerin sınıflandırmasında ve kıyaslanmasında kullanılır. Mekanların biçimsel özelliklerinin altında yatan sosyal mantığa ulaşmak amacıyla yapılan bir analiz türü olduğu için morfolojik analiz altında yer almaktadır.

3.2. Mekansal Dizin (Space Syntax) Yöntemi

Sözcüklerin belirli kurallar dahilinde bir araya gelmesiyle cümleler oluşur ve tek başına bir anlamı olan sözcüğün, cümle içinde farklı bir anlam taşıyabileceği görülür. İşte mimaride de biçimlerin belirli kurallar dahilinde bir araya gelmesiyle tasarım oluşur ve tek başına anlamı olmayan biçimler bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturur. Sentaks işte bu kurallar bütünüdür.

Yapay sistemleri tanımlarken bilinen tanınan fakat somutlaştırılmayan kavramlar için bir anahtara ihtiyaç duyulur. Anahtar, bilgileri nesnel olarak eklelemeyi

sağlar. Bu anahtar, toplumları, şehirleri, kültürleri ve dilleri, bilimsel anlamda çözmeyi ve biçimsel strüktürler arasındaki ilişkileri tariflemeyi sağlar. Mekan organizasyon modelleri ile sosyal ilişkiler ilişkisini çözen bu anahtar sentaksdır (Hillier, Leaman ve diğ. 1976).

İçinde bulunduğumuz mekânı önce biçimsel özellikleriyle kavrar, zihnimizde bir şema olarak canlandırırız. Ancak sistem içinde hareket ettikçe ve yaşadıkça ilişkileri algılar ve tanımlarız. Sisteme ilişkin bilgiler hem topolojik hem de geometriktir.

Mekansal dizin yöntemi fiziksel formların oluşturduğu verilerin ve mekan içinde hareket eden kişinin gözlemediği, algılayabildiği yüzey, kenar, alan ve yolların birbirleriyle ve mekanın tümüyle olan ilişkilerini açıklamaya çalışır.

Mekansal Dizin (Space Syntax), binaların ve şehirlerin mekansal dokularını incelemek için kullanılan bir teknikler bütünü ve mekan ile toplumu birleştiren bir teoriler zinciri olarak mimarlık ve kentsel tasarım alanlarındaki en etkili bilimsel hareketlerden biridir (Hillier, Hanson 1984).

Mekansal Dizim yaklaşımın en önemli özelliği, insan zihnindeki mekanın yansıması/haritası olarak adlandırabileceğimiz deneyimlere dayalı bilginin oluşmasında kritik rolü olan mekanın soyut karakteristiklerini ilk kez somut olarak ifade ve analiz etmeyi sağlayabilen sayısal bir teknik olmasıdır. Bu metodun genel fikri, mekanları insan deneyimlerine çıkış noktası olan parçalara ayırarak, bu parçaları haritalar veya graflar haline getirip bunlar üzerinde sayısal analizler yapmaya olanak sağlamaktır(Hillier, Hanson 1984).

4. MİMARLIK EĞİTİMİNDE MEKANSAL DİZİN (SPACE SYNTAX) YÖNTEMİ

Mekansal Dizin (Space Syntax) yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür. Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyutu olduğundan hareketle, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır. Nesnel olarak kenti okumaya yarayan mekansal dizin, mekan örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğuna inanmakta, özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır.

Bill Hillier ve arkadaşları tarafından 1980'li yıllarda University College London'da (UCL) mimarlara tasarımlarının olası etkilerini göstermek amacıyla geliştirilen mekansal dizin, o günden günümüze hızla gelişmiş, dünyanın her tarafında çeşitli araştırmalarda ve tasarım uygulamalarında kullanılır hale gelmiştir. Bugün, mimarlık, kentsel tasarım, planlama, ulaşım ve iç mimarlıktan, arkeoloji, enformasyon teknolojisi, kent ve insan coğrafyası, antropoloji, peyzaj mimarlığı ve bilişime değin çok geniş bir çalışma alanında mekansal dizin (space syntax) yaklaşımından yararlanılmaktadır. Kentin fiziksel olan bileşenlerinin kendi aralarındaki ilişkileri ile yetinmeyip sosyal, ekonomik ve kavramsal olanla fiziksel

olanın ilişkisini kurarak bir yeri, bir kenti okumaya yarayan ve böylece kentin farklı bileşenlerini fiziksel mekan üstünden okumaya çalışan ender yöntemlerin arasında sayabileceğimiz yöntem, sadece kent ölçeğinde değil, konutu da kapsayan farklı ölçeklerdeki mekansal organizasyonları da incelemek için kullanılmaktadır.

4.1. Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Kullanım Alanları

Mimari tasarımda Mekansal dizin yöntemi kullanılarak;

- Kentsel bir alanın kentlilerin gereksinimlerine uyup uymadığı veya daha uyumlu nasıl olabileceği test edilir.
- Kullanıcı ve mekan arasındaki ilişkinin doğru yerde konumlanıp konumlanmadığı test edilir.
- Mimarlık öğrencileri için denemeler yaparak en uygun formun bulunmasına yardımcı olur.

Sonuçta bilimle düşüncenin ortak noktası olan “Bulgulara Dayalı Tasarım” ortaya çıkar(Dursun 2007).

Mimari ölçekte, parçaların analizleri sonucunda bir mekanın içinde insanların yollarını kaybetme korkusu olmadan hareket etmesinin ne kadar kolay ya da zor olduğu sayısal olarak ifade edilebilmektedir. Özellikle müze ve hastane gibi yol bulmanın çok önemli olduğu karmaşık binalarda tasarımların uygulanmadan önce test edilmesine olanak sağladığı için son yıllarda bu tür binaların tasarımında bu analitik metodun getirdiği olanaklardan faydalanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, yaratıcılığın çok önemli olduğu araştırma laboratuvarları ya da pazarlama ofisleri gibi büro yapılarında da bu yöntemden faydalanılarak insanların yaratıcılığını arttırmak için mekan düzenlemesi nasıl olmalı sorularına da cevap verilmeye başlanılmıştır. Yöntemi kullanarak ayrıca,

- Kentlerin karmaşık fiziksel yapılarını tanımlama
- Yaya hareketi ve kentsel doku ilişkisini anlama ve buna bağlı olarak yeni tasarımlarda alternatiflerini karşılaştırma
- Yol bulma (way finding) ve mekanın okunabilirliği (intelligibility)
- Karmaşık fonksiyonlu yapılarda hareketin organizasyonunu çözümlene ve planlama
- Ortak kullanım alanlarına ulaşılabilirlik
- Sosyal bağlamda, mekana içkin mahremiyet, kontrol yada sosyal hiyerarşi kavrama
- Bir mekanın yada bir yerin içe kapalılık- dışa açıklık bağlamında irdelenmesi de yapılabilmektedir.(Çil 2006)

Bütün bu başlıklar, mekanın işlerliğinin altında yer alabilir. Bu yüzden mekan dizini yöntemi işlev olarak tanımlanan olgunun içini doldurduğu için önemlidir.

4.2. Stüdyo Derslerine Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Katkıları

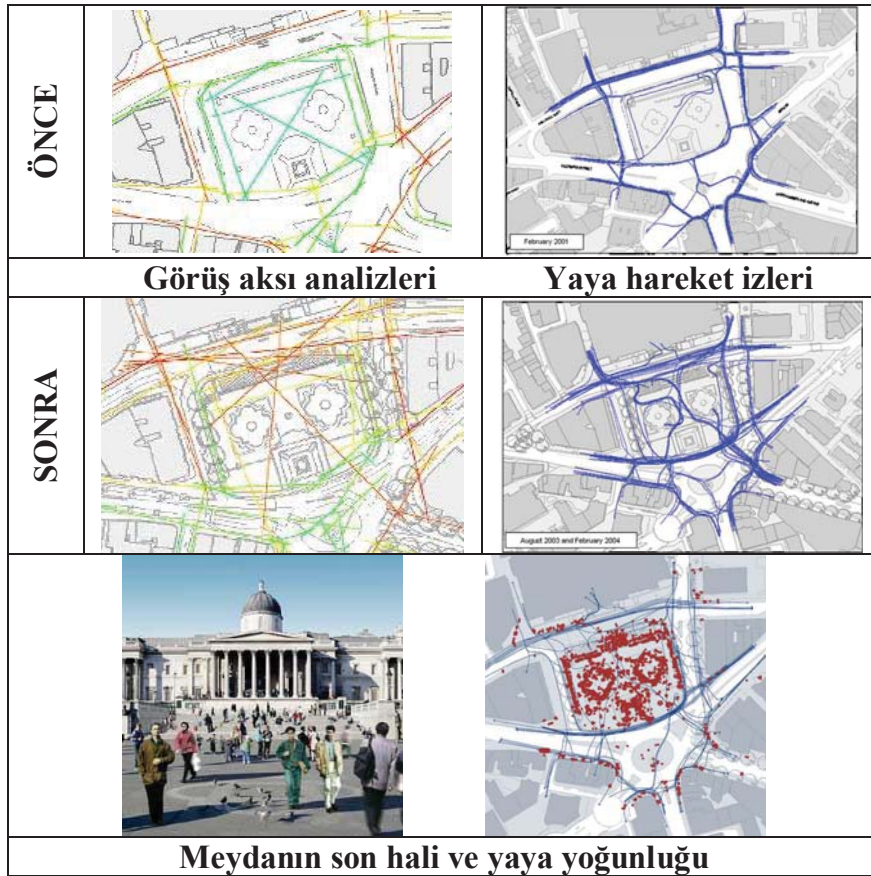
Mekansal Dizin yönteminin Mimarlık öğrencisine Mimari Proje(Stüdyo) derslerinde yol gösterici ve yönlendirici rol oynayacağı öngörülmektedir. bu öngörü örnekler üzerinden açıklanacaktır.

4.2.1. Kentsel Tasarım, Kentsel Dönüşüm ve Çevre Düzenlemesi Konularında

Mekansal Dizin yöntemi kentsel alanda çok verimli uygulamalarda kullanılmaktadır. Kentlerin, ana yolların, meydanların ve sokakların sahip olduğu fiziksel verilerden yola çıkarak kent oluşum mantığına ulaşmak ve daha fonksiyonel çözümler sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Kent ölçeğinde yapılan analizde, Trafalgar meydanının alt ve üst kotları arasındaki kot farkının fazla olması nedeniyle çevresinden kopuk olduğu görülmektedir. Merdivenli bir geçiş sağlandığında ise yaya hareketlerinin arttığı ve meydanın çevresiyle bağlantılı bir hale dönüştüğü görülmektedir. Mekansa dizin yöntemi sayesinde, bu sonuca sadece mekanın fiziksel özelliklerinden kaynaklanan veriler ile ulaşılmış ve meydanın daha verimli kullanılmasına katkı sağlanmıştır.

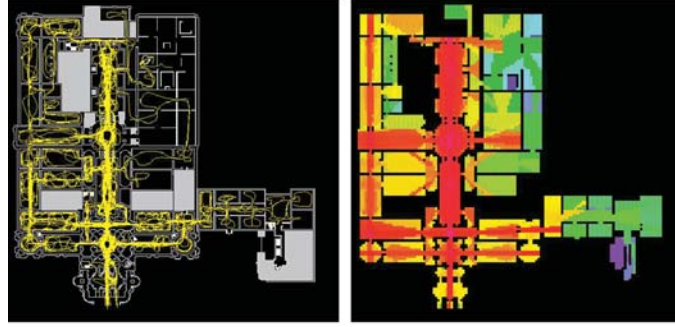
Mimarlık öğrencileri, şehircilik projesi, toplu konut tasarımı projesi, kentsel dönüşüm projeleri veya her mimari projenin içerisinde yer alan kentsel plan ve vaziyet planı çalışmalarında, Mekansal Dizin Yöntemini kullanarak; mevcut dokunun sağladığı fiziksel verilerden yola çıkarak yapacağı tasarımın çevreyi nasıl etkileyeceği hakkında bilgi edinebilecektir. Ayrıca mevcut plan üzerinde tasarlayacağı her unsurun (yol, meydan, kot farkı, bina...vb) mevcut yaya hareketlerini (dolaşım ağını) ne kadar değiştireceğini hesaplayabilecektir. Bu durum öğrenciye daha farklı alternatifleri deneme ve en uygun tasarıma ulaşma konusunda hızlı bir çözüm önerisi sağlamaktadır.

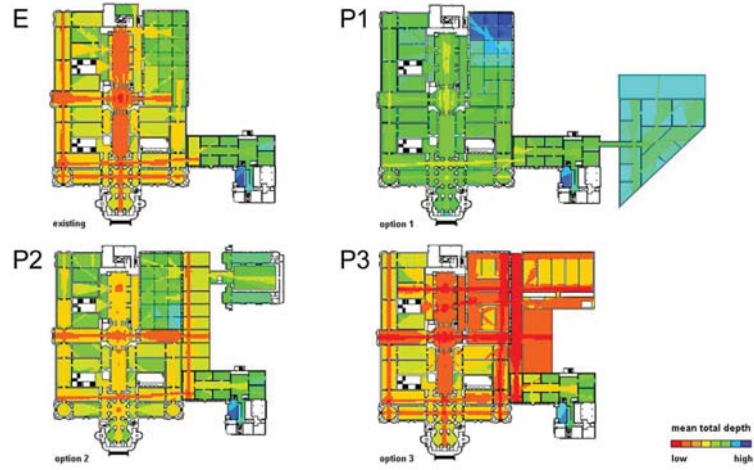
Şekil 3: Trafalgar meydanı mekansal dizin analizi, öncesi ve sonrası Space Syntax 2002

4.2.2. Bina Tasarımı ve İç Mekan Düzenlemesi Konularında

Mekansal Dizin yöntemi, Tate Britain Müzesinin mevcut binasına yapılacak ek binanın yaya hareketlerini nasıl etkileyeceği konusunda önemli veriler elde etmiş ve bu sayede ek binanın şekli, konumu ve bağlantı biçimi hakkında tasarımcıya yol göstermiştir.

Şekil 4: Mevcut müze yapısında yaya hareket izleri ve mekansal yerleşim analizleri Space Syntax 2002

Şekil 5: Yaya hareketlerine göre sunulan öneri planlar-Space Syntax 2002

Şekil 6: Yaşlı insanlar için gündüz bakım merkezinin giriş yerlerinin kullanıcı durumlarına göre yerleştirilmesi (Arruda Campos, Lemlij, Manning 2007)

5. SONUÇ

Gelişen teknolojinin 2 temel sonucu vardır. Birincisi aynı işin yeni bir araçla daha verimli şekilde yapılması, ikincisi ise yeni teknolojinin, imkanları sayesinde pratiği

değiştirmesi. Günümüzde mimarlık eğitiminde bilgisayarlar birçok aracın yerini aldı fakat eğitim sistemi değişmedi. Mimarlık eğitiminde yapılabilecek değişiklikler tasarım stüdyosu, çizim, modelleme ve analiz derslerinin bilgisayar ortamında yardımcı araçları kullanması ve bu araçların prensip ve metodlarını öğreten derslerin eklenmesi ve yeni araçlar geliştikçe bunların sisteme katılmasıdır.

Geleneksel tasarım eğitiminde güncelleme ve iyileştirme çalışmaları devam ederken, mimari tasarım eğitiminde bilgisayar kullanımı ve bilgisayar destekli tasarım çalışmaları da hızla ilerlemektedir. Pek çok üniversite mimarlık eğitiminde Bilgisayar Destekli Tasarım atölyeleri ve çeşitli yazılımların kullanıldığı yeni dersler açarak bu gelişime ayak uydurmaya çalışmaktadır.

Mimarlık eğitiminde ve özellikle stüdyo derslerinde, bilgisayar teknolojilerinin ve sayısal analiz yöntemlerinin kullanımının, öğrencilerin tasarım becerilerini geliştirdiği ve tasarım sürecinin zenginleşmesine katkı sağladığı yapılan çalışmalar ve uygulamalar sonucunda görülmektedir.

Her zaman değişime açık olması gereken mimarlık eğitimi, teknolojik gelişmelere paralel olarak içeriğini ve alt yapısını değiştirmeli ve güncellemelidir. Bu amaçla eğitimin kalitesini ve verimini arttıran, mimarlık öğrencisinin yaratıcılığının artmasını sağlayan ortamların oluşturulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, mimarlık bölümlerinin ve fakültelerinin, mimari tasarım eğitiminde kullanılabilecek yeni yazılımlar ve programlar için donanımlarını güçlendirmesi, çeşitli görsel sunumlar için mekan kalitesini arttırması ve stüdyo ortamında geleneksel tasarım yöntemleri ile teknolojik analiz ve tasarım yöntemlerini bütünleştirmesi gerekmektedir. Bu sayede mimarlık eğitimi dinamik değişim ve gelişime ayak uydurabilecek ve farklı vizyona sahip mimarlık öğrencilerinin yetişmesine imkan sağlayabilecektir.

Mekansal dizin yönteminin tasarım eğitimi içerisinde yardımcı ve destekleyici bir araç olarak kullanılmasının öğrenciye farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmelidir. Mimari tasarımın altında yatan düşünsel ve mantıksal süreci anlamlandırabilmesi mimarlık öğrencisinin tasarıma bakışını yönlendirecek ve çok yönlü, alternatifli ve başarılı tasarımlar yapmasını destekleyecektir.

Stüdyo derslerinde Mekansal dizin yöntemi kullanılarak, yapılan tasarımların ilk eskizlerinin başta alınan kararlara uyup uymadığı test edilebilmekte ve kullanıcı sirkülasyonu- araç yaya ilişkisi ve giriş çıkışların konumlarının doğru konumlanıp konumlanmadığı değerlendirilebilmektedir. Öğrenciler tasarladıkları planların ilk tashihlerini yöntemi kullanarak kendileri yapabileceklerdir.

Sonuç olarak tartışılması gereken, bilgisayar programlarının mimarlık öğrencisine nasıl tasarım yaptıracağı değildir, çeşitli disiplinleri ve mimari tasarıma farklı bakış açılarını içeren mimari tasarım stüdyolarında bu yöntemlerin yardımcı araç olarak nasıl kullanılabileceğidir. Ayrıca mimarlık ve yardımcı ilgi alanları arasındaki köprünün nasıl kurulabileceği, bilgisayar programlarının bu bağlantıyı kurmadaki katkılarının ne olacağı tartışılmalıdır.

KAYNAKLAR

Arruda Campos M.B., Lemlij M., Manning S. 2007, The Role Of The Building Layout In The Delivery Of Social Work Services Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, İstanbul.

- Bayazıt N.1994. Endüstri Ürünlerinde Ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş, Literatür yayınları. Birinci basım, İstanbul.
- Baykan C. 2003. CAD and automated spatial layout in A Critical Review of the Applications Advanced Technologies in Architecture, Civil and Urban Engineering. (edited by Marcel Miramond, Pascal Le Gauffre, Reza Behesti, Khaldoun Zreik). Paris: Europia Productions, 1995. pp 301 – 312.
- Çetiner O. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Fakültesi Bilgisayar Ortamında Araştırma - Tasarım <BOA1> Laboratuvarı
- Çıtık A. 2008, Sayısal Tasarım Kavramları ve Algoritmik Düşüncenin Mimari Tasarıma Etkileri, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çil E. 2006. Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekan Dizimi Analizinin Kuramsal ve Yöntemsel Tartışması, Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fak. E-dergisi, Cilt:1, Sayı:4.
- Dursun P. 2007, *Space Syntax In Architectural Design*, Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, İstanbul.
- Hillier B.,Hanson J., 1984.The Social Logic of Space, Cambridge University Press, Cambridge, London.
- Hillier B., Leaman A., Standsall P., Bedford M. 1976, Space Syntax, Environment and Planning, Vol:3, Pages: 147-185.
- Turan B.O. 2009, Dijital Tasarım Sürecinin Geleneksel Tasarım Stüdyosuna Etkileri, yayınlanmamış doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uraz, T.U. 1993, Tasarlama, Düşünme, Biçimlendirme, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Yıldırım M.T. 2002. Bina Gereksinme Programı ile Bina Morfolojisi İlişkisinde Graflar ve Geometrik Sentaks Olanaklarının Kullanımına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul

MİMARLIK EĞİTİMİNDE *MİMARİ PROGRAMLAMA* BİLGİSİNİN ANLAMI: BİR PROGRAMLAMA DENEYİMİ

PINAR DİNÇ¹³

ÖZET

Programlama mimarlık müfredatlarında ya kendi başına yer tutar ya da stüdyo eğitimine eklenir. Programlamada amaç; yer, öncelikler, istekler, ihtiyaçlar, mekânlar, donanımlar, mekânsal ilişkiler vb konularda bilinçlenmedir. Kazanımların pozitif etkilerini tasarım sürecinde göstermesi beklenir.

Başlangıçta *bina programlama* olarak profesyonel uygulamalarının parçası olan disiplin, özellikle ABD ve İngiltere’de giderek evrilmiş ve bugün *mimari programlama* olarak anılır olmuştur. Temel değişim, programın tasarımcıya bir mekân listesi ve ilişki ağları önermesinin ötesinde, mekânlara biçim verecek ve yaşanılabilirliği (=habitability) arttıracak değerler sisteminin de içerilmesidir. Programların içeriği zenginleşmiş, programlamanın yöntemleri çoğalmış, *mekânın ruhuna* odaklanılmıştır. Artık *program=tasarımdır*.

Tasarımcıdan değerler sisteminin her bir noktasına hâkim olması beklenemez ancak, *AB Yeterlilikler Çerçevesi* gibi dokümanlarda da tanımlandığı üzere, bir anlayış/kavrayış (understanding) gereklidir. Mimari programlamanın eğitimde yer alması da bu çerçevede anlamlıdır. Bugünün profesyonel tasarım problemleri, çoğunlukla, program önermeyle başlamaktadır.

Çalışmada Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Lisansüstü dersinde yapılan bir programlama uygulaması sunulmaktadır. Ders kapsamında öğrencilerden *Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi* için program üretmeleri istenmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen başlıca çalışmalar şunlardır:

- Mimarlık Fakültesi tasarımına yön verecek temel kavramların, (a) belirlenmesi, tanımlanması, (b) posterleştirilmesi, (c) örneklenmesi,
- Mevcut mekânlarda gözlemler yapılması,
- Yeni tasarımın karşılaması beklenen unsurların (donanımlar, düzen, büyüklükler, malzemeler, mekânlar, mekân parçaları vb) sistematik dökümü,
- Mekânlar arası ilişki türleri ve yoğunluklarının görselleştirilmesi,

¹³ Yrd.Doç.Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, ANKARA

- Mimarlık fakültesinin kalbi olarak nitelenen stüdyolar için büyüklük ve kullanım etütlerinin yapılması,
- Mevcut ve farklı üniversitelerin bölümlerinden öğrenci ve hocalarla görüşülmesi, şikâyet ve önerilerinin derlenmesi,
- Tüm çalışmaların anlamlı ve görsel bir bütün olarak program dokümanına dönüştürülmesi.

Çağdaş programlamanın amacı, tasarımcıya bir tasarım dikte etmeden, tasarlanacak mekânın ruhunu kavratabilecek altyapının oluşturulmasıdır. Çalışma bu tip bir deneyimi sunar. Ürünler, profesyonel dünyanın gereklerine paraleldir ancak tam olarak uymaz. Bunun yerine, oluşturulması istenen mekânın ruhunun programlamacı tarafından tutarlı bir biçimde algılanması ve bu algının program dokümanında olası tasarımcılara iletilme becerisinin geliştirilmesini hedefler. Programlama deneyimi, eğitimdeki anlamını bu şekilde aramaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bina programlama, mimari programlama, mimarlık eğitimi, mimari tasarım, yaşanılabilirlik

ABSTRACT

In curriculums, architectural programming (AP) either stands alone or integrates into the design studios. The objective of teaching AP is developing a consciousness for the issues like site, priorities, desires, needs, spaces, equipment and space relations. What expected is a positive effect of AP experience in design process.

The discipline, which was *facility programming* in early periods, has been evolved in USA and Britain and become AP. The main transformation was realized through going beyond proposing space lists plus relation matrixes to designers, and including the value systems which support form development and habitability. Content and techniques have been improved as the *soul of space* has become the foci of AP. Today, programming=design.

Designers cannot know the details of value systems, but as being defined in the European Qualifications Framework, understanding has been required. Therefore, AP's integration in curriculums is meaningful. Today's professional design practices usually include program proposals.

The study presents an AP experience which was run in the Gazi Architecture's graduate program. As the content of the AP course, students were asked to develop a program for a new Faculty of Architecture. In this frame, the following were performed:

- The main concepts which would lead the design of a new faculty were; (a) chosen and defined, (b) visualized in form of posters and (c) exemplified ,
- Current facilities were observed,
- The issues, which were not provided in the current spaces but should be provided by the new proposal (e.g., equipment, layouts, sizes, materials, spaces and space parts), were listed,
- Proposed space relations and densities were visualized,

- Size and use alternatives were studied for the studio spaces, the hearth of the faculty,
- Current users were interviewed, complaints and proposals were collected,
- All studies were turned into meaningful and visually expressive program documents.

Without dictating a proposal to designer(s), establishing a basis which communicates the *soul of space(s)* is the main objective of contemporary AP. The current study exemplifies such an experience. The artifacts are in line with the requirements of the professional world; on the other hand do not correspond exactly. Instead, the objectives were (a) an accurate perception by programmer(s) for the soul of the required spaces and (b) its transmission to the possible designers through the program document. That is how the AP experience seeks for its meaning in curriculums.

Keywords: Building programming, facility programming, architectural programming, architectural education, design, habitability

1. GİRİŞ

Mimari tasarımda program, genellikle, işlevi listeleme ve büyüklük belirleme olan bir dokümandır. Bazı programlar her bir mekânda ne yapılacağını ya da önemli mekânların diğer hangi mekânlarla ilişkili olması gerektiğini de belirler. Programlar yeni fiziksel mekânlara ihtiyaç duyan kurumların kendileri ya da onların görevlendirdiği kişiler (örneğin; mimarlık yarışmalarında yarışma jürileri) tarafından oluşturulur. En yaygın program oluşturma şekli, elde mevcut bir programı işverenle görüşerek revize etmektir.

Ülkemizdeki bu anlayış, Kuzey Amerika ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede farklı bir düzeye taşınmıştır. Özellikle kamusal ve büyük yatırım gerektiren projeler için program; işveren, tasarımcı, yüklenici, işletmeci ve tüm diğer aktörlerin altına imza attıkları bir sözleşmedir. Sözleşme, tasarımdan ve kullanılacak yapıdan beklenen performansların tümünü içermeye çalışır. Bu nedenle program, farklı ölçek ve konularda araştırma ve uzlaşma sonucu elde edilmiş sistematik ve yoğun içerikli bir bilgi bütünüdür. Böyle olduklarında programlar, tasarım önerilerinin ve kullanılmakta olan yapıların değerlendirilmesinde birer ölçüt olarak da kullanılır (Preiser ve Schramm 2005).

Çağdaş programlama, kullanımda olan yapıların değerlendirilmelerini, onlardan dersler çıkarmayı önemser. Her bir yapı bir deneyimdir, bir sonraki yapı bir öncekinden daha iyi olmalıdır; öyle ise zayıf özellikler elenmeli güçlü özellikler korunmalı/geliştirilmelidir. Bu tip bir ele alış bilimsel alt yapıya dayalı, sistematik çalışmalara ve konuda deneyim sahibi ekiplerin varlığına ihtiyaç duyar.

Mimarlar Yönergesi (Council Directive 1985/384/EEC) ve Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (Directive 2005/36/EC), mimarlık okullarından mezun kişilerin belli beceri (skill), bilgi (knowledge) ve kavrayışlara (understanding) sahip olmalarını

beklemektedir. Kavranılmış olması gerekenler listesinde *sosyal faktörleri hesaba katabilen bina programları hazırlanması, meslek ve mimarın toplumdaki yerinin bilincinde olunması* ile *program hazırlayabilmede gerekli olan metot ve araştırmaya yönelik kavrayış* da (madde f ve g) yer almaktadır. Bu durumda mimari programlama, içeriği ve konumu belirlenmemiş olmakla birlikte, mimarlık eğitim programlarının bir parçası olmak durumundadır.

Bu çalışma, yeri lisansüstü eğitimi olan bir programlama deneyimini konu almaktadır. İçerik, mevcut mekân ve kullanıcıların da veri kaynağı olarak kullanıldığı araştırma tekniklerine yer verecek şekilde oluşturulmuştur. Yeni mezun mimarların program(lama) ve tasarım algılarını geliştirmek amaçlanmıştır. Gerçekte, programlama, tasarım ve kullanım (yapım da dâhil edildiğinde) birbirine bağlı ileri/geri beslemeli süreçlerdir. Süreçler arasındaki gidiş-gelişlerin mekânın kavranmasını da değiştireceği düşünülmüştür.

2. MİMARİ PROGRAMLAMA ÇALIŞMASI

2.1. Çalışmanın Teorik Zemini

1970'lerde sistematik bir bilgi araştırması olarak işleyen programlama, zaman içinde Kullanım Sürecinde Değerlendirme KSD çalışmaları, yaşanılabilirlik kavramı, iyi/kaliteli mimarlık tanımlamaları, değer sistemlerinin devreye girmesi ve giderek *evrensel tasarım* anlayışının vurgulanmasıyla insana ve mekânın ruhuna daha yakın bir disiplin olmaya başlamış, tasarımla ilişkisi daha bütünleşik hale gelmiştir (Dinç 2002).

Kullanım Sürecinde Değerlendirme (KSD), “...inşaa edilmiş ve bir süre kullanılmakta olan yapıları sistemli ve özenli bir biçimde değerlendirme sürecidir.” (Preiser, Rabinowitz ve White 1988 s.3)

Yaşanılabilirlik, “...kullanılmakta olan bir yerleşimin ya da binanın bireysel, toplumsal ya da organizasyonel hedefler doğrultusunda insan eylemliliklerinde destekleyici ya da engelleyici olan karakteristikler...insan kullanımı için gerekli olan çevresel kalite...”dir (Preiser 1991 s.346).

İyi/kaliteli mimarlık, elitist, yüksek üsluplu/teknolojili/maliyetli olmanın ötesinde “...gerçeklere (realities) ve yerlerin (places) ruhuna cevap verebilen çeşitli sosyal, kültürel, teknolojik, ekonomik ve ekolojik bağlamlara uygun mimari çözümler...”dir (Preiser 1991 s.336).

Değerler, Vitruvius'un venustas, utilitas, firmitas'ını içeren *kalıcı değerler*; kurumun var olma nedeni, yaşama şekli, toplumsal ve tarihsel misyonlarının devamlılığının sağlanmasına yönelik *kurumsal değerler* ile çevresel, insani, toplumsal, yapım sistemleri, geçicilik/kalıcılık, ekonomik ve estetik olgulara dayalı *koşullarla ilgili değerler* bütünüdür (Hershberger 1985 ve 1999).

Evrensel Tasarım, cinsiyet, fiziksel engellilik hali ya da sağlık, etnik ve ırksal faktörler, büyüklük ve diğer özelliklerle birlikte “...insanların çoğunluğu tarafından kullanılabilir ürünler ve çevreler üretmek...”tir (Preiser 2005 s.171).

İnsana ve mekâna ait olgular, tasarımla bir arada ele alındığında, *yaratıcılık* önemli bir boyut olarak devreye girmektedir. Burada yaratıcılıktan kastedilen, daha önce denenmemiş bina formları denemek ya da kullanılagelen tipolojilere yeni yorumlar

getirmek değil, o yere ve zamana özgü olan biricik (unique) problemi keşfetmek ve çözmektir. Programlamanın içeriği ve işleyişi bu tip bir yaratıcılığa açık olmalıdır.

2.2. Çalışmanın Pratik Zemini

1981'den itibaren Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi olarak var olan kurum, 2009 sonbaharında ikiye bölünmüştür. Yeni kurulan Mimarlık Fakültesi mevcut Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama bölümleri ve yeni oluşturulması planlanan İç Mimarlık ve Peyzaj Mimarlığı bölümleri ile ayrı bir bütün oluşturmuştur. 4 bölümlü bir fakülte için gereken fizik alt yapı 2009 yılı itibarıyla mevcut değildir. Mevcut içinde revizyonlar ve eklemeler ilk akla gelen ve hemen uygulamaya geçen çözüm yollarıdır.

Çalışma problemi, *Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari programlaması*, tam bu geçiş döneminde belirlenmiştir. Hâlihazırdaki somut bir ihtiyaç için mimari programın ne olabileceği bir araştırma konusu olarak M507 Bina Programlama lisansüstü dersi kapsamında çalışılmıştır.

2.3. Çalışma Yöntemi ve Süreci

2009-10-II döneminde dersi 4 yeni mezun bayan öğrenci almıştır. Programlama, ders yürütücüsünü de içeren bir ekip çalışması halinde gerçekleştirilmiştir. Faklı bakış açılarının ve yaratıcı güçlerin programlara yansiyabilmesine olanak sağlamak amacıyla, her öğrenciden kendi programını çalışması, ancak bazı adımları ortamlar/diğerleriyle paylaşarak atması istenmiştir.

Katılımcıların, problemi, ağırlıklı olarak nesnel veriler üzerinden kavraması ve tartışması teşvik edilmiştir. Zira her bir katılımcı, yeni mezun birer birey olarak, bir mimarlık fakültesinin nasıl olması gerektiğine dair öznel tasarım fikirlerine fazlasıyla sahiptir. Burada yapılan bir tasarım değildir, tasarıma ışık tutacak bir ön araştırmadır. Nesnel veriler üzerinden geliştirmeye rağmen, nesnel verilerin ardına sıralandığı bir program istenmemektedir. Mekânın ve onun içinde gerçekleşmesi istenen yaşantının ruhunun tasarımcıya hissettirildiği bir program hedeflenmiştir.

Çalışma için ayrılan zaman 14 haftadır. Dersler, bir araya gelinen, düşünce ve araştırmaların sunulduğu, tartışıldığı ve bir sonraki adım için ortak kararların oluşturulduğu 3'er saatlik oturumlardır. Teorik anlatımlar yapılmamış, ilgili metinler ve örnek çalışmalar ayrıca dağıtılmıştır. Lisansüstü öğrencisinden bunları okuması ve varsa sorularını ortama iletmesi beklenmiştir. E-mail ile oluşturulan iletişim ağı ise konuların ve soru(n)ların ders dışında paylaşıldığı bir ortam olarak kullanılmıştır.

2.4. Çalışma

Eş ve art zamanlı olarak toplam 10 adet çalışma yürütülmüştür. Zaman zaman birbirleriyle içerik olarak örtüşen (overlap) bu çalışmalar şunlardır:

1. Programlama nedir? : Konunun çağdaş tanım ve uygulama alanlarının kavranması. Teorik düzlemdeki tanımların okunması, çıkarsamalar. Programlamacıdan beklenenin netleştirilmesi.
2. Mimari kavramlar: *Bir mimarlık fakültesi tasarımını hangi mimarlık kavramları yönlendirmelidir* sorusuna cevap arama. Her katılımcının kendi bilgi, tecrübe ve araştırması bağlamında bir kavramlar ağacı oluşturması,

- ağacın her bir kavramını mimarlık fakültesi bağlamında yeniden tanımlaması/özelleştirmesi.
3. Mimarlık fakülteleri: Çağdaş tasarım fakültelerinin araştırılması, örnek yapıların derlenmesi.
 4. Nasıl Olmalı?: Mimarlık fakültesi nasıl olmalı sorusuna kısa slogan cümlelerle cevap aranması, tanım oluşturulması.
 5. Fonksiyon şeması: Mimarlık fakültesi birim mekânlarının birbirleri ile ilgi-uzaklık ilişkilerini gösterir fonksiyon şemalarının oluşturulması.
 6. İhtiyaç programı: İhtiyaç duyulan mekânlar için büyüklük ve boyutların belirlenmesi.
 7. Mevcutta değerlendirme: Kullanılmakta olan stüdyo mekânlarında öğrencilerle, hoca odalarında hocalarla yapılandırılmış (herkese aynı soruları sormak üzere önceden hazırlanmış) görüşmelerin yapılması. Farklı ihtiyaç ve çözüm önerilerinin mevcut kullanıcıdan derlenmesi.
 8. Stüdyo mekânı: Mimarlık fakültesinin kalbi olduğuna karar verilen stüdyo mekânları için kullanım ve büyüklük alternatiflerinin etüt edilmesi.
 9. Ankara'nın mimarlık referansları: Gazi Mimarlık Fakültesi'nin Ankara içinde yer alacağı düşünüldüğünde, kentin hangi mimarlık mirasına eklemeneceğinin görülmesi için referans yapıların belirlenmesi.
 10. Program: Tüm çalışanların bir araya getirilmesi; programlamacının saptama ve ağırlık noktalarını ifade eden birer program dokümanına dönüştürülmesi.

2.5. Ürünler/Çıktılar

Her bir katılımcı yaklaşık 50'şer sayfalık (biri 80 sayfalık!) birer program dokümanı/kitapçık teslim etmiştir (Şekil 1).

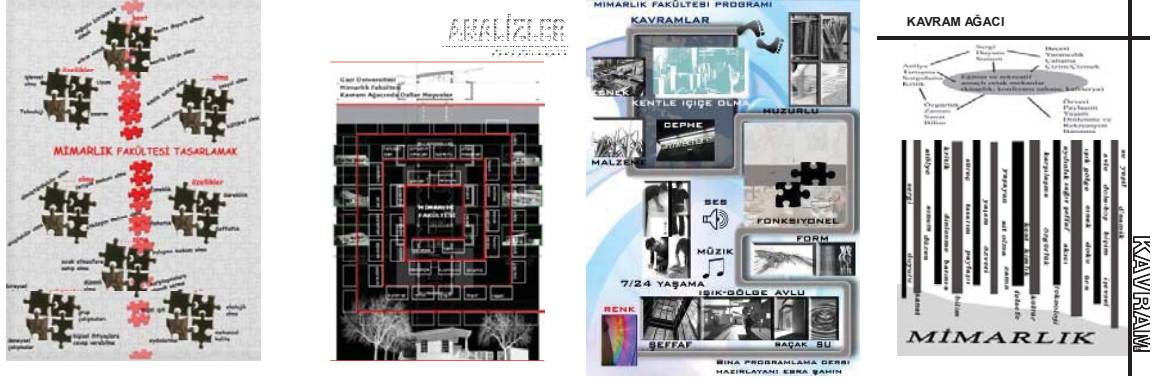
Şekil 1. Program kitapçıklarının kapak sayfaları. Hazırlayanlar (soldan sağa): Sinem Kaya, Fulya Şen, Esra Şahin, Gülşah Solmaz

Her bir kitapçığın ismi programın içeriği bağlamında programlamacı tarafından belirlenmiştir. İsimler şöyledir:

- *Mimarlığın İN'ini Tasarlama Rehberi*
- *Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ni Arayış*
- *Stüdyoda Şekillenen Hayatlar; Mimarlık Fakültesi Tasarlamak*
- *Mimarlık Fakültesi Programlamak?*

İsimlerin, programların tasarım problemine nasıl baktıklarını yansıtır araçlar olması istenmiştir.

Ürünler renkli ve görsel malzemeye/ifadeye dayalı kitapçıklardır. Tasarımcının dünyası imge/imaj dünyasıdır. Görselliğin etkili kullanımı tasarımcıyla maksimumda bir iletişim sağlama gerekliliğindedir. Dokümanların etkileyici / tetikleyici (impressive/impulsive) olmalarına özen gösterilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Mimarlık Fakültesi programlarında yer verilen ve tasarıma kaynak olması önerilen mimarlık kavramlarının bir bütün halinde kavram ağacı olarak ifadesi. Hazırlayanlar (soldan sağa): Sinem Kaya, Fulya Şen, Esra Şahin, Gülşah Solmaz

Ürünler, sistematiktir. Programlama çalışması boyunca yapılan ve çoğu zaman birbirinin içine geçmiş çalışmalar, dönem sonunda ayıklanmış, her biri kendine özel başlık altına çekilmiştir.

Her bir kitapçığın ağırlık merkezi, yani program bölümü, *mevcut durum* ile *olması gereken* aynı sayfa üzerinde ifade edildiği kısımdır. *Mevcut durum*, tasarımcıya aşması/çözmesi gereken problemleri işaret etmekte, *olması gereken* ise yeni tasarımın ruhunu, öngörülen yaşantıyı tanımlamaktadır.

Ürünler, ek bölümlerinde, öğretim elemanları ve öğrencilerle yaptıkları görüşmeleri sorular ve cevaplar olarak tam metin halinde vermektedir. Ayrıca, program bölümlerinde mevcut durum anlatımlarında da programlamacıların gözlemlerini yansıtan fotoğraflar vardır. Dolayısıyla her kitapçık, mevcut mekân ve kullanıcıları somut veri olarak kullanmıştır.

Programlar, katılımcıların özgün araştırma ve tanımlamaları ile oluşturulmuştur. Programlamacıların problem arama/problemlerle yüzleşme deneyimlerini (=problem seeking) program diline tercüme eden çalışmalarıdır. Programlamacı araştırmasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Programlardaki tanımlar ve vurgular (=öncelikler) öznel olmakla birlikte, *olması gereken* tanımlamaları ortaklıklar taşımaktadır. Bu da somut veriye dayanarak yapılan araştırmaların *öznellikte erimeden* bir sonuca varabildiğini göstermektedir.

Kısa zamanda çok şey üretilmiştir. Farklı içerikteki bilgi türleri ilişkilendirilmiş, anlamlı bir bütüne yönlendirilmiştir. 14 haftanın sonunda çıkan ürünlerin yoğunluğuna, programlayanların kendileri de şaşırmışlardır. (Şekil 3)

Şekil 3. Mimarlık Fakültesi programlarından özgün noktalar. Soldan sağa: Her bir alt birimin ilgili olduğu diğer mekanların ilgi derecelerine göre dizilimi (Hazırlayan:Sinem Kaya), Mevcut durum ve olması gereken durumun karşılaştırmalı olarak ifade edildiği sistematik anlatım (Hazırlayan:Fulya Şen), Programın başında verilen ve Mimarlık Fakültesinin dayandığı ana tarsım konseptlerini özet olarak sunan konsept sayfası (Hazırlayan:Esra Şahin), Mimarlık Fakültesi programının kalbi olarak nitelenen stüdyo mekanları için bir büyüklük ve kullanım etüdü (Hazırlayan: Gülşah Solmaz)

3. MİMARİ PROGRAMLAMA PRATİKLERİ YAPMANIN MİMARLIK EĞİTİMİNE OLASI KATKILARI

Aktarılan deneyimden öğrenilen, katkıların şunlar olduğudur:

- Zihinlerdeki dar anlamlı statik program algısının, zengin içerikli ve yaratıcılığa dayalı dinamik bir anlama yükseltilmesi,
- Farklı bilgi türleri ile bir arada uğraşılması, her birinin doğası ve diğer bilgi türleri ile yan yana gelişlerinde yaşayabileceği olası dönüşümler üzerine deneyim kazanılması,
- Öznel (=bana göre) ve nesnel (=yere ve koşullara göre) olanın ayrıştırılması, bunların bir aradalık durumlarının programı ve tasarımı var eden önemli bir etken olduğunun bilincine varılması,
- Fizik çevreye bir bütün ve eş zamanlı olarak makro (örn; Google Earth) ve mikro (örn, stüdyo) ölçeklerden bakabilme gerekliliğinin öğrenilmesi,
- Zor olan tasarıma başlama evresinin gerçekte programı bilmekten kaynaklandığının kavranması,
- Programlamanın ve tasarımın gerçek gücünü salt bina formundan değil gerçeklik (=reality) ve yaşamdan da alabileceğinin kavranması,
- Gerçek kullanıcı ve mekânla yüzleşilmesi, bunlara sistematik/belli bir disiplinle/belli bir amaçla bakma becerisinin geliştirilmesi; mevcut eksiklik ve yanlışlıklar üzerine bilinç kazanılması; mevcut mekânda sayım, ölçüm krokileme çalışmaları yapılması, görülenin somut/ölçülebilir bilgiye dönüştürülmesi pratiklerinin yapılması,
- Grafik anlatım becerisinin geliştirilmesi, bu becerinin tasarım dışındaki bir alanda da sınanması, grafiğin iletişimdeki yerinin öğrenilmesi,
- Az-öz anlatımla mesajın iletildiği etkili sunum becerilerinin geliştirilmesi,

- Bilindiği sanılan, hatta belki de çok iyi bilinen, mimarlık kavramlarının (örneğin, şeffaflık, esneklik, kimlik) yeniden tanımlanması, kavram ve anlam dağarcığının aktive edilmesi, yenilenmesi,
- Bir arada/ekip halinde çalışabilme, birbirini tanıma; bilgi ve kaynak değişimi yapabilme becerilerinin geliştirilmesi; ekip çalışmasının, bir diğerinin fikrini geliştirme ve kendi fikirlerini test etme ortamı olarak kullanılabilirliğinin görülmesi,

Bir stüdyo pratiğine bütünleşik olmama, dolayısıyla kısıtlı zaman nedeniyle tasarım pratiği içinde erimeme, atılan adımın etkililiğinin başlıca nedenidir. Ayrıca ekip lisans üstü düzeydedir, mekân ve kavram bilgisi belli bir seviyededir. Katılımcıların çeşitli okulların mezunları olmaları (Gazi, Karadeniz Teknik, Karabük, Konya) farklılıktan karmaşa doğması beklentisi oluşturmuş, ancak beklenenin tersine, her birey bir diğerini zenginleştiren önemli bir faktör haline gelmiştir. Bireylerin kendi zenginlikleriyle var olmaları ve ortamı donatmaları programların da etkili ve içerikli metinler olmasını sağlamıştır.

4. SONUÇ

Bir tasarım öncesi çalışması olarak mimari programlama, gerek profesyonel ortamda gerekse de eğitimde yer tutması gereken bir pratiktir. İki dünya birbirleriyle organik bir ilişki içindedir. Tasarım öncesi süreçler, tasarım kadar herkesin (b)ilgi alanı dâhilindedir. Mimarlar Yönergesi, Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi gibi dokümanların konuyu içermeleri tesadüf değildir.

Profesyonel uygulamada programdan beklenen, tasarımın çözmesi gereken konuları (=issues), araştırmaya dayanarak, sistemli bir bütün halinde içermesi ve tüm katılımcıların (tasarımcıdan kullanıcıya, yükleniciden işletmeciye) onayına sunmasıdır. Bu sayede, sonradan çıkabilecek problemler önlenmeye çalışılır. Şimdi var olan görüş ayrılıkları uzlaşıya vardırılır. Finansal ve hukuksal konular birer sorun olarak ortaya çıkmadan engellenmiş olur. Şüphesiz bu akılcı bir pratiktir. Mimarlık pratikleri söz konusu olduğunda, her zaman akılcılık geçerli olmasa da, geçerli olduğu durumlarda daha az sorun çıkabileceği ve daha yaşanılabilir çevreler üretilebileceği yine aklın gördüğü bir gerçektir.

Okulların insanları profesyonel hayata hazırlayan ortamlar oldukları savı mimarlıkta her ne kadar bazı çevreler tarafından tam kabul görmüyorsa da (eğitimin odağına yaratıcı insan yetiştirmek konuluyorsa da) (örneğin, Yürekli 2009) mezunların kendilerini bir profesyonel hayat içinde bulmaları kaçınılmazdır. Program yapma ve sunma becerisi Amerika ve İngiltere’de birer zorunluluktur. Gerek yönerge ve çerçevelerin dayatması gerekse de uygulamaların pratikleşmesi amacıyla ülkemizde de yavaş yavaş bir mesleki zorunluluk olabilir. Zorunluluk olmadığı durumda da, tasarımcının kendine ait bir ikinci programı oluşturması ve bunu işverenle paylaşması, tasarıma başlamanın en güvenilir yoludur.

Programlamada amaç tasarımcının erk alanını kısıtlamak değil, bu alanın geçerli olduğu sınırları netleştirmektir. Bu şekilde anlaşıldığında mimari programlama bilgisi tasarımcı adaylarını bilinçlendirmenin de bir yoludur. Bu yolun nasıl

çizileceği, mimari programlama bilgisinin müfredatlarda nasıl ve ne şekilde yer tutacağı ise okulların profesyonel hayata ve eğitime bakışıyla biçimlenecektir.

KAYNAKLAR

Council Directive (85/384/EEC), Council Directive of 10 June 1985 on the mutual recognition of diplomas, certificates and other evidence of formal qualifications in architecture, including measures to facilitate the effective exercise of the right of establishment and freedom to provide services” (Mimarlar Yönergesi), erişim (Ekim, 2010):

http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/specific-sectors_architects_en.htm

Dinç, P., 2002, Problem Araştırmasından Mimari Değerlere Geçişte Bina Programlama, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 17 (3), s.101-119, GÜMMF, Ankara

Directive (2005/36/EC), Directive of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications (Mesleki yeterliklerin tanınması konusunda 7 Eylül 2005 Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi), erişim (Ekim, 2010):

http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/future_en.htm

Hershberger, R.G., “Values : A Theoretical Foundation for Architectural Programming”, *Programming the Built Environment*, Preiser, W.F.E. (ed), Van Nostrand Reinhold Company, New York, USA, 1985

Hershberger, R.G., 1999. *Architectural Programming and Predesign Manager*, McGraw-Hill, USA

Preiser, W.F.E., 1991, *Design Innovation and the Challenge of Change*", *Design Intervention: Toward a More Humane Architecture*, Van Nostrand Reinhold, New York

Preiser, W.F.E., 2005, *Evaluating universal design performance, Assessing Building Performance* (Ed. Preiser W.F.E. ve Vischer, J.C.), Elsevier, UK, (s.170-179)

Preiser, W.F.E., Rabinowitz, H.Z., White, E.T., 1988, *Post-Occupancy Evaluation*, Van Nostrand Reinhold, New York

Preiser W.F.E. ve Schramm, U., 2005. *A conceptual framework for building performance evaluation, Assessing Building Performance* (Ed. Preiser W.F.E. ve Vischer, J.C.), Elsevier, UK, (s.15-26)

Yürekli, F., 2009, *Mimarlık, Mimarlığımız*, YEM Yayınları

MİMARİ TASARIM EĞİTİMİNDE STÜDYO KÜLTÜRÜ; YTÜ-MT3 STÜDYOSU TASARIM ETKİNLİKLERİ

ÇİĞDEM POLATOĞLU¹, ÇİĞDEM CANBAY TÜRKYILMAZ²

ÖZET

Mimarlık eğitimi içinde dinamik yapısı ile tasarım eğitimi en önemli bölümü oluşturmaktadır. Mimarlık eğitimi ile mimar adayının temel gruplarda belirlenen dersler ile formel bir eğitim alması hedeflenmektedir. UIA ve Avrupa Mimarlar Birliği (ACE) mimar adayının tasarım, bilgi ve beceri alanlarında gelişmesini sağlayan ders programı oluşturulması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında formel eğitim sürecinde kuramsal ve uygulamalı dersler ile edinilen bilgi ve beceriler, tasarım eğitimi ile bütünleştirilmektedir. Bütünleştirici rolün sahnesi ise tasarım stüdyoları olmaktadır. Bu noktada tasarım eğitiminde stüdyo kurgusu; stüdyo kullanıcıları, stüdyo kapsamı ve koşulları arasındaki ilişkiler, stüdyo kapsamı ve bu bağlamda gerçekleştirilen formel ve informel etkinlikler ön plana çıkmaktadır.

Bu bildiriye, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü lisans programında 2.yıl 4.yarıyılıda yer alan Mimari Tasarım 3 (MT3) stüdyosunda 2009-2010 Eğitim-Öğretim yılı Bahar döneminde yer alan tasarım etkinlikleri;

- Tasarım sürecinde “Bilgi”; edinmek-dönüştürmek-iletme,
- “Evrensel Tasarım İlkele” rini anlamak ve uygulamak,
- “İnformel Çalışmalar” ile tasarımcı düşünme tekniğini geliştirmek, ana başlıklarında ele alınarak açıklanarak tasarım eğitimindeki yaklaşımları ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık eğitimi, tasarım eğitimi, stüdyo kültürü.

¹ Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL
² Ar. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

ABSTRACT

With the dynamic structure the design education has the most important role in architectural education. The architectural students have been educated within basic group of courses in the formal structure of architectural education. UIA and ACE emphasize that the candidates have to be developed themselves with the curriculums that organized under design, knowledge and skill groups. From this point of view in the formal education process theoretical and practical courses are integrated with design education. The design studios are the places of this integration. On this point the formation of the studio comes forward with the relations between the users of the studio, the scope of the studio, the conditions, and the informal studies.

In this paper, the undergraduate program AD3 studio in 2009-2010 spring term of Yıldız Technical university Faculty of Architecture department of Architecture has been chosen as case study to explore some design activities such as;

- Knowledge in design process; acquiring – transforming – communicating,
- Understanding and practicing Universal design principles,
- Informal studies to developing design thinking techniques.

Key words: Architectural education, design education, studio culture.

1. GİRİŞ

Mimari tasarım eğitimi, mimarlık eğitiminin içindeki en önemli bölümü oluşturmaktadır. Tasarım eğitimi, sahip olduğu dinamik yapıdan dolayı, mimarlık eğitimi kapsamındaki diğer kuramsal ve uygulamalı derslerden daha farklı bir özelliğe sahiptir.

“Mimari tasarım eğitimi” ve “mimarlık eğitimi” sıklıkla birbirine karıştırılan iki olgudur. Formel mimarlık eğitimi, bir mimar adayının tamamlamak durumunda olduğu kuramsal ve uygulamalı derslerden oluşan bir bütünü nitелеmektedir. Tasarım eğitiminde ise, tasarım deneyimini öğrenci doğrudan yaşayarak edinmektedir ve bu, tasarım yapmayı öğrenmenin tek yoludur.

Bu bağlamda mimarlık eğitiminin formel yapısı dışındaki informel çalışmalar – atölyeler, seminer, konferans, sergi, yarışma, kazı, yarışma vb.- tasarım eğitiminde gerek öğrencinin ve gerekse yürütücü açısından yadsınamaz bir öneme ve yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı, tasarım eğitiminde bütüncül yaklaşım gerekliliğini göstermektir. Bu amaçla, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Lisans programında 2. yıl 4.yarıyılıda yer alan Mimari Tasarım 3 stüdyosunda 3 yarıyıldır yürütülen bir atölye modeli içinde yapılan çalışmalar ve sonuçları irdelenmektedir.

2. MİMARLIK ve TASARIM EĞİTİMİ

2.1. Mimarlık

Mimarlar, kendilerini meslek adamlığı, dürüstlük ve yetkinlik ilkelerine adanmış, sahip oldukları bilgi ve becerileri kullanarak yapılı çevreyi oluşturan meslek adamlarıdır. Mimarlık eğitimi, gerek ulusal, gerekse uluslararası boyutta, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmalıdır. UIA belgelerinde bir mimar adayının yetiştirilmesinde, ders programlarında olması gereken özellikler, tasarım, bilgi ve bütünleştirici beceriler olmak üzere üç temel grup altında sınıflandırılmaktadır. Tasarım alanı, Bilgi alanı; Kültürel ve sanatsal, Toplumsal, Çevresel, Teknik, Tasarım, Mesleki, Beceri alanı. Mimarlık okulları programlarını bu grupları kapsayacak şekilde oluşturulmakta ve uygulamaktadırlar.

2.2. Mimari Tasarım Eğitimi

Dünya'daki mimarlık okulları incelendiğinde, mimari tasarım eğitiminde stüdyoların eğitim programının en önemli kısmını oluşturduğu görülmektedir. Tasarım stüdyosu, kuramsal derslerden elde edilen bilgilerin tümünün harmanlanarak kullanıldığı, başka bir deyişle sentezinin yapıldığı yerdir. Modern üniversite kavramında, mimari tasarım stüdyosu, tasarım yapmanın öğretildiği en önemli mekândır. Fatouros (2002), tasarım stüdyosunu, iki veya daha fazla kişinin birlikte çalıştığı, düşündüğü ve çeşitli ilişkiler geliştirdiği bir tartışma alanı olarak tanımlamaktadır.

Schön (1985), mimari tasarım stüdyosu ile ilk defa karşılaşan öğrencilerin hiç bilmedikleri yeni bir dil ile tanıştıklarını ve eğitim sürecinin bu dilin öğrenilmesi üzerine şekillendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, stüdyoda eğitim süreci, gönderen ve alıcı arasındaki bir iletişim örgütlenmesi olarak düşünülebilir.

Stüdyo, tasarım grubundaki bilgi ve becerilerin öğrenciye kazandırıldığı ortamdır. Tasarım grubundaki bilgi ve becerileri şöyle sıralanabilir; tasarım grubundaki bilgi ve beceriler, eleştirel düşünme becerisi, grafik anlatım becerisi, araştırma becerisi, biçimsel kompozisyon sistemleri, tasarım becerileri, takım çalışması becerileri, örneklerden yararlanma becerisi, insan davranışları, kültürel farklılıklar, erişilebilirlik, sürdürülebilir tasarım, program hazırlama, arazi koşulları, bina sistemlerinin entegrasyonu becerisi, mimarlıkta müşterinin rolü (kullanıcı), geniş kapsamlı tasarım yapma becerisi.

YTÜ Mimarlık Bölümünde, yukarıda bahsedilen tasarım grubundaki bilgi ve beceriler, 6 adet yarıyılık proje ve final (diploma) projesi olmak üzere toplam 7 adet farklı kapsamlardaki stüdyolarda sorgulanmaktadır. Stüdyo kapsamı; programın öğrenciye kazandırmayı hedeflediği bilgi ve becerilerin yıllar bazında dağılımı ile belirlenmektedir. Ön lisans olarak adlandırılan 2.yıl eğitim sürecinde bir dönüm noktasını işaret etmektedir. 4.yarıyıldan itibaren yer alan Tasarım 3 stüdyosu, eğitimin "temel"i olarak belirlenen ve öğrencinin, 1. ve 2.yıllarda kazanması hedeflenen bilgi ve becerileri ilk kullanmaya başladığı stüdyo olmak açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir.

3. YTÜ MİMARİ TASARIM 3 STÜDYOSU

3.1. MT3 Stüdyo yapılanması

MT3 Stüdyosu 2. sınıf, 4. yarıyıl öğrencilerinin katıldığı bir stüdyo olup, 12 yürütücü ve her grupta ortalama 10 olmak üzere yaklaşık 120 öğrenciden meydana gelmektedir. Yürütücü sayısı, öğrenci sayısına göre değişiklik göstermektedir. 9 ECTS ile değerlendirilen bir ders olup, haftada 2 gün toplam 8 saat süren bir stüdyo çalışması vardır; belirtilen saatlerin dışında da katılımcılar stüdyolarda çalışabilmektedir. MT3 Stüdyosu'nun amacı kentsel bağlamda küçük bir yapı tasarımıdır (8en fala 1000 m² kapalı alan). Öğrenciler, önerilen tasarım konularından (eğitim, kültür, rekreasyon ve kamusal yapı ana başlıklarında çeşitlenen lokanta, anaokulu, spor kompleksi, küçük müze, kütüphane, kültür merkezi, öğrenci sosyal merkezi, karayolu dinlenme tesisi vb.) çalışmayı tercih ettikleri birkaç konuyu belirledikten sonra, bu konuların çalışılabileceği uygun kent alanlarını araştırmakta ve bina ihtiyaç programını oluşturmaktadırlar.

3.2. MT3 2009-2010 Bahar Yarıyılı Çalışmaları

MT3 stüdyosunda 2008-2010 yılları arasında yer alan 3 yarıyılıda aşağıda belirtilen konular öncelikli olarak ele alınmış ve uygulanmıştır. MT3 stüdyosu aynı zamanda YTÜ-BAP (YTÜ Bilimsel Araştırma ve Projeler merkezi) tarafından "Erken tasarım evresinde Bilginin Dönüşümünün Mimari tasarım stüdyolarında irdelenmesi konulu araştırma projesi için pilot çalışma ortamı olarak seçilmiştir.

3.2.1. Tasarım Sürecinde "Bilgi": Edinmek-Dönüştürmek-İletmek

Proje amacı doğrultusunda "Tasarım sürecinde "Bilgi"; edinmek-dönüştürmek-iletmek" konusunda 3 yarıyıl süresince toplam 90 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilen anket, gözlem ve görüşme çalışmaları sonuçları aşağıda verilmiştir.

Sunum teknikleri

Öğrenciler ilk tasarım fikirlerini aktarırken plan temsilini kullanmaktadırlar. Öğrenciler sunum tekniği olarak serbest el çizimleri sıklıkla kullanmaktadır.

Bilgi kaynakları

İnternet araştırma için en çok tercih edilen kaynaktır. Çevre ve işlev tasarım sürecinde öğrencilerin çalıştığı-irdelediği ana konulardır.

Analiz

Erken tasarım evresinde öğrenciler kentsel analiz teknikleri, alan araştırmaları ve örnek araştırmasına yoğunlaşmaktadır. Tasarım kararlarını verirken öğrenciler sıklıkla fiziksel ortamı temel almakta, toplumsal yapı ve kültürel analizler üzerinde pek fazla durmamaktadırlar. İşlev analizleri ve tasarım senaryoları üretmek tasarım kararlarına en kolay aktarılan-iletilebilir bilgi olmaktadır.

Sentez

Öğrenciler, sentez yaklaşımları içinden öncelikli olarak "pragmatik" yaklaşımı ve "ikonik" yaklaşımı kullanmaktadır. Analogik ve kanonik biçimlendirme yaklaşımları ise hemen hemen hiç kullanılmamaktadır.

Değerlendirme

Öğrenciler kendilerini geliştirme açısından stüdyoda eleştiri ve örnek analizinin en

olumlu-yararlı öğrenme yöntemi olduğunu belirtmişlerdir.

3.2.2. Evrensel Tasarım İlkelerini Anlamak ve Uygulamak

MT3 stüdyosunda 2009-2010 Bahar yarıyılında öğrencilerin evrensel tasarımın ne olduğu, günümüzde toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan tasarımlar yapabilmek için ne çeşit tasarım yaklaşımlarının kullanılması gerektiği konusunda bilgi birikimlerini belirlemek amacıyla yukarıda bahsedilen çalışmanın yanı sıra ikinci bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

MT3 stüdyosunda gerçekleştirilen çalışmalar, öğrencilerin evrensel tasarım ilkelerini göz önüne alan bazı mimari düzenlemeler oluşturmak konusunda düşündüklerini ve bunları proje çalışmalarında yansıttıklarını göstermiştir. Bu mimari düzenlemeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tüm katlara ulaşım (merdiven ve asansör kullanımı),
- Yönlenme,
- Uygun giriş (seviye farkı olmadan düz giriş),
- Sirkülasyon için uygun boyutlar,
- Rampa kullanımı,
- Özürlü tuvaleti ve özürlü otoparkı.

3.3. İformel Çalışmalar

Tasarım eğitiminde “İformel Çalışmalar” ile tasarımcı düşünme tekniğini geliştirmek hedeflenmektedir. Bu bağlamda 2008 yılı bahar yarıyılında yürütülen araştırma projesi ön sonuçları doğrultusunda, 2009-2010 Eğitim – Öğretim yılı Güz ve Bahar yarıyılarında YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde gerçekleştirilen mimarlık eğitiminin formel yapısı dışındaki informel çalışmaların (atölyeler, seminer, konferans, sergi, yarışma, kazı vb.) özellikle öğrencilerin meslek bilgisi yanı sıra tasarım eğitimine katkıları araştırılmıştır. Bu araştırma sadece bölüm içinde yürütülen çalışmalar ile sınırlı kalmamış, öğrencilerin diğer okullar, kuruluşlar tarafından da gerçekleştirilen etkinliklere katılımı ve bu etkinliklerden edinimleri sorgulanmıştır. Aynı zamanda etkinliklerin yürütücü olan öğretim üyelerinden de çalışmaya katılmaları istenmiştir.

1. Aşama: Öğrenci anketi değerlendirmeleri:

- Anketi, 10’i kız ve 3’ü erkek olmak üzere toplam 13 öğrenci yanıtlamıştır.
- 1. 2. ve 6.yarıyıldan katılımın olmadığı çalışmaya; 3.yarıyıldan 4, 4.yarıyıldan 2, 5.yarıyıldan 1 ve 7.yarıyıldan 5 öğrenci katılmıştır ayrıca 1 lisansüstü öğrencisi de çalışmaya katılmıştır.
- Öğrencilerin tasarım projesi düzeyi; MT2’den 3 kişi, MT3’den 1 kişi, MT4’den 1 kişi, MT5’den 4 kişi ve MT6’dan 2 kişi olarak dağılım göstermektedir. Bir öğrenci tasarım projesi düzeyini belirtmemiştir, bir diğeri ise YL öğrencisidir.

Tablo 3.2.1. YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde 2009-2010 eğitim – öğretim yılı Güz ve Bahar Yarıyılları etkinlikleri ve öğrenci katılım sınıflaması

ETKİNLİK ADI	KATILIM ŞEKLİ
1. REINVENTING FACADES: Yıldız Teknik Üniversitesi – Valencia Politeknik Üniversitesi 26 Eylül – 4 Ekim 2009 Valencia, İspanya	4 kişi grup üyesi
2. REINVENTING FACADES: Yıldız Teknik Üniversitesi –Valencia Politeknik Üniversitesi 3-11 Nisan 2010 İstanbul, Türkiye	4 kişi grup üyesi
3. Kayıtdışı 03, Dokun, 8-13 Şubat 2010	3 kişi grup üyesi + 1 kişi izleyici
4. ICUS - Çocuk ve Mimarlık, Atölye, 8-13 Şubat 2010	
5. ICUS_ MEKANOKU: Mekan Okuma ve Tasarım Atölyesi - Fener Balat 19–21 Şubat 2010	1 kişi grup üyesi
6. İstanbul: Layers of history, culture, architecture, 8-12 April 2010 AIA Continental Europe International Conference and Chapter Meeting	
7. “Walking İstanbul; Rhythm - Fener - Balat” Uluslararası Tasarım Stüdyosu, Barselona Üniversitesi Mimarlık Bölümü ve YTÜ Mimarlık Fakültesi - ICUS, 29 Nisan-4 Mayıs 2010	8 kişi grup üyesi
8. Green Engines 2nd Edition: Productive Landscapes for Self-sustainable cities, Kültür Üniversitesi-YTÜ, 4-10 Temmuz 2010, Portekiz	7 kişi grup üyesi
9. “Cultural Layers of Public Space”, an ERASMUS Intensive Program 2010-2013, Yıldız Technical University (Turkey), University of Stavanger (Norway), Polytechnic University of Valencia (Spain), 04 July 2010 - 17 July 2010, İstanbul	3 kişi grup üyesi
10. YAPI FİZİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TASARIM KONGRESİ, 4-5 Mart 2010	1 kişi izleyici
11. Mimarlıkta Sayısal Tasarım ULUSAL SEMPOZYUMU 10 Mayıs 2010	1 kişi izleyici
12. Dortmund Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr-Ing. Jörg Becker 25 Mayıs 2010	1 kişi izleyici
13. Lizbon Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Jorge Cruz Pinto 25 Mayıs 2010 tarihinde “in praise of emptiness; space-limit, production and reception in architecture	
14. Jorge Cruz Pinto, 28 Mayıs 2010 tarihinde “imagination – site-architecture: in between painting and architecture”	
15. Kurtarabilirsiniz, konferans ve sergi, 4-21 Mayıs 2010.	2 kişi izleyici

Anketi yanıtlayan öğrencilerin etkinliklere katılım dağılımı; etkinliklere 33 kişi katılmıştır. Bunların 27 kişisi aktif grup üyesi olarak diğer 6 kişi ise izleyici olarak katılmıştır. Etkinliklerin 6’sı uluslararası ortaklı ve katılımlı çalışmalar olup YTÜ öğrencilerinin bu etkinliklerin 4’üne katıldığı görülmektedir. Anketin ikinci bölümünde öğrencilerden katıldıkları etkinliklerde edindikleri bilgi ve becerileri “az-orta-çok” ölçeği üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 3.2.2. Etkinliklerde kazanılan bilgi, beceri ve deneyimlerin değerlendirilmesi

EDİNİM	AZ	ORTA	ÇOK
Genel kültür		10	8
Kültürel gelişim		4	14
Sosyal gelişim		4	14
Tasarım geliştirme	2	4	10
Yaratıcı düşünme		3	12
Problem çözme yeteneği	2	3	10
İfade-sunum teknikleri	2	3	11
İletişim (sözlü) gelişimi		5	12
Analiz tekniklerini geliştirme	1	3	13
Sentez çalışmalarını geliştirme	2	4	10
Tasarımda değerlendirme tekniklerini geliştirme	2	6	7
Mesleki gelişim	1	5	11
DİĞER (sizin eklemek istediğiniz özellikler)			
Kültürler arası kaynaşma			1
Farklı sunum tekniği öğrenme			1
Yabancı dil öğrenme			1
Eskiz tekniklerini geliştirme			1

Öğrencilerden katıldıkları okul dışında düzenlenen etkinlikleri ve edinimlerini genel olarak belirtmeleri istenmiştir. Buna göre YTÜ Mimarlık Bölümü öğrencilerinin farklı alanlarda pek çok etkinliği izlediği görülmüştür. Bunlar sadece mesleki gelişim değil, diğer sanat dallarına ilişkin çalışmaları da kapsamaktadır. Bu etkinlikler ile ilgili olarak öğrenciler; (öğrenci ifadeleri aynen alınmıştır)

- Farklı disiplinlerde uzmanlaşmış insanların çalışmalarını izleyerek yeni bakış açıları kazandım.
- Öğrenci insiyatifindeki okul dışı çalışmaları okul içi eğitimden çok daha faydalı ve etkileşimli buluyorum.
- Rölöve almadaki farklı yöntemleri öğrendim. Farklı kurumlara hizmet eden farklı üyelerle çalışmanın getirdiği iletişim yapılanması. Gönüllü çalışmanın vermiş olduğu deneyim ve projelendirme aşamasındaki prosedürlerin gözlemlenmesi.
- İstanbul üzerine yapılan çalışmalarda farklı planlama versiyonlarının mevcudiyeti ve bugüne kadar olan değişim ve gelişim sürecinin yorumlanması hakkındaki bilgilenme.
- Proje çalışmasında grup çalışması- iş bölümü deneyimini yaşadım. Konferanslarla tecrübeli mimarların mimarlık hakkındaki görüşleri ve tasarım

ilkeleri hakkında bilgi edindim. Mimarlıkta sürdürülebilirliğin oldukça önemli olduğunu ve bulunduğumuz dönemde buna ne kadar önem verildiğini anladım. Hafif yapı tasarımına Avrupa ülkelerinin ne kadar önem verdiğini ve bu konuda ne tür çalışmalar gerçekleştirdiklerine şahit oldum.

- Yurt dışından gelen mimar ve mimarlık öğrencileriyle aynı ortamda ortak bir üretim süreci geçirdik, kendimi geliştirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum.
- Sosyal hayatımı ve kendimi geliştirmeye katkıda bulunuyor. Mesleki gelişimim açısından da katıldığım bazı konferansla kendimi geliştirmemi çok yardımcı oluyor, yorumlarında bulunmuştur.

Son olarak öğrencilerden okul içindeki etkinlikler ile okul dışında katıldıkları etkinlikleri, genel olarak süre, mekan kullanımı, teknik donanım, ulaşılabilirlik, gibi niceliksel veriler ve yaklaşım, etkinlik içeriğine yönelik olarak nitelik açısından karşılaştırmaları istenmiştir. Öne çıkan bazı konular aşağıdaki gibi sıralanabilir: (öğrenci ifadeleri aynen alınmıştır)

- Okul içinde düzenlenen etkinliklerde gerekli materyalin sağlanması ve bilgilendirmenin yapılması (sunumlar ve sempozyumlar) olumlu. Okulda yapılan kongrelere farklı ülkelerden öğretim üyelerinin katılması ve yurt dışındaki okullarla ortak çalışmalarda bulunulması mimarlık eğitimi alan bizler için oldukça yararlı buluyorum.
- Okul içinde olan etkinliklerde daha çok teknik veriler elde ettiğimizi düşünürken okul dışında bizzat alanda yapılan etkinliklerde işin pratiğe dökülmüş yanının görülebildiği kanısındayım.
- Okul dışı etkinlikler daha köklü sponsorlar tarafından üstlenildiği için parasal açıdan sorun yaşanmadan, daha donanımlı bir şekilde gerçekleştiriliyor ve daha geniş kitlelere hitap ediyor. Ulaşım olarak okulda yapılan etkinliklere ulaşım çok daha kolay, tanıdık bir çevre içinde bulunuyor ve bunun getirdiği bir avantaj olarak yapılan çalışmalar içinde çok daha faal olabiliyorsunuz.
- Okul içinde düzenlenen etkinlikler, benim için daha ulaşılabilir oluyor. Daha kolay bilgi edinip, daha kolay erişebiliyorum.
- Okul içi etkinliklere ulaşmanın çok daha kolay olduğunu düşünüyorum. Okul dışında uzun süreli etkinliklere katılmak bazen ders programlarımızdan kaynaklı olarak imkansız hale gelebiliyor ama okul içi uzun süreli etkinlikler aynı zamanda ders programımıza da saygı gösterdiği için çok daha uygun oluyor. Okul dışı atölyeleri bulmak ve onlara katılmak zor olabiliyor.. Etkinlikler grup üyesi olarak çalışıyorsa eğer fark görmüyorum ancak izleyici olarak katılım kimi zaman okul içinde gerçekleştiğinde ve zorunlu tutulduğunda yeteri kadar faydalı olmuyor. Ama dışarıdan etkinliğe katılanlar isteyerek gittikleri için performansı daha yüksek bir sunum oluyor.
- Okulda katıldığım atölye oldukça faydalı bulduğum ve farklı mimarlık yöntemlerini öğrenebildiğim farklı kültürlerden arkadaşlar edindiğim bir etkinlikti. Hem eğlenip hem öğrenebileceğim bir deneyim oldu benim için; hala dilimden düşmemesi de bunun sonucu olan bir şey sanırım. Bu tür etkinlikleri düzenleyen hocalarıma ve onlara yardım eden herkese çok teşekkür ederim.

2. Aşama: Öğretim üyeleri (yürütücüler) anketi değerlendirmeleri:

Bölüm öğretim üyeleri öncülüğünde düzenlenen etkinliklerin değerlendirilmesinde öğrencilerin özellikle ulusal ve/ ya da uluslararası atölyelere katılım konusunda öncelikli seçimlerde bulunmalarından dolayı, bu etkinliklerin yürütücülerinden çalışmaları ve öğrenciler hakkında değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir. Buna göre 6 uluslararası ve 3 ulusal katılımlı atölyenin yürütücülerinden ilgili anketi yanıtlamaları istenmiştir. Anket çalışmasını 9 yürütücü-katılımcı-izleyici yanıtlamıştır.

Atölye yürütücülerinin okul içindeki ve okul dışındaki etkinliklere ilişkin değerlendirmeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Okul içi etkinlikler kolay ulaşılabilir açısından hepimiz için daha sık katılmamızı gerekli kılmaktadır. Okul dışında gerçekleşen etkinlikler de hem mekan hem de farklı çevrelere açılım açısından önemlidir. İç ve dış etkinliklerde süre etkinlik türüne göre çeşitlenebilmektedir, teknik donanım, mekan kullanımı her farklı etkinlik için artı ve eksiler taşıyabilmektedir. İç ve dış etkinlikleri karşılaştırmaktan ziyade her tür etkinliğin kendine özgü faydaları olduğunu ve mümkün oldukça ve sayıca da artarak bu etkinliklere hepimizin katılımımızın gerekli ve önemli olduğunu vurgulamak isterim.
- Farklı disiplinlerden uzmanlarla tanışma, bilgi, deneyim ve görüş alışverişi; teori ve pratikteki uygulamalar arasındaki farklılıkların tespiti, yeni bakış açıları edinme
- Ders yükü nedeniyle bazen okul içindeki etkinliklere katılma fırsatının olamayışı, etkinliklere katılmadığımız zaman görsel kayıtları ya da dökümleri olmadığından sonradan izleyememek, okuldaki etkinliklere öğrencilerin de bazen katılmaması ya da düşük yoğunlukta katılım nedeniyle düzenleyici olarak (davetli açısından) zor durumda kalmak.

4. SONUÇLAR

MT3 stüdyosu örneğinde tasarım eğitiminde stüdyo işleyişinde üç ana konuya odaklanan çalışma ile bazı sonuç değerlendirmelere ulaşılmıştır.

- Tasarım sürecinde “Bilgi”; edinmek-dönüştürmek-iletme,

Erken tasarım evresinde bilginin dönüştürülmesinde tasarımsal ve yapı kaynaklı bazı sorunlar gözlenmiştir. Tasarımda; bilgiyi dönüştürememe nedeniyle analiz ve yorumlama (içselleştirme) arasında bağlantısızlık, yapısal alanda ise bina elemanlarına ilişkin bilgiyi tüm bina ölçeğinde algılayıp bütünleştirememe, strüktürel çözümlerde yetersiz bilgilenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra öğrenciler, tasarım sürecinin nasıl işlediğinin açıklanmasını istemektedirler. Bazı durumlarda eksik iletişim, bilginin iletilmesinde kesintilere neden olmaktadır.

- “Evrensel Tasarım İlkele” rini anlamak ve uygulamak,
Günümüzde başarılı bir tasarım ürünü oluşturabilmek mevcut ihtiyaçlara evrensel tasarım ilkeleri aracılığıyla cevap veren bir tasarım stili kullanarak gerçekleştirilmektedir. İyi bir tasarımcının eldeki tasarım problemine evrensel tasarım prensiplerine uygun çözümler üretebilmesi için farklı tasarım stillerini esnek

bir şekilde kullanmayı bilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın bulguları, öğrencilerin bireysel tasarım stillerinin bilincinde olduklarını ancak tanımlamakta güçlük çektiklerini göstermiştir. Mimarlık okullarında ders programları bu becerinin öğrencilere kazandırılmasının gerekliliği göz önüne alınarak düzenlenmeli ve geliştirilmelidir.

- “İnformel Çalışmalar” ile tasarımcı düşünme tekniğini geliştirmek,

Öğrencinin bireysel ve kolektif öğrenme stillerini geliştirmek tasarımcı düşünme teknik ve pratiklerini gerçekleştirmek açısından infomel çalışmalar destekleyici olmaktadır. Alan çalışması sonuçları genel olarak irdelendiğinde YTÜ’de düzenlenen 9 atölyeye katılan tüm öğrenciler, kültürel ve sosyal gelişimin önemini vurgulayarak, tasarım çalışmaları içinde yer alan tüm aşamalarda kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Tasarım eğitiminde bütünleşik stüdyo kurgusu ile mimar adayının, yürütücülerin, meslek alanının diğer aktörlerinin ve nihayetinde diğer disiplinlerin iletişimi artmakta ve katılımcı, interaktif bir çalışma ortamı sağlanarak tasarım çok boyutlu yapısı ortaya konabilmektedir.

KAYNAKLAR

Polatoğlu, Ç., Türkyılmaz Canbay, Ç., Ergenoğlu Sungur, A. 2008. Foundation Of Architectural Design Education: Evaluation Of The Courses In YTU Architectural Department, Journal of Research in Architecture and Planning, Architectural Education volume 7, pp.18-28, ISSN 1728-7715, Publication of NED University of Engineering & Technology, Karachi-Pakistan.

Türkyılmaz Canbay, Ç., Polatoğlu, Ç. 2009. The Examination Of Plan Representation Produced In The Early Design Phase As a Tool For Knowledge Transmission”, INTED, ISBN: 978-84-612-7580-9 Abstracts CD, ISBN: 978-84-612-7578-6 Proceedings CD, Valencia.

Polatoğlu, Ç., Canbay Türkyılmaz, Ç. 2009. YTU Architectural Design Studio 3: Experiences of Second Year, Architectural Design +Construction Education Experimentation Towards Integration, ENSHA-EAAE Conference, Architectural Design Teachers’ and Construction Teachers’ Networks, Genoa University Architectural Faculty, pp. 33, Genoa.

Canbay Türkyılmaz, Ç, Polatoğlu, Ç., An Integrated Design Education Approach Considering the Relationship Between Designing for All and Styles of Designing, 21. IAPS Conference, Vulnerability, Risk and Complexity: Impacts of Global Change on Human Habitats, pp.62, ISBN: 978-3-00-031438-4, Leipzig, Germany.

Fatouros, D. (2002). Who cares? Towards a Common European Higher Architectural Education Area, Ed. Spiridonidis, C.&Voyatzaki, M., pp. 31-35, Greece.

www.uia-architects.org

MİMARLIK EĞİTİMİNDE TEMSİL YÖNTEMLERİ ÜZERİNE BİR DENEME: ‘EVLER’

MUSTAFA HALUK ZELEF¹⁴, NİHAL BURSA¹⁵, FATMA ZEHRA ÇAKICI¹⁶

ÖZET

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Mimarlık Bölümündeki *Arch 104 Grafik İletişim 2* teknik çizim ve sunum metotlarının uygulamaya aktarıldığı bir derstir. Bu derste Mimarlık birinci sınıf öğrencilerinin, bu dersin öncülü olan *Arch 103 Grafik İletişim 1* dersinde kazanmış oldukları temel çizim bilgilerinin, yapının ön tasarımı, sunuş ve uygulamasına giden etaplardaki kullanımlarını ve mimari temsil yöntemlerini öğrenerek, geliştirilmeleri hedeflenir. Bu amaçla bahar döneminin yarısını kapsayan ve öğrencilerin inşa edilmiş yapı üzerinden mimarlığın grafik ortamdaki iletişim dilini kavrayacakları bir dönem ödevi verilmektedir. Bu çalışmada büyüklük ve işlev açısından eğitimin ilk yılındaki öğrencilerin kavrayabileceği bir konu olan “ev” konusuna odaklanılarak, dünyada ve Türkiye’de önemli modern mimarlık ürünü olan konutlar çalışma konusu olarak seçilmektedir. Yapıyı ziyaret eden, mimar ve işverenle konuşan öğrenciler daha sonra yapının, dik (ortografik), paralel ve perspektif izdüşüm çizimlerini yeniden-üretmektedir. Daha sonra yapının fiziki maketini inşa etmekte, ardından bilgisayar ortamında dijital olarak modellemektedirler. Bütün süreç anlamaya yöneliktir, mekanik/bilinçsiz bir tekrar etmenin ötesinde *yaratıcı-taklit* ya da *eleştirel-taklit* olarak tanımladığımız bir şekilde planlanmıştır. Buradaki temel hareket noktası, merkezinde mimari tasarım stüdyosunun -birinci sınıfta temel tasarım- yer aldığı bir eğitim anlayışı çerçevesinde, mimari yapının çeşitli teknik ve sosyal boyutlar içeren bütünselliği ve binanın yapımındaki aktörlerin çeşitliliği konusunda öğrencide bir farkındalık yaratma düşüncesidir. Bu ders sayesinde çizim ve modellemeye yönelik teknik bilgi ve becerilerin aktarılması yanında, modern Türk mimarlık tarihinde konut tasarımına ait bir envanter oluşturulmuş ve yıllar içinde sağlanan birikim ile DOCOMOMO¹⁷ Kongresinde bir sergi hazırlanmıştır. Bu bildiri kapsamında 10 yıldır sürdürülen bu çalışma yönteminden beklentiler ve sonuçlar tartışılacaktır.

¹⁴ Öğr. Gör. Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, ANKARA

¹⁵ Emekli Öğr. Gör. Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, ANKARA

¹⁶ Arş. Gör. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, ANKARA

¹⁷ Modern Mimarlık, Tasarım ve Şehir Plancılığı Ürünlerini Belgeleme ve Koruma

Anahtar kelimeler: Grafik İletişim, Mimari Teknik Resim Eğitimi, ODTÜ Mimarlık, Yaratıcı/Eleştirel taklit, Mekanik/bilinçsiz taklit.

ABSTRACT

Arch 104 Graphic Communication is a first year must course in the Department of Architecture in the Middle East Technical University (METU) aimed at equipping students with architectural drawing methods and conventions to be utilized in the representation of architecture. The basic skills and information about the projection methods acquired in the prerequisite course (Arch 103) are expected to be developed throughout the second semester of the first year. Half of the semester is organized as a term project focused on a realized building. As a comprehensible building in terms of size and functional and structural complexity, “house” is the theme of the study, and prominent examples of modern houses in the world and Turkey are assigned to students. They are asked to visit the building, its architect and client to gather information and make a survey in the architectural literature. Then they make orthographic, paraline and perspective drawings of the work and construct its physical and digital model. The process is focused on “understanding” and creative/critical imitation rather than a mechanical/uncritical one. A fundamental awareness to be introduced to the student is the social and technical aspects of the architectural knowledge and the variety of actors involved in the realization of buildings. Besides furnishing the student with technical information in drawing and model making, this course also facilitate the creation of an inventory of the “Modern Turkish House” in the 20th century, and an exhibition is organized in the DOCOMOMO (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement) Congress. In this paper, expectations, objectives and learning outcomes of the course and the ongoing project of “modern Houses” will be discussed.

1. GİRİŞ

Mimarın, içinde yaşadığı ya da erişebildiği ortamlardan beslenerek kendini geliştirmesi ve zenginleştirmesi, mimarlık eğitiminin ilk günlerinden itibaren kazanılmaya başlanan bir alışkanlık ve yeti olmalıdır. Görsel algılamaya dayalı duyarlılıkların geliştirilmesinin esas olduğu böyle bir disiplinde, dünden geleni anlamaya çalışmak ve birebir deneyimleme sürecinde bugün biriktirilenlerin modern tasarım yaklaşımları ve gelişen teknolojiyle birleştirilerek yarınlara aktarılması, büyük önem taşımaktadır. Buradan hareketle, bu bildiride, yeni ve *özgün* olanı arayan “modern mimarlık” paradigmasını temel alan günümüz eğitiminde de, mevcut yapı örnekleri üzerinden tartışarak mimarlığa giriş yapmanın etkili ve yararlı bir yöntem olabileceği üzerinde durulacaktır.

Mimar, düşünmek ve tasarımını mimarlığın diğer aktörlerine anlatmak için grafik iletişim dilini kullanır. Grafik iletişim dilinin temel yöntem ve tekniklerinin aktarılması ve gerekli becerilerin geliştirilmesi, temel mimarlık eğitiminin ağırlıklı

bir kısmını oluşturur. Türkiye’deki üniversitelerin mimarlık birinci sınıf seviyesinde verilen mimari anlatım (teknik resim) derslerine bakıldığında, pek çok üniversitede ilk dönem teknik çizim metotlarına yoğunlaşıldığı, ikinci dönem ise ağırlıklı olarak perspektif eğitiminin verildiği görülmektedir¹⁸. ODTÜ Mimarlık Bölümünde de güz döneminde, öncelikle mimari tasarım stüdyolarında kullanılması beklenen temel grafik bilgi ve becerilerin kazandırılması amacıyla *Arch 103 Grafik İletişim 1* dersi verilmektedir. Bu tekniklerin mimarlıktaki uygulamaları ise bahar dönemindeki *Arch 104 Grafik İletişim 2* dersi kapsamında yapılmaktadır. Diğer okullardan farklı olarak söz konusu uygulamalar, ‘ev’ konulu dönem projesi vasıtasıyla modern mimarlık ürünlerinin tanıtımı, anlatımı, irdelenmesi ve mimari çizim ve modellerinin üretilmesini kapsamaktadır. Süreç içinde geleneksel çizim ve modelleme araçlarının kullanımının yanı sıra temel bilgisayar eğitimine de yer verilmektedir.

Çeşitli anlatım teknikleri ve araçlarının kullanıldığı bu süreç anlamaya yönelik olup, *mekanik/bilinçsiz* bir tekrar etmenin ötesinde *yaratıcı-taklit* ya da *eleştirel-taklit* olarak tanımladığımız bir şekilde planlanmıştır. Buradaki temel hareket noktası, merkezinde mimari tasarım stüdyosunun -birinci sınıfta temel tasarım- yer aldığı bir eğitim anlayışı çerçevesinde, mimari yapının çeşitli teknik ve sosyal boyutlar içeren bütünselliği ve binanın yapımındaki aktörlerin çeşitliliği konusunda öğrencide bir farkındalık yaratma düşüncesidir. Bu ders sayesinde çizim ve modellemeye yönelik teknik bilgi ve becerilerin aktarılmasının yanında, modern Türk mimarlık tarihinde konut tasarımına ait bir envanter oluşturulmuş ve yıllar içinde sağlanan birikim ile bir de sergi (Şekil 1) hazırlanmıştır. Bu bildiri kapsamında 10 yıldır sürdürülen bu çalışma yönteminden beklentiler ve sonuçları tartışılmaktadır.

Şekil 1. DOCOMOMO 2006 Kongresinde açılan sergiden kesitler

¹⁸ **Çukurova Mimarlık**; Mimari Anlatım Teknikleri 1-2 derslerinde ortografik ve perspektif çizim ile serbest el uygulamalarına yer veriliyor.

İTÜ Mimarlık; ilk dönem mimari tasarımla birlikte grafik anlatım teknikleri eğitimi verilirken ikinci dönem sadece perspektif adlı/konulu bir ders yapılıyor.

Maltepe Mimarlık; ilk yıl Mimari Teknik Resim (1-2) derslerinde temel çizim tekniklerini takiben aksonometrik, izometrik ve perspektif çizim tekniklerine yönelirken, Mimari Tasarı Geometri ve Perspektif 1-2 derslerinde ise dik izdüşüm teknikleri ile cephe-kesit çıkarma metotlarına yer veriliyor.

Selçuk Mimarlık; ilk dönem mimari teknik resim, ikinci dönem perspektif dersi açılıyor.

YTÜ Mimarlık; ilk dönem Mimari Anlatım Teknikleri adında tek bir ders açılıyor. Dik İzdüşüm ilkeleriyle kesit görünüş çıkarma, çeşitli malzeme ve detayların (temel türü, yığma yapı vb) öğretildiği uygulamalı mimari teknik çizim dersi. Perspektif dersi yok.

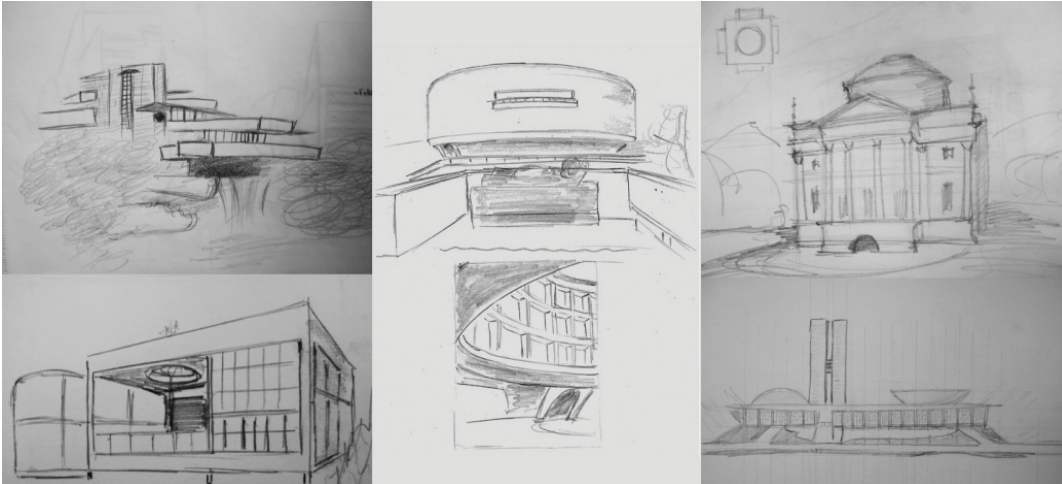
2. DERSİN KAPSAMI

İlk dönem verilen Arch 103 dersinde temel çizim tekniklerini anlama ve farklı izdüşüm teknikleri ile nesneyi anlatabilme yetisini; kendi tasarım ve düşüncelerini eskizler ve ölçekli çizimler vasıtasıyla aktarma becerisini; iki ve üç boyutlu nesnelerin geometrisini anlama, analiz etme ve çizime aktarma kapasitesini ve ayrıca, farklı ortam ve tekniklerle oluşturulan çizimleri kavrama ve uygulama becerisini kazanan öğrencilerin, öğrendiklerini bahar dönemindeki Arch 104 dersinde, mimarlık bağlamında uygulayabilmeleri amaçlanmaktadır. Bu ders, öğrencinin tasarladığı ya da gördüğü nesneyi/yapıyı temsil edebilme, kendine ve başkalarına görünür kılma becerilerinin kazandırırken, beyin ve el arasındaki o özel ve yakın ilişkiyi de önemseyerek, bu her iki organ arasındaki koordinasyonu geliştirmeye çalışır. Böylelikle, tasarımcı olma yolunda ilerleyen kişinin aynı zamanda sanatkar yönünün de ortaya çıkmasına ve geliştirilmesine aracılık etmeyi amaçlar. Burada Sennett'in (2008; s.9), düşünce ve üretim arasında diyalog kurabilen sanatkarın, böylelikle problemi bulma ve çözme konusunda da bir alışkanlık geliştirebildiği saptaması hatırlanmalıdır.

Benimsenen bu yaklaşım aynı zamanda tasarım stüdyosunu da beslemeye katkıda bulunmaktadır. Bu noktada, dersin kurgusunu oluşturan dört ana tema ve bu temaların temel hedefleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

2.1. Serbest El Çizimi (Eskiz)

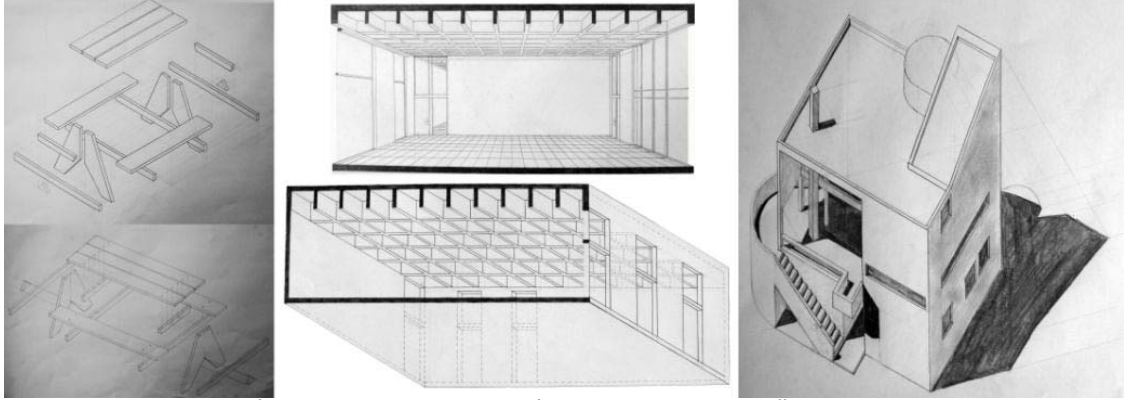
Mimarın en önemli düşünme aracı olan serbest el çizimi (eskiz) konusunda bir alışkanlık başlatabilmek amacıyla, öğrencilerin birer eskiz defteri edinerek her stüdyo dersine getirmeleri beklenmektedir. Söz konusu eskiz bölümü her dersin başlangıcında gerçekleştirilmektedir ve öğrencilere mimari ürünlerin ve çizimlerin biçimsel niteliklerini analitik bir bakış açısıyla değerlendirebilme ve bu biçimsel nitelikleri çabuk /hızlı serbest el tekniği ile ifade edebilme yetisinin kazandırılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca, serbest el çizim becerisinin gelişimine yapılan katkının ötesinde eskiz çalışmalarlarıyla öğrencilerin ölçek, doku, algılama ve karşılaştırma kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Şekil 2. Eskiz uygulamaları (Günhan 2010)

2.2. İzdüşüm Tekniklerinin İleri Uygulamaları

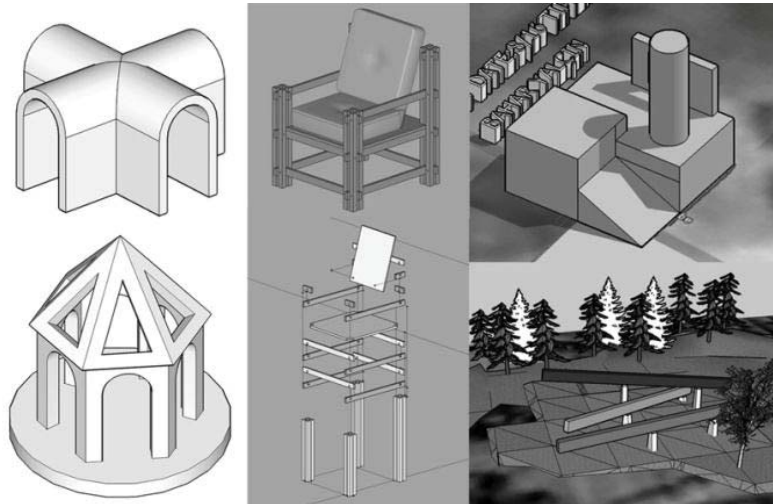
Arch 103 dersi kapsamında aktarılan dik (ortografik), paralel ve perspektif çizim tekniklerine ilave olarak ışık ve gölge, kesit-perspektif, patlatılmış veya genişletilmiş perspektif gibi bileşik çizim teknikleri ile izdüşüm tekniklerinin ileri uygulamaları yapılmaktadır. Bu uygulamaların öğrencilerin mimarlığın grafik ortamdaki iletişim dilini kavramasına ve karmaşık form ilişkilerini imgeleminde canlandırmaya yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Şekil 3. İzdüşüm Tekniklerinin İleri Uygulamaları (Özyıldırım 2010)

2.3. Bilgisayar Destekli Çizim ve Tasarım (CAD) Uygulamaları

Bilgisayar teknolojisinin mimari tasarım ve sunum sürecine dahil olmasıyla birlikte, son üç yıldır öğrencilere bilgisayar destekli çizim teknolojisi ile birlikte üç boyutlu modelleme ve sunum (render) amaçlı temel yazılım programları tanıtılmaktadır. Mimari çizim ve sunum tekniklerinin yanı sıra CAD uygulamaları ile birlikte öğrencilerin hem fiziksel hem de dijital ortamda tasarım ve düşüncelerini ifade edebilmelerine olanak sağlanmaktadır.

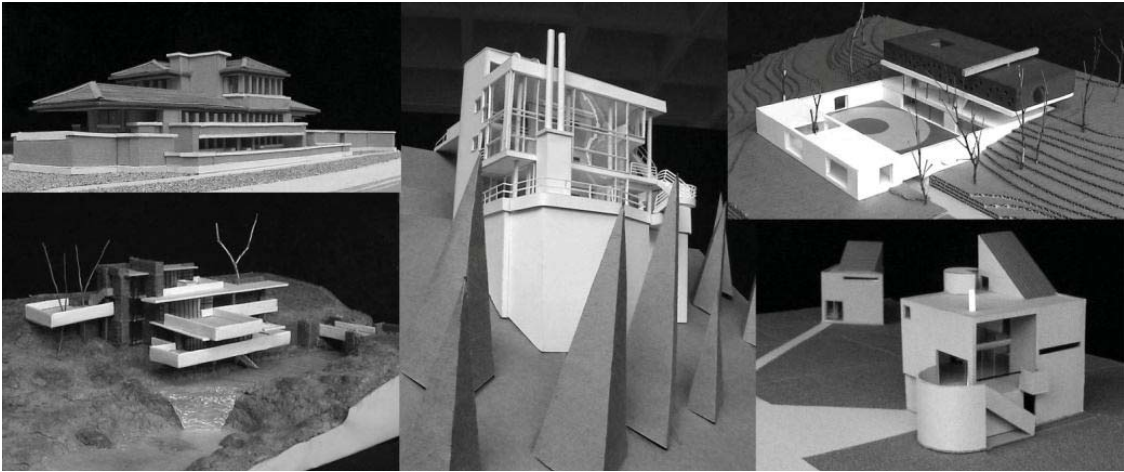
Şekil 4. CAD Uygulamaları

3. MİMARİ TEMSİL - EVLER

Weiner'ın da (2005, s.24) vurguladığı gibi mimarlık eğitimine yeni başlayan 'öğrenciye mimarlığı öğretmekten çok, onu mimarlığa yöneltmek, mimarlığı onun için çekici kılmak' önemlidir. Bu anlayışla, Arch 104 Grafik İletişim dersinde, bir evin ilk eskizlerinden uygulama çizimlerine kadar olan süreci gözlemlemek, anlamak ve eleştirel/yaratıcı bir anlayışla tekrarlamak üzere verilen bir dönem ödeviyle yıl sona ermektedir. Öğrencinin başlangıçta sadece bir çizim nesnesi olarak görmeye eğilimli olduğu yapının, aslında bir hikâyesi olduğunu fark etmesi ve dolayısıyla bir irdeleme heyecanı duymasını sağlamak, böylelikle, grafik olarak temsil etme durumunu yaratıcı bir sürece dönüştürmek temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

“Ev”, büyüklük ve işlev açısından eğitimin ilk yılındaki öğrencilerin kavrayabileceği ölçekte ve kurguda bir yapı olması bakımından tercih edilmiştir ve bu çalışmayla öğrencilerin, dünyada ve Türkiye’de önemli modern mimarlık ürünü olan konutları tanıması da amaçlanır. Bu süreçte, birinci dönemde tanıtılan izdüşüm teknikleri yanı sıra ikinci dönemin ilk yarısında verilen ileri uygulamaların ve CAD programlarının da kullanılması hedeflenir.

Önceki yıllardaki çalışmalarda, dünya mimarlığının çok bilinen, ders niteliğindeki yapılarından bir seçme yapılmaktaydı (Villa Savoye, Falling Water, Moebius Evi, vb., Şekil 5). Ancak, bu seçkinin, zamanla çalışmanın beklenen hedeflerine ulaşmasında aksamalara neden olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü bir yandan bu tür ünlü yapıların çizimlerine ve hatta dijital modellerine internet medyasında bile kolaylıkla ulaşılabilirken, aynı zamanda, bu ortamdaki belgeler/çizimler ünlü yapılar için bile yeterli detayı içermemekteydiler. Yapıyı gerçek hayatta görme imkânı bulamayan öğrenciler, kendi çizimleriyle binanın temsilini değil, temsilin temsilini üretebilmekteydiler. Bunun da öğrenciyi mekanik/bilinçsiz taklit yapmaya sevk ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, hep aynı yapıların tekrarlanmasının başlangıçtaki hedeflerden biri olan anlamlı ve nitelikli bir arşiv oluşturmayı da sağlamadığı anlaşılmıştır.

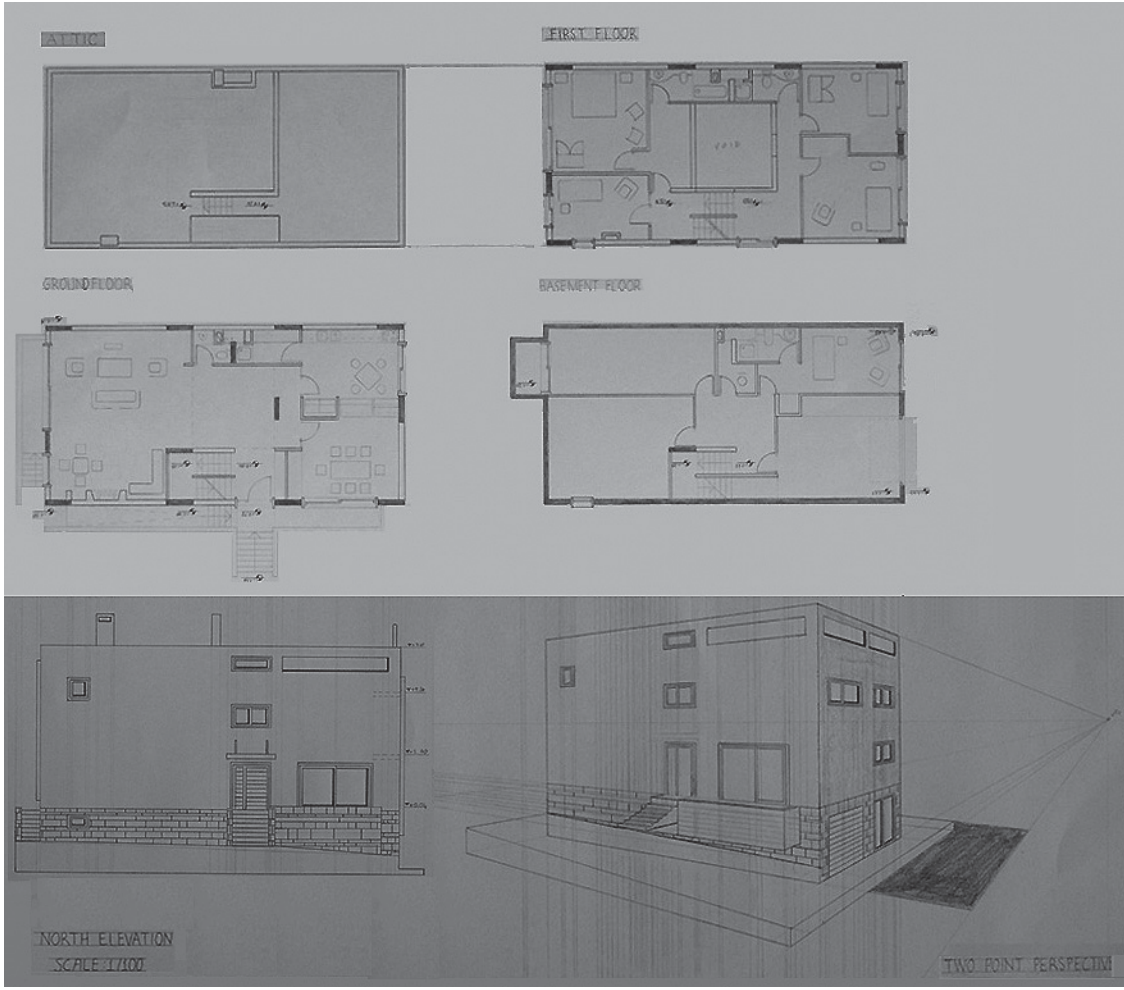
Şekil 5. Arch 104 kapsamında çalışılan dünya'daki önemli modern konutlar (Zelef 2006)

Temsil edilecek yapının doğrudan deneyimlenebilir olmasının hedeflere ulaşmada daha iyi sonuç vereceği inancıyla, son yıllarda Türkiye'deki örneklere yoğunlaşmıştır. Her dönem hazırlanan ev listesi, Türkiye'de 1900'lerin ilk yıllarından itibaren inşa edilmiş ve bir kısmı halen ayakta olan modern mimarlık ürünlerinden oluşmaktadır. Böylelikle erken Cumhuriyet dönemi yapılarından yakın dönem yapılarına kadar geniş bir dönem çalışılmıştır. Yapıların yerinde incelenmesi çalışmanın en önemli şartlarından biridir. Türkiye'nin çeşitli illerindeki yapılardan oluşturulan ve her sene yenilenen bu listelerden, öğrenciler, çalışacakları evleri belirlemektedirler. Bu seçim genellikle öğrencilerin ailelerinin yaşadığı veya dönem içinde gidip-gelebilecekleri şehirlere göre yapılmaktadır.

Tasarım süreci de dahil olmak üzere, mimarlığın tek başına icra edilen bir meslek olmadığıyla ilgili de bir farkındalık yaratmak ve sosyal iletişim becerilerini de geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla, başlangıçta öğrencilerin üç-dört kişilik gruplar halinde çalışmaları beklenmektedir. Her grup listeden bir ev seçerek araştırmaya ve analize başlamaktadır. Mimarlık literatüründe ve arşivlerde araştırma yapan, yapıyı ziyaret eden, mimar ve işveren /ev sahibi ile konuşan öğrenciler inceledikleri evin temel bilgilerini farklı seviyelerde sunarlar. İlk tasarladıkları bir emlak ilanındır ve binaların sadece sayısal değerlerle tanıtılmasının örneğini sunar. Çokça görüldüğü gibi bu tür ilanlar mimariyi görmezden gelir.¹⁹ Daha sonra hazırlanan sunum paftaları aracılığıyla ise yapının mimari nitelikleri incelenmekte ve diğer öğrencilere aktarılmaktadırlar. Analiz için öğrencilere strüktür, güneş yönelimi, fiziki bağlam, topografya, malzeme vb temel ölçütler verilmektedir. Yapıyı tanıma/tanıtma sürecini takiben, mesleğin temel çizim gelenekleri, normları ve ölçekleri dahilinde söz konusu yapılara ait dik (ortografik), paralel ve perspektif izdüşüm çizimlerini yeniden-üretmektedirler. Ancak bu aşamada, grup halinde araştırması yürütülen ve analiz edilen yapıların vaziyet planı, kat planları, kesit, görünüşler ve perspektif çizimlerinden oluşan çizim setlerinin çeşitli mimari çizim teknikleri ile sunulması her öğrenciden tek tek beklenmektedir. Grup çalışması olarak üretilen fiziksel modelin yanı sıra, yapının bilgisayar ortamında sayısal (digital) modellerinin hazırlanması da istenmektedir.

Mimarlığın faydalandığı farklı araç ve ortamların ilk tecrübesi olan bu uygulamalar bütünü, öğrencileri grafik iletişimin teknik altyapısı ile donatmanın yanı sıra, mimarlık kültürüne uygulamalı bir giriş yapmalarını da amaçlamaktadır. Bütün süreç anlamaya yöneliktir, mekanik/bilinçsiz bir tekrar etmenin ötesinde *yaratıcı-taklit* ya da *eleştirel-taklit* olarak tanımladığımız bir şekilde planlanmıştır. Buradaki temel hareket noktası, merkezinde mimari tasarım stüdyosunun yer aldığı -ancak birinci sınıfta temel tasarım aşamasında olan- bir eğitim anlayışı çerçevesinde, mimari yapının çeşitli düşünsel ve pratik boyutlar içeren bütünselliği konusunda bir farkındalık yaratma düşüncesidir.

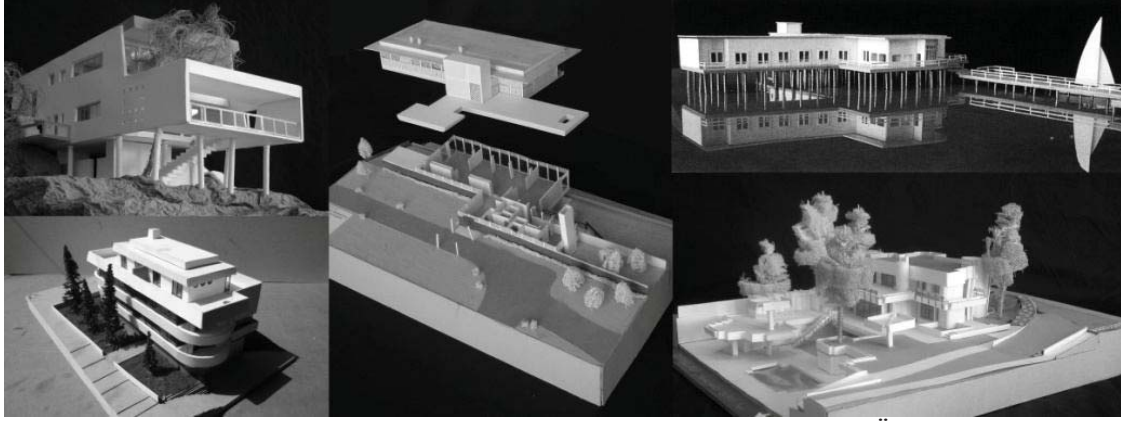
¹⁹ Örneğin Le Corbusier tarafından tasarlanan Villa Savoye sadece 3 otuluk kapalı garajı, 1 salon, 7 geniş oda, 4WC, mutfak ve geniş terasları olan, 2 katlı bir villadır.

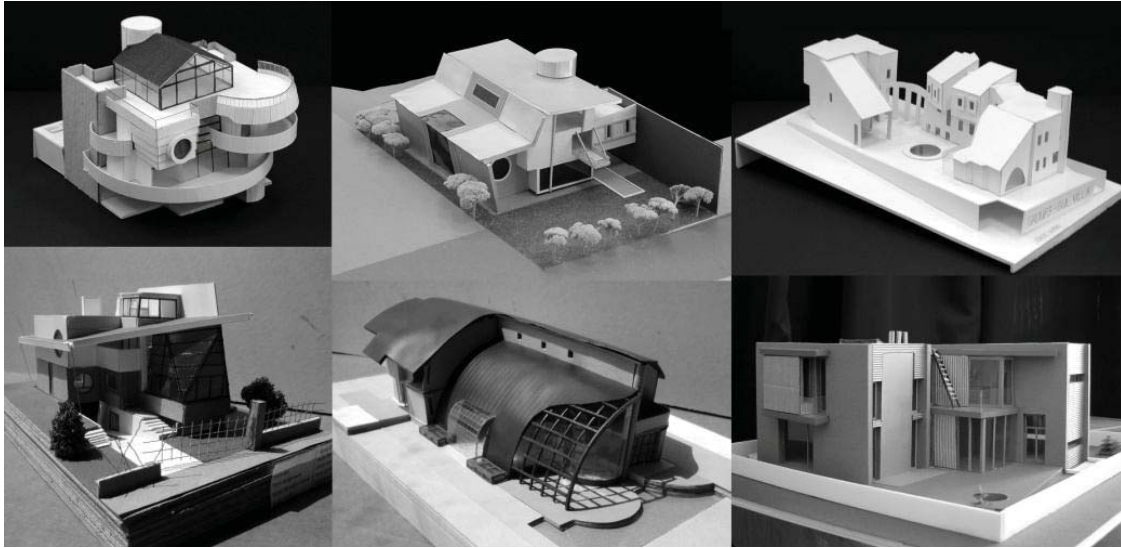
Şekil 6. Mimari temsil uygulamaları (Günhan 2010)

Çizimlerin ışıklı masa ve fotokopi yardımıyla bilinçsizce, sadece mekanik olarak kopyalamasının yerine, anlayarak ve irdeleyerek yeniden üretilmesi ve üretilen ilk plan çiziminden sonraki diğer plan ve görünüş çizimlerinin izdüşüm yoluyla oluşturulması desteklenmektedir. Ayrıca, hazır kesitlerin tekrar edilmesi yerine her öğrencinin yeni bir kesit üretmesi beklenmektedir. Bu sürecin aynı zamanda, mimari çevre, yapı ya da nesnenin kendisiyle, grafik olarak temsili arasındaki ilişki üzerine düşünme ve sorgulamayı başlatması açısından da yararlı olacağı düşünülmektedir. Benzer bir irdelemenin, fiziki model ve yapının kendisi arasındaki ilişki konusunda da yapılması gereklidir. Bu bağlamda, yapıyı farklı bir ölçekte yeniden üretmenin gerektirdiği soyutlamanın, malzeme seçimi ve beraberinde modeli inşa etme yöntemlerini nasıl belirlediği tartışılmakta; fiziki model yapımında malzeme seçimi ve model teknikleri konularında öğrenciler bilgilendirilmektedir. Ayrıca, çatının veya bir cephenin çıkarılabilir olarak tasarlanması böylece yapının iç mekânlarının da fiziki modelde sunulması beklenmektedir. Benzer olarak sayısal modellemede de yapının hem iç elemanları (duvar, kapı, pencere ve merdiven vb. demirbaşlar, döşeme ve cephe kaplamalarını) hem de yakın çevresi (bahçe/arsa sınırı, çevreleyen yollar, bitki örtüsü vb.) öğrenci tarafından işlenmektedir. Sayısal Modelleme sayesinde uydu görüntülerinden yararlanarak yapının farklı saat ve mevsimlerdeki

ışık/gölge/güneşlenme durumu da irdelenmektedir. Bilgisayar çizim programında üretilen modele ilişkin dosyalar hem internet aracılığıyla teslim edilmekte, hem de bu modelden alınacak plan, kesit, cephe ve perspektif görünüşlerin renkli baskıları istenmektedir. Böylece öğrencilere baskı tekniğine ilişkin bir deneyim de kazandırılması hedeflenmektedir.

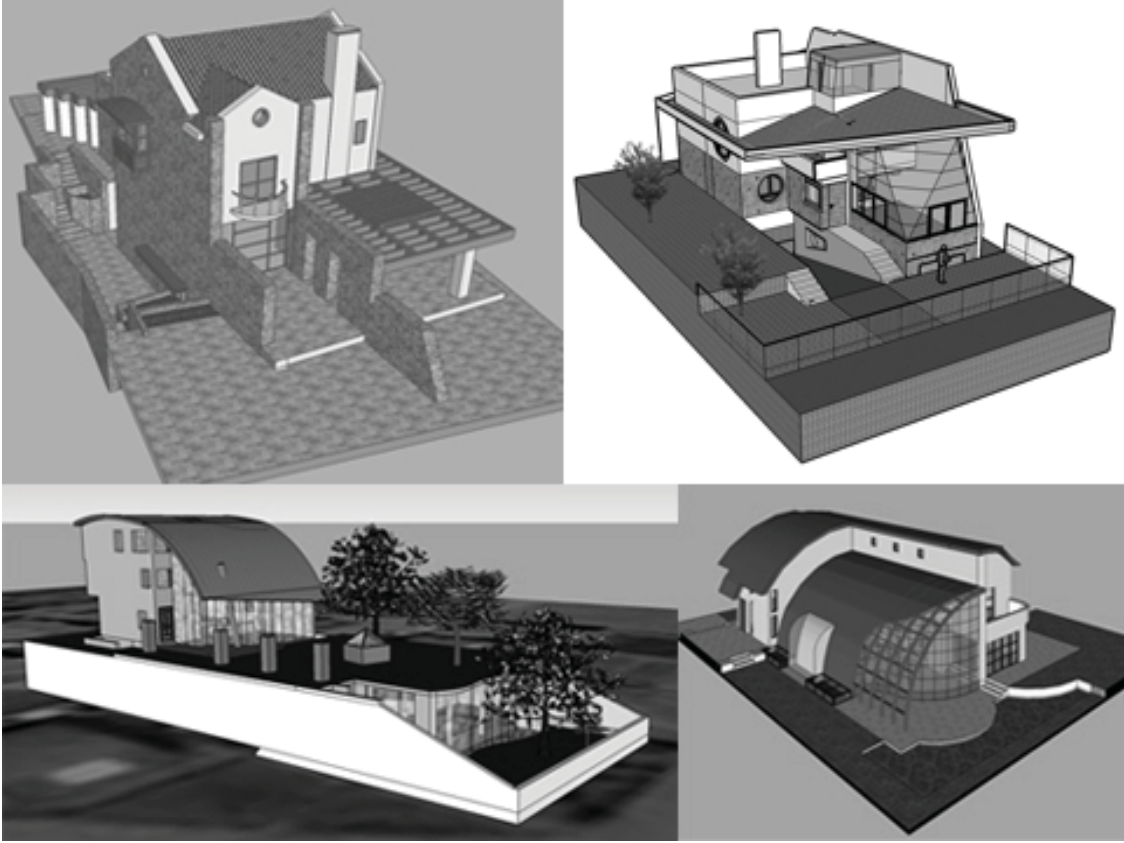

Şekil 7. Fiziki maket çalışmaları (1930-1980 örnekleri) (Zelef 2006; Özyıldırım 2010)

Şekil 8. Fiziki maket çalışmaları (1980'lerden günümüze) (Özkoç 2009; Özyıldırım 2010)

Öğrencilerin dönem sonu değerlendirmesinde ise teorik kısmın bitiminde yapılan ara sınav ile dönem sonundaki final sınavının yanı sıra, dönem içinde yapılan eskiz uygulamaları, stüdyo çalışmaları, ev ödevleri ve ağırlıklı olarak da dönem projesi, belli yüzdelerle notlandırmaya katılmaktadır. Dönem çalışması olan “evler” projesinde öğrencilerin de değerlendirme sürecine dahil edilmesi amaçlanmakta, fiziki maketler öğrenciler tarafından da notlanmaktadır. Bu süreçte öğrenci gruplarının, malzeme seçimi, işçilik ve genel uyum/görünüm olmak üzere üç temel ölçüt çerçevesinde verdikleri notlar belli bir yüzdeyle genel değerlendirmeye katılmaktadır.

Şekil 9. Sayısal modelleme uygulamaları

Şekil 10. Öğrencilerin değerlendirme sürecine dahil edilmesi (Özyıldırım 2010)

4. BEKLENTİLER, KAZANIMLAR (EĞİTİM ÇIKTILARI) VE PROBLEMLER

ODTÜ Mimarlık Bölümünde verilen Arch 104 Grafik İletişim 2 dersi, öncülü olan Arch 103 Grafik İletişim 1 dersi ile birlikte, dört yıllık mimarlık eğitimi programında mimari temsiliyet alanındaki tek zorunlu derstir. Grafik iletişim dilinin teknik ve normlarını öğrenciye aktarırken, aynı zamanda bu dilin mimar için bir düşünme aracı olduğunun da vurgulandığı bu derste, dersin bütününe dair beklentilerin yanı sıra yukarıda sözü edilen ‘Evler’ konulu dönem çalışmasına ilişkin beklentiler, kazanımlar (eğitim çıktıları) ve problemler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Eskiz çalışmaları yoluyla;

- Öğrencinin sanatsal tecrübe kazanması ve bireysel ifade arayışlarına yönelmesi,
- Çizim aletleri ya da bilgisayar programlarına ihtiyaç duyulmaksızın izlenim, düşünce ve tasarımın hızlı bir şekilde serbest el ile ifade edilmesi,
- Üç boyutlu (görsel) algılama, düşünme ve tasarım sürecine katkı sağlanması.

İzdüşüm tekniklerinin ileri uygulamaları yoluyla;

- Öğrencinin mimarlığın grafik ortamdaki iletişim dilini kavraması,
- Işık-gölge uygulamaları ile sunuşun zenginleştirilmesi,
- Dik izdüşüm, paralel izdüşüm ve perspektif izdüşüm çizim yöntemlerinin mimari temsil amacıyla kullanımının geliştirilmesi
- Genişletilmiş, patlatılmış ve kesit perspektif gibi almaşık (melez- hibrid) teknikleri kullanarak, tasarım sürecinde düşünmeyi zenginleştirme ve fikrin daha iyi ifade edilmesinin sağlanması.

Bilgisayar destekli çizim ve tasarım (CAD) uygulamaları yoluyla;

- Tasarımların sunumunda farklı programlar ve farklı modelleme tekniklerinin tanıtılması ve kullanılması,
- 3 boyutlu modelleme programlarının ileri uygulamalarının yapılması – Bu tür basit modelleme programları (örn. SketchUp), CAD programlarının mimarlık piyasasındaki 2 boyutlu çizim amaçlı kullanımına göre daha “yeni” bir anlayışı temsil etmektedir. İyi bir üç boyutlu modelleme ile kesit ve plan gibi alışlageldik çizimler de kolaylıkla elde edilmektedir. Ayrıca global yerleştirme (Google Earth vb.) programları sayesinde arazideki yerine konarak komşularıyla ya da güneş ilişkisi sorgulanabilir. Modelleme tekniklerinin yanı sıra dijital kaynaklara erişimin öğrenilmesine olanak sağlanmaktadır. İlk bakıştaki naif görünüşüne rağmen program, gerekli hassasiyette oluşturulan modeller için profesyonel “rendered” çizim üretmeye de imkan verebilmektedir.

“Evler” dönem ödevi ve mimari temsil bakımından;

- İnşa edilmiş örneklerden yola çıkarak mimarlığın grafik ortamdaki iletişim dilinin kavranması,
- Uygulanmış, nitelikli modern mimarlık ürünlerinin tanıtılması ve dokümantasyon oluşturulması,

- Öğrencilere bu ders sayesinde temel bir strüktür, aks sistemi ve yapı bilgisi bilinci (bilgi ya da duyarlık) aktarılması -Unutulmamalıdır ki temel tasarım esaslı bir mimari eğitimde birinci sınıfta çatki ve malzeme bilgilerine yönelik ders yoktur-
- Üzerinde çalışılan evlerle ilgili bazı belgelere ulaşamadığı için, temel rölöve alma tekniklerinin aktarılması,
- Eldeki plan çiziminden hareketle bulunamayan kesit, görünüş ve perspektif çizimlerinin üretilmesi,
- Mimarlığın farklı aktörleriyle (mimar, işveren/ ev sahibi, belediye vb. resmi kurumlarla) iletişimin tecrübe edilmesi, kaynaklar (kütüphaneler, arşivler vb.) konusunda bilinçlenilmesi
- Hem analiz, hem de ölçekli çizim düzeylerinde mimari grafik tekniklerinin uygulamalı olarak öğrenilmesi.
- Yapıların detaylı şekilde belgelenmesi sayesinde Türk mimarlık tarihinde “modern konutlar”a ilişkin bir bellek oluşturulması
- Grup çalışmasının olumlu-olumsuz yönlerinin tecrübe edilmesi,

Mimarlık eğitiminin ilk yılındaki ders yükünün fazla olmasının yanı sıra, dört ana temasıyla öğrencilerin çok yönlü yetişmesini hedefleyen bu dersin programının yoğun olması öğrencilerin de sıkı ve sistematik olarak çalışmasını gerektirmektedir. Programın yoğunluğu dışında “Evler” dönem projesine ilişkin problemler şu şekilde özetlenebilir;

- Başka şehirlerde veya ülke dışındaki yapılara gidiş-gelişin zor olması ve yapının yerinde görülmesinin ve/veya -unutulan bir şey olması durumunda yapının yeniden ziyaret edilmesinin mümkün olmaması,
- Evin tasarlandığı dönemdeki halinden bozulmuş olması ve orijinalinin algılanamaması
- Verilen evin mimarına ulaşamaması ve/veya mimarın hayatta olmaması,
- Evin mimari çizimlerinin ulaşılabilir olmaması; kayıp olması veya verilmek istenmemesi,
- Ev sahibinin evinin çalışılmasına izin vermemesi, bazı durumlarda evin dışından dahi görüntü alınmasına karşı çıkması.
- Grup üyeleri arasında anlaşmazlık ve uyumsuzluk yaşanması sonucunda grup çalışmalarının sekteye uğraması,

5. SONSÖZ: YARATICI/ELEŞTİREL TAKLİT KARŞISINDA MEKANİK/BİLİNÇSİZ TAKLİT

- Mekanik çizimlerin üretilmesi sırasında öğrencilerin çeşitli sebeplerden dolayı kolaycılığa kaçılarak ışıklı masa ya da fotokopi ile kopyalamaya, Dijital modellerin üretilmesi sırasında ise modellerin dijital ortamda kopyalamaya yönelerek “mekanik/bilinçsiz tekrar” anlayışının ortaya çıkmaması için öğrencinin dönem çalışmasını anlaması ve benimsemesi gerekmektedir. Öğrenci bunun yalnız son ürünü kopyalamaya yönelik bir

çalışma olmadığını, mimarın ilk eskizlerden son ürüne ayak izlerini takip eden ve tasarımı yeniden yorumlayan/yaratan bir süreç olduğunu içselleştirmesi beklenmektedir.

- Değişim, inovasyon ve kültürel belirsizliklerin gündemi belirlediği günümüzde, mimarlık eğitiminin, kalıcı ve temel ilkelerin öneminin vurgulandığı bir ortam olması gerekir. Çeşitli stil ve moda akımlarının kalıpları içerisinde ortaya çıkan mimarlık ürünlerinin ya da kitlesel tüketici tercihlerinin belirlediği popüler estetikle şekillenmiş yapıları çevrenin oluşturduğu ortamda eleştirel bakış ve düşüncenin geliştirilmesi böyle bir eğitimin temel/ana misyonu olmalıdır.
- Evlerle ilgili çalışmada, öğrenci, önüne koyulan evi tanıma, anlama ve grafik ortamda yeniden üretme sürecinde iki konuda yaratıcı bir taklit içine girer:
 1. Yapının grafik ortamda temsil edilmesi sürecinde, var olan, gördüğü teknikleri ve kendine yakın bulduğu stilleri kendisi tekrar etmeye çalışarak öğrenme, bir grafik dil geliştirme.
 2. Kültürel bir nesne olarak yapıyı irdelerken, karşısına çıkan mimarın kişiliğinden, evin mimari özelliklerine, i.e. ana fikir, form dili, malzeme seçimi, vb. kadar pek çok şeyden eleştirel bir secicilikle biriktirme. Bunun, gelecekteki tasarım eylemleri için bir alt yapı oluşturmaya katkıda bulunması.
- Farklı uluslar arası kurumların işaret etmiş olduğu gibi derslerden eğitim beklentileri (ya da eğitim çıktıları) farklı düzeylerde gerçekleşmektedir. Genelde kabul gören 4 düzey aşağıdaki gibidir:

Farkındalık: Genel kavramlar, başlıklar, kurallar method ve yöntemlerle tanışmak. Öğrenciler böylece kendi sınırlarının farkında olarak kaynaklara ve daha derin bir bilgiye ulaşabilecektir. **Kuramsal Temel Bilgi:** Özelleşmiş bilgiyle, uygulamanın tüm detaylarına sahip olmaksızın, aşinalık sağlamak. **Anlamak / Teknik Bilgi ve Deneyim:** Bilgiyi teşhis etmek, özümsemek ve bütün boyutlarıyla kavramak. Diğer alanlarla ilişkilendirmek ve bütüncül bir bilgiye ulaşmak. **Uygulama becerisi / Mesleki ve Toplumsal Rol Edinme:** Özelleşmiş bilgiyi verilen amaçlar doğrultusunda kullanabilir olmak. Meslek etiği ve toplumsal bilincin oluşması; sosyal becerilerin -organizasyon, takım çalışması, liderlik, vb- edinilmesi)

Arch 104 dersi ve özelde “evler” projesi bu bildiride bahsedildiği gibi farklı düzeydeki hedeflere ulaşmak üzere “yaratıcı/eleştirel taklit” çerçevesinde düzenlenmiştir. Düünden bugüne teknoloji alanındaki değişiklikler derslerin

organizasyonu ve içeriklerinde dönüşümlere yol açsa da, yarınlarda da yaratıcı ve eleştirel düşünce temel konumunu koruyacaktır.

KAYNAKLAR

Günhan, A. Arch 103-104 Dersleri 2010 Güz ve Bahar Dönemi Ders Asistanı, Ders Dökümantasyonu, Ocak-Haziran 2010.

Özkoç, O. Arch 104 Dersi 2009 Bahar Dönemi Ders Asistanı, Ders Dökümantasyonu, Haziran 2009.

Özyıldırım, G. Arch 104 Dersi 2010 Bahar Dönemi Ders Asistanı, Ders Dökümantasyonu, Haziran 2010.

Sennett, R. The Craftsman, Yale University Press, 2008.

Weiner, F. Five Critical Horizons for Architectural Educators in an Age of Distraction in EAAE Transaction on Architectural Education no 26: Writings in Architectural Education, 2005.

Zelef, M.H. Arch 104 Dersi 2006 Bahar Dönemine ait Ders Dökümantasyonu, Haziran 2006.

4. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 13.30-15.00

30 Ağustos Salonu

Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilir ve Ekolojik Yaklaşımlar (2)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gülser Çelebi

Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan, Arş. Gör. Kübra Özlü Değer
İç Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilirlik Kavramı

Yrd. Doç. Dr. Özgü Özturan
*Sürdürülebilirlik ve Teknoloji Etkileşimi, Mekan Tasarımına
Yansımaları*

Arş. Gör. Esin Sarıman, Yrd. Doç. Dr. Şenay Boduroğlu, Yrd. Doç.
Dr. Füsun Seçer Kariptaş
Yüksek Binalarda Enerji Etkin Kabuk Sistemleri

Doç. Dr. Ayşe Erdem Aknesil
*Mimarlık Eğitiminde ve Uygulamalarda Yapı Fiziği Konularının
Tasarım İçindeki Yeri*

Yrd. Doç. Dr. Damla Altuncu, Yrd. Doç. Dr. Saadet Aytıs, Arş. Gör.
Işıl Polatkan
Mimarlık Eğitiminde Aydınlatma Tasarımı Formasyonu

İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI; İÇ MİMARİ PROJE TASARIM

FİLİZ TAVSAN¹, KÜBRA ÖZLÜ DEĞER²

ÖZET

Değişen dünya, sanayileşmenin artması, teknolojinin getirdikleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan hızlı kentleşme giderek bizi bir tüketim toplumu haline getirmektedir. İnsanlık bu gelişmeler ile birlikte kendi kendini tehdit eder hale gelmiştir. Küreselleşen dünyamızda görülen iklim değişiklikleri ve doğurduğu sonuçlar acilen bir önlem alınması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Görülen bu sorunlar günümüzde ‘sürdürülebilirlik’ kavramını zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilirlik; toplumsal gelişme ve kültürel süreçlere bağlı olarak niteliği değiştirilerek yeniden tanımlanabilen bir kavramdır.

Sürdürülebilirlik kavramı yaşamın her alanında etkili bir şekilde görülmektedir. Bu kavramın özümsemesi ve etkinliği ancak eğitimle sağlanabilmektedir. Bu eğitim sosyal boyutta ilkokuldan itibaren ve bina-mekan tasarımlarının etkili olduğu mimarlık alanında gerçekleşmektedir. Her alanda etkisini gösteren sürdürülebilirlik kavramı iç mimarlık alanında değerlendirildiğinde ise; sürdürülebilir bir mekan tasarımında esneklik, donatılarda fonksiyonellik, enerji tasarrufu sağlayan donanımlar, geri dönüşümlü malzeme seçimi, ergonomik boyutlandırma gibi kriterlerin etkili olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada Yrd. Doç. Dr. Filiz Tavşan yürütücülüğünde gerçekleştirilmiş olan 4. dönem öğrenci projeleri sürdürülebilirlik kavramı bağlamında incelenecektir. Tasarlanan projelerde sürdürülebilirlik kavramının mimarlık eğitiminde önemi irdelenmiş, mekan tasarımlarında bu kavramın hangi boyutlarının etkin olduğu ve tasarıma nasıl yansıdığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelime: sürdürülebilirlik, iç mimari eğitim, tasarım, iç mekan

¹ Yrd. Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, TRABZON

² Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, TRABZON

1.GİRİŞ

Yarını güzelleştirmenin yolu bugünden geçmektedir. Ve dolayısıyla Mimarlık ve İç Mimarlık eğitiminin de mimar ve iç mimar adaylarının yarına yani yarının toplum sorunlarına ne kadar çok hazırlanabilmeleri, ne kadar bilinçlendirilmeleri sağlanırsa, Mimarlık ve İç Mimarlık açısından yarına hakimiyet o kadar başarılı olur. Bu nedenle önce mimar ve iç mimarların görevlerinin ne olduğu konusunda mimar adaylarının bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Günümüzde tüm meslek gruplarını özellikle de yapı sektöründe olan mühendis ve mimarları çok ilgilendiren, bugünü yarına taşıma konusunda görev bilinci gerektiren bir konuda kaynakların korunmasıdır. Bu durum mimarlıkta ;' sürdürülebilirlik' kavramını ortaya çıkarmaktadır. Gür eğitimde sürdürülebilirlik kavramının önemini 'Tüm mimarlık okullarının toprağa ve çevreye karşı önderlik ve sürdürülebilirlik anlamında sorumluluğu var. Mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı, kent ve bölge planlama disiplinlerinin alanlarının özünde çevre tasarımını besleyen ve bütün doğal sistemleri yönlendiren disiplinleride içine alacak şekilde geliştirmek gereklidir şeklinde açıklamaktadır (Gür 2009).

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sürdürülebilir mimarlık, içinde bulunduğu koşullarda ve varlığının her döneminde gelecek nesilleri de dikkate alarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına öncelik veren, çevreye duyarlı, enerjiyi, suyu, malzemeyi ve bulunduğu alanı etkin şekilde kullanan, insanların sağlık ve konforunu koruyan yapılar ortaya koyma faaliyetlerinin tümüdür. Farklı bir deyişle insanların mekan gereksinimlerini, doğal sistemlerin varlığını ve geleceğini tehlikeye sokmadan yerine getirme sanatıdır. Sürdürülebilir yapılar doğal ışık ve iç mekan kalitesiyle, kullanıcıların sağlığını, konforunu üretkenliğini korur ve geliştirir (Sev 2009).

Sürdürülebilir mimari, içindekilere güvenli ve konforlu mekanlar sunarken, doğal kaynakların kullanımını minimize ederek çevreye saygı gösteren bina tasarımını tanımlar (Canan 2003).

Kavramın içinde binaların uzun süreli kullanımında yer alması, gerekliliği düşünüldüğünde; esneklik, değişebilirlik, süreklilik uyabilirlik ve büyüme kavramlarının da tartışılması gerekmektedir (Akansel, Dalgıç 2009).

Sürdürülebilirlik kavramı tasarımcı gözüyle gerek kentsel gerekse mimari düzeyde global ekosistemlerin taşıma kapasitelerini aşmadan toplumların yaşam kalitelerini yükseltmek olarak tanımlanabilir (Atıl 2006).

2.1. İç Mekan Tasarımında Sürdürülebilirlik Kavramı

Yaşamsal mekânların salt görsel olmadığını, insanı çevresinden belirgin ölçülerde ayıran, eylemlerini sürdürmesine elverişli, işitsel, ısısal ve dokunsal ölçülerin de önemli olduğunun, boşlukların da mekân olarak algılanması gerekir. İnsan, mekânları yaşam biçimine göre tasarlayarak ilk mimarlık eylemini başlatmıştır (Tönük 2006). Maslow'a göre mekân, içinde yaşayanların gereksinimlerini karşılayabildiği ve en temel biyolojik ihtiyaçlarından, en üst düzeydeki hazlarına

kadar geniş bir yelpazeyi oluşturabildiği nisbette değer kazanmaktadır (Maslow 1943).

Genellikle iç mekanların ömürleri uzun olduğundan, onları tasarlayanlarında artık bugün yeşil teknolojinin getirdiği tüm yenilikleri yakından takip etmeleri gelecek nesillere daha yeşil bir dünya bırakabilmeleri için kaçınılmazdır. İnsanoğlu yüzyıllar öncesinde de bulunduğu iklim koşullarına göre uygun geleneksel yapılar ve iç mekanlar tasarlamıştır.

Asıl önemli olan konu mekanın büyüklüğü ve fonksiyonu değil, onun tasarımı, konumu ve çevreye verdiği zararları en aza indirmiş olup olmadığının sorgulanması ile ilişkilidir

Yurtdışında, özellikle son yıllarda sürdürülebilir tasarımların temelini, yenilebilir enerji kaynaklarının binalara entegre edilmesinin ötesinde, bu tür verilerin saptanmasıyla elde edilen bilgiler ışığında tasarımların gözden geçirilmesi ya da bilgilerin yeni tasarımlarda kullanılması oluşturmaktadır. Böylelikle yapı ekonomik ömrüyle eş zamanlı bir kullanım sağlamaktadır (URL-2).

Yapılar bu anlamda değerlendirildiğinde; Barnett sürdürülebilir iç mekan gerekliliklerini; aydınlık giriş odaları, mekana hacim kazandıran kalın iç ve dış duvarlar, odalar arasında akustik yalıtım sağlayan ve odaları birbirinden ayıran çift yönlü dolaplar, güney ya da doğu cephesine yerleşen güneşli mutfak bankoları, iki dış cepheye sahip olacak şekilde tasarlanan ve bol güneş alan odalar, güneşi içeri alan derin pervazlar, odalarda sıcak bir ışık etkisi yaratacak sıcak renk kullanımı ve az ve uzakta ışıklarla mobilyaları kuşatan ışık havuzları şeklinde sıralamaktadır.

Günümüzde mimari tasarım yöntem ve ilkeleri sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde çevreye ve doğaya saygılı/duyarlı olmak zorundadır. Bu hedefe dokuları kullanarak ulaşmak mümkündür (Barnett 2000).

2.2. Dünyada Ve Türkiye’de Sürdürülebilir İç Mekan Tasarımı Örnekleri

İngiliz mimarlık şirketi DEGW’ nun Kaliforniya’daki yönetim merkezi ve Londra, Münih, Amsterdam, Milano, Paris Ve Madrid bulunan satış ofisleri için farklı ölçeklerde stratejik ve sürdürülebilir tasarım çözümleri geliştirmiş (URL-3).

Şekil 1. DEGW Yönetim Merkezi, California

Gummo ve Nothing reklam ajanslarının sürdürülebilir ofis tasarımları (URL-4) . Gummo’nun geri dönüşümlü ofis tasarımı için internet vs. aracılığıyla sağlanmış ikinci el eşyalar, tek tip olmaları için her tarafı sprey boya ile koyu griye boyanmış.

Şekil 2. Gummo ve Nothing reklam ajansı

Nothing Ajansı için ise daha farklı bir tasarım seçilmiştir. Büronun tüm donatıları ‘no screw, no glue’ (‘ne vida, ne yapıştırıcı’) tekniği ile kartondan elde edilmiştir. Bu tekdüze kahverengi, müşteri ve çalışanların kartonlara yapacağı çizimler ve resimlerle, yazacakları yazılarla renklenecek (URL-4).

Gananoque'nin eski Lowertown bölgesindeki terkedilmiş Camcar Textron fabrikasınının 11,508 metrelik alanın Biosphere Sürdürülebilirlik Merkezi oluşturuluyor. Merkez içerisinde fuar ve konferans tesisleri, zanaatkar stüdyoları, satış alanları ve ofis alanı bulunuyor. Bina'nın programı, toprak, su, güneş, rüzgar ve biyo kütle gibi sürdürülebilir enerji tekniklerinin nasıl temiz ısınma, soğuma, elektrik ve atık yönetimi sağladığını gösteren tasarımı tamamlıyor. Merkezin tasarımında yürüyüş bahçeleriyle tamamlanmış iki yeşil çatı, havayı temizleyen ve dönüştüren yaşayan duvar ile bina boyunca heykelsi gölgelikler bulunuyor.

Şekil 3. Nothing Ajansı ve Biosphere Sürdürülebilirlik Merkezi

İstanbul / Levent - Kanyon Alışveriş Merkezi'nde yer alan Macrocenter Mağazası, yaklaşık 2.500m² aktif satış alanına sahip A sınıfı (upscale) bir market olup, zincirin en prestijli mağazası olarak öne çıkmaktadır. Mağaza genelinde kullanılan malzemelerin, geri dönüşümlü ve doğal malzemeler olmasına özen gösterilmiştir. özel reyonlar, kullanılan malzemelerin fonksiyonlara uygun olarak değiştirilmesi ile vurgulanmıştır (URL-1).

Şekil 4. MacroCenter, İstanbul

Sürdürülebilir tasarım alanında hizmet veren mimarlık firması HOK, Londra ofisinin çevreye duyarlılığını, adına yaraşır bir sertifikayla (LEED-CI Gold) tescil etti. Tasarımda malzeme ve enerji tasarrufu çözümleri ise bu ofisin “yeşil” yanını oluşturuyor. Ofisin planlama aşamasında dönüştürülmüş malzeme kullanılması ve nakliye sırasında oluşabilecek karbon salınımının düşürülmesi için yerel malzemelerin tercih edilmesi kararlaştırılmış. Ofiste kullanılan ahşap ürünlerinin %72’si FSC onaylı. Ayrıca iç mekânlarda yün gibi yenilenebilir malzemelerin kullanılması da tasarımda çevreye duyarlılık kriteri sayılıyor.

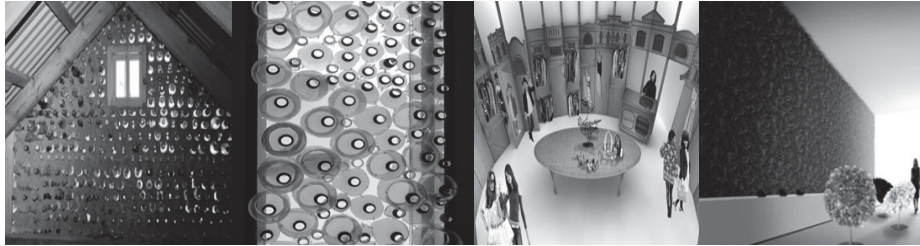

Şekil 5.HOK Tasarım Ofisi, Londra

Ofiste günlük işlerde kullanılan her bir cihazın en az enerji tüketenler arasından seçilmesi yine bu ofisin yeşil olarak adlandırılmasında rol oynuyor. Mobilya ve kaplamaların düşük oranda formaldehit içeren türden olması ya da havaya karışabilen kim-yasallar içermeyenler arasından seçilmesi de iç mekânlarda çevresel kaliteyi arttıran kriterler arasında yer alıyor (URL-3).

2.3. İç Mekan Tasarımında Sürdürülebilir Malzemeler

Sürdürülebilir bir tasarım yapılabilmesi için tasarım kararları kadar, doğru malzeme seçiminin de önemli bir yeri vardır. Çeşitli malzeme seçenekleri arasında en uygun olanının seçilip uygulanması, sürdürülebilir iç mekân açısından önemlidir. İç mekânda kullanılan ekolojik özelliklere sahip malzemelerin çevreye olan olumsuz etkileri daha azdır. Bu tür malzemelerin kullanılması iç mekânların daha sürdürülebilir nitelikte olmasını beraberinde getirdikleri çevresel ve ekonomik yararlar sağlamaktadır (Esin 2006). Kullanılan malzemelerin enerji ve kaynak korunumu sağlanması, ekolojik malzeme olarak değerlendirilme ölçütlerinde biridir. Enerji etkin malzemeleri; enerjiyi az tüketen, enerji kaybını en aza indiren, iç mekânın malzemeyle ilgili süratçe oluşabilecek kirliliği de azaltabilen malzemelerdir. Sürdürülebilir malzemelere örnek olarak; cam tekstil, plastik, metal, ahşap, beton, bitkisel lifler ve kağıt verilebilmektedir.

Şekil 6.Sürdürülebilir malzeme örnekleri

3. İÇ MİMARLIK EĞİTİMİ

İçmimarlık, birey ve toplulukların değişik amaçlarla yararlandıkları özel ve genel tüm çevrenin ve mobilyaların tasarlanması doğrultusunda, öğrencilerin eleştirel düşünme, sanatsal ve biçimsel araştırma, yakın disiplinlerle ortak çalışma yöntemlerine uyum, kişisel yetenekleri ile tasarımlama yönlerinin gelişmesini amaçlar.

İçmimarlık mimari yapı bütünlüğünde açık - kapalı her çevrenin, hacim donatı değerleri ile birlikte işlevselliğinin incelenerek insan faktörü, fizyolojik, ergonomik, psikolojik değerler, sosyo-ekonomik kriterler paralelinde planlaması ve bilimsel, sanatsal, teknik kuramların organizasyonudur. Bu organizasyon, yapı, hacim, işlev, birey, toplum ile biçim, renk, malzeme, teknik, zaman, ekonomi, kuramlarının bilimsel, sanatsal, teknik içeriğinin, bilgide, beceride, tasarım yeteneğinde bütünlüşmesiyle gerçekleşir.

Eğitim sürecinde, görme, algılama, düşünme, inceleme, irdeleme, fikir geliştirme, uygulama biçimleri, araştırma ve karşılaştırma yöntemleri ile analiz-sentez metotları kuramsal anlatımlar, deneysel pratik uygulamalar alan öğrenciler tasarım becerilerini geliştirerek içmimarlık mesleğine hazırlanırlar (URL-5).

4. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu çalışma 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi İç Mimari Proje 4 Yrd. Doç. Dr. Filiz TAVŞAN yürütücülüğündeki grubun uygulamasını içermektedir. Proje konusu KTÜ Mimarlık Fakültesi zemin katı 'Cafe-Kitapevi iç mekan tasarımı' olarak saptanmıştır. Grup öğrencilerine proje tasarımın ana konu başlığı olarak 'sürdürülebilirlik' kavramı verilmiş, bu konuyu irdelemeleri ve alt başlıklar saptamaları istenmiştir. Bu kavramın verilmesindeki amaç gelecekte çevreye duyarlı, bilinçli, sorunları kurgulayan, gelecek sorunları en aza indirecek çözümler yaratabilen tasarımcıların yetişmesidir. Bunun sonucunda insan, çevre ve ekonomi boyutuna duyarlı tasarımların gerçekleşmesine sağlamaktır.

Öğrenciler araştırma süreci içinde sürdürülebilirlik kavramı ile tanışmış, bu kavramı tanımlamış, kavramın önemini ve sürdürülebilirlik orjinli yurtiçi, yurtdışı örnekleri benimsemişlerdir. Tasarımlarındaki konseptin bu başlık altında irdelenmesi istenmiştir. Öğrencilerden beyin fırtınası yöntemini kullanarak sürdürülebilirlik üzerine alt kavramlar geliştirmeleri istenmiştir.

Projelerde konsept olarak genellikle öğrenciler, mimarlık eğitimi, kültür, dinamizm, değişim ve gelişim üzerinde durmuştur. Bu kavramlardan çeşitli alt kavramlar çıkartılması istenmiş ve mekana nasıl yansıtılabileceğine yönelik çözümler üretmeleri beklenmiştir. Bu beklentiler sonucunda öğrenciler ana ve alt kavramlar oluşturmaya çalışmışlardır. Bu kavramlar; aşağıdaki gibi şekillenmiştir.

- Öğrenci: genç, dinamik, değişim, hız, hareket,
- Kültür: mozaik, globalleşme, çeşitli bakış açıları
- Mimarlık eğitimi: stil, teknoloji, gelişim, gelecek

Bu kavramlar ışığında öğrenciler konseptlerini belirlerken mekanlarına sürdürülebilirlik bilinciyle yansıtmaya çalışmışlardır. Dönem sonu proje tesliminde

sürdürülebilirlik ile ilgili araştırma dosyaları, sunum paftalarında projeleri anlatan yazılar ve çizimler eklenerek teslim etmeleri istenmiştir.

Tablo 3. 'Cafe-Kitapevi 'konulu öğrenci çalışmaları

TOLGA CÜRGÜL	KONSEPT: DİNAMİZM
	Tasarımda dinamizm etkisinden yola çıkılmıştır. Gençlik ve dinamizm etkisi hissedilen bu mekanda diagonal çizgiler yardımıyla etkili bir tasarım anlayışı yakalanmıştır. Kullanılan donatı, malzeme ve aydınlatma elemanlarında sürdürülebilirlik ilkesi hedeflenmiştir.
SONER MAZLUM	KONSEPT: FLEKSİBİL MEKANLAR
	Tasarım konsepti fleksibel mekanlar olarak belirlenmiştir. Mekanlara ve donatılara birden çok işlev yüklenerek yerden ve malzemeden kazanç sağlanmıştır. Bir dolap küçük bir hareketle masaya dönüşebilmektedir. Bu da mekanı yaşayan bir mekan haline getirmektedir. Mekanda kullanılan kağıt ve tekstil içerikli malzemeler doğanın sürdürülebilirlik özelliğine katkıda bulunmaktadır.
ÜMMÜHAN GÜLMEZ	KONSEPT: ORİGAMİ
	Tasarımda origami konseptiyle yola çıkılmıştır. Kağıdın değişik şekillere dönüşmesi ve özüne dönmesi düşüncesi ile benzeşen geri dönüşümlü malzemeler kullanılmış ve mekanlar oluşturulmuştur. Yer yer ışığı geçiren yer yer ses yalıtımı sağlayan duvarlar oluşturularak sürdürülebilirlik mekanda hayat bulmuştur. Aydınlatmalarda düşük voltajlı lambalar tercih edilmiştir.
MERVE UZUNOĞLU	KONSEPT: BAKIŞ AÇISI
	Tasarımda 'bakış açısı' konseptinden yola çıkılmıştır. Mimarlık bölümüne gelen birçok kültürden öğrencinin ortak bir bakış açısında birleştiğini öne süren tasarımda geri dönüşümlü metal alaşımlı malzemeler ve ekonomik aydınlatma armatürleri kullanılmıştır. Donatı bağlamında değerlendirildiğinde ise donatıların birçok işleve cevap verdiği ve sürdürülebilirlik özelliği taşıdığı gözlemlenmektedir.

Tablo 3. (devamı)‘Cafe-Kitapevi ‘konulu öğrenci çalışmaları

BİRCAN DELİBAŞ	KONSEPT: IŞIK YOLU
	<p>Mekanda ışığın süreklilik gösteren yolları ele alınmıştır. Tasarlanmış olan mekanda kullanılan malzemeler seçilirken sürdürülebilir seçilmeye özen gösterilmiştir. Mekanda güneş ışığından yararlanmak için kafe bölümü ön cepheye konumlandırılmıştır bu nedenle fazla enerji kaybına neden olmayacaktır. Genel olarak proje kapsamında çalışılan her detayda sürdürülebilirlik ilkesine bağlı kalarak çözümler yapılmış ve sürdürülebilir bir mekan elde edilmiştir.</p>
HAZAL YETKİN	KONSEPT: MİMARİ AKIMLARDA ZİTLİK
	<p>Çalışmada konsept ‘zıtlık’ olarak belirlenmiştir. Tasarımda zıtlık birbirini kesen ve ters yönere giden çizgisel hatlarla göze çarpmaktadır. Bu hatlar aynı zamanda devamlılık ve sürdürülebilirlik mesajı vermektedir. Işınsal çizgiler tavan orjinli başlarken donatı ve zeminde de sürekliliğini devam ettirmektedir.</p>

Yapılan çalışmada iç mekanın sürdürülebilir olması için genel anlamda enerji tüketimini en minimuma indirecek çözümlere gidilmiştir. Bu da sürdürülebilir mimarlığın ana hedeflerindedir. Öğrenciler iç mimari çözümlerinde aşağıdaki başlıklar çerçevesinde tasarımları gerçekleştirdikleri görülmektedir. Tablo 3.

- **Malzeme:** geri dönüşebilen, çevre dostu, kolay değişebilen ve yenilebilen
- **Aydınlatma:** minimum enerji harcayan lambalar, gündüz kullanılacak mekanların cephe tarafına yerleştirilmesi, geniş ve boydan boya camlar
- **Fonksiyon:** kayar sistemli ve dönebilen duvar elemanları ile mekanların fonksiyon değişikliklerinde imkan veren sistemler, takılıp çıkabilen elemanlar, mekan boyutlarını değişen ihtiyaçlara imkan verebilen elemanlar
- **Mobilya:** farklı işlevlere cevap verebilen, iç içe geçen, hafif, kolay temizlenebilir (nano- teknik), kolay sökülebilen
- **Su:** kafede ve temizlik sonucunda oluşan atık suların arıtılarak bahçede yada tuvaletlerde kullanılan sistemler
- **Duvar elemanları:** değişebilen, yenilebilen, kayabilen, çekilebilen, farklı fonksiyonlara cevap verebilen, kayar, dönebilen, takılıp çıkabilen sistemler mekanın değişen zaman dilimlerinde ve ihtiyaca göre cevap veren esnek, değişebilir, büyüyebilir ve sürekliliğe uyabilen mekanlar tasarlamışlardır.

5. SONUÇLAR

Bu çalışmada, iç mekanda sürdürülebilirlik kavramı mekan ve mobilyalarda esneklik, değişebilirlik, süreklilik, uyabilirlik, büyüebilirlik, sürdürülebilirlik, tekrar kullanılabilirlik, kolay temizlenebilir, ekonomik ve ekolojik kavramlar doğrultusunda tasarlanması gerekliliğine getirmektedir. Bu kavramlarla tasarlanan mekanlar enerjiyi etkin kullanımlı, geri dönüşümlü malzemeli ve suyu etkin kullanımı sağlayan çözüm içerecektir.

Eğitim sürecinde ve sonrasında bu kavramın özenle işlenmesi gereken bir konu olduğu görülmektedir. Gelecek nesillere sürdürülebilir iç mekanların oluşmasında ve devamında sağlayacak mekanizman eğitim yıllarında kazanılması gerekliliği vurgulanmıştır. Tasarım eğitimi alan bireylerin önemli sorumlulukların yüklendiği ve ne denli önemli bir iş yaptıklarının farkına varmaları sağlanmıştır. Gelecek nesillere toplumsal, çevresel ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak tasarımların önemini işaret edilmiştir. Öğrenciler bundan sonraki proje tasarımlarında ve mesleki hayatlarında aynı ilkeleri benimseyeceklerini dile getirmişlerdir. Yurt dışında daha da yaygınlaşan LEED ve BİM gibi sertifikaların yakın zamanda Türkiye’de mimari ve iç mimaride yaygınlaşıp hatta veya zorunlu tutulabilir.

Geleceğin yapılaşmasının ekolojik dengeye uyumlu yapıların ve iç mekanların yaygınlaşması için sürdürülebilirlik ve eko-bilinç kavramlarının eğitimin başladığı ilk yıllardan, ilköğretim yıllarından çocuklara verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda eğitim bilincine sahip kuşaklar sadece iç mimaride değil, mimarlık, şehir planlama, kentleşme ve çevre alanlarındaki eğitim süreci sonrasında ekoloji dostu tasarımlarla sağlıklı çevreler oluşturmalarına etkin kılacaktır. (Tavsan, Kanca, Sönmez, 2010) . Gelecekte yapıların belli sertifika alma zorunluluğu getirildiğinde bu konu ile yoğrulmuş tasarımcılar zorluk çekmeyecektir. Onlar daha şimdiden bu konun ve kavramın önemini varmış bilinçli ve her alanda duyarlı birer tasarımcı olarak yetişmektedirler.

KAYNAKLAR

- Akansel, S., Dalgıç, G., 2009, “Mimari Tasarım Eğitiminde Esneklik ve Süreklilik”, Uluslar arası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu, 22-25 Ekim 2009, Antalya, syf:124-128
- Atıl, Güneş A, Yücel Ö., 2006‘Çeşitli Boyutlarda Sürdürülebilirlik' Önce Kalite Dergisi Kal-Der Yayınları, Temmuz sayı:101, sf:102-105
- Barnett and W. Browning, 2000 A Primer on Sustainable Building, Rocky Mountain.
- Canan, F., 2003, Sürdürülebilir BirMimarlığa Doğru, Yapı 256, 3, 56-64.
- Esin, T., 2006, Sürdürülebilir yapılaşma için uygun malzeme seçimi, yapı dergisi. S:291, ss.83-86
- Gür Ş. Ö., 2009, Uluslar Arası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu,Antalya.
- Maslow, A. H., 1943. A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50, 370-396.

Sev A.2009, Sürdürülebilir Mimarlık, İstanbul.

Tavsan, Kanca, Sönmez, 2010, E+T=S Formüllü geleceğin eko-fütüristik mimari yapıları, İnternational Sinan Senpozyum, 29-30 Nisan, Edirne.

Tönük K., Kayıhan S.,1992,Sürdürülebilir Mimari Tasarım Felsefesinin Eğitim Binalarında İrdelenmesi ve Sürdürülebilir Eğitim Binası Tasarım Yönetimi, İstanbul.

URL-1.www.mimdap.org

URL-2.www.mimaristil.com,

URL-3.www.hafelegateway.com, Metropolde Sürdürülebilir Yeşil Yaşam: Hok Londra ofisi

URL-3.www.hafelegateway.com, Sağlık endüstrisi için iyileştirici, insan odaklı ve sürdürülebilir tasarım

URL-4.www.betterandgreen.com,Sürdürülebilir ofis tasarımları, by i29.

URL- 5. <http://icmimarlik.uzerine.com/index.jsp?objid=1196>

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TEKNOLOJİ ETKİLEŞİMİ, MEKAN TASARIMINA YANSIMALARI

ÖZGÜ ÖZTURAN²

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma, Endüstri Devrimi sonrası hızla tükenmekte olan yer yüzü kaynaklarının etkili kullanımı için uzun süredir dünya gündemini işgal etmektedir. Gündem 21 adı altında dünyanın çeşitli merkezlerinde gerçekleştirilen yeryüzü zirveleri, sürdürülebilir kalkınma için sosyal, kültürel, psikolojik alanlarda politikalar oluşturmakta ve merkezi yönetimlerce kabul görmektedir. Sürdürülebilir kalkınma politikaları yeni geliştirilen yada geliştirilmesi olası teknolojileri yönlendirmekte ve belirlemektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın ana sorunlarından biri olan kent oluşumları, yapısal ve mekansal problemleriyle yeniden ele alınması gereken olgular olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle “sürdürülebilirlik” kavramı tasarım disiplinlerinin eğitim sistemi içinde de yer edinmekte ve her geçen gün önemini arttırmaktadır.

Çalışma sürdürülebilirlik kavramı kapsamında, yeni mekanlar oluşturmak için geliştirilen teknolojilerin analizlerini içermekte ve küresel anlamda ortaya konulan çözümleri tartışmayı amaçlamaktadır. Tartışmalar ve analizler sonucunda çağdaş iç mekan tasarlama kriterlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, teknoloji, mekan, çağdaş kent

ABSTRACT

Sustainable development has been widely taken place in the world agenda in order to make awarness of rapid consume of the environmental sources through post-industrial revolution age. Summits held under the topic agenda 21 in different countries to establish politics in social cultural and psychologic the areas for sustainable developments and accepted widely by the governments. sustainable development politics directed and determined the new technologies or Technologies expected to be developed. Constitution of city as one of the main issue of

² Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Kocaeli

sustainable development emerged to be re-handled phenomenon with structural and spatial issues. As a result the sustainability notion has placed itself in education system and raise its importance.

Here the dissertation in the scope of sustainability notion involve the analysis of techs to form new spaces and criticize the solutions introduced globally. It is aimed to introduce design criteria for contemporary spaces as a result of arguments and analysis process.

Keywords: Sustainability, technology, space, modern city

1. GİRİŞ

20. yüzyıl başından beri aralıksız olarak süre gelen sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik değişimler, kent ve mekan ölçeğinde biçimleniş problemleri ortaya çıkarmaktadır. Yapay bir çevre olarak adlandırılan kentlerde yaşanan sosyal, toplumsal ve ekonomik değişimler, üretim tekniklerinin gelişmesi, teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte baş göstermektedir. Sözü edilen her alandaki değişim ve dönüşüm insanın daha önce deneyimlemediği bir hızda gerçekleşmektedir. Değişimdeki hız temel çevre sorunlarını körükleyerek arttırmaktadır.

Düzensiz kentleşme, toprak kaynaklarının düzensiz kullanımı, üretim teknikleri dolayısıyla ekosistemdeki kirliliğin artması temel çevre sorunları olarak, 20. yüzyılın başından beri belirlenmektedir. Hızlı ve dengesiz artan dünya nüfusu ve sınırlı yeryüzü kaynakları bu sorunları körüklemektedir. Çağdaş kentlerdeki mekan problemleri hem içe yönelik hem de dışa yönelik olarak, gelişme adı altında kendini yenilemek ve yinelemektedir. Makine medeniyeti ile, uzun zamandır kentlerde yaşanan başlıca problem hızlı ve dengesiz nüfus artışıdır. Nüfus artışı doğal olarak, barınma sorununu beraberinde getirir. Çabuk ve düzensiz olarak bulunan çözümler, çarpık kentleşmeyi ve ilkel yaşamları oluşturmaktadır. Sanayi bakımından gelişmekte olan şehirler, plansız, denetimsiz altyapısız, estetik kaygılardan uzak, bir başka söylemle, gelişigüzel merkezden dışa doğru büyüyerek bu tehlike ile karşı karşıya kalmakta ya da içine düşmektedir. Çünkü daha önce deneyimi yapılmamış bir şehirleşme anlayışı söz konusudur. Çarpık büyüyen kentler doğal kaynakların hızla tükenmesine ve çevre kirliliğine neden olmaktadır. Sonuç olarak da fakir bir toplum ve mutsuz insanlar ortaya çıkmaktadır. Bu özelliklere sahip bir toplumdaki, verimli bir üretkenlik ve sağlıklı bir insan kaynağı beklenmemektedir.

20. yüzyıl içinde yer alan Modernizm, Modernizm sonrası akımlar ve hareketler, söz konusu problemlere çeşitli yaklaşımlar getirerek, kent ve mekan ölçeğinde, sorunları çözmeye çalışmış olsalar da, yaşam biçimlerindeki hızlı değişim sürmektedir. Bu sorunlara ilişkin çözümler kısa vadede cevap niteliği taşımaktadır. Konut oluşumları ve biçimleniş problemlerinin günümüzde de sürüyor olması söz edilen sonuca varılmasını kolaylaştırmaktadır. Yaşam biçimleri, yaşam çevreleri, kültürel ve sosyolojik sınıfları farklı kullanıcılara yönelik tasarımlar birden çok değişken girdi ile biçimlenmektedir.

Geçen yüzyılın başına ve ortalarına denk gelen sırasıyla Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri (CIAM) ve Team 10 toplantıları Çağdaş kentlerde yaşanan problemlere yanıt arama niteliğindedir. Üretim yöntemlerindeki değişim ve teknolojik gelişimler, bu toplantılardan çıkan sonuçların güncelliğini koruyamamasına neden olmuştur. 20. yüzyılın sonlarında ortaya atılan, 21.yüzyıla ışık tutabilecek ve güncelliğini koruyan “Gündem 21” hareketi, şehirde yaşayan insanların konut ve mekan gereksinimlerine sağlıklı çözümler üretmeyi hedeflemektedir. Söz konusu çözümlerin ortak yanlarından en önemlileri, esneklik, değiştirilebilirlik ve sürdürülebilirlik kavramlarıdır.

Gündem 21, kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir gelişme” kavramının yaşama geçirilmesine yönelik bir eylem planı niteliğindedir. Gelecek yüzyıla açılan yolda “sürdürülebilir gelişme” konulu Gündem 21’in çıkış noktası, Haziran 1992’de Rio de Janeiro’da yapılan ve “Yeryüzü Zirvesi” olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Çevre Kalkınma Konferansıdır. İnsanlığın temel gereksinimlerinin karşılanmasını, yaşam standartlarının iyileştirilmesini, ekosistemlerin daha iyi korunmasını ve yönetilmesini amaçlamaktadır. Bir yandan günümüzün ağırlıklı sorunlarının üstesinden gelmeyi, öte yandan da dünyayı gelecek yüzyılın tehditlerine karşı hazırlamayı, bir başka ifadeyle 21. yüzyılın gündemini oluşturmayı hedeflemektedir. Dünya çevre hareketi açısından bir dönüm noktası niteliğini taşıyan Rio Konferansı, yalnızca “sürdürülebilir gelişme” kavramını yaşama sokmakla kalmayarak katılımcı mekanizmaların ve süreçlerin önce Birleşmiş Milletlerce, ardından da tüm siyasi iktidarlar, yerel yönetimler, kurum ve kuruluşlarca benimsenmesini ya da dikkate alınmasını sağlamıştır. Son yıllarda yaşanan iktisadi büyümeye odaklanan kalkınma modellerinin gelecek kuşakları geri dönülmez tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya getirdiği ve bu tutumun doğanın da dengesini ve sistemini büyük ölçüde tahrip ettiği fark edilmiştir. Bu doğrultuda, ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları, kirlilik, atıklar, denizlerin kirlenmesi, susuzluk, çölleşme gibi çevre sorunları, işsizlik, açlık, yoksulluk gibi toplumsal sorunlar konusunda duyarlılık artmaya başlamıştır.

Çağdaş kent oluşumlarında “sürdürülebilirlik” kavramının biçimleniş ilkesi olarak belirlendiği ve dünya ölçeğinde merkezi yönetimler tarafından da kabul gördüğü gözlenmektedir. Teknoloji alanındaki değişimler, bu değişimlerin yönü ve hızı, “sürdürülebilirlik” kavramı ile karşılıklı etkileşim içerisinde birbirini biçimlendirmektedir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TEKNOLOJİ ETKİLEŞİMİ

“Sürdürülebilirlik” kavramı, doğal çevrede ekosistemin, yapay çevrelerde de kent ve onu oluşturan mekan birimlerinin sürekli ve sonsuz olma yeteneği olarak tanımlanabilir. Kültürel, sosyal, ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak sonraki kuşakların gereksinimlerini göz önünde bulundurarak üretim ve tüketim dengesini kurmak anlamına gelmektedir. İnsanların yaşam kalitelerini yükseltme çabaları ekosistemlerdeki dengeleri de gözeterek küresel anlamda yürütülmeli ve gelecek kuşakların kaynakları korunmalıdır. Çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik sağlandığı takdirde sürdürülebilir gelişme gerçekleşebilmektedir.

Teknoloji ise, bilimsel çalışmalardan yola çıkarak yeni bir ürün geliştirmek ve hizmet desteği sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve yöntemler bütünü olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, çeşitli teknikleri inceleyen ve yeni teknikler araştıran bilim dalına “teknoloji” denir. Marx, teknik deyimini nesnelleşmiş bilgi gücü olarak tanımlar ve toplumsal ilişkilerden soyutlanamayacağını vurgular.

Günümüz şartlarında, özelliklede çağdaş kent yaşamında, teknoloji, kişinin çevresini saran üç öğeden biridir. Birbirleriyle sürekli etkileşim içerisindeki bu çevreler; Doğal çevre, sosyal çevre ve teknolojik çevredir. Teknolojik çevre, doğal ve sosyal çevreden sürekli beslenmektedir. Endüstriyel üretimi de kapsayan, teknolojiye yön veren şartları, doğal ve sosyal çevre oluşturmaktadır. Aynı olgu Doğal çevre yada sosyal çevre içinde geçerlidir. Doğal çevrenin korunmasını yada yok olmasını, teknoloji ve sosyal çevre, sosyal çevrenin çağdaş şartlara göre gelişmesini de teknolojik ve doğal çevre belirlemektedir. Bunun yanında bu çevrelerin odak noktasını kişisel çevre oluşturmaktadır. Sosyal, Doğal ve Teknolojik çevrenin uyumlu şekillerde etkileşimi ve gelişmesi kişisel çevrenin olumlu ilerlemesini sağlamaktadır (Roy, Cross, 1975).

Sözü edilen çevrelerin birbirleri ile uyumlu şekilde, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayabilme yeteneğini tüketmeden biçimlendirmek “sürdürülebilir gelişme” olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik kavramı, teknolojinin sınırsız gelişimini yönlendiren bir olgu görünümündedir.

Sürdürülebilir kentin problem alanı, 20. yüzyılın başından beri, yoğunluk, altyapı, ulaşım, toprağın kullanımı ve denetimi, kent merkezlerinin nefes alır biçimde yeşil alanlarla düzenlenmesi, sosyalliğin ve işlevselliğin birbirine bağlı olarak çözümlenmesi gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu da kent oluşum problemlerinin, aynı tabanda sürekli yinelenişinin göstergesidir. Son yıllarda kent oluşumu ve konut bölgeleri üzerinde yoğunlaşan çalışmalar;

1. Yoğun (kompakt) kent destekçileri.
2. Yoğun (kompakt) kent karşıtları. (Yayılmış kent)
3. Çok çekirdekli kent formu (Canan, 2005).

başlıkları altında üç temel yaklaşımı vurgulamaktadır.

Bu çalışmaların, sorunları belirleyip çözüm önerileri sunmasının nedeni, Endüstri Devrimi sonrası oluşturulan kentlerin, tüketime dayalı bir sisteme sahip olmasıdır. Bu noktada Gündem 21’in kentler için önerisi yine sürdürülebilirlik kavramından yola çıkarak “Sürdürülebilir Kent ve mekanlar” olarak özetlenebilir. Sürdürülebilir kentlerin sorun odağında sınırlı kaynak olarak toprağın kullanımı yer almaktadır. Toprağın kullanımına, enerjinin ekonomik harcanmasına, ekosistemin korunmasına yönelik kentin sürdürülebilir şekilde gelişmesi için, kent ölçeğinde sözü edilen üç temel yaklaşımın önemi vurgulanmaktadır (Bochet, Pini, 2002). Çağdaş kent oluşumlarında bu yaklaşımların yapı ve mekan ölçeğinde tasarım ve üretim teknolojilerinin yönünü belirlediği gözlenmektedir.

2.1. Yoğun (kompakt) Kent.

Sürdürülebilir kalkınmaya katılım sağlamak için yeni yerleşim alanlarını birbirinden kopuk ve dağınık bir şekilde yapılmış doğal çevreye yaymak yerine, yerleşim alanlarını nitelikten ödün vermeden yoğunlaştırıp oluşturmaya yönelik planlama

girişimleri son dönemde mimarlık çevrelerinde destek görmektedir. Bu tutum “kentsel yoğunlaştırma” veya “kompakt kent” kavramlarını gündeme getirmektedir. Yeni konutları ve yaşam alanlarını yoğunlaştırma düşüncesi çevreci örgütlerce de desteklenmektedir. Böyle bir anlayış Sanayi Devrimi’nden günümüze kadar egemen olan insanın doğa üzerindeki sınırsız hakkını sorgulamakta, bakış açısını tersine çevirerek, doğanın insan üretimi olan yapay çevreler üzerindeki hakkını hatırlatmaktadır.

Kentsel yoğunlaştırma şeklinde ifade edilen bu planlama ve tasarım yaklaşımının “sürdürülebilir kent” kavramı içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Geçen yüzyılın teknik, düşünsel, kültürel birikimi sonucunda oluşmuş kentler, insanın yer yüzündeki varlığının en önemli göstergesi olan yapay çevrelerdir. Kentler kültürel, sosyal, ekonomik yaşamın merkezini oluştururken, aynı zamanda kaynak kullanımının, enerji tüketiminin ve çevresel etkilerin meydana geldiği yerdir. Bu noktada, sürdürülebilir kent “tüketen” kenti sorgulamaktadır. Ekolojik duyarlılığı ön plana çıkartan , sosyal ve ekonomik anlamda herkes için yaşanabilir kent düşüncesi, sürdürülebilir kentin temel felsefesini oluşturmaktadır (Canan, 2005).

2.2. Yayılmış Kent.

Yoğun kent karşıtları olarak da adlandırılan bazı araştırmacılar, kentin yoğunlaştırılması ile kent içi hareketlilik arasındaki ilişkinin henüz kanıtlanamamış olduğunu ileri sürmektedir. Yoğun kent çevresel kalite bakımından kendini gerçek anlamda ispatlayamamıştır. Kent içinde yoğunlaşmanın, kenti kent içerisinde inşa etmenin olumlu etkileri dolaylı yada doğrudan ortaya konamamıştır, fikri savunulmaktadır. Bunların yanında, kalabalık insan toplulukları, yoğunlaşmış işlevler, ekolojik dengeye, enerji ekonomisine ve çevreyi korumaya yönelik amaçlarda başarısız olma şansını yükseltmektedir. Yoğunlaşmış kent yoğun atıkları da beraberinde getirecektir. Çevresel kirliliğin yanında, yoğun kentlerde yönetim ve toplumsal baskı sürekli hissedilecek, kullanıcı sağlığı tehlikeye girecektir. Yoğun kent oluşumlarında kentsel yapının ve dokunun korunamayacağı, alt yapı sistemleri için ekonomik olmayan çözümlerin getirilmesi gerekliliği, yoğun yapıların sokakları kullanılamaz hale getireceği gibi fikirler yoğun kent karşıtlarının savunduğu görüşlerdir. Yine bu fikirleri destekleyenler için, konut, iş, alışveriş, eğlence, boş zaman değerlendirme, eğitim gibi işlevlerin bir arada yada birbirine çok yakın olması kente durağanlık ve monotonluk getirecektir (Canan, 2005).

Yoğun kent karşıtları kentlerin toprak üzerinde yayılması gerekliliğini ön görmektedir. Böylelikle kent içindeki hareketlilik ve sosyal ortamlar sağlanabilecektir. Kent içinde oluşabilecek karışıklıkların önüne geçilebilecektir. Kullanıcılar diledikleri gibi hareket edebilecek, baskılar en aza indirilebilecektir. Bunun yanında konut alanlarında yöresel ve geleneksel kimlik korunabilecektir. Bu yaklaşımla Team 10’in konut alanlarına yaklaşımı arasında benzerlikler görülmektedir.

2.3. Çok Çekirdekli Kent Formu

Çok çekirdekli kent yaklaşımları, kentin bir çok çekirdekten oluşmasını ve bu çekirdeklerin bütün işlevleri içinde barındırmasını öngörmektedir. Bu araştırmalara

göre kent çekirdeklerinin sayısının artması, çekirdekleri kullanan kişi sayısını azaltacaktır. Kent içi ulaşım çekirdekler arasında iyi geliştirilmiş ve seçilmiş toplu taşıma araçları ile çözümlenmelidir. Bu noktada enerji tasarrufu sağlanabilir ve kent içi hareketlilik sorunlarına çözüm getirilebilir. Kentsel form ve çekirdeklerin ilişkisi önem kazanmaktadır. Bağlantı yolları ve ulaşım araçları yüksek performansa sahip olmalıdır. Bu noktadan hareketle, çok çekirdekli form yaklaşımları, yoğun kent destekçileri ve yoğun kent karşıtları arasında konumlanmaktadır. Bunların yanında sorun olarak çekirdeklerin sosyal sınıfları birbirinden koparabileceği eleştirilerine maruz kalmaktadır (Bochet, Pini, 2002).

Sürdürülebilir kentler için planlama yaklaşımları, teknolojik gelişmelerle karşılıklı etkileşim içerisinde geliştirilmektedir. Bununla beraber teknolojideki gelişmeler ve dönüşümler, çağdaş yaşamı “değişim” kavramının üzerinde ve onu etkileyen faktörlerin eşliğinde yeniden biçimlendirmektedir. Çağdaş mekan olgusu ise iletişim, ulaşım, dolaşıma yönelik ve bunların etkilediği zaman, mekan, yaşam şekillenışı ve etkileşimi ile yeniden tanımlanmaktadır. Giderek daha da bireyselleşen kişilerin değişim gösteren gereksinimleri ve tüketim alışkanlıkları, kentlerin işleyişini değiştirmekte buna bağlı olarak mekan biçimlenişini de etkilemektedir. İnsan yaşamını belirleyen teknolojik gelişmeler, mekanların biçimlenişine de egemen olmaktadır. Buna bağlı olarak mekan biçimlenişlerinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Teknolojik gelişmeler mekanların oluşumunu, boyutsal, işlevsel, biçimsel olarak yenilenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kullanıcı boyutlarıyla ilişkili temel insan gereksinimlerini karşılayan hareketli ya da hareketsiz donatı elemanlarının boyutlarında çok büyük değişimler olmasa da, mekanla ilişkili teknolojik ekipmanlarda büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Genelde mekan konforuna yönelik geliştirilen ürünler, donatılar, ekipmanlar, çağın yaşam biçimlerine uygun ya da gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde geliştirilmektedir. Mekanların fiziksel çevre koşullarını, kullanıcıya uygun hale getirmek amacıyla tasarlanan ekipmanlardaki (ısıtma, soğutma, hijyen vb.) değişim, mekanların niceliksel ve niteliksel özelliklerini de belirlemektedir.

3.SONUÇ

Sürdürülebilir kent ve mekan bağlamında tüm bu yaklaşımların ve biçimleniş mantıklarının değerlendirilmesi, “yoğun kent” yaklaşımlarının sınırlı Yeryüzü kaynaklarının korunmasında daha etkin olabileceği sonucunu doğurmaktadır. Bir başka deyişle, ekosistemin korunması, yeraltı kaynaklarının, enerji kaynaklarının ekonomik kullanılması ve sosyal tabakaların daha yakın etkileşiminde yoğun kentler daha aktif roller üstlenebilecektir. Mimarlık ve iç mekan tasarımında geliştirilen, daha küçük daha esnek ve değiştirilebilir modüller mekanlar tasarlama eğilimleri yoğun kent yaklaşımlarını destekleyen tasarımcılar tarafından kabul görmektedir. Teknolojideki gelişmelerle, çağdaş yaşamın hareket üzerine kurulmakta olduğu fikrinden yola çıkarak, yoğun kent karşıtlarının yoğun kentin monoton ve durağan olacağına ilişkin eleştirileri yersiz bulunmaktadır. Yoğun kentte tüketim düşecek,

atıklar da azalacaktır. Çok çekirdekli kentlerde ise çekirdekler arası ulaşım sistemlerinin ekonomik olamayacağı kanısı yaygındır. Her çekirdeğin kente ait birçok işlevi içinde barındırmasından dolayı çekirdekler arası etkileşimin kopacağı, sosyal tabakaların ekonomik ve kültürel yönden birbirlerinden uzaklaşacağı anlaşılmaktadır. Çağdaş kentlerin gelişmesi ve dönüşümü sırasında, benimsenebilecek yoğunlaştırma prensipleri, iç mekanlara da yeni özellikler getirecektir. Yoğun işlevlere sahip esnek ve değiştirilebilir iç mekanlar, taban alanları ile değil, hacimsel üç boyutlu büyüklükleri ve işlevsellikleri ile değer kazanacaktır.

Modern mimarlığın ömrünü doldurduğu söylemlerine karşın, küresel anlamda önemini zamanla arttıran “değişim” kavramına tasarım bağlamında yanıt gerçekçilik (Rasyonalizm) ile aranmaya başlanmıştır. Konut birimlerinin oluşumunda, Modernizmin başlarında Rohe’nin ortaya attığı “az çoktur” ilkesini yansıtan yalın, kapalı olmayan; açık ve özgür iç mekanlar günümüzde de öne çıkmaktadır. Rohe’nin formlarla uğraşmaması ve yapının sorunları üzerinde durması, fonksiyonalizmi reddetmesi binaların işlevleri değişse bile uzun ömürlü olmasını amaçlamakta olduğunun göstergesidir. Kortan (2000), 21. yüzyılda tasarımın, kent yaşamının, konut biriminin kısaca modern mimarının evrimi doğrultusunda devam edeceğini ve başlıca dayanağının “değişim” ve “hareketlilik” kavramları üzerine oturan Fütürizm ve Archigram türevleri projeler olabileceğini öngörmektedir (Kortan,2000).

Zamanın araştırmacıları tarafından Archigram’ın kent megastrüktürleri teknolojik gelişmelerin sonsuzluğuna inançla ortaya çıkmış ütopyalar olarak yorumlansa da, onu takip eden zamanlarda günün teknolojisine uygun projeler üretilmiş ve hayata geçirilmiştir. Kurokawa tarafından 1970-1972 yılları arasında Tokyo için tasarlanan ve uygulanan “Nagakin Kapsül Kulesi”, Richard Horden ve öğrencileri tarafından tasarlanan ve Münih Teknik Üniversitesi’nde prototipleri üretilen ve deneysel amaçlı kullanılan “Micro-Compact” evler hayata geçirilen projelerin başlıcalarıdır. Bunun yanında günümüz teknolojisine henüz uzak olarak duran, kurgusal bir proje olarak günümüz Archigram’ı olarak nitelendirilebilecek, Kolatan Mac Donald stüdyo tarafından tasarlanan “Resi-Rise” örnekleri çoğaltmaktadır.

Nagakin Kapsül Kulesi (Kurokawa, Tokyo 1970-1972), bünyesinde döneminin tüm teknolojik ekipmanını barındıran, hareketlilik üstüne kurulu yaşam biçimlerini destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Tek kapsül tüm çağdaş iletişim araçlarını içinde barındırmakta, çalışma, uyuma, dinlenme gibi işlevleri kapsamaktadır. Islak hacim zamanın ulaşım araçlarında olduğu gibi ince bir zarla yaşama mekanından ayrılmaktadır. Yapı bünyesinde modern bir şehir göçebesinin gereksinim duyacağı (postane, çamaşırhane, alışveriş büfeleri vb.) tüm işlevleri içinde barındırmaktadır. Kentin ticaret merkezinin odağında konumlanmış iş adamlarına hizmet vermeyi amaçlayan kapsüllerin, taşıyıcı sistemle bağları koparılarak geleceğin teknolojileri için değiştirilebilir biçimde tasarlandığı görülmektedir.

Şekil 1: Nagakin Kapsül Evleri, Kurokawa (Schmal, 2006)

Micro-Compact evler (Richard Horden, 2005) Yalnız yaşayan hareketli kullanıcılar için tasarlanmış bu konutlar, Leonardo'nun Vitruvius adamından yola çıkılarak 2.6 metrelik bir küpten oluşturulmuştur. Bir insanın yaşayabileceği en küçük birimi elde etmek mekanın taşınabilir olmasını sağlamıştır. Biçimsel olarak küpün seçilmesi, küreden daha ferah bir algıya sahip olması olarak özetlenmiştir. Birimler çeşitli şekillerde bir araya getirilebilmekte, araziye yayılması sağlanabildiği gibi, yardımcı strüktürlere takılarak düşeyde de üst üste konumlanabilmesi sağlanmaktadır. Önceden hazırlanmış altyapı bağlantılarına takılıp çıkarılabilen evler, değiştirilebilirlik kavramına yenilikler getirmektedir.

İş adamları, öğrenciler, akademisyenler hedef alınarak üretilen proje, iç mekanında, ıslak hacim, mutfak, uyuma, çalışma, depolama işlevlerini barındırmaktadır. Islak bölüm olarak adlandırılan ve hareketli bir bölücü ile yaşama ve dinlenme mekanından gerektiğinde ayrılabilen alan mutfak, duş, tuvalet işlevlerini karşılamaktadır. Giriş ve dolaşım aksı mekanı ikiye bölerek ıslak ve kuru zeminleri ayırmaktadır. Çok işlevli donatılar, tüm küçük mekanlarda olduğu gibi burada da kullanılmış, ve üst üste bindirilen çalışma, yaşama, dinlenme alanları çözümlenmiştir.

Şekil 2: Micro Compact Evler, Richard Horden (Ertaş, 2007)

Biçimleniş ilkeleri esneklik ve değiştirilebilirlik kavramları olan kurgusal oluşumlar ve tasarımlar günümüzde de gerçekleştirilmektedir. Günümüz teknolojisinde uygulama şansından söz edilemeyen ancak biçimleniş mantığı ile teknolojik gelişmelere yön verebilecek "Resi-Rise" bu örneklerdendir. Çağdaş kent oluşumlarında düşeyde ve yatayda büyüyecek gibi tasarlanan ve arazinin özelliklerine uyum sağlayabilecek formlara sahip kompartmanlar konut birimlerini oluşturmaktadır. Resi-Rise'da yaşaması ön görülen kullanıcılar, yapının tamamından

bağımsız olarak hareket edebileceklerdir. Örneğin en üst kotun ya da en alt katmanın öncelikli olarak kullanıma açılması, orta bölümün sonradan yapılandırılmasında etkili olmayacaktır. Tam tersi bir durumda da, yani yerinden çıkartılabilecek ya da değişecek modül konut birimleri, yapının diğer kompartımanlarını etkilememektedir (Kolatan ve Mac Donald, 2000).

Şekil 3: Resi-Rise (Kolatan, Mac Donald, 2000)

Kurgusal ve uygulanabilir olarak iki ayrı grupta algılanabilecek küçük mekan birimlerinin uygulanabilir grubunda olanlar gerçekçilik anlayışı ile günün teknolojisini kullanmakta, kurgusal guruptakilerde Archigram gibi öngördükleri düzeyde geleceğin teknolojisine yön vermeyi hedeflemektedir. Uygulanmış projeler olarak öne sürülen ve uzay araçlarından, hareketli araçlardan yola çıkan kapsül görünümündeki, bir yerden başka bir yere kolaylıkla taşınabilen kısıtlı (küçük) mekanlar deney aşamasındadır. Belirli süreler belirli kullanıcı grupları arasında tecrübesi yapılmakta olan bu konutlar, deneyimler doğrultusunda geliştirilmeye çalışılmakta ve kent kullanıcılarına sunulmayı hedeflemektedir. Nüfusu hızla artan, doğal kaynakları yine aynı hızla tükenen çağdaş kentlerde, değişen yaşam biçimleriyle kısıtlı mekan birimlerinin üretilmesi ve kullanılması kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle kısıtlı mekan biçimleniş özelliklerinin belirlenmesi ve ortaya konulması zorunluluğu doğmaktadır.

Sonuç olarak; sürdürülebilir çağdaş kentlerde yer alacak ve birer endüstriyel ürün kimliğine sahip kısıtlı mekanların, temel düzeylerde ve genel anlamda uzun ömürlere sahip olması için barındırması gereken özellikler şu şekilde özetlenebilir; Yapının iç mekanları ile dışarıyı bölen, hacimleri sınırlandıran kabukların rasyonel formlara sahip olması ve iç mekan rahatlığını sağlayacak ölçütlerde esneklik ve değiştirilebilirlik kavramlarının içermesi gereklidir. İç mekanlar, kullanıcısının tüm yaşamsal işlevlerini karşılayabilecek özellikleri kapsamalıdır. İç mekanların biçimleniş ve organizasyonları, kullanıcı karakteristiklerine göre esnek ve değiştirilebilir olarak düzenlenmelidir. Hareketli ve sabit iç mekan donatıları ergonomik ölçütler göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve günün koşullarına göre yenilenebilir, esnek ve değiştirilebilir olmalıdır. Yapı kabuğundan donatılara kadar her tasarım parçası modüler koordinasyon ilkeleri çerçevesinde seri üretime uygun olmalı, yapıların çatkı ve üretim sistemi yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Değişim ve yenilenebilirlik amacıyla tasarlanmış tüm ürünler her an ulaşılabilir nitelikte ve ekonomik olmalıdır.

KAYNAKLAR

- AVRUPA KENTSEL ŞARTI, 1996, Ankara, Çev. Zerrin Yener ve Kumru.
- BAĞCE, H. E., 2006, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Gündem 21”, Yerel Siyaset Dergisi, sayı 3, 46-49, İstanbul.
- BOCHET. B., PİNİ. G., 2002, “Formes Urbaines et Mobilite: Quelles Strategies Pour un Developpement Urbain Durable?”, Lausanne, Universite de Lausanne, Publication de l’Observatoire Universitaire et du Developpement Durable-Instude de Geographie.
- COOK, P., 1999, “Archigram”, N. York, Princeton Architectural Press
- ERTAŞ, H., 2007 “13,824 Metreküp”, Yirmibir , sayı 55, İstanbul
- HASOL, D., 1995, “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü” İstanbul, Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları.
- KOLATAN, S., B. MAC DONALD. 2000, “Projeler”, T. Günseren, Domus M, nisan, İstanbul, Medya Ofset.
- KORTAN, E., 2000 “Yeni Yüzyılda Mimarlık” Yapı 222, İstanbul, Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları.
- ÖCAL, G., 2001, “Konut İç Mekan ve Donatı Elemanlarında Esnek ve Değiştirilebilir Tasarım Yaklaşımları” Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZKUŞ, B., 2005, “Renkli Rüyalara Görmek: Archigram” Mimarist sayı 18, İstanbul, Tasarım Yayın Gurubu.
- SCHMALL, P. C., 2006, “Kapsül Mimarisi”, Tasarım 160, İstanbul, Tasarım Yayın Gurubu.
- TOFFLER, A., 1996, “Üçüncü Dalga”, İstanbul, Altın Kitaplar.

YÜKSEK BİNALARDA ENERJİ ETKİN KABUK SİSTEMLERİ

ESİN SARIMAN³, SENAY BODUROĞLU⁴, FÜSUN SEÇER KARİPTAŞ⁵

ÖZET

İnsanların tarih boyunca önce hayatta kalabilmek, daha sonra da hayatlarını daha iyi bir seviyeye taşıyabilmek için pek çok gelişim sürecinden geçtiği, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak çevrelerini geliştirdikleri, değiştirdikleri bilinmektedir. İlk dönemlerde barınmak ve hayatta kalmak amacıyla oluşturulan yaşam alanları uzun yıllar yatay olarak gelişmiş; ancak sonraki dönemlerde yükseklik, yüksekte olma tutkusu insanoğlu için farklı anlamlar ifade etmeye başlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle binaların yükseklikleri artarken, doğayı sınırsız bir kaynak olarak gören tüketime dayalı ekonomi ve kitle toplumu kaynakları hızla tüketmiştir. Fosil yakıtların kullanımının yükselişi ve kontrolsüz endüstrileşme sonucu atmosfer ve yerküre üzerindeki atık, kirlilik ve seragazi değerlerinde büyük artışlar yaşanmış; ekolojik sistemin gördüğü zarar büyük olmuştur. Doğaya verilen zararların geri dönüşü olmayan ciddi tehlikelere doğru hızla yol aldığı gerçeğiyle yüzleşilmesi, çevre ve doğal kaynakları korumaya yönelik ekolojik anlayışın yayılmasına vesile olmuş; “Yeşil Tasarım”, “Ekolojik Tasarım”, “Sürdürülebilir Tasarım” ve “Enerji Etkin Tasarım” kavramları sırayla gelişme göstermiştir. Enerji etkin yaklaşımda mümkün olabildiği oranda yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanılması ve kullanılan enerjinin korunmasına yönelik önlemlerin alınması amaçlanmaktadır. Bu noktada değişen iklim koşullarının etkisinde kalan ve statik bir yapı elemanı olan yapı kabuğundan farklı işlevler beklenmekte, yapı kabuğunun oluşturan çatı ve cephe tasarımları da büyük önem kazanmaktadır. Geleceğin tasarımları, çevreye minimum oranda zarar vermek adına çevreye duyarlı yapılar olmak zorundadır. Bu nedenle “Yeşil Tasarım”, “Ekolojik Tasarım”, “Sürdürülebilir Tasarım” ve “Enerji Etkin Tasarım” kavramlarının anlatıldığı dersler, tasarım eğitimi veren bütün birimlerin müfredatlarına dahil edilmelidir. Bu çalışma kapsamında, gelişen teknoloji ve insan gereksinimleriyle birlikte önemli hale gelen ekoloji, sürdürülebilirlik ve enerji etkin tasarım kavramları anlatılacak, sürdürülebilirlikte yapı ölçeğine geçilecek ve günümüzde büyük önem taşıyan ve doğaya verdiği zararları sürekli tartışılan yüksek binalardaki

3 Arş.Gör. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü İSTANBUL

4 Yrd.Doç.Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü İSTANBUL

5 Yrd.Doç.Dr. Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü İSTANBUL

enerji etkin kabuk sistemleri incelenecek ve bu sistemlerin bilinmesinin tasarım eğitimi açısından önemi vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yüksek Yapılar, Sürdürülebilirlik, Enerji Etkin Kabuk Sistemleri

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışından itibaren korunmak ve barınmak amacıyla yapılar oluşturmuş, yaşamını sürdürebilmek ve daha iyi yaşam konforuna ulaşabilmek için; sosyolojik, ekonomik, teknolojik imkanlarına ve değer yargılarına göre birçok yapı yapmıştır. İnsanların yaşamak amacıyla yaptıkları bu yapılar uzun yıllar yatay olarak gelişmiş; ancak yükseklik, yüksekte olma tutkusu insanoğlu için her dönemde farklı anlamlar ifade etmiştir. Bulunduğu çevredeki diğer yapılardan yükseklikleri ile ayrılan ve o çevre içinde plastik bir etki yaratan bu yapılara dünden bugüne her dönemde farklı fonksiyonlara sahip pek çok yapı tipinde rastlanmaktadır. Endüstriye dayalı ekonomilerin yerini yakın geçmişte hizmet sektörü temelli ekonomilere bırakması kentin fiziksel mekanına yansımaları yüksek yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentin merkezinde yer almak isteyen çok uluslu şirketler prestij, reklam ve imaj mekanları aramakta ve bunun için yüksek yapılara yönelmektedirler. I.Dünya Savaşı sonrasında ekonomik zorluklardan dolayı yüksek binaların yapımı duraklama devresine girmiş olsa da II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda baş gösteren konut ihtiyacını karşılamak adına tekrar hızlanmıştır (Saydam, 2007).

Az gelişmişlik döneminden çok gelişmişlik sürecine kadar olan süreçte, çağdaşlığın yüksek binalarda gösterge olarak kullanılması biçimsel farklılığı ile kentte dominant form oluşturması bu binaların politik yatırım aracı olarak görülmelerine neden olmaktadır. Yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de çok uluslu şirketlerin güçlerini simgeleyen yüksek yapılar; insanları, kuruluşları bir araya getirmesi, fiziksel / sosyal ilişki kurma olanağı sağlaması sonucu firmalar arası rekabeti arttırıcı rol oynamış, daha yüksek olma hırsını kamçılamıştır. Saygınlık ve beğeni kazanma; imge yaratma duygusu, sosyal ve fiziksel çevre olarak yaşam kalitesinde artış sağlama, insanları daha da yükseklere tırmanmaya zorlamaktadır. Tarih boyunca yüksek yapılar, teknik olanaksızlıklara rağmen prestij sembolü, güç göstergesi olarak kullanılmıştır. Mısır'da Firavunların mezarları için gösterişli piramitler, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde ise prestij açısından İstanbul'da pek çok kilise ve cami yapılmıştır. 19. ve 20. yüzyılın en büyük güçlerinden biri olan para sayesinde yüksek binalar kamu yararına yapılır olmaktan çıkmış, sahibinin gücünü göstermek üzere yapılabilmektedir (Tümer, 1994).

Şekil 1.1. Chicago Loop ve NYC Günümüzden Görünüm

Yüksek binaların günümüz şehirlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu açıktır. Bu binalar şehirlerin görünümünü değiştirmiş ve onları kullanan veya içinde yaşayan insanların bakış açısına yeni bir yön kazandırmıştır. Hızlı ve kontrolsüz kentleşmeye maruz kalan pek çok dünya şehri, plansız yayılmaya bir alternatif olarak yüksek yapılaşmada çare aramış; teknolojinin tüm imkanlarını kullanarak yapılan gökdelenler kimi zaman bazı sorunlara çözüm yaratmış; kimi zaman da plansız ve hesapsız yapılarak altyapı sorunlarına, çevresel problemlere neden olmuşlardır. Yüksek yapıların altyapı ve ulaşım sorunları açısından yakın çevresine getirebileceği yükleri, gerçekte bir kent planlaması sorunu olarak görmek, olumsuzluklara çözüm yaratmak anlamında önem taşımaktadır (Tekeli, 2007). Bu yapı türünün tasarlanmasında, özellikle bu yapıların yer seçim kararı ve konumlandırılmasının yanı sıra kent ölçeğindeki diğer etkileri de incelemek gerekmektedir. Yüksek yapıların bulunduğu kentsel çevre ve doğa ile uyumlu veya bunla en az düzeyde zarar verecek sistemleri kullanacak, içinde barındırdıkları fonksiyonlara göre mekanlarla kentsel çevre arasında ilişki kurmak, etkin bir mimari planlamayla, en uygun düzeyde fonksiyonellik sağlamak, tüm yerçekimi, deprem, rüzgar gibi yüklere en etkin şekilde dayanım göstererek can ve mal güvenliğini korumak, iç mekanlarda insan ölçeğinde kullanım alanları sunmak gibi kriterlerle tasarlanmaları gerekmektedir (Kırkan, 2005).

2. YÜKSEK BİNALARIN EKOSİSTEM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Endüstri devrimiyle başlayan ve 21. yüzyılda da giderek artış gösteren bir hızla süren ekonomik, teknolojik ve sosyolojik gelişmelerin tüm dünyada etkili olmaya başlamasıyla birlikte Amerika'dan başlayarak, yer yer Avrupa ve Uzakdoğu'ya kadar yüksek bina yapımı büyük bir ivme kazanarak gelişmeye başlamıştır. Olumlu ve yapıcı etkilerle başlayan bu gelişimler yaşanırken doğanın tükenmez bir kaynak olarak görülmesi ve atıkların bir sorun olarak kabul edilmemesi, çevre sorunlarını da beraberinde getirmiş; şehirlerin altyapısını zorlayan, çevrelerindeki yapıların rüzgar ve güneşini çalan, buldukları bölgelerde nüfus ve trafik sorunları yaratan, fazla enerji harcayan, tüketimi körükleyen yapıların yükselmesi kaçınılmaz bir sona doğru yol alınmıştır (Begeç, 2008). Çevresel sorunların günden güne artışı ve dolayısıyla çevreyi korumak adına harekete geçmenin giderek artan bir eylem olması, mimarlığın bu hareketten bağımsız kalmasını imkansız kılmaktadır. Bu sebeple, son

yıllarda pek çok ülkede yapıların enerji kullanım tasarruflarını ekonomik hale getirmek yaşamsal bir önem taşımaktadır. (Özbalta, 1996) .

Doğal dengesi bozulan ekosistemin yenilenebilmesi ve eski verimliliğini kazanabilmesi için uzun bir süreç gerektirmektedir. Gelecek nesilleri de etkisi altına alacak olan bu süreç için vakit kaybetmeden çözüm aranması ve hızla hayata geçirilmesi zorunludur. Doğanın tahrip olmasını engellemek adına ortaya çıkan bu tasarım anlayışında asıl amaç az enerji üreten, çevrenin kirlenmesine dolaylı yoldan veya doğrudan olabildiğince az etki eden, çevrenin sürdürülebilirliğini zedelemeyen yapılar inşa etmek gerekmektedir (van der Ryn, 1996).

Enerji, yaşam döngüsünün temel öğelerinden biri olup, yaşamın devamlılığı için gerekmektedir. Enerji tüketiminin önemli bir kısmının binalarda oluşması nedeniyle, bina tasarımı sürdürülebilirlik bağlamında önem kazanmaktadır. Bu nedenle binalarda enerji korunumu sağlamanın yanı sıra binaların enerji performansını arttırmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek kaçınılmazdır. Geçmişten bugüne dek doğadan yararlanarak yaşamını sürdüren, onu işleyen insanoğlu çevreye verdiği zararların sebep olduğu iklimsel değişimlerle yüz yüze kalmıştır. Bilindiği üzere artan konfor arayışı ve gelişmekte olan teknoloji, sürekli olarak enerji tüketimini arttırmaktadır (Özbalta). 1973 yılında ortaya çıkan enerji krizi bir takım problemleri beraberinde getirmiş, bunun sonucunda kriz konfor standartlarını iyileştirecek, enerji tüketimi ve çevresel etkileri azaltacak yeni araştırmalar ve çözüm önerileri ortaya çıkmıştır. Bu çözüm önerilerinden en önemlisi 'enerji etkin yapı tasarımı'dır.

3. ENERJİ ETKİN TASARIM ANLAYIŞI

Enerji etkin tasarım, binanın çevre ile olan uyumunu ve rüzgar, güneş, su gibi kendini yenileyebilen enerji kaynaklarından yararlanarak fosil enerji kaynaklarının kullanımını en aza indirmeyi amaçlayan tasarım anlayışıdır. Fosil yakıtların tüketimi sonucu atmosfere verilen metan, ozon ve benzer gazlar ile özellikle karbondioksit gazı yoğunluğunun artması 'sera etkisi'ne sebep olmaktadır. Yaşabilir bir çevre için CO2 emisyonlarının azaltılması yani fosil yakıt kullanımının minimum seviyeye indirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanılması gerekmektedir (Göksal, 1998). Yenilenebilir enerji kaynakları; dünyanın doğal döngüsü içinde sürekli yenilenebilen, bir sonraki gün aynen var olabilen, tükenmeyecek olan enerji kaynaklarıdır. Bunların başında güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, biokütle ve sudan elde edilen hidro güç türleri gelmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları, tükenebilir enerji kaynakları kadar çok atık üretmemeleri, kirlenmeye yol açmamaları ve ucuz olmaları nedeniyle kullanım oranları giderek artmaktadır (Lakot, 2007).

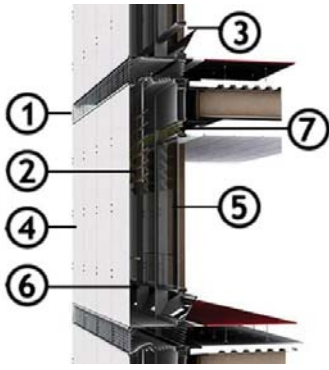
Enerji etkin tasarım anlayışını diğer yaklaşımlardan ayıran en belirgin özellik; yapıyı yalnızca tasarımı açısından ele almanın yanı sıra, yapının bakımı, yönetimi, kullanımı ve iç ortam konforunu sağlayan iklimlendirme sistemlerinin seçim ve yönetimine kadar olan geniş bir perspektifte yapının standardını düşürmeden enerji değerlerinin çevresel ve toplumsal yarara yönelik miktar ve maliyetini minimize etmeyi hedeflemesidir (Arslan, 2004). Yüksek yapı sistemlerinde ekolojik çözümlerin gündeme gelmesinden çok önce bilişim teknolojileri sayesinde

otomasyon sistemleri kullanılarak enerji sarfiyatının minimuma indirilmesi yönünde örnekler verilmiş; enerji etkin yüksek binalarda amaç, yapıyı oluşturan malzeme ve bileşenlerin üretimi, yapının tasarımı, iklimlendirme sistemlerinin seçimi, bakımı ve işletiminden yönetimine kadar geniş bir alanda yapının standardını düşürmeden enerji girdilerinin miktar ve maliyetini azaltmaktır (Tuğlu, 2005). Yüksek binaların fazlaca tükettiği enerjiye optimum sınırlandırmalar ve doğru kullanım sonucunda bir kısıtlama getirmeyi ve enerji tasarrufu yapmayı hedefleyen enerji etkin sistemler, binanın kullanıcıya ait performansını arttıran, iklimsel konforu denetleyen ve enerji verimliliğini kontrol eden elektronik sistemlerle entegre bir biçimde çalışmakta; ekolojik tasarımın ortaya çıkmasıyla birlikte kendi enerjisini üreten, pasif enerji sistemleri dikkate alınarak konumlandırılan, tasarlanan, dönüşümlü ve sürdürülebilir malzemeler kullanarak doğa dostu yapılara dönüşen yüksek binalar için önemli bir noktada durmaktadır (Yılmaz, 2005). Mimarlık ve çevre arasındaki ilişki incelendiğinde, “enerji” etmeninin mimari eserin tasarımını yönlendirdiği görülmektedir. Bu sebeple, bina kabuğu ısı kazanımında ve kaybında etkili olduğundan ötürü bina kabuğunun iç ve dış ortam hava koşulları arasında denge unsuru oluşturması önem kazanmaktadır.

3.1. Yüksek Binalarda Enerji Etkin Kabuk Sistemleri

Binayı oluşturan kabuk sistemleri kullanıcıların iç ortam konfor koşullarının sağlanmasında ve enerji tasarrufunda önemli görevler üstlenmektedir. Sürekli olarak değişen çevre şartlarına karşı, bina kabuğunun stabil özellikler göstermesi enerji tüketiminin artmasına neden olmakta bu da pek çok problemi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle dış ortamın olumsuz özelliklerini süzerek akıllı bir filtre görevi yapacak enerji etkin kabuk sistemleri yaygınlaştırılarak kullanılmalıdır. Enerji etkin bina kabuğu için iç ve dış ortam arasında tampon bölgeler oluşturulmalı, kabuğu oluşturan cam yüzeylerde optik özellikleri değişebilen, performansı yüksek kaplamalara sahip camlar (low-e, fotovoltaiik vb.) kullanılmalıdır. Arası boşluklu çift cam kabuk sistemler ısı ve ışık kontrolünde daha etkili bir sistemdir. Boşluğu oluşturan yüzeyler arasında jaluzi vb., bina cephesinde ise hareketli saçaklar vb., güneş kontrol elemanları kullanılmalıdır (Utkutuğ, 2000). Böylece kışın ısı kayıplarının, yazın ise soğutma yükünün azaltılması hedeflenmekte ve etkin bir ısı yalıtımı sağlanmaktadır. Yüksek binalarda kullanılan enerji etkin cephe sistemleri genellikle çift kabuklu olarak tasarlanmakta ve kullanıcı konfor ihtiyaçlarını karşılamada geniş olanaklar sunmaktadır.

Yüksek binalarda kullanılan **çift kabuk sistemler** doğal aydınlatma, ısı ve güneş kontrolü, gürültü yalıtımı ve en önemlisi doğal havalandırma sağlamaktadır. Doğal enerji kaynaklarının kullanımı ile mekanik sistemlere duyulan ihtiyacın ve enerji tüketiminin azaltılması amaçlanmaktadır.

1. Dış Ortamdan Hava Girişi
2. Güneş Kontrol Elemanları
3. İç Ortama Açılan Alt Pencere-Hava Girişi
4. Sabit veya Açılan İç Cam Kabuk
5. Dış Cam Kabuk
6. Havalandırma Boşluğu
7. İç Ortama Açılan Üst Menfez-Hava Girişi

Şekil 2. Çift Kabuk Cephe Sistemlerinin Çalışma İlkesi

Çift kabuk cepheler, kullanıcıların konfor ihtiyaçlarına cevap vermek üzere iç ve dış ortam arasında düzenleyici bir eleman olarak görev yapmaktadır. Bu tip cephe tasarımında iki kabuk arasında dış ortam ile bağlantılı bir boşluk bırakılır. Aradaki boşlukta bulunan hava kışın ısı yalıtımı, yazın ise tampon bölge oluşturma görevini üstlenmekte, ayrıca ses yalıtımına da katkıda bulunmaktadır (Göksal, 2005). Cepheyi dış ortamdan ayıran boşluğa yerleştirilen elemanlar aracılığıyla güneş kontrolü sağlanır ve iç kabukta düzenlenen açılabilir pencere ya da menfezler yardımı ile sıcak havalarda geceleri bina kütesine soğuk hava depolanır. Depolanan bu soğuk hava yardımı ile mekanik soğutma ihtiyacı azaltılır böylece enerji tasarrufu sağlanmış olur (Çakmanus, 2004). (Şekil 1)

Çift kabuk cephe sistemleri iç ve dış ortam arasında tampon bölge görevi yapan havalandırma boşluğunun, havalandırma sistemine ve bölümlendirme tipine göre sınıflandırılmaktadır. Havalandırma sistemine göre **doğal**, **mekanik** ve **hibrid** havalandırma olmak üzere üçe ayrılır. Bölümlendirme tipine göre ise **bina yüksekliğinde**, **kat yüksekliğinde**, **kutu pencere tipi** ve **şaft tipi** çift kabuk sistemleri olmak üzere dörde ayrılır (Boake).

Doğal havalandırma çift kabuk cephe sistemleri, yüzeyleri arasında geniş bir hava boşluğu olan ve bu boşluk sayesinde doğal havalandırmaya olanak sağlayan cephe sistemleridir. Doğal havalandırma yoğunluk farklılıkları yani baca etkisi sonucu gerçekleşmekte ve iç ortam hava kalitesinde önemli rol oynamaktadır. Bu tip cephelerde iç ortama açılan pencerelerde açılabilir kanatlar bulunmaktadır. Dıştaki cam kabuk ise ya tamamen sağır bırakılmakta ya da havanın kontrollü bir şekilde boşluğa alınmasını sağlayan kanallar bırakılmaktadır (Arslantatar, 2006). Havalandırma için bırakılan bu kanallar kışın kapatılarak boşluk ısı yalıtımı görevini üstlenmekte, yazın ise özellikle geceleri açık bırakılarak bina pasif olarak soğutulabilmektedir. Böylece kışın ısı kayıpları, yazın ise soğutma yükü azaltılabilmektedir.

Mekanik havalandırma çift kabuk cephe sistemleri, doğal havalandırma için gerekli olan hava soğutulması veya filtre edilmesi gerektiğinde kullanılır. Bu sistemlerde döşeme altına veya tavana yerleştirilen havalandırma sistemi aracılığıyla havanın giriş ve çıkışı yapılmakta böylece temiz havanın en iyi şekilde dağıtılması sağlanmaktadır. Alt ya da üst noktadan boşluğa alınan hava üst ya da alt noktadaki mekanik araçlar yardımıyla emilerek sirküle edilir. Boşluk içine alınan hava doğal

havalandırmadaki gibi doğrudan alınmadığı filtre edilebildiği için kirlenme ihtimalide azaltılmış olur (Lakot, 2007).

Hibrid çift kabuk cephe sistemleri ise hem doğal hem de mekanik havalandırmanın bir arada kullanıldığı sistemlerdir. Doğal havalandırmanın önemli olduğu bir sistemdir fakat bu sistemin yetersiz ve etkisiz kaldığı durumlarda mekanik havalandırma kullanılmaktadır. Mesela dış ortam sıcaklığının yüksek olması durumunda baca etkisiyle havalandırma yapılamaz ve mekanik havalandırmaya ihtiyaç duyulur.

Havalandırma boşluğunun bölümlendirme tipine göre yapılan sınıflandırmanın ilki olan **bina yüksekliğinde çift kabuk cephe sistemleri** iç cephe ile dış cephe arasındaki boşluğun tüm katlar boyunca devam ettiği sistemlerdir. Katlar arasında herhangi bir engel yoktur fakat temizliğin rahat ve kolay bir şekilde yapılabilmesi için hava geçişini engellemeyecek şekilde yerleştirilen yürüme yolları bulunmaktadır. Cephenin alt kısmında bırakılan menfezlerden alınan hava ısınarak yükselir ve cephenin üst noktasındaki menfezlerden dışarıya atılır.

Kat yüksekliğinde çift kabuk cephe sistemleri yaygın olarak kullanılan cephe sistemlerinden biridir. Her kat seviyesinde temiz havayı alan ve kirli havayı veren kanallar bulunur. Her kat döşemesinin alt noktasındaki menfezlerden alınan hava, ısınarak yükselir ve kat döşemesinin üst noktasındaki menfezlerden havalandırma boşluğuna bırakılır.

Kutu pencere tipi çift kabuk cephe sistemlerde, iç ve dış ortam arasındaki havalandırma boşluğu hem her kat hizasında yatay olarak hem de her mekanın pencere hizasında düşey olarak bölündüğü için diğer sistemlere göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Her kat seviyesinde ayrı ayrı hava alışverişi olduğu için iyi derecede doğal havalandırma sağlanmış olur. Bütün katlarda, kat ve pencere hizalarında yer alan kutu şeklindeki boşluğun alt kısmındaki menfezden boşluk içine alınan hava, bulunduğu alan içinde ısınır ve üst kısımdaki menfezden dışarı atılır.

Şaft tipi çift kabuk cephe sistemlerinde, bina yüksekliğince devam eden ve baca görevi yapan bir shaft bulunmaktadır. Şaftın iki yanındaki kutu şeklindeki cephelerin alt kısmındaki boşluktan içeri alınan temiz hava ile doğal havalandırma sağlanmış olur. Isınan kirli hava düşey hatta devam eden shafttaki kanallar vasıtasıyla emilir ve baca etkisiyle yükselerek üst kısımdaki menfezlerden dışarı atılır.

3.2. Enerji Etkin Cephe Sistemlerinde Güneş Ve Rüzgar Enerjisinin Kullanımı

Güneş enerjisinden gerek yapı, gerekse kent ölçeğinde; yapıların ısıtılması, soğutulması ve yapılarda kullanım suyunun ısıtılması olarak başlıca iki konuda yararlanılmak mümkündür. Bu iki önemli konuda güneş enerjisinden yararlanma yöntemleri “Etkin (Aktif)” ve “Edilgen (Pasif)” yöntemler olarak iki gruba ayrılarak gerçekleştirilmektedir. Bildiri kapsamında yüksek binalarda yaygın olarak kullanılan “Aktif” sistemler irdelenecektir. Aktif sistemler, ısıtma, soğutma ve elektrik üretimi gibi amaçlarla kullanılabilir. Aktif sistemlerin kullanımında gerekli başlıca özellikler; güneş enerjisinin tutulması, tutulan enerjinin depolanması ve bu enerjinin, sistemin gerektirdiği biçimde kullanılmasıdır. Binaların, güneş enerjisinden yararlanılarak ısıtılması; ısı ve sıcaklık geçişi prensipleri ile sağlanmaktadır. Mimaride güneşten etken olarak yararlanma söz konusu olduğunda aktif güneş

enerjisi sistemleri, fotovoltaik (PV) modüller ve ısı güneş teknolojisi uygulamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Lakot, 2007).

Fotovoltaik (PV) paneller yüksek binalar üzerinde farklı kullanım alanlarına sahiptir. Yaygın olarak daha geniş yüzeylere sahip cephelerde ve nadiren çatılarda kaplama elemanı olarak kullanılmaktadır. Fotovoltaik modüllerin, güneş ışınımını elektrik enerjisine dönüştürürken maksimum verimin alınabilmesi için güneş ışınımını mümkün olan en dik açıda alması gerekmektedir. Bu nedenle bu modüllerin yerleşim yeri ve açısı önem kazanmaktadır. Modüllerin, var olan binaya sonradan uygulanması genellikle binanın tasarımına uymaz ve bina estetiğini bozar. Bu gibi problemlerin önüne geçmek için en uygun çözüm, fotovoltaik malzemenin yapıya tasarım aşamasında dahil edilmesidir.

Şekil 3. Cephesi PV Panel kaplı bina örnekleri

Isıl güneş teknolojilerinde güneş enerjisinden elde edilen ısı doğrudan kullanılacağı gibi elektrik üretiminde de kullanılabilir. Güneş kolektörleri; düzlemsel güneş kolektörleri, vakumlu güneş kolektörleri, güneş bacaları, güneş havuzları, su arıtma sistemleri, güneş ocakları gibi farklı tiplerde olabilmektedir. Mimari uygulamalarda en çok kullanılan güneş enerjisini toplayan düzlemsel kolektörler, ısınan suyun toplandığı depo ve bu iki kısım arasında bağlantıyı sağlayan yalıtımlı borular, pompa ve kontrol edici gibi sistemi tamamlayan elemanlardan oluşmaktadır.

Rüzgar enerjisi, enerji geleceğimizde ve iklim değişikliğini önlemede büyük bir role sahiptir. Halen dünyada en hızlı büyüyen enerji sektörlerinden biridir. Gelişmiş ülkeler seragazi gaz emisyonlarından korunmak için dünyada rüzgar gücü geliştirmelerini teşvik etmek ve desteklemek zorundadır. Yer yer yapı cephesine ve çatılarına apliance edilen rüzgar türbinleri ile elde edilen rüzgar enerjisi elektrik enerjisine dönüştürülerek yapı için gerekli olan enerjinin büyük bir kısmı sağlanabilmektedir.

Şekil 4. Cor-Miami Binası Cephesi ile ilişkilendirilmiş rüzgar türbinleri ve Burj al-Taqa, Dubai Çatıda Bulunan Rüzgar Tribünleri

4. ENERJİ ETKİN TASARIM ANLAYIŞININ TASARIM EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ

Uzun yıllardan beri yaşanan enerji krizi, enerji tüketimini minimuma indirmeyi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını amaçlayan bina tasarım yaklaşımının önemini artırmıştır. Binaların tasarımında, değişen iklim şartlarına uyum sağlanması, minimum enerji harcanarak uygun konfor koşullarının elde edilmesi amaçlanmaktadır. Konforlu bir yaşam ve kullanıcı isteklerinin karşılanması için geliştirilen ve kullanılan sistemler yapıların kullanım aşamasındaki enerji tüketimlerinin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle enerjinin etkin bir şekilde kullanımı ve böylece tüketimin azaltılması yüksek binalar için önem taşımaktadır. Bu açıdan, enerji etkin tasarım anlayışının benimsenmesi, prensiplerinin incelenmesi ve dünyadaki uygulamalarının tasarımcılar tarafından bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Bu da ancak çağdaş, günümüz ihtiyaçlarına uygun olarak kendini yenilemiş bir tasarım eğitimi ile gerçekleştirilebilir.

Dünyada pek çok üniversite sürekli olarak gelişen ve çok kısa bir sürede değişen teknolojiye ayak uydurarak, çağın sorunlarının farkında olan ve bu sorunlara çözüm üretebilen tasarımcılar yetiştirmektedir. Ülkemizde ise henüz böyle ilerlemeden söz edilememektedir. Tasarım eğitimi veren üniversitelerin müfredat programları incelendiğinde, yıllardır aynı derslerin aynı içeriklerle işlendiği, değişen ve gelişen şartlara uyum sağlanmadığı görülmektedir. Son yıllarda akademik platformlarda düzenlenen sempozyum, seminer ve konferans gibi etkinliklerde ekoloji ve sürdürülebilirlik konusuna öncelik verildiği ve dikkat çekildiği görülmektedir. Tasarım eğitiminde konuyla ilgili farkındalığın oluşturulması açısından da bu etkinliklerin olumlu etkileri görülmektedir. Aynı hassasiyetin, profesyonel tasarımcılar yetiştiren kurumların eğitim programlarında gerek seçmeli gerekse zorunlu dersler açılarak gösterilmesi, ekosisteme verilen zararların önüne geçilmesi açısından büyük bir adım olacaktır.

5. SONUÇ

İçinde bulunduğu doğaya ve kaynaklarına zarar vermeyen, tükenen kaynaklar yerine yenilenebilir kaynaklara yönelen, geri dönüşüme önem veren ve doğayla uyumlu malzemelerden meydana gelen çevre dostu yüksek binalarda kullanılan enerjinin kaynağı ve kullanma şekli büyük önem taşımaktadır. Enerji elde edilirken mümkün olduğu ölçüde fosil yakıt kullanımından kaçınılmalı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı arttırılırken çevreye zarar verecek sistemler kullanılmamalıdır.

Mimarların ve tasarımcıların üzerine düşen görev, sadece estetik olarak güzel olan tasarımlar değil, estetiğe ek olarak enerji kullanımını azaltan tasarımlar geliştirmektir. İyi bir tasarım, estetik + ekonomik + ekolojik tasarım olarak değerlendirilmektedir. Geleceğin tasarımları, çevreye minimum oranda zarar vermek adına çevreye duyarlı yapılar olmak zorundadır. Yurtdışında yapılan çevre dostu yüksek binalar incelendiğinde bina kabuğu, formu, yönlendirilmesi, güneş kontrolü, doğal havalandırma gibi pasif sistem kriterlerinin de dikkate alındığı, bu sistemlerle beraber aktif sistemlerle uygun şekilde bir bütünlüğün sağlandığı görülmektedir. Bunun için, bu çalışmada incelenen Fotovoltaik (PV) Paneller, ısıtma sistemleri gibi yeni yapı malzeme ve bileşenlerinin tanınması, tanıtılması ve tasarımlara dahil edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Arslantatar, A.H., 2006, "Metal Çerçevesiz Giydirme Cephe Enerji Etkinliği Açısından İncelenmesi", GYTE FBE, Y.Lisans Tezi
- Begeç, H., 2008 "Yükseklik, Yüksek Olma Ve Yüksek Yapıların Gelişimi", Ege Mimarlık, S:240
- Boake, T.M., "The Tectonics of the Double Skin: Understanding Double Façade Systems" www.architecture.uwaterloo.ca/faculty_projects/terri/ds/tectonic.pdf
- BODUROĞLU, Ş., SARIMAN, E., KARIPTAŞ, S. F., "The Balance Between Ecology And The Technology In The Design Of The Intelligent Buildings", International Ecological Architecture And Planning Symposium, Antmimod, 22-25 October 2009, Antalya
- Çakmanus, İ., Türkoğlu, H., 2004. Ankara'daki Mevcut Bir Ofis Binasında Doğal Havalandırmanın Uygulanabilirliğinin İncelenmesi, VI. Uluslararası Yapıda Tesisat Teknolojisi Sempozyumu, Mayıs, İstanbul, Bildiriler Kitabı
- Göksal, T., 1998, Mimaride Güneş Enerjisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1041, Eskişehir
- Karabulut, Y., 2000. Türkiye Enerji Kaynakları, A.Ü Basımevi, Ankara
- Karaosman, K.S., "Yeşil Çatılar Ve Sürdürülebilir Bina Değerlendirme Sistemleri"
- Kırkan, H.S., 2005, "Çok Katlı Yüksek Yapıların Tasarımına Etki Eden Faktörlerin İrdelenmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Fbe, S/39, İzmir
- Lakot, E., 2007, "Ekolojik Ve Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Enerji Etkin Çift Kabuklu Bina Cephe Tasarımlarının Günümüz Mimarisindeki Yeri Ve Performansı Üzerine Analiz Çalışması", KTÜ FBE, Y.Lisans

- Lakot, E., 2007,” Ekolojik Ve Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Enerji Etkin Çift Kabuklu Bina Cephe Tasarımlarının Günümüz Mimarisindeki Yeri Ve Performansı Üzerine Analiz Çalışması, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fbe, 2007, Trabzon
- Özbalta, T.,G., “Mimari,Güneş Ve Teknoloji İlişkisi”, [Http://Www.Gunesevi.Org/](http://Www.Gunesevi.Org/)
- Özbalta, T.,G., “Mimari,Güneş Ve Teknoloji İlişkisi”, <Http://Www.Gunesevi.Org/>
- Saydam, Ç.2007, “Yüksek Yapıların Kentsel Gelişme Bağlamında İrdelenmesi Ve Yüksek Yapı Politikaları”,Msgsü Fbe Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Tekeli, D., 2007 Mimarist 24-Yaz 2007, “Yine Yüksek Binalar”, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul
- Tuğlu, H.U., 2005 “Ekolojik Açından Sürdürülebilir Yapılar Ve Malzeme”, MSGSÜ FBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Ocak 2005, S:57-58
- Tümer, E., 1994, “ Yüksek Bina Oluşumlarına Biçimsel Ve Görsel Açından Bir Yaklaşım”, Hacettepe Üniversitesi Sbe Yüksek Lisans Tezi, S/4, Ankara
- URL- <http://www.metaefficient.com/architecture-and-building/skyscraper-creates-all-its-own-energy.html>
- URL, <Http://Www.Eie.Gov.Tr/Turkce/Yek/Gunes/Yogunlastiricilar.Html> , Güneş Enerjisi Ve Teknolojileri, Ocak 2010
- URL, Http://Www.Eie.Gov.Tr/Turkce/Yek/Ruzgar/Ruzgar_En_Hak.Html , Güneş Enerjisi Ve Teknolojileri, Ocak 2010
- Utkuğ, G., 1991. Enerji Etkin Tasarım Ve Yapı Kabuğu, Profesörlük Tezi, G.Ü., Mimarlık Bölümü, Ankara.
- Utkuğ, G., 2000. Yeni Bin Yıla Girerken Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Ekolojik ve Enerji Etkin Hedefler İle Bina Tasarımı Ve İşletimi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ulusal Enerji Verimliliği Kongresi, Ocak, Ankara, Bildiriler Kitabı, s.148
- Utkuğ, G., 2001. Yeni Yüzyıla Girerken Bina Tasarımı, Ekoloji, Enerji Etkin, Akıllı Bina, TTMD, 14, 7-8, 31–38.
- Van Der Ryn, S., Cowan, S., 1996 “Ecological Design”, Island Press, Usa
- Yılmaz, Z., 2005 ”Akıllı Binalar Ve Yenilenebilir Enerji”, VII.Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, 23-26 Kasım 2005, Makine Mühendisleri Odası, İzmir

Resim Kaynakları

- <http://www.outsourcetechnologies.com/images/MainHP.jpg>
- <http://www.metaefficient.com/architecture-and-super-green-skyscraperspers/>
- <http://www.altdotenergy.com/2008/10/11-building/skyscraper-creates-all-its-own-energy.html>
- http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/80/NYC_wideangle_south_from_Top_of_the_Rock.jpg
- http://www.solargreenwind.com/wpcontent/uploads/2009/09/photovoltaic_panel-3598.jpg
- <http://www.glassrepairorlando.com/wp-content/uploads/2009/02/greenpix-solar-pv-facade-curtain-wall-led-china-beijing.jpg>
- <http://www.core.form-ula.com/wp-content/uploads/2009/04/rkf-1.jpg>

MİMARLIK EĞİTİMİNDE VE UYGULAMALARDA YAPI FİZİĞİ KONULARININ TASARIM İÇİNDEKİ YERİ

AYŞE ERDEM AKNESİL⁶

ÖZET

Ülkemizdeki mimarlık okullarında öğrencilere pek çok alanda bilgiler aktarılmaktadır. Eğitimini tamamlamış bir mimar adayının eserlerinde, edindiği tüm bilgileri kullanabilmesi ve yerinde uygulayabilmesi ise temel amaçtır. Ancak mimarlık denilince akla ilk gelen tasarım, yapı elemanları ve taşıyıcı sistem konuları olmakta, günümüz ülke koşullarında çoğunlukla yapıların ayakta durabilmesi ve tamamlanmış olması yeterli olabilmektedir. Dolayısıyla eğitim aşamasında geniş bir yelpaze içinde verilen bilgilerin uygulamada tümüyle aranmadığı ve kullanılmadığı görülmektedir. Mimarlık okullarında eğitimin en başından itibaren tasarım ve teknik içerikli derslerde verilen bilgilerin bir bütünün parçaları olduğu, ancak aralarında birliktelik ve uyumun sağlanabilmesi durumunda yaşanabilir ve konforlu mekanlar oluşturulabileceği öğrencilere anlatılabilmelidir. Bunun ötesinde projesinde yeterli tasarım özellikleri görünen ya da dış görünüşü oldukça çağdaş bulunabilen bir yapıda aydınlatma, akustik, gürültü ya da ısısal konfor gibi fizik ortam koşullarındaki yetersizlikler, içinde yaşanmasının güçleştiği hatta imkansızlaştığı ortamların oluşumuna neden olabilir. Bu bildiride mimarlık eğitiminde öğrencilere aktarılan tüm konuların bütünlük içinde ele alınmasında yarar olduğu vurgulanmakta, ülkemiz ve yurtdışı mimarlık eğitimi bünyesinde yapı fiziği (fiziksel çevre kontrolü) konularının ele alınış biçimi aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mimarlık, Yapı Fiziği, Mesleki Uygulama, Şartnameler

ABSTRACT

Students are taught a variety of courses in the architecture departments of various universities in Turkey. The main purpose of this education is to enable the graduates of architecture departments to properly utilize these teachings in their professional life. Unfortunately, in many instances architecture is considered to be limited to design, building materials and statics. It is incorrectly assumed that for a building to be complete, its construction should just be finished and building should be up and standing. In other words, a significant portion of the teachings at the undergraduate and graduate levels, are

⁶ Doç.Dr. Beykent Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü İSTANBUL

not implemented at the application stage. Architecture students should be taught that the design and technical components of architectural know-how will lead to the construction of healthy and comfortable buildings if and only if all the different components of architectural teachings are implemented with an internal harmony. A building with sufficient design qualifications and a contemporary looking external appearance can turn out to offer very poor living conditions for its inhabitants if its acoustics, noise, lighting and heating conditions are not adequate. This article underlines that all the various teachings in architectural education make up the whole and that this education would be incomplete if one of these important elements are missing. The article also reviews the way building physics taught in Turkey and supports the ideas by examples from foreign countries.

1. GİRİŞ

Mimarlık insanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak için mekanlar düzenleme sanatı olarak tanımlanmaktadır. M.Ö.1.yy'da yaşamış olan Romalı mimar Vitruvius 'De Architectura' adlı yapıtında mimarlığı 'sağlamlık, kullanışlılık, güzellik' olarak tanımlıyordu (Anon 1998). 1581'de bir İngiliz yazarı mimarlığı 'yapı bilimi' olarak tanımlarken, 19.yy'da Ruskin mimarlığın yapılara uygulanan süslemeden başka bir şey olmadığını ileri sürüyordu. Görüldüğü üzere farklı dönemlerde konuyla ilgili farklı kişilerin görüşleri birbirinden temel ayrımlar gösterebilmekte ve mimarlığı anlama ve algılama konusunda farklı düşünceler ortaya çıkabilmektedir (Hasol 1988). Günümüzde ise mimarlığın toplum yapısına, toplumun gereksinimlerine, ekonomik verilere, teknolojik gelişmelere bağlı bir sanat ve bilim dalı olduğu benimsenmektedir.

Ülkemizdeki mimarlık okullarında tasarım, yapı elemanları, yapı üretimi, taşıyıcı sistemler, yapı fiziği, koruma ve yenileme, mimarlık tarihi ve sanat tarihi, çevresel tasarım gibi alanlarda bilgiler aktarılmaktadır. Bir mimar adayının eserlerinde, edindiği tüm bilgileri kullanabilmesi ve yerinde uygulayabilmesi önem taşımaktadır. Oysa mimarlık denilince akla ilk gelen tasarım, yapı elemanları ve taşıyıcı sistem konuları olabilmekte, günümüz ülke koşullarında çoğunlukla yapıların ayakta durabilmesi ve tamamlanmış olması yeterli görülebilmektedir. Dolayısıyla eğitim aşamasında geniş bir yelpaze içinde verilen bilgilerin tümüyle kullanılmadığı görülmektedir. Proje üzerinde görünen ya da görünmeyen pek çok unsurun yapı kullanıcılarını etkileyebileceği, yapıyı yaşanabilir ya da konforsuz ve yaşanamaz kılabileceği unutulmamalıdır.

Mimarlık eğitimi sırasında sessel, görsel ve ısısal konfor konularında eksik bilgilerin verilmesi ya da yeterli yapı fiziği konularını içeren dersler olsa bile bu konuların tasarım konularıyla bütünleşmesinin sağlanamaması sonucu öğrenci fizik ortam açısından konforlu mekanlar oluşturma becerisini edinmeden mezun olabilmektedir. Bunun yanı sıra bu konuların günümüzde ülkemizdeki yasal yönetmelikler gereği yapı uygulaması ve ruhsatı için proje üzerinde bulunması gerekenler içinde yeterli ölçüde yer almaması, durumu daha da olumsuzlaştırmaktadır. Isı konusunda birtakım şartnamelerin bulunmasına karşın gürültü denetimine, akustik kaliteye, yapay ve doğal aydınlatma niteliklerine ya da güneş denetimi ve yapıların yönlendirilmelerine ilişkin ciddi bir yaptırım uygulanmamaktadır.

2. MİMARLIK EĞİTİMİNİN AMACI VE YAPI FİZİĞİ KONULARI

Mimarlık ve mühendislik konusunda klasik çağdan zamanımıza gelebilen tek bilimsel eser Vitruvius'un De Architectura'sıdır. Bu yapıtın ilk kitabında mimarın eğitimine yönelik milattan öncesine dayanan yaklaşımlar görülebilmektedir. Vitruvius'a göre mimar değişik bilim dalları ve çeşitli öğretilerin bilgisi ile donatılmış olmalıdır, çünkü diğer sanatlardaki tüm çalışmalar onun değerlendirmesi ile ölçülür. Bilim olmadan el becerisi kazanmayı amaçlayan mimarlar hiçbir zaman emeklerinin karşılığı olan nüfuzlu bir konuma ulaşamamışlar, diğer yandan yalnız kuram ve bilime güvenenler de kesinlikle özün kendisini değil gölgesini kovalamışlardır. Ancak tepeden tırnağa silahlı erler gibi, her iki alanda da bilgisi mükemmel olanlar, amaçlarına daha çabuk erişerek saygınlık kazanmaktadır (Anon 1998). Milattan öncesinden gelen bu görüş günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Mimarlık eğitimi çerçevesinde edinilecek bilgiler konusunda ulusal ve uluslararası eğitim kurumları ve ilişkili komisyonlar mimarlık mesleğinin standardını ve mimarın donanımını belirlemeye günün koşullarıyla da ilişkili olarak şekillendirmeye çalışmaktadırlar.

Bu amaçla uluslararası düzeyde çalışan komisyonlardan birisi de Amerikan Ulusal Mimari Akreditasyon Komitesi (NAAB-National Architectural Accrediting Board)'dir. Komitenin kriterlerine göre Mimarlık eğitimi sonunda mezun olan mimarların sahip olmaları gereken özellikler ana başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır (Anon 2009);

- a) Hem estetik hem de teknik koşulları sağlayacak mimari tasarımlar yaratabilme becerisi,
- b) Mimarlık tarihi, mimarlıkla ilgili sanat, teknoloji ve beşeri bilimler hakkında bilgi,
- c) Mimari tasarımın kalitesini etkilemesi açısından güzel sanatlar bilgisi,
- d) İnsanlar ve binalar ile binalar ve çevre arasındaki ilişkiyi; binalar, binalar arasındaki alanların ve ölçeklerin insanların ihtiyaçları ile ilişkilendirilmeleri gerektiğini anlayabilme,
- e) Mimarlık mesleğini, mimarın toplum içindeki rolünü anlayabilme,
- f) Bir proje tasarımı için özet bilgi hazırlayabilmeleri ve araştırma metodlarını anlayabilme,
- g) Yapısal tasarım, inşaat ve mühendisliğe ilişkin problemleri anlayabilme,
- h) Binaların içlerini iklim koşullarına göre koruyabilmek ve konforunu sağlayabilmek üzere binaların fiziki sorunları, teknolojiler ve işlevleri konusunda yeterli bilgi,
- i) Masraf kalemleri ve bina mevzuatı kısıtlamaları içerisinde binayı kullananların ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli düzeyde tasarım becerisi,
- i) Planlama kavramlarını binaya ve çizimleri tüm planlamaya dönüştürebilmek için gerekli endüstri, organizasyon, tüzük ve usullere hakim olmak.

Amerikan Ulusal Mimari Akreditasyon Komitesi (NAAB) kriterlerine göre (d) maddesi bağlamında mezun olan bir mimarın sahip olması gereken özelliklerden,

- Fiziksel çevre ve insan arasındaki etkileşimin farkında olması,
- Mimarlık ve kentsel tasarımda kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevresel konularla bağlantılı ekolojik ve mimari sorumluluklarla ilgili temel ilkeleri anlama,
- Çevresel sistemlerin tasarımında aydınlatma, akustik, iklimlendirme ve enerji kullanımı konularının temel ilkelerini anlama,

konuları ise iç ve dış mekandaki insanı çevreleyen etkenler bütünü olarak gruplandırılabilir. Amerikan Ulusal Mimari Akreditasyon Komitesi (NAAB) kriterlerinde de görüldüğü gibi yapı kullanıcılarının çalışma ve yaşama ortamlarının optimum fizik ortam konforunu sağlamaya yönelik bilgilerin eğitim sürecinde mimar adaylarına verilmesi gereklidir.

İnsanların yapı ile ilgili çeşitli gereksinimleri, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerine, bilim ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak artmış, bu gereksinimlerin olması gerektiği gibi karşılanabilmesinde mimari iç mekandaki fizik ortam önem kazanmıştır. Fizik ortam kısaca bir iç mekandaki insanı çevreleyen etkenler bütünü için verilen tanımdır (Sirel 1993). İnsanların çeşitli eylem ve etkinliklerini gerçekleştirdikleri yapılarda fizik ortam koşullarının yaratılmasında ise fizik ortam öğeleri önemli rol oynar. Bir yapıda görsel, işitsel ve ısısal konforun sağlanmasına yönelik tasarım ilkeleri olarak fizik ortam koşullarını belirlemek, ardından bu koşulları en akılcı, ekonomik, estetik çözümlere kavuşturmak mimarın tasarımı açısından büyük önem taşımaktadır. Projesinde yeterli tasarım özellikleri görünen ya da dış görünüşü oldukça çağdaş bulunabilen problemlerin bulunması, içinde yaşanmasının güçleştiği hatta imkansızlaştığı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

3. MİMARLIK EĞİTİMİNDE YAPI FİZİĞİ KONULARININ ELE ALINIŞI

Günümüzde ülkemizde mimarlık eğitimi yapılan 40'ı aşkın mimarlık okulu bulunmaktadır. Bu bildiri kapsamında ülkemizde ve yurtdışındaki üniversitelerin web sayfaları, eğitim program kitapçıları incelenerek ve/veya karşılıklı görüşmeler sonucunda mimarlık ve iç mimarlık okullarında/bölümlerinde lisans ve lisansüstü programlarında okutulmakta olan yapı fiziği konularındaki dersler ve içerikleri saptanmıştır;

Mimarlık eğitiminde yapılarda sessel konforun sağlanmasına yönelik olarak; ses ve fiziksel özelliklerine ilişkin genel bilgiler / ses ve gürültüye ilişkin hesap yöntemleri ve ölçmeler / gürültü, gürültü kaynakları ve gürültü denetiminde temel ilkeler / mimarın gürültü denetimine ilişkin görev ve sorumlulukları / kentsel ve mimari tasarım süreçlerinde akustiğin yeri ve önemi / kentsel tasarımda gürültü denetimi / ulusal ve uluslararası ölçüt, standart ve yönetmelikler / iç yüzey gereçlerinin hacim akustiğine etkisi / hacim akustiğinin müzik ve konuşma amaçlı hacimlerin boyutlandırılmasına biçimlendirilmesine etkisi / mimari akustikle ilgili bilgisayar programları,

Mimarlık eğitiminde yapılarda görsel konforun sağlanmasına yönelik olarak; aydınlatmanın kentsel ve mimari tasarım süreçlerindeki yeri, önemi / ışık-malzeme ilişkisi, aydınlığın özellikleri, görsel konfor ölçütleri / aydınlık düzeyi hesap ve ölçmeleri / aydınlığın niteliği / doğal-yapay ışık kaynakları / aydınlatma aygıtları ve özellikleri / aydınlatmada enerji kullanımı / aydınlık mimarisi tanımı ve tasarım süreci/mimaride ışık-renk ilişkisi / değişik işlevli mekamlarda aydınlatma düzeni, mimaride renk kullanımı / aydınlık tasarımına yönelik bilgisayar programları,

Mimarlık eğitiminde yapılarda ısısal konforun sağlanmasına yönelik olarak; ısıya ilişkin büyüklükler / ısının yayılma yolları/öznel ve nesnel ısısal konfor etkenleri / güneş ışınımından yararlanma-korunma / rüzgar etkisi, iç planlama yapı biçimi, doğal havalandırma / yapı kabuğu-ısı yalıtımı ilişkisi / nem, yoğunlaşma ve denetimi / yapı malzeme, eleman ve detaylarının ısı-nem açısından değerlendirilmesi / ısı-güneş denetimine ilişkin bilgisayar programları olarak sıralanabilen konular sözkonusudur.

Sessel, görsel, ısısal konfor ve güneş enerjisi denetimi konularına ilişkin ülkemizdeki mimarlık okullarında mimarlık ve iç mimarlık bölümlerinde lisans ya da lisansüstü düzeyinde seçme ya da zorunlu olarak verilen ders adları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Mimarlık eğitim programlarında yer alan yapı fiziği konularını içeren dersler

<u>Akustik / Aydınlatma / Isı-Nem / Güneş konularını birarada içeren dersler</u>	
<p>Çevre Kontrolü (Denetimi)- Çevresel Kontrol Environmental Control Systems I-II Fiziki Çevre Yapı Bilgisi 1 Fiziksel Çevre Çözümlemesi ve Denetimi Yapı Fiziği Açısından Çevresel Etkiler Fiziksel Çevre Kontrolü (Denetimi-Sorunları) 1-2 Yerleşim Tasarımında Fizik Etkenler</p>	<p>İç Mimarlık Teknolojisi I-II Çevre Kontrolü Stüdyosu Mimarlık Teknolojisi I-II Yapay Çevrede Kalite 1 Yapı Fiziği (Temel İlkeleri) Yapı Fiziği-Tesisat Donatımı 1-2 Yapı Malzemesi Yapı Fiziği Uygulama Eleştirileri</p>
<p><u>Mimari Akustik konularını içeren dersler</u></p> <p>Akustik Bilgisi Akustik Tasarım (İlkeleri) Architectural Acoustics & Lighting Auditorium Design (Oditoryum Akustiği) Bina Tipolojisine Bağlı Akustik Sorunlar Binalarda Gürültü ve Akustik Sorunları Çevre Gürültüsü Kirliliği ve Kontrolü Çevre ve Yapı Tasarımında Ses Kont.Yöntemleri Acoustical Design of Halls for Speech and Music Hacim Akustiği (ve Gürültü Denetimi) Mimari Akustik (Mimaride Akustik) Salonların Akustik Tasarımı. Yapı Akustiği - Akustik Yapılarda Akustik Sorunlar ve Ses Yalıtımı Yapı ve Mekan Akustiği Stüdyolarda Akustik Tasarım İlkeleri Sanayide Gürültü Denetimi Gürültü Denetimi I-II Kent Akustiği Hacimlerde Anlaşılabilirlik Kuramı Kent ve Yapı Akustiğinde Gürültü Modellemeleri</p>	<p><u>Aydınlık Düzenleme ve Renk Tasarımı Konularını İçeren Dersler</u></p> <p>Aydınlatma (Teknikleri) Aydınlatma Aygıtı Tasarım İlkeleri Aydınlatma Tasarımı (Teknolojisi) Aydınlık Düzenleme İlkeleri Gün ışığı (Gün Işığı Hesabı) Işık-Renk-Hareket İç Mimaride Aydınlatma İç Mekanda Işık-Renk-Doku Mekanda Renk (Mimaride Renk) Mimari Tasarımda Doğal Işık Mimaride Aydınlatma Sorunları ve Çözümleri Kentsel Mekanların Aydınlatılması Mimaride Doğal Aydınlatma (Mimarlıkta-Mimari-Tasarımda) Aydınlatma Tesisat 2 (dersi bünyesinde aydınlatma) Yapılarda Özel Aydınlatma Renk Kuramları Kent Aydınlatma Müze ve Eski Yapı Aydınlatması Aydınlatmada Enerji Korunumu Işıklılık Tasarımı</p>
<p><u>Güneş Enerjisi ve Denetimi konularını içeren dersler</u></p> <p>Computer Aided Energ Efficient Building Design Güneş Enerj. Yararlanmada Pasif -Aktif Sist. Enerji Etkin Yapılar Güneş Düzenleme (Kontrolü-Denetimi) Güneş Enerjisi Mimarisi (Güneş Evleri) Güneş Enerjisi ve Edilgen Tasarım Güneş Enerjisi ve Mimaride Kullanımı Güneşten Yararlanma ve Atmosfer Etkileri Mimari Tasarım ve Güneş Mimari Yönlendirme ve Güneş Kontrolü Yapılarda Güneş Enerjisi Uygulamaları Güneş Işınımaları Tasarım İlişkisi</p>	<p><u>Isı-Nem konularını içeren dersler</u></p> <p>Yapılarda Nem ve Isı Sorunları (Isı-Nem) Yapının Termal Performansı, Yalıtım Tekn. Yapılarda Isı Sorunları ve Isı Yalıtımları Güneş Enerjisinden Yararlanmada Pasif ve Aktif Sistemler Climate and Building Envelope Design Pasif Sistem ile Bina Isıtma ve Soğutma Tasarım İlkeleri İklim Dengeli Tasarım Edilgen Isıtma İlkeleri Isısal Konfor Etken Isıtma Sistemleri Yapıda Soğutma Sistemleri</p>

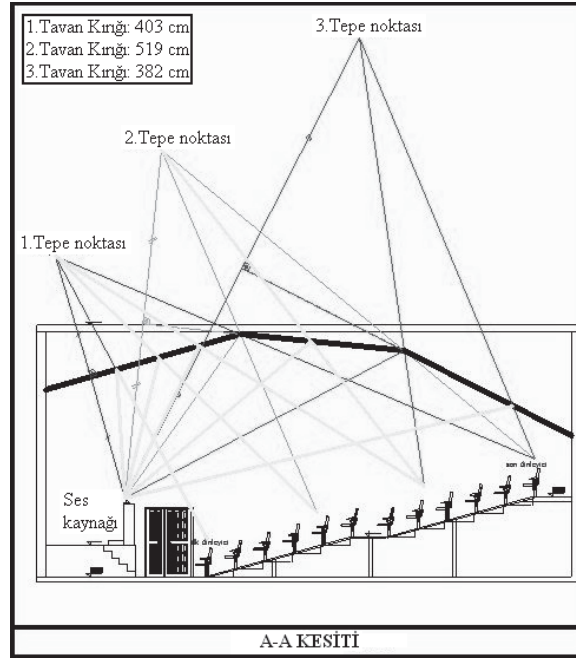
Ülkemizdeki mimarlık okullarının büyük çoğunluğunda yapı fiziği derslerinin bir biçimde bulunduğu söylenebilir. Ancak tüm yapı fiziği konularını bir arada içeren üniversiteler oldukça sınırlıdır. Ayrıca bu derslerin bir bölümünün de seçme dersler olması nedeniyle yalnız seçen öğrencilerin dersleri aldıkları, konu hakkında bilgi sahibi olabildiklerini söylemek gerekir. Yapı Fiziği ya da Fiziksel Çevre Kontrolü adı altında uzmanlık eğitimi veren kurumlar ise çok daha sınırlı sayıdadır. Yurtdışındaki mimarlık programlarında yapı fiziği konularına yer veren üniversitelerden örnekler Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Yapı Fiziği konuları yer alan yurtdışındaki üniversitelerden örnekler

Üniversite	Mimarlık bölümünde program ya da dersler
Universitat Politecnica de Catalunya (Barcelona-İspanya)	Department of Architectural Technology I Department of Architectural Design
Aalborg University (Danimarka)	Building Physics konuları yer alıyor
University of New South Wales (Avustralya)	Master of Architecture Master of the Built Environment
The University of Newcastle (Avustralya)	School of Architecture and Built Environment
Hull Scholl of Architecture (İngiltere)	Environmental Design Master programı
University of Michigan (ABD)	Taubman College of Architecture and Urban Planning bünyesinde Environmental Techology I & II
University of Washington (ABD)	Faculty of Architecture sertifika programları içinde Lighting Certificate programı
University of Washington (ABD)	Faculty of Architecture Environmental Science and Building Construction Graduate programında; Color and Light - Lighting Principles and Practices of Environmental Lighting Building Acoustics
University of Cambridge (İngiltere)	Department of Architecture Environmental Design in Architecture
University of West of England (İngiltere)	Faculty of Built Environment MSc Built Environment Research
Delf University of Technology (Hollanda)	Faculty of Architecture
Eindhoven University of Technology (Almanya)	Architecture, Building and Planning Department

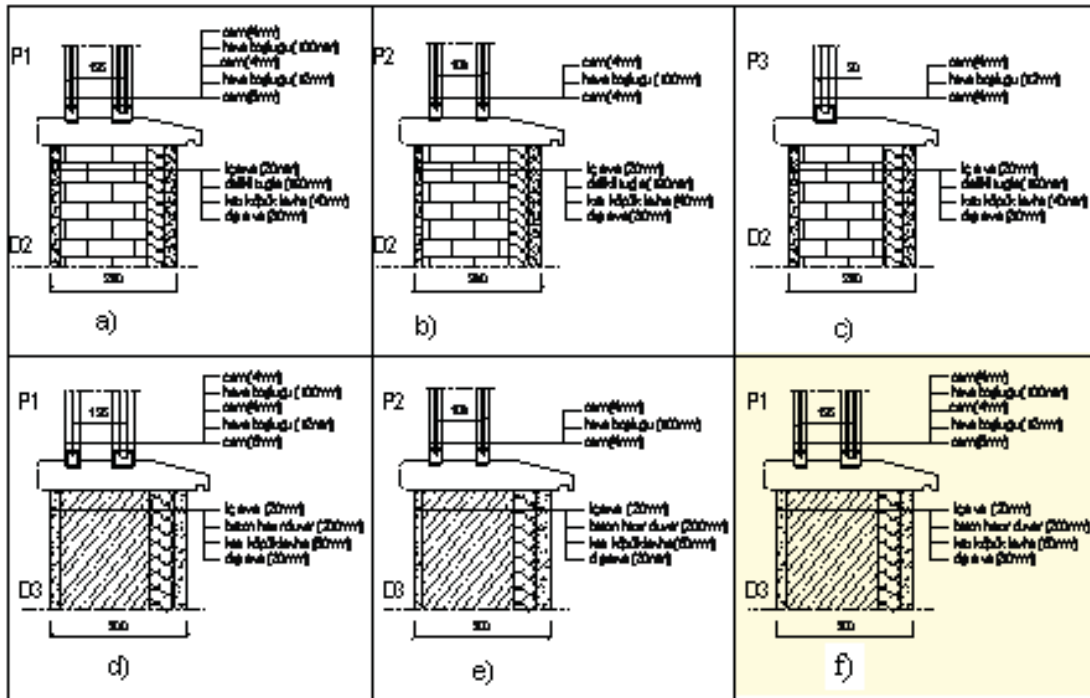
4. YAPI FİZİĞİ KONULU DERSLER KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARINA ÖRNEKLER

Bir mekanda fizik ortam koşullarının durumunu saptama ya da iyileştirmeye yönelik önerilerin geliştirilmesini amaçlayan yapı fiziği konulu dersler bünyesinde öğrencilere farklı çalışmalar yaptırılmaktadır. Verilen teorik bilgilerin yanı sıra bu bilgileri kullanmaya yönelik akustik-aydınlatma-ısı-nem ve güneş denetimi konularında atölye çalışmaları yaptırılmaktadır. Beykent Üniversitesi Lisansüstü programları içindeki “Oditoryum ve Konser Salonlarının Akustik Tasarımı” dersi kapsamında, örnek bir konferans salonu tavanında ışın diyagramı etüdüyle ses yansıtıcı tavan tasarımı örneği Şekil 1’dedir.

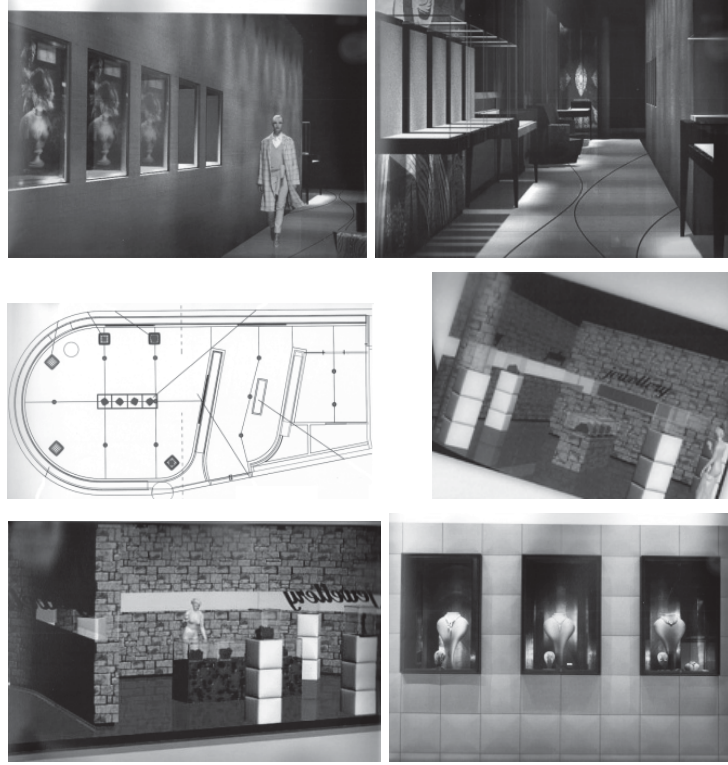
Şekil 1. Beykent Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde "Oditoryum ve Konser Salonlarının Akustik Tasarımı" lisanüstü dersinde yapılan yansıtıcı tavan tasarımı (Baştan, Baştan, Erdem Aknesil 2010).

YTÜ Mimarlık Fakültesi, Yapı Fiziği Bilim Dalı lisans eğitimi bünyesinde gerçekleştirilen bir atölye çalışmasında gürültü denetimi ve ısısal konfor etkenlerinin birlikte değerlendirildiği, bürolarda bir yapı kabuğu kesit belirme çalışması Şekil 2'dedir.

Şekil 2. YTÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yapı Fiziği Atölye çalışması, yapı kabuğu kesit seçenekleri ve belirlenen kesit (f)

Beykent Üniversitesi İç Mimarlık bölümünde, “Interior Lighting Design of Commercial Spaces” adlı seçme ders kapsamında yapılan, alışveriş mekanlarında aydınlatma tasarımına ilişkin bir örnek çalışma da Şekil 3’de yer almaktadır.

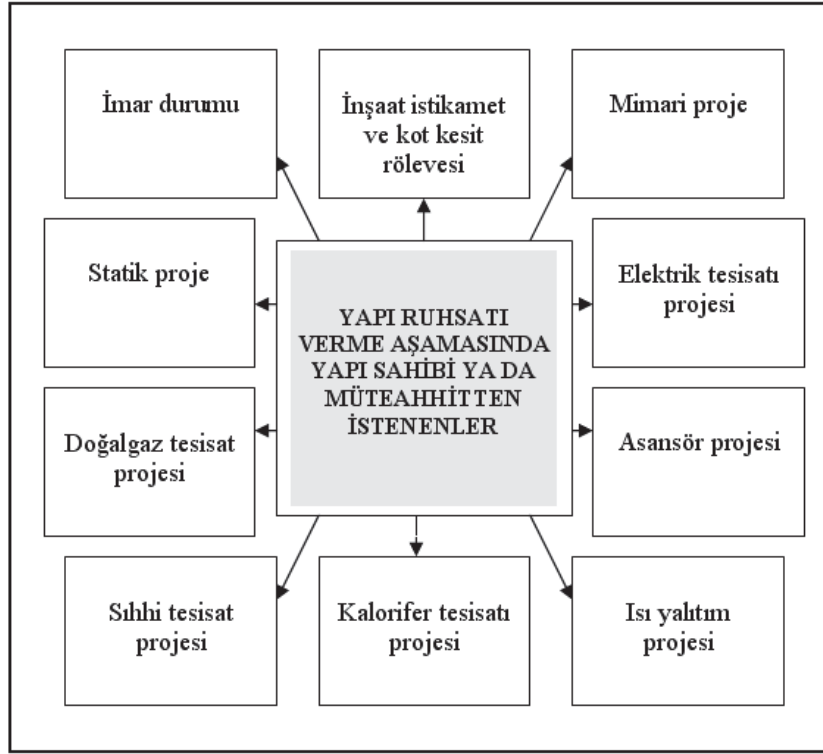
Şekil 3. Beykent Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümünde, “Interior Lighting Design of Commercial Spaces” adlı seçme ders kapsamında yapılan aydınlatma tasarımı çalışması örneği

Ülkemizdeki mimarlık eğitimi bütününe baktığımız zaman yukarıdaki çalışmalara benzer çalışmalar görmek mümkündür. Ancak yapı fiziği bilgilerini mimarlık eğitimindeki diğer dersler ve özellikle de proje çalışmalarında yani uygulamanın bire bir içinde kullanılması konusunda ne yazık ki pek başarılı olunamadığı görülmektedir. Sonuç bölümünde detaylı ele alındığı gibi günümüzde belediye ve yapı ruhsatı veren kuruluşların uygulanacak projelere ilişkin şartları içinde yapıda oluşacak fizik ortam koşullarını denetlemeye yönelik çok az madde bulunduğu görülmektedir. Bu konuda ciddi ve kapsamlı yaptırımlar bulunmamasının geri dönüşümü olarak eğitim kurumlarında bu alanda daha farklı ve projeye tam anlamıyla bütünleşen çalışmaların bulunmaması doğaldır.

5. UYGULAMALARDA YAPI FİZİĞİ KONULARININ TASARIMLA BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ VE SONUÇ DEĞERLENDİRME

Yapı ruhsatı verilme aşamasında yapının yapı fiziği konuları açısından yeterliliğini belgeleme açısından istenenler oldukça sınırlı kalmaktadır. Yapı Ruhsatının alınabilmesine ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İmar Yönetmeliği’nin 13.maddesinde istenen belgeler, incelemeler ve projeler Şekil 4’de yer almaktadır. Bu yönetmelik maddesi incelendiğinde konuya ilişkin olarak sadece ısı yalıtım projesinin yer aldığı görülmektedir

(Anon 2008). Bu proje kapsamında istenenler ise çok yeterli olmamakta bunun yanı sıra elektrik tesisatı projesi olarak istenen proje ise mekanlarda uygulanacak aydınlatma düzenleri, mekanlarda oluşacak aydınlığın niteliği ve niceliği konusunda hiçbir bilgi içermektedir. Bunların dışında ruhsat aşamalarında gürültü denetimi, yapının güneşe göre konumu ve denetimi, akustik konfor koşullarına ilişkin hiçbir belirleme ve talep bulunmamaktadır. Ülkemizin diğer şehir belediye imar yönetmeliklerinin çoğuna baktığımızda İstanbul'dan da daha az yaptırımlar uygulandığı ne yazık ki görülmektedir.

Şekil 4. Yapı ruhsatı verme aşamasında yapı sahibi ya da müteahhitten istenen çalışmalar

Oysa gelişmiş ülkelerde örneğin gürültü denetimi açısından bakıldığında yapı onay aşamasında sağlanması istenen yönetmelik ve standartlarla belirlenmiş konular bulunmaktadır. Örneğin konut, okul, hastane benzeri gürültüye duyarlı yapılar için, yapı kabuğunda sağlanması gereken ses geçiş kaybı değerlerine ilişkin değişik ülkelerin standart ve yönetmeliklerinde yer alan değerler vardır. İç duvar ve döşemelerde gereken ses geçiş kaybı değerleri de değişik ulusal ve uluslararası standart ve yönetmeliklerinde verilmiştir. Hacimler arasında olumsuz etkilenmeye yol açacak gürültü kaynakları ve oluşturacakları gürültü düzeyleri ile hacimlerde kabul edilebilir fon (gürültü) düzeyleri de bu bağlamda değerlendirmeye alınmaktadır. Ükelere göre duvar, döşeme ve kapılar için hava doğuşlu ve katı doğuşlu seslere karşı önerilen ses yalıtım değerlerinden pek çok örnek verilebilir (Karabiber, Yügrük Akdağ, Erdem Aknesil 2005).

Belediye imar yönetmeliğinde istenmeyen yani mezun olan ve mesleğini yapan mimardan yapı yapma aşamasında istenmeyen bilgilerin eğitim aşamasında verilmesi de doğaldır ki bir ikilem doğurmaktadır. Eğitim düzeyindeki bilimsellikten ötürü uluslararası uygulamalara paralel olarak verilmeye çalışılan bilgilerin ülkemizde uygulamalarının

bulunmaması kaçınılmaz olarak eğitime de yansımakta, bu bilgilerin tasarımla entegrasyonunu sağlamaya yönelik çalışmalar zaten gerçek hayatta da istenmemekte olduğundan göz ardı edilebilmekte ve yetersiz kalabilmektedir.

Mimarlar Odasının onayladığı proje ve belediyelerin verdikleri yapı ruhsatlarında gerekli görülen konuların ne yazık ki öne çıktığı, diğer konuların ise hak etmesi gereken konuma gelemediği görülmektedir. Avrupa birliğine entegrasyon sürecini bir fırsat olarak görerek gerekli kurum ve kuruluşların akademisyenlerle işbirliği içinde Türkiye'deki yapısal kaliteyi her yönüyle artırıcı karar mekanizmalarını yürürlüğe koymaları oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Anon. 1998. Mimarlık Üzerine On Kitap. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
- Anon. 2009. Mimarlık Eğitimi'nde Dersler ve Tarihçeleri. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı V, Kültür Üniversitesi, İstanbul
- Anon. Yurtiçi ve Yurtdışı Üniversitelere İlişkin Web Siteleri, Ders Programı Kitapçıkları
- Baştan, N.C., Baştan, Ö.A., Erdem Aknesil, A 2010. "Salonlarda Akustik Konfor Koşullarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesine Yönelik Bir Etüd Çalışması", Uluslararası Lisansüstü Araştırma Sempozyumu, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Dokuzer Öztürk, L., Zorer Gedik, G., Yügrük Akdağ, N., Erdem Aknesil, A 2008. Optimum Yapı Kabuğu Tasarımı ve İç Mekan Düzenlemesi", Mimar.ist Dergisi, ISSN 1302-8219, 29, (108-112), İstanbul
- Hasol, D 1988. Mimarlık Sözlüğü. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Karabiber, Z., Yügrük Akdağ, N., Erdem Aknesil, A 2005. YALITIM-Isı-Nem-Ses-Su. Makine Mühendisleri Odası Yayınları, İstanbul
- Sirel, Ş. 1977. Mimarlıkta İkinci Kademe Eğitimi: Kuram, Araştırma, Uygulama. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Sirel, Ş. 1993. Yapı Fiziği Konuları I. YFU Yayınları No:5, İstanbul
- Yügrük Akdağ, N., Zorer Gedik, G., Dokuzer Öztürk, L 2009. Yapı Fiziği Konularının Mimarlık Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Mimari Tasarım Bütünleşme 09 Semineri, İstanbul

DİĞER KAYNAKLAR

- Anon. 2007. Mimarlık Lisans Eğitiminde Yapı Fiziği Konularının Yeri, Önemi ve Mimari Tasarım İlişkisi. Tasarım Eğitim Semineri'07, pp. 69-74, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul
- Şerefhanoglu Sözen, M. 2000. Türkiye'de Değişik Kuruluşlarda Akustik ile İlgili Eğitim, Ölçme, Laboratuvar Olanakları. Türk Akustik Derneği Yayınları, İstanbul
- Şerefhanoglu Sözen, M. 2000. Yapı Fiziği Bilim Dalı, Lisansüstü Eğitimi'nde 20.Yıl. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul
- Yügrük Akdağ, N., Dokuzer Öztürk, L., Zorer Gedik, G 1996. Mimarlık Eğitiminde İletişimin Rolü ve Yapı Fiziği Örneği. Uluslararası VII.Yapı ve Yaşam Fuar & Kongresi, 355-366, Bursa

MİMARLIK EĞİTİMİNDE AYDINLATMA TASARIMI FORMASYONU

DAMLA ALTUNCU⁷, SAADET AYTIS⁸, İŞİL POLATKAN⁹

ÖZET

Mimarlık eğitiminde farklı uzmanlık alanlarına ait bilgilerden faydalanmak ve bu bilgileri ‘Proje’ platformunda değerlendirmek bir gerekliliktir. Uzmanlık alanları; malzemeden strüktüre, akustikten aydınlatmaya kadar geniş bir alana yayılmıştır. Mimarlık öğrencileri, eğitimleri sırasında teorik olarak tanıştıkları bu uzmanlık alanlarına ait gerçek sorunlarla meslek yaşamlarında, uygulama aşamasında karşılaşmaktadırlar. Öğrencilerin, ileride karşılaşacakları mesleki sorunlarla eğitim sırasında tanışmaları, karşılaşacakları sorunlara profesyonelce yaklaşmalarını da sağlayacaktır. Bu bakımdan, mimarlık eğitimi sırasında bir uzmanlık alanına verilen önem, öğrencinin mesleki yaşamı da etkileyecektir denilebilir.

Mimarlık eğitimi dahilinde birçok üniversitede verilen ‘Aydınlatma’ dersi, bu uzmanlık alanlarından biridir. Aydınlatma dersinin, mimarlık eğitimi içindeki yeri ise halen tartışılan bir konudur. Aydınlatmanın da diğer mimari öğeler gibi proje aşamasında tasarlanması gerektiği, projeye sonradan eklenebilecek bir unsur olmadığı aydınlatma uzmanlarıncaya vurgulanmaktadır. Doğal ve yapay aydınlatmanın insan üzerindeki etkileri ve görsel algıyı etkileyen aydınlatmanın tasarlanan mekânı daha farklı algılatması konularında yapılan çalışmalar ise aydınlatmanın, mimarlıkta bilinenden daha fazla önemi olduğunu kanıtlar. Mimarlık için önemli bir unsur olan aydınlatma, ancak mimarlık eğitimi içinde yer alan aydınlatma dersine verilecek önem sayesinde, mimarlık meslek alanında hak ettiği yere gelecektir.

Bu bildiride; ülkemizde mimarlık eğitimi veren üniversitelerin; aydınlatma dersine mimarlık eğitiminin hangi aşamasında yer verdikleri ve dersin içeriği; farklı okulların aydınlatma dersine yaklaşımı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu bildiride hedef, mimarlık eğitimi dahilinde okutulan aydınlatma

⁷ Yrd. Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

⁸ Yrd. Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

⁹ Arş. Gör. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

dersinin önemine işaret etmek ve mimarlık eğitiminde aydınlatma formasyonunun nasıl, ne şekilde ve ne zaman verilmesi gerektiğini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Aydınlatma Tasarımı, Formasyon, Mimarlık Eğitimi

1. GİRİŞ

Mimarlık eğitiminde ‘Proje’ dersi farklı uzmanlık alanlarını bir araya getirir. Mimarlık eğitimini doğrudan ilgilendiren bu alanlar; malzemeden, akustiğe, aydınlatmadan, yapım yönetimine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Uzmanlık konularının tüm detaylarıyla mimarlık öğrencilerine aktarılması, eğitim süresinin kısıtlı olması nedeniyle mimarlık eğitimi sürecinde tam anlamıyla mümkün olamamaktadır. Bu nedenle mimarlık eğitiminde bazı uzmanlık alanlarına ağırlık verilirken, bazı uzmanlık alanları ise göz ardı edilmektedir.

Mimarlık eğitiminin bir gerekliliği olan bütüncül eğitim sırasında, bir uzmanlık alanına verilen değer, gelecekteki meslek yaşamında o alana verilecek önemi belirlediği bir gerçektir. Günümüzde birçok üniversitede mimarlık eğitimi sırasında verilen ‘Aydınlatma’ dersi de bu uzmanlık alanlarından biridir. Geniş bir araştırma alanına sahip olan aydınlatma konusu; doğası gereği içerdiği teknik bilgiler ve kullanımı sonucunda ortaya çıkan estetik özellikler nedeniyle pek çok uzmanlık alanı tarafından sahiplenilen bir konudur.

2. MİMARLIK EĞİTİMİ VE AYDINLATMA TASARIMI

Aydınlatma, diğer mimari öğeler gibi mekân tasarımı sırasında düşünülmesi gereken bir öğedir. Bu noktada aydınlatma konusunda karar verecek yetkiye sahip olan kişinin almış olduğu eğitim ve uzmanlaştığı alan önem kazanmaktadır. Farklı disiplinlerde eğitim almış kişilerin aydınlatma konusuna bakışlarından kaynaklanan fikir ayrılıkları, uzmanlık alanları arasında çatışmalara neden olmaktadır. Bu durumun somut sonuçları, özellikle mimarlık ve mühendislik alanlarında görülmektedir.

Elektrik mühendisinin ve mimarın ışığa yaklaşımları, eğitimlerinden kaynaklanan farklılıklar nedeniyle birbirleri ile çelişmektedir. Aydınlatma konusunun büyük kısmını fizik biliminin oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, mühendisler aydınlatma konusuna insan faktörünü göz ardı ederek bir fizik problemi olarak bakmaktadırlar. Bu tür nedenlerden ve konuya farklı açılardan yaklaşımdan kaynaklanan sorunlar, mekânsal problemlere dönüşmekte ve kullanıcıları doğrudan etkileyen görsel konfor şartlarında ortaya çıkan sorunlarda somutlaşmaktadır. Bu nedenle aydınlatma konusu içeriğinde, disiplinler arası fikir birliğine gidilmesi ve uzmanlık alanlarının nerede başlayıp nerede bittiğinin kesinleştirilmesi gerekmektedir. Aydınlatma tasarımı mekân tasarımının ayrılmaz bir parçasıdır; dolayısıyla tasarım eğitimi içinde yer alması gerekmektedir.

2.1. Aydınlatma Tasarımı Formasyonu

Aydınlatmanın, mimarlık dışında farklı disiplinlerde uç noktalarda işlenen bir konu olması, mimarlık eğitimi içinde aydınlatma dersinin yerinin tartışılmasına neden olmaktadır. Aydınlatma dersi için bir gereklilik olan laboratuvar gibi uygulama imkânları sağlanamadığı için ders, öğrenciler tarafından genellikle ‘teorik bilgiler bütünü’ olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenden dolayı, mimarlık eğitimi içinde yerini bulamayan aydınlatmanın, meslek pratiği içinde projeye sonrada da eklenebileceği yanlışlığı oluşmuştur.

“Aydınlatma tasarımı bir anlamda mimari tasarım gibi gerçek gereksinimleri karşılamaya yönelik ve aydınlatma tekniğine dayalı olarak, özgün bir aydınlatma düzeninin oluşturulması biçiminde tanımlanabilir. Bu tanımda belli bir aydınlatma tasarımında konunun teknik yönü yanında sanatsal ve mimari yönü olmak üzere iki ayrı boyutunun olduğu açıkça ortaya konulmaktadır. Nasıl ki mimari tasarım belli aşamalarla gerçekleşirse, aydınlatma tasarımı da aynı biçimde onu izlemelidir.” (Şerefhanoglu Sözen 2002)

Mimarlık eğitiminde aydınlatma tasarımı, aynı mimari projede olduğu gibi; tasarım, uygulama projesi ve kullanım aşamalarından geçerek gerçekleştirilir. Bir mekâna aydınlatma tasarımı yapılabilmesi için; öncelikle mekân hakkındaki genel parametreler bilinmeli, mekânın fonksiyonu ve kullanıcı profili belirlenmiş olmalı, tüm bunlara ek olarak yasa ve yönetmelikler göz ardı edilmeden doğru lamba ve aygıtlar seçilerek kullanıcı için görsel konfor koşulları, bir aydınlatma planı dahilinde sağlanmalıdır. Tasarım aşamasında mimarın aydınlatma tasarımına hizmet edecek olan lambalar, ışıklıklar, ara ve yardımcı elemanlar hakkında bilgi sahibi olması ise tasarım aşamasında tasarlayan kişinin teknik sınırlarını bilmesi açısından önemlidir. Mimarlık eğitiminde aydınlatma tasarımı eğitimi alan öğrenci için aydınlatma tasarımı ile birlikte tamamlanan özgün tasarım aşaması, çizilen uygulama projesi ile birlikte soyut boyuttan somut boyuta taşınır. Bu aşamada ortaya konulacak olan tasarımın ‘başarılı’ olabilmesi için mimarlık eğitimi ilgilendiren pek çok uzmanlık alanı bir arada kullanılmalı; strüktür, malzeme, tesisat, yapı fiziği gibi pek çok konu aydınlatma ile aynı anda düşünülmelidir. Bu bakımdan aydınlatma formasyonunun diğer konularla eş zamanlı olarak yürütülmesi gerekmektedir.

“Mimari tasarımın ayrılmaz bir parçası olan aydınlatma tasarımının mimari formasyona sahip kişiler ya da uzmanlar tarafından yapılması, bunun gerçekleşmesinin ise, yine formasyonları gereği elektrik mühendislerinin yaptığı tesisat projesiyle olması doğru bir yaklaşımdır.” (Şerefhanoglu Sözen 2002)

Bu durumda sorulması gereken en önemli soru; mimari tasarım eğitiminde aydınlatma formasyonu konusuna ne kadar önem vermemiz gerektiği ve mimarlık eğitiminin hangi aşamasında öğrenciye verilmesi gerektiği olmalıdır. Bu soruya cevap aramak amacıyla bildirinin yazıldığı tarih itibariyle Türkiye’de, Yüksek Öğretim Kurumu tarafından onaylanan toplam 94 devlet, 36 vakıf üniversitesinin dört yıllık lisans eğitimi veren mühendislik, mimarlık, mimarlık-mühendislik, güzel sanatlar, sanat ve tasarım fakülteleri incelenmiştir. Bu fakültelerin; elektrik, elektrik-elektronik, mimarlık, iç mimarlık bölümlerinin, ulaşılabilen ders içeriklerinde, ‘aydınlatma’ konusuna yer veren dersler araştırılarak, aydınlatma formasyonunun mimarlık eğitiminin hangi aşamasında verildiği bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

3. ÜLKEMİZDE MİMARLIK EĞİTİMİ VE AYDINLATMA TASARIMI

Belli yüzeyleri görsel algılamaya en elverişli şekilde aydınlatılabilmek deneme yanılma metoduyla gerçekleştirilemeyecek kadar pahalı ve zahmetlidir. Bu nedenle tasarımcıların; teknik performans, çevresel etkiler, yasa ve yönetmelikler, verimlilik, güvenlik, standartlar, estetik ve biçim-algı değerlendirmeleri bakımından donanımlı olması beklenir. Bu bağlamda tasarımcının hem teknik özelliklere hem de estetik değerlere egemen olması gerekmektedir. Bu noktada aydınlatma tasarımı yapan kişiler; mühendisler ve mimarlar olarak iki ana gruba ayrılmaktadırlar.

Türkiye’de aydınlatma eğitimi, üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde ağırlıklı olarak teorik anlatım şeklinde verilmektedir. Laboratuvar ortamını sağlayacak imkânı olan üniversitelerde ise teorik anlatımın yanında deneyler ve uygulamalar da yapılabilmektedir. Aydınlatma eğitimi veren bölümlerin farklı disiplinlerden gelmeleri, aydınlatma eğitiminde ders isimleri aynı olsa bile içerik olarak farklılıklar olmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de bildirinin yazıldığı tarih itibarıyla 94 devlet, 36 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Yapılan araştırmada Türkiye’deki 94 devlet üniversitesinin ders içeriklerine ulaşılabilen 25’inde, 36 vakıf üniversitesinin ulaşılabilen 14’ünde aydınlatma hakkında dersler okutulduğu saptanmıştır. 25 devlet üniversitesinde 50 farklı, 14 vakıf üniversitesinde ise 21 farklı aydınlatma dersi verildiği görülmüştür. Bu dersler genel olarak aydınlatma ve aydınlatma tekniği olarak adlandırılırsalar da konunun; yapı fiziği, fiziksel çevre kontrolü, yapı donatımı, yapı tesisatı, bina teknik donanımı, çevre kontrolü stüdyosu, fiziksel çevre bilgisi adları altında da işlendiği incelenen ders içerikleri sonucunda fark edilmiştir.

Mühendislik alanında 25’i devlet, 2’si vakıf üniversitesinde olmak üzere toplam 27 aydınlatma dersi tespit edilmiştir. Mimarlık alanında bu sayı; 25’i devlet, 19’i vakıf olmak üzere toplam 44 derse ulaşmıştır. Dersin uygulama yönünü geliştirmeğe yönelik olarak yapılacak laboratuvar çalışmaları için sınırlı sayıda üniversitenin imkânları olduğu da incelemeler sırasında belirlenmiştir.

Uygulama imkânlarının kısıtlı olması, laboratuvar imkânlarının yetersiz ya da hiç olmaması nedeniyle dersin teorik anlatımlı bir ders olarak algılandığı sonucuna varılabilir.

Devlet üniversitelerinde okutulan 50 farklı aydınlatma dersinden 26 adedi zorunlu, 24 adedi seçmelidir. Vakıf üniversitelerinde okutulan 21 aydınlatma dersinin ise 16 adedi zorunlu 5 adedi seçmelidir. Bu durum vakıf üniversitelerinde aydınlatma dersinin tasarım eğitiminin bir parçası olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Dersin verildiği dönem, 25 devlet, 14 vakıf üniversitesinde genel olarak 6.ve 7. dönemde yoğunlaşmaktadır. Dersin seçmeli olarak verildiği bölümlerde ise 8. dönem ağırlıktadır. Ders en erken 4.dönemde sadece 7 üniversitede verilmektedir. Bu durum, aydınlatma dersinin ancak 3.sınıfta alınabildiğini göstermektedir. Bu döneme kadar projelerde yapılan aydınlatma ile ilgili çalışmalar ancak öğrencinin kişisel merakı ve çabasıyla oluşmaktadır. Aydınlatma dersinin tasarım eğitiminin sonuna doğru verilmesi öğrencinin aydınlatma hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olamadan mezun olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle ülkemizde

aydınlatma eğitimi mimarlık eğitiminin bir parçası olması gerekirken yüksek lisans/doktora düzeyinde incelenen bir konu olmuştur.

Yapılan araştırmada aydınlatma dersinin ders saati olarak da kısıtlı olduğu görülmüştür. Sadece seçmeli olarak aydınlatma dersi okutulan bölümler olduğu düşünülürse, öğrencinin hiç aydınlatma eğitimi almadan proje dersine katılması ve gelecekte de meslek yaşamına atılması olasıdır.

Tüm bunların yanı sıra aydınlatma konusunu müfredatlarına dahi almayan hem mühendislik hem mimarlık temel alanından bölümler de mevcuttur.

4. DÜNYA'DA MİMARLIK EĞİTİMİ VE AYDINLATMA TASARIMI

Dünya genelinde mimari aydınlatma konusunda çalışan profesyonellerin eğitimlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun elektrik mühendisliğinden geldiği görülmektedir. Aydınlatmanın mimarının bir parçası olduğu düşünüldüğünde mimar kökenli tasarımcıların sayısının en az elektrik mühendisliğinden gelen tasarımcılar kadar olması beklenmektedir.

Mimarlık meslek yaşamı içinde genellikle elektrik mühendisliğinin bir alt dalı olarak algılanan aydınlatma tasarımcılığı; yapay aydınlatmanın 120 aşkın süredir hayatımızda olmasına karşın, yeni gelişen bir meslektir. Bu yeni gelişen mesleğin eğitim kriterleri de henüz tam anlamıyla belirlenmemiştir. Bu konu hakkında Dünya genelinde kabul edilen yayın sayısı sınırlıdır. Bu yayınlar arasında en fazla kabul göreni Uluslararası Aydınlatma Komisyonu'nun 1992 yılında çıkan "Lighting Education (Aydınlatma Eğitimi)" başlıklı yayınıdır. Bu yayına göre; 20 saatin altında verilen aydınlatma eğitiminde temel bilgilerin edinilebileceği, 21-60 saatleri arasında aydınlatma ile ilgili özelliklerin öğrenilebileceği, 100-200 saatlik eğitim sonucunda ise aydınlatma uzmanlığı konusunda gerekli donanıma sahip olunabileceği belirtilmiştir.

Dünya'da aydınlatma formasyonu almak için gereken kriterler ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu konuda henüz genel bir kabul geliştirilmediği için her ülkenin kendi formasyon yöntemi ve formasyonu alan kişilerin kökeni de farklılık göstermektedir. Bu ülkeler arasında Japonya, İtalya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa gibi mimarlık eğitimi ve meslek pratiğinin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirildiği ülkeler de mevcuttur.

Japonya'da aydınlatma tasarımı konusundaki öncelik elektrik mühendislerine verilmiştir. Üniversitelerde elektrik mühendisliği eğitimi içinde aydınlatma formasyona almak mecburidir. Mimarlar için ise lisans düzeyinde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde elektrik mühendislerine, mimarlara, fizikçilere ve ergonomistlere aydınlatma eğitimi verilmektedir. Burada verilen aydınlatma eğitiminin özelliği köken ne olursa olsun tüm alanlara aynı aydınlatma eğitiminin veriliyor olmasıdır. Avustralya'da mimarlık eğitimi alan tüm öğrenciler aydınlatma eğitimi de almaktadırlar. Aydınlatma tasarımcılığında öncelik mimarlara verilmektedir. Kanada'da aydınlatma eğitimi yüksek lisans olarak verilmekte ve eğitim almak isteyenlerde mimar ya da mühendislik formasyonuna sahip olma şartı aranmaktadır.

Dünya genelinde en kapsamlı aydınlatma eğitimi Amerika Birleşik Devletleri'nde verilmektedir. Burada, aydınlatma eğitimi verilmesi ve aydınlatmanın geliştirilmesi için üniversitelere bağlı merkezler kurulmuştur. İngiltere'de her mimarlık öğrencisinin 30 ila 90 saat arasında aydınlatma eğitimi görmesi mecburidir. Bu eğitim, ülke genelinde toplam 38 enstitüde gerçekleştirilmektedir. Almanya'da ise mimarlara aydınlatma eğitimi dönemlik olarak 20-30 saatle sınırlandırılmıştır; ileri aydınlatma eğitimi ise isteğe bağlıdır. Buna karşın elektrik mühendisleri, formasyonlarını tamamladıktan sonra iki dönem aydınlatma eğitimi alarak aydınlatma tasarımcısı unvanını almaya hak kazanırlar. Fransa'da aydınlatma eğitimi mimarlara ve mühendislere eşit olarak verilmektedir. İtalya'da aydınlatma eğitimi mimarlara sınırlı ve isteğe bağlı olarak verilmektedir. Elektrik mühendislerine verilen aydınlatma eğitimi ülke genelinde yaygın olmamakla birlikte, bazı üniversitelerde 100 saati bulan eğitimler de bulunmaktadır. Hollanda'da aydınlatma eğitimi mimarlara ve mühendislere lisans düzeyinde seçime bağlı olarak verilmektedir. İsviçre'de ise mimarlara lisans düzeyinde aydınlatma eğitimi verilmekte; elektrik mühendislerine ise aydınlatma eğitimi verilmemektedir.

5. SONUÇLAR

Mimarlık eğitiminde aydınlatma tasarımı formasyonu konusunda yapılan çalışmada, genel olarak aydınlatma konuları hakkında lisans düzeyinde mimar ve mühendislere eğitim verildiği, okutulan derslerin genel eğitim içinde kredi yükleri olduğu, isim olarak aynı olsalar bile içerik olarak farklı dersler okutulduğu belirlenmiştir. Yapılan araştırmada aydınlatma konusuna, eğitim sistemi içinde proje dersinde yer alamayacak kadar geç yer verildiği görülmüştür.

Sonuç olarak; mimarlık eğitimi içinde aydınlatmanın ders saati artırılmalı, aydınlatma ilgili lisans düzeyindeki dersler çeşitlendirilmeli, aydınlatma konusu içinde öğrencilerin ilgi alanlarına göre branşlaşma sağlanmalıdır. Bunun yanında elektrik mühendisliği ve mimarlık bölümleri arasında çalışmalar yapılmalı, aydınlatmada tasarım ve uygulama konularında ortak kararlar alınarak aydınlatmanın ayrı bir uzmanlık gerektirdiğinin altı çizilmelidir.

Mimarlık eğitiminde aydınlatma tasarımı formasyonu temel kuralları kapsayacak şekilde tüm öğrencilere eşit düzeyde verilmeli, ileri düzeyde çalışma yapmak isteyenlere yüksek lisans ve doktora düzeyinde fırsatlar sağlanmalıdır. Aynı zamanda üniversiteler arasında yapılacak iş birlikleri ve çalıştaylar sayesinde aydınlatmada temel konular belirlenerek isim olarak aynı içerik olarak farklılaşan derslerde bilgi birliğine ulaşılmalıdır.

Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği dünyamızda aydınlatma formasyonunun sadece elektrik mühendislerini ilgilendiren bir konu olmadığını anlaşılarak mimarlık eğitimi içinde aydınlatma tasarımına mimarların gereken özeni göstermeleri sayesinde mimari mekan aydınlatmalarının da değişerek farklı bir boyut kazanacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- CIBSE, 1989. Code for Interior Lighting, London
CIE, 1992. Lighting Education(1983-1989), no:99
Küçükdoğu, M.Ş., 2001. Mühendislik ve Mimarlıkta Enerji Etkin Tasarım İlkeleri, www.emo.org.tr
Meis, V., 1991. Elements of Architecture from Form to Place, Van Nostrand, Reinhold,
Özkaya, M., 2000. Aydınlatma Tekniği, Birsen Yayınevi.
Şerefhanoglu Sözen, M., 2002. Aydınlatma Tasarımında Mimarın ve Elektrik Mühendisinin Rolü, 2.Ulusal Aydınlatma Sempozyumu Bildirisi, İstanbul
Steffy, R.G., 1990. Architectural Lighting Design, New York.
Sirel, Ş., 1980. Mimarlık Öğretiminde Aydınlatma Ders Notları, YTÜ MF Yapı Fiziği Bölümü, İstanbul.
Uluslararası Aydınlatma Komisyonu 1992 Lighting Education (Aydınlatma Eğitimi)
Yamaçlı, R.,2000. Mimari Tasarım Eğitimi ve İnternet, 6.Türkiye’de İnternet Konferansı, İstanbul
http://www.yok.gov.tr/universiteler/uni_web.htm (son erişim: 25.09.2010)
<http://www.lrc.rpi.edu> (son erişim: 25.09.2010)
<http://www.emo.org.tr> (son erişim: 25.09.2010)

4. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 13.30-15.00
Malazgirt Salonu

Tasarım ve Stüdyo Eğitimi (2)
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ataman Demir

Yrd. Doç. Dr. Şenay Boduroğlu
Tasarım Eğitiminde “Evrensel Tasarım” Kavramının Yeri ve Önemi

Yrd. Doç. Dr. Havva Alkan Bala, Öğr. Grv. Marc Bussiere
Fark Yarat Mimari Tasarım Atölyesi Bağlamında Ulus(Al)lararası İşbirliği

Yrd. Doç. Dr. H.Şebnem Uzunarslan
Mimarlık Eğitiminde Deneysel Tasarlama Yöntemleri ve Örnekler

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bakır, Y. Mimar Hasibe Kumbul
Geleneksel Mimari Formların Birer Kültürel Öge olarak Yapılar Aracı ile Taşınmasında Mimarlık Eğitiminin Yeri

Arş. Gör. Ozan Avcı
Moda Tasarımı ve Mimarlık İlişkisi Bağlamında Dönüştürme Bilgisinin Mimarlık Eğitimindeki Önemi

Yrd. Doç. Dr. Özkal Barış Öztürk
Mekan Tasarımı Eğitiminde Proje Stüdyoları için Bir Yöntem Önerisi: İmgesel Aritmetik

TASARIM EĞİTİMİNDE “EVRENSEL TASARIM” KAVRAMININ YERİ VE ÖNEMİ

ŞENAY BODUROĞLU¹⁰

ÖZET

Günümüz toplumundaki bu değişimler, ürünlerin ve çevrelerin evrensel olarak daha kullanılabilir olmasını sağlayan yeni bir tasarım yaklaşımının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte insanların daha uzun süre ve daha bağımsız olarak yaşamaya başlamaları ortalama ergonomik ölçülere dayalı tasarım anlayışının yeniden ele alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Geleneksel olarak tasarımcılar “ortalama insan” kavramıyla tasarım yapma eğilimindedirler. Aynı şekilde var olan tasarım prensipleri de genelde ortalama ergonomik ölçülerde ve ortalama kapasitelerdeki kadın veya erkek kullanıcılar esas alınarak oluşturulur. İçinde bulunduğumuz yüzyılda fiziksel çevrenin, toplumun tüm bireyleri için adil olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bugünkü yaşam çevrelerimiz, önemli bir bölümü fiziksel olan ciddi engeller içermektedir. Bu engeller belirli olanakların bulunmaması anlamında olabileceği gibi var olan olanaklara erişilememesi anlamında da ortaya çıkabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde “Evrensel-Universal”, Avrupa ülkelerinde “Kapsayıcı-Inclusive” olarak adlandırılan tasarım yaklaşımı farklı ölçülere ve yeteneklere sahip engelli olan veya olmayan insanlar, çocuklar ve yaşlıların ürünleri ve çevreleri kullanım yollarını eşitlemeyi amaçlamaktadır. Eşit statü, eşit davranış ve eşit değer evrensel tasarımın fikirlerinin merkezidir. Yaşam kalitesinin yükseltilebilmesi evrensel tasarım anlayışının yaygınlaştırılması ve daha etkin hale getirilmesi ile mümkün olacaktır. Bunun da yolu “Evrensel Tasarım” kavramını tasarım eğitimi veren bütün birimlere dahil etmekten geçmektedir. Eğitimleri süresince öğrenciler, görme, algılama, düşünme, inceleme, irdeleme, fikir geliştirme, araştırma ve karşılaştırma yöntemleri ile tasarım becerilerini geliştirirler. Bu eğitim sisteminin evrensel ölçütlere ve çağın gerektirdiği bilgi donanımına ulaşması sağlanmalıdır. Bildiri kapsamında “Evrensel Tasarım” kavramı anlatılacak ve tasarım eğitimindeki yeri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mimarlık, Sanat, Kültür

¹⁰ Yrd.Doç.Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İSTANBUL

1. GİRİŞ

Mimarlık, kullanıcıların fizyolojik ve psikolojik tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygun mekanların tasarımına dayalı bir meslek dalıdır. Bu nedenle mimarların yapılanmış çevreyi toplumun tüm bireyleri için eşit biçimde yaşanabilir ve ulaşılabilir olarak düzenlemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda çevrenin engelleyici özellikleri günlük yaşamın tüm alanlarındaki eylemleri etkilediklerinden, yaşanılabilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Kullanıcıların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan aktiviteleri gerçekleştirebilmeleri, yaşadıkları yapılanmış fiziksel çevrenin buna uygun olarak tasarlanmasına bağlıdır.

Geleneksel olarak tasarımcılar “ortalama insan” kavramıyla tasarım yapma eğilimindedirler. Yapılanmış çevrenin tasarımında da ölçütler oluşturulurken bu ortalama insan ölçütleri ve kapasitesi dikkate alınmaktadır. Ülkemizdeki tasarımcılar Türk insanının ölçülerine uygun bilimsel bir boyutlandırma kullanmamakta, genellikle Alman insanları göz önüne alınarak yapılmış bir çalışma olan Neufert’i veya yine yurtdışı kaynaklı kitaplarda yer alan ölçüleri aynen ya da kısmen alarak tasarımlarını yapmaktadırlar. Ancak gerçekte böyle bir insan modeli veya bu standartlara birebir uyabilecek bir kullanıcı yoktur. İnsanlar hareket kapasiteleri, görme, işitme yetenekleri ve ergonomik ölçüleri açısından farklılık gösterirler. Bütün bunların ötesinde tekerlekli sandalye kullanıcılarına yönelik tasarımlarda ölçütler daha karmaşık olabilmektedir. Bu nedenle kişilerin farklı ihtiyaçları için farklı tasarımlar yapmak yerine herkes tarafından kullanılabilir ürünler tasarlamının önemi anlaşılmaya başlamıştır. Günümüz toplumundaki bu değişimler, ürünlerin ve çevrelerin evrensel olarak daha kullanılabilir olmasını sağlayan yeni bir tasarım yaklaşımının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte insanların daha uzun süre ve daha bağımsız olarak yaşamaya başlamaları ortalama ergonomik ölçülere dayalı geleneksel tasarım anlayışının yeniden ele alınmasını ve yapıli çevrenin evrensel olarak daha kullanılabilir olmasını sağlayan yeni bir tasarım yaklaşımının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2. EVRENSEL TASARIM KAVRAMI

Yapılaşmış çevre, bina iç mekânlarından kentsel dış mekânlara hatta kenti çevreleyen doğa parçalarına kadar zincirleme bir yapı göstermektedir. 1980’li yıllarla birlikte bazı tasarımcılar ve sayıları çok az da olsa onları destekleyenler, yaşa veya yeteneğe bakmaksızın herkes için daha kullanılabilir ürünler ve çevreler tasarlamının önemini kavramaya başlamışlardır. Bu sayede son yıllarda yapılarda ve dış mekânlarda fonksiyonellik adına devam eden gelişimler yaşanmıştır. Bu yapı içinde yer alan her türlü mekânın işlevini yerine getirebilmesi, kullanıcılarına yönelik tasarlanmasının yanı sıra erişilebilir, kullanılabilir ve yaşanabilir olmasına bağlıdır. Engellere sahip olmayan, uygun tasarlanmış fiziksel çevrede, herkes tarafından kullanılabilirlik sağlanmış olur. Herkes tarafından kullanılabilir mekanlar, ulaşılabilir-erişilebilir, engelsiz mekanlardır. Gelişmiş ülkelerde engelsiz fiziksel çevrelerin elde edilmesinde ulaşılabilir-engelsiz tasarım ve evrensel tasarım kavramları sırasıyla gelişmiştir.

2.1. “Evrensel Tasarım”ın Tanımı

Kullanıcıların yeteneklerine bakmaksızın bütün insanların kolaylıkla faydalandığı her nesnenin, kullanıcının ergonomik özelliklerine uygunsa evrensel olarak kullanılabilmesi varsayılır. Evrensel tasarımın amacı ulaşılabilir olma özelliğinin yanında, mümkün olabildiği kadar büyük bir kitle tarafından kullanılacak ürünler, yapılar ve çevrelerin tasarlanmasıdır. Evrensel tasarımın tanımı ve prensipleri Amerika’daki North Carolina Üniversitesi’nde bu konuda çalışan “The Center for Universal Design” isimli grup tarafından geliştirilmiştir. Bu grubun çalışmaları ileriye dönük bir adım getirmektedir. “The Center for Universal Design” evrensel tasarımı ve bu kavramın amacını aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

“Evrensel tasarım uyarılma veya özel tasarım gerektirmeyen, mümkün olabildiği kadar bütün insanlar tarafından kullanılabilen ürünler ve çevrenin tasarımıdır.”(Preiser ve Ostroff 2001)

“Evrensel tasarım kavramının amacı, çok az ekstra maliyetle veya ekstra maliyet gereksiz daha fazla insan tarafından daha kullanılabilir ürünler, iletişim ve yapısal çevreler oluşturarak herkes için yaşamı kolaylaştırmaktır. Evrensel tasarım kavramı tüm yaşlardaki, ölçülerdeki ve yeteneklerdeki bütün insanları hedef almaktadır.” (Preiser ve Ostroff 2001)

Herkes tarafından kullanılabilen, geniş kapsamda uygulanabilen, hem ürünlerin hem de yapı özellikleri ve elemanlarının tasarım yaklaşımıdır. İnsan merkezli herkes için tasarım düşüncesidir. Bu sebeple evrensel tasarım aynı zamanda “herkes için tasarım - design for all” ve “yaşam boyu süren tasarım - lifetime design” şeklinde de adlandırılabilir. Evrensel tasarım yaygınlaştığı oranda kullanıcılarına faydalı olacaktır. Gelişen her yeni düşüncenin, pratik açıklıkta tespit edilmiş ve hızlı bir şekilde yayılmasına yardım eden prensiplere ihtiyacı vardır. Evrensel tasarım prensiplerinin ve onunla ilişkili rehberlerin amacı evrensel tasarım kavramını kapsamlı bir biçimde ifade etmektir.

2.2. “Evrensel Tasarım”ın Prensipleri

Evrensel tasarım prensipleri çevreyi, ürünleri ve iletişimi kapsayan bütün tasarım disiplinlerinde uygulanan temel prensiplerdir. Prensipler tasarım yöntemlerine rehberlik ederler, tasarımın sistematik değerlendirilmesine izin verirler ve daha fazla kullanılabilir tasarım çözümleri hakkında hem tasarımcıların hem de tüketicilerin eğitilmesine yardım ederler.

“The Center of Universal Design” mimarlardan, endüstri tasarımcılarından, mühendislerden ve çevre tasarımcılarından oluşan çalışma grubu ile evrensel tasarım prensiplerini belirlemek için bir araya geldi. Bu prensipler bütün tasarım disiplinleri ve bütün insanlar için uygulandı. Prensipler varolan tasarımların değerlendirilmesi, tasarım ürününe rehberlik edilmesi ve daha fazla kullanılabilir ürünler ve çevrelerin hakkında tasarımcılar ve müşterilerin eğitilmesi için kullanıldı. Prensipler mümkün olduğu kadar çok kullanıcının ihtiyaçlarını karşılayabilecek özelliklerle daha iyi bütünleşmesinde tasarımcılara rehber niteliği taşımaktadır.

1995 yılının aralık ayında “The Center for Universal Design” evrensel tasarım prensiplerinin birinci versiyonunu yayınladı. Bunu ikincisi takip etti. İkinci versiyondaki yedi prensip aşağıdaki gibidir (Preiser ve Ostroff 2001):

1. Eşit Kullanım Prensibi

Eşit kullanım, tasarımın farklı yeteneklere sahip insanlar için kullanılabilir ve satın alınabilir olması anlamına gelir. Ayrıca, ayırım yapmadan bütün kullanıcılar için eşit olan hizmetler sağlanması, mahremiyetin korunması ve tasarımın genellikle çekici düşünülmesi anlamına gelir. Tasarım çok farklı yetenekleri olan insanlar tarafından kullanılabilir olmalıdır. Bu hem ürün tasarımı için, hem de mekan tasarımı için geçerlidir. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

Şekil 1. Eşit Kullanım Prensibi Örnekleri (Lavine 2003)

Resim 1’de yer alan ilk örnekte görülen kamusal alandaki telefonların, farklı yüksekliklere yerleştirilmiş olması oturan veya ayakta duran kullanıcılar için eşit kullanım imkânı sağlar. İkinci örnekteki alışveriş merkezinin sensörlü kapısı bütün alışveriş eden kullanıcılar için özellikle elleri dolu olan kişiler için kullanışlıdır. Son resimde yer alan para çekmek için kullanılan ATM’nin eğimli ekranı, çeşitli boylardaki ve durumlardaki müşterilerin kullanımına imkan vererek eşit gizlilikte işlem yapmalarını sağlar.

2. Kullanımda Esneklik Prensibi

Kullanımda esneklik, tasarımın kişisel tercihler ve yeteneklerin geniş alanını barındırmasını sağlar. Tasarım kişisel tercihler ve yetenekler konusunda geniş seçenekler içermelidir. Kullanıcıların kendileri için uygun olan tercihi yapabilmeleri için gereklidir. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

Şekil 2. Kullanımda Esneklik Prensibi Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 2’de yer alan ilk örnekteki mutfak evyesinin yüksekliğinin otomatik olarak ayarlanabilir olması kullanıcılara ayakta veya oturarak çalışma seçeneği sunar. İkinci resimdeki bıçak hem sağ hem de sol el ile kullanılabilir biçimde tasarlanmıştır. Son resimdeki kamusal telefon ses kontrolü ve kullanma talimatı özellikleri ile duyma ve görme zorluğu çeken kullanıcılara telefonu kullanırken yardımcı olur.

3. Basit ve Sezgisel Kullanım Prensibi

Basit ve sezgisel kullanım, tasarımın veya hizmetin kullanıcının tecrübesine, bilgisine, yabancı dil yeteneğine veya mevcut konsantrasyon seviyesine bakmaksızın kolay anlaşılabilir olmasını sağlar. Tasarımda basitliği sağlama gereksiz karmaşıklığı gidermeyle, tutarlı biçimde bilgi sağlamayla ve okuryazarlık ve yabancı dil becerilerinin seviyelerine göre hareket edilmesiyle gerçekleşir. Tasarımın kolay anlaşılabilmesi için basit ve kolay algılanabilir olması gerekmektedir. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

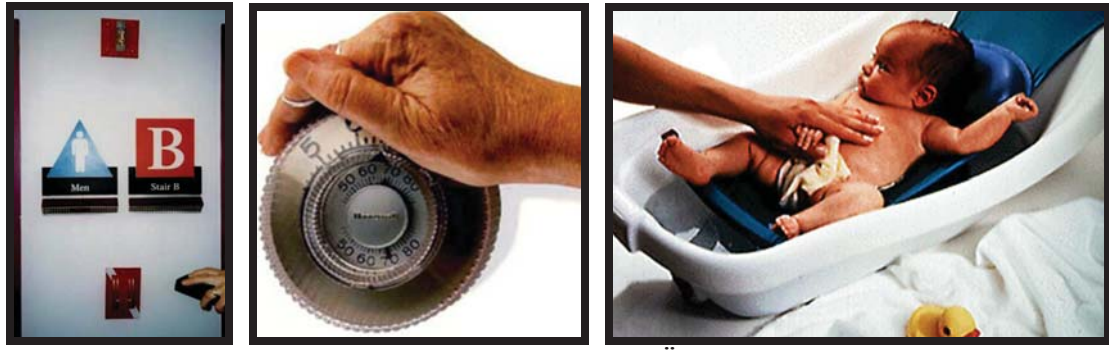

Şekil 3. Basit ve Sezgisel Kullanım Prensibi Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 3’teki ilk örnekte yer alan telefon, büyük tuşları ve okunabilir rakamları ile kullanımda karmaşayı ortadan kaldırır. İkinci resimdeki bataryanın manivela şeklindeki açma kapama elemanının, çalışma şekli herkes tarafından kolayca algılanabilir. Son resimdeki bilet makinesinin çalışmaya şekli farklı biçimlerdeki (görülebilir, duyulabilir) bilgi yöntemleri ile açıklanmıştır.

4. Algılanabilir Bilgilendirme Prensibi

Algılanabilir bilgilendirme çevredeki koşullara ve kullanıcının duyuşal yeteneklerine bakmaksızın bilginin etkili bir şekilde nakledilmesi anlamına gelir. Algılanabilir bilgilendirmenin kaliteli olması bilgi dağıtımında farklı tarzların kullanımı, dikkati çeken gerekli bilgi, açık ve kolay açıklamalar verme ve duyuşal kısıtlamalara sahip insanların tüm dikkatlerini verebilmeleri için ulaşılabilir tarzda bilgi sağlama ile gerçekleşir. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

Şekil 4. Algılanabilir Bilgilendirme Prensipleri Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 4'teki ilk örnekte görülen tuvaletlerin yerini gösteren tabela, görülebilen, duyulabilen ve dokunma duyusuyla algılanabilen bilgi sağlar. İkinci resimdeki yuvarlak duvar termostatu, iki derece sıcaklık aralığında görsel bilgi, dokunma duyusuyla algılanabilen harfle belirtme ve duyulabilir bir sesle stop etme özelliklerini kapsar. Son resimde gösterilen bebek küvetinde kullanılan elemanlar arasındaki renkte, parlaklıkta ve dokuda kullanılan kontrast özellikler, ailelere bebeklerini emniyetle yerleştirmede yardımcı olur.

5. Tasarımda Hata Payı Prensipleri

Tasarım kaza eseri olan planlanmamış hareketler sonucunda oluşan tehlikeleri veya kötü sonuçları mümkün olduğu kadar azaltıyorsa bu evrensel tasarımın tasarımda hata payı prensibidir. Evrensel tasarım tüm kullanıcıları tehlike ve kazalara karşı korumalıdır. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

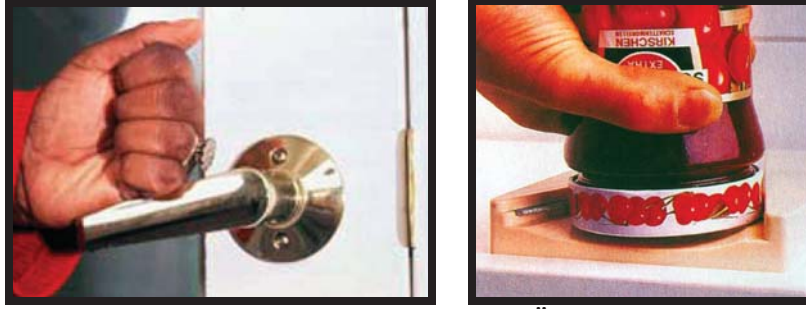

Şekil 5. Tasarımda Hata Payı Prensipleri Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 5'teki ilk örnekte görülen rampanın kenarlarındaki yükselti ve korkuluk yoldan çıkma riskini azaltır. İkinci resimde görülen bilgisayar yazılımındaki "geri al" seçeneği kullanıcı hatalarının düzeltilmesine imkan verir.

6. Düşük Fiziksel Güç Kullanımı Prensipleri

Düşük fiziksel güç harcanması, kullanıcıların minimum yorgunluk ile randımanlı ve rahat bir şekilde ürün ve mekanları kullanabilmeleri anlamına gelir. Kesin ve apaçık bir ifadeyle kullanıcı hep kendini tekrar eden hareketlerden kaçınmalı ve başından sonuna kadar aynı şekilde sürdürülen fiziksel gücü azaltmalıdır. Tasarım ürünleri ve mekanlar minimum güçle konforlu bir şekilde kullanılabilir olmalıdır. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

Şekil 6. Düşük Fiziksel Güç Kullanımı Prensipleri Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 6'daki ilk örnekte yer alan manivela şeklindeki kapı kulpu, topuz şeklindeki kulplardan farklı olarak yumruk veya dirsek ile daha az enerji harcanarak çalıştırılabilir. İkinci resimdeki kavanoz açmak için tasarlanmış olan aparat daha az kuvvet ile daha kolay kullanım sağlar.

7. Yaklaşım ve Kullanım İçin Boyut ve Mekan Sağlanması Prensipleri

Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekan sağlandığı zaman mekan ve ürün, beden ölçüsüne, durumuna veya devingenliğine bakmaksızın bütün kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılar. Oturan veya ayakta duran kullanıcı için rahatlık sağlanmalıdır, yardımcı araçlar ve kişisel yardım için yeterli alan sağlanmalıdır. Aşağıda bu prensiple ilgili örnekler yer almaktadır:

Şekil 7. Yaklaşım İçin Boyut ve Mekan Sağlanması Prensipleri Örnekleri (Story ve diğ. 1998)

Resim 7'deki ilk örnekte görülen hastanedeki hemşire bankosunun alçaltılmış bölümü farklı boylara sahip hastalar için görüş hizası sağlar. İkinci örnekte yer alan metro istasyonundaki geniş geçiş aralığı, hem tekerlekli sandalye kullanan insanlar hem de paketlerini veya bagajlarını taşıyan kişiler için kullanışlıdır. Son resimdeki mutfak depolama elemanının çevresinde bırakılan alan çekmecelerin kullanımında kullanıcının beden ölçüsüne, durumuna ve hareket kabiliyetine bakmaksızın yanaşma, uzanma, hareket ettirme ve kullanma sağlar ve rafa koymada bütün depolama parçalarına tam erişim sağlar. Çekmece raflarına her iki taraftan uzanılabilir. Dışarı çekilebilmesi tekerlekli sandalye kullanıcılarının paralel olarak yaklaşmalarına izin verir ve geleneksel depolama elemanlarında dizler için gerekli olan alan ihtiyacını yok eder.

3. EVRENSEL TASARIM KAVRAMININ TASARIM EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ

Toplumsal araştırmalar, demografik yapıda değişimler meydana geldiğini ve nüfus içerisinde yaşlı insanların ve engellilerin sayısında artış olduğunu göstermektedir. Bunun sonucunda yaşam alanlarının her bireyin özel koşullarını sağlama özelliğinden başka, her durumda insanın konforu ve rahat yaşaması için pek çok genel koşulu da yerine getiriyor olması önem kazanmaktadır. Ülkemizde engellilerin toplumsal yaşama katılmasını sağlamak amacıyla alınması gereken bir takım önlemler, yasalara ve yönetmeliklere girmiştir fakat bu önlemlerin mimarlık ve kent ölçeğine yeterince yansımadağı görölmektedir. Fiziki çevrenin tasarımında engellilik ve erişilebilirlik konusuna yeterince önem verilmemekte, doğru uygulamalar yapılmamaktadır. Yeni çıkan yasayla 2012 yılına kadar tüm kamu binalarında engellilerin kullanımı için gerekli uyarlamaların yapılması istenmekte, yeni yapılacak binalarda ise bu düzenlemeler zorunlu hale gelmektedir. Bu yönde pek çok girişim olmasına rağmen bu konu mimarlar planlamacılar, mühendisler, iç mimarlar, ürün tasarımcıları ve inşaatçılar tarafından benimsenmemektedir. Yaşam standartlarına sahip mekanlar pek çok planlamacı ve tasarımcı tarafından hala sakat ve yaşlı insanlar için özelleşen çözümler olarak görölmektedir ve yaşam boyunca kullanılabilir olan mekanların planlaması için temel olmayan standartlar olarak algılanmaktadır. Bunun sebeplerinden en önemlisi profesyonellerin eğitildiği okullar ve üniversitelerde bu konulara değinilmemesidir. Bu açıdan, evrensel tasarım kavramının anlaşılması, prensiplerinin incelenmesi ve dünyadaki uygulamalarının tasarımcılar tarafından bilinmesi büyük önem taşımaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de hem ulusal hem de uluslararası düzeyde düzenlenen toplantılarda, tasarım eğitimindeki yetersizlikler akademisyenler ve üniversiteler tarafından vurgulanmış bunlara çözümler üretilebilmek üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 15 şubat 2001 tarihinde benimsenen kararda, tasarımla ilgili tüm mesleklerin eğitim ve öğretim programları içinde evrensel tasarım yaklaşımına yer vermeleri tavsiye edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Belçika, Fransa, Kanada ve Japonya gibi ülkelerde “Evrensel Tasarım Kavramı” bir tasarım yaklaşımı olarak, farklı biçimlerde ifade edilerek, daha ilköğretim yıllarından başlayarak eğitim programlarına ve tasarım eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına dahil edilmiştir. Türkiye’de ise sadece birkaç üniversitede lisans ve yüksek lisans düzeyinde seçmeli ders olarak yer almaktadır. Bu da “Evrensel Tasarım Kavramı”nın bilinmesi ve benimsenmesi açısından yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle tasarım eğitimi veren üniversitelerde, Mimarlık, İç Mimarlık, Endüstri Ürünleri Tasarımı, şehir ve Bölge Planlama, Peyzaj Mimarlığı gibi bölümlerin lisans ve yüksek lisans programlarında “Evrensel Tasarım-Herkes İçin Tasarım” anlayışını temel alan derslerin sadece seçmeli ders olarak değil zorunlu ders olarak yer alması, proje derslerinde ise bu konunun göz ardı edilmemesi, akademik platformlarda bu konuyla ilgili sempozyum, seminer ve konferans gibi etkinlikler düzenlenmesi, araştırma ve projeler geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

4. SONUÇLAR

Yaşam ortamlarının ve bu ortamlarda kullanılacak ürünlerin tasarımında kullanıcı faktörü önemlidir. Engelli insanları da kapsayan, bütün kullanıcı gruplarının, barınma, eğitim, çalışma ve eğlence gibi yaşamın mümkün olduğu kadar farklı alanlarına, özel çözümler veya önlemler ile sınırlandırılmadan aynı imkanlar ile katılımları sağlanmalıdır. Evrensel tasarım, mümkün olduğu kadar bütün insanlar tarafından kullanılabilen ürünlerin ve çevrenin gelişimini sağlayan yaklaşım tarzıdır. Evrensel tasarım kavramında, yapıların, dış mekanların, iletişim araçlarının ve ürünlerin kullanımında herkesin mümkün olduğu kadar aynı fiziksel çözümlerden faydalanabilmeleri amaçlanmaktadır. Evrensel tasarım engelli insanlar ya da diğer kullanıcı grupları için gerçekleştirilen özelleşmiş ayrımcı çözümlere karşı çıkar. Eşit statü, eşit davranış ve eşit değer anahtar kavramlardır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 15 Şubat 2001 tarihinde “Resolution Res AP” başlığı altında benimsenen kararda evrensel tasarım yaklaşımına, insan yapısı çevreyle ilgili tüm mesleklerin her kademedeki eğitim ve öğretim programları içinde yer verilmesi tavsiye edilmiştir. Mimar, iç mimar, şehir plancısı, peyzaj mimarı, endüstri ürünleri tasarımcılarının herkes tarafından kullanılabilirliğe duyarlı olabilmeleri için eğitim kurumlarında bu konuya ilişkin araştırma ve çalışmaların geliştirilmesi, ders programlarında konunun sürekli irdelenmesi sağlanmalıdır. Ürünlerin ve çevrelerin tasarımında herkes tarafından kullanılabilirliğin ve ulaşılabilirliğin elde edilebilmesi için ülkemizde tasarım eğitimi veren üniversitelerde "Herkes için Tasarım" felsefesi benimsenmeli ve sürdürülmelidir. Tanımlanan “Evrensel Tasarım Kavramı ve Prensipleri” kullanıcı merkezli tasarımın temelini oluşturmalıdır. Bu felsefe ürünlerin, fiziki çevrenin, yapıların ve hizmetlerin en yaygın biçimde insanlara ulaşabilmesi ve onlar tarafından kullanılabilmesi koşulunu ortaya koymaktadır bu nedenle tasarım eğitimi veren üniversitelerin eğitim programları içine dahil edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aslaksen, F., Bergh, S., Bringa, O.R. & Heggem, E.K.1997. Universal Design: Planning And Design For All, The Norwegian State Council On Disability, Oslo
- Boduroğlu, Ş. 2005. Konutlarda Evrensel Tasarım Kavramı Ve Örnekler Üzerinde Analizi, Sanatta Yeterlik Tezi, M.S.G.S.Ü
- Cavington, A. Ve Hannah, B. 1997. Access By Design, Van Nostrand Reinhold, New York
- Clarkson, J, Coleman, R., Keates, S. Ve Lebbon, C. 2003. Inclusive Design:Design For The Whole Population, Springer, London,
- Connell, B.R. 1997. The Principles Of Universal Design, The Center For Universal Design, N.C. State University, Raleigh
- Hacıhasanoğlu, I. Mayıs 2003. Evrensel Tasarım, Tasarım Kuram, Sayı:3, S:93-101
- Hazer, O. Mayıs 2005. Evde Kullanılan Araç-Gereç Ve Ekipmanlar: Özürlüler İçin Ergonomik Bir Yaklaşım, Özveri Dergisi, Cilt:2, Sayı:2

- Lavine, D. 2003. Universal Design Newyork 2, Center For Inclusive Design&Environmental Access, University At Buffalo, The Satate University Of Newyork, 0-9714202-3-8
- Liebrock, S., Ve Behar, S. 1993. Beautiful Barrier-Free: A Visual Guide To Accessibility, Van Nostrand Reinhold, New York
- Mace, R. 1990. Definitions: Accessible, Adaptable, And Universal Design, The Center For Universal Design, N.C.State University, Raleigh
- Mueller, J.L. 1998. Case Studies On Universal Design, The Center For Universal Design, N.C.State University, Raleigh,
- Danford, G. Ve Tauke, B.(Ed.). 2001. Universal Design New York, A City Of New York Office Of The Mayor Publication, New York, 0-9714202-0-3
- Preiser, W.F.E. Ve Ostroff, E. 2001. Universal Design Handbook, Mcgraw-Hill, S: 10.3-10.7
- Steinfeld, E. 1994. The Concept Of Universal Design, Sixth Ibero-American Conference On Accessibility, Center For Indepent Living Rio De Janerio
- Story, M.F., Mueller, J.L. Ve Mace, R.L. 1998. The Universal Design File, The Center For Universal Design, N.C. State University

FARKYARAT MİMARİ TASARIM ATÖLYESİ BAĞLAMINDA ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

HAVVA ALKAN BALA¹¹, MARC BUSSIÈRE¹²

ÖZET

Bu çalışma mimarlık eğitiminde süreç olarak devam eden iki farklı yapılandırma projesinin kesişimindeki ortak eğitim çıktılarına odaklanmaktadır. Birinci tema Selçuk Üniversitesi Mimari Proje öğre(t)nmek tartışmasında dikey Atölye kültüründe “FarkYarat Mimari Tasarım Atölyesi (FrkYrt MTA)” deneyimidir. İkinci tema SAIT Polytechnic Architectural Technologies’te gelenekselleştirilmeye çalışılan “International Housing Option” projesinin Türkiye ile kesişim noktasına dairdir. Bildirinin amacı “FarkYarat Mimari Tasarım Atölyesi (FrkYrt MTA)” bağlamında mimari problemleri ve çözümleri anlamada Uluslar arası İşbirliği sürecini bir mimarlık eğitim modeli olarak tartışmaya açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Mimari Atölye Mekânı, Uluslar arası İşbirliği

1.GİRİŞ

“Eğitim hakkında konuşmaya başlamanın bizzat kendisi eğitimidir” (Necdet Teymur 1997).

“FarkYarat Mimari Tasarım Atölyesi (FrkYrt MTA)” eğitimin geçtiği mekânla, iletişim ve katılımın yaygınlığıyla, üretilenlerin paylaşılmasıyla ve tüm bunların sürdürülebilir hale getirilmesiyle ilintili bir atölye kurulmasına odaklıdır. “Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını” başlığı paralelliğinde bu bildirinin ortama katkısının Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nün dününü, bugününü değil yarınını tartışmaya açması beklenmektedir. Bildiri iki farklı temaya odaklanmıştır. Birinci tema ilk yazarın öğre(t)nmek deneyimlerine dayanan, henüz evrimini tamamlamış süreç olarak devam eden ve ağırlıklı olarak belirsizlikten, deneysellikten ve gerilimden beslenen bir kurma ve yapılanma öyküsüdür. İkinci tema ise SAIT Üniversitesi Mimarlık Bölümünde kurumsallaştırılmaya çalıştırılan

¹¹ Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Bölümü- Türkiye

¹² Öğretim Görevlisi, SAIT Polytechnic Architectural Technologies- Canada

dünyanın farklı yerlerindeki mimarlık okulları ile değişim ve ortak proje yürütme yapılanmasıdır. İki yazarın farklı bir bağlamda ancak benzer bir deneysellikle kurgulanmaya çalıştığı eğitim modeli ortak bir noktada kesişmiştir.

2. İLK TEMA- FarkYarat Mimarlık Tasarım Atölyesi

*“Hayalleri olan fark yaratır
Fark yaratmak tasarımdır”
(Tülay Cellek)¹³*

Mimarlık Eğitiminin iklimini belirleyen bileşenler, eğitimin niteliğini, olanakları ve kısıtları da belirlemektedir. Kent kültürü, kurumsal kimlik, kurumsal olanaklar, derslerin yapıldığı mekânlar, mekânların donatıları, eğitimci kadrosunun formasyonu, eğitimcilerin birbirleri ile öğrenci ile ve idareciler ile kurdukları ilişki biçimleri, eğitimci-idareci-öğrenci üçgenindeki etkileşim ve öğrenci profili eğitim iklimini belirleyen temel unsurlardır. Türkiye Mimarlık okullarında akreditasyon çalışmalarının hız kazandığı, ulusal ve uluslar arası akreditasyonun önemini fark edildiği günümüzde cesur ve dürüst durum tespitleri doğru soruları sormamızı sağlayacaktır. Mimarlık eğitiminde niteliğin arttırılmasının ve yaratıcı çözümlere ulaşmanın ön koşulu doğru soruların sorulması, güçlü-zayıf yönlerin, fırsat ve tehditlerin abartısız ortaya konulmasıdır.

2.1. Mimarlık Eğitiminin İklimi

Mimarlık eğitiminin ikliminde yukarıda ifade edilen bileşenler oransal olarak farklı etkinliktedir. Ancak eğitim ikliminin somut belirleyicisi genellikle fiziksel mekânlar ve mekânların kullanım biçimidir. Mekânı tasarlama eğitiminin verildiği mekânların kullanım kültürü, donatı özellikleri eğitim çıktıları için gözle görülür, elle tutulur farklılıklar yaratmaktadır. Tasarım eğitiminin verildiği mekânlarda yoğun kullanımda gereksinmelerin karşılanmasının yanı sıra, uzun zamanlı çalışmaya motive edebilen, öğretim elemanı-öğrenci etkileşimini etkin bir şekilde yaşayabilmeyi sağlayabilecek ortamlar mimarlık eğitim ikliminin en temel belirleyicisidir (Sullivan 2003). Türkiye’deki mimarlık okullarında Mimari proje dersleri, dersliklerde, stüdyolarda veya atölyelerde yapılmaktadır. Bu kavramların mimarlık eğitim kültüründeki denkliklerinin tanımlar ve betimler üzerinden yapılması tartışma zemininde iletişim sağlamaya yeterli görünmemektedir. Atölye, Stüdyo ve Derslik kavramları ile tanımlanan aslında farklı eğitim iklimlerdir. Bunu yalnızca duvarların, tavanın, donatıların, konfor şartlarının, metrekarelerin, ışık, ses ve diğer mekânsal özelliklerin değişkenliği gibi yorumlamak bu çalışma bağlamında açıklayıcı olmamaktadır (Demirbaş, 1997), (Douglas D ve Gifford R. 2001), (Schön, 1987), (Armstrong, 2010). Atölye, Stüdyo veya Derslikte oluşturulan eğitim iklimi yalnızca mekânların özelliği ile değil, o mekânlarda kurulan ilişkilerin ve karşılaşmaların özelliği ile de farklıdır. Atölye, Stüdyo ve Derslik olarak adlandırılan mekânlarda verilen eğitim ikliminin kavramsal olarak bu çalışma bağlamında nelere denk düştüğünü anlatmak adına kolaylaştırıcı olan sözlük anlamlarına ilk elden bakmaktır.

¹³ Tülay Cellek tarafından yürütülen “Yaratıcılık Atölyesi”nden yazarın yorumları

Webster Dictionary incelendiğinde derslik kelimesi “aynı konuyu çalışmak için düzenli olarak öğrencilerin bir araya geldiği yer” olarak açıklanmıştır. Stüdyo (studio) kelimesinin aynı kaynaktaki anlamı “Fotoğraf sanatçısı, ressam, heykeltıraş gibi yaratıcılıkla uğraşan bir kişinin çalışma yeri; çeşitli bireysel ya da gösteri sanatlarının çalışma ya da uygulaması için bir yer” olarak ifade edilmiştir. Atölye (atelier) kelimesi yine aynı sözlükte farklı anlamlarda ifade edilmiştir. İlk anlamı bir sanatçının çalışma mekânı olarak verilmiştir. İlk anlamı destekleyen bir başka ifade ise “deneyimli sanatçının birkaç asistanı ile usta sanatçının stiline uygun çalışmaları gerçekleştiği workshop” şeklindedir. Workshop terimi artistik yaratımın yeri veya yöntemi olarak birincil anlamda açıklanmıştır. Aynı sözlükte workshop kavramının ikincil anlamı ise çoğunlukla sosyal bilimler, uygulamalı yada güzel sanatlar alanlarında, yetişkinlere verilen fikirlerin, becerilerin, yöntemlerin, ilkelerin etkileşim içinde paylaşıldığı yoğun eğitim programıdır. Atölye, stüdyo ve derslik kavramlarının mimarlık eğitimindeki güncel anlamı ise mimari proje derslerinin gerçekleştiği mekândır. Bu çalışmada “derslik” Mimari Proje ile diğer teorik ve uygulamalı dersler için ortak kullanılan mekândır. Atölye-stüdyo ise öğrenciye ait bir çalışma alanının sene boyunca ayrıldığı, içinde çalışmak için herhangi bir zaman kısıtlamasının olmadığı mekân olarak kullanılmıştır (Şekil 1-Şekil 2-Şekil 3).

MİMARİ PROJE EĞİTİM İKLİMİNDE MEKAN	
DERSLİK	ATÖLYE
Dersi olmayan giremez.	Kalabalıktır, hareketlidir, gireni çıkını belli olmaz.
Ne zaman, ne kadar süre ve kimin kullanacağı başkaları tarafından netleştirilmiştir. Ders programında belirtilen zaman diliminde boşaltılmazsa eğitim modeli aksar.	Ne zaman, ne kadar süre ve kimin kullanılacağına hoca ve öğrenci süreçte karar verir. Gece-gündüz, resmi tatil, işgünü gibi ayrımlar olmaksızın öğrenen bu mekânları güvenli bir şekilde ve aidiyet hissi ile kullanabilir.
Tasarım yapılır. Kritik verilir, çizim ve maket yapılır. Uyunmaz, yeme-içme eylemi kantinde yapılır, müzik gürültü sayılır, dans edilmesi sözkonusu dahi olamaz zaten genellikle genellikle “yer dardır”, kısaca DERS YAPILIR.	Tasarım yapılır. Kritik verilir, çizim ve maket yapılır. Gerekirse uyunur, yenir, içilir, mutlaka müzik olur, dans edilir, parti verilir, sergi yapılır, paylaşılır, bilgi alış-verişi yapılır uzlaşılır, protesto edilir, manifesto yazılır, anılar biriktirilir kısaca YAŞANIR ve ÖĞRENİLİR.
Temizliği temizlik görevlilerince yapıldığı için dağınık bırakmak sorun yaratır. Diğer dersler içinde kullanılacağından çizimler ve maketler eve veya yurda götürülür. En azından dolaplara kaldırılır. Ortalıkta bulunmaz.	Dağınıktır, kirlidir, her şey her yerededir. Ama aslında her şey de yerli yerindedir. Kendi çalışması ile ilgili olmayan herhangi bir görsel, çizim model bir diğerine ilham olabilir, çünkü tasarlamaya çalışanın algıları açıktır ve her şey ortalıktadır.
Duvarların, tavanların, masa üstlerinin boş ve temiz alınması, alındığı şekliyle boş ve temiz bırakılması nezakettir.	Duvarlar, tavanlar, masa üstleri ortak projeler, ortak paftalar, bireysel beğeni yazıları, bireysel çizimler, bireysel resimler ile doludur ve sergilemek b,r kültürdür.

Şekil 1. Mekan kullanımının Derslik ve Atölye Mimarlık Eğitim İklimine Etkisi

MİMARİ PROJE EĞİTİM İKLİMİNDE ÖĞREKEN-ÖĞRETEN İLİŞKİSİ	
DERSLİK	ATÖLYE
Öğreten ve öğrenen akademik ve kurumsal olarak net olarak belirlenmiştir	Öğrencinin de "öğretme" süreçlerine dâhil olması şarttır. Ekip çalışmasına inanılır.
Bilen öğreten ve bilmeyen öğrenci ilişkisi	Bilginin ne olduğunu merak eden deneyimli ve deneyimsiz iki kişinin ortaklık ilişkisi
Öğrencinin ne proje konusunu ne de proje yürütücüsünü seçme hakkı bulunmaz.	"Öğrenci mimar" atölye konuları ve eğitim modelleri hakkında bilgi sahibidir. Kimi ve hangi konuyu seçtiğinin farkındadır
Hayatın mimarlıkla bağı tekniktir. Çekinme, saygı duyma, korkma, konulmuş kurallara sorgulamadan uyma yaygındır	Hayatın yeniden sorgulandığı samimi bir ortam kurulmaya çalışılır. İyi niyeti zayıflık olarak algılayan, samimiyete laubalilikle karşılık verenler hemen fark edilir.

Şekil 2. Öğreten-Öğrenen İlişkisinin Mimarlık Eğitim İklimine Etkisi

MİMARİ PROJE EĞİTİM İKLİMİNDE SÜREÇ VE ÜRÜN İLİŞKİSİ	
DERSLİK	ATÖLYE
Yapı veya bina projesi, çizim ve maket üretilir.	Sürecin kendisi sonuç ürünüdür.
Yapıya, binaya, strüktüre, malzemeye ve detaya dair tasarımlar ilgi dışıdır.	Dersliktekilerin yanısıra metin yazmak, kavram üretmek, film çekmek, logo tasarlamak, iç mekanın duygusunu ifade etmek tasarlanmasının nasıl sunulacağını tasarlamak da mimarlıktır.
Grup ödevleri az verilir çünkü yurtlarda veya evlerde toplanma her zaman olası değildir.	Ürünler ekiple ve bireysel ancak ortak üretilir. Fikirler paylaşılır, öğrenci-öğrenciden öğrenir.
Birlikte karar alınır, eve-yurda-kütüphaneye gidilir. Tasarım yapılır ve bir araya gelindiğinde değerlendirme yapılır. Bir araya gelinen zaman diliminde yoğunlaşamayan, hazırlık yapmayan öğrenci arkada oturur, kritiğin veya jürinin bitmesini bekler. Beklemekten yorulur. Üretmemiş ama yorgun bir kişi olarak kampustan ayrılır	Birlikte karar alınır, atölyede üretilir, eve-yurda proje götürülmez eğer iş bitmemişse ev-yurt atölyeye getirilir. Ortak çalışma alanı ortak iş üretme pratiğinin edinilmesi açısından çok önemlidir. Süreç ve sonuç bu ortak çalışma alanında ve birlikte olunan zamanda üretilir. Değerlendirilir, yeniden üretilir, yeniden değerlendirilir. Atölye dışında sosyalleşilir ve dünya insanı olmak için zaman yaratılmıştır bu mimarlık eğitiminin dışında değil tam da merkezindedir.

Şekil 3. Süreç-Ürün İlişkisinin Mimarlık Eğitim İklimine Etkisi

2.2. Atölye Kurmak; Denenmiş Eğitim Modelinin Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü Bağlamına Taşınması Denemesi

Selçuk Üniversitesi Konya kentindedir. Konya kenti farklı kültürlerin kavşak noktası ve zengin mekânların toprakları olarak Orta Anadolu Merkezi'nin en eski yerleşimlerindenidir. M.Ö. 7000'lere dayanan Çatalhöyük, medeniyetlerin bulunduğu Sille, ilk Hıristiyanların beldesi Kilistra, Mevlana'nın "hoşgörü" anlayışını yaydığı Konya kentini uluslar arası platformlarda tanınır kılmıştır. Anadolu Selçuklu dönemi, Konya'nın gerek sosyal yapı ve siyasi ihtişam, gerekse fiziki doku değişimi bakımından tarihinde yaşadığı en görkemli yıllar olmuştur. Konya Selçuklular zamanında bir başkente yakışan, Selçuklunun sanat, estetik, mimari ve sistem anlayışını yansıtan yüzlerce eserle donatılmıştır. Mevlana ile babasının Alâeddin Keykubat'ın daveti üzerine Konya'ya gelip yerleşmeleri kentin cazibesini arttırmış, dönemin ilim ve düşünce adamlarını Konya'ya çekmiştir. Mevlana'nın ve Mevleviliğin insanlığa yaptığı çağrı kentin sosyal ve mekânsal yapısını değiştirecek kadar yankı bulmuştur. Konya gelenekten gelen, ruhsal ve dini duyguların üzerinde kurulan kentsel yaşantısı ile yıllarca ön plana çıkmıştır. Bu durum Türkiye'nin farklı kentlerinden gelen sayısı 75.000'i bulan öğrenci ile değişmiştir. Konya yerel halkı farklı dünya görüşlerini ve alternatif yaşantı biçimlerini içselleştirmeğe başlamıştır. Bu anlamda Selçuk Üniversitesi Konya kentinin en önemli kazanımlarındandır.

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Mimarlık Mühendislik Fakültesi bünyesindeki Mimarlık eğitimine [1970-1971](#) eğitim-öğretim yılında Mühendislik-Mimarlık Yüksekokulu olarak başlanmıştır¹⁴. [1971](#) yılında ise Konya *Devlet Mühendislik-Mimarlık Akademisi* ismini almıştır. 1982 tarihinde Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi bünyesindeki Fizik, Kimya ve Jeoloji mühendisliği bölümlerinin, Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi bünyesindeki bölümlerle birleştirilmesi sonucunda fakülteye dönüştürülerek Selçuk Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Fakülteye Elektrik-elektronik, Çevre, [Endüstri, Bilgisayar, Maden, Kimya mühendisliği](#), [1994](#) yılında Şehir Bölge Planlama bölümleri katılmıştır. Mimarlık Bölümü kendine özgü eğitim ortamını on iki mühendislik birimi içinde üretmekte zaman zaman zorluklar yaşamaktadır. Birbirini tekrar eden mühendislik birimleri içinde mimarlık mekân ve çalışma koşulları olarak bağımsızlaşmanın, farklılıklarının kabul edilmesinin mücadelesini vermektedir.

Selçuk Üniversitesi Mimarlık bölümü son 5 senedir eğitim öğretim işleyişi, mimari proje derslerinin içeriği ve yürütülme biçimleri ile atölye sistemine geçme potansiyeline sahip olmasına rağmen atölye Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün bağımsız bir fakülte olmaması, mekân ve donatı yetersizliği ile mimari projeler atölye değil, derslik düzeninde yürütülmektedir.

2009-2010 Eğitim öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünde "Mimarlık Atölye" sini kavramsal, mekânsal ve işlevsel olarak kurmak projelendirilmiştir. Sonucun eğitim ortamına katkısını arttırmak beklentisi ile proje tamamlanmadan, süreç ve öneriler bu sempozyum bünyesinde sizlerle paylaşılmıştır. Çünkü sürece katılımın sağlanması, farklı fikir ve önerilerin bu aşamada girdi olarak

¹⁴ Fakültenin tarihi internette yayınlanan Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi resmi sitesinden alınmıştır.

alınması toplam niteliği arttıracaktır. Geleceğe dönük önerilerin süreçte paylaşılması altyapı ve fizibilite çalışmaları açısından hayati önem taşımaktadır. 2010-2011 Güz Dönemi için proje konusu olarak verilen “Atölye kurmak” deneyimi Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü için alternatif bir eğitim modeli olarak tartışmaya açılmalıdır.

“Mimari Tasarım Atölye”si kurmak deneyimi ilk yazar tarafından önerilen ve Arş. Grv. Yavuz Arat ile birlikte yürütülen Selçuk Üniversitesi bağlamında deneysel bir çalışmadır. Projede 1211302 kodlu Stüdyo 3 grubundan yirmi dört öğrenci, 1211510 kodlu Stüdyo 5 grubundan on sekiz öğrenci olmak üzere toplam kırk iki mimarlık öğrencisi bulunmaktadır. Diğer katılımcılar arasında İnşaat Mühendisliği bölüm başkanlığının bilgisinde Bölüm Öğretim elemanlarından Yrd. Doç. Dr. Hakan Arslan’ın yürütücülüğünde gönüllü katılımı toplam on İnşaat Mühendisliği öğrenci yer almaktadır. Yalnız Mimarlık ve İnşaat Mühendisliği değil İletişim Fakültesi Sinema bölümünden 1 öğrenci de “mimari atölye kurmak” fikrinin projelendirilmesine katılmıştır.

1. Kavramlar analiz edilmiş, eldeki imkânlarla atölye ortamı oluşturulması denenmiştir. Proje 5-Proje 3- İnşaat öğrencilerinden oluşan 6 şar kişilik ekipler oluşturulmuştur. Tüm süreç iletişim öğrencisi tarafından kameraya alınmış ve mimarlık atölyesi kurulması projesinden bir eğitim çıktısı olarak kısa film üretilmiştir.
2. Atölye öncelikle sanal ortamda kurulmuştur. “FarkYaratMimari Tasarım Atölyesi” adındaki iletişim grubuna Proje3-Proje5, İnşaat ve İletişim öğrencileri, seminere çağrılan kurum dışı meslektaşlar dahil edilmiştir. Tüm iletişimler, öneriler, yapılan araştırmalar hatta bazen tasarımlar sanal atölyede tartışılmış. Öğrenciler bu sanal atölyeyi ilk zamanlar çekinerek ancak ilerleyen haftalarda oldukça verimli kullanmayı öğrenmişler. Bilgi serbestçe, hızlı ve ekonomik olarak dolaşmış ve paylaşılmıştır.
3. Atölyenin fiziksel mekanı için idaricilere başvurulmuştur. Mühendislik Fakültesinde derslik, laboratuvar, sınıf hatta depo anlamında verilecek “tek bir boş mekân kalmadığı” Dekanlık tarafından ifade edilmiştir. Ancak bu proje için verilebilecek tavanları basık, köhne, kirli, kötü kokan ve depo olarak kullanılan bir mekânı yalnızca bir seneliğine bu proje için verilebileceği ifade edilmiştir. Mimarın en temel görevinin imkânsızlık ve sınırlar içinde negatif pozitif tasarımcı dokunuşu ile çevirmek olduğuna inanılmaktadır. Sınırlar ve kısıtlar içinde yaratıcılığın zorlanmasının eğitim için bir zemin olduğuna inanan proje yürütücüleri, bu atıl depo mekânını tasarım girdisi olarak almışlardır. Bu mekân Proje 5’lerin mentorluğunda Proje 3’ler tarafından tasarlanmış ve tasarımlar 1/1 ölçekte uygulanmıştır. “Minimum masrafla maksimum yaratıcılık” depo mekânının atölye haline getirilmesindeki ana temadır. Öğrenciler, atık malzemeler kullanarak nesnelere arasında yeni ilişki biçimleri kurmaları yönünde teşvik edilmişlerdir. Bu tasarım sorunu Proje 3 ler için ön proje olarak tanımlanmış ancak Proje 5 ler ile birlikte çalışmanın artı değerini deneyimlemişlerdir. Birinci sınıf öğrencileri ise tüm bu sürece gözlemci olarak dahil edilmiştir. Tasarım olgusunun mekânları düzenleyerek yapabileceği

- değişimleri gözlemlenmeleri henüz mimarlık bölümüne yeni adım atan deneyimsiz öğrenciler için ufuk açıcı bir başlangıç olmuştur.
4. S.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakülte binası içinde kullanılmayan avluların mimarlık bölümü için atölye mekânlarına dönüştürülmesi için mimari ve statik projeleri Proje 5 mimarlık ve onlarla çalışan İnşaat mühendisi öğrencileri tarafından üretilmiştir. Konu Proje-5 öğrencilerinin ön projesi olup 1/50 ölçekte modeller ve 1/1 detayda tasarımlar yapılmıştır. Proje 3'ler ise Proje 5'lere verilen ön projeyi ana proje olarak çözümlenmeye devam etmekte ancak niteliği arttıracak şekilde önlerinde bir rehber çalışma dizisi bulunmaktadır.
 5. Tüm bu sürecin kameraya alınması ve kolektif bir diğer ürün olarak kısa film yapılması ise “mimarlık” ortamının bir başka bağlamda ifadesi olmuştur. Mimarlık ve sinema dünyasının birbirini tanıması yeni girişimlere ilham olmuştur.
 6. Atölyenin bir diğer eğitim çıktısı üretilenlerin sergilenmesi ve paylaşılması kültürüdür. Fakülte içinde ara çalışmaların dersliklerde değil dolaşım alanlarında sergilenmesi mimarlık eğitim ortamının nasıl işlediğini şeffaflaştırmıştır. Bu durum mimarlığın mühendislik eğitiminden girdi ve çıktı olarak farklılıklarına vurgu yapmıştır. Bu şeffaf çalışma durumu Fakülte içindeki diğer bölüm öğrencileri, öğretim elemanları, idari ve teknik personel tarafından yerinde gözlemlenmiştir. Gözlemlenmeler mimarlık eğitim atmosferinin bir parçası olarak zaman zaman teknik bilgileri ile öğrencilere destek vermekte gönüllü hale gelmişlerdir.
 7. Konya kentinde mimari eserleri ile saygınlık kazanmış meslektaşların atölyede etkin konuma getirilmesi sağlanmıştır.
 8. Ulusal ve uluslar arası diğer mimarlık okulları etkin iletişim kurularak projenin gelecekteki vizyonu ile ilgili hazırlıklar yapılmıştır. 2010-2011 Bahar Yarıyılı için SAIT Polytechnic Architectural Technologies'te gelenekselleştirilmeye çalışılan “International Housing Option” projesine dahil olunarak “Sustainability in the Architectural Design Studio: A case study of Housing in Konya and Calgary” çalışmasının hazırlıkları başlatılmıştır.

3. İKİNCİ TEMA- ULUSLAR ARASI İŞBİRLİĞİ İÇİNDE MİMARLIK EĞİTİMİ

2010-2011 Bahar Yarıyılında Sait Polytechnic Mimarlık bölümü ile Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü bu bildirin yazarlarının yürütücülüğünde Uluslar arası işbirliği içinde bir proje gerçekleştirecektir. Bu bildirin ikinci teması yapılan protokol ve yapılan anlaşma üzerinedir. 2010-2011 Bahar Yarıyılında yazarların yürütücülüğünü yaptığı “Sustainability in the Architectural Design Studio: A case study of Housing in Konya and Calgary” çalışılacak proje konusu olarak belirlenmiştir.

Yüzyılımızda iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve internetin yaygın kullanımı ile mimarlık çok disiplinli ve uluslararası bir iş alanına dönüşmüştür (Zimring ve ark. 2001). Günümüzde mimari ofisler farklı disiplinlerle üretmekte ve dünyanın farklı coğrafyalarına tasarımlar yapmaktadırlar. Profesyonel yaşamda tasarımlar

uluslar arası platformlarda yüz yüze bireysel kontaklarla veya internet ortamında bir araya gelinerek tamamlanmaktadır. FrkYrt MTA uluslar arası mimarlığın doğasının bir mikro düzeni gibi kurgulanacaktır. Türkiye ve Kanada olmak üzere, iki farklı ülkeden öğrencilerimiz uluslar arası mimari problemi çözme sürecinde karşılaşacakları durumları deneyimleyeceklerdir. Calgary ve Konya'dan öğrenciler enerji verimli konut mimari tasarım sorununa çözüm için bilgi ve becerilerine dayanarak birlikte çalışacaklardır.

1. Atölye başlangıçta sanal ortamda yürütülecektir. Atölye ortamı iki ülkenin öğrencileri aynı zamanda öğreticileri arasında sürekli ve paylaşımcı bir etkileşime izin verecektir. Atölye yürütücüleri ortak ürettikleri tasarım problemini, birlikte hazırladıkları sunumlar, föyler ve işleyişle 2010-2011 Bahar yarısında kendi ülkelerinde ancak digital ortamda etkileşim içerisinde yürüteceklerdir.
2. Her Kanadalı öğrencinin bir Türk çalışma arkadaşı olacaktır. Aynı tasarım sorunu ve ihtiyaç programı Calgary ve Konya arsaları için bu iki kişilik ekip tarafından enerji verimliliği, iklim, topoğrafya ve yer girdilerine odaklanarak çözümlenecektir.
3. Kanada ekibi ortak yapılacak jüri için Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümüne konuk olacaklardır. Atölyede birlikte ancak sanal ortamdaki iletişimle ürettikleri Konya-Calgary enerji verimliliğine odaklı konut projelerini bu kez yüz yüze tartışarak geliştireceklerdir.

Bu eğitim ortamı, gelecekte uluslar arası işbirliği içinde yürütülecek projelerde maruz kalınacak durumları öğrenmek için bir araç olma potansiyeline sahiptir. Bu atölye her iki ülkenin öğrencilerine meslektaşları ile uluslararası bir ağ kurmaya başlamaları açısından eşsiz bir fırsat sağlamaktadır. Bu bağlantının gerek öğrenim yaşamlarında gerekse mezuniyet sonrasında onlara hizmet etmesi ve öğrencilerin yalnız kendi eğitim aldıkları kurumun değil diğer eğitim kurumunun mimarlık adına verdiklerine erişmesi olasıdır.

4. SONUÇ

Bu bildirinin sonucu, süreç devam ederken mimarlık ortamlarında tartışmaya açılan eğitim modeli için girdi alınması ve her iki temaya dair sonuçların toplam niteliğinin artırılmasıdır. İki farklı mimarlık eğitim temasının ortak çıktılarına odaklanan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şunlardır;

- Mevcut sistem içinde alternatif mimarlık eğitim ortamları oluşturmanın arayışının yeni potansiyel kaynakları doğurduğu
- Kısıtların, normların, alışılmışı tutunmanın Mimarlık eğitiminde daha iyiyi aramaktan vazgeçmenin önünde duramayacağı,
- Uluslar arası bağlamda çözülen mimari problemlerin geleneksel süreçten daha derinlikli ve katmanlı olması,
- Farklı coğrafya, kültür, dilin mimarlık gibi ortak bir paydada takım çalışması ile üretilmesi şu an kestimlerde bulunamayacağımız bir süreç olmakla birlikte önemli bir eğitim deneyimidir.

KAYNAKLAR

Armstrong, H. 2010. Design as Research: Creative Works and the Design Studio as Scholarly Practice. *Architectural Theory Review*,5:2, 1-13

Demirbaş, Ö.O. 1997. Design Studio As A Life Space In Architectural Education: Privacy Requirements. Master Thesis, Bilkent University, Ankara.

Douglas D., Gifford R. 2001. Evaluation of the Physical Classroom by Students and Professors: A Lens Model Approach, *Educational Research*, 43 (3), 295-309

Sullivan, C.C. 2003. A healthier Design Studio. *Architecture*, 92 (2).

Schön, D.A. 1987. *Educating the Reflective Practitioner*. San Fransisco:Jossey-Bass Publishers.

Teymur, N. 1997. “Bir Mimarlık Eğitimi Kuramına Doğru” Mimarlık Eğitimi ve..., TMMOB Mimarlar Odası, Ankara,pp.5

Zimring, C., Khan, S., Craig, D., Haq S., Guzdial, M. 2001. CoOL Studio:Using Simple Tools To Expand The Discursive Space of Design Studio. *Automation In Construction*, 10 (2001) 675-685

MİMARLIK EĞİTİMİNDE DENEYSSEL TASARLAMA YÖNTEMLERİ VE ÖRNEKLER

H.ŞEBNEM UZUNARSLAN¹⁵

ÖZET

Türkiye’de mimarlık eğitiminin gelişimi izlendiğinde Erken Cumhuriyet dönemi olarak tanımlanan 1923-1943 yılları arasında yaşanan gelişmelerin önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu dönemde verilen eğitim, Avrupa’da eş zamanlı olarak ses getiren ve Bauhaus ekolü çerçevesinde yerleşen, modernizm eksenli bir gelişimin izlerini taşımaktadır. Her dönemde olduğu gibi yaşanan siyasi ve sosyal olaylar, bu yıllarda da eğitimi doğrudan etkilemiş, mimarlık eğitimi ve mesleği farklı alt anlamlar yüklenmiştir. Eğitim süreci içerisinde ortaya konan ürünler değerlendirildiğinde felsefi açıdan öne çıkan deneysel tasarımların, mesleği yönlendirici boyutu dikkat çekicidir. Mimarlık eğitiminde geçmişten günümüze uzanan süreç, yaratıcı düşünsel etkinliklerin eğitim programı içindeki önemini giderek arttırmıştır.

Günümüzde; bilgi-iletişim, malzeme ve uygulama teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, düşüncenin sınırlarını oldukça genişletmiş ve neredeyse ortadan kaldırmıştır. Bu ortam tüm sanat - tasarım alanlarında olduğu gibi mimarlık eğitiminin de yön değiştirmesine zemin oluşturmuştur. Mesleki ortamda, bireysel yeteneklerin ve kültürel donanımın önemi giderek artmakta ve rekabet ortamında belirleyici olabilmektedir. Bugüne kadar daha çok kuralcı bakış açılarıyla yönlendirilen eğitimin; yaratıcı programlarla ve disiplinler arası işbirliği ile zenginleştirilmesi bir zorunluluk halini almıştır.

Mimarlık eğitiminde; teknik derslerin yanı sıra bakma ve görme biçimlerini öğreten atölye çalışmaları yaparak yaratıcılığı desteklemek; farklı sanatsal disiplinlere ait örnekleri farklı bir bakış açısı ile yeniden yorumlayarak mimari tasarım sürecine katkı sağlamak; psikoloji, sosyoloji gibi öznesi insan olan her disipline ait bilgiyi tasarımı yönlendirirken kullanmak; gibi pek çok farklı uygulama, deneysel çalışmalarla eğitim sürecinde programa dahil edilmelidir.

Temel tasarım sürecinden ayrı, tamamen fikir üretmeye yönelik olarak mimarlık eğitimi güçlendirilmeli; Beyin fırtınaları ile mimar adayı kendini, çalışma ve

¹⁵Yrd.Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

düşüncelerini ifade edebilmeyi deneyimlemeli, yaratıcılığını ve mesleki özgüvenini geliştirmeye imkan sağlanmalıdır. Yarının mimarlığında söz sahibi olacak mimarların yetişmesinde önemli olan adımlarından biri, eğitimi deneysel fikir çalışmalarıyla desteklemek olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Yaratıcılık, Deneysel Tasarım.

1.GİRİŞ:

Türkiye’de mimarlık eğitiminin gelişimi izlendiğinde, “Erken Cumhuriyet” dönemi olarak tanımlanan dönemde verilen eğitim, Avrupa’da eş zamanlı olarak ses getiren ve Bauhaus ekolü çerçevesinde yerleşen, modernizm eksenli bir gelişimin izlerini taşımaktadır. Her dönemde olduğu gibi yaşanan siyasi ve sosyal olaylar, bu yıllarda da eğitimi doğrudan etkilemiş, mimarlık eğitimi ve mesleği farklı alt anlamlar yüklenmiştir. Eğitim süreci içerisinde ortaya konan ürünler değerlendirildiğinde felsefi açıdan öne çıkan deneysel tasarımların, mesleği yönlendirici boyutu dikkat çekicidir. Mimarlık eğitiminde geçmişten günümüze uzanan süreç, yaratıcı düşünsel etkinliklerin eğitim programı içindeki önemini giderek arttırmıştır.

2. TÜRKİYE’DE MİMARLIK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİNDE YARATICILIĞIN YERİ:

Osmanlı İmparatorluğu son dönemini yaşarken; Birinci Dünya Savaşı sonrasında batı ülkelerinde, modern mimarinin temellerinin atıldığını görmekteyiz. Biçim-işlev birlikteliğinin akılcı bir yaklaşımla ön planda tutulduğu “modernizm” 1917’de Hollanda’da De Stijl gurubu ile çıkışını sürdürmekte, Almanya’da da 1919’da açılan Bauhaus Okulunun öğretileri bu yeni anlayışı desteklemektedir. Özellikle 1920’lerden başlayarak Batı’da gözlemlediğimiz uyanış ve bu uyanışın sonunda fiili gerçekleri arama eğilimi, savaş yılları olması nedeniyle bizde eş zamanlı bir yankı uyandırmamıştır.

Kurtuluş Savaşı’nın ardından Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında gelişen ulusal bilinç yaratma çabaları içinde oluşan mimari ortam, “Birinci Ulusal Mimarlık Akımı” adıyla geçmiş değerlerin sürdürülmesi felsefesini yaşatırken; hızla gerçekleştirilen devrimler mimaride yeni değerlerin kabulü ve uluslararası mimarlık anlayışını ülkede egemen kılmaya arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bu iki farklı anlayış bir arada yaşama ortamı bulmuştur. Toplum, ancak 1930’lardan itibaren Modernizmin yansımalarını hissetmeye başlamıştır. Modern mimarlık ortamının Türkiye’de tanınması ve benimsenmesinde, sayısı az da olsa yurtdışında eğitim yapan mimarların katkıları ve gelişen iletişim ortamı etkili olmuştur. Cumhuriyetin yeni yapıları modernist çizgilerle inşa edilmiştir. Biçimin işlevi izlediği, süsün kesin bir dille reddedildiği ve endüstriyel olanın tercih edildiği bu çizgilerin yerleşmesinde etkili olan Bauhaus öğretileri, mimarlık eğitiminin de temellerini oluşturmuştur. Katı kurallardan kaçış noktasında Fransa’da popüler olan Art Deco’nun kübist formları,

modernizme yakın çizgileri ile kabul görmüş ve eğitim kurumlarında da biçim tartışmalarına konu olmuştur.

Modernizmin mimarlık eğitimi üzerindeki etkileri İkinci Dünya Savaşı sonrası toparlanma dönemini takiben 50-60'lı yıllarda daha çok hissedilmiş ve mimar, 1920'lerin felsefesi doğrultusunda içten dışa bütünüyle yapıyı programlayan bir kimlikle yetiştirilmeye başlanmıştır. Tasarım prensiplerinin net ifade edildiği bu yaklaşım, tasarımcı kimliğinin de tanımı haline gelmiştir. Mimar kimliği, modernizmle özdeşleştirilmiş ve standardize edilmiştir. Bu noktada eğitimde yaratıcılık formasyonu, modernist mimarının kuralları ile sınırlandırılmış ve ikinci plana yerleşmiştir. El becerisi ve çizim yetenekleri, tasarımı ifade biçimi, tasarımın önüne geçmiş ve değerlendirme kriterleri içinde ilk sıraya oturmuştur. Mimar kimliği çizim becerisi ile özdeşleşmiştir. En iyi çizenin, en başarılı olarak tanımlandığı eğitim sistemi içinde, mimarın yaratıcılığı daha çok sunum tekniklerini uygulama noktasında yoğunlaşmıştır. Bu dönemde, Akademi Hocalarından Nezih Eldem, "Mimari yalnız tuğladan müteşekkil bir bina değildir, ona biraz renk katmak lazım." diyerek Sabih Gözen'den ders vermesini istemiş, Sabih Gözen de "Şekil ve Renk dersleri vermeye başlamıştır. Bu dialog, dönem eğitiminin nasıl biçimlendiği konusuna örnek niteliğindedir.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni malzemelerin hızla piyasaya girmesi yeni uygulamalara imkan vermesi, biçimsel çeşitliliğin zaman içinde artmasına neden olsa da değerlendirme ölçütleri aynı hızda değişmemiş, mimari eğitim modernizm temelli kuralcı tutumunu sürdürmüştür. Mimari form arayışları eğitimin odak noktasında yer almış, teknik bilginin biçime dönüşümü noktasında "temel eğitim" olarak adlandırılan derslerle yaratıcılık ve el becerisi geliştirilmeye çalışılmış, mimarlığın aynı zamanda bir sanat olduğu gerçeği ile eğitim yönlendirilmek istenmiştir.

Avrupa'da ideal olana yönelimi destekleyen eğitim ve uygulamalar, Amerika merkezli stilizasyon etkisi ile karşı karşıya kalmış, eğitimdeki önermeler ve piyasa talepleri biçimsel anlamda çelişmiştir. Türkiye'de de Avrupa'ya paralel eksende gelişen tutum, benzerlikler gösterse de uygulama sürecinde, kentleşme hızı ideal olana yönelimi güçleştirmiştir. Modernizm etkisinde, ulusal kültürümüzü sembolize eden mimari bir çizgiyi oluşturma çabaları eğitim sürecine de yansımış ve dönem uygulamalarını etkilemiştir. Ancak, 50-60'lı yıllarda yaşanan endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalan bir anlayışın ifadesi sayılmıştır.

70'li yıllara gelindiğinde Avrupa'daki özgürlük arayışları, eğitim kurumlarını ve programlarını temelden etkilemiş; yaratıcı düşünce ürünü, ütopyik projeler üzerindeki çalışmalar artmıştır. Ülkemizde ise bu yıllarda eğitim veren pek çok öğretim üyesinin yurt dışında eğitim deneyimi olduğu görülmektedir. Mevcut birikimlerini ve görüşlerini eğitime aktaran hocaların saptamaları; yurtdışında verilen eğitimde, proje sorunlarına öğrencinin çözüm üretme beklentisi ile bizde ise bilginin aktarılıp uygulamanın öğrenciden talep edildiği - bilgiyi verip, geri isteme - yönünde bir yaklaşımın olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Buradaki eğitimin usta- çırak ilişkisi bağlamında ele alındığı, dışarıda ise kimlik oluşturmaya dayalı bir tutumun olduğu gözlenmektedir. Konuların, araştırma ve senteze dayalı işleniş biçimiyle ele alınması eğitim açısından farklılık oluştursa da, okullarda üretilen proje

çalışmalarının benzer nitelikte olduğu ve biçimsel anlamda pek farklı sonuçların ortaya çıkmadığı da vurgulanmaktadır.

Başkaldırı yıllarının ardından gelen 80'li ve 90'lı yıllar Post Modernist ekseninde gelişmiş, yaratıcı düşünce kavramını öne çıkarmıştır. Malzeme ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, mesleki yayınların artışı evrensel olana yönelimi desteklemiştir. Mimari eğitim programlarının, multi- disiplinler bir bakış açısı ile yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Farklı eğitim kurumlarından öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen atölye(workshop) çalışmaları artmıştır. Ancak, teknik derslerin ağırlıkta olması nedeniyle, tasarımcı kimliği ve özgüveni oluşturma yönündeki çalışmalara yeteri kadar zaman ayırlamadığı görülmektedir. Öğrencilerin projeye yaklaşımlarının, kendilerini yönlendiren hocaların mesleki kimliklerine, kişiliklerine uyan projeleri yapma yönünde ve ders geçme mantığı çerçevesinde geliştiği izlenmektedir. Yayınlardaki artış ve baskı teknolojilerindeki gelişmelerin proje ve sunumlardaki yansımalarını da görmek mümkündür. Bilgisayarla çizim programlarının ise henüz öğretime tam anlamıyla yansımadağı görülmektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde eğitim dilini değiştiren ve sürekli yenilik getiren bilişim teknolojilerindeki gelişmeler hiç kuşkusuz yaratıcılığa katkıda bulunmuştur. Tüm bunların yanında mimari tasarıma multi-disipliner bakış açıları kazandıran derslerin artması da tasarımcı kimliği ve kültürünün gelişimini destekler yöndedir. Tasarım Felsefesi, Mimaride Müzik, Psikoloji, Sinema ve Mimarlık gibi derslere, farklı kurumların öğretim programları içinde rastlamak mümkündür. Bu da mimari tasarımın, gerek kuramsal gerekse pratikte insanla ilişkili her disiplinle olan yakın bağlarını ortaya koymaktadır.

3. TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN EĞİTİME YANSIMALARI:

Teknolojik gelişmelerin eğitime yansımalarını farklı açılardan irdelemek mümkündür. Öncelikle, projelendirme aşamasında; tasarımda çeşitlilik sağlayan boyutuyla ki; yeni malzemelerin ve uygulama yöntemlerinin gelişimi tasarıma yeni bakış açıları kazandırmıştır. Diğer bir boyut da , bilgisayar teknolojileri ve çizim programlarındaki gelişmeler ile internet ağının yaygınlaşmasıdır. Bu yöndeki değişim; projelendirme evresine hız katmanın yanında, araştırmaları kolaylaştıran, sunum tekniklerini çeşitlendiren ve yaratıcılığı destekleyen yönüyle eğitime önemli katkılar sağlamıştır. Her geçen gün yenilikler hayatın içine anında adapte olmakta, eğitim sistemi de bu yeniliklere uyum sağlamak zorunda bırakılmaktadır.

Günümüzde biçimsel çeşitliliği artıran, tasarımın bireyselleşmesini sağlayan ve tasarımcı kimliğini öne çıkartan en önemli unsur, bilgisayarın tasarım ve üretim teknolojilerine olan katkılarıdır. 1970'lerde öncelikle uzay çalışmaları, daha sonra araba endüstrisinde kullanılan CAD/CAM, (bilgisayar destekli tasarım/ bilgisayar destekli üretim) sadece savunma programları için uygun, olağanüstü pahalı bir işlemdi. 80'lerde bilgisayarın daha kapsamlı, kolay kullanılabilen hem de daha ucuz hale gelmesiyle birlikte yaygınlaşması mevcut alışkanlıkların tamamen değişmesine neden olmuştur. 90'larda ise CAD artık tasarımcının verimlilik, hız ve uygun maliyetin ana rol oynadığı modern zamanın üretim işlemiyle olan bağlantısı haline gelmiş; bilgisayarlardaki üç boyutlu simülasyonlar prototip yapılmasını dahi gereksiz hale getirecek hassasiyete ulaşmıştır. Yeni kesme ve şekillendirme

imkanlarının oluşmasıyla belirli boyutlar dahilinde seri üretim yapmak ile doğal formlarda, değişik ölçülerde biçimler üretmek arasında maliyet yada kolaylık açısından fark kalmamıştır. Böylece tasarımcı açısından formlar özgürleşmiştir. Örneklersek: Frank Gehry bilgisayar teknolojisini, tasarımlarını açıklayan bir tercüman olarak tanımlamaktadır. Ancak, pozitif katkıların yanında, mesleki eğitime negatif yönde etkileri de görmezden gelinmemelidir. Öğrenciler bu ortamı kimi zaman kolaycılık olarak algılamakta ve mevcut tasarımları kopyalama ve deforme etme yoluyla projelerine aktarabilmektedirler. Bu durum da yaratıcılık noktasında ulaşılmak istenen hedefleri zorlaştırmaktadır. Ayrıca, sürekli çizim programlarını kullanmaya yönelik tutum, meslek adayının el becerisi ve eskiz yapabilme yetkinliğini köreltmekte, ölçek ve oranların tam anlamıyla serbest el çalışmalarına yansıyamadığı izlenmektedir. Bu noktada tasarımcının fikir projelerini serbest el uygulamalarla oluşturması önem kazanmakta, geliştirme, uygulama ve sunum noktasında bilgisayar programlarına geçmesi önerilmelidir. Bilgisayar teknolojisinin eğitime hangi noktada katılması konusunda çeşitli araştırmalar yapıldığı, farklı metotlar üzerinde çalışıldığı izlenmektedir. Bunlardan biri düşünsel becerilerin tasarıma aktarılması konusunda geliştirilen oluşturmacı öğretim tasarımıdır.

Jonassen'e göre oluşturmacı (konstrüktivist) öğretim tasarımında teknoloji; "Öğrenenleri bilişsel öğrenme stratejilerine, kritik düşünme yeteneklerine angaje eden, kopya edilebilir ve uygulanabilir tekniklerden oluşmaktadır Bu nedenle, donanımdan daha fazla bir şeydir. Öğrenme teknolojisi, öğrenenleri anlam ve bilgi oluşturmaya yönlendiren herhangi bir çevre ya da etkinliklerin tanımlanabilir bütünüdür ". Öğrencilerin kendi projelerini yaratmaya teşvik eder. Yüksek düzey görsel formatlar sunan teknolojiler öğrenenlerin bir problemin çözümüne yönelik zihinsel modeller inşa etmelerini sağlar. Üst düzey düşünme becerilerini destekleyen görevler ve senaryolar sunar. Oluşturmacı tasarımda teknolojinin rolü, öğrenenlerin aktif öğrenmesini, problem çözme becerilerinin geliştirilmesine destek olur.

Bilgisayar teknolojileri açısından durum irdelendiğinde ise ancak, kurallarına uygun kullanıldığı takdirde, fayda sağlanabilmektedir. Bina tasarımına hız, hassasiyet ve gerçekçi sunuşların doğru programları kullanmak yolu ile elde edilebildiği görülmektedir. Bilgisayar yazılımları mimari tasarlama ve görselleştirme ile birlikte; planlama, bina programlama, iş organizasyonu, metraj, keşif, uzaktan veri transferi gibi alanlarda da kullanılmaktadır. Bu teknolojinin özelliklerine tam hakim olmadan kullanmak ise; geleneksel yöntemlere nazaran biçim oluşturmaya zorlaştırmakta, tasarımcıyı olumsuz yönlendirmekte ve zaman kaybına neden olmaktadır. Tasarım eğitimi ortamında "Öğrenci", "Eğitici", "Eğitim aracı olarak bilgisayarlar" ve "Tasarım Eğitimi Yöntemi" bileşenlerinin birbirini karşılıklı etkileyen bileşenler olduğu düşünüldüğünde; bilgisayar yazılımlarının olanak çeşitliliği, tasarım probleminin değişken verileri ve öğrencinin doğal yapısına bağlı tasarlama psikolojisi göz önünde bulundurularak, eğitim modelinde araç seçimlerinin değişken / esnek yapıda olması gerekmektedir. Bu nedenle tasarımcı ve eğitimcilerin, yazılımların olanakları ile tasarlama sürecinin adımları arasında verimi sağlayacak bağları kurması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitime katkı sağlama noktasında öngörülen bir başka teknoloji de "sanal gerçeklik" simülasyonlarıdır. Bilgisayar ortamında oluşturulan 3 boyutlu resimlerin ve animasyonların teknolojik araçlarla insanların zihinlerinde gerçek bir ortamda

bulunma hissini vermesinin yanı sıra, ortamda bulunan bu objelerle etkileşimde bulunmalarını sağlayan teknoloji olarak tanımlanabilir. Sanal ortam olarak ta nitelendirilebilen Sanal Gerçeklik, herhangi bir “yerde” olmayı hissettiren ve bunun için duyu organlarımıza çeşitli bilgiler (ışık, ses, ve diğerleri) sağlayan üç-boyutlu bir bilgisayar simülasyonudur. Bir başka tanımda sanal gerçeklik, insanların karmaşık bilgisayar sistemlerini ve verilerini görselleştirmek ve etkileşimde bulunmak için kullandıkları yollardan biri olarak tanımlanmaktadır.

Sanal gerçeklik ortamında konular öyküsel bir özellik taşır. Deneyim kazandırma noktasında etkili olan boyutuyla, öğrencilerin sanal gerçeklik ortamında bulunan objelerle etkileşim içerisinde olmaları hedeflenmektedir.

Sanal gerçeklik ortamında kullanıcı başına bir görüntü sağlayıcı bir visör veya miğfer giyer ve sanal gerçeklik ortamında olma hissini sağlaması için kablo yoluyla bilgisayara bağlanır. Bilgisayar miğferde bulunan algılayıcılardan gelen bilgileri düzenleyerek, 3 boyutlu görüntü elde eder ve bunu miğferde yer alan küçük TV ekranlarına yansıtır. Sanal gerçeklik ortamında kullanıcının nesnelere birlikte etkileşim içerisinde bulunabilmesi için visörle birlikte veri eldiveni veya bir tane manevra kolu kullanılır. Manevra kolu veya veri eldiveni, kullanıcıya sanal gerçeklik ortamında yönünü değiştirmesini, nesnelere dokunmasını, işaret etmesini, yerini değiştirmesini ve bilgisayara komutlar (kaydetmek gibi) vermesini sağlar. Böylece kullanıcılar, sanal gerçeklik ortamında yürüyebilme, yerçekimine karşı koyabilme ve uçabilme özelliğine sahip olurlar.

Sanal gerçeklik yaratma noktasında bir başka uygulama da özelleştirilmiş odalardır. Kullanıcı, tavana, zemine ve duvarlara nesnelere yansıtıldığı bir özel oda içerisinde bulunur ve 3 boyutlu görüntüleme yapan gözlükler giyer. Bu sistemde görsel ve duysal özellikler ön plana çıkmıştır. Etkileşimli olan bu sanal gerçeklik ortamında birçok kullanıcı da bulunabilir. Dolayısıyla işbirliğine dayalı projelerde etkili bir şekilde kullanılabilir.

Daha pek çok farklı seçeneği bir arada sunan bu teknoloji ile pek çok eğitim alanında olduğu gibi mimarlık eğitiminde de yararlanmak mümkün olabilmektedir. Örneğin bir bina içerisinde çözülmesi gereken sorunların çözümü sanal uygulamalarla test edilmesi sayesinde yapılabilmektedir. Ayrıca, geçmişte yaşanan olaylar ve kişilerin gerçeklerinin kopyalarının tarih derslerinde kullanılması; tarihi olaylara tanıklık edebilmekte ve bu olaylarda yer alan kişilerle etkileşim kurabilme noktasında da etkili olabilmektedir.

Akademik ortamda uygulamaya elverişli tüm bu gelişmeler, maddi sorunların çözümü dahil olmak üzere ancak eğitmenlerin konuya idealist bakış açıları doğrultusunda hayata geçebilmektedir. Yaratıcılık konusunun sadece sanat ve teknoloji kapsamında görülmemesi gerekir. Bu ortam ve koşulların akademik ortamlarda benimsenmesi ve yaşanmasına yönelik mekanizmaların idari ve yasal boyutta getirilmesi zorunluluk taşımaktadır. Öğretim üyelerinin donanımını arttırmak, araştırarak bilgi üretmeye odaklanmasını sağlamak da bu sürecin bir parçası olmalıdır.

4. EĞİTİMDE YARATICILIK ETKİNLİKLERİ:

Günümüzde üniversiteler, öğrencilerinin entelektüel gelişimlerini, verdikleri meslek eğitimi kadar önemsemektedirler. Üniversite eğitimi artık sadece somut olan bilgiyle uğraşmamakta; daha çok tanımlanması zor olana, belirsiz olana odaklanmaktadır. Belirsizliğin arttığı, eğitimin kişisel ve açık uçlu hale geldiği bir dünyada sezgiler, sağduyu, duygusal zeka, sorumluluk duygusu, adalet duygusu, esneklik ve yaratıcılık gibi soyut kavramlar öne çıkmaktadır.

Mimarlık işi de karakter olarak bu soyut kavramlarla iç içe olan karmaşık ve çelişkili bir yapıya sahiptir. Mimarlık; bina, malzeme, strüktür gibi somut öğeleri; zaman, boşluk, ortam, karakter gibi soyut öğeleri; statik, mekanik, topografya gibi ölçülebilir olan faktörleri; insan, doğa, kullanım, 'olay' gibi tam olarak tahmin edilemez olan faktörleri bir arada bünyesinde taşır. Cook 'a göre, mimarlığın hem en çok keyif veren, hem de en çok rahatsız eden yönü, bu ölçülebilir veya ölçülemez olan özelliklerinin karışımından oluşan açık uçluluğudur.

Mimari tasarım, zaman ile ilişkili bir kavramdır. Tasarımcılar, hayal edilen bir gelecekteki gerçeklik üzerinde çalışırlar; tasarımcı için (henüz var olmayanın), önceden görülenin tanımlanması ve var edilmesi söz konusudur. Tasarlama eyleminin en önemli özelliği geleceği düşünme, gelecekteki problemleri tanımlama gerekliliğidir. Belirsizliklerin oluşturduğu gelecek ise; sadece düşünce değil, sezgiler ve sağduyu yardımı ile öngörülebilir. Tasarımcı, sezgilerini ve sağduyusunu güçlendirmeyi ve kullanmayı, bu sayede 'geleceğe ait spekülasyon yapabilmeyi' öğrenmelidir.

Mimari tasarım eğitimi felsefesinde, mimarlığın bir çocuk yaratıcılığında ele alınması gerektiği konusunda görüşler öne çıkmaktadır. Kişiselliği ifade etmenin önemini vurgulayan Itten'in, tasarım derslerine beden egzersizleri ile (Tai Chi) başladığı bilinmektedir. Itten'a göre: dünyayı var eden renkler, bir objeye bağlı olmaksızın içsel olanı dışa vurma kapasitesine sahiptirler. Renkler konusunda ustalaşmak isteyen insan, öncelikle kendi için-deki renklere (kendi bedenine) hakim olmalıdır. Mimarlık eğitiminde tiyatro deneyiminin de önemli olduğunu vurgulayan araştırmalar mevcuttur. Utah Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada öğrencilerden tasarladıkları binaların yapısal özelliklerini kendi bedenlerini kullanarak sergilemeleri istenmiştir. Amaçlanan; insan bedeninin hareketi ile mekanik hareketi oluşturmak ve refleks oluşturacak bir düşünme becerisi kazandırmaktır.

Bütün dünya mimarlık öğrencisinin gözlem alanıdır; dolayısıyla eğitim ortamının parçasıdır. Okul dışı eğitim, okuldaki düzenin değiştiği başka düzenler, başka ortamlar anlamına gelir ve formel eğitimden uzaklaşmayı sağlar.

Genel düzene ait normları, değerleri, ölçüleri, kabulleri ve hakim zevkleri, değerlendirme kriteri olarak esas alan öğretme biçimi, formel eğitimin amacıdır. Sıradan olanın dışına çıkan enformellik ise, varolan düzeni ve kuralları aşarak , yeni bir gerçeklik oluşturmayı amaçlar.

Enformel çalışma alanları, kişilerin sezgilerine göre davrandıkları, kimliklerini daha rahat ortaya koydukları ortamlardır. Bu ortamların bir kısmı önceden düzenlenmiş(workshop çalışmaları), bir kısmı da tamamen kendiliğinden oluşmuş olabilir. Formel öğretilerin yanında, esneklik, sezgiler ve özgür bir tutumu destekleyen tasarım çalışmalarının bir arada yürütülmesi, eğitiminin içinde yer

almalıdır. Mimarlığın değişken ortamında, farklı bakış açıları oluşturmak, var olmayanı gerçekleştirme noktasında stratejiler geliştirebilmek yaratıcılığın desteklenmesi ile mümkündür.

5. DENEYSEL TASARLAMA YÖNTEMLERİ VE ÖRNEKLER:

Bilginin mantıksal yolla analizi yerine, oluşturulmasına dayanan bir yaklaşım öğrencinin aktif olarak kendi öğrenmesini sağlar ve o alanın uzmanı gibi düşünmesi için teşvik eder. Çok yönlü bakış açıları, öğrenenin değişik perspektiflerden bakmasına, ilişkileri görmesine, alternatifleri keşfetmesine yardımcı olacak ve kalıplardan uzaklaştıracaktır. Yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi için yaşamla ilgili, yeni ve farklı olana ulaşılması gerekmektedir. Bu noktada deneysel tasarlama yöntemleri üzerinde çalışmak ve öğrenciyi yönlendirmek hedefler arasında yer almalıdır.

Yaratıcılık, gerek ürün, gerekse süreç yönüyle yüzyıllardan beri tartışılan; psikoloji, felsefe, sosyal bilimler, güzel sanatlar gibi pek çok disiplinin üzerinde teoriler ürettiği; tanımlanması güç; çok boyutlu bir fenomen olarak kabul görmektedir. Literatürde, yaratıcılığı ele alan yaklaşımlar “kişilik”, “ölçüm”, “süreç” olmak üzere üç temel grup altında değerlendirilmektedir. Yaratıcılığı “süreç” yönüyle ele alan yaklaşımlar, düşünme, analiz - sentez, problem çözme, gibi eylemlere dayanan yaratıcılığın, zihinsel ve bilişsel bir süreç olduğu teması üzerinde yoğunlaşmaktadır. “Kişilik” yönüyle ele alan yaklaşımlar, yaratıcılığı bireysel yeteneklerin kompleks bir bütünü olarak tanımlarken, “ölçüm” yönüyle ele alan yaklaşımlar ise, psikometrik yöntemlerle yaratıcılığın gerek süreç gerekse kişilik (bireysel farklılıklar) bağlamında araştırılmasına yöneliktir.

Mimarlık, kaynağını insan yaratıcılığında alan tasarım kavramı ile tanımlanmaktadır. Mimari tasarım eğitimiyle bireye, problem çözme biçiminin yaratıcı bir düşünce sistematiği olarak kazandırılması, yaşam boyu kullanılabilir bir model olarak benimsetilmesi gerekmektedir. Eğitimde yaratıcılık, potansiyel olarak her bireyde doğuştan var olduğu kabul edilen, tasarım sürecinde deneyimler yoluyla geliştirilebilir ve öğretilir bir olgu olarak çalışma programları içine yerleştirilmelidir. Yaratıcılığı desteklemek için öğrencinin kendi fikirlerini oluşturmalarında destekleyici bir ortam yaratmak amaç olmalıdır. Bu noktada grup çalışmaları, bireysel çalışmalarla birlikte bütün oluşturmalı paylaşım ve tartışma ortamları yaratılmalıdır.

Öğrenen merkezli öğrenme çevresi; öğrencinin ilgi, gereksinim ve fikirlerinin merkezde olduğu öğrenme süreci, geleneksel öğrenci-öğretmen hiyerarşisini ortadan kaldırır. Öğretmen teorik bilginin kaynağı olarak hareket etmekten ziyade bir rehber gibi hareket eder. Eğitimci; “Aktiviteleri seçme, öğrencileri aktiviteler içine sokma, problemler oluşturma, bir katalizör gibi davranma ve tasarlama etkinliğine hız kazandırma noktasında yönlendirici olmalıdır. Öğrenenlerin, kişisel bakış açılarıyla geliştirdikleri açıklamalarında inisiyatifini ele almaları için desteklemeli ve yardımcı olmalıdır.

Kısa ve yoğun eğitim çalışmaları anlamına gelen workshoplar, her alanda sıkça kullanılmaktadır. Workshoplar, işleyen düzenin dışında oluşumlardır; farklı yapıda, farklı mesleklerden, farklı okullardan, işlerden, ülkelerden insanların bir arada

çalışabilmelerine olanak sağlarlar. Bu bağlamda önemli bir hizmet veren ciddi organizasyonlardır. Farklı insanları bir araya getirmeyi sağlayan birlikte çalışma süresinin kısa olması iken, hazırlıklar aylar, hatta yıllar alabilir. Bellman ve Kelly, workshopların en önemli sürecini planlama aşaması olarak tanımlar. Workshopun bütün aşamalarında yürütücü ve katılımcıların esnek ve değişikliğe hazırlıklı olmaları gerekir. Esneklik, enformel eğitimin en önemli unsurlarından olup, ciddi bir ön çalışmayı ve yürütücülerin konuya hakim olmalarını gerektirir. Amaç, çözüm için alternatifler üretebilmek, çok boyutlu irdelemek, ve tartışma ortamı yaratabilmektir. Çalışma, beyin fırtınası yönteminde olduğu gibi, düşünceler üzerinde erken değerlendirme ve yargılama yapmadan sezgisel olanın ortaya çıkarılmasını destekler yönde geliştirilmelidir.

Tasarım yapabilmek, yeni fikirlere açık olmayı, imgelem gücünü, akıcılığı, zihinsel esnekliği ve orijinalliği gerektirmektedir. Bu nedenle mesleki eğitim; mevcut kalıpların dışında, düşünebilme yeteneğini geliştiren, çok yönlü bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi farklı bilim dallarına ait verilerin mesleki eksende irdelenmesi; müzik, tiyatro, sinema, edebiyat gibi farklı sanat disiplinlerini de içine alan atölye çalışmaları; mimarlık eğitiminde mesleki analiz yeteneği ve yaratıcılığın gelişmesine ciddi katkılar sağlayacaktır.

Mimarlık Öğrencileri ile gerçekleştirilen “Deneysel Tasarlama Yöntemleri” çalışmalarında öncelikle bakma ve görme biçimleri geliştirilerek, analiz yapabilme ve düşünsel yeteneklerle ilgili farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır. Beyin fırtınası olarak tanımlanan çoğulcu tartışma ortamı yaratılarak fikirlerin paylaşıldığı bir ortamda, özgün tasarıma geçiş yolları oluşturulmakta ve bu noktada çeşitli tasarlama yöntemleri denenmektedir. Kavramlar ve tanımlar, çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmakta; öznal-nesnel, duygusal ya da rasyonel tanımlar üzerinden “kimlik” okuma analizleri üzerine çalışılmakta ve tartışılmaktadır.

Diğer bir çalışma, çevremize baktığımızda görme alışkanlığımızı refleks haline getirerek, çağrışım yolu ile tasarlama etkinliğine katabilmek ve çözüm üretme noktasında bu detayları kullanabilmek, biçimsel ve teknik tasarıma dönüştürebilmekle ilgilidir. Aynı amaçla yapılan, soyut kavramlardan somut tasarıma ulaşma deneyleri, tasarımcının bakış açısına göre değişen felsefi açınımlardan yararlanarak, dıştan içe gelişen yapısal formlara ulaşabilme etkinliğidir. Bu noktada, aynı kavrama getirilen önerilerin nasıl birbirinden farklı tasarımlara dönüşebildiği de gözlenmektedir.

İkinci boyuttan üçüncü boyut geçiş çalışmalarına ek olarak yapılan herhangi bir müzik parçasından yola çıkarak mekan yaratma çalışması, tüm atölye çalışmalarının bir bileşkesi olarak uygulanmaktadır. Öğrenci, kendi tercih ettiği bir müzik parçasını aşama aşama analiz etmekte ve bir biçimsel mimari tasarım nesnesine dönüştürmeye odaklanmakta, bu yolla sesin soyut ve geometrik boyuta aktarımını da deneyimlemektedir.

Deneysel tasarlama etkinliklerindeki en önemli nokta, sınıf çalışmalarının birer workshop çalışması niteliğinde yapılması ve hemen ardından değerlendirilmesidir.

Çalışmalar, eskiz niteliğinde yeni tasarım yöntemleri deneyerek, fikir projeleri oluşturmaya ve tartışmaya dayalıdır. Ödev niteliği taşıyan çalışmalarda ifade ve sunum teknikleri serbesttir. Bilgisayarla yapılan çizimlerle çalışılabildiği gibi maket ve el becerisine dayalı her tür teknik kullanılabilir; çizim kalitesi değil, yaratma

ve fikir yürütme mantığının oluşturulması hedeflenmektedir. Ayrıca bu atölye çalışmalarında, tasarım deneyleri yapmak için uygulanacak yöntemler, öğrencilerden gelecek önerilere de açıktır. Bir kitap yada şiirden yola çıkarak tasarımlar yapmak vb. pek çok deneysel yöntem; özgür bakış açıları ile , özgün çalışmalar gerçekleştirilmeyi ilke edinen ve projelerini ifade edebilme becerisine sahip özgüvenli meslek insanları yetiştirme noktasında önemlidir.

6. SONUÇ:

Yaratıcılığın esnek, psikolojik açıdan güvenli, kalıplardan uzak tutan, bireylerin içsel motivasyonlarını harekete geçiren, değerlendirme sürecinde yargılayıcı olamayan, meraklarını uyandıran çevrelerde geliştiği açıktır. Günümüz mimari tasarım eğitiminde, öğrencileri, geleneksel yaklaşımın baskıcı, güvenmeyen, pasifize eden ortamından, aktif olana yönlendirerek, özgür yaklaşımları sınırlamayan bir tutumla yaratıcı düşünceyi ve yeteneklerin gelişimini desteklemek amaç haline gelmelidir. Teknolojinin kazanımlarından da yararlanmak, evrensel boyutta yeni olanı hayata geçirme noktasında önem taşımaktadır.

Mimarlık eğitiminde; teknik derslerin yanı sıra bakma ve görme biçimlerini öğreten atölye çalışmaları yaparak yaratıcılığı desteklemek; farklı sanatsal disiplinlere ait örnekleri farklı bir bakış açısı ile yeniden yorumlayarak mimari tasarım sürecine katkı sağlamak; psikoloji, sosyoloji gibi öznesi insan olan her disipline ait bilgiyi tasarımı yönlendirirken kullanmak; gibi pek çok farklı uygulama, deneysel çalışmalarla eğitim sürecinde programa dahil edilmelidir. Temel tasarım sürecinden ayrı tutularak, tamamen fikir üretmeye yönelik olarak mimarlık eğitimi güçlendirilmeli; Beyin fırtınaları ile mimar adayı kendini, çalışma ve düşüncelerini ifade edebilmeyi deneyimlemeli, yaratıcılığını ve mesleki özgüvenini geliştirmeye imkan sağlanmalıdır. Yarının mimarlığında söz sahibi olacak mimarların yetişmesinde önemli olan adımlarından biri, eğitimi deneysel fikir çalışmalarıyla desteklemek olmalıdır. Eğitim süresince kazanılan deneyimlerin paylaşılacağı ve tartışılacağı platformlar yaratmak da mesleki gelişimin ve üretimin sürekliliği açısından ayrıca önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Aslanoğlu, İ., (1980). “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı.”,Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Ankara.
- Aytaç-Dural, T., (2002). Theatre-Architecture-Education: “Theatre As A Paradigm For Introductory Architectural Design Education”, Metu Faculty Of Architecture Press, Ankara.
- Batur, A., (1983).“Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı.”,Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,İletişim Yayınları, İstanbul,1379-1413.
- Bellman, G., M., Kelly, L., A. (1997). Create Effective Workshops, Astd Info Line, Issue 9704, American Society For Training And Development, Alexandria.
- Bilgin,İ. (1998).“75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık”, Modernleşmenin Ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul,255-272.

- Boyd, N., L., (1971). Play And Game Theory In Group Work: A Collection Of Papers, The University Of Illinois At Chicago Circle, Chicago.
- Bozdoğan, S., (1996).“Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut Ve Yerleşme” , Living Modern : The Cubic House In Early Republican Culture.,Y. Sey (Derl.), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ,313-238.
- Cook, P., (1996). Primer, Academy Editions, Londra.
- Çavaş, B., Çavaş, P.H., Can, B. T., (Ekim,2004)“Eğitimde Sanal Gerçeklik”, The Turkish Online Journal Of Educational Technology, Issn:1303-6521 Volume-3, Issue- 4, Article-15.
- De Bono, E. (1993). Serious Creativity: Using The Power Of Lateral Thinking To Create New Thinkig. London:Harper Collins.
- Gezgin, A.Ö.(Editör). (2003). “Akademiye Tanıklık-3”, Bağlam Yayınları,İstanbul.
- Hall, D., & Wecker, D. (1996). Jump Start Your Brain: Aproven Method For Increasing Creativity Up To500%. New York: Warner.
- Humphrey, J., H., (1974). ‘Child Learning Through Active Games’, Games In Education And Development, Ed. Shears, M., Bower, E., Charles, Springfield.
- Itten, J., (1970). The Elements Of Color, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Johansen, D. H., (1991). “Objectivism Versus Constructivism: Do We Need A New Philosophical Paradigm?”Educational Technology, Research And Development. 39(3), 5-14.
- Jones, J., C. (1982). Design Methods, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Kaplan, A. (Aralık, 2003) “Yaratıcılığın Akademik Ortamlardaki Sorunları Ve Olanakları”,Üniversite Ve Toplum Dergisi, C-3, Sayı- 4.
- Lowe, R. (1994)”Three Uk Case Studies İn Virtual Reality”. Virtual Reality World, April, Pp. 51-54.
- Ockman, J., (1997). Architecture As Passion Play: John Hejduk, Casabella, 649,4-9.
- Özer, B., (1993).Yorumlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,
- Potur, A. A., (2007) Mimarlık Eğitimi Başlangıcında Bireyin İlgi - Yetenek - Yaratıcılık Düzeyi İle Tasarım Performansı Arasındaki İlişkiler, Doktora Tezi, Ytü, İstanbul.
- Rice, M. L. & Wilson, E. K. (1999) “How Technology Aids Constructivism İn The Social Studies Classroom”, The Social Studies, 90 (1), 28-33.
- Rıza, E. T. (2000). “Kalıplaşma Ve Yaratıcılık” Yaşadıkça Eğitim. 65, 4-7.
- Smith, K., Hermanson, R., (2001). “The Alchemist’s Tort: A Series Of Doubtful Investigations”, Proceedings Of The 2001 Acsa Conference: Oriental–Occidental: Geography, Identity, Space, Ed. Rinehart, M., A., Acsa Press, Washington.
- Tezci,E.,Gürol, A. (Ocak2003). “Oluşturmacı Öğretim Tasarımı Ve Yaratıcılık” The Turkish Online Journal Of Educational Technology,Issn:1303-6521,Volume- 2, Issue-1, Article 8
- Yıldırım, M. T., (2004),Mimari Tasarımda Biçimlendirme Yaklaşımları İle Bilgisayar Yazılımları İlişkisi”, Gazi Üniversitesi. Müh. Mim. Fak. Dergisi, Cilt 19, No 1, 59-71.
- Yürekli,İ , Yürekli, H.,(Mart,2004), “Mimari Tasarım Eğitiminde Enformellik”, İtü Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 53-62

GELENEKSEL MİMARİ FORMLARIN BİRER KÜLTÜREL ÖGE OLARAK YAPILAR ARACILIĞI İLE TAŞINMASINDA MİMARLIK EĞİTİMİNİN YERİ

İBRAHİM BAKIR¹⁶ , HASİBE KOCABOYUN KUMBUL¹⁷

ÖZET

Kültür, bir toplumun yaşam ve üretim tarzı, inançları, sanatı, yapım gelenekleri, yasaları, alışkanlıklarından oluşan ve onu diğer toplumlardan ayıran maddi ve manevi değerler topluluğudur. Geçmişten bugüne, kuşaktan kuşağa, toplumdan topluma aktarılan kültür toplumların kalıtsal miraslarıdır. Mimarlık ürünleri bu kültür öğelerinin somutlaşmış verileri olarak yaşama geçirilmiş boyuttur. Benzer şekilde kültürel unsurlar aynı kültürü paylaşan insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan birer dil ve araçtır. Bu yüzden toplumlar ürettikleri değerler (yemek, kıyafet, yaşam biçimi vb.) ile özdeşleşirler. Mimarlık da “biçim haline gelmiş yaşam” ise, toplumları ve farklı kültürleri ifade etmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

Bu çalışma günümüzde üretilen mimarlık ürünleri ile yaşam kültürü arasındaki ilişkinin mimarlık eğitimi boyutunda sorgulanması amacıyla yapılmıştır. Toplumumuzun mimarlık geçmişe kısaca göz atıldığında, Selçuklu mimarlığından Osmanlı mimarlığına oradan da birinci ve ikinci milli mimari dönemlerinden bahsetmek olasıdır. Ancak günümüze doğru gelindiğinde, ülkemizde üretilen mimarlık ürünlerinin daha çok uluslararası yaklaşımlara kaydığı görülmektedir. Çok farklı mimari yaklaşımların birlikteliği ise bir karmaşa yaratmaktadır. Aynı zamanda ülke sınırları içerisinde kültürel değerlerin aynı sonuca gitmediği de bir gerçektir. Bu durumda aynı biçimsel unsurlara dayanan bir tek mimari dilin oluşturularak ülke bütününde uygulanmaya çalışılması kültür kavramının içeriği ile de çelişmektedir. Bu bağlamda ülkemizde bir noktada veya aynı idareye dayalı üretilen mimarlık ürünlerinin kültür ve kimlik taşıyıcılıkları açısından tartışıldığında; özellikle son dönemlerde adalet ve milli eğitim bakanlıkları gibi kurumların ülkemizin her köşesine Selçuklu/Osmanlı tarzı olarak ifadelendirilen benzer mimari biçimlerle üretilmiş bir kısım kamu yapıları yaptıkları, bu yapılarda geniş saçak, kemer, kubbe gibi genelensel mimari formlar bağlamından koparılarak kullanılmışlardır.

¹⁶ Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü, ANTALYA

¹⁷ Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, KONYA

Bir kısım meslek insanları bu uygulamaları birer yatırımcı isteği olarak ele almaktadırlar. Oysa bu elemanlar geçmişten taşınan biçimlerden öteye geçememektedirler. Bunları günümüze taşıyanların / taşınmasını isteyenlerin eğitimindeki mimarlık tarihi okumalarının yetersizliğinden kaynaklandığını söylemek olasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, kimlik, mimarlık, dil

ABSTRACT

Culture is the set of material and non-material values which is composed of the distinctive life and production patterns, beliefs, art, building traditions, laws and habits of a society. Culture is the overall heritage of a society which is transmitted among successive generations and different societies. Architectural products are the concretizations of these cultural values. Cultural patterns can be regarded as tools or languages which establish communication among people sharing the same culture. Therefore societies are identified with the values they produce, for instance, cuisine, clothing, life style etc. If architecture is “life which acquired form,” its form acquisition inevitably represents different societies and cultures.

The objective of this study is to discuss the relation between current architectural production and life culture from the viewpoint of architectural education. A quick glance at the architectural history of our society indicates a development from the Seljuk and Ottoman and to the 1st and 2nd National Style periods. However, international approaches have become the main source of inspiration for contemporary architectural practice in our country. In this framework, co-existence of divergent approaches leads to complexity. At the same time it is illogical to propose a uniform pattern of architectural solutions in the different geographical regions of the country. This kind of an overarching proposal is at odds with the definition of culture. At this point, when the architectural projects which are produced by the central governmental authority are taken into consideration, it is observed that especially the Ministries of Justice and Education are the official institutions which use the style called “Seljuk / Ottoman” in their recently constructed public buildings. Traditional formal features of architecture such as wide eaves, arches, domes are used by being isolated from their contexts.

Certain professionals consider these projects as the requirements of investors. However these elements are nothing other than some forms handed down from the past. It can be argued that the authorities which have these forms utilized have problematic readings of architectural history.

Keywords: culture, identity, architecture, language

1. GİRİŞ

Ülkemizin birçok kentinde son zamanlarda kemer, kubbe, tonoz gibi bir kısım mimari fonların özellikle adliye sarayları ve bir kısım okul binalarında bölge farkı gözetilmeksizin yoğun olarak kullanıldıkları görülmektedir. “Yer”den bağımsız olarak kullanılan bu formların kullanılma ve taşınma gerekçeleri ile mimarlık

eğitimindeki yerinin tartışılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çoğu zaman karar vericilerce "bizi" anlatan birer kültürel öge olarak değerlendirilen bu mimari formların mimarlık açısından taşıdığı anlama dayalı olarak tartışılması hedeflenmektedir. Bu nedenle öncelikle kültür kavramı ile mimarlık arasındaki ilişkinin tanımlanması gerekmektedir.

Mimarlık, maddi, manevi ve sanatsal kültür olarak üç ana başlık altında insanın yarattıklarının tümü olarak tanımlanan /yorumlanan kültür kavramının içinde yer almaktadır (Güvenç 1996, Acar 2000).

İnsan ve çevre etkileşimi bağlamında ele alındığında, kültür; çevrenin biçimlenmesinde büyük önem taşımaktadır ve Altman'ca aşağıdaki temel özelliklerine göre tanımlanmaktadır;

- inançlar ve algılamalar; değerler ve normlar; grup ya da toplum davranışlar ve alışkanlıklar setidir.
- kültür sözcüğünün belirli bir grup tarafından ortak görüş olarak biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanılmasıdır
- ortak inanışlar, değerler ve davranış biçimlerinin bir nesilden ötekine aktarılmasıdır.
- kültürün fiziksel çevrede belirmesi; yapı, yerleşme ve tüm yapay çevrenin kültürel değerleri yansıtması olgusudur (Dönmez 2006).

Rapoport (1977, 1969) da insan-çevre ilişkilerinde kültürü, tipik bir grubun yaşam şekli, sembolik kodlarla oluşmuş bilişsel semalar, semboller ve anlamlar sistemi ,ekoloji ve kaynaklarla ilgili olarak hayatta kalabilme için uyum sağlama stratejileri seti olarak üç bakış açısı ile tanımlamakta, aynı zamanda, dünya görüşü, inanışlar, değerler, imge ya da şemalar ve yaşam şekilleri, eylemler zinciri olarak soyuttan somuta bir süreç ile açıklamaktadır.

Kültürün yaşamsal kanıtı mekânlardır. Fiziki çevre , içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturur. Mekan kimliği, oluşumu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, yeni öğelerin veya geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur (Dönmez 2006). Yoksa bu öğelerin aynen taşınması olmamalıdır.

Kültür kimliklerin biraradalığından oluştuğundan, akışkan ve değişkendir (Uğur 2004). Günümüzde, kültürlerde yeryüzünün hemen her yöresinde çok hızlı bir değişim yaşamakta, bireylerin yaşam süreleri içinde büyük dönüşümler gösterebilmektedir (Wells 1994).Kültür varlığı açısından kimlik ise topluluğu oluşturan bireylerin, ortak varlıkla özdeşleşmeleri, ortak ülkü ve simgelerde birleşmeleri, ortak tasa ve kıvançları paylaşma olgusudur (Yıldırım 2002).

Günümüzde, yerel kültürler, yabancı kültürel modellerin dünya çapında yayılması, basın-yayın ve kitle iletişim araçlarının olağanüstü yankıları, üretim tarzlarının evrenselleştirilmesine bağlı olarak zevklerin ve yaşam biçimlerinin standartlaşması, kimi geleneksel değerlerin yitip gitmesi ve yeni değerlerin güçlkle boy göstermesi, birçok toplumun, tehlike altında olan kültürel kimliklerini koruma, savunma ve geliştirme konusundaki kaygılarını açıklamaktadır (UNESCO -Mimarlar Odası, 1990).

Mimarlık, deneyimlerle oluşmuş, davranışları yöneten, ifadelendiren ve sekilendiren işaretler sistemidir. Mimari işaretler, nesnenin kavranmasını sağlayan, işleviyle bütünleşmiş ve işlevini anlamlı kılan bütünlüklerdir. Yaşam tarzını, değerlerini,

kullanıcısının gereksinmelerini tanımlayan (gösteren) formsal bir tanımlama (gösterge) olarak da açıklanabilmektedir. Mimari ürünün, kimlikli olabilmesinin koşulu, bulunduğu coğrafyaya ait olabilmesiyle başlar. Aitlikle anlatılmak istenen, ‘yer’li ve ‘zaman’lı olabilmektir. Mimari kimlik, şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dildir ve her toplumda özgün linguistik bir yapısı vardır. Mimari öğelere, sahip oldukları biçimsel özellik ve bir araya gelerek oluşturdukları doku özellikleriyle buldukları ortama ait anlam yüklenebilmektedir. Binanın dış kabuğu, ilk bakışta çevresine ait olduğu sisteme ilişkin estetik değerleri yansıtan en önemli öğedir (Özgen 2003). Bir yapının gerçek anlamda mimari ürün sayılabilmesi için, sadece belirli faaliyetleri barındırabilmesi yeterli bir koşul olmayacak, ondan bu faaliyetlere duygusal yönden destek sağlaması da beklenecektir. Her mimari çözümün barındıracağı faaliyeti bu nedenle duygusal yönden destekleme zorunluluğunu da gözden kaçırmamak gerektiği ortadadır (Özer 2004).

2. MİMARİ ÜRÜNLERİN TANIMLANMASINDA KÜLTÜRÜN YERİ VE MİMARİNİN KÜLTÜREL DEĞERİ

Mimari tasarım, bir çeşit topluma yayılma ve toplumla iletişime geçme aracıdır. Mimarlık gelenekleri anlatır ve nesilden nesile geçirirken, tarih içindeki geçmişi ve kültürü de aktarmaktadır. Tarihsel süreçte oluşan mimari ürünler, anıtsal ve anonim yapılar olarak gruplandırılabilir. Mimarlık tarihinde daha çok tarihte politik ve dini gücü elinde tutan tanrıların yeryüzündeki elçileri olarak görülen rahipler ve kralların istekleri ile ortaya çıkan anıtsal yapılar incelenmiştir ve anıtsal yapılar yapıldıkları dönemdeki yönetimin kültürünü yansıtmaktadır. Anonim mimari halkın barınmak için yaptığı konut binalarını kapsamaktadır. Kişinin kendisi ya da yapı ustaları tarafından inşa edilen bu yapılar daha çok toplumun kültürünü yansıtmaya rağmen mimarlık tarihi eğitimi ve yazınında hak ettiği yeri alamadığı da bilinmektedir (Kavas (2009)).

Kültür, insanın ortaya koyduğu her şey ise mimarlık bütünüyle bir maddi kültür ürünüdür. Soyut kavram, olarak bakılan kültür mimaride somutlaşmaktadır. Sosyo-kültürel ihtiyaçların mimari biçimlenişini görmek, toplumu anlamının en iyi yollarından birisidir (Acar 2000).

Özer (2004)’e göre; tarihsellik, geleneksellik kavramları söz konusu olduğunda, mimarlık, başka bir deyimle de mekân düzenleme olgusu, birdenbire ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan, tarih ve gelenekle ilgili tüm tartışmalarda, mimarinin, düzenleme olgusunun vazgeçilmez rolünü iyice anlamak, değerlendirmek gerekmektedir .

Kültür nasıl mimariyi etkiliyorsa yapılan binalar da insanları etkilemektedir. Yeni yapılan binalar insanlara yeni bir şeyler kazandırır. Churchill ‘Biz binalarımızı şekillendirdik, sonra onlar bizi şekillendirdi’ demiştir. Buna göre, içerikten yoksun biçime dayalı oluşturulmuş binaların da insanları nasıl etkileyecekleri ortadadır.

Mimarlıkta ister tek tek binalar, islerse de kentsel düzeydeki düzenlemelerde tarihsel yapıtlar belirli bir çağın, belirli bir dönemin koşullarıyla biçimine kavuşmuştur. Bunların belirgin niteliği zamansallıktır. Saraylarımız, yalılarımız, çok farklı yaşam koşulları için tasarlanmış ilk apartmanlarımız, kısmen camilerimiz bunlara örnek

olarak verilebilir. O yüzden, bunlar da büyük ölçüde tarihselleşmişler, zamansallaşmışlardır (Acar 2000). Her zaman/dönem kendine ait mimari değerlerini bir önceki veriden de yararlanarak yeniden kurgulamaktadır. Ancak, kentsel batı toplumunun 19'uncu yüzyılda yeni kültürel simge üretimi üretmediğinden , en kolay ve rahat yol olarak diriltmecilik (revivalism), seçmecilik, eklemecilik (eclecticism) gibi özgün, otantik olmayan tarihçilik yöntemlerine bırakmasında (Özer 2004) olduğu gibi farklı yaklaşımlar da olabilmektedir.

Yaptığının doğruluğundan emin olabilmek için, 19'uncu yüzyıl Avrupa toplumunun illa ki geçmişten, yani kendinden daha kültürlü ve görgülü saydığı eski toplumlardan destek aradığı, bunun da mimarlıkta çok üsluplu bir ekletisizm seklinde karsımıza çıktığı çok iyi bilinmektedir. Schinkel örneği çok büyük isimler dahi içinde buldukları bu kültürel kısır döngüden kendilerini kurtaramamışlar, birçok mimar her kritik dönemde rastlandığı gibi “nabza göre şerbet vermek” zorunda kalmıştır (Özer 2004).

Günümüzde de kamu yapılarında yaşanan durum buna en güzel örnektir. Çağın gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yola çıkılarak yapılması gereken kamu yapılarının bağlam ve içerikten uzak tasarımı, eskiyi taklit eden ama ne eskiye saygı duyan nede yeniye uyum sağlayabilmiş yapılar uygulanabilmektedir.

3. KÜLTÜREL DEĞERLERİN YAPILAR ARACILIĞI İLE TAŞINMASI

Anadolu, tarihin en eski devirlerinden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu sayede mimari, edebiyat gibi çok sayıda özel birikimi bünyesinde barındırma şansına sahip olmuştur. Bu birikim yüzyıllar boyunca kendisinden sonra gelenleri büyük ölçüde etkilemiştir. Bu kültürü yansıtan en önemli değerlerden biri olan mimarlık eserlerinin ortaya çıkış sebepleri ve kullanım alanları çok farklı olmakla birlikte ortaya koydukları kültür mirası büyük bir bütünlük oluşturmuştur.

Dönmez (2006)'in de belirttiği gibi mimarlık belli bir çağın işlevini malzeme ve teknolojiyle ve yine o çağa ait bir dille mekân düzenine kavuşturmaya çalışan bir daldır. Diğer sanat dallarında olduğu gibi mimarlıkta da her dönem, toplumdan topluma değişen ihtiyaç ve imkânlar dâhilinde, kendi özelliklerini yansıtan bir simgesel dünya yaratmak durumundadır. Böylece mimari, temsil ettiği uygarlığın kültür yapıcısı , göstergesi niteliğine de kavuşmaktadır. Kalıcılığa bağlı olarak da kültürel değerlerin taşıyıcısı durumundadır.

Anadolu'da, Ortaçağ'daki Türk-İslam sentezi, daha sonra Osmanlı sentezini ortaya çıkartmıştır. Erken Osmanlı, Selçuk'tan birçok öğeler içerirken, klasik dönem geçmişi ne yadsıyarak, ne de unutarak, yeni bir sentez'i yaratabilmiştir . Bunlar kültür ortaklıklarıdır. Bir Avrupalı İstanbul'a gelip Ayasofya Bazilikası ile camileri karşılaştırdığı zaman, doğrudan bir taklit süreci yaşarken Selimiye'yi yorumlayamaması bundandır (Kuban 2000). Böylece kültürel bir kopukluktan çok süreklilikten bahsetmek olasıdır.

Türkiye'de uzun yıllar hüküm sürmüş olan Selçuklu devletinin mimari olarak bize bıraktığı miras yadsınılmayacak kadar büyüktür. Ancak son dönem kamu yapılarında ve özellikle de adalet sarayları ile MEB okul yapılarında kullanılan

Selçuklu-Osmanlı motiflerini, her ne kadar bu coğrafyanın geleneksel dili de olsa, bu denli bariz bir şekilde kullanmak ne kadar doğru tartışmak gerekmektedir (Şekil 1). Adalet Bakanlığı'nın "bu uygulamalarla yapıların çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilen, çağdaş ve geleceğe dönük olmaları ve bu hedefi gerçekleştirirken de, mimari projelerin Türk kimliğini yansıtan, yapıldığı çevrenin dokusuyla uyumlu ve kurumun saygınlığını yansıtacak görkemli tasarımlar seçme" olarak belirtilmektedir (arkitera.com, 2006). Geleneksel mimarinin fotoğrafını çekercesine uygulanmış olan bu örnekler, bugünün mimarisine bir şey katmamakla birlikte, geçmişin izlerine ve bu yapıların mimarlarına yapılmış bir haksızlık olarak da görülmelidir.

Şekil 1. Son dönemlerde yapılan Adalet Saraylarından örnekler...

2003 yılından itibaren Adalet Bakanlığı, hem mekansal hem de işlevsel olarak yetersiz kalan eski adliye yapılarının yerine yenilerinin tasarlanması özellikle yeni Adliye binalarının inşa edilmesine hız vermiş; böylece birçok kent için yeni bir kamu binasının kent mimarlığına kazandırılması için olanak doğmuştur. Ancak ihale ile şirketlere projelendirilen bu yapıların tasarlanması ülke ve bölge mimarlığına ne kazandırdığı tartışmalıdır. Sığ beğenilerin mimari niteliğin önüne geçtiği bu yapılarda ortaya konan ürünlerin geçmiş formlara dayalı eklektik karakterleri, Selçuklu ve Osmanlı Mimarlığı esintileri taşıdığı eski görünümlü yeni halleri ile tip proje gibi hemen hemen her bölgede şehirde ve yeni yapılan her adalet sarayında görülen bir durum haline gelmiştir.

Mimari ürünün niteliği, salt mimarlık olarak değil, Türk mimarlığına değer olarak katkısının ne olduğu ile anlaşılması gerekir. Bizden sonraki mimarlara kendi çağımızdan ne bıraktığımız ve onların kendi çağlarından bir sonrakine ne bıraktığı ile ilgilidir. Bunun tam tersi olsa, her dönem bir öncekini biçimsel olarak taklit etse değil kültürümüze sahip çıkmak, onu yozlaştırmış, anlayamadığımız için yabancılaştırmış ve ona hiçbir katkıda bulunamayan kısır bir nesil olmuş oluruz. Son dönemlerde seri olarak üretilen ve üretimine devam edilen bir kısım adalet sarayları ile okul binalarındaki durum da budur. Tasarımın ana konseptini oluşturulmakta tarihi imgeler diretilmiş ve demokrasi ile yönetilen bir ülkede, totaliter rejimin varlığını anımsatan binalar olmuşlardır. İşveren durumundaki devlet yönetiminin kültürel düzeyi ve mimarlığa bakış açısı ile şekillenen ve topluma mal olması gereken bu kamu yapıları, sanki kişiye özel şahsi binalarmış gibi ortaya konmakta ve bu düşünce tarzı, mimarlık anlayışının yetersiz olması nedeniyle yozlaşmış ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Bektaş, Selçuklu ve Osmanlı mimarlıklarının biçimlenme açısından zıtlıklar içerdiğini, çağımızın mimarisinde içle dış uyumunun önemli olduğunu, önceden biçim seçmenin yanlış olduğunu, bunun ancak dikta rejimlerinde olabileceğini belirtir (Yenice, Başar 2010).

4. GELENEKSEL MİMARİ DİLİN İŞLEV İLE UYUMU

Ülkemizde genelde yeni yapı teknikleri ve malzemeler kullanılarak yeni özgün binalar tasarlanırken,son yıllarda kamu yapılarında gelenek etkilerinden kopamayan mimarlarımız geleneksel tarz olarak kabul ettikleri yeni bir Selçuklu/Osmanlı üslubu uygulamaktadırlar. Yurtdışındaki bir kısım örneklerde geleneksele atıf, kullanılan bir malzeme ya da geçmişi anımsatan bir tek imgenin yorumlanarak bugüne uyarlanması ile olurken, ülkemizde devlet eliyle yapılan bir kısım kamu binalarında; dayatılan Selçuklu/Osmanlı çizgisi eskinin bir tekrarı niteliğindedir. Gelenekselin analiz edilmesi ve bunun çağdaş uygulamalarda başarılı bir biçimde yorumlanması her mimarın yapabileceği bir çalışma olarak gözükmemektedir. Bu yüzden topluma mal olan kamu yapılarında ve özellikle birer prestij yapıları olan adalet sarayları ile okul binalarında Selçuklu mimarisindeki ısrar, taklit tarihi eser tasarlanmasındaki en büyük etkidir.

Le Corbusier, ünlü Savoy binası ile, Türk mimarlığındaki kalıcı ilkesel değerleri kullanarak, başarılı, çağdaş ve modern bir yapıt gerçekleştirmiştir. Geleneksel mimarlığımızdan yararlanan G. Goodwin “A History of Otoman Architecture” adlı kitabında şunları yazmıştır: “*Osmanlıların açık havaya olan sevgileri öylesine belirgindir ki, uluslar arası üslubun camdan olan dünyasının neden Türkiye’den çıkmamış olmasına, insanın şaşması gerekir.*” Bu ilkeler geleneksel Türk mimarlığının temellerini oluşturmaktadırlar. Yoksa geçmişte yapılan başarılı mimarlığa biçimsel yönden öykünmemek gerekmektedir.Mevlana’nın belirttiği gibi “*Dün geçti gitti,bu gün yeni şeyler söylemek gerek*”tir. Teknik alanlardaki ilerleme ve gelişmeler, yeni ihtiyaçlar doğrultusunda mimariyi yeni arayışlara yöneltmektedir. Mimarlığın bu yeni doğrultusu, bizleri çevresiyle uyumlu, belirli bir dönemin anısını ve tarihini yansıtan mevcut mimari değerleri örtmeyen onlarla yarışma, hatta onları ezme çabası olmayan bilakis onları ön plana çıkaran çağdaş tasarımlara yönelmelidir. Son yıllarda bazı bakanlıkların ve belediyelerin teşvikleriyle gerçekleştirilen, Selçuklu/ Osmanlı mimarisinin kötü taklitleri olan ve yanlış mimari nesnel yorumlar içeren örneklerin çoğalmasıyla neyin eski neyin yeni olduğu kargaşasının yaşanacağını ve tarihi eserlerin değerlerinin kaybolacağı endişesi duyulmaktadır. Tabii ki günümüzde mimarlık çoğulcu bir görünümde, bu ise birçok farklı mimari akım ve dilin beraberce varlığını sürdürmesi anlamına gelmektedir. Ancak burada mimari tasarımda ve uygulamalarda, belirli bir mimari düzeyin varlığını, çevre ile uyumlu olmayı, diğer bir deyişle bulunduğu çevreye uyumlu katılımı öngörmek gerekir. Mimari yapıtın biçimlenmesinde, mimarın birey olarak yetişme tarzı, değer yargıları, estetik tercihleri, yaşam biçimi, kısaca kültürünün de çok önemli yer tuttuğu göz ardı edilemez.

5. GELENEKSEL FORMLARIN MİMARLIK EĞİTİMİNDEKİ YERİ

Projelendirmelerde düzenlemeler mimarlar tarafından yapıldığından onların almış oldukları eğitim geleneksel formlara bakışlarını belirleyecektir. Bu nedenle, mimarlık eğitiminde geleneksel mimari değerlerin hangi derslerde ve nasıl işlendiği önemlidir.

Üniversitelerin Mimarlık eğitimi verilen bölümlerinde geçmişin mimari formlarının anlatıldığı derslerin varlığı ve içeriklerine dönük kısa bir sorgulamada durum belirlenebilecektir. Konu, örnek seçilen mimarlık okullarının lisans programlarında kısaca test edilmiştir. Seçilen okullarda mimarlık tarihi, rölöve-restorasyon, mimari tasarım ile mimari tasarımda konsept gibi geçmişini yorumlayabilecek dersler isim ve içerik olarak incelenmiş ve aşağıdaki gibi gruplandırılarak farklı okullarda test edilmiştir;

- Mimarlık tarihi, rölöve-restorasyon ile tasarımda kimlik / konsept gibi derslerin geleneksel mimarlık değerlendirmelerinin yapılacağı dersler,
- Yine mimarlık tarihinde geçmiş, bugün, gelecek arasındaki ilişkiyi kurması beklenen dersler,
- Mimari tasarımlarda tasarım konseptini oluşturmada geçmişin zaman üstü değerlerinin yorumlanması beklenen dersler açısından incelenmiştir.

Kuruluşunu tamamlamış devlet mimarlık okullarından ilk kurulanlar (İTÜ, MSGSÜ, GAZİ, ODTÜ) ile Konya, Balıkesir, Edirne, Erciyes gibi ikinci kuşak mimarlık okulları ve Yozgat, Mardin Artuklu, Karabük Üni. gibi yeni dönemde kurulan devlet ve İzmir Yaşar, İstanbul Bilgi ve İstanbul Haliç Üni. gibi yeni kurulmuş vakıf mimarlık okullarında konu araştırılmıştır. Konuya ilişkin veriler Tablo-1 de verilmiştir.

Tablo-1. Türkiye de farklı mimarlık okullarında tarihi değerleri değerlendirmeye dönük derslere ait veriler.

Dersler-adet Mim. Okulları	1	2	3	4	5
MSÜ	Mimarlık tarihi	Tasarım tarihi	Rölöve	Tarihi çevre değerlend.	Koruma ve yenileme
İTÜ	Türk mimarlık tarihi	Tarihi çevre koruma ve rest.	Rölöve	İlkçağ ve Bizans m.tar.	Avrupa mim. tarihi
YTÜ	Mimarlık tarihi	Sanat ve mim.tar. giriş	Koruma ve restorasyon	Mimarlık düşün. tarihi	-
KTÜ	Mimarlık tarihi	Kentsel koruma ve yenileme	Rölöve	Restorasyon	-
ANADOLU Ü.	Mimarlık tarihi	Sanat tarihi	Mimari Koruma	-	-
KARABÜK Ü.	Mimarlık tarihi	Sanat kavramına giriş	Rölöve ve restorasyon	Safranbolu anıts. yapıları	-
TRAKYA Ü.	Mimarlık tarihi	Sanat tarihi	Restorasyon ve koruma	-	-
YAŞAR Ü.	Mimarlık tarihi	Mimari miras ve koruma		-	-
BİLGİ Ü.	Mimarlık tarihi	Kent tarihi	Tarihi çev. Koru. ve restor.	-	-
İZMİR EKONOMİ Ü.	Sanat ve tasarım tarihi	Mimarlık tarihl.ve teorileri		-	-

Geçmişin mimari formlarının değerlendirilmesine dönük verilen derslerin de içerik olarak değerlendirilmesinde ise Tablo-2 deki veriler elde edilmiştir.

Tablo-2. Mimari formlarının değerlendirilmesine dönük dersler

MİMARLIK OKULU	DERSİN ADI	DERSLERİN VERİLİŞ ŞEKLİ		
		TEORİK	UYGULAMA	GEÇMİŞİN YORUMLANARAK TASARIMDA KULLANILMASI
MSÜ/İTÜ/YTÜ/KTÜ TRAKYAÜ./KARABÜK Ü./ANADOLU Ü./YAŞAR Ü./BİLGİ Ü./İZMİR EKONOMİ Ü.	Mimarlık tarihi	☐	-	-
İTÜ/BİLGİ Ü./YTÜ/KTÜ/TRAKYA	Tarihi çevre koruma ve restorasyon	☐	☐	-
YTÜ/TRAKYA Ü./ANADOLU Ü./İZMİR EKONOMİ Ü.	Sanat tarihi	☐	-	-
MSÜ/İTÜ/KTÜ/KARABÜK Ü./	Rölöve	☐	☐	-
MSÜ/İTÜ/YTÜ/KTÜ/TRAKYA Ü./ KARABÜK Ü./BİLGİ Ü.	Restorasyon	☐	☐	-

Her iki tablo birlikte incelendiğinde aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir;

- Seçilen bütün mimarlık bölümlerine geleneksel mimarlık formlarını (kemer, tonoz, kubbe v.b.) tanıtan derslerin bulduklarını,
- Bu derslerin köklenmiş devlet üniversitelerinden özel üniversitelere doğru azalma gösterdikleri,
- Derslerin teorik ve uygulama olarak gerçekleştirildiklerini,
- Geçmişin yorumlanarak zaman üstü değerlerinin belirlenmesi ve bu değerlendirmelerin bir ders olarak okutulmasına dönük bir dersin - en azından elektronik ortama yansıdığı kadarı ile-bulunmadığı görülmektedir.

SONUÇ

Mimarlık ürünleri her dönemde yaşamın ihtiyaç duyduğu ve içinde bulunan çevresel koşullara bağlı üretilerek somutlaşan, daha sonra gelen nesillerce her defasında yeniden sorgulanarak,yorumlanan ve geleceğin sağlıklı kurgulanmasına yardımcı olan birer maddi kültür unsurlarıdır.yaşamın devingenliğine bağlı olarak şekil alırlar.Değişmez değildirler.Değişmez olanlar gelenekselin (doğal, kültürel gibi her tür çevre verilerine uygunluk ,dönüşebilirlik, tutumluluk, sürdürülebilirlik vb. gibi) zaman üstü değerlerdir.Yoksa donmuş /dondurulmuş mekanlar değildir.

Yaşamın tüm birikimlerinden üretilen kültür, siyasi amaçlar, ekonomik beklentiler ve çıkarlar doğrultusunda özünden boşaltılarak, yeterince yoğunlaşmadan ve yorumlanmadan günümüz kamu yapılarında kullanılabilir. Bu kullanım

sonucunda ise geleneksel öğelerin abartılarak taklitten öteye geçemediği ağıdalı bir yapı tasarımı karşımıza çıkmaktadır. Pek çok ülkenin imrendiği, uygarlık sahibi ülkemizde tipleşmiş kültür dayatmasını günümüz kamu yapılarında sıkça görmekteyiz. Topluma ve gelecek kuşaklara mal olan kamu yapıları, geçmiş değerlerin çağdaş kültür anlayışı ile buluşturularak tasarlanmalı; devlet kültür karşısında yönlendirici değil, gözetici ve geliştirici olmalıdır. Geçmişte Osmanlı mimarisi, kendinden bir önceki kültür olan Selçuklu mimarisini özümsemiş, yorumlamış ve bir zaman sonra bundan ayrılarak kendi özgün şeklini bulmuştur.

Bizler de kültürümüzü yapılar aracılığı ile aktarırken, geçmişin teknik ve biçimlerini körü körüne taklit etmeden anlayıp uygularken, çağdaş yorumlarımızı katarak sonraki kuşaklara aktaracağımız özgün eserler bırakmak gerekmektedir.

Özer (2004) in belirttiği gibi ; mimarlık , her türlü peşin yargının, form endişesinin dışında, ekonomik ve teknik faktörlerin belirleyeceği, estetik duyarlılığın yoğuracağı, yapı endüstrisinin daima en ucuzunu , en etkiliyi arama ve bulma çabalan içinde, günden güne gerçek anlamda evrenselliğe yönelen bir çalışmadır. Günümüz mimarisinin görevi münferit anıtlar yaratmaktan öte , toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir çevrenin oluşturulmasıdır.

Mimarlık, belirli bir çağın işlevini çağdaş malzeme ve teknolojiyle ve de yine o çağa ait bir estetik dille mekân düzenine kavuşturmaya çalışan bir faaliyet dalıdır. Diğer sanat dallarında olduğu gibi mimarlıkta da, her çağ, her dönem, toplumdan topluma değişen ihtiyaçlarla imkânların çerçevesinde, kendi özelliklerini yansıtan bir simgesel dünya yaratmak zorundadır. Ancak bu simge sadece biçime dayalı olmayıp var olan mimari kültürel değerlerin yorumlanarak geçmişin zaman üstü değerlerinin sürdürülmesine dayalı olmalıdır.

Kültür, insanın düşünen ve değerlendiren bir varlık olmasından kaynaklanan bir olgudur. Kültür ve mimarlık karşılıklı olarak etkileşim içindedir ve toplumların yapısına göre zaman içinde değişim ve aşama göstermektedir. Bugünkü Türk insanının kültürü de, mimarisi de Asya, Anadolu, Akdeniz, İslam, Selçuklu, Osmanlı ve Batı kültürlerinin harmanlanmasıyla oluşan özgün bir bütünlük göstermektedir. Selçuklu Devleti'nin hakim olduğu topraklarda, kültürlerin kaynaşması sonucu oluşan mimarimiz, ülkemiz ve bugünkü kültürel mirasımız için büyük bir kazançtır. Ancak, günümüzdeki yapılaşma taklit ve yanlış postmodernist arayışlar çerçevesinde gelişmektedir. Özellikle son yıllarda bu arayışlar giderek yeni uygulamalarda, tarihte yer alan mimari üslupların taklidi sonucu kötü ve yanlış örnekler ile sonuçlanmaktadır. Hiçbir felsefi ve estetik düşünceye dayanmayan bu mimari örnekler, mimari ortamda kavram kargaşasına yol açmaktadır. Oysa bu ülke 800 yıl öncesinden “Ya olduğun gibi Görün; Ya da Göründün Gibi ol.” diyerek iç/dış uyumunun önemini belirten bir Mevlana'ya sahiptir.

Bu kargaşanın giderilmesi için her şeyden önce mimarlık okullarında mimari geleneğin tanınması yanında yorumlanmasına dönükte derslerin de eğitim programlarına alınması gerekmektedir ya da bu değerleri tanıtan derslerin içeriklerinin yorumlanması da gerekmektedir. Öte yandan geleceğin toplumca doğru yorumlanması için her kademedeki eğitim programlarına sanat ve tasarımın değerlendirilmesine ait programlar konulmalıdır. Çünkü, konu sadece mimarları değil tüm toplum kesimlerinin yaşam ortamlarını yakından ilgilendirmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar P., 2000. Mimarının Biçimlenmesinde Kültürel Etkenler (Türkiye Ölçeğinde Kültürel Değişimlerin Eğitim Binalarında Yansıması Örneğinde). Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- arkitera.com, 2006,adalet Sarayları <http://www.arkitera.com/h13441-tek-tip-adalet-saraylari.html>. (Erişim tarihi: 25.12.2006).
- Dönmez E., 2006. Türkiye'deki Kültürel Kimliğin Mimariye Etkisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Güvenç B., 1996. İnsan ve Kültür. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kavas, K.R. 2009. "Sanat Tarihi – Mimarlık Tarihi Arasındaki Değişken İlişkilerin Sivil Konut Mimarisi Araştırmaları Bağlamında Değerlendirilmesi," *Akdeniz-Sanat* Sayı:4, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Antalya.
- Kuban D., 2000. Açış Konuşması. Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı Uluslarüstü Bir Miras Yapı-Endüstri Merkezi yayınları, İstanbul, 20-23.
- Özer B., 2004. Kültür, Sanat, Mimarlık. Yapı Yayınları, İstanbul.
- Özgen S., 2003. Ege Adaları'nda Mimari Kimliğin Yeri. Yapı Dergisi, İstanbul, 260:69 73.
- Rapoport A., 1969. House Form and Culture. Prentice Hall, Newyork.
- RapoportA.,1977.http://www.goodreads.com/book/show/1169694.Human_Aspects_of_Urban_Form_Towards_a_Man_Environment_Approach_to_Urban_Form_and_Design.html,Urban Form and Design (Urban and regional planning series). Pergamon Press, Oxford.
- Uğur A., 2004. Kültür, kültürel kimlik ve kültürel haklar http://stk.bilgi.edu.tr/docs/ugur_std_9.pdf (Erişim Tarihi:14.04.2010).
- Unesco-Mimarlar Odası 1990. Kültürel Gelişmenin On Yılı ve Türkiye E yayınları, İstanbul.
- Wells C., 1994. İnsan ve Dünyası. Remzi Kitabevi, İstanbul
- Yenice, K.T, Başar. H.(2010) "Söyleşi- Cengiz Bektaş" Mimarlar-Yıl.3 Sayı.5 s.14-18-
- YıldırımH.,2002Atatürk,http://groups.google.com.tr/group/wolkanca/browse_thread/thread/11254799e7c7cfe3 (Erişim tarihi: 12.03.2010)

MODA TASARIMI VE MİMARLIK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA DÖNÜŞTÜRME BİLGİSİNİN MİMARLIK EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ

OZAN AVCI¹⁸

ÖZET

Bugünün hızla değişen dünyasında mimarlık bilgisi de dinamik bir karakter kazanmaktadır. Çok katmanlı bir yapıya sahip mimarlık bilgisini keşfetme sürecinde *ilişkisel* ve *eleştirel* düşünme son derece önemlidir. Bu noktada mimarlığın diğer disiplinlerle olan ilişkisi gündeme gelmektedir. Mimarlığa diğer disiplinler aracılığıyla yeniden bakmak, mevcut bilgileri yeniden yorumlamak mimarlık eğitiminin ve tasarım sürecinin önemli bir parçasıdır.

Bilgi, yapısı gereği dönüşme potansiyeline sahiptir. Bilginin oluşum sürecinde algılama ve nesne ile özne arasında kurulan ilişki son derece önemlidir. Fenomenolojik yaklaşımda *arketip fenomen* olarak ele alınan kavramlar, olası bütün temsil modlarını içeren gebe noktalar olarak düşünüldüklerinde, bilginin dönüşme sürecini etkileyen önemli unsurlar haline gelmektedirler. Tasarım sürecinin heuristik bir süreç olarak kurgulanmasında da kavramların yapısı ve ilişkilerin irdelenmesi önem kazanmaktadır. Farklı disiplinlerin karşılaşması durumunda bilgilerinin birbirlerine dönüştürülmesi, her iki disiplinin tasarım süreçlerini zenginleştiren bir ortam yaratmaktadır. Kavramsal boyutta zihinsel imge olarak beliren tasarımların gerçekleşme aşamasında aynı çeşitliliğe sahip olabilmeleri için, bilginin karşılıklı dönüşümü gerekli olmaktadır. Beden-mekan ilişkisi bağlamında ortak bir paydada bulunan moda tasarımı ve mimarlık disiplinleri, sahip oldukları ortak özellikler aracılığıyla; yeni melez birliktelikler kurgulayabilmektedirler.

Mimarlık ve moda tasarımı ilişkisi üzerinde yoğunlaşan bu çalışmanın amacı moda tasarımı bilgisiyle mimarlık bilgisinin karşılaşma anlarında ortaya çıkan yeni bilgileri yorumlamak, dinamik bir yapıya sahip bilginin özellikle mimari tasarım süreci ve sonuç ürün üzerindeki etkilerini tartışmak ve farklı disiplinlerin karşılıklı etkileşimlerinin *ilişkisel düşünme* bağlamında mimarlık eğitimindeki önemini vurgulamaktır. Çeşitli örnekler üzerinden yapılan çapraz okumalar ve kuramsal yaklaşımlarla *dönüştürme bilgisi* üzerinde yoğunlaşılacaktır.

¹⁸ Araştırma Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

Anahtar Kelimeler: Dönüştürme bilgisi, Arketip fenomen, İlişkisel düşünme, Algılama, Temsil

ABSTRACT

In today's fast changing world, the knowledge of architecture gains a dynamic character. In the process of exploring the knowledge of architecture, which has a multi-layered structure, *relational* and *critical* thinking are very important. Herein, the relations between architecture and other disciplines become a current issue. Re-looking architecture through other disciplines and re-reading the existing knowledge are significant parts of architectural education and design processes.

Knowledge has the potential for transformation in its essence. Perception and the relation between the subject and the object are very important in the formation process of the knowledge. When *archetypical phenomenons*, which are defined in phenomenological approach, are considered as pregnant points that includes all possible modes of representation, they become significant components that effect the transformation process of knowledge. The structure of the concepts and the examination of the relations come into question during the construction phase of the design process as a heuristic process. The transformation of knowledge into each other when they encounter, creates an atmosphere that enriches the design processes of both disciplines. In order to have the same variety of the designs during the realization process with the appearance process as mental images in conceptual format, the transformation of knowledge is required. Fashion design and architecture that meets in the context of body-space relations can constitute new hybrid associations through their common traits.

The aim of this paper, that focuses on the relation between architecture and fashion design, is to interpret the new knowledge that appears when the knowledge of fashion design and the knowledge of architecture encounter, to discuss the affects of knowledge, which has a dynamic character, especially on architectural design process and the final product and to emphasize the importance of interactions between different disciplines in the context of *relational thinking* in architectural education. Cross readings and conceptual approaches on various examples will concentrate on the knowledge of transformation.

Keywords: The knowledge of transformation, Archetypical phenomenon, Relational thinking, Perception, Representation

1. GİRİŞ

Bilgi, insanın düşünce süreçleri sonucunda öğrenilen ve yeniden üretilen bir olgudur. Bu nedenle çevremizi oluşturan nesnelere ve özneler dünyasını nasıl algıladığımız, bilginin yapısını ve oluşma sürecini etkilemektedir. Algılama, bizim dışımızda gerçekleşen bir olay değildir, bir bedene sahip özne olarak varlığımızın bütünlüğü algılamada aktif bir rol oynamaktadır. Algılama düzeyini arttırabilmek

için özne-nesne ilişkisinin derinlemesine kurulması gerekmektedir. Bu ilişkinin derinleşmesinde aracı nesnelere olarak arketip fenomenlerin etkisi büyüktür. Bir kavramın sahip olduğu olası bütün temsil modlarına içkin arketip fenomen, çeşitli gebe noktalar tarif etmektedir. Bu gebe noktalar aracılığıyla özne-nesne arasında heuristik bir ilişki kurulabilmektedir. Heuristik ilişki biçimi, bilginin dönüşümünü de olumlu yönde etkilemektedir. Özellikle tasarım sürecinde sıkça rastlanan zihinsel imgelerdeki çeşitliliğin sonuç ürüne yansıtılmaması sorunsalı, bu tür çok yönlü ve derinlemesine kurulan ilişkilerle irdelendiğinde ortadan kalkmaktadır.

Heuristik ilişki bağlamında moda tasarımı ve mimarlık ilişkisi düşünüldüğünde, bu iki farklı disiplinin bilgisinin birbirine dönüşmesinde de kavramların nasıl ele alındıklarının ve temsil edildiklerinin önemli olduğu gözlemlenmektedir. Dönüşme potansiyeline sahip bilginin aktif karakteri sayesinde, tasarım sürecinde tasarımcı farklı olasılıklar üzerinde düşünebilmekte, doğru olduğuna inandığı sonuca zihnindeki imgelerin zenginliğini yansıtabilmektedir. Farklı alanların sahip oldukları çeşitli kavramsal bilgilerle yapmaya dayalı bilgilerin dönüşümü, tasarım sürecinde aracı nesne görevi üstlenmektedir. Arketip fenomen olarak da adlandırılabilen bu aracı nesnelere soyut yapısı, tasarım sürecini tetikleyerek olası bütün temsil modlarının ortaya çıkmasını olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda da farklı disiplinler arasında bilginin dönüşümü mimarlık eğitiminde son derece önemlidir. Mimarlığa diğer disiplinler aracılığıyla dışarıdan bakmak, öğrencilerin içsel ve dışsal temsil süreçlerini geliştirmekte ve stüdyo atmosferinde ortaya çıkan sonuç ürünlerin özgün ve çeşitli olmasına aracılık etmektedir.

2. BİLGİ, KAVRAM VE ZİHİNSEL İMGE

Bilgi; öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek; insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat olarak tanımlanabilir. Bilginin oluşmasında süreç son derece önemlidir. Düşünce süreçleri sonucunda öğrenilen bilgi, yeniden üretilen bir olgudur. Yapısı yasalı ilişkilere dayalı olan bilgi, temsili bir biçimde ifade edilmektedir ve sahip olduğu özellikler nedeniyle, yeniden üretim sürecini ve temsili bir ortamı gerekli kılmaktadır. Birey tarafından algılanan ve kavrananın yorumlanması ve yapılandırılması için yeniden üretim süreci; bilginin tanımlayıcı formatı için de, evrenin veya insanı kuşatan dünyanın bir modeli olarak temsili bir ortam gerekmektedir. Temsili olmayan modeller dahi bir “zihinsel imge”yi öngörmektedir (Uluoğlu 2009).

Kavram ise; “*bir ya da belirli sayıda şey, olay ve sürece ait niteliklere ilişkin, onu başka bir şey, olay, ya da süreç veya şeyler, olaylar ve süreçler sınıfından ayrı kılan düzenli enformasyon biçimidir, zihinsel süreçler sonucu oluşan kategorizasyona ilişkin olandır*” (Uluoğlu 2009). Kavramlar, daha geniş bir çerçevede ele alındıklarında ve bilgi ile ilişkilendirildiklerinde, kurgu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Jenkins’e göre kavramlar, bireyin o kavramla ilgili sahip olduğu bilgiyle tanımlanabilmektedirler, o kavrama örnek oluşturabilecek durumlarla açıklanamazlar (1966).

İnsanların imgeler aracılığıyla düşündüğü fikri, çok eski zamanlardan günümüze kadar varlığını sürdüren bir olgudur. Aristoteles, ruhun hiçbir zaman zihinsel

imgeler olmadan düşünemediğini söylemektedir. Einstein, önce bir düşüncenin zihnimizde oluştuğunu, sonra bunun kelimelerle ifade edildiğini dile getirmektedir. Freud, rüyalarındaki imgeleri bilinçaltının ipuçları olarak yorumlamaktadır. Bartlett, bilişin kurgulayıcı olduğunu ve şemaların (schemata) da bu yöndeki kurgular olduğunu savunmaktadır (Uluoğlu 2009). Jung'un imge olarak açıklamaya çalıştığı şey, sadece gerçekleştirilecek eylemin biçimini değil, o eyleme sebep olan tipik durumu da ifade etmektedir. Türe özgü olmalarından dolayı bu imgeler "ilk imgeler"dir. Bu ilk imgeler, kurgusal ürünlerde görünür hale gelmektedirler ve arketip kavramı da özel uygulama alanını burada bulmaktadır. Arketip, kendi tasvirinin önsel bir olasılığından başka bir şey değildir; boş, mutlak biçimsel bir ögedir (Jung 2009). Görsel algıyla oluşturulan enformasyon, zihinsel imgeden farklıdır. Zihinsel imge yorum içermektedir. Bilginin, kavramların ve zihinsel imgelerin oluşum sürecinde algılamının ve özne-nesne ilişkisinin de önemi çok büyüktür. Algılayan ve algılanan arasındaki ilişkinin niteliği, öznenin ilişki kurma biçimi ve nesnenin sahip olduğu varlık karakteri, bu ilişkilerin kurulmasına aracılık eden kavramların ele alınışı ve sorgulanışı, oluşturulan zihinsel imgeleri ve bilginin dönüşme potansiyeline sahip dinamik yapısını etkilemektedir.

3. ALGILAMA VE ÖZNE-NESNE İLİŞKİSİ

Merleau-Ponty'nin algı fenomenolojisi, duyuşsal mekanizmaların işlevi ile daimi olan felsefi soruların arasında bir yerde durmaktadır. Algı konusunda Merleau-Ponty'yi büyüleyen şey, algının bir dünyayı dışa vurma yoludur. Algı, herhangi bir yerde ortaya çıkmamaktadır, bir bedenin içindeki gizli yerlerde zuhur etmektedir. Bedenin içinde kendini göstermesiyle algı, insanın bütün deneyim ve kavrayış biçimlerini belirlemektedir. İnsanların dünya üzerinde algısal bir perspektifi vardır, fakat aynı zamanda entelektüel, sosyal, kişisel, kültürel ve tarihi perspektifleri de vardır ki bunlar bedenimize duyuşsal deneyimlerimizden daha az bağlı değildirler (Carman 2008).

Algı psikolojisi; kalıcı bir varlık olarak anı, duyum ve zihinsel imge kavramlarıyla ilgilidir. Daha önceki psikoloji çalışmalarında ileri sürülen şey, bir uyarım hep aynı duyumunu ortaya çıkartıyormuşçasına, duyuşsal aygıtların bölgesel uyarımlarına tek tek karşılık geldiği öne sürülen duyumların, bilincin ilk verileri olduğudur. Gerçekte algıladığımız bütüne ulaşmak için, bu sözde verilerden yola çıkarak duyumların yargı, bellek ve bilgi tarafından işlenişini, öznel bir mozaikten nesnelere dünyasına geçişi varsaymak gerekmektedir (Merleau-Ponty 2006).

Merleau-Ponty, algılayan özne ile algılanan dünya arasındaki organik ilişkinin, içkinlik ve aşkınlık arasındaki çelişkiyi içerdiğini söyler (2006). Onun felsefesinde insan ile dünya arasındaki ilişkinin iki yönü vardır: insanlar dünya üzerinde açığa çıkarlar ve aynı zamanda onun içine yerleştirilmişlerdir. İnsanlar dünyayla ne bir veri-sıkıştıran bilgi işlemcisi, ne de sis gibi şeylerin yüzeyinin üzerinde yüzen ruhani olaylar olarak karşılaşmaktadır. Algısal perspektif, bedensel bir perspektiftir (Carman 2008). İnsan, bir bedene sahip olması aracılığıyla bir dünyaya sahip olmaktadır: beden dünyadaki anıdır (Merleau-Ponty 2008).

Özne ve nesne ilişkisi açısından Benjamin'in büyücü ve cerrah benzetmeleri düşünüldüğünde, öznenin nesneye nüfuz etmesi ve derinlemesine bir ilişki kurması önemlidir. Benjamin'e göre cerrah, büyücünün tam tersini temsil etmektedir. Büyücü, hasta bir insanı ellerini üzerine sürerek iyileştirmektedir, cerrah hastasının bedenini yarmaktadır. Büyücü, hasta ile kendisi arasındaki doğal mesafeyi belirli bir seviyede tutmaktadır. Cerrah tam tersini yapmaktadır; hastasının bedeninin içine nüfuz ederek onunla kendisi arasındaki mesafeyi azaltmaktadır (Benjamin 1994). Özne ve nesne arasında kurulan ilişkinin derinliğinin farklı olması, algılamayı ve duyumsamayı da etkilemektedir.

Köklü bir ilişkinin kurulmasında gerekli olan duyumsamanın oluşması için öznenin olduğu kadar nesnenin de varlık karakteri önemlidir. Deleuze, duyumsamanın bir yüzünün özneye, diğer yüzünün de nesneye dönük olduğunu söyler. Başka bir ifadeyle, duyumsamanın yüzü yoktur, o ayrılmaz bir biçimde her ikisidir. Duyumsamayı veren de alan da hem özne hem de nesne olarak aynı bedendir (Deleuze 1999). Herhangi bir sanat eseriyle karşılaşma, bedensel bir etkileşim anlamına gelmektedir. Sanat eseri, karşılıklı konuştuğumuz başka bir birey halini almaktadır. Bütün insan etkileşimleri, benliğin parçalarının diğer insana yansıtılmasını beraberinde getirmektedir. Eser, gözlemcinin bedeniyle etkileşime girdiğinde; deneyim, yaratanın bu bedensel duyumsamalarını aksettirmektedir (Pallasmaa 1994).

Bu noktada Goethe'nin bilime yaklaşımı önem kazanmaktadır. Ona göre hipotez, fenomenen soyutlanan bir şey değildir, onun yerine fenomenin kendisinin örüntüsüdür. Aktif olan düşünce de yine fenomenin kendisinin içinde bulunmaktadır. Goethe'nin ideal bilim adamı bilinçli olarak fenomeni bir şemaya indirgemeye çalışmamakta, onun yerine derinliğinde devingen kalmaya çalışmaktadır. Amaç mümkün olduğunca çok sayıda, fenomenin kendi gereksinim duyduğu "temsil modlarını" geliştirmektir. Sonuçta oluşan sezgi, bir "gebe nokta" oluşturur. Bu gebe noktadan, bütün fenomenleri ideal ilişkileri içinde çıkarsamak mümkündür. Buradaki "nokta" ölü bir hipotez değil, yaşayan bir düşüncedir (Amrine 1988).

Goethe'nin "*Urphaenomen*" olarak adlandırdığı bu nokta, soyut olmaksızın idealdir. Bu avantajlı noktadan, olası bütün meşru fenomenler hemen sezilebilmektedir. *Urphaenomen* soyut bir son durak değil, saf bir aktivitedir ve sadece uygulama yoluyla ona ulaşılabilen ve o bu şekilde gerçekleştirilebilmektedir (Amrine 1988).

Goethe arketip fenomeni şöyle tanımlamaktadır:

- İdeal, eninde sonunda algılanabilir olduğu için
- Gerçek, algılandığı için
- Sembolik, bütün örnekleri kavradığı ve onlarla özdeş olduğu için.

İdeal olan, insanların fantezileri olarak değil, tamamıyla gerçek bir şey olarak algılanmaktadır. Bütün tekil örnekleri kavramaktadır ve temsil etmektedir. O nedenle, sadece tekil örneklerle değil, örneklerin bütünlüğüyle de özdeştir. Biçimlerin dış görünüşleri sayısız şekilde değişebilse de, şekillendirici prensip fikri hep aynı kalmaktadır (Heitler 1988). Dolayısıyla olgunun ortaya çıkmasının ve biçim kazanmasının ardında olan şey olarak tanımlanan şekillendirici prensipte ilişkiler çok önemlidir. Öz, ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Özne ve nesnenin

ilişkisi yeni bir bilginin üretilmesi veya mevcut bir bilginin dönüştürülmesi sürecinde de önem kazanmaktadır.

Moda tasarımı ve mimarlık arasında kurulan ilişki de, öğrencilerin mimarlık kavramlarını *arketip fenomen* olarak ele almalarını, içsel temsil süreçlerindeki zenginliği dışsal temsil süreçlerine yansıtılmalarını sağlamaktadır. Moda tasarımının kavramsal yapısı ve görsel dili aracılığıyla mimarlık kavramlarının derinliğine inmek, tasarım sürecinde öğrencileri “kopyalamak” yerine *ilişkisel ve eleştirel* düşünmeye ve kendi görsel dillerini geliştirmeye teşvik etmektedir.

4. MODA TASARIMI VE MİMARLIK BİLGİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ

İnsanoğlunun varoluşunun uzun serüveninde, ilk olarak giysiler giyilebilir barınaklarla; hayvan postlarını ve çatıya, duvara dönüşen kumaş parçalarını desteklemek için iskelet olarak ortaya çıkan mimarlıkla, beden ihtiyaçlarını karşılamışlardır (Wigley 2001). 1898 yılında yazdığı makalesinde Adolf Loos, mimarların ikamet etmenin estetiğini ve anlamını kavramada bir yöntem olarak ilk önce tekstil malzemelerle meşgul olmalarını teşvik ederek, elbisenin temel barınak olarak öncülüğünü kabul etmiştir (Newman & Smith 1987). Zamanla gelişen moda tasarımı ve mimarlık arasındaki paralellikleri görmesi açısından Loos önsezili davranmıştır. Her iki disiplin de kökenlerini arkaik tekstil malzemelerine dayandırmaktadır; beden üzerinde kullanılmak için adapte edilenler giysiye, sabitlenmiş iskelet sistemlere bağlananlar da binalara dönüşmüştür. Her ikisinin de kökeninde, insan bedeninin çevresindeki mekanı kuşatma vazifesi vardır. Bu nedenle, iki disiplin arasındaki ilişkiler önemlidir. Her ikisi de yoğun bir biçimde içinde barınabileceğimiz koruyucu katmanlar tasarlamak için insan oranlarına, matematiğe ve geometriye dayanmaktadır (Quinn 2003).

İnsan için tasarım paydasında birleşen mimarlık ve moda tasarımı, tektonik ve yapısal stratejiler bağlamında da benzerlikler göstermektedir. Tasarım sürecini tetikleyen kavramlar ve o kavramların temsil ettikleri eylemlerin yapma bilgileri, her iki disiplinde de sonuç ürüne yansıtılabilmektedir. Moda tasarımına ait sarmalama, pliselendirme, dökümlendirme, dokuma, örme gibi kavramlar ve onlara ait bilgiler, mimari tasarım bilgisine de dönüştürülebilmektedir. Bu dönüşümün sağlanmasında, kavramla kurulan derin ilişkinin önemi büyüktür. Kavramın temsil ettiği durumun özündeki bilginin ne olduğu ve bu bilginin başka hangi bilgilerin oluşmasına aracılık edebileceği, sorgulayan bir özne tarafından ortaya çıkarılabilmektedir. Kavramların nasıl algılandıkları ve yorumlandıkları da son derece önemlidir. Farklı algılamaların çeşitli zihinsel imgeler oluşturması, bilginin dönüşüm sürecinde aktif bir rol oynamaktadır.

Moda tasarımı alanında, bedenin kuşatılmasıyla ortaya çıkan sarmalama durumuna örnek olarak Comme des Garçons’un “Ensembles from body meets dress, dress meets body” başlıklı, 1997 yılındaki ilkbahar/yaz koleksiyonu gösterilebilir (Şekil 1). Tasarımlar, çeşitli kumaş parçalarının bedeni sarmalamasıyla oluşturulmuştur. Benzer bir yaklaşım mimar Frank Gehry’nin yapılarında da gözlemlenebilmektedir. Gehry, yapılarını metal yüzeylerin boşluğu sarmalamasıyla tasarlamaktadır. Los Angeles’deki Walt Disney Concert Hall binası buna örnek olarak gösterilebilir

(Şekil 2). Benzer bir durum, pliselendirme bilgisinin dönüşümü olarak Nanni Strada'nın Pli-Pla koleksiyonunda yer alan "fiamma" elbiseleri ile Foreign Office Architects'in Yokohama'daki International Port Terminal projesinde görülebilmektedir. Her iki tasarımda da yüzey, pliselendirilerek hareket kazanmış, hacim algısı farklılaşmıştır. Tek parça kumaşı kendi üzerinde belirli bir ritimle katlayıp, kat yerlerinde oluşan izleri sabitleme yöntemiyle oluşturulan pliler, mimari mekana da benzer bir biçimde yansıtılmıştır. Buradaki benzerlik, biçimsel bir benzerliğin ötesindedir, kavramın sahip olduğu yapma bilgisinin de dönüşümü söz konusudur. Kavramın tasarımcıda uyandırdığı zihinsel imgeler ve bu imgelerin tasarım süreci boyunca dönüşerek sonuç ürüne ulaşması da yine bilginin yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır.

Şekil 1: Comme des Garçons "Ensembles from body meets dress, dress meets body" koleksiyonu, ilkbahar/yaz, 1997 (en solda)

Şekil 2: Gehry partners, Walt disney concert hall, Los Angeles (soldan birinci)

Şekil 3: Nanni Strada, "fiamma" elbiseleri, Pli-Pla Koleksiyonu, 1993 (sağdan ikinci)

Şekil 4: Foreign Office Architects, Yokohama International Port Terminal, Yokohama (en sağda)

Dökümlendirme denildiğinde insan zihninde oluşan imgeler, tasarımcıların aldıkları formasyona, kendi karakterlerine ve tarzlarına göre farklı şekillenmektedir. Goethe'nin arketip fenomen olarak adlandırdığı kavram, dökümlendirme üzerinde düşünüldüğünde, eylemin zihinde yaptığı çağrışımların olası bütün temsil modlarını içermesi, onu dönüşüme açık hale getirir. Bu noktada moda tasarımcısı kumaşı farklı dökümlendirip elbiseyi tasarlarken, mimar dökümlendirmenin yarattığı hacimsel kurguyu tasarladığı mekana yansıtmaktadır. Vivienne Westwood'un 2005 yılında tasarladığı Propaganda Koleksiyonu'ndan "Brown Duchesse Satin Bird of Paradise" elbisesi (Şekil 5), tek bir kumaşın dökümlendirilmesiyle oluşmuş bir tasarımdır. Kumaş yüzeyindeki hareket ve devamlılık, tasarımı eşsiz kılmakta, yüzeyler arası geçiş, beden farklı bölgeleri arasındaki sınırları ortadan kaldırmaktadır. Heatherwick Studio'nun 2001 yılında tasarladığı "Temple" projesi de (Şekil 6) dökümlendirme fikriyle ortaya çıkmış bir proje olarak yorumlanabilmektedir. Mekanın bütünü tek bir yüzeyin hareketi ve sürekliliğiyle tariflenerek iç mekandaki farklı hacimler arasındaki sınırlar dışta kaybolmuştur. Her iki tasarıma da bu özellikleri veren, dökümlendirme eyleminin sahip olduğu potansiyel bilgi ve o bilginin dönüşmesiyle oluşan farklı temsil biçimlerinin sonuç ürüne yansıtılmasıdır. Benzer bir dönüşüm süreci örme/dokuma kavramı için de geçerlidir. Doğadaki canlılarda ilk karşılıklarını bulan bu eylem, hem moda tasarımında hem de günümüz mimarlığında kullanılmaktadır. Alexander MacQueen'in 2009 sonbahar-kış koleksiyonundaki tasarımlar (Şekil 7) örgü birçok parçadan oluşmaktadır. Herzog &

de Meuron'un Pekin Olimpiyatları için tasarladıkları stadyum projesi de (Şekil 8) örme kavramı üzerinden şekillenen bir bilgiyle tasarlanmış ve üretilmiş bir yapıdır. Örgüye içkin örüntü kavramı, bağlantılarla yapısal elemanların bütünlüğü sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bilgi, hem estetik hem de strüktürel anlamda tasarımlarda kullanılmaktadır. İpliğin kendi içinden geçirilerek oluşturduğu ağsı yapı, farklı malzemelerle ve yapım teknikleriyle mimari tasarıma yansıtılmıştır. Hem moda tasarımında hem de mimarlıkta örgüyle oluşturulan yüzey, sürekli bir biçimde bedeni kavramakta, gözenekli yapısıyla iç-dış arasında etkileşimi sağlamaktadır. Örgünün sahip olduğu bu özelliklerin farkına varabilmek için, fenomenin derinliğinde dinamik kalmak gerekmektedir. Bilginin dönüşümüne aracılık eden sadece nesnenin varlık karakteri değildir, onu dönüştüren öznenin de yaklaşımı ve kurduğu ilişki biçimi son derece önemlidir.

Şekil 5: Vivienne Westwood, Propaganda Koleksiyonu'ndan "Brown Duchesse Satin Bird of Paradise" elbisesi, 2005(en solda)

Şekil 6: Heatherwick Studio, Temple, 2001 (soldan birinci)

Şekil 7: Alexander McQueen, sonbahar-kış koleksiyonu, 2009 (sağdan ikinci)

Şekil 8: Herzog & de Meuron, The Main Stadium for the 2008 Olympic Games, Beijing, 2008 (en sağda)

Moda tasarımı bilgisinin mimari tasarım bilgisine dönüşümünü gösteren örneklerin yanı sıra, farklı kavramlar aracılığıyla mimarlık bilgisinin moda tasarımı bilgisine dönüştüğünü gözlemlemek de mümkündür. "Çıkma" fikri, mimaride uzun konsol parçaların ana gövde tarafından taşınmasına karşılık gelirken benzer kullanımlar moda tasarımında da yer almaktadır. Diller Scofidio ve Renfro'nun Boston'da tasarladıkları Çağdaş Sanat Enstitüsü (Şekil 9), çıkma fikrinin cesurca uygulandığı mimari örneklerin başında gelmektedir. Yohji Yamamoto'nun Felt koleksiyonundaki elbiseleri de (Şekil 10) çıkma mantığıyla çalışan parçalardan oluşmaktadır. Foster and Partners'ın Fransa'daki The Millau Viaduct projesinde (Şekil 11) kullanılan asma-germe sistemlerin, Yeohlee Teng tarafından tasarlanan Catenary Harness elbisesinde (Şekil 12) de kullanıldığı gözlemlenmektedir. Her iki örnekte de kavramların tetiklediği zihinsel çağrışımlar, farklı tasarım alanlarında kendi gerçekliklerine uygun olarak yorumlanarak yeni yapma bilgilerine dönüştürülmüştür. Sonuç ürün ne olursa olsun, kavramın sahip olduğu öz ve potansiyeller tasarımlara yansımaktadır. Her iki durumda da bedenle kurulan ilişki farklılaşmakta, mekansal deneyim - farklı ölçeklerde de olsa - çeşitlenmektedir. Bu durum algının da farklılaşmasını sağlamaktadır. Farklı algıların ortaya çıkmasıyla, dönüştürülmüş olan bilgi yeni bir dönüşüm sürecine girerek aktif ve dinamik bir yapı kazanmaktadır. Böylece, derin bir yapıya sahip olarak, yeni açılımları mümkün kılacak gebe noktaları oluşturmaktadır.

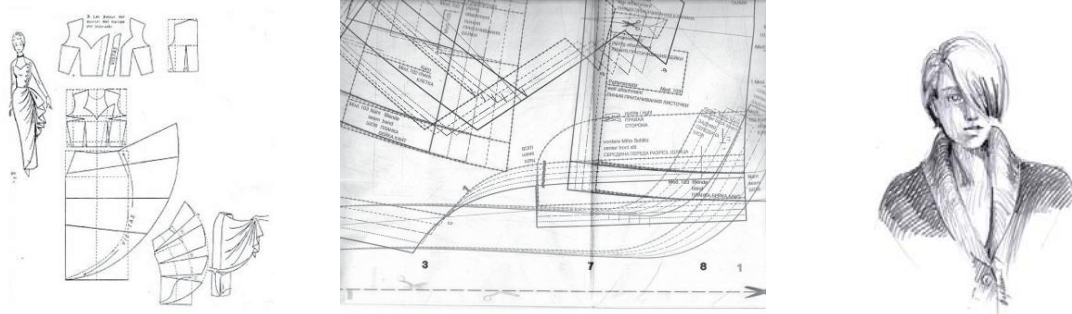
Şekil 9: Diller Scofidio + Renfro, Institute of Contemporary Art, Boston, 2006 (en solda)

Şekil 10: Yohji Yamamoto, Felt Koleksiyonu'ndan bir elbise, sonbahar-kış, 1996-1997 (soldan birinci)

Şekil 11: Foster & Partners, The Millau Viaduct, Fransa, 2004 (sağdan ikinci)

Şekil 12: Yeohlee Teng, Catenary Harness elbisesi, sonbahar-kış, 2006-2007 (en sağda)

Tektonik / yapısal dönüşümlerin yanı sıra kavramsal olarak da moda tasarımı bilgisini mimari tasarım bilgisine dönüştürmek olasıdır. Moda tasarımının üretim sürecinde kullanılan “patron” (Şekil 13), dinamik yapısı aracılığıyla mimari tasarımda yeniden yorumlanarak yeni bir kimlik kazanmakta ve tasarım sürecini tetikleyen yeni bir araç olarak kullanılabilir. Arketip fenomen olma niteliklerine sahip patron, ait olduğu tasarıma ilişkin bilgileri içermesinin yanında soyut yapısı aracılığıyla muğlaklık kazanır. Bu muğlak durum onu yeni olasılıklara açmaktadır. Patron aracılığıyla tasarımcı, kendi tasarımı üzerinde yeniden düşünme fırsatı bulabilmektedir. Aracı nesne olarak patron, sonuç ürünün olabilecek bütün temsil modlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda tam anlamıyla “gebe nokta” karakteri de kazanmaktadır.

Şekil 13: Farklı patron örnekleri (soldan birinci ve ikinci)

Şekil 14: Moda tasarımında “röver” hattı (en sağdaki)

Moda tasarımında kullanılan bir başka kavram olan “röver hattı” da (Şekil 14), mimari tasarımda sıkça karşımıza çıkan ve dile getirmekte zorlandığımız durumları ifade etmekte kullanılabilir. Bedenden çıkan yakalarda içle dış arasındaki sınırı belirtmek için kullanılan röver hattı, kumaşın kendiliğinden dışa döndürülmesiyle oluşmaktadır. Ütüleme yapılmadığı için oluşan sınırın izi yoktur. Bu da dinamik bir sınır yaratmaktadır. Kavramın sahip olduğu bu özellik, farklı temsil durumlarının ortaya çıkmasını olanaklı hale getirmektedir. Mimari tasarım sürecinde iç mekanın dışa akması, dışın iç olması gibi durumlar zihinsel imge olarak tasarımcıda karşılıklarını bulsalar da, bu durumu tasarımlara yansıtmak son derece zordur. Kavramsal boyuttaki ilişkileri mekansal ilişkilere dönüştürmede, kavramsal

boyutun sahip olduğu heuristik yapıyı zedelemeyen, farklı bir disipline ait bilgiye başvurmak ve onu dönüştürmek son derece yararlıdır. Farklı bir disiplinin kendi gerçekliği içinde ürettiği durumun sonuç ürününü kavramaya çalışmak, arketip fenomenin derinliğinde kalmaktır. O disipline ait temsil modları, başka disipline uygulandıklarında dönüşüm geçirmek zorundadırlar. Bu dönüşüm süreci de olası bütün temsil modlarını içinde barındırarak, zengin bir tasarım süreci geçirilmesine aracılık etmektedir. O nedenle farklı disiplinlerin bilgilerini birbirlerine dönüştürmek son derece önemlidir.

5. SONUÇLAR

Farklı disiplinlere ait bilgilerin birbirlerine dönüştürülebilmesini olanaklı kılan şey, her disiplinin sahip olduğu nesnelere veya kavramların varlık karakterleridir. Dönüşme potansiyeline sahip nesnelere ve kavramlar belirli ortak noktaları aracılığıyla zihnimize yeni melez birliktelikler oluşturarak bilginin dönüşümünü sağlamış olurlar. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde nesnelere kadar o nesnelere etkileşime giren öznenin de varlık karakteri ve ilişki kurma biçimleri önemlidir. Nesnelere dünyadaki benzerlikleri keşfetmek, yeni ilişkiler tanımlamak, yani ilişki kurma düşünebilmek, ve bağlantı noktaları kurgulayarak melez sistemler geliştirmek özne aracılığıyla mümkün olacaktır.

Disiplinler arası gerçekleştirilen bu dönüşümler, her iki tasarım alanı için de tasarım sürecini zenginleştirmektedir. Kavramlar, arketip fenomen olarak değerlendirildiklerinde ve kavranmaya çalışıldıklarında, sahip oldukları bilginin aktif yapısı açığa çıkacak ve bilgi olası bütün temsil modlarını içerir hale gelecektir. Bütün olasılıkları içinde barındıran bir yapı da heuristik bir yapı karakteri kazanarak farklı sonuçları ortaya çıkarabilecek çeşitli gebe noktaların oluşmasını olanaklı hale getirecektir. Farklı iki disiplinin bilgilerinin dönüşümü, kavramsal boyuttaki heuristik yaklaşımın sonuç ürünlere de yansımaya aracılık edebilecektir. Bu bağlamda, moda tasarımı ve mimarlık bilgilerinin karşılıklı dönüşümünün mimarlık eğitimindeki önemi büyüktür. Mimarlığa farklı disiplinler aracılığıyla ilişki kurmayı keşfeden öğrenciler, kendilerine özgü olan tasarımları yine kendilerine özgü temsil yöntemleriyle ifade ederek, tasarım sürecindeki zengin zihinsel imgelerin sonuç ürüne aktarılmasını sağlamış olacaklardır.

KAYNAKLAR

- Amrine, F., 1988. "The Metamorphosis of the Scientist", *Goethe's Way of Science*, David Seamon & Arthur Zajonc, State University of New York Press, s. 33-54.
- Benjamin, W., 1994. "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction", *Art and Significance: an anthology of aesthetic theory*, editör: Stephen David Ross, SUNY, Albany, s.526-538.
- Carman, T., 2008. *Merleau-Ponty*, Routledge

- Deleuze, G., 1999. “*Nomad Philosophy of Art*”, Contextualizing Aesthetics: from plato to lyotard, Jennifer M. Jeffers, Wadsworth, s.230-239.
- Heitler, W., 1988. “Goethean Science”, *Goethe’s Way of Science*, David Seamon & Arthur Zajonc, State University of New York Press, s. 55-69.
- Jenkins, J., 1966. Analysis of Concept Learning
- Jung, C.G., 2009. *Dört Arketip*, çev: Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul, © 1976.
- Merleau-Ponty, M., 2008. *Phenomenology of Perception*, çev: Colin Smith, Routledge, © 1945.
- Merleau-Ponty, M., 2006. *Algının Önceliği ve Onun Felsefi Sonuçları*, çev: Yusuf Yıldırım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- Newman, J., Smith, J., 1987. *The Principle of Cladding* in Spoken into the Void: Collected essays 1897-1900, Cambridge, MA: MIT Press, s. 66-69.
- Pallasmaa, J., 1994. *An Architecture of the Seven Senses* in Questions of Perception – Phenomenology of Architecture, Architecture and Urbanism Special Issue, July 1994, s. 27-39.
- Quinn, B., 2003. *The Fashion of Architecture*, Berg, Oxford, UK.
- Uluoğlu, B., 2009. *Biliş Bağlamında Mimarlıkta Bilgi Kuramı* ders notları, İ.T.Ü.
- Wigley, M., 2001. *White Walls*, Cambridge, MA: MIT Press

MEKÂN TASARIMI EĞİTİMİNDE PROJE STÜDYOLARI İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: İMGESEL ARİTMETİK

ÖZKAL BARIŞ ÖZTÜRK¹⁹

ÖZET

İnsan tanımladığı kadar bilecek, bildiği kadar tasarlayacaktır. İnsanın yaşamdaki yerine ve doğası gereği üstlenmesi gereken görevlerine bakılacağı zaman ulaşılabilecek sonuçların altında gizlenecek olan kavramlar, sistem ve yöntemdir. Bilgi edinme durumunu sürekli korumak zorunda olan insanın topladığı veriler uyarınca atacağı adımları hesaplayacak olmasına bakılacağı zaman sistemsizliğin beraberinde istikrarsızlığı taşıyacağı fark edilecektir.

Özellikle yukarıda sözü edilen adımları bilim ve sanatla birleştirerek ulaşılamayacak kadar basit varolmayanların peşinde koşan tasarımcıların sistemsizliği ve yöntemsizliği olağan görebilmeleri düşünülemez.

Bir taraftan duyurgalarının açıklığına muhtaç olan diğer taraftan da sistem kurmayı ve yöntem oluşturmayı kaçınılmaz bir hedef olarak gören tasarımcının bu noktada başvuracağı tek belirleyici, tanımlarıdır.

Bu çalışma, mekân tasarımı eylemine tanımlar üzerinde kurgulanmış yöntemler penceresinden bakılması gerektiğini savunmakta ve bu savı örneklenmiş bir yöntem önerisiyle ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Tasarım, Yöntem, Mekân, İmgeleme, Aritmetik

ABSTRACT

Human will know as much as he describe and design as much as he knows. When it is payed attention the duties necessary to take on as it's place and human nature in the human life, the concepts which should be hided under the results to be reached are system and method. Human has to protect the status of obtaining information continous, in accordance with data collected when it is played attention to calculate the steps to be taken it will be notized that it will bring the unstability following unsystematic conditions.

¹⁹ Yrd.Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

It is not taken into account that unsystematic designers and they can see those without method in usual in the manner of specially to take the above mentioned steps simply as not to reach.

Designers who see the form method as an inevitable target and from on hand who dependent the opening of antennas and on the other hand to form system is an unique designation definitions that he will apply at this point.

This study is defending it has to be inspected from window of methods installed ok definitions of action of design of place and this study is aimed to this thesis to put forward by a suggestion of method having sample.

1. GİRİŞ

Tasarlama eylemi özü itibariyle geçersizleşen durumun yerine geçerli bir yeni durum inşa etmektir. Bu bağlamda cevap bulunması gereken ilk konu inşa kavramının altında yatanların ve insanın yeniyi inşa ederken ortaya koyduğu eylemler dizisinin niteliğinin ne olduğudur. Bu sorulara yeniyi inşa ediyor olmaktan destek alarak yaratıcılık kisvesine bürünmüşlerin ağzından çıkana sihirli sözcüklerle cevap bulabilmek olası değildir. Tasarım ilahi bir yaratım değil varlık sürdürülebilir temeline dayanan sürekli yenileme üretimidir. Bu üretme eyleminin nasıl gerçekleştiğini sistematik bir düzen içinde incelemek gerekmektedir. Bu düzen ancak yöntemin tanımlanmasıyla şekillenebilecektir.

Tasarlama eylemi - her eylem gibi - yöntemsel bir zemine oturmaya muhtaçtır. Dolayısıyla her hangi bir yöntemin şekillenebilmesi için öncelikle eylemin tanımlanması gerekmektedir. Tasarlama eyleminin akademik bir eğitim sahası olduğu düşünüldüğünde ise yukarıda ifade edilen eylem ve yöntem tanımlarının birer gerek şart olduğu kaçınılmazlaşacaktır. Mekân gibi yaşamsal önemi tartışma götürmez bir tasarım sahasında yeninin inşasının eğitiminin nasıl olması düşünüldüğünde ise tüm bu parçalar arası ilişkinin ancak kişiye ait tanımlar ve tanımlar arası ilişkilerle çözümleneceği kesindir. Ancak tasarımın ve tasarlama eyleminin yaratıcılık bulutları üzerinde dolaştığı için tanımlanamadığı bir ortamda mekân tasarımına dair yeninin inşasının niteliğiyle ilgili soruların cevap bulması imkânsız hale gelmeye başlamıştır. Hâlbuki sözü edilen akışın bir eylem ve bu eylemle üretilen bir ürün olduğu, bu ilişkileri kurabilmek için de aksi iddia edilemezlerin kirletmediği bir dimağa sahip olmanın yeteceği ıskâ geçilmektedir.

Mekân tasarlama eyleminde kullanılabilecek bir yöntem önerisi olan imgesel aritmetik yukarıda ifade edilen belirsizliği bireysel tanımlar ve tanımlar arası ilişkiler aracılığıyla netleştirmeyi hedeflemektedir.

2. TANIMLARLA BAŞLAYAN EYLEM - YÖNTEM İLİŞKİSİ

Tasarlamak, yaşamdan biriktirilen “var”ları birbiriyle ilişkilendirerek bir varolmayan oluşturma çabası; *tasarım*, bu çaba sonucunda ulaşılan ve ulaşıldığı andan itibaren varlaşacak olan varolmayandır.(Öztürk,2007)

Tanımda sözü geçen “**var**”lar, yaşam denilen nefesler toplamında insanın algı sınırları dahiline girerek zihninde yerleşecek bir yer bulan, niteliğini algı biçimlerinin, niceliğini ise duyu eşiğinin belirlediği verilerdir. İnsanın duyuları aracılığıyla yaşamdan toplayıp zihninde depolayabildiği her şeydir. (Öztürk,2005)

Tasarlama eyleminin soyutluğu şüphesizdir. Bu bağlamda sözü edilen varların tümü zihinde soyutlaşmış halleriyle ilişkilendirilerek tasarım denen somut vücutta varlıklarını sürdürebileceklerdir. Ancak varların somutluğu noktasında zihindeki soyut karşılıklarına nasıl ulaşılacağı sorusu yanıt bulmalıdır. Somutları soyutlaştıran, herkese ait soyutları bireyselleştiren, soyutları somutlaştıran bu zihinsel transformatör imgelem perdeleridir. **İmgelem perdeleri**, “var”ların zihinde canlandırılması, manalandırılması eyleminde, söz konusu canlanmanın oluşacağı düşsel düzlemlerdir. Bu düzlemler, iç ve dış algı yoluyla zihinde depolanan tüm soyut, somut “var”ların, tasarlama eylemine dahil edilecek hale gelmeleri amacıyla tasarımcı tarafından üzerine yansıtıldıkları sübjektif görüntü oluşturunucularıdır.

“İmgelemek bir bilinçtir, varolmayan şeye yönelmenin bilincidir.” (Sartre,1940)

İmgeleme eylemiyle, kişi maruz kaldığı tüm duyuusal etkileri içselleştirerek kavrayacak ve bu içselleştirme sonucunda oluşturduğu sübjektif imgelerin manaları uyarınca tepki verecektir. İç duyunun devreye girerek algının ilettiklerini manalandırmasıyla, imge algının yerine geçmeye başlayacaktır. Duyularla zihne toplanmaya çalışılan dünya, duyum haline gelebilmek üzere imgelemeye başladığı an kişiselleşerek başkalaşacak, bu başkalaşma sonucunda iletinin kaynağı, ruhta ancak sübjektiflik arz eden karşılığıyla vücut bulabilecektir. Bu bir diğer deyişe soyut mana tanımlarına ulaşma sürecidir.

Tasarlama eyleminin ve alt dinamiklerinin tanımlanmasının ardından giriş bölümünde de ifadesini bulduğu üzere yaratıcılığın yoktan var etme temeline dayanan sanal insaniliğinden söz edebilmek artık mümkün değildir. İnsan sadece bildiklerinde yani varlardan varolmayanlar ulaşabilme kabiliyetine sahiptir.

Bu noktadan sonra tanımlanan eylemin yöntemine ulaşmak gerekmektedir.

Yöntemin tanımı eylemin tanımına koşuttur.

Tasarlamak varları ilişkilendirilerek bir varolmayana ulaşma çabasıdır. Tasarlama eylemine dair bir öneri olan imgesel aritmetik yöntemi ise imgelemiş varların aritmetikle ilişkilendirilmesi zeminine oturmaktadır.

Tasarlama eyleminin tanımında belki de en kritik vurguyu yapan temel eylem olan “ilişkilendirme” nin önerilen yöntemdeki muhatabı aritmetiktir. Tasarlama eylemindeki ilişkilendiricilik görevini üstlenmesinin nedenini kavramak için aritmetiğin tanımlamak yeterli olacaktır.

Aritmetik, birçok bağıntının ilişkilendirilmesiyle oluşacak olan tek bir bağıntının ifadesini bulma sanatıdır. Tümdengelimli akıl yürütme yoluyla birimlerin özelliklerini ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen matematiğin, birimler arası ilişkiyi işlemler kapsamında ele alan koludur.

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere aritmetik, tasarlama eylem sürecindeki “var” ilişkilendiricisidir.

Matematik ve aritmetik kavramlarının tasarlama eylemindeki yeri, bu kavramların yaşamla olan bağlarının belirginleştirilmesiyle aydınlığa kavuşacaktır.

Birbirlerine bağlanması aracılığıyla varolmayanı varlaştıracak olan birimlerin (“var”ların) kaynağı kozmostur. Kozmosun birimlerini yan yana getirerek inşa

edilmiş yeni bir birim halinde yine kozmosa armağan etme döngüsünün, içinde insanın da dahil olduğu birimler arası ilişkilerden kopuk işleyebilmesi olası değildir. Kozmos bir birimler çokluğu, tasarım bir birimler dermesi ise bu ilişkiler bütününe matematik ve dolayısıyla aritmetik penceresinden bakmamak düşünülemez.

“...Matematik, başka bir yönüyle, dildir. Eğer bilimin gayesi evreni, evrende olan her şeyi anlamak, onlara hükmetmek ve yönlendirmek ise, bunun için tabiatın kitabını okuyabilmemiz gerekir. Tabiatın kitabı ise, Galile'nin çok atıf alan sözleri ile, matematik dilinde yazılmıştır... Bunları anlamak ve yorumlayabilmek için matematik dilini bilmemiz gerekir...” (Ülger, 2006)

Yöntem önerisinde imgeleme eylemi aracılığıyla içselleştirilen “var”ları birbiriyle ilişkilendirme görevini aritmetiğin üstlenmesinin nedeni, yaşam denilen birimler çokluğunu, birimler arası ilişkiler uyarınca ele alıyor olmasındandır. Bu manada matematik yaşamın diliyse, aritmetik de yaşama dair ortaya konacak tüm kurgulama, biçimlendirme, yönetme eylemlerini sistematik hale getiren grameridir.

Aritmetiğin temel ilişkilendirme kurallarına bakıldığında ise tasarım ürünün ileteceği manayı vurgulama noktasında başrolü üstenecek olan iki temel olguyla karşılaşılacaktır. Bu olgular ekleme ve eksiltmedir.

Aritmetiksel ekleme, her hangi bir şeyin kendisiyle paralellik arz eden, türdeşi ve benzeri olan şeylerin ipucu olarak sağladığı katkılarla işaret edilmesidir. Bu yöntemde varolmayan, türdeşi olan varların izi sürülerek ifade edilecektir.

Aritmetiksel eksiltme ise, herhangi bir şeyin kendi gibi olmayanlarıyla, hatta çelişenleriyle bir arada sunulmasıdır. Böylece çelişen varları sayesinde varolmayanın altı çizilecektir.

Tasarım kavramının etimolojik kökeni bu aritmetiksel kalıpları işaret eder niteliktedir. Tasarımın kökeni, bir şeyin altını çizmek, işaret etmek anlamı taşıyan **designare**dir. Ekleme ve eksiltme ile ifade edilen ilişkilerin dışında bir işaret etme, vurgulama eyleminden söz edebilmek ne kadar mümkündür?

İmgesel aritmetik yöntemi, bir dizi tanım ve tanımlar arası ilişkileri açıklayan alt tanımlarla netleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak yöntemin en önemli ve ilk adımı sona bırakılmıştır.

Tanımlarla ilerleyen bu sürecin ilk adımı varolmayanın tanımlanmasıdır.

Ulaşılması hedeflenen varolmayanın niteliğiyle ilgili yeni bir öngörü netleştirmesi yapabilmek için öncelikle tanımlanması gerekmektedir. Varolmayanın tanımlanmasıyla amaç belirginleşecek, tasarımcıyı bu amaca götürecek olan varlar su yüzüne çıkacak, bu varlar arasında kurulacak olan aritmetiksel ilişkilerin niteliği de amaçla doğru orantılı şekilde tercih edilmeye başlanacaktır. Tanımsızlıkla başlayan tasarlama eylemi bilinmeyen varların bilinmeyen hedefi işaretleyecek şekilde bilinmezlikler içinde ilişkilendirilmesi sonucunu doğuracaktır ki böylesi kontrolsüzleşen bir süreç hangi yeniyi neye göre inşa edecektir?

Akımlar, izmler, üsluplar, piyasa, ekonomi, kullanıcı, moda, trend vb. kavramları taşımaktan kendisi görünmez hale gelen tasarımın, tasarımcıyı da kontrol altına alacak bir tanımlama düzenine ihtiyacı vardır. Bu noktada imgesel aritmetiğin nasıl bir tanımlama düzenine ihtiyaç duyduğunun da tanımlanması gerekmektedir.

Tasarımcının tanımlama aracılığıyla bir varolmayı işaret edeceği düşünülürse, bu varolmayanın bir hedef olabilmesi için türü ve cinsi bağlamında nitelenerek tanımlanmasının gerekliliği anlaşılacaktır. Tanımda, söz konusu varolmayanın

ileteceği algısı, altı çizilen içeriği, yaşamda ne ile bir ilişki kurarak kendini ifade edeceği gibi hususlar aydınlanmak zorundadır. Bunun da tek yolu içeriğinin nitelenmesidir. Bu nedenle varolmayan(tasarım) işlemi uyarınca tanımlanmalıdır.

İçlem tanımı, cins ve tür ayrımının altı çizilerek, nitelik belirme hedefine uygun şekilde yapılır. Örneğin, “İzm'ler, idrakimize giydirilen deli gömlekleridir.” tanımlamasında olduğu gibi, “idrakimize giydirilen” türü, “deli gömleği” ise cinsi işaret ederek niteleyen konumunda kullanılmışlardır. (Filizok,2005)

Tasarlama eylemi ve imgesel aritmetik yöntemine dair tanımların ve aralarındaki bağın aydınlatılmasının ardından, bu yöntemin muhatabı olan eylem alt başlığı olan mekân olgusu tanımlanmalıdır.

Mekân, duyarımızca sınırlanan uzay parçasıdır. Mekân dediğimiz *sınırlandırılmış uzay*; bu uzayı sınırlarken mekânın tasarlanan özelliklerini altını çizerek belirginleştiren yapısal *ekler*, oluşturulan bu kurgu içinde değiştirilebilir şekilde yer bulacak olan mekânsal *takılar* ve mekânın kullanılabilirliğini sağlayan *eylem destek elemanlarının* katkısı ile anlamı okunabilir bir somutluk kazanacaktır.

Sınırlandırılmış uzay, tasarlanması hedeflenen mekânın tanımını kaynak temel alan sınırlar arasındaki boşluktur. Bu boşluğun tasarımı esas itibariyle geometrik şekiller aracılığıyla biçimlerin elde edilmesidir. Bir varolmayanken tanımlanarak hedef haline gelen mekân, aynı tanım paralelinde kullanılacak olan şekillerin kuracağı biçimlerle sınırlanmış bir uzay olarak somutlaşmaya başlayacaktır.

Ekler olarak adlandırılmaya çalışılan birim, uzayın sınırlandırılması eylemini takiben vücut bulan, tasarımın tanımı tarafından belirlenen ve denetlenen, mekâna sonradan konumlandırılmasına rağmen değişebilirliği sınırlandırılmış hatta kimi zaman imkânsızlaşmış olan ve mekânsal algıyı belirleme noktasında duyarın başta gelen muhatabı sıfatındaki müdahalelerin tümünü kapsamaktadır. Ekler bir bakıma sınırlandırılmış uzaylar gibi geometriksel özellikler taşıyan mekân yüzey - bölücü kurulumlarıyken diğer yandan da söz konusu soyut uzayı malzeme- ki dolayısıyla renk ve doku – aydınlatma vb. mekânsal nitelendiriciler aracılığıyla somutluğa taşıyan müdahaleler bütünüdür.

Takılar, somutlaşan mekânın insanla duyarları ötesinde fiziki ilişki kurmasını sağlayan tamamlayıcılarıdır. Bir diğer anlamda, mekânın ekler aracılığıyla somutlaşmasının ardından insanileşmesini sağlayan birimlerdir.

Sınırlandırılmış uzayla başlayan ve eklerle somutlaşarak devam eden mekanlaşma sürecine, tanımlanan kimliğin altını çizecek şekilde dahil olan takılar, adından da anlaşılacağı üzere mekândaki yerini değiştirilebilir şekilde alacaklardır. Bu nokta, şu ana dek geçilen tüm aşamalarda gözlenemeyecek şekilde mekan kurgulama eylemine kullanıcıyı da dahil edecektir.

İnsan ile mekân arasındaki ilişkiye bakılacağı zaman takıların tamamlayıcılığının mekânın kullanılabilirliği noktasında karşılaşılabilecek olan soruları yanıtlamada yetersiz kalacağı gözlenecektir.

Eylem destek elemanları insan – mekan arasındaki ilişkinin kurulumunu tamamlayacak olan işlevsel birimlerdir. Her mekan bir işlev, her işlev de fiziksel bir eylemi beraberinde getirecektir. Ancak insan, fiziksel kapasitesinin sınırları nedeniyle işleve uygun eylemleri (yatma, oturma, depolama vb.) karşılayacak olan destek elemanlarına ihtiyaç duyacaktır. Bu elemanlar da tasarıma dair tanımın kapsam dışı parçalarıdır.

3. YÖNTEM – EYLEM İLİŞKİSİNE DAİR BİR TASARIM ÖRNEĞİ

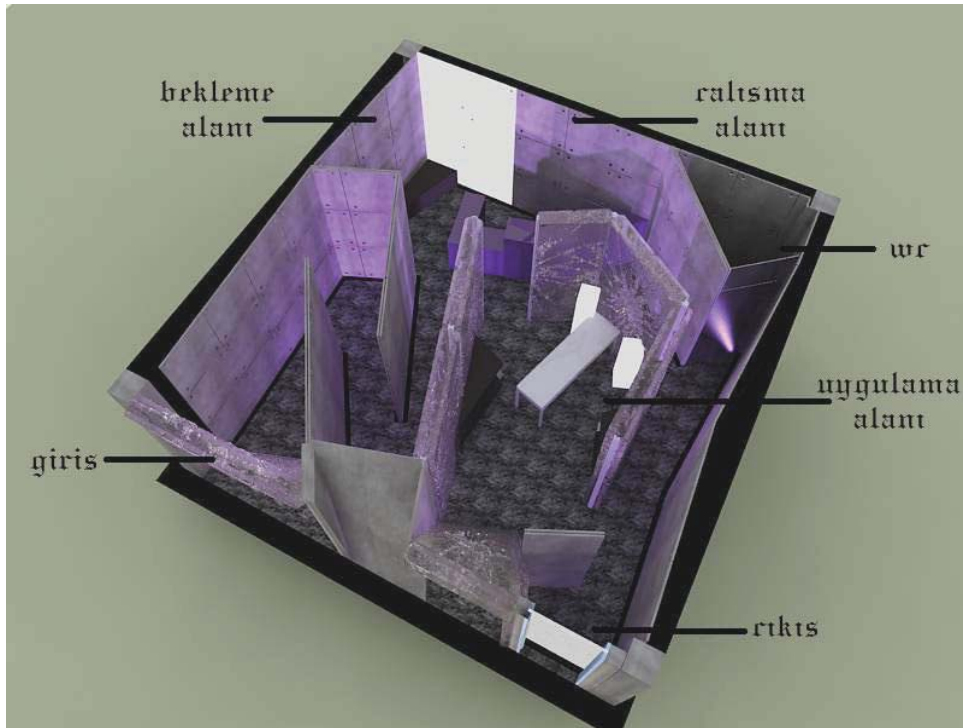
İmgesel aritmetik ve mekân tanımlarının ardından önerilen yöntemin mekân tasarlama eyleminde hangi somut karşılıklarla vücut bulacağı örnek bir öğrenci projesi üzerinden okunabilecektir.

İç mimari projesi yapılan örnek mekân dövmecidir. Dövme olgusu öğrenci tarafından “**dikenli bir labirentten çıktığında vücudunda kalan izler**” olarak tanımlanmıştır. Dikenli bir labirent metaforuyla nitelenen mekan ve tüm mekansal birimler imgesel karşılıklarıyla tasarımdaki yerlerini almışlardır. Mekanın mimarisi gereği belirli olan sınırlandırılmış uzayı dikenli labirent somut varının imgelemiş soyut karşılıklarının altını çizecek olan yüzeylerle bölünmüştür. Birer ek olarak algılanması gereken bu bölücüler tanımda sözü edilen diken ve vücutta iz bırakma algısını karşılamak adına kırıklardan oluşan brüt beton yüzeyler halinde tasarlanmıştır.

Yüzeylerin kırıklığı ve sertliği diken olgusunun imgesel karşılığı olarak okunmaktadır.

Dövme yapılan ana mekânın sınırları ise kırılmış cam plaklarla oluşturularak iz bırakma eyleminin altı çizilmiştir. Labirenti teşkil eden brüt beton plaklar arasındaki ilişki amaç birliğinden kaynaklanan aritmetiksel bir eklemenin, dövme yapılan mekanla labirent arasındaki malzeme farkı ise eylem vurgusunu pekiştirebilmek adına aritmetiksel bir eksiltmenin ürünüdür. Söz konusu eksiltme labirent ve dövme mekanlarının tavanları arasındaki imgesel kopuşun da kaynağıdır.

Eylem destek elemanları da genel geometrinin ve mekânsal algının tamamlayıcısı olacak form ve malzemeler dikkate alınarak tasarlanmıştır.

Resim1. Tasarlayan: M.S.G.S.Ü. İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Ekin Ezgi KAHYA

Resim2. Tasarlayan: M.S.G.S.Ü. İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Ekin Ezgi KAHYA

Resim3. Tasarlayan: M.S.G.S.Ü. İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Ekin Ezgi KAHYA

Resim4. Tasarlayan: M.S.G.S.Ü. İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Ekin Ezgi KAHYA

Resim5. Tasarlayan: M.S.G.S.Ü. İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Ekin Ezgi KAHYA

4. SONUÇLAR

Tasarlamak bilim zemininde ilerleyen bir sanatsal varlaştırıcılıktır. Tasarlama kabiliyetini tanımlanamaz ilahi yetilerle donanmış bir yaratıcılık keyfiyeti olma noktasında uzaklaştırmak gerekmektedir. Tasarımın yaratıcılık tekelinden alınabilmesi için bir yönetsel alt yapıya kavuşturulması kaçınılmazdır. Tasarım eğitiminin de köhneleşmiş üsluplar, tarzlar aracılığıyla sonucu kutsayan bir madde üretim kalıbı aktarımından öte süreci önemseyen bir mana biçimlendirme metodolojisinden taraf olması şüphesiz bir gereklidir. Bu nedenle tasarım eğitimcilerinin özgün yönetsel perspektifleriyle bilgi aktarımında bulunmaları ve yöntemi biçimlendirirken izledikleri yolu da bu bilgi aktarımına dahil ederek, bir anlamda yöntem kurma yöntemlerini sunmaları sonucuna ulaşılmalıdır. Tasarım özellikle eğitimcilerin yönetselliği bir gerek şart olarak görmesiyle ilahi yaratıcılık keyfiyetinden arınabilecektir. Bu yaklaşım mekân tasarımı eğitiminde de geçerliğini bozulmaksızın devam ettirmelidir. Tüm disiplinlerden edinilen bilgi birikiminin mekânsal bir vücutta kendini göstereceği stüdyo çalışmaları özellikle proje yürütücülerinin tasarlama eylemine dair özgün yönetsel bakışlarının aktarılacağı, yorumlanacağı, irdeleneceği zemini teşkil eder hale getirilmelidir. Farklı tasarlama yöntemleri benimseyen/biçimlendiren proje yürütücüleri aracılığıyla tasarım öğrencisi yönetsel denemelerle analiz, yönetsel değerlendirmelerle de sentez yapabilme olanağına kavuşacaktır. Böylesi bir sistemin kurulmadığı stüdyo çalışmalarının tek ürünü gerek bilgisi, gerek tecrübesi, gerekse konumu nedeniyle sorgulanmaksızın kutsanır hale gelen yürütücünün desinatörlüğünü yapan zanaatkârlar olacak; tasarım eğitimi tasarımcısızlık üretmeye hizmet eder hale gelecektir.

Çalışma bu anlamıyla bir proje yürütücüsünün yönetsellik adına üzerine düşenleri yerine getirme çabasının yorumuna açık bir örneğidir.

KAYNAKLAR

- Filizok. R. 2005 www.ege-edebiyat.org.
- Legendre, A– M. 1798. “L’ Aritmetique en sa Perfection” *En Mükemmel Halinde Aritmetik* adlı incelemesinin önsözünden.
- Öztürk, Ö, B. (2005) “*Tasarıma ve tasarlayıcılara dair felsefi saptamalar*” Yüksek Lisans tezi M.S.G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü s.32
- Öztürk, Ö.B. (2007) “*İmgesel aritmetik yöntemiyle mekan tasarımı ve tasarım örneği*” Sanatta Yeterlik tezi M.S.G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü s.4
- Sartre, J– P. 1940. “İmgelem Dünyası”
- Ülger. A. Matematiğin Kısa Tarihi www.ku.edu.tr.

5. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 15.30-17.15

30 Ağustos Salonu

Mimarlık Eğitim Politikaları (2)

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Sencer Erkman

Prof. Dr. Ruşen Yamaçlı (Davetli konuşmacı)

Mimarlık Eğitimi, Uygulama, Araştırma ve Akreditasyon:

“Yaparak Öğrenme ve İyileştirme”

Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu (Davetli Konuşmacı)

Mimarlık Eğitiminde Akreditasyon: NAAB İle İlgili Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Murat Sönmez, Prof. Dr. Nur Çağlar (Davetli Konuşmacı)

Mimari Tasarım Eğitimi, Çağdaş Mimarlık Sorunsalı

Yrd. Doç. Dr. S. Müjdem Vural, Arş. Gör. Dr. Pınar Arabacıoğlu

Mimarlık Eğitiminde Llp-Erasmus Değişim Programı – Öğrenci ve

Öğretim Üyesi Hareketliliği

Yrd. Doç. Dr. Deniz Oktaç Beycan

Mimarlık Eğitiminde Öğrencinin Uygulamaya Hazırlanmasında Yaz-

Kış Okullarının Önemi

Arş. Gör. Sami Kalfaoğlu, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bakır

Konya’da Mimarlık Eğitiminin 40 Yılı ve Kente Etkileri

MİMARLIK EĞİTİMİ, UYGULAMA, ARAŞTIRMA VE AKREDİTASYON: “YAPARAK ÖĞRENME VE İYİLEŞTİRME”

RUŞEN YAMAÇLI ¹,

Konuşmama giriş oluşturması açısından; Türkiye’de Mimarlık Mesleğinin eğitim ve uygulamada temel taşını oluşturan Osman Hamdi Beyin evi ile ilgili bu yaz sahip olduğum gözlemlerimle başlamak istiyorum; Adı anılan Osman Hamdi Evi, Muğla, Yatağan, Turgut’da, bugün bizlere neleri işaret ediyor ve esin kaynağı durumunda. Bu durum anlam ve ifade boyutunda mimarlık kapsama alanını içeren; resim, arkeoloji, sanat ve sanayi nefise gibi isimleri çağrıştırırken gelecek için de tahmin edemediğimiz ipuçlarını barındırıyor.

Mimarlık alanı ve mesleği insanoğlunun varoluşundan buyana doğa ve insan ile bağlantılı tüm konuları yapısında barındırmaktadır. Günümüzde mimarlık alanı çok boyutlu bir dönüşüm ve meslek olarak da başkalaşım sürecine doğru yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu süreç uluslar arası boyutta olduğu üzere ülkemizde de eğitim ve uygulama alanında denk olmasa da karşılığını bulmaktadır. Bu olumsuz hissedilen tablo yanında mimarlık alanında kayda değer evrensel boyutta kendini yenileyen bir üretim ise belki de yayılımı yeterli olmamasına rağmen sürmektedir. Bu noktadan “sürdürülebilir mimarlık” üzerinden bakıldığında mimarlık mesleğinin sahip olması gereken bilgi ve becerileri ile değerlendirmek, yeni kuşaklara taşınan bu mesleğin eğitim ve öğretim sistemi ile örtüşmesi açısından “yetki verilmiş, resmen tanınmış, kabul edilmiş anlamına gelir. Belirli bir hizmet standardı ve sistem bütünlüğü oluşturmak için, belli kriterleri sağlayan kurumlara; bağımsız, tarafsız ve bilirkşi niteliğindeki başka bir kurum tarafından akreditasyon verilmesi ile verilen kurum akredite edilmiş olur”(anonim sözlük, internet kaynağı) akreditasyon önemli bir araç konumundadır. Mimarlık eğitiminde program: eğitim ve öğretim, araştırma ve uygulama konularında kurumların yetkinlik kazanmaları süreci ABD’de NAAB(The National Architectural Accrediting Board) yolu ile 1960’lara dayansa da ülkemizde ilk uygulama 2008’dedir(Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Bölümü).

Tasarım, yapı çevreyi geliştirmeyi ve doğaya katkı sağlamayı amaçlayan yaratıcı bir

¹ Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

süreçdir. Bu, aşağıda belirtilen özellikleri gerektirir:

- Yapılı çevrenin oluşumunu etkileyen ve bu oluşumdan etkilenen insanoğlunun özelliklerine ilgi ve duyarlılık,
- Entelektüel ve yaratıcı niteliklerin gelişmesi, eleştirel tavır, değerlendirme yeteneği ve öğrenme motivasyonu,
- Doğal çevre duyarlılığı ile birlikte yapılı çevreyi biçimlendirme bilgisini kazanmak, ayrıca çözümlayici, yaratıcı, teknik özelliklerin ve iletişim, organizasyon yeteneklerinin geliştirilmesi.

Programın temel paydaşları,

- Öğretim elemanları,
- Öğrenciler,
- Konuk öğretim elemanları,
- Mezunlar,
- Mimarlar Odası Eskişehir Şubesi,
- Fakülte Dekanlığı,
- İdari personel (Bölüm sekreteri, öğrenci işleri v.b.)
- İlgili Kamu kurumları (belediye vb.)
- İşverenler/Yöneticiler'dir.

Eğitim Modeli İçindeki Değerlendirme

Bölümde derslerin kredilendirilmesinde öğrenci iş yükü esas alınmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin ders saatleri dışında bir ders için katıldıkları tüm aktiviteler, yaptıkları tüm çalışmalar kredilendirme içerisinde değer taşımaktadır. Bu sistem esas olarak öğrencinin AB normlarında toplam iş yükü esaslı olan 1800 saatin üzerinde iş yükü almamasını hedeflemektedir. Bu süreçte AB uzmanları ile birlikte çeşitli çalıştaylar düzenlenmiş ve onların uzmanlığı ve danışmanlıkları ve Üniversitemiz İstatistik Bölümünün katkıları ile her ders için ayrı ayrı örneği verilmiş (**1.5.3. ECTS ders kredileri anketleri (2007-2008 son veri)**) olan anketler iki yıl süre ile öğrencilere uygulanmış ve her ders için iş yükü esaslı kredi bulunmuştur. Sistem esas olarak 30 iş saatini bir kredi olarak değerlendirilmesini hedeflemekte, buna göre derslerin kredileri hesaplanmaktadır.

Eğitim Değerlendirmesinde: Bölümümüzde dersler için uygulanan sınavların yanında özellikle seçmeli derslerde ödevler ve mimari tasarım stüdyolarında teknik gezi ve raporların hazırlanması konusu, ders programlarında ağırlıklı olarak yer almalıdır. Bu model özellikle 2007-2008 Öğretim Yılı Güz Döneminden itibaren uygulanmaya başlayan dikey stüdyolarda büyük ölçüde uygulanmaktadır.

Araştırma Bitirme Projeleri:

Bölümümüzde yürütülen bitirme projeleri belirli aralıklarla oluşturulan jürilerde ve özellikle meslek pratiğinden gelen konuk öğretim elemanlarının katkısı ile sağlanmaktadır. Bu jüriler tamamen bağımsız, öğrencilerin konuşma ve iletişim becerilerini de geliştirecek açık tartışma ortamlarının yaratıldığı ilkeler çerçevesinde tanımlanmaktadır.

Memnuniyet Anketleri ve Sınavlar:

Fakültemizde öğrencilere yönelik Öğrenci Memnuniyet Anketleri düzenli olarak yapılmaktadır. Bunu yanı sıra öğrenciler tarafından doldurulan Ders Değerlendirme Anketleri Akademik Personel yükseltmelerinde kullanılmaktadır. Ders kredileri öğrenciler tarafından düzenli olarak öğrencilere yaptırılan ECTS anketlerine bağlı olarak ders yükü olacak şekilde düzenlenmektedir. Öğrencilerin ders değerlendirmeleri parçalı sınav- vize, final sınavları, vize, ödev, final- eskiz sınavı, jüri değerlendirmesi gibi çeşitli yöntemler uygulanmaktadır.

Mesleki eğitim kurumlarında programın pratikten desteklenmesi yanında eğiticilerin de pratikte yer almaları önemli bir durumdur. Bu yaklaşım Avrupa Mimarlık Okullarında farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Ülkemizde de hala farklı uygulamaları mevcuttur. Ancak yasal açılımlar bunu engellese de varolan yollardan bu gerçekleştirilebilir.

KAYNAK

Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Bölümü Özdeğerlendirme Raporu, 2009, Eskişehir.

MİMARLIK EĞİTİMİNDE AKREDİTASYON: NAAB İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

NESLİHAN DOSTOĞLU²

AKREDİTASYONUN ANLAMI

Nitelikli üniversiteler, uyguladıkları eğitim-öğretim programlarının odağında yer alan öğrencilerin beklentilerinin yanısıra, bu programların ilgili tarafları olarak kabul edilen işverenler, mezunlar, öğrenci aileleri, meslek odaları gibi farklı toplum kesimleri ile akademik ve idari personelin beklenti ve gereksinimlerinin dengeli bir şekilde karşılandığı bir eğitim hizmeti vermeyi hedefler. Bu kapsamda, bir üniversitede amaç tüm ilgililerin beklenti ve gereksinimlerinin hangi ölçüde karşılandığını ortaya koyacak geri bildirim ve diğer üniversitelerdeki benzer programlar ile kıyaslama mekanizmalarının işletilerek, sürekli iyileştirme öngören kalite bilincinin tüm akademik birimlere yayılması olmalıdır. Bir başka deyişle, sürekli iyileştirme temeline dayalı bir anlayışla, tüm eğitim programlarının uluslararası eşdeğerliliğe ve normlara sahip olmasını hedefleyen bir akreditasyon (eşdeğerlik, denklik) için üniversitelerde çalışmalar yürütülmelidir.

MİMARLIK EĞİTİMİNDE AKREDİTASYON

Konuya mimarlık eğitiminin akreditasyonu açısından bakıldığında ülkemizde çeşitli sorunlar öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyon süreci içinde, mimarlık mesleğinin eğitime yansıyan konularında (eğitim süresi, uzmanlık, staj, yetkinlikler, yüksek lisans eğitiminin tüm mimarlık eğitimi içindeki konumu ve niteliği vb) belirsizlikler bulunmaktadır. AB üyesi ülkelerde mimarlık eğitimi veren üniversitelerin öğretim programları arasında belli bir uyumun sağlanması gerekirken, AB üyesi olmayan Türkiye'de mimarlık eğitiminde dünyayla entegrasyon açısından belirsizlikler ve çözümsüzlükler sürmektedir.

A.B.D. ve Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere, dünyadaki pek çok ülkede mimarlık lisans eğitimi beş veya altı yıldır. Türkiye'deki dört yıllık mimarlık eğitiminin uluslararası düzeyde tanınma açısından uyumsuzluklara neden olduğu

² Prof. Dr. İstanbul Kültür Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

bilinmektedir. Oysa, mimarlık mesleğinin ve yapı üretiminin önemli bir bölümü giderek daha geniş ölçüde uluslararası ölçekte ilişkileri gerektirmeye başlamıştır. Bu gelişime yanıt verebilmek için geleneksel tanımların ötesinde formasyonlara gereksinim duyulmaktadır. Mimarların sadece kendi ülkelerinde değil, ülkelerinin dışında çalışmak için çağrıldıkları yerlerde bölgesel ve kültürel bağlama uyum sağlayacak şekilde yetiştirilmesi gereği doğmuştur. Zaten gündemde bulunan Avrupa Birliği'ne uyum süreci ve GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) çerçevesinde akreditasyon ve denklik standartları eğitim süresinin irdelenmesini gerekli kılmakta, ülkemizde dört yıllık mimarlık eğitimi sonucunda verilen diploma, inşai yetki ve sorumluluk için yeterli görülmemektedir. Türkiye'de Mimarlar Odası ve mimarlık okulları arasında varılan mutabakat sonucunda genel mesleki eğitimin, lisansüstü seviyede devam etmesi desteklenmekte, yetki ve sorumluluk alabilmek için yüksek lisans eğitimi zorunlu hale getirilmektedir. Zaten, Türkiye'de NAAB tarafından değerlendirme süreci tamamlanan tek kurum olan İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, dört yıllık lisans eğitiminden sonra iki yıllık tezsiz yüksek lisans programı alternatifini sağlaması nedeniyle değerlendirmeye alınmış ve sonuçta “substantially equivalent” olarak nitelendirilmiştir. Oysa, Türkiye'de mevcut yüksek lisans programları genelde uzmanlaşma ve akademik kariyere yöneliktir.

Uludağ Üniversitesi'nde 2000'li yılların başında başlatılan eğitim reformu süreci kapsamında üniversitenin dünya üniversiteleri arasında yer alması, eğitim kalitesinin artırılması ve mezunların uluslararası platformdaki rekabetçilik düzeyini arttırmak amacıyla Üniversite genelinde başlatılan akreditasyon çalışmaları Mimarlık Bölümü özelinde de etkisini göstermiş ve Mimarlık Bölümü'nde akreditasyon çalışmaları başlatılmıştır.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ'NDE NAAB AKREDİTASYON SÜRECİ

Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü akreditasyon konusunda ilk çalışmalara başladığında henüz Türkiye'de MİAK kurulmamıştı ve akreditasyon sürecine başlayan tek Bölüm İTÜ Mimarlık Bölümü idi. Yapılan araştırmalarda, uluslararası ölçekte akreditasyon değerlendirmesini NAAB ve RIBA'nın gerçekleştirdiği, EAEE ve UIA'nın bu konudaki girişimlerinin ise henüz sonuçlanmadığı tespit edilmiştir. Ancak, İngiltere'de mimarlık eğitimi 3+2+2 sistemi üzerine kurgulandığı için, RIBA değerlendirmesi almış ülke dışı 4+2 yüksek lisanslı olan okullara sadece “Part 1” olarak adlandırılan 3 yıllık bölüme eşdeğerlilik verildiği anlaşılınca, NAAB'a başvurulma kararı verilmiştir.

The National Architectural Accrediting Board (NAAB) Amerika Birleşik Devletleri'nde "profesyonel" diploma veren eğitim kurumlarını akredite eden tek kuruluştur. Önceleri sadece Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ve Kanada'daki mimarlık okullarında akreditasyon uygulamaları yapan NAAB, 2006 yılında uluslararası ölçekte görev almaya karar vermiştir. Bu kararının arkasında mimarlık mesleğinin globalleşmesi, Amerikalı mimarların dünya genelinde çalışması, diğer ülkelerden mimarların da giderek artan sayıda Amerika'da iş imkanları araması, mimarlık hizmeti veren kesimlerin NAAB'dan eğitim standartlarının geliştirilmesi konusunda yardım istemeleri gibi nedenler sıralanabilir. Ancak, yardımın sağlanmasında ölçüt NAAB'ın söz konusu yurtdışı kuruluşa katkıda bulunabileceğine inanmasıdır.

NAAB akreditasyon süreci aslında öğrencilere de çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Bu süreçte, öğrenciler mimarlık bölümündeki eğitimin şekillendirilmesine doğrudan katkıda bulunabileceği gibi Bölümün NAAB'ın değerlendirmesi sonucunda akredite olması durumunda, mezunların almış oldukları diplomaların A.B.D.'deki üniversitelerin akredite olmuş mimarlık bölümlerinde verilen diplomalarla eşdeğer olacağı, bu sürecin öğrencilere, akredite olmuş bir okuldan mezun oldukları için, iş bulmada kolaylık sağlayacağı açıktır.

.Bir Mimarlık Bölümü'nün, akredite edilmek ve bunu korumak için özgörevlerine paralel bir program geliştirmesi ve öğrencilerini performans kriterlerine uygun iş üretecek derecede, bilgili ve yetenekli kişiler olarak eğitmesi gerekmektedir. NAAB tarafından değerlendirilme sürecinde Uludağ Üniversitesi'ndeki öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgilendirilmeleri amacıyla düzenli olarak toplantılar yapılmış ve anketler uygulanmıştır. Bu kapsamda, Lisans ve Tezli Yüksek Lisans programlarında kredi düzenlemeleri yapılmış, Tezsiz Yüksek Lisans programı ve Doktora programı açılmıştır. Konuyla ilgili olarak akreditasyon konusunda deneyimli akademisyenler konferans vermek üzere Uludağ Üniversitesi'ne davet edilmiş, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü yöneticileriyle çeşitli toplantılar yapılarak süreç içinde ortaya çıkan sorular yanıtlanmış, sorunlar giderilmiş, TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Mimarlık Eğitim Kurultayı'nda "Akreditasyon" konulu oturuma ilgili öğretim elemanları katılmıştır. Bölümde verilen tüm derslere ait ders dosyaları hazırlanarak, derslerin güncellenmesi sağlanmış, özdeğerlendirme raporu hazırlanmış ve sonuçta 13 Bölüm'den oluşan Başvuru Dosyası tamamlanmıştır. Ayrıca, NAAB'ın akreditasyon koşullarından biri olan Üniversite Kütüphanesi'nde mimarlık ve ilgili alanlarda en az 5000 kitap bulunmasının sağlanması ve süreli yayınların artması için çeşitli girişimlerde bulunulmuş ve ABET'e başvuran Mühendislik Bölümleri ile işbirliği yapılarak, Fakülte genelinde kalite iyileştirmesi çalışmalarına katkıda bulunulmuştur.

NAAB ONAYI ALMAK İÇİN HAZIRLANACAK DOKÜMAN: MİMARLIK PROGRAMI RAPORU (ARCHITECTURE PROGRAM REPORT (APR))

NAAB'ın başlıklar halinde hazırladığı ve aynen izlenmesi gereken bir dokümandır. APR'daki bölümler, Mimarlık Bölümünün kendine özgü özelliklerinin ve öğrencilerinin başarılarının NAAB'ın öngördüğü 13 ölçütü nasıl sağladığını açıklar.

NAAB - APR BAŞVURU DOSYASI aşağıdaki 13 başlıktan oluşmaktadır

Bölüm 1. Programa Giriş

[Introduction to the Program]

1.1. Kurumun (Üniversite) Tanımı ve Tarihçesi

1.2. Kurumun Misyonu

1.3. Mimarlık Bölümü'nün Tarihçesi

1.4. Mimarlık Bölümü'nün Misyonu

1.5. Mimarlık Bölümü'nün Özdeğerlendirmesi (SWOT Analizi)

Bölüm 2. Bir Önceki Ziyaretten Sonraki İlerleme

[Progress Since The Previous Site Visit]

Bölüm 3. Akreditasyonun 13 Koşulu

[The Thirteen Conditions of Architecture]

3.1. NAAB Kriterlerine Mimarlık Bölümü'nün Uyumu

[Program Response to NAAB Perspectives]

3.1.1. Mimarlık Eğitimi ve Akademik Bağlam

3.1.2. Mimarlık Eğitimi ve Öğrenciler

3.1.3. Mimarlık Eğitimi ve Kayıt

3.1.4. Mimarlık Eğitimi ve Meslek

3.1.5. Mimarlık Eğitimi ve Toplum

3.2. Mimarlık Bölümü Özdeğerlendirme Prosedürleri

[Program Self-Assessment Procedures]

3.3. Toplum Bilgilendirme

[Public Information]

3.4. Sosyal Eşitlik

[Social Equity]

3.5. Stüdyo Kültürü

[Studio Culture]

3.6. İnsan Kaynakları

[Human Resources]

3.7. İnsan Kaynakları Gelişimi

[Human Resource Development]

3.8. Fiziksel Olanaklar

[Physical Resources]

3.9. Bilgi Kaynakları

[Information Resources]

3.10. Finansal Kaynaklar

[Financial Resources]

3.11. İdari Yapı

[Administrative Structure]

3.12. Profesyonel Dereceler ve Ders Programı

[Professional Degrees and Curriculum]

3.13. Öğrenci Performans Kriterleri

[Student Performance Criteria]

Öğrenci Performans Kriterleri Matrisi:

1. Konuşma ve yazma becerisi
2. Analitik düşünme
3. Grafik sunum becerisi
4. Araştırma yapma becerisi
5. Tasarım ve algılama bilgisi
6. Temel tasarım becerisi
7. Grup çalışma becerisi
8. Batı Mimarlığı
9. Batı dışı mimarlık
10. Ulusal ve bölgesel geleneksel mimarlık
11. Tasarımda örnek kullanımı
12. İnsan davranışı
13. İnsan çeşitliliği
14. Kullanılabilirlik
15. Sürdürülebilir tasarım
16. Mimari program hazırlayabilmek
17. Çevre analizi
18. Strüktür sistemleri
19. Çevre ve iklimlendirme sistemleri
20. Hayat güvenliği

21. Bina kabuğu
22. Bina servis sistemleri
23. Bina sistemlerinin uyumu
24. Yapı malzemeleri
25. Yapı üretimi maliyet kontrolü
26. Teknik doküman hazırlayabilme
27. Mimarlıkta kullanıcının rolü
28. Sistemlerin entegrasyonu
29. Mimarın yönetici olarak görevleri
30. Mimarlık mesleği
31. Mesleki gelişim
32. Liderlik vasıfları
33. Hukuksal sorumluluklar
34. Etik ve profesyonel karar alabilme
35. Tarihi çevre koruma ve restorasyon

Bölüm 4. Ek Belgeler

[Supplemental Information]

- Özgeçmişler.
- Her ders için Ders Öğretim Programı Formları (öğretim elemanları tarafından doldurulmuştur)
- ECTS Kredi Yönetmeliği, Yatay-Dikey Geçiş Yönetmelikleri.

NAAB DEĞERLENDİRME TAKVİMİ

1. Akreditasyon için başvuran, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada dışındaki bir ülkedeki Mimarlık Bölümü'nün NAAB kadrosundan bir kişi tarafından ziyareti
2. NAAB tarafından ziyaret edilecek olan okulun temsilcisinin, ABD'de ziyaret edilen bir okuldaki akreditasyon heyetine gözlemci üye olarak katılımı
3. İki kişilik bir heyet tarafından ziyaret (gözlemciler eklenebilir)
4. Dört kişilik tam bir heyet tarafından ziyaret (bu ziyarette “substantial equivalency” durumunun ön kararı verilebilir)

5. “Substantially equivalent” statüsünün devamı

Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü bu takvimin ilk üç aşamasını başarıyla tamamlamış olup, dördüncü ve final aşamaya hazırlanmaktadır.

NAAB Değerlendirme Takviminin ikinci aşamasında Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu'nun Chicago'da Illinois Institute of Technology Mimarlık Bölümü'nün 3-7 Mart 2007 tarihlerindeki akreditasyon sürecinde gözlemci olarak katıldığı heyet ziyaretinden bir görüntü

IIT'de Heyet Odası'nda öğrenci çalışmaları

NAAB Değerlendirme Takviminin üçüncü aşamasında Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün 24-29 Kasım 2007 tarihlerindeki akreditasyon sürecinde üç kişilik (biri gözlemci) heyet tarafından ziyareti sırasında hazırlanan heyet odasında öğrenci çalışmaları

NAAB Değerlendirme Takviminin üçüncü aşamasında Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün 24-29 Kasım 2007 tarihlerindeki akreditasyon sürecinde üç kişilik (biri gözlemci) heyet tarafından ziyaret sonucu açıklanırken

SONUÇ

Mimarlık eğitimi, mimari ürünlerin ve mimarlık meslek uygulamasının niteliğini geliştirmeyi amaç edinmiş, yetenekli, yaratıcı, eleştirel bir akla sahip ve meslek etiğine saygılı tasarımcılar yetiştirmeyi hedef almalıdır. Mimarlık eğitiminde toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkı, düşünce yapısı olgun, ekolojik duyarlılığa ve toplumsal sorumluluğa sahip, uluslararası standartlara uyum gösterebilen meslek insanları yetiştirerek sağlanabilir. Bu nedenle, sürekli iyileştirme temeline dayalı bir anlayışla, tüm eğitim programlarının uluslararası eşdeğerliliğe ve normlara sahip olmasını hedefleyen bir akreditasyon (eşdeğerlik, denklik) için üniversitelerde çalışmalar yürütülmelidir.

MİMARİ TASARIM EĞİTİMİ VE ÇAĞDAŞ MİMARLIK SORUNSALI ÜZERİNE³

MURAT SÖNMEZ⁴ NUR ÇAĞLAR⁵

ÖZET

Çağdaş mimarlık ortamında *konvansiyonel olan* ve *konvansiyonel olmayan* olarak tanımlanan başlıca iki alanın varlığı benimsenmektedir. Bu iki alan arasında terminolojik, yönetsel, biçimsel farklılıklar vardır. *Konvansiyonel mimarlık*, geçmişe ait sağlam referanslar ile şimdikiyi kabul edilebilir bir hale getirirken, *konvansiyonel olmayan mimarlık*, bugüne ait kavram ve düşünceler ile geleceği biçimlendirmeyi denemektedir. Bu mimarlık alanlarının niteliklerini taşımayan, çoğunlukla biçimsel taklit olan birçok mimarlık ürünü bulunmaktadır. İki farklı alan mimarlığının tasarımsal içeriklerini özümsemeden, “*bilgi ve iletişim dilleri*”ni tanımadan **çağdaş mimarlık** ortamımızın özgünleşmesi ve güncellenmesi olanağı bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu sunuş, Çağdaş Mimarlık Sorunsalını tartışmak üzere yapılan bir araştırma ve elde edilen verilere dairdir.

Araştırma; çağdaş mimarlık ortamında *konvansiyonel olan* ve *konvansiyonel olmayan* olarak tanımlanan tasarımsal alanların tartışma zeminini belirlemeyi, ulusal mimarlık ortamının bu alanları bilme, anlama, kavrama, benimseme düzeylerini incelemeyi, elde edilen verilerden eğitimden pratiğe çağdaş mimarlık ortamının güncellenmesi için stratejiler geliştirmeyi, amaçlamaktadır.

Bu bağlamda araştırma inceleme ve sorgulama olmak üzere iki kısımda gerçekleştirilmektedir. İnceleme sonunda çağdaş mimarlık bilgisini ve tasarımsal içeriklerini kuramsal ve kılışsal çalışmalarıyla yapılandıran mimarlardan bir grup incelemeyi derinleştirmek üzere belirlenmiştir. Araştırmaya esas olan okumalardan çağdaş mimarlığın *bağlam, program, konstrüksiyon, materyal, biçim, kavram, imge*

³ Bu sunum TÜBİTAK Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projeleri1002 Hızlı Destek Programı kapsamında gerçekleştirilen 108M606 kodlu “*Mimarlık Eğitiminde Tasarım Yapım Stüdyosu Ortamlarının Cephe/Yüzey Tartışmaları Ekseninde Güncellenme Stratejileri-Ön Proje*” başlıklı ve G.Ü.B.A.P. kapsamında gerçekleştirilen 06/2008-40 kodlu “*Mimari Tasarımda Yüzey Tasarlama Sorunsalına Çağdaş Tasarımcıların Yaklaşımlarının İrdelenmesi İçin Bir Yöntem Araştırması*” başlıklı araştırmaların sonuçlarına dayanarak hazırlanmıştır.

⁴ Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi ve Doktora öğrencisi

⁵ Prof.Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

olarak belirlenen tasarım bileşenlerinin açılımlarını oluşturan kavramlar listesi geliştirilmiştir.

Sorgulama anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçları ulusal mimarlık ortamının belirlenen tartışma zeminlerine dair algı, bilgi ve deneyimini ortaya çıkarmaktadır. Ortamın kavramlar, mimarlar ve yapılarına dair bilgi düzeyi sınırlı olmasına karşın imgeler ile metinleri ve konstrüksiyona yönelik ayrıntıları eşleştirme başarısı oldukça yüksektir. Çağdaş mimarlık eserlerini tanımakta, işlev ve yapım süreçleri üzerinden yorumlamakta ancak tasarımsal içeriğini özgün kavramları ve iletişim dili ile tartışmamaktadır.

Ulusal mimarlık ortamının eğitiminden pratiğine tüm süreçlerinin çağdaş bir yapıya kavuşması ve sürekli güncellenmesi mimari tasarım ve yapım stüdyolarından başlayarak eğitim ortamlarının güncellenmesi ile gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir.

Anahtar sözcükler: Konvansiyonel mimarlık, Konvansiyonel olmayan mimarlık, çağdaş tasarım kavramları, mimari iletişim

ABSTRACT

In contemporary architecture environment, presence of two fundamental fields defined as conventional and unconventional is adopted. There are terminological, procedural and formal differences between these two fields. While conventional architecture makes now acceptable with well-grounded references from past, unconventional architecture tries to shape the future with concepts and thoughts from today. There are many architectural products which do not bear the qualifications of these architectural fields and which are mostly formal imitations.

It is not possible for our contemporary architecture environment to become authentic and to be updated without internalizing designing contents of two different field architectures and recognizing “information and communication languages”. In this context, this presentation concerns a research conducted in order to discuss Contemporary Architecture Problematic and the data obtained. Research aims to determine discussion basis of designing fields defined as conventional and unconventional in contemporary architecture environment; to examine recognizing, understanding, perceiving, adopting levels of national architecture environment of these fields; to develop strategies from the data obtained for updating contemporary architecture environment from education to practice. In this context, the research is conducted at two parts as examination and questioning. As a result of examination, architects that configure contemporary architecture knowledge and designing contents with their theoretical and practical studies were determined. List of concepts constituting expansions of design components determined as context, program, construction, material, form, concept, and image of contemporary architecture was developed from the readings forming the basis of the research. Questioning was carried out by means of questionnaire. Questionnaire results reveal perception, knowledge and experience concerning set discussion basis of national architecture environment. Although knowledge level of environment regarding concepts, architects and constructions is limited, the success of matching images

with text and construction oriented details is quite high. Contemporary architecture recognizes its works, interprets over function and makes processes however it can't discuss designing content with its authentic concepts and communication language. It is assumed that achieving a contemporary structure and continued development of all processes of national architecture environment from education to practice will be ensured with updating education environments beginning with architectural design and construction studios.

Key words: Conventional Architecture, Non-Conventional Architecture, Concepts of Contemporary Architecture, Architectural communication

1.GİRİŞ

Teknolojik, ekonomik, toplumsal gelişmelere koşut olarak mimarlık gündemi hızlı bir gelişim süreci yaşamaktadır. Mimarlığın güncel ve çağdaş düşünme ve üretme biçimleri ile bu biçimlere ilişkin tasarım bileşenlerinin anlam ve içerikleri değişmekte ve dönüşmektedir. Mimarlık ürününün çevresiyle kurduğu ilişkiler, yapım teknikleri, tasarım ve yapım süreci, görsel nitelikleri yeni anlam ve içerikler kazanmaktadır. Gelişen yeni anlam ve içeriklerin gereğinde özgün, girişimci mimarlık çalışmaları için benimsenmesi, izlenmesi, okunması, kavranması, eleştirilmesi ve tartışılması, bu alana yönelik **bilgi altyapısının ve iletişim ortamının** öncelikle kurulması önemli bir gereklilik olarak belirmektedir.

Çağdaş mimarlıkta **konvansiyonel olan** ve **konvansiyonel olmayan** olarak tanımlanan başlıca iki alanın varlığı benimsenmektedir. Bu iki alan arasında terminolojik, tasarımsal, biçimsel farklılıklar vardır. **Konvansiyonel olan** günümüz mimarlığını geçmişten süregelen güçlü referanslar ile tartışmaktayken, **konvansiyonel olmayan alan geleceğin mimarlığını biçimlendirmek üzere** tasarımsal içeriğini özgün kavramlar ile yeniden yapılandırmaktadır.

Çağdaş tasarlama yöntemleri, bu yöntemleri geliştiren mimarlar ve eserlerine ilişkin bilgi ve imgelerin kitle iletişim araçlarının da yardımıyla ulaştığı tüm tasarım, uygulama, eğitim ortamlarında **benzemeye çalışmak** yönünde olumlu ve/veya olumsuz bir **hareketlilik** yarattığı gözlenmektedir. Oysa iki farklı alan mimarlığının da tasarımsal içeriklerini özümsemeden, **“bilgi ve iletişim dillerini”** tanımadan **çağdaş mimarlık** ortamının özgünleşmesi ve güncellenmesi olanağı bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu sunuş, Çağdaş Mimarlık Sorunsalını tartışmaya açmak üzere yapılan bir araştırma ve elde edilen verilere dairdir.

Araştırma sonuçlarına dayanarak çağdaş mimarlık ortamında **konvansiyonel olan** ve **konvansiyonel olmayan** olarak tanımlanan tasarımsal alanların tartışma zeminini belirlemek, ulusal mimarlık ortamının konuya ilişkin algı, bilgi ve deneyiminin ortaya çıkarmak, elde edilen verileri eğitimden pratiğe çağdaş mimarlık ortamının güncellenmesi için stratejiler geliştirmek amaçlanmaktadır.

2.ARAŞTIRMA

Araştırma yöntemi başlıca iki kısımda kurgulanmaktadır.

İnceleme olarak tanımlanan birinci kısımda çağdaş mimarlık gündemine kuramsal ve kılışsal çalışmaları, metinleri, söylemleri ve mimari yapıtları ile yön veren mimarlar incelenmiştir. İnceleme süreci görsel ve kuramsal kaynakların taramaları ve seçilen metinlerin okumaları ile tanımlanmıştır. Başka bir deyişle mimarlara ve yapıtlarına ilişkin kendi metinleri, mimarların gerek genelde gerekse yapıları bağlamında dile getirdikleri söylemleri ile onlar üzerine yazılmış eleştiri metinleri örtüştürülmüştür. İnceleme sonucunda tasarımsal nitelikleri belirginleşen yapılar ve tasarımcıları incelemeyi derinleştirmek üzere seçilmiştir. Seçilen tasarımcılar ve tasarımlar şunlardır:

Coop Himmablau, *UFA Sinemaları*, Dresden, Almanya

Toyo İto, *Rüzgar Kulesi*,

Bernard Tschumi, *Video Sanat Galerisi*, Groningen, Hollanda

Herzog&de Meuron, *Eberswalde kütüphanesi*, Eberswalde, Almanya

Rem Koolhaas, *Seattle Halk Kütüphanesi*, Seattle, ABD

Jean Nouvel, *Cartier Vakfı Binası*, Paris, Fransa

FOA (Foreign Office Architecture), *John Levis Department Store*, İspanya,

Frank Gehry, *Guggenheim Müzesi*, Bilbao, İspanya

Han Tümertekin, *B2 Evi*, Assos, Türkiye

Eş zamanlı olarak, inceleme kapsamında taranan kaynaklarda yer alan mimarların mimari tasarımlarını anlamak ve anlatmak üzere benimsedikleri tasarım bileşenlerinin açıklımlarını oluşturan **kavramlar listesi** geliştirilmiştir.

Araştırmanın **sorgulama** olarak tanımlanan ikinci kısmının **anket** yoluyla yapılması karıştırılmıştır. Anket hedeflenen konu hakkında bilgileri, yaklaşımları ve davranışları tanımlamak, karşılaştırmak veya açıklamak için verileri ilk elden toplamakta güvenilir ve geçerli bir yöntem olması dolayısıyla tercih edilmiştir.

3.ANKET

3.1. Hedefler

Çağdaş mimarlık ortamlarının bilgi ve iletişim dillerinin sorgulamak, diğer bir deyişle konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan mimarlığın kavram ve tanımlarının yapılandırdığı bilgi alanlarının ortam tarafından benimsenme düzeyine Mimarlık eğitiminin başlıca uygulama alanları olan tasarım ve yapım atölyelerinin içeriklerinin, mimarın mesleki ve disipliner gelişimine yönelik katkısını sorgulamak, başka bir deyişle, mimarın aldığı eğitimin ve mesleki pratik süreçleri içinde ki deneyimlerinin içeriğini, aynı zamanda araştırmanın içeriğine uygun olarak mimar, yapı, kavram ve konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan yaklaşımların ilişkilerine irdelemek.

Mimarın diğer mimarlar, binalar ve kavramlara yönelik bilgi, görsellik ve içerik değerlendirme, ilişkilendirme, benimseme ve yorumlama yetilerine yönelik veri toplamak hedeflenmiştir.

3.2.Anket Sorularının Tasarımı

Anket soruları daha çok kapalı uçlu ve karma sorular olarak tasarlanırken demografik, olgusal ve yargısal olmak üzere üç tür içerik belirlenmiştir. Yanıtları standartlaştırmak, böylece yanıt vermeyi kolaylaştırmak üzere Thurstone, Likert ve Semantik Diferansiyel ölçekler gibi çeşitli tutum ölçekleri kullanılmıştır. Tutum ölçekleri sorgulama hedeflerine ve alanına ilişkin bilgileri toplamakta oldukça geniş kapsamlı, güvenilir ve kesin olmaları, veri grupları arasında karşılaştırma yapmayı olanaklı kılmaları ve veri toplama işlemini basitleştirerek analizi kolaylaştırmaları nedeniyle tercih edilmiştir.

3.3.Anket Yöntemi

Cevaplayıcılarına internet üzerinden ve e-posta yoluyla doğrudan ulaştırılmıştır. Cevaplar bilgisayar ortamında profesyonel bir firma tarafından toplanıp değerlendirilerek, sayısal, istatistikî sonuçlar tablolaştırılmış ve grafik ifadeleri hazırlanmıştır.

3.3.1.Anketin Kurgusu

Bu bağlamda anket, *Kişisel Bilgiler*, *Kavramlar Analizi* ve *Tasarımsal İçerik Analizi* olmak üzere üç kısımda kurgulanmıştır.

Kişisel Bilgiler Kısmı katılımcıyı tanımaya yöneliktir. Mimarlık eğitimi, pratik alanı, güncel mimarlık medyasını izleme düzeyleri ve yurtdışı deneyimleri ile ilgili sorular sorulmaktadır. Yanıtların ankete katılanların değişik zaman dilimlerindeki deneyimlerini (öğrenci, tasarımcı, eğitimci, uygulamacı olarak v.b) ilişkilendirmeye olanak tanınması beklenmektedir.

Bu bağlamda, eğitim, tasarım ve uygulama alanlarını yönlendiren güncel mimarlığın tanınma, kavranma, içselleştirilme ya da yüzeyselleştirilmesiyle ilgili olarak yapılacak değerlendirmede ***konvansiyonel olan*** ve ***konvansiyonel olmayan*** mimarlığa ilişkin tasarlama yöntemleri, ifade yöntemleri, kültürel ve sosyal nitelikler, eğitim düzeyleri 1–21 sorularda sorgulanmaktadır.

Çağdaş mimarlık alanlarında üretilen bilgi ve iletişim dillerine ulaşmanın yollarından biri yabancı dil bilmektir. Okumak, yolculuk etmek, çeşitli etkinliklere katılmak gibi başlıca araçların yanı sıra yabancı dil bilgisi de sorgulanarak mesleki entelektüel düzeyin belirlenmesi hedeflenmektedir (5. soru). Çağdaş mimarlığı izleyebilmenin araçlarına ulaşabilmek ekonomik koşulların göstergesi olabilmektedir (4. soru). Mesleki pratik alanları ve süreleri bilgilerin güncellenme ve güncel gelişmelerin izlenme düzeylerine ilişkin ipuçları sağlamaktadır (7. soru). Mesleki pratik alanı ve yurtdışı deneyimlerinin niteliği arasında da benzer bir ilişki bulunmaktadır (9.10. ve 11. sorular).

Tasarım araçlarına ilişkin öncelikler konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan çağdaş mimarlık alanlarına yatkınlığın ve ilginin alt ilişkilerini oluşturmaktadır. Sorgulama her iki alanın ***“bilgi ve iletişim dillerinin”*** ve bu dilleri kuran mimarlık araçlarının -planlar, kesitler, görünüşler, sistem detayları gibi sunum araçları ile

imgeler, kavramlar gibi düşünme araçlarının- değerlendirilmesini/tanımlanmasını içermektedir (12.soru).

Mimarlık ortamının söz konusu iletişim dillerini nasıl, hangi düzeyde izlediği, ne tür etkinliklere hangi sıklıkta katıldığı (13.14.15.sorular) hangi yayınları ne amaçla izlediği (16. ve 17.sorular) sorgulamaktadır. Dolayısıyla konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan tasarım alanlarının düşünsel ve biçimsel yaklaşımlarındaki farklılıklar üzerinden anket katılımcılarına ilişkin görünümeler belirginleşmektedir.

Anket, **bağlam, program, konstrüksiyon, materyal, biçim, yüzey, imge** gibi tasarım bileşenleri aracılığıyla mimarlık ortamını oluşturan mimar profilinin nitelikleri de sorgulamaktadır. Böylesi bir sorgulama mimarın kendini güncel tutma çabası ve çağdaş mimarlığın bilgi ve iletişim dilleriyle yakınlığının anlaşılması için önemlidir (16–17–19–20–21. sorular). Dolayısıyla, anket katılımcısının hangi mimarları tanıdığı ve izlediği (18 soru) ne kadar okuduğu, ne okuduğu, listelenen çağdaş mimarları ve yapılarını ne kadar tanıdığı, yapıları ziyaret etme düzeyleri ve benzeri değişkenlerin sorgulanmasını gerektirmektedir.

Kavramlar Analizi, konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan mimarlık ortamlarının bilinirliğini kavramlar üzerinden tartışmaktadır.

Mimarın mimarlık ortamının içeriğini oluşturan konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan iki alanın bilgi ve iletişim dillerini anlama/kavrama niteliği çağdaş mimarlığa bilinçli yaklaşım geliştirmesi açısından önemlidir. Kavramsal analiz mimarların bir tasarımı yapma, okuma değerlendirme süreçleri ile ilişkilendirilmektedir. Mimarın güncel mimarlığın niteliklerini bilmesi ve anlaması, tasarlama yöntemlerine ve asal tasarım bileşenlerine ilişkin düşünceleri özümsemesi kendi özgün mimarlığını geliştirmekte başlıca unsur olarak belirlemektedir.

Tasarımın içeriğini irdelemekte kullanılan kavramlar tasarımcı ile tasarım bileşenleri arasındaki ilişkinin kavranması, tasarımın görsel nitelikleri ile tasarımsal içeriğinin ilişkilendirilmesinin başlıca araçlarıdır. İzleyen mimarın bu araçları doğru kullanabilmesi için gerekli bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan mimarlık alanlarının derinliğini kavramların ele alınışındaki farklılaşma oluşturmaktadır. Örneğin “işlev”, ya da “biçim” kavramları gerek konvansiyonel olan gerekse konvansiyonel olmayan alanlar tarafından benimsenmektedir. Ancak, kavrama yüklenen anlamlar her iki alanın tasarım ve yapımlarındaki farkı belirginleştirmektedir. Dolayısıyla mimarlık ortamını ve onun tasarım yaklaşımlarını kavramların içerikleri tanımlamaktadır. Diğer yandan mimarlık alanlarına özgü kavramsal çeşitlik ve özdeşlikler tasarımsal içeriklerini tanımlamaktadır. Örneğin “olay” veya “görüntü” benzeri konvansiyonel olmayan alanla özdeşleşen kavramlar alanın tasarımsal içeriğine ilişkin nitelikleri tanımlarken, alanlar arasındaki kavramsal farklılaşmaları belirginleştirmektedir. Dolayısıyla, çağdaş mimarlık ortamını yönlendiren mimarları, mimari pratiklerini tanıma, izleme, bilme, anlama düzeyleri bu kavramlar üzerinden sorgulanmaktadır (22. soru). Böylece kavramların içeriğini oluşturduğu tasarım bileşenlerine (**bağlam, program, konstrüksiyon, materyal, biçim, yüzey, imge**) verilen önem ve öncelik açığa çıkarılmaktadır. Kavramsal analiz, **konvansiyonel olan** ve **konvansiyonel olmayan** mimarlık alanlarına ait kavramlarının belirlediği içeriklerin güncel mimarlık ortamı tarafından nasıl yorumlandığını sorgulamaktadır.

Özetle, anketin ikinci kısmı konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan mimarlık alanlarını kavramlar aracılığıyla sorgulamaktadır.

Tasarımsal İçerik Analizi ise mimarlık ortamının mimari tasarımı gerçekleştirme yöntemlerini anlama, yorumlama ve benimseme düzeyleri üzerinedir. Özellikle mimarlık yapıtının görsel nitelikleri ile tasarımsal içeriği arasındaki ilişkilerin kurulabilme düzeyleri sorgulanmaktadır (23.-69. Sorular).

Bu kısımda yer alan sorular, mimarlık ortamının konvansiyonel olmayan mimarlık imgelerinin tasarımsal içeriğini bilme, okuma, anlama ve yorumlama düzeylerini görsellerin ve metinlerin ilişkilendirilmesi aracılığıyla sorgulamaktadır.

Konvansiyonel olmayan mimarlık alanının tasarlama yöntemlerini öğrenmek, bu içeriklerini tanımlayan mimarları, yapılarını ve mimarlığın türlü pratik alanlarında geliştirdikleri ürünleri bilmek, tanımak ve anlamakla gerçekleşmektedir. Çağdaş mimarlık gündemi bu yapı ve ürünler üzerinden belirlenmekte, tanımlanmakta ve tartışılmaktadır. Dolayısıyla mimarlık ortamlarının bilgi birikiminin kurulması ve güncellenmesi için çağdaş mimarlık gündemine yön veren tasarımsal yöntemler, içerikler ve kavramların bilinmesi gereklilik olarak görülmektedir.

Bu bağlamda üçüncü kısımda dokuz soru grubu yer almaktadır. Her grupta bir mimari yapıya ilişkin biri imgeyi diğeri ayrıntısını içeren iki görsel bulunmaktadır. Görsellerin grubunun basitten karmaşığa giden düzeyde sorgulaması yapılmıştır. Görseli önceden görmüş olmak, yapıyı ve mimarını bilmek (24–25. sorular) basit düzeyde imgeye yönelik bir sorgulamadır. İmgenin tasarımsal içeriğine ve mimarının kavramsal yaklaşımına ilişkin bilgi düzeyleri ise izleyen sorularda kademeli olarak sorgulanmaktadır (26–27–28).

Anketin son sorusu görsellerde yer alan imgelerin yapısal ayrıntılarına ilişkin diğeri görsellerle eşleştirilmesidir (69.soru). Dolayısıyla katılımcıların mesleki pratik alanlarına göre değişen bilgi düzeylerini sorgulamak amaçlanmaktadır.

Mimarlık ortamını çağdaş mimarlık bilgisi aracılığıyla sorgulamak ve mimarların imgelerini tanıdığı yapıların tasarımsal içeriklerine ilişkin bilgi düzeylerini analiz etmek araştırmanın tartışma alanını derinleştirmek açısından önem taşımaktadır. Sorgulama için seçilen yapı örnekleri mimarlığın güncel ürünlerinin ve çağdaş mimarlık düşüncesinin ulusal mimarlık ortamımıza etki düzeyini anlamakta araç olmaktadır. Yöntemsel analiz özellikle ulusal mimarlık ortamının konvansiyonel olmayan mimarlık alanına ve iletişim dillerini ait bilgi derinliğini, tanıma, kavrama, özümseme ve benimseme düzeylerini sorgulamaktadır. Dolayısıyla, eğitimden pratiğe, ulusal mimarlık ortamının uluslararası mimarlık ortamının yönlendirdiği gündemi izleme hızı ve düzeyi belirlenmektedir.

3.3.2. Anketin Sonuçlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular: Anket öğrenciler ve çeşitli mesleki pratik alanlarından rastlantısal olarak seçilen 50 kişi olmak üzere yaklaşık 350 cevaplayıcı ile gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılanların % 38.1 i kadın ve % 61.9 erkektir.

Katılımcıların %58.1' i 20-30, %21.54' ü 31-40, % 9.35'i 41-50, %6.54' ü 51-60 ve % 2.44'ü ise 61 yaş veya üzerindedir.

Tüm katılımcıların eğitimleri %12'si öğrenci, % 40.9 lisans, %26.2 yüksek lisans ve %20.9 doktora düzeyindedir. Dolayısıyla, anket cevaplayıcılarının % 79. 55 inin 40 yaş ve altındaki genç mimarlar olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi %18'i 1000 TL ve altında, %32.3' ü 1000 ile 2000 TL arasında, %24. 4' ü 2000 ile 3000 TL arasında, % 25.3'ü ise 3000 TL dir. 3000 TL altında kalan %74. 7'lik gelir düzeyinin 40 yaş altındaki grupla ilişkisi açıklanmaktadır.

Anketin cevaplayıcılarının %57.5'nin yurt dışı deneyimi vardır ve %58. 1 oranında turistik, kalanı eğitim ve bilimsel etkinlikler kapsamındadır. % 35. 46'lık bir oranla 7-30 günlük bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Araştırmanın başlıca sorgulamalarından biri yabancı dil bilme düzeyidir

. Cevaplayıcıların % 36.6'lık oranla ileri, % 83 oranında ortanın üstü düzeyde İngilizce bildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ortamın İngilizce kaynakları okuma anlama yetisinin yüksek olduğu yorumlanmaktadır.

Cevaplayıcıların eğitimleri süresince katıldıkları stüdyolarda tasarımı geliştirme araçlarına ilişkin öncelikleri kavram % 41,1, kat planı % 38,6, vaziyet planı % 38.4, maket % 34.3, kesitler % 33.6, görünüş % 27.1, imge % 23.2, 3d model % 22.6,

Tablo 1, Dil bilme seviyeleri

	İngilizce	Almanca	İtalyanca	Diğer
	%	%	%	%
Başlangıç	2.7%	56.8%	62.5%	25.5%
Orta	14.3%	14.9%	21.9%	29.4%
Orta Üstü	29.9%	8.1%	12.5%	9.8%
İleri	36.6%	5.4%		17.6%
Çok İleri	16.5%	14.9%	3.1%	17.6%

sistem detayı % 10.3, yüzey % 10.2 olarak sıralanmaktadır. Dolayısıyla kavram tasarımsal içeriği kurmada etkin araç olarak belirlemektedir. Ancak çağdaş mimarlık örneklerine ilişkin değerlendirmelerde kavramların bilinmediği sonucu çıkmaktadır. Oysa kat planı, vaziyet planı, maket, kesitler önem sıralamasında imge ve yüzeyden çok geride kalmaktadır. Dolayısıyla, cevaplayıcıların görsellerden çok kavramsal içeriği önemseydiği düşünülebilir. Ancak, anket sonuçları tersini desteklemektedir.

Cevaplayıcılar çağdaş mimarlık gündemini % 88.6 internetten, % 77. 1 süreli ve süresiz yayınlardan, % 41.5 mimarlar odası veya meslek kuruluşlarının düzenlediği etkinliklerden ve konferans ile bilimsel toplantılardan, % 35.2 gezilerden izlemektedir. Etkinliklere % 56. 0 oranında edilgen dinleyici olarak % 44 oranında ise katılımcı, organizatör, oturum başkanı gibi etkin biçimde katılmaktadır. Etkinliklere % 40.8 cevaplayıcı fırsat buldukça katılmaktadır. Geri kalanların % 9.9 'u haftada bir kez, % 16.1 ayda bir kez, % 30.0'ı yılda bir kez katılmaktadır, % 3.1'i ise hiç katılmamaktadır.

Cevaplayıcıların yerli ve yabancı yayın izleme sonuçları Tablo 2 de yer almaktadır.

Tablo 2, Uluslar arası yayınlar ve Ulusal Yayınlar

Detail	1	33.5%	Arredamento Mimarlık	1	49.6%
JA	1	16.1%	Yapı	1	58.9%
El Croquis	1	13.6%	Mimarlık	1	43.6%
Architectural Review	1	42.4%	XXI	1	27.1%
Domus	1	18.6%	Tasarım	1	36.9%
Wettbewerb Aktuell	1	18.6%	Arkitekt	1	11.9%
Hiçbiri	1	6.8%	Hepsi	1	5.9%
Diğer	1	8.5%	Diğer	1	6.4%

Yayınların izlenmesi % 67.4 oranında tasarımlara yönelik yapısal ve mekânsal yorumları okumak, % 65.7 oranında tasarım imgelerini gözlemlemek, % 56.4 oranında tasarımların tartıştığı kavramları anlamak, %50.8 sunum tekniğini incelemek, % 47.0'ı yapı detay bilgisini geliştirmek,%39.4 ü esinlenmek, % 33. 9'u yapının biçimsel dili üzerine düşünmek, % 33.5 tasarımın işlev şemasını anlamak, % 12.7 malzeme bilincini arttırmak amaçlıdır. Tasarımlara yönelik yapısal ve mekânsal yorumları okumak, tasarım imgelerini gözlemlemek ve kavramsal içeriği anlamak amaçlarının yüksek oranda benimsenmesi, İngilizce bilme düzeyleri ve yayın izleme öncelikleri ile ilişkilendirilerek değerlendirilebilir. Dolayısıyla cevaplayıcıların çağdaş mimarlık örneklerinin tasarımsal içerik ve kavramsal bağlamları ile imgeleri arasındaki ilişkiyi izlediği ve anlamaya çaba gösterdiği yorumu geliştirilebilir. Ancak, anketin sürekliliğinde elde edilen sonuçlar imge-kavram ilişkisinin bilinirliğinin dergilerin izlenmesinde belirtilen amaçlarla örtüşmediğini göstermektedir. (Tablo 4)

Kavramlar Analizine İlişkin Bulgular: Cevaplayıcıların çağdaş mimarlıkta tasarımsal içeriğin irdelenmesinde kullanılan kavramları benimseme düzeyleri birinci tercihlere göre % 20.4 kullanıcı, % 16.8 kullanışlılık, % 13.3 akıcı dinamizm, % 8.8 denge, % 8 doku, ikinci tercihlere göre % 16.8 doku, % 12.4 denge, % 10.6 işlev, % 8 kullanışlılık, % 6.2 inşa, üçüncü tercihlere göre ise % 16.8 işlev, % 12.4 kimlik, % 11.5 doku, % 8.8 bütünlük, % 6.6 şeffaflıktır.

Dolayısıyla, konvansiyonel mimarlığın da kullandığı kavramların öncelik bulması ulusal mimarlık ortamının konvansiyonel olmayan mimarlığın gelişimini izlediğini ancak kendi mimarlık kimliğini konvansiyonel kavramlarla kurduğunu göstermektedir. Konvansiyonel kavramların benimsenmesi mimari tasarım eğitimine ilişkin cevaplarda kavramın öncelik kazanmasıyla çelişmektedir.

Çağdaş bir tasarımı kavrama/yapma etkinliğine göre çağdaş mimarlık yöntemlerince vurgulanan asal tasarım bileşenlerinin tercih önceliği % 52.5 bağlam, % 44.5 program, %41.5 biçim, % 29.9 imge, % 28.7 konstrüksiyon, %26.4 malzeme, % 24 cephe , %20.3 yüzey olarak sıralanmaktadır. (Tablo 3)

Yüzey kavramına çağdaş tasarım yaklaşımında verilen önem ile cevaplayıcıların mimarlık gündemini internet üzerinden izleme düzeyi ilişkilendirildiğinde yüzeyin daha öncelikli bir tasarım bileşeni olması beklenmektedir. Oysa cevaplayıcılar bağlam ve programa öncelik vermektedir. Bu tutum ortamın tasarımsal içeriğe duyarsız olmadığını, neden ve nasıl değerlendirilmesi gerektiğini bildiğini ancak önemsemediğini göstermektedir. Çağdaş tasarım bileşenlerinin mimari tasarımın niteliği üzerindeki etkisinin ayırtındadır. Ancak çağdaş mimarlık örneklerinin görsel biçimsel özelliklerini farklı tasarımlarda özgün yapının tasarımsal içeriğini göz ardı ederek tekrarlayabilmektedir.

Tablo 3, Asal tasarım bileşenlerinin tercih önceliği

1. Tercihlere göre kavramlar		5. Tercihlere göre kavramlar	
Bağlam	% 52.5	İmge	% 8.3
Program	% 44.5	Bağlam	% 7.0
Biçim	% 41.5	Cephe	% 5.9
İmge	% 29.9	Yüzey	% 5.6
Konstrüksiyon	% 28.7	Materyal	% 5.1
Materyal	% 26.4	Program	% 4.3
Cephe	% 24.0	Konstrüksiyon	% 3.3
Yüzey	% 20.3	Biçim	% 2.9

Tasarımsal İçeriğe İlişkin Bulgular: İngilizce bilme, eğitim ve güncel mimarlığı izleme biçimlerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde ulusal mimarlık ortamının araştırmanın odaklandığı mimarlar ve yapılarını tanıma düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Ancak cevaplar beklenen sonucu desteklememektedir (Tablo 4).

Tablo 4, Güncel mimarlığı izleme biçimlerine ilişkin veriler

Şekil 1, Eberswalde Teknik Okullar Kütüphanesi			
Görselleri Gördüm	%22.7	Mimarını Biliyorum	%10.4
Görselleri Görmedim	%77.3	Mimarını Bilmiyorum	%89.6
Şekil 2, Seattle Halk Kütüphanesi			
Görselleri Gördüm	%47.9	Mimarını Biliyorum	%28.3
Görselleri Görmedim	%52.1	Mimarını Bilmiyorum	%71.7
Şekil 3, Cartier Vakfı Binası			
Görselleri Gördüm	%24.4	Mimarını Biliyorum	%13.1
Görselleri Görmedim	%75.6	Mimarını Bilmiyorum	%86.9
Şekil 4, Cam Video Galeri			
Görselleri Gördüm	%28.9	Mimarını Biliyorum	%15.9
Görselleri Görmedim	%71.1	Mimarını Bilmiyorum	%84.1
Şekil 5, Ufa Sinema Merkezi			
Görselleri Gördüm	%52.0	Mimarını Biliyorum	%27.0
Görselleri Görmedim	%48.0	Mimarını Bilmiyorum	%73.0
Şekil 6, Guggenheim Müzesi			
Görselleri Gördüm	%92.9	Mimarını Biliyorum	%90.4
Görselleri Görmedim	%7.1	Mimarını Bilmiyorum	%9.6
Şekil 7, John Levis Alışveriş Merkezi			
Görselleri Gördüm	%43.1	Mimarını Biliyorum	%22.5
Görselleri Görmedim	%56.9	Mimarını Bilmiyorum	%77.5
Şekil 8, Rüzgar Kulesi			
Görselleri Gördüm	%42.9	Mimarını Biliyorum	%21.6
Görselleri Görmedim	%57.1	Mimarını Bilmiyorum	%78.4
Şekil 9, B2 Evi			
Görselleri Gördüm	%79.9	Mimarını Biliyorum	%65.7
Görselleri Görmedim	%20.1	Mimarını Bilmiyorum	%34.3

Cevaplayıcıların görsellerin tanıma düzeyi ve çağdaş tasarımlara ilişkin izleme biçimindeki öncelikler ilişkilendirildiğinde çağdaş mimarlık ortamının İngilizce bilmesine karşın tasarımların içeriklerini anlatan metinlere ilgi göstermediği anlaşılmaktadır. Cevaplayıcıların çoğunluğunun eğitiminin lisans düzeyinde (% 88) olması, yaş ortalamasının 40 yaş ve altında yoğunlaşması, yayınların izlenme amaçlarında tasarım imgelerini gözlemlemek ve mekânsal yorumları anlamak amaçlarının öncelik kazanmasının araştırmaya esas olan yapılar ve mimarlarının bilinirlik düzeyini yükseltmesi beklenirken sonuçlar bu görüşü desteklemektedir. Ulusal mimarlık ortamının araştırmanın odaklandığı mimarlar ve yapılarını tanıma düzeylerinin düşük olması yabancı dil bilme düzeyleri ve yayın izleme amaçlarıyla ilişkilendirildiğinde dergilerin metinlerinin değil de daha çok görsellerinin incelendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ulusal mimarlık ortamının araştırmada önemsenen çağdaş mimarlığın bilgi ve iletişim dilini kuran kavramlardan genellikle konvansiyonel olanları bildiği dolayısıyla benimsediği anlaşılmaktadır (Tablo3 ve tablo 4).

İlginç bir sonuç görsellerde örneklenen yapıların işlevlerine ilişkin soruların doğru yanıtlanma düzeyinin yüksek olmasıdır. Cevaplayıcıların görsellerle ilk kez karşılaştığı görselleri görmedim (Tablo 4) cevaplarında belirginleşmesine karşın yapının işlevine ilişkin metinlerle doğru eşleştirmektedir.

Örneğin Şekil 1’deki Eberswalde Teknik Okul Kütüphanesi görseliyle kültür yapısı eşleştirmesinin oranı % 55.6, Şekil 2’deki Seattle Halk Kütüphanesi görseliyle kültür yapısı eşleştirmesinin oranı %56.9 dur. İmge ve program eşleştirmesindeki iyimser oran iki türlü yorumlanmaktadır. Cevaplayıcı yapıyı ve/veya görseli tanımaktadır ya da bilmese de görseli doğru yorumlayabilmektedir.

Nur Şekil 3’deki Cartier Vakfı binası görseliyle kültür yapısı eşleştirmesinin oranı % 10.4 dür. Yapının imgesel nitelikleri ofis yapısıyla eşleştirilmesine neden olmaktadır. Tablo 4’de oldukça düşük olan Jean Nouvel’i tanıma ve yapısını bilme düzeyleri bu sonucu desteklemektedir. Görselin ofis olarak algılanması çağdaş mimarlığın popüler imgelerinin mimarlık ortamının genel imge hafızasında yer ettiğini göstermektedir. Şekil 4’deki Cam Video Galerisi görselinin kültür yapısıyla eşleştirilme düzeyi imgenin okunaklılığından ötürü %46.9 oranında isabetlidir. Şekil 5’deki UFA Sineması görselinin işlevi % 56.9 oranında doğru bilinmiştir. Frank Gehry’nin Bilbao’daki Guggenheim Müzesinin görseli ve işlevi arasındaki doğru eşleştirme oranı % 87.8’dir. Yapının görsel medyada yer alan yorum ve fotoğrafları bu tasarımı ulusal mimarlık ortamının en iyi bildiği yapı haline getirmektedir.

İmge-işlev eşleştirmesi %58.0 oranında doğru olan bir yapı Şekil 7’deki John Lewis Alışveriş Merkezi ve Sinema Kompleksidir. İmge-işlev eşleştirmesi % 58.4 oranında

yanlış olarak ofis yapısıyla eşleştirilen Toyo Ito'nun Rüzgâr Kulesidir. Yapı kültür yapısı olmasına karşın ticari yapıya benzetilmektedir. Şekil 8' de görseli verilen Han Tümertekin'in B2 Evi %98 oranında doğru bilinmektedir. Türk bir mimarın yapısı olması, konut olması ve özellikle ulusal yayınlarda yoğun olarak yer verilmiş olması nedeniyle tanınma bilinme düzeyi çok yüksektir. Ortamın İngilizce bilme düzeyi yüksek olsa da yerli yayınları izlemekte yoğunlaştığı cevaplayıcıların tümünün bu yapıyı izlediği sonucuyla desteklenmektedir.

Bina görselleri ile işlev eşleştirmesi analizi ulusal mimarlık ortamının çağdaş mimarlığı izleme düzeyi hakkında ilginç bulgular sunmaktadır. Örneğin, Tablo 4' e göre ulusal mimarlık ortamımız görselleri tasarımsal içeriğe ilişkin metinlerden daha çok tanımaktadır. Kent, bina, kavram, tasarım stratejisi, özgünlük gibi tartışma alanlarından bağımsız olarak imgelere ilişkin içerikler geliştirmektedir. Bir yapının görselini doğru okuma ve görseller üzerinden yapının tasarımsal işlevsel ve benzeri niteliklerini analiz etme becerisine sahiptir. Cevaplayıcıların eğitimleri boyunca aldıkları bilgi altyapısının ve sürekliliğinde biriktirdikleri bilgi ve deneyimin niteliğini göstermektedir. Dolayısıyla cevaplayıcıların çağdaş mimarlık bilgisini okul yıllarında kurduğu ancak zaman içinde güncellemediği yorumlanmaktadır. Cevaplayıcıların % 79.55'inin 40 yaşın altında olduğu düşünüldüğünde izlenen mimarlara göre öncelik sıralamasında başta çağdaş mimarlığın temellerini kuran Le Corbusier %37.2, Mies Van der Rohe %35.3 yer alması bu görüşü desteklemektedir. Tablo 5, İzlenen mimarlara göre öncelik sıralaması

	1	2	3	4	5
	%	%	%	%	%
Herzog & de Meuron	29.4%	18.6%	14.4%	11.9%	25.8%
Bernard Tschumi	13.4%	25.3%	21.5%	17.7%	22.0%
Frank Gehry	21.7%	28.3%	28.8%	10.8%	10.4%
FOA (Foreign Office Architects)	16.0%	18.2%	19.9%	14.4%	31.5%
Rem Koolhaas	34.4%	27.2%	22.6%	5.1%	10.8%
Mies van der Rohe	35.3%	23.9%	22.9%	10.0%	8.0%
Coop Himmelblau	17.5%	18.0%	22.4%	13.7%	28.4%
Toyo Ito	20.8%	19.7%	20.2%	12.0%	27.3%
Han Tümertekin	17.0%	21.6%	24.2%	15.5%	21.6%
Le Corbusier	37.2%	26.1%	18.6%	9.5%	8.5%
Zaha Hadid	31.4%	28.1%	18.6%	11.9%	10.0%
Norman Foster	35.9%	29.2%	18.2%	6.7%	10.0%
Archigram	11.0%	17.0%	26.9%	18.1%	26.9%
Jean Nouvel	26.8%	20.0%	22.1%	12.6%	18.4%

4.SONUÇ

Araştırmanın sunum içeriğinde örneklenen sonuçlarına dayanarak ulusal mimarlık ortamının güncellenmesine ilişkin çok çeşitli stratejiler geliştirilmektedir. Bunlardan öne çıkanları mimari tasarım eğitiminin verildiği tasarım ve yapım stüdyosu ortamlarının güncellenmesi üzerinedir. Mimarlık eğitiminde tasarım ve yapım stüdyolarının konusal (tematik), içeriksel, yönetsel (metodolojik) ve eğitimsel (pedagojik) düzeltme/iyileştirme sürecinin tasarlanmasında araştırma sonuçları yol göstericidir. İyileştirmenin eğitim sürecinden başlatılması sorunun kaynağını ele almak anlamına gelmektedir. Ancak bu kaynak döngüsel olarak ortam tarafından geri beslenmektedir. Dolayısıyla mimarlığın mesleki ve disiplinler alanındaki

değişime/dönüşüme koşut olarak güncellenebilir ve sürdürülebilir Mimari Tasarım ve Yapım Stüdyosu tasarlanması yönünde değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Anket içeriğini geliştirmekte yararlanılan kaynaklardan örneklenerek hazırlanmış daraltılmış kaynaklar listesidir:

Wolf D. Prix, On the Edge, in: Peter Noever (ed.), Architecture in Transition: Between Deconstruction and New Modernism, Munich/ New York, (1991)

Jeffrey Kipnis, "Get Off of My Cloud, Wolf D. Prix ,Coop Himmelb(l)au Text 1968-2005", Ed: Martina Kandeler- Frits Coop Himmelblau ve Thomas Kramer, Hatje Cantz, Almanya, (2006)

Coop Himmelb(l)au, "Architectuur muss brennen, Graz, (1980)

WERNER Frank; "Covering + Exposing _ The Architecture Of Coop Himmelb(l)au", Translated By Micheal Robinson, Birkhäuser; Londra, (2000)

Get Off of My Cloud: Wolf. Prix, Coop Himmelb(l)au Text 1968-2005, "more and less", Ed: Martina Kandeler- Frits Coop Himmelblau ve Thomas Kramer, Almanya, (2006)

El- Croquis, Architectural magazine, Sayı 123, (2005)

RAPPAPORT, Nina, Decoration: 306090 Books, Volume 10, , ed: Emily Abruzzo ve Jonathan d. Solomon, Eylül 2006

GA Architect, Hirashi Hara, "Machine and Wind", Toyo Ito 1970-2001, Monograph "Toyo Ito" / Electa Architecture, A.D.A.EDITA Tokyo, sayı: 17, Elyül 2001

Toyo ito, "Simple Lines for Le Corbusier", in Toyo İto, Escritos, cit., s.160

Vidler, A., "The Pleasure of the Architect", Architecture and Urbanism, Vol.216, No.9, s. 17-23, Eylül, 1988.

Tschumi, B., "Architecture and Disjunction", The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, Londra, s. 23 (1997)

Architecture and limits (1), introduction by Bernard Tschumi, Artforum, 19 (4), s.36-44, Aralık (1980)

Tschumi, B., "Six Concepts in Architecture", Architectural Design, Academy Editions, London, s:13-19, (1993)

Tschumi, B., Event Cities: Praxis, The MIT Press, Londra, s.559, (1994)

Curtis, William (2003). , "Enigmas of Surface and Depth, [the architecture of Herzog&de Meuron]", El Croquis 109-110, Herzog&de Meuron 1998-2002, (2003).

Leatherbarrow, David.;Mostafavi, Mohsen., "Surface Architecture", MIT Press, (2002)

Colin Rowe'nin "Şeffaflık/Transparency", makalesinin modernizm'in kilit kavramları olarak açıkladıkları iki kavramdır. Bkz: Colin Rowe ve Robert Slutzky, "Transparansy: Literal and Phenomenal", Part II, Perspecta 13/14, 1971

Moneo, Rafael., "Herzog and De MEURON", Theoretical Anxiety and Design Strategies, The MIT press ve ACTAR, (2004)

Curtis, William., "Enigmas of Surface and Depth, The Architecture of Herzog&de Meuron", El Croquis 109-110, Herzog&de Meuron 1998-2002, (2003).

Zaera, Alejandro., "Continuities, [interview with Jacques Herzog]", El Croquis 60+84, Herzog&de Meuron 1981-2000, (2005)

Kudielka, Robert, "Speculative Architecture: On the Aesthetics of Herzog & de Meuron", Natural History, Imprints and Moulds, Ed: Philip Ursprung, Canadian Centre for Architecture and Lars Müller Publishers, (2002)

Brodruck, Ralph, "Minimal Tectonics", Tectonics Making Meaning: International Conference and Student Design Competition, Eindhoven University of Technology, (2007)

Gyorgy Kepes: “Language of Vision” dan aktaran: Colin Rowe; Robert Slutzky, *Perspecta*, sayı: 8. (1963)

Jean Nouvel, “Interview by Yoshio Futagawa”, A.D.A. Edita, Tokyo, (1996)

Jean Nouvel 1987-1994, *El Croquis*, Sayı: 65/66, s. 10- 13, (1994)

FOA (Foreign Office Architecture), *John Levis Department Store*, İspanya,

Zaera-Polo, A., “The Yokohama Projects / Foreign Office Architects”, Barcelona Actar, ed: Ferre, A., Sakamoto, T., Kubo, M. , 2002

Alejandro Zaera-Polo, Farshid Moussavi, “Foa Ark”, *Phylogenesis*, Actar, Barselona, s.6, (2004)

Foreing Office Architects, 1996-2003, *El Croquis* sayı:115- 116, s. 11 (2003)

MİMARLIK EĞİTİMİNDE LLP-ERASMUS DEĞİŞİM PROGRAMI ÖĞRENCİ ve ÖĞRETİM ÜYESİ HAREKETLİLİĞİ

S. MÜJDEM VURAL,⁶ F. PINAR ARABACIOĞLU⁷

ÖZET

Mimarlık eğitimi hızlı değişen dinamikler çağında sürekliliğini sağlayabilmek için formel ve enformel değişimler göstermektedir. Söz konusu değişim çeşitli yönleriyle ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılmaktadır. Hayat boyu öğrenme ve hareketlilik bu değişimler arasında önemli bir yer almakta ve tartışılan konuların başında gelmektedir. Hayat boyu öğrenme ve hareketliliğin olumlu ve olumsuz yönleri tartışmaların odak noktasını oluşturmakta, eğitimcilerin görüşlerinin ciddi farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir.

Mimarlık eğitiminin geçirmekte olduğu bu değişim öğrenciye verilmesi hedeflenen bilgi ve beceriler açısından öğrenci odaklı eğitimin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Öğrencinin gelişiminde hayat boyu öğrenme ve hareketlilik ve bu bağlamda LLP-ERASMUS değişim programı önemli rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, Erasmus programının etkin bir şekilde uygulandığı 6 yıl içinde Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü LLP-Erasmus programı deneyimleri tüm değişim yapılan fazları (giden öğrenci, gelen öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği) ile ele alınarak irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Mimarlık, Değişim programları, LLP-ERASMUS

1. GİRİŞ

Günümüzde sadece eğitim alanında değil, her alanda büyük bir değişim söz konusudur. Bilgi teknolojilerinin gelişimi, bireyler ve ülkeler arası iletişimin artması bu değişimi tetikleyen önemli öğelerdir. Bireyler değişime ayak uydurabildikleri sürece gelişimin içinde yer alabilmektedir. Bu gelişimin sürekliliğin sağlanması ise eğitim alanındaki yeni düzenlemeler ile yapılmaya çalışılmaktadır.

⁶ Yard. Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

⁷ Araş. Gör. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

Küreselleşmenin eğitime yansması üç ana başlık altında incelenebilir; sınırların netliğini kaybetmeye başlaması, yeni uzmanlık ve sorumluluk alanlarının oluşması, sorumluluk paydaşlarımızın çoğalması. Bologna sürecinde adı geçen üç meslek grubundan biri olan mimarlık eğitimi için süre iki aşamalı olarak (en az beş yıl olmak üzere) belirlenmiş, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesi içinde yeniden yapılanma sürecine girmiştir (Ünver, Polatoğlu, Vural, 2009). “Öğrenci merkezli” eğitim ve eğitimin sürekliliği ağırlık kazanmaya başlamıştır. Artık mimar adayları okulda verilen eğitimin dışında atölye çalışmaları, yarışmalar vb. çeşitli yollarla kendilerini donatmak ihtiyacı duymakta, bilgi teknolojilerinden yararlanarak dünyada mimarlık alanındaki tüm gelişmeleri takip etmeye çalışmaktadır. Bu da eğitimin klasik eğitim anlayışından uzak, kendini yenileyen ve esnek bir yapıya geçişte önemli rol oynamaktadır.

2. BOLOGNA SÜRECİ VE HAYAT BOYU ÖĞRENME PROGRAMI

Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Avrupa Yükseköğrenim Alanı yaratmak amacıyla 1999 yılında başlattığı, 2001 yılında ülkemizin de dahil olduğu Bologna süreci, eğitimde değişimin başlangıç noktası sayılmakta ve bu amaçla hedef ve reformlar ortaya koymaktadır. “Her ülkede ulusal durum ve kültürle uyumlu olmak kaydıyla eğitim kalitesini iş dünyası ve sivil toplum beklentilerine uygun bir şekilde artırmayı, deneyimleri paylaşmayı, işbirliğini, kazanılan yetkinliklerin geçerliliğini sağlamayı amaçlamaktadır.” (<http://bologna.kocaeli.edu.tr/>). Bu süreç kapsamında Avrupa Yükseköğretim Alanı’nda asıl hedeflenen, çeşitlilik ile birlik arasında bir denge kurulmasıdır. Amaç, yükseköğretim sistemlerinin kendilerine özgü farklılıkları korunarak birbirleriyle karşılaştırılabilir olması ve uyumlu hale getirilmesinden ibarettir. Bu şekilde, bir ülkeden ya da yükseköğretim sisteminden bir diğerine geçişin kolaylaşması ve böylece öğrenciler ve öğretim üyelerinin hareketliliğinin artırılması planlanmaktadır (<http://www.yok.gov.tr/>).

2006 yılında Avrupa Parlamentosu ve Konseyi eğitimi “Hayat Boyu Öğrenme Programı” (LLP - Lifelong Learning Program) olarak adlandırarak yeni bir karar yayınlamış ve 2013 yılına kadar yeni bir süreç başlatmıştır. Hayat Boyu Öğrenme Programının genel hedefi, çevrenin gelecek nesiller için iyi bir şekilde korunmasını sağlarken, Topluluğun sürdürülebilir ekonomik kalkınma, daha fazla ve daha iyi işler ile daha büyük sosyal uyum ile gelişmiş bir bilgi toplumu olarak gelişmesine hayat boyu öğrenme yolu ile katkıda bulunmaktır. Özellikle, dünya kalitesinde bir referans teşkil etmesi için Topluluk içindeki eğitim ve öğretim sistemleri arasında değişim, işbirliği ve hareketliliği beslemeyi amaçlar. Bu kapsamda Hayat Boyu Öğrenme Programı okul eğitiminden yetişkin eğitime uzanan geniş bir alanda hizmet vermektedir (<http://www.ua.gov.tr/>). Comenius Programı okul eğitimini, Erasmus Programı yüksek öğretimi, Leonardo da Vinci Programı mesleki eğitimi, Grundtvig Programı ise yetişkin eğitimini kapsamaktadır.

Yüksek öğretimin temeli olan kaliteli insan yetiştirmek, bilimsel buluşları paylaşmak ve yeni nesillerin Avrupa içinde bu amaçlar doğrultusunda yetişmesini sağlamak ve bu nedenle Yüksek Öğretim Kurumu yöneticilerinin, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin değişim programlarını desteklemeyi amaç olarak

benimsemiştir. ERASMUS programı bu anlamda kurumların ve bölümlerin diğer ülke yükseköğretim kurumlarıyla yapmış oldukları ikili anlaşmalara dayanarak öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliğini, yoğun program ve kursları içermektedir.

LLP Erasmus Programının alt başlıkları aşağıda verilmektedir.

- Hareketlilik Faaliyetleri
 - Öğrenci Hareketliliği
 - Öğrenim hareketliliği
 - Staj hareketliliği
 - Personel Hareketliliği
 - Ders verme hareketliliği
 - Personel eğitimi hareketliliği
 - Hareketliliğin Organizasyonu
- Erasmus Yoğun Dil Kursları
- Yoğun Programlar
- Hazırlık Ziyaretleri

3. MİMARLIK EĞİTİMİNE BAKIŞ

Mimarlık kullanıcı (insan) gereksinimlerini karşılayarak yapay çevreler oluşturan disiplindir. Mimarlar içinde barındırdığı insana dayalı birikimleri cevaplandırarak yapay çevre tasarımını oluştururken diğer meslek grupları ile ilişkiler kurmaktadır. Mimarlık mesleği teknolojiden yararlanır, ekonomiyi takip eder, politik konulardan etkilenir ve sosyal yaşam ile beslenir. Mimarlık eğitimi özelliklerinden dolayı diğer disiplin eğitimlerinden farklılık göstermektedir. Mimarlık eğitimi ve sorunları ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılmakta ve çeşitli ülkelerdeki mimari yaklaşımların yanı sıra mimarlık eğitimi anlayışları da bilgi teknolojileri sayesinde sürekli takip edilebilmektedir. Bologna süreci kapsamında mimarlık eğitimi süresinin 5 yıla çıkması nicel bir yaklaşım olarak gözükse de, program çıktılarının niteliği daha çok önem kazanmaktadır. 5 yıllık mimarlık eğitiminin nasıl planlanacağı, verilmesi zorunlu temel konular yanı sıra programa niteliğini veren öncelikle okul mezunlarında hedeflenen profil ve okulun kimliğidir. Küreselleşme ile ortaya konan pek çok görüş, bugün yaşanan küreselleşme sonrası ortamında sorgulanmaktadır. Ortak – temel kavramlar yaratmak, eşdeğer eğitim olanakları sunmak kadar yerliliği ön plana çıkaran birbirinden farklı görüşler- paradigmlar (değerler dizisi) ortaya koyan, eğitim programları ile okullar tercih edilebilirliklerini arttırabilmektedirler (Ünver, Polatoğlu, Vural, 2009).

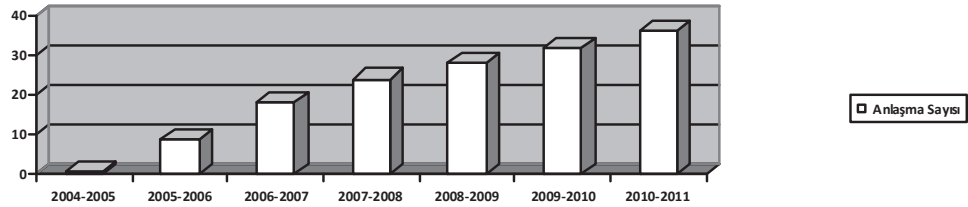
Bu anlamda mimarlık eğitiminin de bu hızla değişen dinamikler çağında sürekliliğini sağlayabilmek için formel ve enformel bir değişim içerisine girdiği kuşkusuzdur. Mimarlık eğitimi usta çırak ilişkisinden modern yükseköğretime uzanan büyük bir yol kat etmiştir. Mimarlık eğitimi deneyimsel öğrenme kuramına dayanır. Özellikle eğitimin bel kemiğini oluşturan proje stüdyoları deneyim, deneyimlerin yansıma, yansımaların eylem dönüşmesi ve bu eylemlerden yeni deneyimler kazanılması şeklindeki döngü içinde ilerler. (Demirkan, Demirbaş, 2008) Dolayısıyla usta - çırak ilişkisindeki gibi bilgi ve becerilerin öğretim

elemanından öğrenciye aktarımı ile var olur. Mimarlık eğitimi bireylerin birebir ilişki içerisinde olduğu bir sisteme ihtiyaç duyar. Aslında yukarıda bahsi geçen Yaşam Boyu Öğrenme kavramı mimarlık eğitiminin özünde bulunmaktadır. Kişi yaşamı boyunca bir eğitim döngüsü içindedir.

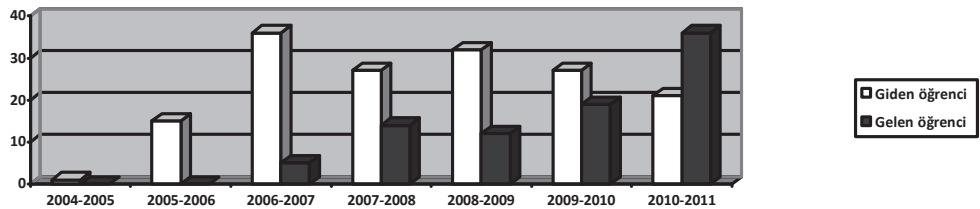
Günümüz şartları ve küreselleşme bağlamında bu deneyimsel öğrenme kuramı için ERASMUS programı büyük bir olanak sağlamaktadır. Hem öğrenci hem de öğretim üyeleri ERASMUS faaliyetleri kapsamında deneyimlerine çeşitlilik katabilmektedir.

4. YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜNDE ERASMUS FAALİYETLERİ

Uluslararası anlaşmaların ve ortak çalışmaların protokollerle uzun yıllardır sürdüğü üniversitemiz Mimarlık Bölümünde Erasmus hareketliliği 2004-2005 öğretim yılında bir ikili anlaşma ile başlamış olup 2010-2011 öğretim yılında anlaşmalı üniversite sayısı 36ya çıkmıştır (Tablo 1). Bu süreç içinde öğrenci ve akademisyen hareketliliği bağlamında büyük gelişmeler kaydedilmiş, her hareketlilik yeni ilişkilerin doğmasına, var olanların kuvvetlenmesine ve bir sonraki yılın hareketlilik oranlarının artmasına neden olmuştur. Özellikle gelen öğrenci sayısındaki çarpıcı artış giden öğrenci ve öğretim üyelerimizin ülkemizi ve üniversite eğitimimizi aktarması etkisinde gerçekleşmiştir. Son yıllarda giden öğrenci ve öğretim üyesi sayısındaki azalma hibe dağılım ve sıralama politikalarında yapılan değişikliklerden kaynaklanmakta olup talebin azalmasını değil hareketlilik oranının düşmesini ifade etmektedir (Tablo 2).

Tablo 1 YTÜ Mimarlık Bölümünde ikili anlaşma sayılarının yıllara dağılımı

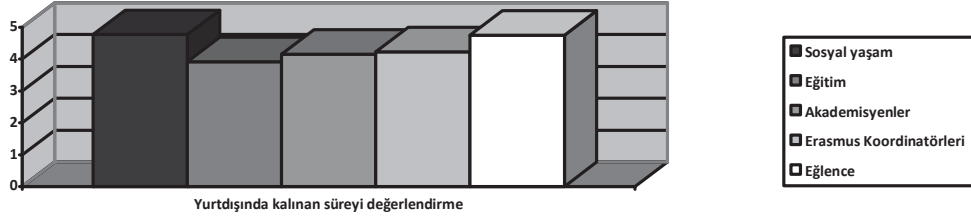

Tablo 2 YTÜ mimarlık bölümünde gelen ve giden öğrenci hareketliliğinin yıllara göre dağılımı

YTÜ Mimarlık Bölümüne gelen öğrencilerin sayısı her geçen yıl artmaktadır. Bunlardan kendilerine anket uygulanan öğrencilerin %31 i gelmeden önce Türkiye'ye karşı bir önyargıları olduğunu, özellikle Arap etkisinde bir ortam, din ve politika konularında radikal insanlarla karşılaşacaklarını düşündüklerini ancak Akdeniz etkisinin ve havasının sosyal olgulardan daha baskın olduğunu gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

“Erasmus dönemim aklıma, medeniyet tarihini, modernlik ve kültürel köklerin arasındaki zıtlıkları öğrenme süreci ve Türkiye’de olmasaydım gitmenin aklıma gelmeyeceği şehirlere seyahat olanağı olarak kazandı”

Yapılan anketlerde değerlendirmeler hem gelen hem giden öğrenciler için Erasmus döneminin özellikle sosyal yaşam ve eğlence konularındaki güçlü yönlerini vurgulamaktadır (Tablo 3). Eğitimin kendisinden ziyade farklılıklarını gözlemlemek ve daha çok görgü arttırmak konularının öne çıktığı görülmektedir. Öğrenciler kişisel açıdan olgunlaştıklarını ve böyle bir değişimin onlarda dünyanın geri kalanını keşfetmek ve görmek isteği ve merakı uyandırdığını belirtmektedirler.

Tablo 3 YTÜ mimarlık bölümünde gelen öğrenciler için önem kazanan başlıklar

Giden öğrenci alanında Erasmus hareketliliğine ilgi her yıl artmakla birlikte maddi sıkıntılar ve hibe yetersizliği gibi nedenlerle katılım azalmaktadır. Her yıl 100 öğrencinin üzerinde başvuru olurken bu öğrencilerden ancak 20-25 civarı Erasmus Değişim Programına katılabilmekte, bu sayı her geçen yıl azalmaktadır. Öğrencilerle yapılan anket sonucunda Erasmus hareketliliğinde özellikle yeni kültürler tanımak, mimarlık alanında görgülerini arttırmak, Avrupa içinde dolaşım serbestliğini deneyimlemek gibi kavramların öne çıktığı görülmektedir. Özellikle mimarlık gibi görgünün büyük önem taşıdığı bir dal için mesleki alginın gelişimine katkısı açısından büyük bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

“meslek eğitiminin dünya ölçeğinde karşılıklarını görmek, farklı eğitim olanaklarından yararlanmak mesleki açıdan çok faydalıydı.”

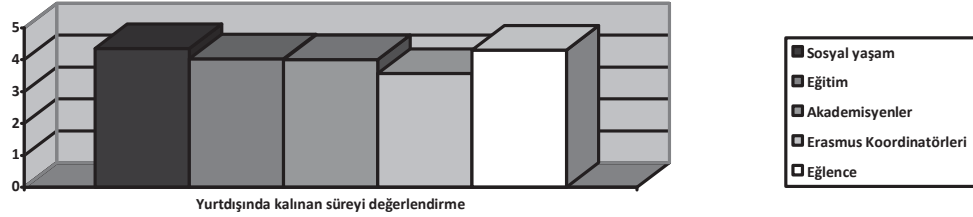
Farklı bir coğrafya ve insanlar arasında bulunmanın bireyin ufkunu, bazen hoşgörüsünü olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır. Özellikle genç yaşta bireylerin hem de kendi ülkeleri dışında bir ortamda kendi ayakları üzerinde durma, zorluklarla mücadele, ön yargıların kırılması gibi yetilerine katkıda bulunduğu yorumları gelmiştir.

“Tamamen yabancı bir yaşama adaptasyon ve de bunu tek başına başarabilmek kesinlikle kişisel güveni pekiştiren bir deneyim”

Bunun yanısıra Erasmus deneyiminde seyahat, arkadaşlıklar ve eğlenceyi ön planda tutan öğrenciler de bulunmaktadır (Tablo 4).

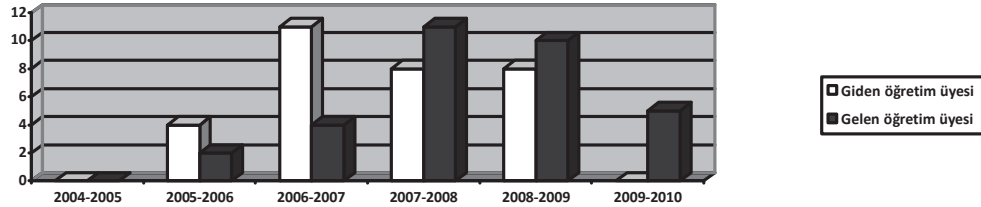
“Yoğun ve stresli geçen okul yıllarından sonra ve geleceği planlamaya dair sorumlulukların arttığı bir dönemde hem rahatlamak için hem de başlıklar tanımak için iyi bir yöntem olduğunu düşünüyorum”

Ancak bu eğitim dönemindeki ana problem olarak özellikle baskın dillerin konuşulmadığı ülkelerde dil sıkıntısı yaşanması öne çıkmaktadır. Bu durum bazı kurumlarda tolere edilebilirken bazı kurumlarda özellikle İtalya’da ciddi bir sorun olarak öğrencilerin karşısına çıkmaktadır.

Tablo 4 YTÜ mimarlık bölümünde giden öğrenciler için önem kazanan başlıklar

Öğretim üyesi hareketliliği birbirini tanımayan kurumlar arasında iletişimin sağlanabilmesi, ilişkilerin kurulabilmesi, özellikle de önyargıları bulunan öğrenci ve öğretim üyelerinin bu yargılarının ortadan kalkması için büyük önem taşımaktadır. Geçtiğimiz yıllarda gerçekleşen öğretim üyesi hareketliliklerinin hemen ardından aynı ülkelerle hem öğrenci hem de öğretim üyesi değişimin arttığı gözlemlenebilmektedir. Ne yazık ki hibe dağılım politikalarının ve maddi yetersizliklerin son yıllarda giden öğretim üyesi hareketliliğindeki sonuçları dağılım şemasında da görülebilmektedir (Tablo 5).

Tablo 5 YTÜ mimarlık bölümünde gelen ve giden öğretim üyesi hareketliliğinin yıllara göre dağılımı

Öğretim üye hareketliliği yine mimarlık açısından öğretim üyelerine görgülerini arttırmak konusunda imkan tanırken farklı kurumlardaki eğitimi, öğrencilerin formasyonunu gözlemlemek, yabancı bir ülkede işe gider gibi günü yaşamak fırsatlarını sunmaktadır. Hem gelen hem de giden öğretim üyesi hareketliliği yeni ilişkilerin kurulması, kurumlar arası işbirliğinin artması ve yeni atölye çalışmaları ve projeler için adımlar atılmasını sağlayabilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde her alanda değişen eğitim anlayışının Mimarlık alanında da yansımaları büyüktür. Özellikle kişisel iletişime ve disiplinler arası çalışmalara dayalı mimarlık alanı için Erasmus programının sağladığı hareketlilik büyük fırsatlar oluşturmaktadır. Deneyimsel öğrenme kuramına dayanan mimarlık için Erasmus hareketliliğinin kendisi zaten başlı başına bir deneyim oluşturmaktadır. Hem öğrenci hem de öğretim üyesi için farklı mimarlık kültürlerini tanımanın yanı sıra farklı eğitim anlayış ve yaklaşımlarını görmek için de olanak sağlamaktadır. Paylaşımın ve çeşitliliğin bu kadar ön planda olduğu bir anlayış içerisinde Erasmus'dan yararlanan öğrenci ve öğretim üyelerini teşvik etmek ve destek vermek gerekliliği kaçınılmazdır. Hareketlilik sadece eğitimin bir parçası olarak değil kültürel değişimin de bir parçası olarak görülmelidir.

KAYNAKLAR

- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, <http://www.ua.gov.tr>
- BİRER, E. D. (2003), Mimarlık Eğitiminde Kalite, Journal of İstanbul Kültür University 2003/3, İstanbul
- BOYER, E.L., MITGANG, L.D. (1996) Building community: A new future for architectural education and practice, The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, Princeton.
- DEMİRBAŞ, O.O., DEMIRKAN, H. (2003) Focus on architectural design process through learning styles, Design Studies (24) 437, 456.
- DEMIRKAN, H., DEMIRBAŞ, O.O. (2008) Focus on the learning styles of freshman design students, Design Studies (29) 254-266.
- LACKNEY, J.A. (1999) (15.02.2010) A History of the Studio-Based Learning Model, http://www.edi.msstate.edu/work/pdf/history_studio_based_learning.pdf, Mississippi State University, Missisipi.
- SCHÖN, D.A. (1983) The Reflective Practitioner - How Professionals Think In Action, Basic Books, New York.
- ÜNVER, R., POLATOĞLU, Ç., VURAL, S.M. (2009) “Architectural Education In The Globalizing World; The Experiences In YTÜ”, Mimed Architectural Education Forum IV, Erciyes University, Faculty of Architecture, 26-29 May, Kayseri. (Abstract book & CD book)
- ÜNVER, R., POLATOĞLU, Ç., VURAL, S.M., ARABACIOĞLU, P., AKSOY, H., eds. (2009) Yıldız Technical University Faculty of Architecture Department of Architecture, Undergraduate Program Education Plan and Courses, YTU, İstanbul
- WACKS, L.J. (2001) Donald Schön's Philosophy of Design and Design Education, International Journal of Technology and Design Education (11) 37-51.
- www.bologna.yok.gov.tr

MİMARLIK EĞİTİMİNDE ÖĞRENİCİNİN UYGULAMAYA HAZIRLANMASINDA YAZ-KIŞ OKULLARININ ÖNEMİ

A.DENİZ OKTAÇ BEYCAN⁸

ÖZET

Mimar yetisini tam olarak kazanabilmek için unvanı almadan önce formal mimari eğitimi uygulama ile desteklenmelidir. Bu amaçla formal mimari eğitim programının yanı sıra stajlar, arkeolojik kazılar ve eğitim programı dışında tatil dönemlerinde farklı mekânlarda yapılan yaz-kış okulları öğrenciye farklı pencereler açmaktadır. Yaz-kış okulları öğrencilerin içinde buldukları ülke kültür ve özgün mimarisini tanıyarak özümseyebilmeleri, tasarım çalışmaları yapmaları, tasarladığını uygulama fırsatı ile birlikte yakalayabildikleri önemli eğitim dönemleridir. Farklı bir mekânda, farklı bir sosyal yapı ve takım anlayışı içinde çalışma yapmak öğrencilerin özgüvenlerini de geliştirmektedir. Mimarlık okullarının bu tür uygulama içinde olmaları hatta bu uygulamaları uluslar arası mimarlık okulları ortamında yapmaları çok daha farklı ve olumlu açılımlara sebep olacak ve eğitimdeki başarıyı artıracaktır. Mimarlık eğitimi destekleyen bu dönem çalışmaları öğretim elemanlarının gözetiminde belli bir program ve disiplin içinde yürütülmektedir.

Anahtar Sözcük: mimarlık, mimarlık eğitimi, yaz okulları, kış okulları, mesleki uygulama.

1. GİRİŞ

Yoğun bir müfredatla yükleme yapılan dört yıllık mimarlık eğitimi, uygulama ile desteklenmedikçe eksik kalmaktadır. Öğrencilere meslek yetkisi kullanmadan önce mimarlık eğitimi süresince staj ve benzeri uygulamalarla usta-çırak ilişkisi biçiminde meslek deneyiminin kazandırılması ve mesleğe hazırlanması kuramsal bilgilerin kazandırılması kadar önemlidir. Bu amaçla formal mimari eğitim programının yanı sıra stajlar, arkeolojik kazılar ve eğitim programı dışında tatil dönemlerinde farklı mekânlarda yapılan yaz-kış okulları öğrenciye farklı pencereler açmaktadır. Mimarlık eğitimi destekleyen bu dönem çalışmaları öğretim elemanlarının gözetiminde belli bir program ve disiplin içinde yürütülmektedir.

⁸ Yrd.Doç.Dr.-. Selçuk Üniversitesi, Mühendislik –Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, KONYA

Yaz-kış okulları adı verilen enformal eğitim dönemlerinde teorik edinilmiş bilgilere katkı olarak yapılan çalışmalar konularına göre şöyledir;

* Ülke kültürünü, özgün mimariyi yerinde tanıyarak, deneyimleyerek anlamak, rölöve ve tespit çalışmaları yapmak,

*Tespit çalışmaları ile bölge kültür ve mimarisi özümzendikten sonra beliren ihtiyaçlara göre istenen tasarımları yapmak,

*Belirli bir problem veya ana fikir üstünde tasarımlar yaparak bunları birebir uygulamak yani tasarım-uygulama sürecinde mimar sorumluluğunu yaşatmak şeklinde yapılmaktadır.

Selçuk Üniversite Mimarlık Bölümü olarak ilki 2004 yılı yaz dönemi olmak üzere değişik zamanlarda bu uygulamaya gidilmiştir. Çalışmada ilki Elmalı ilçesinde yapılan bir rölöve-tespit ve restorasyon çalışması, ikincisi, Mevlana-Türbe Önü Mahallesinde yapılan tespit çalışması ve üçüncüsü kendi okulumuzda kendi mekanlarımızı düzenleme çalışması olmak üzere üç atölye hakkında bilgi verilecektir.

2. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK-MİMARLIK BÖLÜMÜNDE YAPILAN YAZ ve KIŞ OKULU ÇALIŞMALARI

2.1. 2004 Yılı Elmalı Yaz Okulu

2004 yılı Ağustos ve Eylül aylarında yapılan 42 günlük bir çalışma ile Antalya'nın Elmalı ilçesinde geleneksel kent dokusunda yapılmıştır (Şekil 1-3). Elmalı Kaymakamlığının daveti üstüne Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün katılımı, Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Elmalı Belediyesi ve Çekül'ün desteği ile gerçekleştirilmiş, ayrıca TÜBA-TÜKSEK çalışması olarak değerlendirilmiştir. Çalışma Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç.Dr. A. Deniz Oktaç yürütücülüğünde aynı bölüm dördüncü sınıf öğrencilerinden Selçuk Ermin, Vahit Karakaya, Melek Kutlu, Kevser Eken, Asken Sarsenbayev, Hüseyin N. Alpmala, Emine Duyku, Tuğba Demirkıran, H. Tuba Keskin, M. Fatih Bölük, F. Cemal Civaş, Coşkun Pınar, Hümeysra İnce, Kaşat Yavuz, Ali Kara, Zeynep Çöloğlu ve Emine Genç adlı öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Belediye oteli konaklama merkezi olmuş, otel lobisi ise büro haline getirilmiştir.

Şekil 1. Elmalı Dağı'nın eteklerindeki kent

Şekil 2. Elmalı yaz okulu başlarken Hacı Haliller Sokakta yapılan keşif gezisi

Şekil 3. Elmalı geleneksel konut bölgesinde yaz okulu için seçilen çalışma alanı

Elmalı kaymakamlığı bu çalışmayı geleneksel kent merkezinde yapılacak cephe sağlıklılaştırması ve restorasyonlar için bir ön çalışma niteliğinde düşünülmüştür. Yaz okulu boyunca çalışma Elmalı Belediye binasının komşuluğundaki Fethiye Caddesi, geleneksel konut dokusu içindeki Hacı Haliller Sokak, Pınarbaşı Sokak, Hıdırlık Sokak; sokakların iki tarafındaki yerleşimin vaziyet planında tespiti ve cephe rölöveleri, ayrıca, Yeni Hamam ve ona bitişik olan ahşap dükkânların rölöveleri ile sınırlandırılmıştır (Şekil 4-7). 2004-Ağustos yaz okulu süresince bu çalışma tamamlanmıştır. Belediye'nin talebi üzerine eylül ayı içinde iki hafta daha yaz okulu uzatılarak Helvacılar Sokağın cephe rölöveleri ile Elmalı geleneksel kent çalışmalarının yürütüleceği bir merkez olarak Mehmet Ata evi rölöve-restorasyonu da yapılmıştır. Bu çalışmalardan daha önemli olarak bir mimarlık laboratuvarı ya da müzesi niteliği taşıyan tarihi Elmalı kenti öğrenciler tarafından tanınmış ve özümsemiştir.

Şekil 4. Fethiye Caddesinde çalışma yapılırken

Şekil 5. Fethiye Caddesinde detay ölçümleri alınırken

Şekil 6. Dükkanlarda çalışma yaparken

Şekil 7. Yeni Hamam'da ölçü alırken

Çalışma esnasında dört dijital fotoğraf makinası, GPS aleti, klasik rölöve aletleri, mira, nivo, sekiz bilgisayar, bir yazıcı kullanılmıştır. Süreç içinde fotoğrafçılık, rölöve ölçüleri alma ve anında bilgisayarda çizme, envanter fişlerini doldurma, kişilerle yerel tarih görüşmeleri yapmak, kütüphane araştırmaları şeklinde devam etmiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Alınan rölöve ölçüleri büro ortamında dijital ortama aktarıldı.

3 Eylül 2004 günü Çekül başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in de katılımıyla yapılan "Tarihi Elmalı Evleri Koruma Seminer ve Sergisi" ile çalışma sonuçları halka ve yerel yönetimlere duyurulmuştur. Elmalılı Mimar-ressam Ayşe Çınar Özaydın'ın konusu Elmalı evleri ve sokakları olan resim sergisi ile ilginin daha da arttığı serginin açılış töreninde Prof. Dr. Metin Sözen "Koruma" konusunda, Yrd.Doç.Dr. A. Deniz Oktaç "Elmalı Geleneksel Kenti ve yaz okulu çalışmaları" hakkında bilgi vermiştir (Şekil 9-13). Konuşmaların sonunda Mimarlar Odası Antalya Şubesi yaz okuluna katılan öğrencilere katılım belgeleri vermiştir. Çalışma sonuçları bu günden sonra kent içinde Belediye'nin camlı panolarında sergilenmeye devam etmiştir. Bu sergileme ve bilgilendirme halkın ilgisini çekmiş ve onları heyecanlandırmıştır.

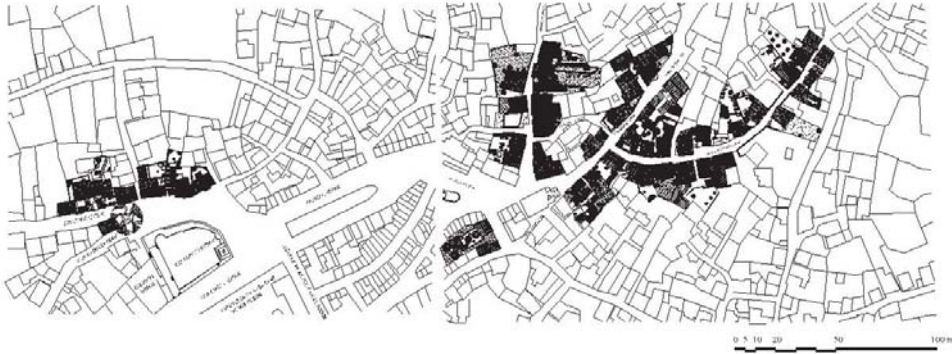

Şekil 9. Prof. Dr. Metin Sözen “Tarihi Elmalı Evleri Proje Sergi ve Semineri”nde konuşmasını yapıyor.

Şekil 10. Yrd.Doç.Dr. A. Deniz Oktaç “Tarihi Elmalı Evleri Proje Sergi ve Semineri”de konuşmasını yapıyor.

ANTALYA-ELMALI KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI
ENVANTERÇALIŞMASI, 2004

Şekil 11. Vaziyet planında yapılan tespitler

Şekil 12. Yapılan siluet çalışmaları

Şekil 13. Tamamlanan siluetler

Çalışmanın ilk günü algılamak ve altıncı günü tanımak - özümsemek için iki kez Elmalı'nın geleneksel kent bölgesine gezi yapılmıştır. Sekizinci gün Müğren-Gölova Köyü Gezisi, 14. Gün Beyköy gezisi, 21. Gün Kaş gezisi ile öğrencilere bölgenin doğal ve tarihi özellikleri tanıtılmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Elmalı yaz okulu Beyköy gezisinde bir arada

2.2. 2006 Yılı Mevlana-Türbe Önü Mahallesinde Yaz Okulu

10-30 Ağustos 2006 arasında süren yirmi günlük çalışmayı Mimarlar Odası Konya Şubesi'nin desteği ile Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinden Yrd. Doç. A. Deniz Oktaç ve Şehir ve Planlama Bölümü öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Çiğdem Çiftçi birlikte yürütmüşlerdir. Çalışmaya Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünde eğitim gören yedi öğrenci katılmıştır. Çalışmada kullanılacak her türlü rölöve araç ve gereçlerini Mimarlar Odası Konya Şubesi temin etmiş, teorik eğitim ve rölöve çizimleri esnasında Mimar Evi'ni Mimarlık Yaz Okuluna açmıştır.

Konya'nın Mevlana Türbesi çevresinde bulunan ve Konya Büyükşehir Belediyesinin kentsel dönüşümünü düşündüğü tarihi konut dokusunun sınırlı bir bölümünün koruma altına alınması sonucu iyi korunamamıştır. Bu nedenle dokunun en özgün olduğu görülen Dolappare Sokak'ta tarihi çevre tespit çalışmaları yapılmıştır (Şekil 15). Çalışma sonucunda üç evin rölövesi alınmış ve sokak silüetleri çıkartılmıştır. Tarihi dokuyu gezilmiş, rölöve çıkartılacak evleri ve silüet alanı tespit edilmiş, fotoğrafla belgeleme, rölöve teknikleri, malzemeleri ve

yöntemleri öğrencilere uygulamalı öğretilmiş, ölçüsü alınan yapıların rölöve çizimleri Mimarlar Odası Konya Şubesi imkânları ile dijital ortamda tamamlanmıştır (Şekil 16-17.)

Şekil 15. Yaz okulunda çalışma yapılan sokak dokusu

Şekil 16. Çalışma esnasında

Şekil 17. Konya Mimar Evi'nde bilgisayar çizimleri yapıldı

2.3. 2007 Yılı Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünde Uygulama Etkinliği (Kış Okulu)

29 Ocak-9 Şubat 2007 tarihleri arasında Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünde Uygulama Etkinliği başlığı altında içeriği ilk iki çalışmadan farklı bir informal eğitim yapılmıştır. Çalışma Fen-Edebiyat Fakültesi olarak inşa edilen fakat sonuçta Mimarlık Bölümüne tahsis edilen eğitim mekânlarının, mimarlık ruhunu yansıtmayan kimliksiz özelliğine karşın iz bırakma duygusu ile başlanmıştır. Dört atölye halinde başlayan etkinlik mimarlık bölümünün koridorları, sunum salonu ve bir dersliğin mimarlık eğitimi amacına ve ruhuna uygun hale getirilmesini amaçlamıştır. Bunlardan “Arayış” atölyesinde özellikle stüdyo dersleri için kullanılan derslik daha işlevsel hale getirilmiştir. Arayış Atölyesi etkinliği Yrd.Doç.Dr. Mine Ulusoy, Yrd.Doç.Dr. A. Deniz Oktaç, Arş.Grv. Derya Arslan ve Arş Grv. Ebru Erdoğan yürütücülüğünde Merve Arslan, Ali Şükrü Pınarkara, Elif Ulusoy, Enes Selçuk, İlkey Demiray ve Berşan M. Durmuş adlı öğrencilerin katılımıyla Azra-Garanti Konut sponsorluğunda gerçekleştirilmiştir (Şekil 18).

Şekil 18. Etkinlik takımı bir arada

Maket atölyesinin mevcut donanımında bir adet yazı tahtası, öğrenci çizim masa ve tabureleri, bir askı, duvara gömülü bir elektrik panosu, üç adet priz, tavanda asılı olan florasan lambalar ve diğer dersliklerde de kullanılan hareketli ağır ahşap panolar bulunmaktaydı (Şekil 19-20). Hareketli panolar yerine mevcut duvarları uygun boyutlarda pano yüzeyleri haline getirmek, vestiyer tasarımı yapmak, duvar yüzlerin ortak bir tasarımda birleştirmek, çizim masalarını daha fonksiyonel hale getirmek, işlevsellik, konfor ve estetiğin sağlanması yanında tasarımda eğitici olabilmek amaçlanmıştır. Mekandaki eylemler; projektör, yazı tahtası ve proje panoları başında ve çizim masaları arasında gezerek mimari eğitim vermek, öğrencilerin dersi dinleyerek çizim yapabilmeleri, mekanın kolay temizlenebilmesi, vb. eylemlerdir. Mekânın fotoğraflanması ve rölövesi ile başlayan çalışma hangi duvara hangi fonksiyonun yükleneceği kararından sonra tasarım aşamasına geçilmiştir. İlk dört gün sonunda jüri kararı ile işlev, estetik ve uygulama açısından en uygun olan tasarım seçilerek detay çizimleri ve maketi yapılmıştır (Şekil 21). Beşinci günden sonra uygulamaya başlamışlardır. Giriş duvarının bir bölümü vestiyer olup bir bölümünde duvar panoları başlatılmış ve tahtanın karşısındaki duvar tümüyle pano duvarı haline getirilmiştir. Pano önlerine jürilerde maket koymak için setler yapılmış ve pano etrafları legolu tasarımla çerçevelenmiştir (Şekil 22). Mustafa Semerci ustanın yardımlarıyla beyaz tahtanın bir tarafına geleneksel Türk konut perspektifi, bir tarafına geleneksel konut iç mekân ve insan boyutları ilişkisini gösteren alçı kabartmalar yapılmıştır (Şekil 23-24). Bir duvar yüzü de projeksiyon göstermek için boş bırakılmıştır. Mekânda öğrenci motivasyonunu artırmak için kırmızı, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Masif ahşap, sunta, alüminyum taşıyıcılar, çelik çubuklar, alçıpan, alçı, cam, su bazlı boya, dübel, vida, çivi, plastik bordür gibi malzemeler kullanılmıştır. Sürenin kısıtlı olması nedeniyle masa ve taburelerin yenilenmesi konusu daha sonraki bir aşamada çözümlenmek üzere bırakılmıştır.

Şekil 19. Kış okulu başlangıcında dersliğin durumu

Şekil 20. Çalışma öncesinde yazı tahtası

Şekil 21. Uygulanması kararlaştırılan tasarımın kısmi modeli

Şekil 22. Uygulama esnasında öğrencilerin çalışmaları

Şekil 23. Yazı tahtası ve çevresinde düzenlemenin bitmiş hali

Şekil 24. Çalışma sonunda derslik girişine bakış

3. SONUÇLAR

Gözleme, araştırma ve tanımak birer öğreti olarak, tasarıma yardımcı olan araçlardır. Yaz-kış okullarında öğrenciler çalışmanın türüne göre teorik edinmiş bilgileri, ülke kültürünü, özgün mimarisini, yerinde tanıyarak, deneyimleyerek anlamaktadırlar. Daha sonra tasarlamak, tasarladığını uygulamak, takım çalışması içinde organizasyon ve planlama becerisi kazanmak, mesleğe ve hayata ilişkin farkındalıkları artırmaktadır. Tasarım sürecini yaşarken kullanıcı istek- ihtiyaçları ve mevcut şartları göz önüne alarak teknik ve malzeme bilgilerini birleştirerek projelendirme yapmaktadırlar. Atölyelerde öğretim üyeleri, her tür uygulayıcı- (mimar, yerel ustalar vb.) ile birlikte çalışırken farklı deneyimler edinmektedirler. Asıl önemli olan ise öğrencilerin yapım esnasında uygulamanın gerçekleriyle karşılaşmaları ve bunlarla baş edebilmek için gerekli bilgi ile donanmaları ve çözüm yollarına yönelerek uygulamayı gerçekleştirme çabası içinde olmalarıdır.

Farklı bir mekânda takım anlayışı içinde çalışma yapmak öğrencilerin özgüvenlerini de geliştirmektedir. Mimarlık okullarının bu tür uygulama içinde olmaları hatta bu uygulamaları uluslararası katılımlı yapmaları çok daha farklı ve olumlu açılımlara sebep olacak ve eğitimdeki başarıyı artıracaktır.

KONYA'DA MİMARLIK EĞİTİMİNİN 40 YILI VE KENTE ETKİLERİ

SAMİ KALFAOĞLU⁹ İBRAHİM BAKIR¹⁰

ÖZET

Türkiye de 1970'li yıllara kadar üniversitelerin az sayıda olmaları ve İstanbul Ankara gibi belli şehirlerde yer almasından dolayı eğitim birkaç büyük kentte alındıktan sonra diğer kentlerde icra edilmekteydi. Belirtilen yıllardan itibaren özellikle akademilerin ardından birçok kente üniversitelerin açılması ile birlikte bu insanların kendi kentlerinde veya bölgelerinde eğitim alması sağlanmıştır.

Eğitimin birkaç üniversitede verilirken yaygın hale gelmesi ile yaşanan durum her meslek alanı için avantajlar ve dezavantajlar meydana getirmiştir.

Büyük kentlerde eğitim alan mimarlar yetiştikleri kültürel ortamdan uzak evrensel anlamda bir mimarlık eğitimi almakta iken kendi kentleri ya da bölgelerinde eğitim aldıklarında kendi kültürleri ile daha yakın temasta bulunmuşlardır. Mimarlıkla kendi kültürel ortamların da tanışmışlar ve çoğunlukla da meslek hayatları boyunca bu şekilde devam etmişlerdir.

Konya Kentinde 40 yıl önce 1970 yılında kurulan Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi bünyesinde mimarlık eğitimi vermeye başlanmıştır. Kuruluşundan bu yana lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde 2000'in üzerinde mimar yetiştirmiştir. Bu 40 yıl içerisinde Mimarlık Bölümü'nde yetişen akademisyenlerin katkıları ile Şehir ve Bölge Planlama bölümü kurulmuş, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümü de eğitim vermeyi sürdürmektedirler.

Bildiri kapsamında mimarlık eğitimi verilen kentlerde, Kent mimarisinin nasıl etkilendiği Konya kenti özelinde incelenmiştir. 1970 yılından bu yana Konya'da verilen mimarlık eğitimi ile kentin değişimi ve gelişimi arasındaki etkileşim irdelenmiştir. 40 yıldır K.D.M.M. A. ve Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunlarının öğretim elemanı araştırmacı ve resmi teknik personel gibi akademik ve yarışmacı/uygulamacı gibi mesleki uygulama alanlarının düzeyi verdikleri eserler üzerinden değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda Kentte verilen mimarlık eğitiminin kente olan etkileri olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirildiğinde ülke mimarlık yüksek öğretiminde mimarlık ortamına 2000 kadar mimar ile verdiği lisansüstü eğitimle de çok sayıda akademisyen yetiştirdiği,

⁹ Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, KONYA

¹⁰ Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü, ANTALYA

bir yandan kendi eğitim kadrosunu güçlendirirken, diğer yandan bir çok bölümün akademik olarak gelişmesinde rol alan öğretim elemanları yetiştirdiği görülmüştür. Bunlara karşılık, içinde bulunduğu kente önemli katkılar sağlayan Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün kentteki mimarlık ortamının kalitesini arttırmada sağlıklı mimarlık politikalarının geliştirilmesinde ve olumlu bir imar düzeni sağlanmasında, geçmişte Selçuklulara başkentlik yapmış tarihi bir kentte geçmişle gelecek arasında köprü olacak bir mimarlık ortamının oluşmasında, Konya tarihi kent çevresinin korunarak yaşatılmasında, en azından yerel yönetimler gibi konunun sorumlularına katkıları açısından yeterince başarılı olduğu söylenememektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, K.D.M.M.A., Kent mimarisi.

ABSTRACT

In Turkey until the 1970s the universities, which were few in number, were concentrated in the major cities like Istanbul and Ankara. Therefore university education was pursued in the big cities and then professions were practiced in the provincial towns. Starting from the 70s, many provincial universities were established. As a result inhabitants of the provinces were able to attend the universities established in their homelands.

The above mentioned change in the university system led to advantages and disadvantages. The architecture students of the big cities were trained according to a universal system by being isolated from their native cultural environment while those of the provinces continued their close contact with their local culture. The latter recognized architecture in their own cultural geography and this relation mostly continued during their professional life.

In Konya architectural education commenced 40 years ago, in 1970 by the establishment of the architecture school in the Konya State Academy of Engineering and Architecture (K.D.M.M.A.). Since this date more than 2000 architects have become the graduates of the Bachelor, Master and Doctorate programs of this institution. In this period of 40 years, the departments of City and Regional Planning and Interior Architecture and Environmental Design were founded by the contributions of the graduates of Architectural degree programs. These departments are currently active.

This presentation analyses the impact of the provincial architecture schools on the architectural practice of their towns. This is done in reference to the specific example of Konya. The presentation focuses on the relation between the provincial architectural education and the development of the cityscape in Konya. This evaluation is done by investigating the work of K.D.M.M.A. and Seljuk University graduates, who have been practicing as architect, academic staff, researcher, official technical staff and architectural competition participant.

As a result of this evaluation, the following positive and negative impacts can be identified:

Nearly 2000 Turkish architects were trained in the Konya architectural school. Additionally, a large number of academicians were trained in the post-graduate

programs of Konya. As a result, these graduates reinforced academic staff of Konya and other universities in both qualitative and quantitative terms.

However the architecture school of Konya seems to be unsuccessful concerning the issues listed below: rise in the quality of architectural practice of Konya, development of effective educational policies, production of ordered municipal plans, creation of an architectural environment which may serve as a bridge between today and the Seljuk past of the city, the preservation of the historical built environment of Konya.

Keywords: architectural education, K.D.M.M.A., city architecture

1. GİRİŞ

Zengin bir kültürel geçmişe sahip, Selçuklulara başkentlik yapmış olma özelliği ile öne çıkan Konya kenti 1950'li yıllara kadar geleneksel yapısıyla gelişimini sürdürmüştür. 1950 sonrasında Planlı döneme geçilmesi ile birlikte, mimarların kentin biçimlenmesinde önemli rolleri vardır. 1970 yılına kadar büyük kentlerde mimarlık eğitimi almış, az sayıda mimarın etkisiyle gelişen kent, 1974 yılından sonra Konya'da açılan ve 1974 yılında ilk mezunlarını veren Konya Devlet mühendislik Mimarlık Akademisi'nin kuruluşu ile mimari anlamda kentin geleceğine yön verecek ve önemli katkılar sağlayacak olan mimarların etkisiyle gelişimini sürdürmüştür.

Konya kentindeki Mimarlık Bölümü'nden mezun olan mimarlar, ağırlıklı olarak Konya ya da komşu illerde olmak üzere mesleki çalışmalarını sürdürmektedirler. Çeşitli alanlarda kentin gelişimi ve değişimi sürecinde serbest olarak ya da kamu kurum ve kuruluşlarında, üniversitelerde, yerel yönetimlerde ve idari makamlarda yer almışlardır.

Bu çalışmada amaç, Konya kentinin mimari olarak gelişiminde önemli bir yere sahip olması/olduğu düşünülen Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün gelişim sürecinin irdelenerek, eğitim verdiği mimarların özellikle kente ve ülkeye etkilerini tartışmaktır.

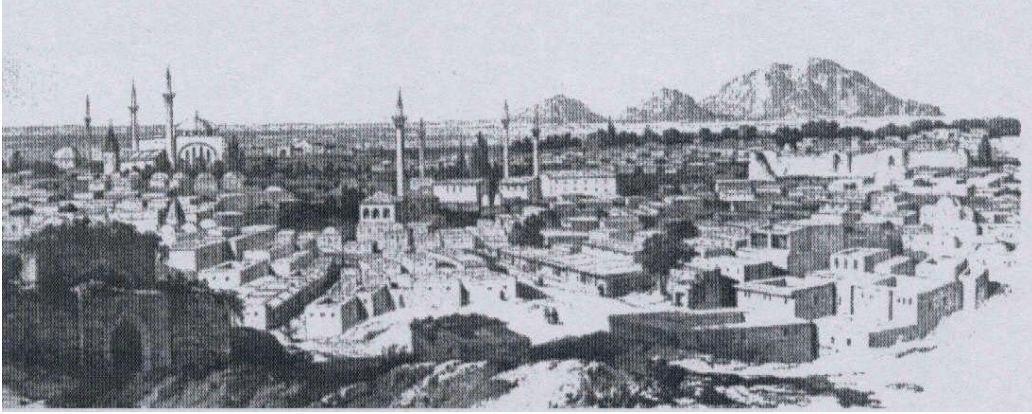
Çalışma kapsamında, Konya kentinin gelişimi incelendikten sonra, planlı döneme geçişle birlikte mimarların bu sürece katkıları değerlendirilecektir. Özellikle Akademinin kuruluşundan itibaren kentin mimar sayısının artması ile birlikte kentin gelişiminin hızlanması, Mimarlık Bölümü'nün gelişmesi paralelinde incelenerek kente ve kentin mimari anlamda gelişimine olumlu ya da olumsuz yönde etkileri ortaya konulacaktır.

2. KONYA KENTİNİN GELİŞİMİ

Konya kenti kökleri M.Ö. 9000 lere dayanan tipik bir Anadolu Kenti özelliği göstermektedir. Özellikle 1105 yılında Selçuklulara Başkent olmasıyla birlikte kent kimliği oluşmaya başlamış ve Anadolu'nun en ilginç ve en önemli savunma mimarisine sahip Selçuklu Başkenti haline gelmiştir. 19. Yüzyıl sonlarında sur

taşlarının sökülmesine izin verilmesiyle birlikte tarihi kimliğinden çok şey kaybetmiştir (Önge, 1990).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşulların da etkisiyle, sivil mimarlık eserlerinde büyük değişiklikler gözlenmektedir. Bir-iki katlı, düz damlı, yüksek bahçe duvarlı kerpiç evlerin, çıkmaz sokakların oluşturduğu kent, bozkır ortasında dingin bir görünüme sahiptir (Leon de Laborde'nin betimlediği kent) (Şekil 1). Bu görünümü çoğunluğu Selçuklulardan miras kalan, bir kısmı da Osmanlılarca ilave edilen, anıtsal mimarlık eserleri hareketlendirmektedir (Bakır, 2004).

Şekil 1. Leon De Laborde'nin 1826 yılında gezdiği Konya için çizdiği gravür (Karpuz, 1996)

Bağdat Demiryolu'nun Konya'dan geçmesi ile ulaşım olanaklarının, Marunilerin Mısır'dan Konya'ya sürülmesi ile de parasal kaynakların artması, kente, kiremit, metal gibi yeni malzemelerin de girmesine ve sivil mimarlık ürünlerinin değişmesine yol açmıştır.

Konya Kenti'nde evler, yüzlerce yıldır değişmeden aynı şekilde biçimlenirken, 1895'lerden sonra tuğla ve üzeri kiremitlerle kaplı evler yapılmaya başlanmıştır.

Buna rağmen Konya'daki binaların 1974'de %35'i, 1984'te % 26 sı, kerpiçten yapılmıştır. %70.6'sı da tek katlıdır (Baykara, 2001) (Şekil 2).

Şekil 2. Günümüzde de yaşamını sürdüren geleneksel düz damlı kerpiç malzemeden inşa edilmiş bir Konya Evi

Geleneksel mimari elemanların yeni binalarda da sürdürülmesine dönük yaklaşımlar, Cumhuriyetin kurulmasından sonra da 1927'lere kadar sürmüştür. Bu dönem içerisinde kentte Mimar Muzaffer, Mimar Kemalettin gibi mimarların verdikleri eserler Tarihi kent dokusunun oluşmasında önemli rol oynamışlardır. Bu yıllardan sonra ülkemize gelen yabancı mimarların etkisi Konya'da da görülmeye başlamıştır. 1927-1940 arasında dünyada meydana gelen olaylar, birçok batı ülkesinde olduğu gibi ülkemizi de etkilemiş, II. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin doğmasına yol açmıştır. Ülkemizin sivil mimarlık eserlerinin, esin kaynağını oluşturduğu bu akım Konya Kenti'nde sadece Arif Hikmet Holtay'ın Konya İş Bankası Binası (1948-1951) ile temsil edilebilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Yol genişletmesi sırasında yıkılan İş Bankası Binası (Sözen, 1984)

1950'li yıllarda Konya mescit, çeşme, gibi donatılar etrafında, yüksek bahçe duvarlı, hayatlı evlerin bulunduğu, çıkmaz sokaklarla oluşan tipik bir Anadolu Türk kentidir (Berk, 1951). 1950'lerden sonra ülke genelinde yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik koşullardan Konya'da etkilenmiş, nüfus 1945-1955 arasındaki on yılda 58.000'lerden 90.000'lere ulaşmıştır. Bölgedeki zirai ürünlerin artışı, şeker ve un fabrikalarının kurulması, kentteki yapı faaliyetlerini artırmış, çevreden gelenler, geldikleri yönde şehre eklenerek kendi ürettikleri kaçak yapılarla oluşturdukları mahallelerde oturmaya başlamışlardır (Bakır, 2004).

3. TÜRKİYE'DE VE KONYA KENTİNDE MİMARLIK, MİMARLIK EĞİTİMİ VE MESLEKİ YANSIMALARI

Türkiye'de mimarlık eğitimi, dünyadaki gelişim sürecine paralel olarak, farklı dönemlerde, o dönemin özelliklerini yansıtan değişiklikler göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan bu süreç Cumhuriyet Dönemi ile birlikte büyük bir gelişme göstermiştir.

Mimarlık mesleğinin icrasında Konya kenti de dahil olmak üzere, tüm kentlerde 1980’li yıllara kadar özellikle İstanbul ve Ankara başta olmak üzere büyük kentlerden mezun olan mimarların kentlerimizde rol aldıklarını görmekteyiz. Bu mimarlar, mezun oldukları köklü üniversitelerin verdikleri mimarlık eğitimlerini kendi yorumları ile birleştirmişler ve bunları hızlı gelişim gösteren kentlerde uygulamışlardır. Bu hızlı değişim özellikle sanayileşme sayesinde, bir yandan kentler açısından gelişme olarak değerlendirilirken, diğer yandan daha fazla sayıda mimar gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Yeni mimarlık okullarından mezun olacak mimarlara iş zemini hazırlamış, diğer yandan da henüz yeni mimarlık bölümleri açmaya hazır olmayan ülkemizde teknik altyapı açısından yetersizlikler meydana getirmiştir.

Bu dönemde ilk açılan akademilerden birisi olan Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi büyük şehirlerdeki Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi gibi üniversitelerden gelen Öğretim Üyelerinin destekleri ile eğitim vermeye başlamış ve temelleri atılmıştır. Bu yapıtaşlarının yanında serbest mimarlardan da destek alınarak eğitime devam edilmiştir. Akademi yeterli eğitim kadrosuna sahip oluncaya dek bu destek devam etmiş, hatta bu öğretim üyeleri desteklerini günümüze kadar sürdürmüşler halen de sürdürmektedirler.

Konya’daki yapılaşmaya bakıldığında 1950’li yıllardan sonra mimarlık disiplininin etkisini daha etkin bir şekilde görmekteyiz. Gerek yerel yönetimlerin, gerekse mimarlar odasının çalışmaları ile ruhsatlı yapılaşma olan bir mimarlık geleneği anlayışı yapılarda görülmektedir. Akademinin açılış yılında Konya’da hizmet veren mimar sayısı, mimarlık meslek örgütlenmesinin ve denetim sisteminin tam olarak oturmamasından ve mimari projelerin hem mimarlar hem de inşaat mühendisleri tarafından hazırlanabilir olması nedeniyle yıllara dayalı olarak tespit edilememektedir.

40 yıl önce Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi olarak kurulan ve Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü olarak lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim veren kurum, günümüzde iki adet Profesör, bir adet Doçent, onbeş adet Yardımcı Doçent, üç adet Öğretim Görevlisi ve onbeş adet Araştırma Görevlisi olmak üzere toplam 36 Öğretim Elemanı ile dört Anabilim Dalı’nda eğitim vermeye devam etmektedir. Ayrıca bir kısım öğretim elemanımız Mimarlık Bölümü Akademisyen kadrosundan ayrılarak Selçuk Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde halen gelişerek eğitimini sürdürmektedirler.

Konya Mimarlık Bölümü, öğretim elemanı kaynakları açısından temelde iki evreden oluşmaktadır.

1. Mevcut kadrosunun çoğunluğu öğretim görevlilerinden bir kısmı da serbest mimardan meydana gelen büyük kentlerden derslere gelen öğretim elemanlarından kurulu bir eğitimin sürdürüldüğü akademi dönemi (1970-1983).
2. Ahmet Alkan ile başlayan, 1983’te Prof. Ataman Demir’in ve 1 yıllığına YÖK yasası gereğince Konya’ya gelişiyle hızlanmış, daha sonra Profesör olacak, Doç.Dr. Yılmaz Önge’nin katılımıyla kurumsallaşmanın gerçekleştiği ve bugüne kadar gelişerek süren kendi öğretim elemanını yetiştirdiği dönem.

Okulun ilk kuşak olarak yetiştirdiği 1 Profesör ve 3 adet Yardımcı Doçenti halen kurumda eğitim vermektedirler.

İkinci kuşakta ise bu öğretim elemanlarının yetiştirdiği diğer Yardımcı Doçentler ve bir Doçent eğitim kadrosunu güçlendirmiştir. Ayrıca bu kadroda şu anda fakültede görev yapan doktora ve yüksek lisans düzeyinde öğretim yardımcıları da bulunmaktadır. Bunların dışında Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nün yetiştirdiği çok sayıda akademisyen, ülkemizin farklı üniversitelerinde akademik ve idari kadrolarda görev yapmaktadırlar (Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığı, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Dekanlığı, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcılığı vb.).

1974 yıllarında Mimarlık Bölümü mezun vermeden önce de Konya'da nitelikli mimarlık ürünlerinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Sayıları o dönemde az olan mimarlar, toplumu yönlendirme ve mimarlık bilincini yerleştirme konusunda ciddi gayret sarf etmişlerdir. Mimarlık Bölümünün açılması, çoğunluğunu bu kentte yaşayan ya da eğitimini Konya'da tamamladıktan sonra Konya'ya yerleşen mimarların oluşturdukları bir mimarlık kültürünün meydana gelmesini sağlamıştır. Sonrasında ise bu mimarların meslek örgütünü faaliyete geçirmesi ile ciddi çalışmalar yapılmışlardır. 1986 yılında faaliyete geçen Mimarlar Odası Temsilciliği 2 yıllık süre içerisinde 1988 yılında Mimarlar Odası Konya Şubesi olarak Türkiye'nin Mimarlar Odası Genel Merkezi'ne bağlı şubelerinden birisi haline gelmiştir. Bu süreçte Konya kentinin hızlı gelişimi ve mimar ihtiyacının hızla artması en büyük etken olmuş ve sonrasında kent dışından gelip mimarlık eğitimini Konya'da tamamlayan mimarlar kente yerleşmişlerdir. Günümüzde Mimarlar Odası Konya Şubesi 4 kentte ve 3 ilçede temsilciliği bulunan, mimar sayısı 1000'i aşkın olan büyük bir şube haline gelmiştir.

Kentte eğitimini tamamlayan mimarlar, zamanla resmi kurumlarda, koruma kurullarında, yerel yönetimlerde ve serbest mimarlık alanında üst düzeylere gelerek, kentin geleceği ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olmuşlardır. Konya kentinin geleceğinin belirlenmesinde önemli roller üstlenmişler ve günümüzde de üstlenmektedirler. Ulaştıkları mevkilerde sahip oldukları mimari, kültürel, etik, estetik değerlerin kazanılmasında aldıkları mimarlık temel eğitiminin katkısı göz ardı edilmemelidir (Şekil 4).

Şekil 4. S.Ü. Mimarlık Bölümü mezunu serbest mimarlar tarafından Konya'da tasarlanmış örnekler.

Mimarlık eğitimi, çevresinden ve kültürden bağımsız düşünülemez. Bu açıdan Mimarlık Eğitimi'nin yerel kültür içerisinde verilmesi bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimi sürdüren mimarlık öğrencileri projelerini tasarlarırken, kentin kültürünü, geleceğe aktarılacak zaman üstü değerlerini, çevresel ve iklimsel koşullarını, yaşayarak özümseyecekler ve bu doğrultuda tasarladıkları projelerle meslek hayatları boyunca çağdaş mimari ile bütünleştireceklerdir. Küreselleşen dünya, ulus devleti ve onun oluşturduğu yapay sınırları ve sınırlamaları ortadan kaldırmaktadır. Yarış artık ulusal düzeyde değil, uluslar arası düzeydedir. Dolayısıyla çok boyutlu düşünmeye yatkın olan mimarlık toplumunun çok kültürlü ortamda faaliyetlerini sürdürmesi daha önemli hale gelmiştir.

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü de bu çok uluslu, çok kültürlü ortamda, değişime ve gelişime açık vizyonu ve misyonu ile eğitimini zaman içerisinde çağdaşlaştırmış ve Akademik kadrosunun niteliğini artırmıştır. Geçmişte ulusal ve uluslar arası yarışmalarda çok fazla temsil edilemeyen bölüm, yetiştirdiği mimarlar; özellikle ulusal düzeydeki yarışmalarda elde ettiği derecelerle öne çıkan ve uluslararası düzeyde eserler veren mimarlarıyla adından söz ettirmeye başlamıştır. Konya'da çeşitli binaların ve kentsel tasarımların yerel ve ulusal düzeyde yarışmalarla elde edilmesi, yine Konya'da mimarlık eğitimi alan ve mesleğini Konya'da sürdüren mimarlar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu yarışmalara örnek olarak, **Konya** Mevlana Kültür Merkezi, **Konya** 250 Yataklı Onkoloji Hastanesi, Karatay Kent Merkezi, Sokak ve Meydan Çeşmeleri Mimari Proje Yarışması, Yaya Üst Geçitleri mimari Proje Yarışması, Konya Cemile Düzel Meslek Lisesi Mimari Proje Yarışması, Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü Alışveriş Merkezi gibi Mimari Proje Yarışmaları bunlara örnek olarak verilebilir.

Üniversite üst yöneticilerinin tutumuna bağlı olarak, mimarlık bölümünün kendi yerleşkesine katkısı sınırlı olmuş, buna rağmen son dönemde Tıp fakültesi Morfoloji Binası, S.Ü. Teknokent Binası, Üniversite Girişi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi İlave Laboratuvarları, Eğitim Fakültesi vb. gibi binalar bölüm öğretim elemanlarınca tasarlanmış ve projelendirilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. S.Ü. Mimarlık Bölümü Öğretim Elemanları tarafından tasarlanmış örnekler.

Bölgeye, Döner Sermaye aracılığı ile imar planlama konusunda bulunduğu kente ve ülkeye önemli katkılarda bulunmuş, restorasyon, restitüsyon ve renovasyon alanında ciddi projeler hazırlanmıştır (Susuz Kervansarayı, Aksaray ve Karaman'da sivil mimarlık eserleri ve köprüler, Mimarlar Odası Konya, Karaman, Gaziantep Şube binaları, Muğla-Turgut Osman Hamdi Bey Evi vb.). Ayrıca çok sayıda kamu

ve özel binaların tasarımları ve projelendirilmesi gerçekleştirilmiştir. (Konya ve Karaman Maliye Binaları, Akşehir Nasreddin Hoca Anfityatrosu, çeşitli eğitim binaları vb.)

Her ne kadar mimarlık eğitiminin kalitesi bir çok eğitimci ve mimarlar tarafından eleştirilse de günümüz mimarlığı, mimarlık politikasından yoksun bir şekilde ilerlemektedir. Mimarlığın sadece üniversitelerde verilen eğitimle sınırlı olmaması mesleki eğitimin sürekliliğini gündeme getirmiştir. Hızlı kentleşme, nüfus artışı, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimler sonucu kentlerimizde hızlı bir dönüşüm yaşanmaktadır. Dünyadaki gelişmeler ve küreselleşme olgusunun da etkisiyle mekansal anlamda var olan kültürel değerlerimiz yok olmakta, dünyanın herhangi bir kentine benzeyerek/benzetilerek kimliksizliğe doğru sürüklenmektedirler. Özellikle kültürel potansiyeli yüksek olan Anadolu kentleri bu durumda ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. İmar planlarının ve imar mevzuatının da etkisiyle gridal parsellere bölünmüş alanlar üzerinde tek-tipleşmeye maruz bırakılmış mekanlar tüm mimarların başlıca problemi haline gelmiştir. Mimarların yeterince özgür davranamayacağı bir ortamda vereceği ürünlerin yüksek kalitede olması da beklenmemelidir (Şekil 6).

Konya kentinde de bu durum açıkça gözlenmekte, planlı dönem sonrası, çoğu zaman kat adedi, çekme mesafeleri, yapı nizamları ile belirlenmiş, mekânsal özünü kaybetmiş binalarla karşılaşmaktayız. Ayrıca yerel yönetimlerin ve mevcut erkin zorlamaları ile kent dokusunu bozucu nitelikte birçok yapı da karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 6. Konya kent dokusunun değişimi ve dejenerasyonuna bir örnek.

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü, mimarlık ortamına katkılar koymaya çalışmış ancak diğer mimarlık bölümlerinde olduğu gibi Selçuklulara Başkentlik yapmış bir kente nitelik açısından çeşitli nedenlerle yeterince katkıda bulunamamıştır.

Anadolu'nun sahip olduğu değerlerin gereği bir mimarlık okulu olması nedeniyle, koruma amaçlı imar planları yapılmış, akademik açıdan tarihi çevreyi korumaya ve geliştirmeye yönelik nitelikli çalışmalar ortaya konulmuştur. Tarihi çevrenin durumuna yönelik bir kısım çalışmalarda konut çevreleri irdelenmiş fakat yerel yönetimlerce bunlar uygulama alanına yeterince yansıtılamaması ve kentin idari mekanizmalarına yansıtılamaması sonucu kentin günümüzdeki durumuna gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Diğer üniversitelerin akademisyenleri gibi üniversitemizden de Türkiye'nin çeşitli kentlerinin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge kurullarında yer alan akademisyenlerimiz bulunmaktadır. Koruma konusunun bütünde sağlıklı bir zemine oturtulamamış ve mimarlara da yeterince anlatılamamış olmasından Anadolu'da kültürel bilincin derecesini, inşa edilen kilim motifli apartmanlardan görebilmekteyiz (Şekil 7). Ne yazık ki mimarlarca bu sürecin yönetilemediğini gözlemliyoruz.

Şekil 7. Konya'da serbest mimarlık ortamında projelendirilerek inşa edilen binalardan örnekler.

4. SONUÇ

Konya'da konutlaşma hızını incelendiğinde; 1970 sonrası nüfusun, sanayi alanındaki gelişmelerin bir sonucu olarak, hızla arttığı, ihtiyaç duyulan konut sayısının karşılanmasında mimarların düşen görevlerini yerine getirdiklerini görmekteyiz. Kente göç ve hızlı nüfus artışı birçok kentte kaçak yapılaşmayı artırırken Konya kentinde kaçak yapılaşmanın yok denecek seviyede olmasında Konya'da mesleğini sürdüren ve %80'i Selçuk Üniversitesi mezunu mimarların etkisi yadsınmaz.

1970'li yıllarda kurularak 40. Yılıni kutladığımız, eğitimini tartıştığımız bu günde, tam da istenilen noktada olmadığını yetiştirmediği elemanları ile kendini geliştirmeye çalışmasına rağmen henüz içinde bulunduğu kentle bütünleşme sorunu yaşamakta olduğu da bir gerçektir.

Ekinci'(2005)'nin de belirttiği gibi yakın yıllara kadar mimarlıkta okulda öğretilenler yaşama geçirilememekteydi, çünkü öğretilen mimarlıkla yaşam pratiği içerisindeki reel mimarlık arasında çok büyük farklılıklar vardı. Bu durum Türkiye'de halen devam etmekte fakat yeni bir duruma geçilmiştir; teknik ve kültürel alt yapı ve akademik kadro yetersizliğinden dolayı mimarlık yeterince öğretilmemektedir. Bir mimarlık ve uygarlık tarihi ülkesinde çağdaş mimarlıkla, tarihsel ve kültürel mimarlığın düzeyini birlikte değerlendirerek yaşama geçirebilecek bir yapı kültürü,

bir mekan kültürü, bir kent kültürü, bir kent yapılaşmasının yeterince öğretilmediği ve öğrenilemediği okullardan mezun olan mimarlar tarafından yaşama geçirilmesi mümkün olmayacaktır. Günümüzde halen altyapıdan yoksun bir şekilde özellikle Anadolu’da kurulmaya devam edilen mimarlık bölümlerinin bu açıdan gelecek için büyük problemler oluşturacakları söylemi gerçekliğini korusa da, bu mimarlık bölümlerinin kurulmasını engellemek mümkün olmadığından, yeni kurulan bölümlere bir vizyon ve misyon yüklenmesi ve altyapı eksiklerinin giderilmesi daha akılcı bir çözüm olarak kabul edilmelidir.

Konya’daki mimarlık eğitiminin de problemleri olan bu konuların çözümü amacıyla yapılan MOBBİG toplantıları, ECTS uygulamaları, Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Mimarlık Eğitim Kurultayları, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programları ve Akreditasyon çalışmaları yeni kurulan ve kurulmakta olan mimarlık bölümlerini daha nitelikli bir mimarlık eğitimi vermek doğrultusunda bilinçlendirecektir. Özellikle Erasmus Programı ve Farabi Programı ile sağlanan öğretim üyesi değişimleri Anadolu Üniversitelerini ulusal ve uluslar arası düzeyde temsil niteliği olan mimarlık bölümleri haline dönüştürecektir.

KAYNAKLAR

- Bakır, İ., 2004. “Konya Kenti ve Mimarlık”, Mimarlar Odası UIA Dünya Mimarlar Günü 2005 İstanbul Kongresi Hazırlık Toplantıları-I’de sunulan bildiri, Konya.
- Berk, C. 1951, Konya Evleri, İTÜ, Doçentlik Çalışması.
- Baykara, T., 2001. “Günümüz Konya’sına Kısa Bir Bakış”, Gez Dünyayı Gör Konya’yı, Hazırlayan: Ahsen Erdoğan, Yapı Kredi Yayınları, ss.11-18, İstanbul.
- Ekinci, O., 2005. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı III, Mimarlık Eğitimi Yeniden Yapılanırken, TMMOB Mimarlar Odası, ss:16-20, İstanbul.
- Kalfaoğlu, S., 2004. “İmar Planlarının Geleneksel Konut Dokularında Mimari Mekanlara Etkileri”, S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Karpuz, H., 1996. Fotoğraflarla Geçmişte Konya, Konya.
- Önge, Y., 1990. “Hafızasını Kaybeden Şehir; Konya”, Mimarlar Odası Konya Şubesi Bülteni, Şubat 1990, ss. 4-8, Konya.
- Sözen, M., 1984. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

5. OTURUM

26 Kasım 2010 Cuma, 15.30-17.15

Malazgirt Salonu

**Tasarım-Stüdyo Eğitimi ve Bilgisayar Destekli Tasarım
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayşe Balanlı**

Prof. Dr. Gülen Çağdaş (Davetli Konuşmacı)
Mimarlık Eğitiminde Bilgi Teknolojileri

Arş. Gör. Sema Alaçam, Prof. Dr. Gülen Çağdaş
*Mimari Tasarım Eğitiminde Sayısal Ortamın İkilemleri: Öğrenci
Çalıştayları Üzerinden Değerlendirme*

Doç. Dr. Birgül Çolakoğlu
Mimarlık Eğitiminde Sayısal Mantık

Arş. Gör. Özge Sever İslamoğlu, Öğr. Gör. Funda Kurak Açıcı
Mimarlık Eğitimi: Bir Eğitim Mekânı Üzerine

Yrd. Doç. Dr. Güliz Özorhon, Yrd. Doç. Dr. İlker Fatih Özorhon,
Arş. Gör. Fırat Aksakal
Bir Tasarım Deneyimi - Sergi Elemanı Tasarımı Atölyesi

Yrd. Doç. Dr. Rüyeyda Kömürlü
*Mimarlık Eğitimi Lisans Programlarında Proje Yönetimi Ve Kalite
Yönetiminin Önemi*

MİMARLIK EĞİTİMİNDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ

GÜLEN ÇAĞDAŞ¹¹

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojileri, yaşam, mekan ve zaman kavramlarında çok ciddi dönüşümlere neden olmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim v.b. alanlara yansıyan bu dönüşümler, mimarlık ve eğitimini de önemli ölçüde etkilemiş ve yeni çalışma ortamları ve platformları sunmuştur. Mimari tasarım sürecinde çeşitli temsil ve anlatım tekniklerinin yanında, süreçte izlenen yöntem ve yaklaşımların da yeni teknolojilerin gücünden ve olanaklarından yararlanacak şekilde değişmesi, dönüşmesi gündeme gelmiştir.

Mimarlık eğitiminde tasarım teknolojilerinin rolünün çok iyi tanımlanması gerekmektedir. Bildiride, mimari tasarım eğitiminde yaratıcılık, bilgi ve temsili, sunum ve iletişim bağlamında bu teknolojilerin rolü tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimari Tasarımda Bilgi Teknolojileri; Tasarımda Güncel Yaklaşımlar; Mimari Tasarım Eğitimi.

ABSTRACT

The information, communication and knowledge technologies (ICKT) cause radical transformations in the concepts of space, time and human life. The changes in the economic, social, cultural, educational fields also affect the architectural design education and these changes provide new research and working platforms. It became a current issue that architectural design concepts, methodologies and approaches should be rethought regarding the challenges and opportunities of digital technologies, besides using the ICKT only as representation tool.

In this paper the role of ICKT in architectural design education will be discussed within the context of creativity, representation and communication.

¹¹ Prof. Dr. İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Taşkışla, Taksim, 34437, İSTANBUL

1. GİRİŞ

Son 40 yılda mimarlık alanındaki en önemli gelişmelerden biri bilgisayarların mimari tasarım sürecinde kullanılmaya başlanması ve Bilgisayar Destekli Mimari Tasarım kavramının ortaya çıkmasıdır.

Mimari tasarım probleminde amaçların ve çözüm yolunun ortaya konulmasındaki belirsizliklere karşın, mimari tasarımda bilgisayar kullanımı 1960'lerden başlayarak

- bilgisayar teknolojisinde,
- bilgisayar bilimlerinde,
- tasarım kuramlarında,
- biliş bilimindeki

gelişmelere paralel olarak giderek yaygınlaşmaktadır.

1970-80'li yıllarda bilgisayar destekli tasarım alanındaki araştırma ve uygulamalar, mimarlığın mühendislik problemlerine benzer alt problem alanlarında matematiksel analiz, tahmin ve değerlendirme modelleri konusuna yoğunlaşmıştır. 10 yıllık bir zaman dilimi sonunda da, yeni teknolojiler, mimarinin vazgeçilmez bir iletişim biçimi olan görsel modellerle bütünleştirilmiştir.

Bilgisayar ülkemizde, tasarım eğitiminde çoğunlukla yardımcı bir araç rolünü üstlenmektedir. Bu rol de, mimari tasarım ürününün temsili ve iletişim konusunda odaklanmıştır. Dijital sembollerle temsil edilerek tasarım ürününe ait tanımların oluşturulmasında, mimarın alışageldiği iki boyutlu düzlemler üzerindeki temsil biçimlerine benzerliği nedeniyle, dijital ortamda temsil ve iletişim, bilgisayarın tasarım sürecinde en etkin rol oynadığı alandır.

Bu role paralel olarak, bilgisayarın iki boyutlu çizimin ötesinde sunduğu farklı görselleştirme olanakları (görsel modeller, canlandırma, filmler gibi) ve temsil yöntemleri de kullanılmaktadır. Ancak bilgisayarın kullanımı, mimari tasarım aracı olarak yalnızca bir tür çizim ve modelleme aracı olarak algılanır ise, geleneksel yöntemlerin ötesinde bir sonuca varılamaz.

Teknoloji, tasarım stüdyosunda yalnızca son tasarım ürününün görsel kalitesini güçlendirmek amacıyla değil; yaratıcı tasarım fikirlerinin geliştirilmesini güçlendiren bir ortam olarak da kullanılmalıdır.

2. MİMARİ TASARIM EĞİTİMİ VE TASARIM TEKNOLOJİLERİ

Mimari tasarım ürününü tasarlamak, geleneksel olarak zihinden kağıda doğru akarak soyuttan somuta ilerleyen ve fiziksel ortam ve araçları kullanan bir eylemdir. Bugün dijital ortam, bu eylemin gerçekleşme platformunu kendisine çekmiştir. Dijital ortam iki farklı bağlamda mimari tasarım ortamı olarak kabul edilebilir:

- Fiziksel ortamın benzetimi bağlamında;
- Teknolojinin sunduğu matematiksel, mantıksal ve ilişkisel süreçlere dayalı hesaplamalı tasarım, algoritmik / parametrik / üretken tasarım olarak adlandırabileceğimiz tamamen özgün bir bağlamda.

Tasarımın karmaşık yapısı gereği, tasarım sürecinde hüristik yöntemlerle birlikte matematik ve mantığa dayalı yöntemlerin de kullanılması, tasarım teknolojileri diye adlandırabileceğimiz bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle hız kazanmıştır.

Mimarlığın çok yönlü ve çok boyutlu niteliği nedeniyle gerçekte var olan disiplinlerarası özelliği, bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte farklı yeni disiplinleri de gündeme getirmiştir. Bu disiplinler arasındaki sınırların geçişiyle mimarlık kavramları da değişmekte ve çeşitlenmektedir. Burada önemli olan, teknolojinin sağladığı bu çeşitliliğin ortaya koyduğu zengin ortamı, mimarlığın gelişmesine katkıda bulunacak şekilde kullanmaktır.

Teknolojinin gücünü tasarımda sunum, görsel model ve animasyon amacıyla kullanmanın ötesinde, yaratıcı tasarıma yön verecek ve destekleyici olacak bir tasarım ortamı olarak kullanmak günümüzde giderek kabul gören bir yaklaşımdır. Bu nedenle mimari tasarım eğitiminde, yaratıcı tasarım ve iletişim için yeni yöntem ve yaklaşımların araştırılması önem kazanmaktadır. Mimari tasarım eğitiminde teknolojilerin etkin kılınması, tasarım sürecindeki kullanım olasılıklarına ait bilgilerin yanında, tasarımı nasıl destekleyeceğine ilişkin yöntem ve yaklaşımlara, tekniklere ait bilginin de öğrenciye kazandırılmasını gerekli kılar.

Form, mekan ve strüktür mimari düşüncenin dışı vurulmuş göstergeleridir ve günümüz teknolojisiyle tasarım sürecindeki gelişimleri gerçek ürünlerin benzetimi şeklindeki görsel modellerle kurgulanır. Bilgisayarların mimari tasarımdaki kullanımları yaklaşık kırk yıllık bir geçmişe sahip olmakla birlikte, tasarım sürecinin kavram geliştirme ve yaratıcı tasarım evrelerinde kullanılması daha yenidir. Bu süreçte dijital ortamın kullanımında farklı yaklaşımlar izlenmektedir:

- Tasarımın başlangıç evrelerinde form üretme amacıyla teknolojinin kullanılması;
- Tasarım parametrelerinin ve çeşitli etkenlerin analitik ve dinamik modellerle temsil edilerek formların ve tasarımların üretilmesi;
- Tasarımın geliştirilmesi sürecinde çeşitli modelleme yazılımları kullanılarak ürünün ayrıntılı olarak test edilmesi.

Tasarım sürecinde yaratıcı düşüncenin öğrenilmesinde ve öğretilmesinde bilgi teknolojileri:

- Öğrencinin ürettiği modeller aracılığıyla yeni düşünceler geliştirerek, yeni çözümlere ulaşmasında önemli rol oynar;
- Yeni teknolojilerin üç boyutlu doğası tasarımcının üç boyutlu düşünmesini kolaylaştırmaktadır;
- Tasarım sürecindeki önemli eylem gruplarından biri olan görselleştirme eyleminin ötesinde, keşfetme ve yaratma aşamalarını destekler;
- Süreçte grafik, görsel, sözel, sayısal ve canlandırılmış iletişimin aynı anda çoklu ortam olanakları ile kullanılması olanağını verir;
- Tasarımı yaparak / kurgulayarak öğrenmeyi sağlar;
- Tasarım stüdyosu yöneticisinin sorgulayarak öğrenciye kazandırmaya çalıştığı deneyimlemeyi sağlar. Tasarım ürününü deneyimlemesinde öğrenciye yol gösterici olmada önemli bir rol oynar; bu deneyimler öğrenciyi tasarım sürecinde daha aktif kılar.

Bu kapsamda öğrencilere verilecek eğitimin hedefleri:

- Mimarlık mesleğinin bilgi ve iletişim teknolojileri ile desteklenerek ve bu teknolojileri araç ve ortam olmanın ötesinde bir “ortak” olarak kullanma konusunda derinlemesine bilgiye sahip; kapsamlı tasarım problemlerinin çözümünde, meslek bilgisi ve teknolojiyi bütünleştirerek kullanma;

- Uzmanlık alanıyla ilişkili kuram ve yöntemleri, tasarım bilgisinin ve ürünün temsiline ilişkin teknikleri kullanarak güncel, karmaşık ve disiplinlerarası/ötesi konularda farkındalık kazanma ve sorunlara yönelik çözümler geliştirme yetkinliğini ve becerisini kazanma;
- Mimari yaratıcılıklarını bilgi ve iletişim teknolojileriyle bütünleşmiş olarak kullanma ve geliştirme yetisini kazanmış; bilimsel, teknolojik, düşünsel ve sosyal gelişmeler yönünde bilgi ve becerisini güncelleştirerek sorunlara araştırmacı ve uzman bir tavırla ve yaratıcı bir düşünce sistematiği ile çözüm üretebilme.

Bu hedeflerle tanımlanan bilgi, beceri ve yetkinliklerin, mimarlık eğitiminin hangi düzeyinde ve ders planlarına ne kadar yansıtılabileceği önemli bir konudur. Lisans düzeyine yansıtılabilmesi için öncelikle akademisyen adaylara bu konularda gerekli ve yeterli bir farkındalığın ötesinde, yetkinliğin kazandırılması gerekir. Bu ise konunun öncelikle lisansüstü eğitim düzeyinde ele alınmasını ve uzmanlık kazandırılmasını gerektirir.

Bu durumda lisansüstü eğitimde hangi araştırma konuları üzerinde çalışılmalı ve hangi alanlarda uzmanlık kazandırılmalıdır?

- Bilişim teknolojileri sonrası mekan kuramı, bilgisayar destekli tasarım kuramları ve paradigmaları;
- Bilişsel süreçler, mimari tasarımdaki açılımları ve araçları;
- Yapay zeka çalışmalarındaki gelişmeler ve uygulama alanları;
- Tasarım ve değerlendirme amaçlı modelleme teknikleri ve paradigmaları;
- Mekan planlaması yaklaşımları;
- Hesaplamalı tasarım;
- Genetik mimarlık, evrimsel mimarlık ve üretken yaklaşımlar;
- Biçim grameri, örüntüler ve fraktal mimarlık;
- Bilişim teknolojilerinin tasarımın kuramsal ve pratikteki çalışmalarına etkin olarak uygulanması ve kullanılmasına ilişkin dijital tasarım ortamları;
- Görsel benzetimler, canlandırma;
- Çoğul ortam ve sanal doku ortamlarında tasarım, temsil ve veri tabanları;
- Bina bilgi modelleri ve mimarlıkta bilgi yönetim sistemleri;
- Sanal ortam ve mimari tasarımda işbirliği;
- Uzaktan algılama ve mekansal veri işleme.

Bu alanlardaki kuramsal ve uygulamalı derslerin, geleceğin mimarları için gereken donanımı sağlayacağı varsayılmaktadır.

3. TASARIMDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Çağdaş mimarların eserlerine bakıldığında, tasarımın kavramsallaştırma ve çözüm arama sürecinde bilgisayarı etkin olarak kullandıkları görülmektedir. Hesaplamalı tasarım, parametrik tasarım veya üretken tasarım gibi kavramlarla ifade edilen

tasarım paradigmaları çok farklı yaklaşımlarla yaratıcı tasarım sürecine yansıtılmaktadır. Ancak bu arayışlar yalnızca bir formun üretilmesi olarak algılanmamalıdır; O formun oluşmasında rol alan tasarım parametrelerinin, tasarım ölçütleri ile temsil edilerek performansa dayalı ürünlerin gerçekleştirilmesi şeklinde yorumlanmalıdır.

Dijital teknoloji, tasarımcının zihinsel süreçlerinde irdelediği çeşitli tasarım parametrelerini yorumlama ve değerlendirmede kullanılabilecek güç ve kapasiteye ulaşmıştır. Bu amaçla kullanılan statik modeller yerini dinamik modellere bırakmıştır. Binayı etkileyen çeşitli parametrelerin etkilerinin test edildiği (kullanıcı hareketine dayalı bina-kullanıcı sisteminin analizi ve tahmini, çevresel etkenler, malzeme v.b.) etkilerinin irdelendiği dinamik modeller, gerçekte tasarımın yönlendirilmesinde önemli roller üstlenirler. Kullanıcıları veya çeşitli etkenleri, etmen olarak adlandırılan ve akıllı/otonom birer varlık olarak bilgisayarda temsil edilebilen tekil veya çoklu etmen sistemler, bina içindeki hareketin analizini ve tasarımı yönlendirebilecek karar destek sistemleri olarak, Yapay Zeka araştırmalarının mimari alandaki uygulamalarına önemli bir örnektir.

Bilgisayar destekli üretken tasarım kavramı, tasarımda alternatif çözümlerin keşfini kolaylaştıran sistemler olarak hesaplamalı bilimlerin kullanılmasına dayalıdır. Üretken tasarım yaklaşımı, belirli deterministik ya da stokastik algoritmalara dayalı formların üretimi, bu üretimin tasarım ürünü olarak yorumlanması ve değerlendirilmesi sürecinde, tasarımcının yaratıcı yönünü destekleyerek tasarım uzamının genişlemesine yardımcı olur.

Üretken yaklaşımlardan biri geçmişi 1980'li yıllara dayanan biçim grameri yaklaşımıdır. Mimari diller bağlamında farklı tasarım dillerinin oluşturulmasında ve tasarım sürecinde diyagramların, örüntülerin ve formların üretilmesinde kullanılmaktadır. Bu yaklaşım tasarım stüdyolarında mevcut mimari doku veya mimari dil ile birlikteliği kurmak amacıyla kullanılabilecek bir yaklaşımdır. Biçim grameriyle ilgili farklı bir yaklaşım da, geçmişi 19. yüzyıl matematikçilerine dayanan, ancak 1980'li yıllarda Fransız matematikçi Mandelbrot tarafından ortaya konulan fraktal geometriye dayalı yaklaşımdır.

Mimari tasarım sürecinde, mimarın ürüne ilişkin geometrik kurgu, oran ve ritm, düzen ve kaos gibi ilkeleri irdeleyerek görsel değerlendirme yapabilmesi ve kendi kendisiyle iletişim kurabilmesi için imge ve düşüncelerini grafik ortama aktarmasının önemi açıktır. Mimari tasarımda yaratıcılık, imgelerle görsel anlatım ortamı arasındaki karşılıklı etkileşime dayanır. Bu etkileşim sürecinde mimar, imge ve düşüncelerinin görsel anlatımlarını tekrar yorumlayarak yeni imge ve düşüncelere ulaşır.

Görselleştirmede kullanılan soyutlamanın ve grafik anlatımın, sürecin başında açık-uçlu, değişken ve bulanık (fuzzy) olmasının yaratıcılığı desteklediği bilinmektedir. Bilgisayar destekli mimari tasarım bağlamında fraktal geometriye dayalı form üretme çalışmalarının, mimarın imge ve düşüncelerine yön vererek yaratıcılığına katkıda bulunabileceği görülmektedir.

Ancak fraktal geometrinin mimaride kullanılabilmesi, mimari tasarım ürününe özgü işlevselliğe de yanıt verebilmeyi gerekli kılar. Bu doğrultudaki çözümlerin üretilebilmesi için gereksinimlerin ortaya koyduğu sınırlama ve değişikliklerle fraktal sürecin yönlendirilmesi gerekli olmaktadır.

Günümüzde çağdaş mimarlık örnekleri incelendiğinde, Euclid geometrisine dayalı formların yanında yeni tasarımların fraktaller, dalga formları ve kozmosu oluşturan çeşitli strüktürlerden oluştuğu izlenir.

Genetik yapıların çözümlenmesi ve benzetimi ile elde edilen çeşitli algoritmik süreçlerin deneysel amaçlarla irdelenmesi ve tasarıma yansıtılması çabaları, mimari tasarımın sınırlarının zorlanması adına önemlidir. Esin kaynağı olarak doğanın etkilerinin hesaplamalı bilimlerle birlikte kullanılmaya başlanması; konunun mühendislikte (genetik algoritmalar), fen bilimlerinde (kaos ve fraktaller) ve tıpta çok çeşitli bilgi ve teknoloji alanlarına uzanan geniş bir yelpazede yer alması, disiplinler arası etkileşimleri arttırmıştır. 1970'li yıllarda John Holland ve arkadaşları tarafından ortaya konulan Genetik Algoritmalar (GA) ile Frazer tarafından doğadaki morfogenetik süreçlerin benzetimi olarak tanımlanan evrimsel tasarım kavramları 1990'lardan bu yana izlenen doğadan esinli tasarım yaklaşımlarına yön vermiştir. Evrimsel tasarımın mimarideki yansımaları strüktürel optimizasyon ve oluşumlardan, form üretme yöntemlerine kadar geniş bir uygulama alanına sahiptir ve tasarımcılara pek çok potansiyel sunmaktadır.

Tasarım stüdyolarında bilgisayarın bilgi işleme / hesaplama (computing) gücü etkin olarak kullanılamamaktadır. Üretken süreçlerle üretilen kavramsal tasarım önerilerinin son ürüne aktarılması yönündeki teknoloji, yöntem ve tekniklerde büyük bir boşluk olduğu açıktır.

Teknolojinin tasarım sürecinde kullanılması ile ortaya çıkan yeni paradigmlar, üretken tasarım sürecinde, insan zihni ve bilgisayarın ortaklığını gerektirir. Algoritmik süreçlerle geliştirilen tasarımlar, tasarımcıya sunulan seçeneklerdir ve tasarımcının yorumu ile geliştirilerek ürüne dönüştürülür. Böylece tasarımda üretken yaklaşımlar, geleneksel tasarım yaklaşımlarının ötesine geçerek, tasarımcıyı yaratıcı yönde destekler.

4. SONUÇLAR

Bilgi teknolojilerinin tasarım sürecinde tasarımcıya getirdiği varsayılan kısıtlamalar ya da tasarım uzamını genişleterek yaratıcılığını destekleyeceği yönündeki varsayımlar, tasarımcı ve ekibinin teknolojiyi kullanma yaklaşımı, konuya ilişkin kuramsal bilgi birikimi ve deneyimi ile bağlantılıdır.

Mimarlık mesleği şimdiye kadar olduğundan daha çok disiplinler arası ilişkilere sahip bir meslek olacaktır. Mimari ürünler artık yalnızca inşaat, mekanik ve elektrik mühendislikleri ile işbirliği içinde değil; aynı zamanda bilgisayar ve yazılım mühendisleri, matematik mühendisi, bilgisayar programcısı, sanal doku tasarımcısı, grafik tasarımcı gibi disiplinlerle de işbirliği içinde olmalıdır.

Bir tasarımcıdan, tasarımını destekleyecek bir yazılım geliştirmesi beklenmeyebilir; ancak tasarımcının disiplinlerarası işbirliği içerisinde tasarımın farklı tüm düzeylerinde bilgisayarın gücünü kullanabileceği ve işbirliğini yönetebileceği bilgi birikimine sahip olması beklenir. Teknolojinin, yaratıcı tasarımı destekleyecek yönde kullanılacak potansiyelinin ve barındırdığı gücün keşfedilmesi yine mimarlara düşen bir görev olmaktadır.

Dijital ortamda parametrik form üretiminde kullanabilecekleri bilgi birikimini sağlamak amacıyla, formun tanımını için gereken matematiksel ve geometrik bilginin, formun bilgisayar ortamında temsili ve bu temsil üzerinde değerlendirme yapabileceği yöntem ve tekniklere ait bilginin öğrenciye kazandırılması gerekir.

Tasarım kültürü, bilgi teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ve özellikle son yıllarda önemli bir değişim göstermiştir:

- Tasarımcılar, tasarım problemlerinde işbirliği ve disiplinlerarası yaklaşımlara giderek artan bir ilgi göstermektedir;
- Tasarım sürecinde dijital tasarım yöntemleriyle üretim arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur (dosyadan fabrikaya üretim);
- Evrimsel ve biyolojik sistemlerin özellikleri mimariye yansıtılmaktadır;
- Başarılı tasarımlar, yapının kullanım sürecinde de “evrimleşme”sini ifade eder.

MİMARİ TASARIM EĞİTİMİNDE SAYISAL ORTAMIN İKİLEMLERİ: ÖĞRENCİ ÇALIŞTAYLARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRME

SEMA ALAÇAM¹², GÜLEN ÇAĞDAŞ¹³

ÖZET

Çalışma kapsamında 2009-2010 eğitim-öğretim yılında İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilişim Anabilim Dalı, Mimarî Tasarımda Bilişim Lisansüstü Programı'nda gerçekleştirilen birisi uluslararası katılımlı, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin bir arada yer aldığı iki öğrenci çalıştayı üzerinden, mimarlık eğitiminde sayısal ortamın kavram ve olanaklarının öğrencilere tanıtımının hangi yöntemlerle sağlanabileceği tartışılacaktır. Çalıştaylar; yöntem, süreç ve sayısal ortam – fiziksel ortam kullanımı açısından karşılaştırılıp değerlendirilecektir

Anahtar Kelimeler: Sayısal Ortamda Tasarım, Sayısal Ortamda Üretim, Mimari Tasarım Eğitimi

ABSTRACT

This paper aims to evaluate two student workshops which were held on 2009-2010 in Istanbul Technical University, Institute of Science and Technology, Department of Informatics, Architectural Design Computing Graduate Program within the context of what kind of methodologies may contribute to the introduction of concepts and potentials of digital technologies during the architectural design education. The workshops will be evaluated based on the comparison of their methodologies, processes and media in terms of digital or traditional environment.

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin mimari tasarım sürecine sunduğu olanaklar giderek artmaktadır. Ancak bu gelişme ve ilerlemeler mimari tasarım eğitimine aynı oranda

¹² Araş. Gör. Sema Alaçam İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilişim Anabilim Dalı, İSTANBUL

¹³ Prof. Dr. Gülen Çağdaş İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

yansımamaktadır. Mimarlık öğrencilerinin, mimari tasarım sürecinde sayısal ortama ilişkin ilk deneyimi çoğunlukla bilgisayarın temsil amacıyla kullanımı ile sınırlı kalmaktadır. Oysa günümüzde, sayısal ortamın mimari tasarım sürecinde; erken tasarım aşamasından, üretim aşamasına çok farklı kullanımlarının olduğu bilinmektedir. Tasarım sürecini kural ve mantık tabanlı belirli alt parçalara bölmeye dayanan algoritmik ve parametrik tasarım yaklaşımları ile sayısal simülasyon ortam ve araçları, strüktürel, yapısal, çevresel, iklimsel ve bunlar gibi çok çeşitli performans dayalı gereksinimlerin tasarım sürecine dahil edilmesi bunlardan bazılarıdır. Pek çok kullanım olanağının ortak paydası olarak sayısal ortamın kendine özgü bir akıl yürütme, düşünme biçimi gerektirdiği söylenebilir. Tasarım sürecinin kendisinin tasarlanması artık ekonomiden insan bilimlerine pek çok alanda görmeye kanıksadığımız bir kavram haline gelmiştir. Benzer şekilde sayısal ortam olanaklarının mimari tasarım sürecinde daha etkin bir biçimde kullanımında da tasarım sürecinin, sayısal ortamın kendine özgü doğasının göz önünde bulundurularak bütünlüklü bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Öğrencilerin, sayısal ortamın olanaklarını yalnızca temsil aracı olarak kullanmaktan öte, kendi kavramları ve kendi iletişim biçimleri ile birlikte keşfedebilmeleri için merakları nasıl uyandırılabilir? Bunun için yöntemler tanımlanabilir mi?

Mimari tasarım sürecinde sayısal ortam kullanımında, tasarımcının bu ortamı yetkin olarak kullanmasını etkileyen bileşenler neler olabilir? Sayısal ortam deneyiminde farklılıklar olan öğrencilerin bir arada çalışmaları, süreci ve ürünü hangi koşullarda olumlu yönde etkileyebilir? Farklı disiplinlerdeki öğrencilerin, mimari tasarımda işbirliği sürecinde etkileşimleri, sayısal ortam deneyimini hangi açılardan etkilemektedir? Fiziksel ortamda başlayan bir tasarım sürecinin sayısal ortama, ya da sayısal ortamda başlayan bir tasarım sürecinin fiziksel ortama aktarılması ya da iki ortamın geçişli olarak kullanılmasının ne gibi yansımaları olmaktadır?

Bu çalışma kapsamında 9-12 Şubat 2010 tarihleri arasında İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimari Tasarımda Bilişim Yüksek Lisans ve Doktora Programı tarafından düzenlenmiş olan "Integral Design Strategies" (Bütünleşik Tasarım Stratejileri) isimli dört günlük öğrenci çalıştayı ile 25-27 Mart 2010 tarihleri arasında Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ile işbirliği içinde gerçekleştirilen "Generative-Algorithmic-Parametric Design" (Üretken-Algoritmik-Parametrik Tasarım) başlıklı öğrenci çalıştayları üzerinden sayısal ortamın kavram ve olanaklarının öğrencilere tanıtımının hangi yöntemlerle sağlanabileceği tartışılacaktır. Çalıştaylar; yöntem, süreç ve sayısal ortam – fiziksel ortam kullanımı açısından karşılaştırılıp değerlendirilecektir.

2. ÖĞRENCİ ÇALIŞTAYLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Kapsamve Amaç Açısından Karşılaştırma

Bu çalışma kapsamında ele alınan birinci çalıştayın yürütücüleri sayısal ortamda üç farklı alanda uzman genç kuşak tasarımcılardan Christian Veddeler (UN Studio), Holger Hoffmann (FH Trier) ve Wolf Mangelsdorf (Buro Happold). "Integral Design Strategies" çalıştayı, tasarım süreçleri ile sayısal süreçlerin (3B Modelleme,

betik ve hızlı prototipleme) bütünleşik bir yaklaşım çerçevesinde birlikte kullanılması ile yeni tasarım yöntemleri denemek ve deneyimlemek üzerine kurgulanmıştır. Atölye çalışması, İstanbul’da, FH Trier ve İTÜ öğrencilerinden oluşan ve lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki farklı düzeydeki toplam otuz altı kişilik bir öğrenci grubunun katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

“Generative-Algorithmic-Parametric Design” (Üretken-Algoritmik-Parametrik Tasarım) başlıklı ikinci çalıştay, Bursa Mimarlar Odası’nın düzenlemiş olduğu “Mimarlık ve Değişim” temalı “Yapı Yaşam Kongresi”ne paralel bir etkinlik olarak düzenlenmiştir. Lisans ve yüksek lisans düzeyinde 45 öğrenci katılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan her iki öğrenci çalıştayının ortak özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Lisans ve yüksek lisans düzeyinde karma bir katılım olmuştur.
- Her iki çalıştayda da belirli düzeylerde kuramsal bilgi içeren sunuşlar yapılmıştır.
- Sayısal ortam ile geleneksel tasarım ortamı bir arada kullanılmıştır.
- Çalıştaylar 3 ya da 4 günlük ve kısa sürelidir.
- Öğrenciler 2, 3 ya da 4 kişilik gruplar halinde çalışmışlardır.
- Öğrenciler arasında sayısal ortam kullanımına dair deneyim farklılıkları bulunmaktadır.
- Çalıştay yürütücüleri tarafından sayısal ortama ilişkin kuramsal sunuşlar yapılmasına rağmen, teknik bilgi sunulmamıştır.
- Sayısal ortam hem tasarım, hem de üretim amaçlı kullanılmıştır.
- Konu kısıtlaması pavyon tasarımı olarak belirlenmiştir.

Her iki öğrenci çalıştayında da ortak hedefler olarak aşağıdaki konular sıralanabilir:

- Kısa süreli yoğun öğrenci çalıştaylarının, mimari tasarım eğitiminde sayısal ortam kullanımının farklı olanaklarının keşfedilmesinde bir yöntem olarak rolünün araştırılması,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tasarımın erken aşamalarından itibaren temsil, tasarım ve üretim aracı bağlamında sınırlarının değerlendirilmesi,
- Kendine özgün bilgi ve deneyim gerektiren sayısal ortamın, aralarında bu konularda farklılık olan öğrencilerle birlikte ortak çalışmalarla deneyimlenmesi,
- Sayısal ortamdaki temsillerin, hızlı prototipleme, CNC (Computer[ized] Numerical[ly] Control[led]), lazer kesici gibi 3 boyutlu üretim araçları ile üretilen maketlerin, mimari tasarım sürecine geri besleme ve katkılarının araştırılması.

2.2. Süreç ve Yöntem Açısından Karşılaştırma

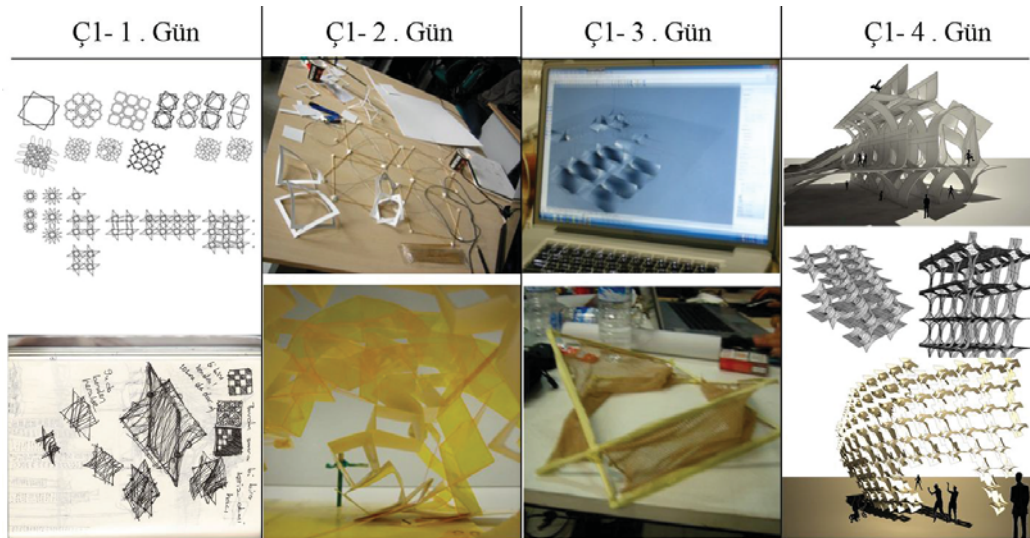
“İstanbul Transitions” çalıştayında (Ç1) ; İstanbul’da, Avrupa ve Asya arasında kültürlerarası bir geçiş noktası olmasına vurgu yapan kritik ulaşım noktalarında yer alacak, türetilebilir pavyon ya da foli tasarımlarının üretilmesi hedeflenmiştir ve çalışılacak alanın seçimi öğrencilere bırakılmıştır. “Generative-Algorithmic-Parametric Design” (Üretken-Algoritmik-Parametrik Tasarım) çalıştayında (Ç2) daha tanımlı bir yerde, Bursa Orhangazi meydanında bulunan Hanlar Bölgesi’nde Orhan Gazi Camii ve Atatürk Caddesi’nin kesiştiği bir alanda çalışılmış ve

katılımcılardan sergi alanı olarak ve çeşitli amaçlar için kullanılabilir esnek bir pavyon tasarımı yapmaları beklenmiştir.

Tablo 1 – Ç1'in üretim karma üretim sürecinden bir örnek

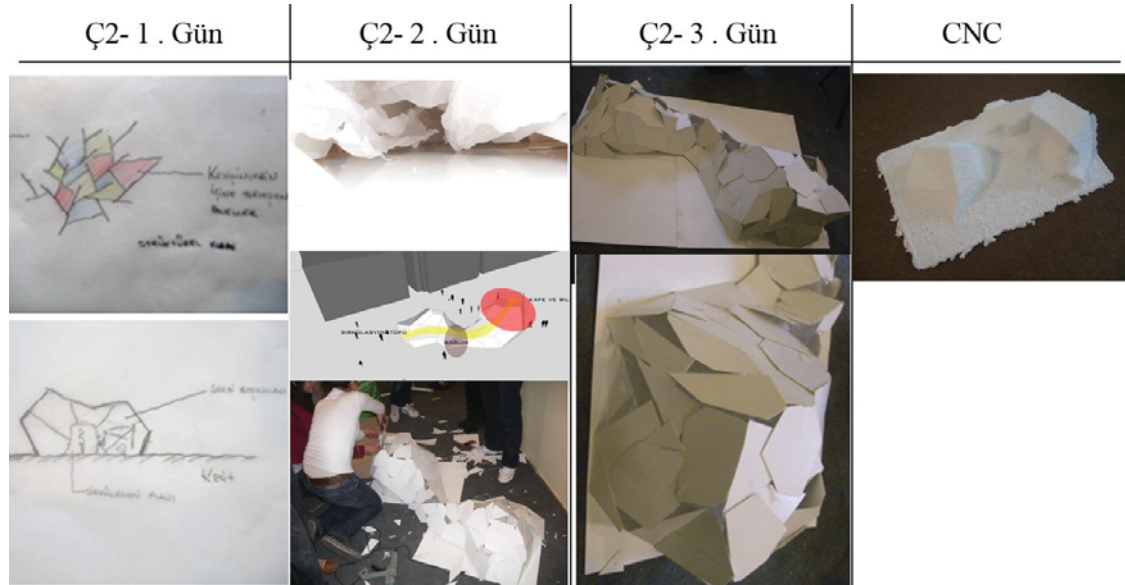
		Ç1	Ç2
Ortam/ Temsil Aracı	1. gün	Fiziksel Ortam Eskiz , diğer	Sayısal Ortam ve Fiziksel Ortam Eskiz, Maket, 3 boyutlu model diğer
	2. gün	Fiziksel Ortam Eskiz, Maket (3 boyutlu model ile 2 boyutlu çizim - isteğe bağlı), diğer	Sayısal Ortam ve Fiziksel Ortam Maket (1/20) 3 boyutlu model (CNC için 1 /1000), diğer
	3. gün	Fiziksel Ortamdan Sayısal Ortama Geçiş Eskiz, maket, 3 boyutlu model, diğer	Fiziksel Ortam Maket (1/20) diğer
	4. gün	Sayısal Ortam Kolaj, maket, diğer	--

Tablo-1'de, her iki çalışmaya ilişkin fiziksel ve sayısal ortam kullanımları ifade edilmeye çalışılmıştır. Ancak Tablo-1 değerlendirilirken, bu genellemelerin çalıştaylar içerisinde gruptan gruba, öğrenciden öğrenciye kendi içerisinde çeşitlilik gösterdiği unutulmamalıdır. Birinci çalıştayda (Ç1) genel olarak çalışmaya fiziksel ortamdan başlanmış, çalışma grupları içerisinde fiziksel ortam ya da sayısal ortam kullanımı isteğe göre serbest bırakılmış, kendi kendini taşıyabilirlik gibi performans değerlendirmeleri fiziksel ortamda yapıldıktan sonra çalışmalar sayısal ortama aktarılmıştır.

Şekil 1 – Ç1 Çalıştayındaki üretim sürecinden bir örnek

İkinci çalıştayda ise, başlangıçta daha karma bir süreç izlenmiş, çalıştayın ikinci gününde sayısal ortam 1/1000 CNC ile üretilecek 3 boyutlu kitle modeli için kullanılırken; tasarım sürecinde daha ayrıntılı düşünce geliştirme ve form arayışları fiziksel ortamda ve maket üzerinden devam etmiştir.

Şekil 2 – Ç2 Çalıştayındaki bir grubun temsillerinden örnekler

Sayısal ortamın mimari tasarım sürecinde kullanımında gözlemlediğimiz en temel sorunlardan biri, tasarım sürecinin tasarımcıların zihinlerinde temsili ile sayısal ortamda temsili ve somut maket/model üretimi süreçlerinde yaşanan 2 boyuttan 3 boyuta geçme, 3 boyuttan 2 boyuta geri dönme gibi ortamlar arasında bilgi aktarımında yaşanan soyutlamalar/indirgemeler aşamalarıdır (Örneğin zihindeki modelin bilgisayar ortamına aktarımı, bilgisayar ortamındaki modelin üretilmesi gibi). Her indirgemedede bilgi kayıpları yaşanırken, aktarılan diğer ortamın kendine özgün koşulları kimi durumlarda göz ardı edilebilmektedir. Bu durum Pallasmaa (2005)'nın belirttiği ettiği “bilgisayar görselleştirmesi; hayal gücünün muazzam, çok boyutlu, kendiliğinden ve eş zamanlı kapasitesini pasif bir görsel uyarlamaya ve retina yolculuğuna dönüştürüyor” ifadesi ile paralellik taşımaktadır (Pallasmaa, 2005, s.12). Sayısal ortamda tasarımcının, tasarım nesnesi ile kurduğu pasif ve görselliğe dayalı iletişim biçiminin kısıtlamalarından oluşan problemler, hem Ç1’de hem de Ç2’de fiziksel ortamda maket yapılması ile aşılmaya çalışılmıştır. Fiziksel ortamın kullanılması tasarımcı- tasarımcı ve tasarımcı – model arasındaki ilişkiyi güçlendirirken, diğer yandan tasarımcı – sayısal ortam arasındaki ilişki her iki çalıştayda da göreceli olarak zayıf kalmıştır. Şöyle ki; Ç1 çalıştayında, fiziksel ortamdaki sayısal ortama veri aktarımı deneyimlenmiş, ancak sayısal ortamdaki fiziksel ortama veri aktarımı- üretim süreci deneyimi eksik kalmıştır. Diğer yandan, Ç2’de 1/1000 ölçeğinde model üretimi gerçekleştirilerek tasarımcılara geri bildirim sağlanmıştır. Ancak Ç2’de de sayısal ortamdaki fiziksel ortama aktarım tek defaya özgü olarak sınırlı kalmış ve üretilen modellerden kazanılan deneyim mimari tasarım sürecinin bir girdisi olarak yeniden kullanılamamıştır.

Tablo 2 – Çalıştay Kapsamında Yürütücüler Tarafından Yapılan Sunuşlar

	Ç1	Ç2
1. gün		Tasarım Yürütücüleri tarafından yapılan kuramsal sunuşlar
2. gün	Tasarım Yürütücüleri tarafından mimari örnekler üzerinden yapılan sunuşlar	Tasarım Yürütücüleri tarafından yapılan kuramsal sunuşlar
3. ve 4. gün		

Birinci çalıştay (Ç1) kapsamında, 10 Şubat 2010 tarihinde (çalıştayın ikinci günü) davetli çalıştay yürütücüleri Christian Veddeler (UN Studio), Holger Hoffmann (FH Trier) ve Wolf Mangelsdorf (Buro Happold) tarafından Yapı Endüstri Merkezi'nde "Integral Design Strategies" (Bütünleşik Tasarım Stratejileri) başlıklı bir sunuş gerçekleştirilmiştir. Bu sunuşta yürütücüler, hesaplamalı teknolojiler ve mimari tasarımın bütünleşen ilişkisine dair en son kavramsal ve teknolojik gelişmeleri öğrencilere aktarırken, konuya, kişisel deneyimleri ve projeleri üzerinden, strüktür tasarımı, mimari tasarım ve mimari tasarım eğitimi olmak üzere üç ayrı noktadan değinmişlerdir (Sökmenoğlu ve diğ., 2010). İkinci Çalıştayda (Ç2) ise, 25 Mart 2010 tarihinde (çalıştayın birinci günü), Y. Doç. Dr. Özgür Ediz (Uludağ Üniv.) tarafından "Değişen Mimarlık ve Yeni Tasarım Yaklaşımları" başlıklı bir sunum gerçekleştirilmiş, çalıştayın kurgusunu oluşturan "generative – parametric ve algorithmic" sistemler ve bu sistemler ile üretilen örnekler anlatılmıştır. İkinci günü ise Prof. Dr. Gülen Çağdaş (İTÜ) ve Araş. Gör. Sema Alaçam (İTÜ) tarafından gerçekleştirilen "Üretken Tasarım Yaklaşımları" başlıklı bir seminer ile üretken tasarım yaklaşımlarına ait kavram ve örnekler sunulmuştur. Çalıştay kapsamında yapılan ve sayısal ortamı anlamaya yardımcı olacağı varsayılan kuramsal sunuşların, katılımcılar üzerindeki kısa vadedeki etkisi, mimari tasarım sürecine katkı sağlayıp sağlamadıkları bu bildirinin kapsamı dışında bırakılmıştır. Kuramsal bilginin olumlu katkı sağlayıp sağlamayacağı konusundaki değerlendirme için, daha fazla veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu veriler:

- Birden çok çalıştaya katılan öğrencilerin tasarım yaklaşımları;
- Çalıştaya katılan öğrencilerin sonrasında mimari tasarım stüdyolarındaki yaklaşımları olabilir.

Ancak, tasarım ürününün gerek sayısal ortamdan fiziksel ortama aktarımı, gerekse fiziksel ortamdan sayısal ortama aktarımının mimari tasarım sürecinde temsillerin birbirine dönüştürülmesi biçiminde tasarımcıların akıl yürütme ve düşünce geliştirmesinin bir parçası olduğu kabul edilirse, CNC, hızlı prototipleme ya da daha başka üretim yöntemlerinin tasarımın erken aşamalarında sürece dahil edilmesinin önemli olduğunu söylemek mümkündür.

3. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Sayısal ortam olanaklarının mimari tasarım sürecinde kullanımında, sayısal ortamın kendine özgü doğasının göz önünde bulundurularak bütünlüklü bir biçimde ele alınması önemlidir. Sayısal ortamın bilgi deneyiminin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve sayısal ortamda yaratıcı çözüm geliştirme becerisi uzun erimli bir öğrenme süreci gerektirmektedir.

Sayısal ortamın yalnızca mimari tasarım sürecinin sonundaki temsillerde değil, mimari tasarım sürecinin ilk aşamalarından itibaren tasarımcıların düşünme süreçlerinin bir parçası olarak temsil ve üretimde kullanılması – ve dolayısıyla her temsil ve üretimin bir tasarım girdisi olarak yeniden sürece dahil olabildiği yaklaşımlar - desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Ediz, Ö., Akıncıtürk, N., Çağlı, Y., Akıncıtürk Gür, M., Alaçam, S., Çağdaş, G. 2010. Deney(im)sel Tasarımlar/ Üretimler, Mimarlıkta Sayısal Tasarım Ulusal Sempozyumu: Teknolojiler, Yöntemler, Bilgi Yönetimi, s. 27-30, YTU Baskı İşliğı
- Hirschberg, U., Sökmenoğlu, A., Gürbüz, E., Çağdaş, G., Alaçam Aslan, S., "Architectural Design Education Through a Workshop: Experimenting With Digital Media", Architectural Education Forum IV: Flexibility in Architectural Education, Erciyes University, Faculty of Architecture, Kayseri, 26-29 Mayıs 2009, sf: 241-255.
- Leach, L. 2002. Designing For A Digital World, Wiley Academy, Great Britain.
- Pallasmaa, J. 2005. The Eyes of The Skin: Architecture and The Senses, Wiley Academy, Great Britain.
- Sökmenoğlu, A., Gürbüz, E., Alaçam, S., Çağdaş, G. 2010. Mimari Tasarım Eğitiminde Deneysel Yaklaşımlar: Bütünleşik Tasarım Atölyesi, Mimarlıkta Sayısal Tasarım Ulusal Sempozyumu: Teknolojiler, Yöntemler, Bilgi Yönetimi, s. 27-30, YTU Baskı İşliğı
- Url- <http://istanbultransitions.wordpress.com/>

MİMARLIK EĞİTİMİNDE SAYISAL MANTIK

Birgül ÇOLAKOĞLU¹⁴

ÖZET

Günümüz mimarlık eğitiminde bilgisayar teknolojileri ile ilgili derslerin veriliş biçimi 2000 li yıllarından başından itibaren bir evrim geçirmiştir. 1. 2. ve 3. kuşak Bilgisayar Destekli Tasarım (CAD) yazılımları mimarlık öğrencisine CAD yazılımlarını kullanma yetisi kazandırmayı hedeflemiştir. 1. kuşak CAD yazılımları 2B, 2. kuşak 3B çizim tekniğini otomatikleştirmiş, 3. kuşak modelleme ve animasyon tekniklerini geliştirmiştir.

Yeni kuşak Bilgisayar Destekli Tasarım (CAD) yazılımlarının (parametrik ve bütünleşik tasarım) getirdiği soyut ilişkisel ve sayısal düşünme mantığı ilk kuşak yazılımların öğretildiği eğitim modellerinden büyük farklılık göstermektedir.

Bu yazılımlar tasarımcının tasarımdan üretime olan süreçte geometrik farkındalık kazanmasını, sayısal düşünme ve tanımlanmış parametreler bağlamında bütüncül düşünmesini gerektirmektedir. İşlemsel ve ilişkisel düşünme mantığı temelinde geliştirilmiş olan bu yazılımların tasarım sürecinde kullanılması geleneksel tasarım yapma yönteminden farklı bir tasarım yöntemini gerekli kılmaktadır. Bu yöntemler dünyadaki mimarlık okullarında denenmekte ve farklı eğitim modelleri geliştirilmektedir.

Bildiri, yeni kuşak yazılımların getirdiği yeni tasarım yapma yöntemlerini Yıldız Teknik Üniversitesi Bilgisayar Ortamında Tasarım Programında yürütülen deneysel eğitim çalışmaları ile inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar Ortamında Tasarım,

BİLGISAYAR ORTAMINDA TASARIM

Günümüz sayısal teknolojileri hem tasarımcı hem de tasarım eğitimcilerini yeni tasarım yöntemleri geliştirmeye ve formüle etmeye zorlamaktadır. Sayısal teknolojilerin oluşturduğu ihtiyaçlar, fırsatlar

¹⁴ Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

ve süreçler dünya mimarlık okullarının ders programlarının yeniden yapılanmasını gerektirmiştir. Bir çok mimarlık okulunda sayısal mantık tabanlı süreçlerin öğretildiği “Algoritmik Tasarım,” “İşlemsel Tasarım” gibi yeni konuları inceleyen dersler eklenmiştir [1,2]. Bu derslerde öğretilmesi hedeflenen özellikle tasarım konseptlerinin kavranması ve geliştirilmesinde, ilişkilendirilmiş düşünce mantığına dayalı algoritmik mantık olmuştur. [3,4]. Bu çalışmada,yukarıda belirtilenler bağlamında sayısal tasarım araçlarının sunduğu olanaklar ile gelişen yeni eğitim paradigmaları incelenecektir.

Tasarımda Yapısal Dil

1.2.ve 3. kuşak Bilgisayar Destekli Tasarım (CAD) yazılımları mimarlık öğrencisine CAD yazılımlarını kullanma yetisi kazandırmayı hedeflemiştir. 1. kuşak CAD yazılımları 2B, 2. kuşak 3B çizim tekniğini otomatikleştirmiş, 3. kuşak modelleme ve animasyon tekniklerini geliştirmiştir.

Yeni kuşak Bilgisayar Destekli Tasarım yazılımlarının (parametrik ve bütünlük tasarım) getirdiği soyut ilişkisel ve sayısal düşünme mantığı ilk kuşak yazılımların öğretildiği eğitim modellerinden büyük farklılık göstermektedir.

Bu yazılımlar tasarımcının tasarımdan üretime olan süreçte geometrik farkındalık kazanmasını, sayısal düşünme ve tanımlanmış parametreler bağlamında bütüncül düşünmesini gerektirmektedir. İşlemsel ve ilişkisel düşünme mantığı temelinde geliştirilmiş olan bu yazılımların tasarım sürecinde kullanılması geleneksel tasarım yapma yönteminden farklı bir tasarım yöntemini gerekli kılmaktadır. Bu yöntemler dünyadaki mimarlık okullarında denenmekte ve farklı eğitim modelleri geliştirilmektedir.

Bilgisayar destekli tasarım (CAD) yazılımları formal dil tabanında geliştirilmiş olan sistemlerdir. Formal dil ,yapısal dil olarak da adlandırılır. Bu sistemler, tasarımcıyı soyutlanmış ve kullanılabilir hale getirilmiş bilgi bütünlüğü ile çalışmaya yönlendirdikleri için “geometrik farkındalık” niteliğinin ve algoritmik düşünce yapısının gelişmesine katkıda bulunurlar. Günümüzde tasarımcının bu yeni tasarım diline hakim olabilmesi için bu dili oluşturan analitik geometri, algoritma ve kompozisyon kurallarını kavraması gerekmektedir.

Algoritma, bir problemin sınırlı sayıda adımla çözüm sürecini ifade eder. Sistematik ve rasyonel düşünce örüntüleri gerektirmektedir. Mimari tasarım düşüncesi bu niteliği ile algoritmik düşünce ile örtüşmektedir.

Geleneksel yöntemden farklı olarak, algoritmik düşünce yapısından yararlanıldığında tasarım problemlerine sayısal platformda çözüm(ler) üretme özelliği ön plana çıkmaktadır.

Bilgisayar destekli tasarım araçları, her bilgisayar yazılımında olduğu gibi bir algoritma kurgusu sayesinde çalışır ve kullanılırlar. Ancak bu yazılımlar genellikle araç olarak kullanılmak üzere kurgulandıkları için tasarım problemlerine çözüm olması muhtemel belirli nesne ve fonksiyonları hazır olarak sunmaktadırlar. Tasarımcıdan beklenen bu

nesne ve fonksiyonları bir araya getirerek soruna çözüm üretmesidir. Oysa tasarımcı, yazılımın sunduğu nesne ve fonksiyonları değiştirmeye, veya kendisi nesne ve fonksiyonlar üretmeye ve kullanmaya başladığı zaman yazılımın algoritmik yapısını da çözümlenmeye başlar. Bu sürecin

devamında tasarımcının tasarım problemine algoritmik düşünce yapısını kullanarak çözüm araması ve bu çözümü bilgisayar yardımıyla doğrudan doğruya hayata geçirmesi beklenir. Tasarımcı, kullandığı en yakın araç olan bilgisayarın algoritmik dili ile konuşmaya başladığı zaman, düşündüğü çözümü doğrudan doğruya görme ve farklı alternatifleri talep etme özgürlüğünü elde eder.

Tasarımı Tasarlamak Yuksek Lisans Atölyesi

Bu bildiri 2005 yılından beri YTÜ Mimarlık Fakültesi Bilgisayar Ortamında Mimarlık Yüksek Lisans programında, amacı öğrencileri işlemsel tasarım mantığı ve bunun getirdiği yeni tasarım dili ile tanıştırmak olan “Tasarımı Tasarlamak” atölyelerinde yürütülen çalışmalardan örnekler içermektedir. [5,6]. Haftada bir gün olan bu atölye çalışmalarının yapısını “okuma”, “teknik bilgi” ve “parametrik tasarım uygulamaları” olmak üzere üç modul oluşturmaktadır. Atölye ile paralel yürütülen “Biçim Grameri” dersi, tasarım ile CAD yazılım mantığı ilişkisinin kurulmasını sağlamakta, tasarım yapma eyleminin bu yeni araçlarının, tasarımcının bildiği geometri, kompozisyon, vede bilmeden kullandığı algoritmik süreçler ve ilişkisel düşünme bağlamında yapılandırıldığı farkındalığını yaratmaktadır.

Parametrik Tasarım Uygulamaları

Atölyenin teknik bilgi bölümünde, algoritmik tasarım mantığı ve tekniği üzerinde durulmuş, tasarımcılara, tasarım eğilimlerini sayısal ortamda ifade etme yöntemini sunan “script” dilleri tanıtılmıştır. Programlama dillerinin temel koşullama (if / then), tekrar etme (while / for) ve kullanıcı ile iletişime geçme (input / get) yöntemleri, gösterilmiş, bilgisayar programcılığına ve script dillerine yabancı olan atölye katılımcılarına öncelikle yukarıdaki mantıksal ifadelerin söz dizim kuralları tanıtılmıştır.

Atölye uygulamaları çeşitli nesne ailelerinin türetilmesini içermiştir. Katılımcılar için hem kullanılan araç hem de yöntem açısından yeni olan bu uygulamalar dört aşamalı olarak geliştirilmiştir: analiz, sentez, uygulama ve test.

Parametrik Mobilya Ailesi Tasarımı

Katılımcılardan bir mobilya tasarımını parametrik olarak gerçekleştirmeleri ve sonuç ürün ailesini script dilinde oluşturmaları istenmiştir. Aşağıda bu çalışmanın sonuçlarından birisi anlatılmaktadır:

Birinci aşamada, mobilya ailesinin elemanları, genel alt biçimleri ve bu biçimler arası olası ilişkiler saptanmıştır –*analiz*-. Bu analiz çalışmasında mümkün olduğunca az parçanın bir araya farklı gelişlerinden en fazla sayıda kombinasyon elde etmek hedeflenmiştir.

Hem mevcut mobilya modellerinden faydalanarak bunların biçimsel ve işlevsel olarak parçalanması ve yeniden bir araya getirilmesi, hem de yeni modüllerin tasarlanması yaklaşımları kullanılmıştır.

İkinci aşamada, biçimlerin alabileceği en çok / en az parametreler ve aralarındaki ilişkiler tanımlanmıştır –*sentez*-. Biçimler arası ilişkiler, biçimlerin genel bir araya geliş kurallarının, sonrasında da detaylarının belirlenmesi ile tanımlanmıştır.

Üçüncü aşamada, bu parametreler ürün ailesi elemanlarını oluşturmak için 3D Studio Max programının hazır arayüz nesnelерinden yararlanılarak “MobiDiz5” isimli bir arayüze aktarılmıştır –uygulama-.

Şekil 1’de görülen arayüz yardımcı ile tasarımcı, kurguladığı düzen içerisinde farklı sonuçlar elde edebilmektedir. Şekil 2’de bu uygulamanın sonuçlarından birisi görülmektedir –test-.

Şekil 1. Maxscript ile hazırlanmış “MobiDiz” arayüzü

Şekil 3. Mobilya ailesi kombinasyonlarından birisi.

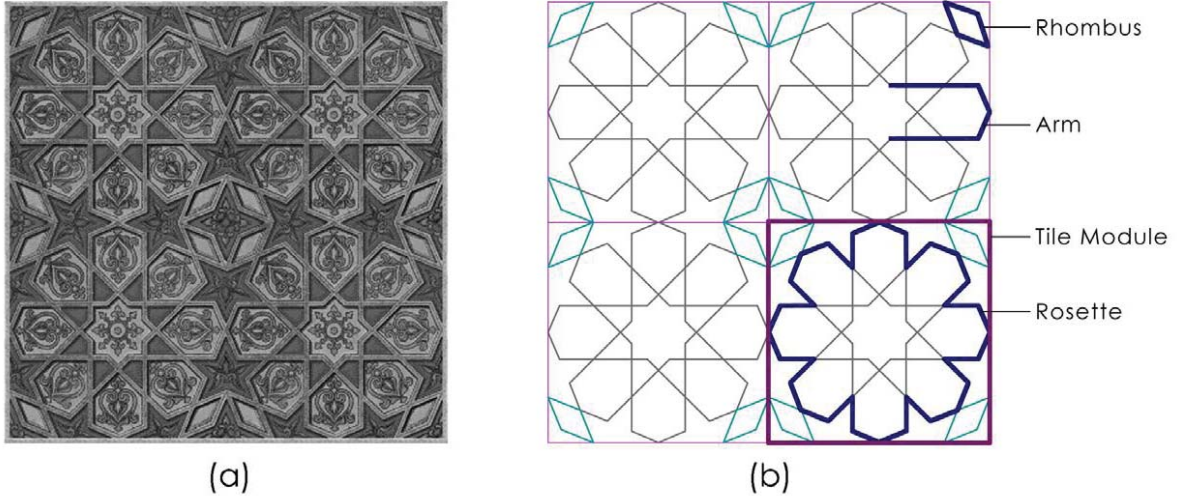
PatGen: İslam Yıldız Örüntüleri Türeticisi

İslam süsleme sanatları arasında en sıklıkla rastlanan motifler rozetler ve yıldız örüntüleridir. Bu motifler kendi merkezleri etrafında döngüsel simteri oluşturular. İslam süsleme örüntülerinin nasıl olusturulduğuna dair somut bilgi bulunmamaktadır. Bu bilgi gizli tutulmuş ustadan cırağa aktarılmış ve belirli bir süre sonra tarih içinde kaybolmuştur. Bu örüntüler her ne kadar kompleks ve karmaşık görünsede tanımlı matematik kuralları tabanında geliştirilmişlerdir. Örüntülerin analizi sonucunda örüntüyü oluşturan parametrik kurallar desifre edildiği takdirde farklı örüntü varyasyonları elde edilebilir.

Bu çalışmada 8 kollu yıldız motifinden oluşturulmuş gridal örüntü örneği analiz edilmiş, (Şekil 3a) örüntünün parametrik kuralları çıkartılmış, bu kurallar 3DMax script te kodlanmıştır. Daha sonra genel kullanıcının farklı parametreler girerek örüntü kombinasyonları oluşturabileceği grafik ara yüz oluşturulmuş ve bu ara yüz 3DMax altında “PatGen” isimli plug-in olarak çalıştırılmıştır.

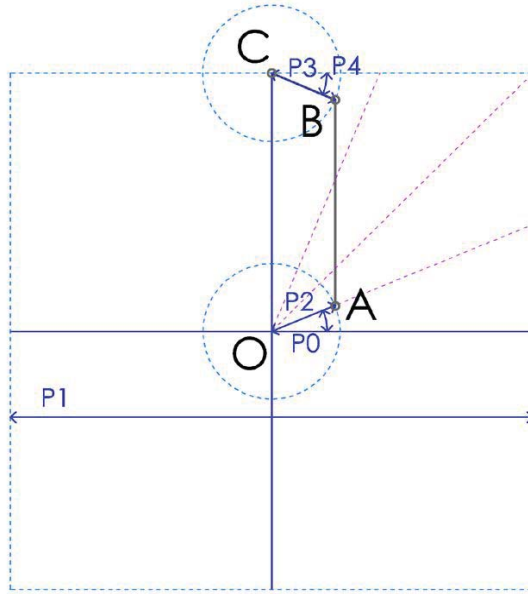
Örüntü türeticisini oluşturma sürecinde takip edilen adımlar:

1. Konu ile ilgili bilgi toplama,
2. İslam yıldız örüntüleri hakkında araştırma yapma,
3. Örüntüleri anlatan içerik geliştirme,
4. Örüntü örneklerini inceleme,
5. Türetici model tasarım araçlarını kullanmayı öğrenme –scripting-
6. Örüntü tasarım probleminin yalınlaştırma,.
7. Biçim grameri ile örüntü kurallarını tanımlama,
8. Değişkenleri ve değişkenler arası ilişkileri tanımlama,
9. Yapılan araştırmanın sonuçlarını deneme,
10. Parametrik örüntüler arasındaki ilişkileri tanımlama,
11. Değişkenleri ve ilişkileri işlemsel modele geçirme,
12. Örüntü türeticisini geliştirme,
13. Eski örgntğ kurallarından türeyen yeni örüntü modelleri oluşturma,
14. Örüntü modellerini bilgisayar destekli üretime (CAM) gidecek şekilde uyarlama.

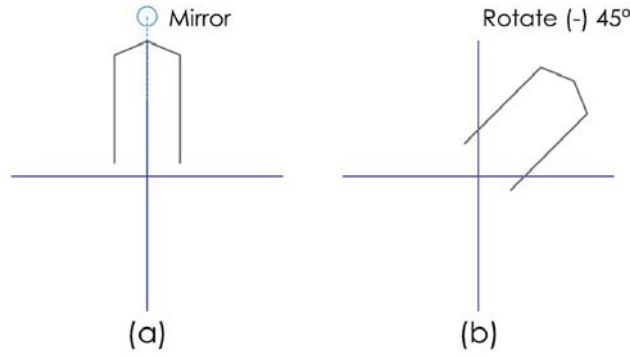

Şekil 3: Analiz edilen İslam süsleme örneği

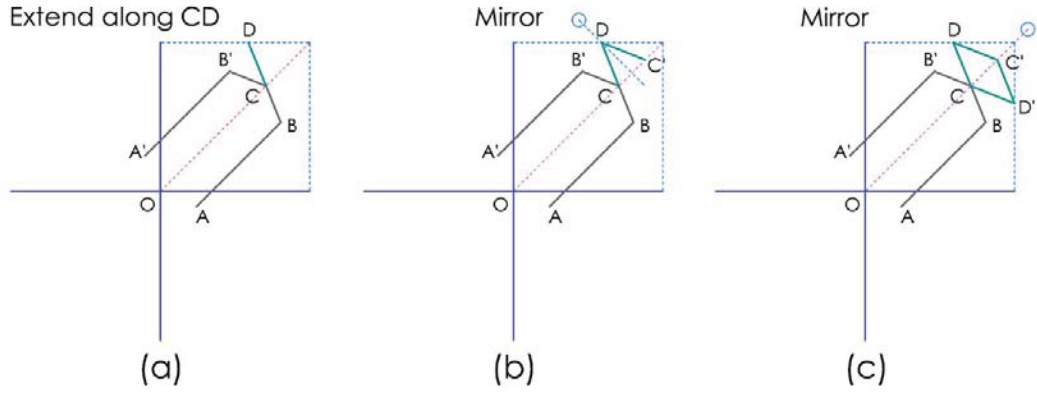
Şekil 3b örüntüyü oluşturan temel geometric biçimleri ve modülü modülü, göstermektedir.

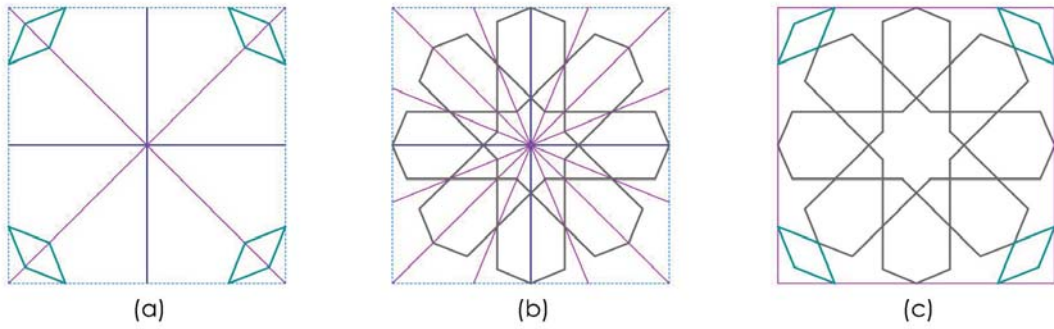
Şekil 4: Yıldız kolunun parametric ifadesi

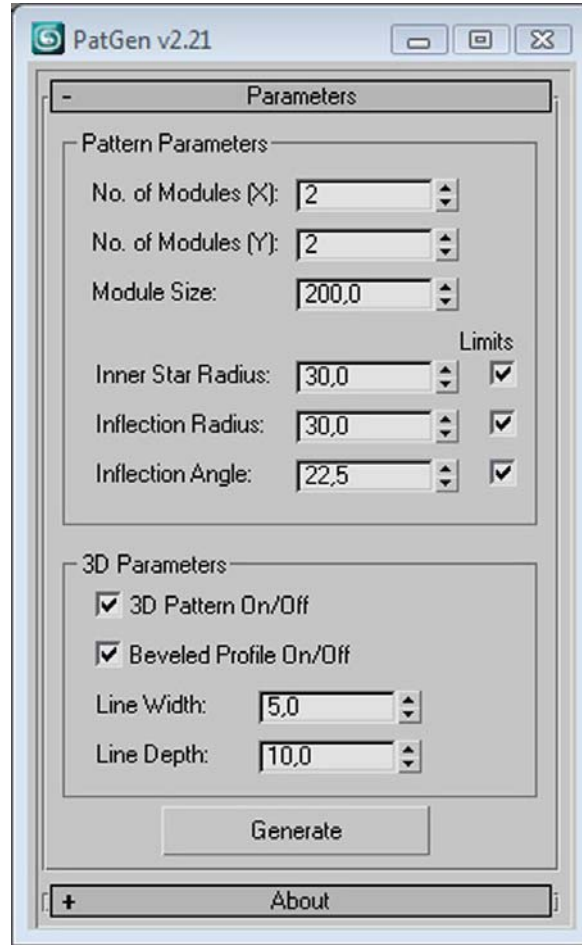
Şekil 5: Yıldız kolunun konumlandırılması ve simetrisinin alınması.

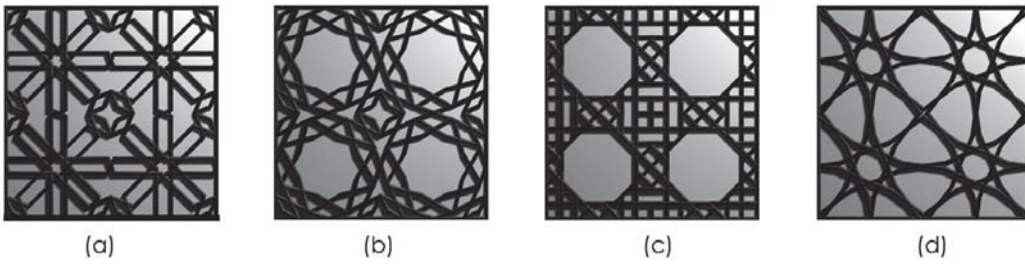
Şekil 6: Motifleri bağlayıcı paralelkenarın türeten şema.

Şekil 7: Yıldız kollarının ve bağlayıcıların döndürme simetrisine göre döndürülmesi sonucu temel motifin üretimesi.

Şekil 7:Parametrik yıldız üreticinin” Pat Gen” arayüzü

Şekil 8: Pat Gen ile türetilmiş örüntü örnekleri

Metro Giriş Örtüsü Tasarımı

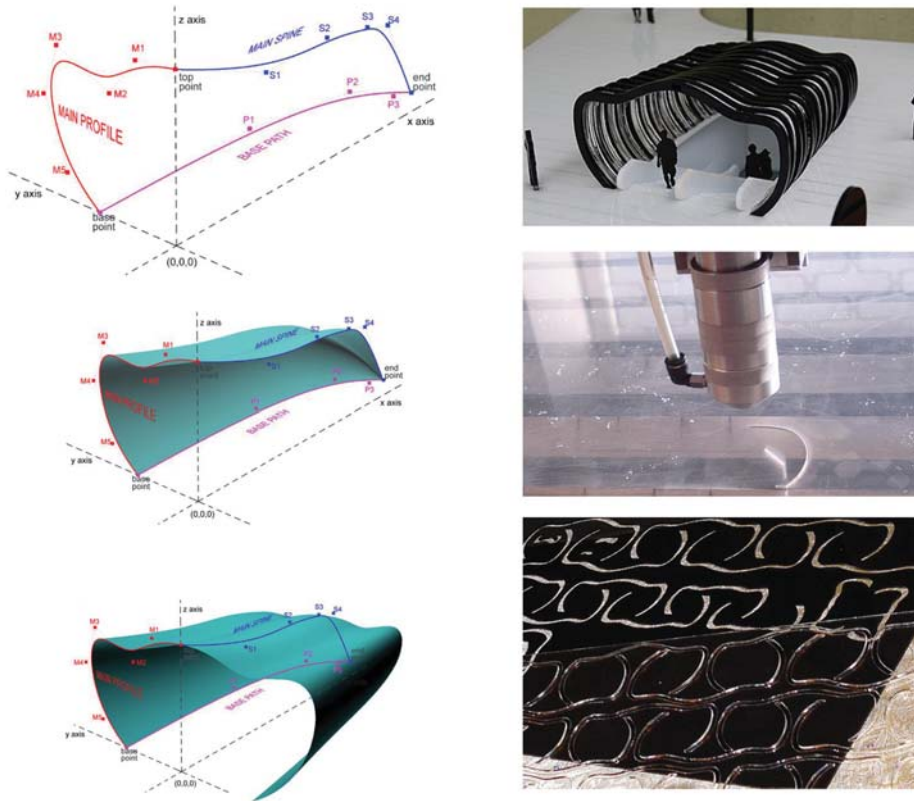
İstanbul metrosunun Çağloğlu Divanyolu üzerindeki metro girişi için parametric değerleri ile tanımlanmış metro örtü sisteminin tasarlanması tasarım problem olarak verilmiştir. Projenin tasarım süreci 7 adımda yapılandırılmıştır:

1. Ön tasarım kararlarının ve temel parametrelerin belirlenmesi,
2. Ön tasarım modeli geometrisinin belirlenmesi,
3. Oluşturulan geometric modelin script dilinde parametric modele dönüştürülmesi,
4. Parametrik model üzerinde farklı varyasyonların denenmesi,

5. Son tasarım kararının yapı ve malzeme düşünülerek verilmesi,
6. Elde edilen ürün üzerinde üretime yönelik değişikliklerin yapılması,
7. Bilgisayar destekli üretim modelinin (CAM) geliştirilmesi.

Süreç bu adımların ardışık sıra ile takip edilmesi şeklinde değil, geri dönüşümlü döngüler şeklinde işlemiştir.

Erken tasarım aşamasında, geleneksel yöntemler -eskiz, çizim, çalışma maketleri-kullanılarak tasarımı ve bu tasarımın temel parametreleri geliştirilmiştir. Karar verilen geometric ilişkiler ve parametreler script tabanında üretici tasarım algoritmasına dönüştürülmüştür. (Şekil 9) Strüktür ve malzeme girdilerinin getirdiği değişikliklere göre tasarım üzerinde değişimler yapılarak ürün dosyadan-üretime (sayısal olarak üretilen ürünün bu verileri okuyarak üretebilen makinalara gönderilmesi) (file-to-factory) sürecinde tasarlanmış ve üretilmiştir. . (Şekil 9)

Şekil 9: Metro giriş örtüsü parametric tanımı, varyasyonların ve CNC modelinin üretilmesi

SONUÇ

Sayısal-işlemsel,(computational) yöntemleri ve süreçleri tasarım yapma ve üretme yöntemlerini değiştirmektedir. Bu değişim geleneksel tasarım öğretme yöntemlerinin sorgulanmasını paralelinde getirmiştir. Bu yeni yöntemlerin tasarım eğitimine entegrasyonunda tasarım eğitimcilerine önemli rol düşmektedir.

KAYNAKLAR:

1. Knight, T., “*Shape grammars in education and practice: history and prospects*”, **International Journal of Design Computing**, No:2, 1999.
2. Terzidis, K., “*Algorithmic Design: A Paradigm Shift in Architecture?*”, **Education of Computeraided Architectural Design in Europe, (eCAADe) 22.** sf. 201-
3. Balmond C., **Informal**, Prestel, Londra, 2002.
4. Kolarevic, B., **Architecture in the Digital Age, Design and Manufacturing**, Spoon Press, 2003.
5. Çolakoğlu, B. and Yazar, T., (2007a); “An Innovative Design Education Approach: Computational Design Teaching in Architecture”, **METU Faculty of Architecture Journal**, vol 24, issue 2, pp. 159-168, A. Cengizkan (ed.), Ankara, Turkey.
6. Çolakoğlu, B. and Yazar, T., (2007b), “Algorithm in Architectural Education: Studio Works”, **Gazi University Faculty of Architecture Journal**, vol 22, issue 3, Ankara, Turkey.
7. Çolakoğlu, B. and Yazar, T, Uysal, S., (2008), “Educational Experiment on Generative Tool Development in Architecture”, **Education of Computeraided Architectural Design in Europe, (eCAADe) 26.**

MİMARLIK EĞİTİMİ: BİR EĞİTİM MEKANI ÜZERİNE

ÖZGE SEVER İSLAMOĞLU¹⁵, FUNDA KURAK AÇICI¹⁶

ÖZET

Yeni teknolojilerle hızlı bir şekilde ilerleyen dünyada, mekanın değişimi de kaçınılmazdır. Mimari mekanı, mekan mimariyi yaratmaktadır. Bu anlamda mimarlık eğitimi için mekan en temel öğrenilmesi gereken kavramdır. Mimarlık eğitimi, diğer disiplinlerden ayrılarak, hem sanatı hem teknolojiyi içinde barındıran özel bir eğitimidir. Eğitim süreci, birebir öğrenci ile iletişim içerisinde ilerlemektedir. Mekanlar, bu süreç boyunca, öğrencilerin deneyimlediği yerler olması yönünden önemlidir. Bu alan içerisinde öğrencilerden farklı düşünceler açığa çıkarken, aynı zamanda bu düşüncelerin oluşturduğu farklı mekanlar da yaratılmaktadır. Bu mekanlar, öğrencinin kendini yeniden bulduğu, geliştiği, yeni fikirler ürettiği özel alanlardır.

Mekan kavramı, özellikle de mimarlık eğitiminin geçtiği yerler olduğunda daha da özel bir hal almaktadır. Bu mekanları devamlı deneyimleyen ve bu mekanlarda tasarımlar yapmak durumunda olan öğrenciler, kendilerini geliştirme fırsatı da bulabilmektedir. Öğrencilerden beklenen, yaratıcı, işlevsel, estetik çözümlere ulaşmalarıdır. Bu çalışmada, mimarlık eğitiminin geçtiği mekanlar tanıtılacak, bu mekanlarda olması gerekenler irdelenecektir. Mekanın eğitime ve mimariye etkisi, öğrenci için önemi ve gerekliliği üzerinde durulacaktır. Bu anlamda, öğrencinin içinde bulunduğu mekanı tanımlaması ve gelecekteki beklentisi saptanmaya çalışılacaktır.. Bu değerlendirme: belirlenen öğrencilerin günümüz ve geleceğin mekanının tasvir ve soyutlamalarını içerecektir.

1. GİRİŞ

1.1. Mimarlık Eğitimi

Mimarlık, beşeri, sosyal ve fiziksel bilimler, teknoloji ve yaratıcı sanatlar gibi çeşitli ana bileşenleri içeren bilim dallarıyla ilgili bir alandır (UIA, 2001). Mimarlık

¹⁵ Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon

¹⁶ Öğr. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon

eğitimi, konuların geleneksel ders verme temeline dayanan öğretim ile tasarım odaklı, stüdyo ağırlıklı yöntemlerin özgün bir birleşimini ortaya koyar. Diğer disiplin ve sanatların yaratıcılığa katkıda bulunan yöntemlerini birleştirerek, kendine özgü yaklaşımları kullanır (Gökmen, Süer, 2003). Yaratıcılığın ortaya çıkarılması, akıl, göz ve elin birlikte çalışma yeteneğinin geliştirilmesi mimarlık eğitiminin temelidir, çünkü mimarlık eğitimi diğer bilim alanlarından farklı olarak öğrencinin tüm duyu ve varlığı ile çalışmasını gerektirir (Dostoğlu, 2003).

Mimarlık mesleği, genel olduğu kadar özel, nesnel olduğu kadar öznel ve evrensel olduğu kadar da bireyseldir. Bütün bu karşıtlıkları içinde barındıran mimarlık olgusunun taşıdığı özellikleri, mimarlık eğitimine de yansımaktadır. Özellikle mimarlık eğitiminde, genelden özele, nesnelden öznele ve en son evrenselden bireysele gelirken, “birey” in eğitiminin önemle üzerinde durulması gerekmektedir. Mimarlık eğitiminde yaratıcı, senteze yönelik bir eğitim programının temel işlevi, öznel yeteneklerin uyarılması olacaktır (Düzgün, 2004).

Mimarlık eğitimi, eğitim yaşantılarıyla beraber, her toplumda var olan bir süreç olmuştur. Evrensel ölçekteki mimarlık ve eğitime ilişkin yaşanan gelişmelerle, ulusal ölçekteki mimarlık ve mimarlık eğitiminin ne derecede paralel gittiği de tartışılabilir. Mimarlık eğitiminin sistemli ve formel bir yapı kazandığı dönemlerden bugüne, mimarlık ve tasarım ile ilgili konular, genel mimarlık tartışmaları içinde ön plana çıkmıştır. Zaman içinde çeşitli yaklaşımlar ve açıklamalarla ele alınan tasarım süreci, bugün her meslek grubunda yerini almıştır (Düzgün, 2004). Mimari tasarım, mimarlığın kültürel, zihinsel, sosyal, ekonomik ve çevresel durumunu yansıtan ve gelişmiş, analitik, yaratıcı zihne dayalı mimarın toplumdaki rolü ve sorumluluklarını kapsayan, teknik sistem ve gereksinimleri ve bunlara ek olarak sağlık, güvenlik ve ekolojik gerekliliklerini içeren bir süreçtir (UIA, 2001).

Mimarlık eğitiminde temel amaç, bireylerin ve toplumun çevresel gereksinimlerini biçimlendiren değişik istekler arasındaki potansiyel çelişkileri çözümlenecek mimarlar yetiştirmektir. Proje yürütücüsü ve öğrenci arasındaki etkileşim yanında, yeteneklerle bilginin sentezlenmesi sonucunda oluşan mimari tasarımdaki başarı, eğitim programları olduğu kadar fiziki çevre koşullarına da bağlıdır. Mimarlık eğitiminde tasarımcının zamanının çoğunu geçirdiği mekanlar olan tasarım stüdyoları, fiziki çevre anlamında en büyük önemi taşıyan mekanlar olmaktadır. Kullanıcı memnuniyeti tasarım stüdyosundaki fiziksel ve algısal özelliklerin konfor koşullarına bağlıdır. Mimarlık eğitiminde stüdyo mekanının önemini anlayabilmek için bu mekanın gereksinimlerini ve mimarlık eğitimindeki yerini bilmek gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada stüdyo mekanına değinilmesi yararlı görülmüştür.

1.2. Mimari Tasarım Stüdyosu

Cappleman'a göre, ‘stüdyo– müzikte, sanatta, mimarlıkta olsun- Sokrat’a kadar götürülebilen didaktik diyalogla yer değiştirdiği özel bir ortamdır’ (Dostoğlu, 2003). Ledewitz’in anlatımıyla, ‘stüdyo, yaratıcı sorun çözmeyi öğrenmenin son derece sofistike bir aracıdır.’ (Ayıran, 1995). Mimarlık eğitimindeki stüdyo kavramı ise, öğrencilere her türlü sözel ve görsel bilginin verildiği, tasarımın geliştirildiği ve tartışıldığı, yaparak öğrenildiği yani mimarlığa adımın atıldığı, mimarlık eğitimine özgü bir çevredir. Bu çevre öğrencilerin zamanının en çok geçirildiği mekanlardır.

Bu nedenle bu mekanların fiziksel ve algısal özellikleri, esnek ve farklı mimari gereksinimleri karşılanabileceği mekanlar olması kullanıcı memnuniyeti açısından önemlidir.

Tasarım stüdyolarının kendi içindeki içerik, program vb. gibi pek çok uygulaması değişmekle birlikte, bir okuldan diğerine ve geçmişten bugüne değin değişmeyen bazı özelliklerinden söz edilebilir. Bunları kısaca şöyle özetlemek mümkündür;

1. Tasarım stüdyosu mimarlık eğitiminin vazgeçilmez bir parçasıdır ve tüm eğitim sistemi içerisinde en ağırlıklı konumdadır.
2. İster bir ustanın, ister bir okulun stüdyosunda, isterse başka bir yerde olsun, tasarım bizzat tasarlanarak öğrenilmektedir.
3. Tasarım stüdyosunda asli rol proje danışmanındadır; tasarıma ve nasıl tasarlanacağına ilişkin bilgi kitaplardan değil danışmandan edinilir.
4. Karşılıklı/bire bir görüşmeler ve *kritikler tasarım stüdyosunda temel eğitim biçimidir (Uluoğlu, 1990).

Tasarım stüdyolarında öğrenciler, proje konusunda araştırmalar yaparlar, açıklarlar, alternatifler üretirler, değerlendirirler, öneriler sunar ve sundukları önerileri savunmayı öğrenirler. Bunları yaparken çizimler, resimler, maketler ve modellemeler yaparlar, eleştiriler ve tartışmalar sonucunda da uygulamaya geçerler. Öğretici ve arkadaşları ile ortak çalışırlar, yani yaparak öğrenirler. Bunun yanında kuramsal dersler de alırlar.

Genel başlıklarla tasarım stüdyolarında üç ana etkinlik vardır. Bunlar; tasarlama yöntemini belirlemek, çizim, resim, maket vb. sunuşlar hazırlamak ve tasarım taslaklarını masa ve jüri kritikleriyle değerlendirmektir. Johnson (2000) stüdyo sistemine özel olan etkinlikleri daha sistemli bir şekilde; formal ve informal etkinlikler olarak sınıflandırmıştır. Kısaca bunların açıklamaları ise şu şekildedir:

I. Formal etkinlikler; Genel bilgi aktarımı: danışman merkezli olan süreçte mimarlığın mesleki ve kültürel bilgilerinin aktarıldığı; tasarım temellerini, ifade becerisini, mimarlık formasyonunu kuvvetlendiren dersler ve mimarlığın teknik alt yapısını, bilimsel temelini oluşturan dersler verilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda öğrenci genel ders programı içerisinde, mimarlık eğitiminde en temel ve meslek dersi olan mimari proje dersi için ön hazırlık yapmış olur ve tasarım sorunları hakkında teorik bilgi alır (Johnson 2000).

a. Bireysel çalışma: öğrenci tasarımı tasarlayarak öğrenir. Öğrencilerin zamanının çoğu stüdyoda kendi tasarım sorunlarına cevap aramak için çalışmakla geçer. Bireysel olarak yapılan bu çalışmalar, konu ile ilgili örnekleri araştırmak ve incelemek, kendi düşünce ve görüşlerini anlatan çizim veya maketler yapmak olarak çeşitlenebilir. Öğrenciler inceledikleri önceden yapılmış ya da kendilerinin yapmış olduğu çizimleri düzenleyip görebilecekleri şekilde sergileyerek kendi bireysel çalışma ortamlarını sürekli değiştirirler (Johnson, 2000).

b. Masa kritiği: stüdyoyu anlatan anahtar bileşenlerden biri masa kritikleridir. Öğrenci ve danışman arasında özel tasarım kritiklerinin yapıldığı birebir görüşme, her öğrencinin çalışma alanı/masasında ve tasarım sorunu hakkında bilgi alışverişi şeklinde gerçekleşir. Bu durumda belli bir tasarım sorunu, belirli özelliklere sahip bir öğrenci ve özele ilişkin tartışmalar mevcuttur. Çalışma, danışmana bağlı olarak, gruptaki diğer öğrencilerin de dinleyici olduğu bir sistemde gerçekleşebilir. Bu görüşmeler az denetimlidir ve temelde karşılıklı iletişim/etkileşim süreci içindedir.

Karşılıklı görüşmeler süresince, öğrencinin çalıştığı tasarım sorunları üzerinde öğrencinin de katıldığı masa kritiklerinin amacı, zor konularda öğrenci çalışmasına yardım etmek, uygun tasarım düşüncelerini ispat etmek ve tasarım görüşleri, stratejileri ve teknikleri hakkında belirlemeler yapmaktır. Birebir kritiğin pedagojik elemanları, jüri sistemi ve geri beslenme, bunun sonuçları olarak algılanabilir ve bunlar açıklayıcı eğitimin aşamaları olarak yer alır (Ketizmen, 2000).

c. Grup çalışması: stüdyodaki grup çalışması, daha geniş bir çalışma alanı ihtiyacı dışında bireysel çalışma sistemiyle hemen hemen aynıdır. Bir tasarım sorunu hakkında birden fazla öğrencinin işbirliği içerisinde karşılıklı tartışmalarla bilgi ve kritik akışını sağlayarak çalışmasıdır.

d. Grup kritiği: bir proje kapsamında tartışılan sorunun genel bir bağlamda ele alınması ve bu sorunun diğer öğrenciler için de geçerli olabileceğinin anlatılması amacı için uygulanır. Masa kritiği sisteminde danışman ve grup arasında tasarım sorunu hakkında genel konuların değerlendirilip kritik verilmesidir (Ketizmen, 2000).

e. Jüri kritiği: mimarlık eğitimi içerisinde belki hemen hemen her kurumda uygulanan bir eleştiri yöntemidir. Jüri kritiğindeki amaç; öğrencinin birden fazla danışman ve öğrenci karşısında tasarım düşünce ve görüşlerini açıklamasıyla karşılıklı bu tasarım sorununa farklı yaklaşımların ve çözümlerin olabileceğini ortaya koymak, ürünün değerlendirilmesinde bir grubun onayını almak gibi konulara yer vermektir. Jürilerde jüri üyeleri düşüncelerini belirli bir düzene koymak ve rasyonel hale getirmek için çabalarlar. Bu süreç denetimli bir süreçtir (Ketizmen, 2000).

II. İnfomal etkinlikler; öğrenciler kendi tasarımları üzerinde çalışırken, tasarımlarını, aynı zamanda kendi projelerini taslak panolarına asarak yada kendi kişisel çalışma bölgelerine çizimlerini iğneleyerek sergilerler. Doğal olarak stüdyoda dolaşırken diğer arkadaşlarını gözlemleyerek onlardan etkilenirler; örneğin, başarılı bir yöntem yada ürün stratejisi görebilir; görüşmelere, jürilere ve masa kritiklerine kulak misafiri olabilir; daha önce ortaya konmuş infomal tasarım sorunlarını göz önüne alan tartışmalara yada görüşmelere katılabilirler (Johnson, 2000).

Mimarlık eğitimindeki gerçek hedef kişileri meslek adamı olarak hazırlamaktır ve bu hedefe en etkin ulaşımı sağlayan öğretim yöntemi belli sistem ve çeşitli etkinliklerle desteklenerek uygulamaya konulur. Mimari tasarım stüdyolarında kullanılan öğretim yöntemlerinin eğitim programları ile ilişkisi olduğu kadar yöntemin uygulanacağı stüdyo mekanının fiziksel koşulları ile de ilişkisi büyüktür. Mimarlık eğitiminin temel mekanı stüdyolar ise, kullanılan yöntemin temel elemanı da, o mekanın sahip olduğu koşullardır. Mekan konforunun sağlanması için gerekli olan teknik koşullar da mekanın ısısı, aydınlık düzeyi, akustik düzeni gibi etkenlerin yanı sıra öğrencilerin rahat çalışmasına olanak sağlayan sosyal oluşumlardır.

Mimarlık eğitimindeki birincil öğrenme çevreleri mekan kullanım yoğunluğu ve şekilleriyle tasarım stüdyolarıdır. Bilgi paylaşımının en yoğun olduğu, mimarlığın uygulama yönünün en çok kullanıldığı, tasarım öğrencilerinin tasarım eğitimini aldıkları ve ilk kez bu eğitimde karşılaştıkları bu mekanlar özenle tasarlanmalıdır.

2. YAPILAN ÇALIŞMA

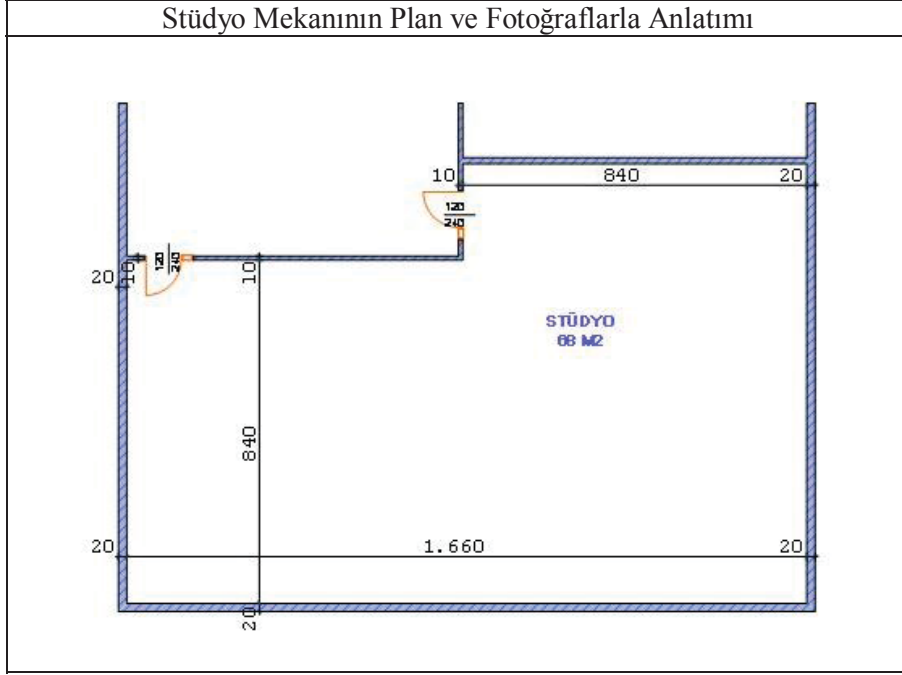
Bu çalışmada, mimarlık eğitiminde öğrenme çevresi olan mimari tasarım stüdyoları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı bu mekanlardaki kullanıcı memnuniyetini fiziksel ve algısal özellikler doğrultusunda irdelemek, öğrencilerin gelecekteki stüdyo mekanlarından beklentilerini saptamaktır.

2.1. Yer (The Setting)

Bu bölümde, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'ndeki iç mimari tasarım stüdyolarından en yoğun kullanıma sahip olan stüdyo ele alınmıştır. Bu stüdyonun mimari özellikleri, konumu gibi bazı özellikleri irdelenmiştir.

Genel bilgi aktarımı, masa kritikleri, bireysel ve grup çalışmalarının yapıldığı mekanın düzenlemesi plan şemasında ve fotoğraflarda görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Stüdyo mekanının plan ve görünüşleri

Mekan 68 metrekare büyüklüktedir. Mekan gün ışığı alan çizim masalarının bulunduğu bir alandır. Mekan büyüklüğü sayesinde kullanım amacına göre esnek şekilde değerlendirilmektedir. Sunum yapılabileceği bir perde vs yer almaktadır. Jüri çalışmalarında masa düzeni değiştirilmektedir. Bu mekanda öğrenci kendini nasıl hissetmekte ve mekanı nasıl değerlendirmektedir?

2.2. Anket Çalışması

Stüdyo kullanıcılarının stüdyodaki mevcut özelliklerin, konfor koşullarından memnuniyetlerini ve rahatsızlıklarının belirlenmesi, kullanıcıların düşüncelerinin öğrenilebilmesi ve bunun sonucu olarak çözümler üretilebilmesi için irdelenen stüdyoda anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışması, kişisel bilgiler, mekanın algısal - fiziksel özellikleri ve gelecekle ilgili stüdyo mekanı başlıkları altında sorular içermektedir. Amaç stüdyo kullanıcılarının mevcut konfor koşulları hakkındaki düşüncelerinin değerlendirilmesidir. Bu çalışma, 2010/2011 güz dönemi iç mimari proje dersinde tüm sınıfa uygulanmıştır. Ankete 40 kişilik bir öğrenci grubu katılmıştır. Bu sayı o dersi alan toplam öğrenci sayısına eşittir. Anket çalışması, 15 dakikalık bir süre içerisinde cevaplandırılmıştır. Anket çalışmasından elde edilen veriler, SPSS bilgisayar programında kodlanarak frekans dağılımları elde edilmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak yapılmış olan tablolar aşağıda verilmektedir (Tablo2).

Tablo2. Stüdyonun algısal ve fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesi

Stüdyonun Algısal Ve Fiziksel Özelliklerinin Yüzdelerle Değerlendirilmesi				
Algısal	Düzenli	48	Düzensiz	51
	Güzel	64	Çirkin	35
	Huzurlu	43	Huzursuz	56
	Ferah	75	Ferah Değil	24
	Tasarlanmış	29	Tasarlanmamış	70
	Samimi	62	Samimi Olmayan	37
	Dinamik	48	Durağan	51
	Kullanışlı	67	Kullanışsız	32
Fiziksel	Sessiz	8	Gürültülü	91
	Temiz	59	Kirli	40
	Aydınlık	67	Karanlık	32
	Sıcak	21	Soğuk	78
	Büyük	94	Küçük	5
	Rahat	59	Rahatsız	40
	Donanımlı	48	Donanımsız	51
	Esnek	73	Esnek Değil	27

3. DEĞERLENDİRME

Mekan örgütlenmesi kavramı çok boyutludur ve mekanın örgütlenmesinde, bir çok parametre söz konusudur. Bu parametreler kavramsal olarak şöyle sıralanabilmektedir: Güvenlilik, görevsellik, kullanışlılık, ferahlık, esneklik, boyutsal özellikler, konfor düzeyi, estetik

Mekana yüklenecek görevler, mekanın kullanışlılığını belirlemektedir. Mekanın hangi eylemleri gerçekleştirmesi gerektiği belirlenip, ona göre örgütlenmelidir. Mekanda rahat edilmesi için ferahlık sağlanmalı, mekan içinde boş alanlar bırakılmalıdır. Mekana hareket kazandırmak esneklikle mümkün olmaktadır. Esnek mekanlarda, mekan çok yönlü kullanılmaya olanak sağlamaktadır. Mekanın büyüklüğü – küçüklüğü mekan kullanımında önemli olmaktadır. Farklı m²lere göre farklı işlevsel çözüm sağlamak ve kullanılabilir mekanlar yaratmak mümkün olmaktadır. Mekanın ısısal konforu insan vücuduna göre ayarlanmalı; yeterli düzeyde kurgulanmalıdır. İyi bir biçimde örgütlenmiş mekanın gereğinden soğuk

yada sıcak olması o mekanın kullanım konforunu olumsuz yönde etkilemektedir (Özdemir, 1994).

Bu çalışmanın algısal özellikler ile ilgili kısmında, mekanın düzenli, güzel, huzurlu, samimi tasarlanmış, ferah olması özellikleri sorgulanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda, stüdyo öğrenciler tarafından %51 düzensiz, %64 güzel, %56 huzurlu, %75 ferah, %70 tasarlanmamış, %62 samimi, %51,4 durağan, %67 kullanışlı olarak yorumlanmıştır.

Fiziksel özellikler ile ilgili kısımda, mekanın sessiz, temiz, aydınlık, sıcak, donanımlı, rahat, esnek ve büyük olması özellikleri sorgulanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda, stüdyo öğrenciler tarafından %91 gürültülü, %59 temiz, %67 aydınlık, %78 soğuk, %94 büyük, %59 rahat, %51 donanımsız, %73 esnek olarak yorumlanmıştır.

Stüdyonuzun yeniden düzenlense, neler yapılmasını istersiniz? Stüdyonuzdan beklentileriniz nelerdir? Sorular kısmında ise, öğrencilere Ve Geleceğin Stüdyo Mekanını Tasarlama Şansınız Olsaydı Nasıl Tasarlardınız? Nelere dikkat Ederdiniz? Tasvir edebildiniz? Soruları yöneltilmiştir.

Bu sorulara, genelde, gürültü ve ısı izolasyonu yapılmış ve ergonomik donatılarla donatılmış bir mekan olması yönündeki cevaplar ağırlık kazanmıştır. Geleceğin mekanı anlamında ise, kişisel mekan ve donatı çözümlerini barındıran; daha renkli ve eğlenceli bir stüdyo beklentisi içinde olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle teknolojik gelişmelerin ışığında her tür imkanı içinde bulunduran; biçimsel olarak da modern ve geometrik formlardan oluşan bir stüdyo mekanı tasvir edilmektedir.

4. SONUÇ

Mimari tasarım stüdyoları, mimarlık eğitiminde iletişimin esas olduğu mekanlardır. Bu bağlamda içerisinde barındırdığı yaşam süreci ile geleneksel dersliklerden farklılaşmakta ve bu farklılaşmada fizik etkenlerin konfor koşullarında bulunması ayrıca önem kazanmaktadır.

Mimarlık eğitiminde, tasarım stüdyolarının iyi bir çalışma ortamı sunması için gereken mimari gereksinimlerin üst seviyede karşılanması gerekmektedir. İstenilen başarının sağlanması, mekanın fiziksel ve algısal özelliklerinin konfor koşullarına uygun olarak sağlanmasına bağlıdır. Mekan bireysel yada grup çalışmasına uygun olarak tasarlanmalıdır.

Mimari tasarım stüdyolarının uygulama tabanlı eğitim amaçlı mekanlar olmalarından dolayı, mimari tasarım eğitimi, bireysel veya birlikte çalışma düzeni etrafında organize edilir. Stüdyolarda mekansal ve teknik donanım bu organizasyon içerisinde öğrencilerin gereksinimleri göz önüne alınarak mekanın kullanımına göre belirlenmesi gerekmektedir. Stüdyo fiziksel ve sosyal kullanımda esneklik ilkesi ile planlanmalıdır. Bu anlamda stüdyo mekanları, öğrenciler arası iletişimdeki ilişkilere göre oluşabilecek farklı takımların ve farklı mekanların formasyon ve reformasyonuna izin verir nitelikte akıcı ve esnek olmalı ve bunları destekler nitelikte gerekli donanıma sahip olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ayrıran, N., 1995, Mimari Tasarım Stüdyoları Üzerine Bazı Notlar, Yapı, 160, 54-60.
- UIA Belgeleri, 2001, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Dostoğlu, N.T., 2003, Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Mimari Tasarım Stüdyosu: Uludağ Üniversitesi Örneği, Ege Mimarlık, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 3-47, 15-19. işitsel konfor tez...
- Düzgün, E., 2004, Mimari Tasarım Eğitiminde “Başarı Yönelimi”nin Ölçülmesi, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gökmen, H. ve SÜER, D., 2003, Mimari tasarım stüdyosunun elemanları, Ege Mimarlık, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 3-47, 6-7
- Johnson, B.R., 2000, Sustaining Studio Culture: How Well Do İnternet Tools Meet The Needs Of Virtual Design Studios?, 18ty Conference On Education İn Computer Aided Architectural Design İn Europe, 15-21.
- Ketizmen, G., 2000, Mimari Tasarım Stüdyosunun Biçimlenmesinde Yöntemsel Ve Mekansal Etkilerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özdemir, İ., 1994, Mimari Mekanın Değerlendirilmesinde Mekan Örgütlenmesi Kavramı: Konutta Yaşama Mekanları, Doktora tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Uluoğlu, B., 1990, Mimari Tasarım Eğitimi Tasarım Bilgisi Bağlamında Stüdyo Eleştirileri, Doktora tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

BİR TASARIM DENEYİMİ: SERGİ ELEMANI TASARIM ATÖLYESİ

GÜLİZ ÖZORHON¹⁷, İLKER FATİH ÖZORHON¹⁸, FIRAT AKSAKAL¹⁹

ÖZET

2009-2010 eğitim-öğretim yılının bahar yarısında T.C. Maltepe Üniversitesi bünyesinde, Mimarlık Bölümü ikinci sınıf öğrencilerinden ondokuz kişinin ve üç öğretim elemanının katılımı ile her yıl yapılması planlanan “isimSİZ” adlı atölye etkinliğinin ilki gerçekleştirilmiştir. Sempozyum kapsamında, bu atölye çalışmasının üç haftalık sürecinin ve sonuç ürünlerinin paylaşılması hedeflenmektedir.

Ders programı kapsamı dışında gerçekleştirilen etkinliğin konusu; sökülüp-takılabilir, yer değiştirebilir, çok yönlü kullanım olanağına sahip, iki boyutlu ve üç boyutlu nesnelerin sergilenebilmesine olanak tanıyan, farklı düzlemlerle ilişkilendirilebilecek bir sergi elemanı tasarımı olarak belirlenmiştir. Süreç, ardışık üç haftaya yayılarak herbiri üçer saat olmak üzere “buluşma”, “ayrışma” ve “birleşme” başlıkları ile tanımlanan üç seansta tamamlanmıştır.

Atölye programı; ilk hafta (buluşma) öğretim elemanları tarafından yapılan genel bir sunum ve tasarıma giriş, ikinci hafta (ayrışma) modeller, maketler ve çizimler aracılığı ile tasarımı geliştirme ve son hafta da (birleşme) tasarımların atölye üyeleri ile paylaşımı olarak planlanmış ve uygulanmıştır.

Ondokuz öğrenci, dokuz grup olarak çalışmış ve farklı yapı malzemeleri ve bu malzemelerin olanakları ile şekillenen oniki adet farklı tasarımla atölye çalışmasını tamamlanmıştır.

Bu atölye çalışması, hem öğrencileri form, malzeme ve sistem araştırmasına yönlendirmiş hem de öğrencilerin grup halinde çalışabilme ve eleştirel yorum yapabilme kabiliyetlerini arttırmıştır. Dolayısıyla mimarlık eğitim programlarının, formel kapsamlarının bu gibi atölye çalışmalarıyla desteklenmesinin mimarlık eğitimini zenginleştirdiği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Atölye, Sergi Elemanı Tasarımı

¹⁷ Yrd. Doç. Dr. T.C. Maltepe Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

¹⁸ Yrd. Doç. Dr. T.C. Maltepe Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

¹⁹ Arş. Gör. T.C. Maltepe Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İSTANBUL

ABSTRACT

In the spring semester of 2009-2010 academic year, at T.C. Maltepe University, with the participation of nineteen people of second year students and three teaching staff from the Department of Architecture, there has been the first of the workshop “isimSİZ” (untitled) which is planned to be repeated every year. Within the scope of the symposium, the three-week process and the outcome products of this workshop is aimed to be shared.

The event, held outside the curriculum, was about to design an exhibition stucture which should be dismountable-adaptable, relocatable, multi-functional, allowing to exhibit two-dimensional and three-dimensional objects and also has to be linked with the different levels of surfaces. The process was spreaded through three consecutive weeks by three sessions, defined by the titles “assignation”, “seperation” and “integration”.

As the workshop program; in the first week (assignation), a general presentation by the teaching staff and getting started with the designs, in the second week (seperation), development of the designs by the aid of models and drawings and in the last week (integration), presentation of the final products was planned and implemented.

Nineteen students worked as nine groups and completed the workshop with twelve diffrent designs based on various features of different materials.

This workshop, directed the students to research form, material and systems as well as it increased their ability to work in groups and make critical comments. Therefore, it is obvious that supporting the formal concepts of the training programs in architecture with these workshops enriches the architectural education.

Keywords: Workshop, Exhibition Design

1. GİRİŞ

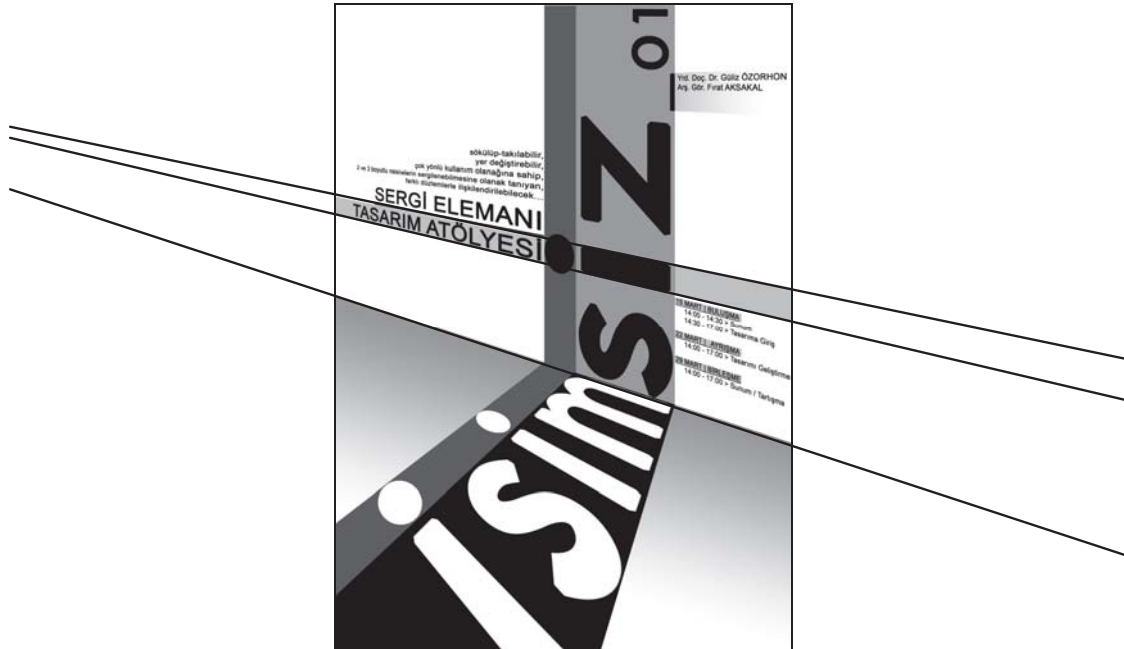
Atölye çalışmaları, farklı formasyon ve ortamlardan kişilerin bir grup çalışması yürüterek katılımcı bir sistem dahilinde çeşitli disiplinlerden gelen stüdyo yürütücülerinin gözetimi altında üretimde bulunmaları sayesinde, mimarlığın formel eğitiminde hissedilen eksikliklerin giderilmesi açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. Öğrencinin, tasarımını kimseye beğendirme zorunluluğu olmadan sadece kendisinin otokontrolü dahilinde oluşturması ve bu süreçte kendisine yakın bir deneyime sahip diğer arkadaşları ile kurduğu eleştirisel iletişim, çalışmaları olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında, içinde bulunan enformel atmosfer, yürütücülerin de çalışmalar karşısında öğrenci ile aynı heyecanı paylaşmasını ve aradaki sınırların kaldırılmasını sağlarken sürekli birlikte olmaktan doğan bu kesintisiz ve akışkan ortam kısa zamanda düşüncelerin olgunlaşmasını beraberinde getirir (Ciravoğlu 2001).

Bu bağlamda, 2009-2010 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında T.C. Maltepe Üniversitesi bünyesinde ilki gerçekleştirilen “isimSİZ” adlı atölye çalışması, öğrencileri süregelen rutinden biraz olsun uzaklaştırmak, öte yandan da düşünsel ve

kültürel bir birlikteliğin temellerini atmak adına gerçekleştirilmiştir. Seçilen konu, önceden yürütücüler tarafından belirlenmiş olan çeşitli tasarım kriterline, sağlıklı bir şekilde cevap veren bir sergi elemanı tasarlamak yönünde olmuştur. Sökülüp, takılabilir, yer değiştirebilir, iki ve üç boyutlu cisimlerin sergilenmesine imkan sağlama vb. gibi sıralanan bu kriterler öğrenciyi malzeme seçimi ve detaylandırma gibi çeşitli uygulama sorunlarıyla mücadele etmeye zorlarken kısıtlayıcılığın daha az olduğu bu ortamda bulunmanın verdiği cesaretle özgür tasarımların gelişmesinde gereken motivasyonu sağlamıştır.

2. ATÖLYE SÜRECİ

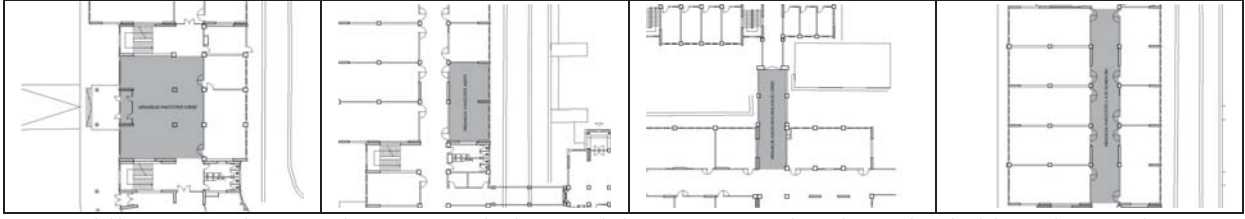
Üç haftalık bir sürece yayılan çalışma herbiri üçer saatten toplam üç seansla sonuçlanmıştır. Bu seanslar “Buluşma”, “Ayrışma” ve “Birleşme” olarak adlandırılmış ve ilan edilmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Atölyenin ilan edildiği poster

2.1. Buluşma

Projenin tanımını, yeri (Şekil 2.2) ve atölye programı ile ilgili gereken tüm bilgiler, fikirlerini temellendirebilmesi adına öğrenciyeye gereken zeminin oluşturulması için fayda sağlayabilecek çeşitli tasarım ilkeleri ve birçok örnek projenin yer aldığı geniş bir sunum (Şekil 2.3) ile başlayan “Buluşma”, tasarıma giriş ile devam etmiştir.

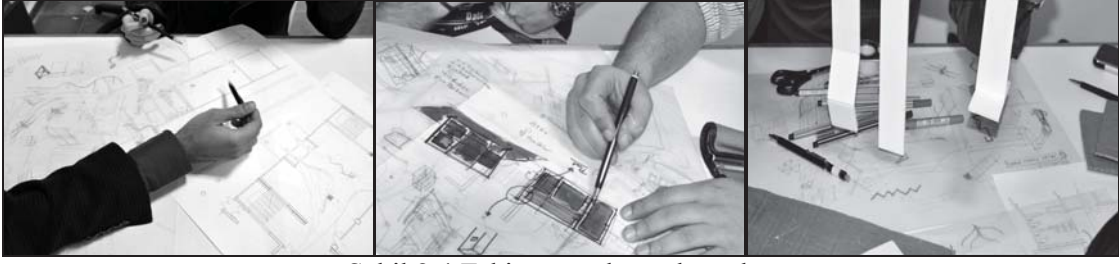
Şekil 2.2 Tasarlanması istenen sergi elemanı için uygun görülen dört adet farklı mekanın planı

Fakülte binası içinde yer alan dört adet farklı mekan öğrencilerin seçimine sunulmuş ve tasarımlarını içlerinden bir veya daha fazlası için ortaya koymaları istenmiştir. Ancak her mekanın kendine has özelliklerinin olduğu gerçeği ve bunların saptanıp, bu doğrultuda aksiyonlar alınması gerekliliği vurgulanmış, birden çok mekanda hizmet vermesi düşünülen tasarımlarda ise bu mekanlara olan entegrasyon ihtiyacı belirtilmiştir. Tasarımların yerle olan ilişkisinde beklenen bu yorum, hem yapısal hemde fonksiyonel bir sorunsal yaratmıştır.

Şekil 2.3 Sunum

Göz önünde bulundurulması gereken faktörlerin detaylı bir biçimde irdelenmesinin ardından “Buluşma”, fikirlerin grup içinde tartışılması ve tasarım kararlarının alınması adına eskiz ve maket çalışmaları ile tamamlanmıştır (Şekil 2.4). Kısaca öğrenci atölye ortamı, grup arkadaşları, proje yürütücüleri ve proje ile buluşmuştur.

Şekil 2.4 Eskiz ve maket çalışmaları

2.2. Ayrışma

Atölyenin “Ayrışma” isimli ikinci hafta çalışmasında, belirli bir netliğe kavuşmuş olan tasarımlar, malzeme seçimi ve uygulama detayları çerçevesinde ele alınarak geliştirilmiş ve sunuma hazır hale getirilmiştir (Şekil 2.5). Projelerin açıkça ifade edilebilmesi için gereken görsellerin içeriği her ne kadar serbest bırakılsa da, anlatımda belirli bir olgunluğa ulaşmak adına ihtiyaç duyulabilecek çeşitli faktörler proje yürütücüleri tarafından ortaya konulmuştur. Tasarımlardan bazılarında birleşim detayları önem kazanırken, bazılarında malzemenin yapısı, bazılarında ise mekânın belirleyici özellikleri üzerinde durulmuştur.

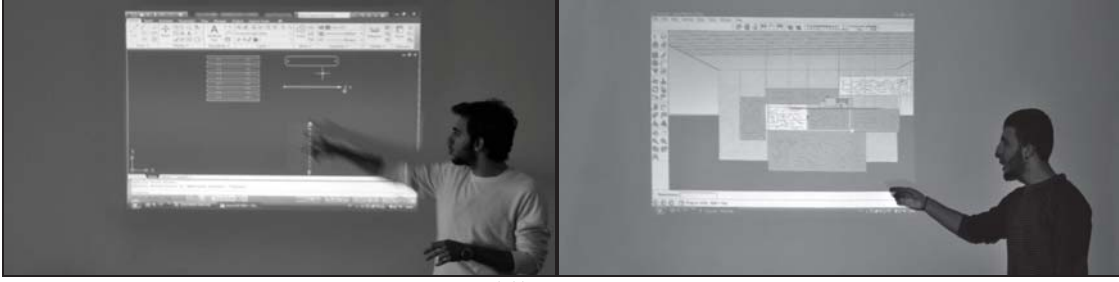

Şekil 2.5 Uygulama detayları göz önünde bulundurularak yapılan bir maket çalışması

2.3. Birleşme

Atölye çalışmasının son haftası olan “Birleşme”, öğrencilerin sunumlarından oluşmaktadır (Şekil 2.6). Özgür bir anlatımla hazırlanan bu sunumlar, jüri üyeleri ve

diğer gruplar tarafından yorumlanarak bir anlamda katılımcılar arasında düşünsel bir birleşme sağlanmıştır.

Şekil 2.6 Sunum

3. SONUÇLAR

Mimari tasarım eğitiminin formel kapsamında yer alan geleneksel tasarım stüdyoları, ustanın bilgilerini doğal bir davranış haliyle aktarmasının dışında, çağdaş eğitsel yöntemlerin uygulandığı bir ortamı da beraberinde getirmelidir. Bu nedenle, öğrencinin bağımsız ve yoğun bir çalışma ortamı içinde, daha özgün bir şekilde üretimde bulunması adına düzenlenen “workshop”lar, bu eksikliğin giderilmesinde son derece faydalıdır (Ciravoğlu, 2001). Bu bağlamda, makalede özetlenmiş olan “isimSİZ” adlı “workshop”, hem katılımcı öğrenciler, hem de atölye yürütücüleri açısından yararlı olmuştur. Bunların başında, formel eğitimin içeriğinde pek yer almayan ve *workshop*’un konusu gereği öğrencileri bu yönde zorlayan malzeme araştırması ve detay çalışmaları sayesinde edinilen bilgi birikimi gelmektedir. Ayrıca düşünsel anlamda sağlanan serbestlik, öğrencilerin daha yaratıcı fikirler üretmesinde rol oynarken hazırlanan program gereği gerçekleştirilen sunum, kişisel özgüvenin artmasında katkı sağlamıştır. Gruplar halinde çalışmanın getirdiği birliktelikte; öğrencilerin takım halinde karar alması, fikirlerini çağdaş bir zeminde tartışması ve tasarıma eleştirel bir yorumla yaklaşması ise kazanılan diğer beceriler arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, formel ve enformel çalışmalar arasında bir paralellik oluşturmak ve bu sayede çağdaş mimari tasarım eğitimine ayak uydurmak adına düzenlenmiş olan (ve her sene düzenlenmesi planlanan) “isimSİZ”, enformel eğitim destekli formel mimarlık eğitimi uygulamasının, T.C. Maltepe Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde yaşama geçmesi açısından oldukça önemli bir çalışma olmuştur.

KAYNAKLAR

- Ciravoğlu, A. 2001. Mimari Tasarım Eğitiminde Workshop Stüdyo Paralelliği Üzerine. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Dostoğlu, N. T. 2003. Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar. Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir
- Lökçe, S. 2002. Mimarlık Eğitim Programları: Mimari Tasarım ve Teknoloji ile Bütünleşme. Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., Ankara

MİMARLIK EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA PROJE YÖNETİMİ VE KALİTE YÖNETİMİNİN ÖNEMİ

RÜVEYDA KÖMÜRLÜ²⁰

ÖZET

Son yıllarda mimarlık kuramında, eğitiminde ve uygulamasında yeni gelişmeler olmaktadır. Özellikle son 10 yıllık süreç içerisinde Proje Yönetiminde ve Kalite Yönetiminde önemli yenilikler ve gelişmeler ortaya çıkmış, bunların önemi giderek daha çok anlaşılır hale gelmiştir. Sayılı üniversitede proje yönetimi yüksek lisans programları yürütülmekte, sayılı üniversitede ise mimarlık lisans programlarında bu doğrultuda eğitimler verilmektedir.

Mimarlık eğitiminde uygulamanın öneminin anlaşılması üzerine Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde son sınıf öğrencilerine yönelik olarak 7. yarıyıda "Mimarlıkta Proje Yönetimi" ve 8. yarıyıda da "Mimarlıkta Kalite Yönetimi" başlıklı iki adet seçmeli ders açılmıştır. Böylelikle öğrencilerin mimarlık eğitimde uygulama ile bütünleşik bir programdan faydalanmaları hedeflenmiş, dersler kapsamında teorik anlatımlara ek ve destek olarak gerek özel sektördeki konusunda uzman kişilerin derslere katılımı sağlanarak uygulamalı eğitim ve seminer verdirilmiş, gerekse de mimarlık ve inşaat şirketlerinin ofis ve şantiyelerine yapılan teknik gezilerle yerinde uygulamalı eğitim almaları sağlanmıştır.

"Mimarlıkta Proje Yönetimi" ve "Mimarlıkta Kalite Yönetimi" dersleri kapsamında kullanılan, yukarıda bahsedilen uygulamalı yöntemlerle öğrencilerin bilgi düzeylerinin arttığı ve böylelikle başarılarının arttığı tespit edilmiştir. Bu bildiriye amaç, bu bilgi düzeyi ve başarılarının artmasında kullanılan yöntemleri aktarmak ve vurgulamak, böylelikle mimarlık eğitiminde uygulamalı eğitimin önemini vurgulamaktır. Böylece mimar adaylarının mezun olduktan sonra mimarlık ve inşaat uygulama ortamına, bahsi geçen konularda temel bilgi ve donanımla atılmaları ile bu alanlarda kendilerini geliştirmek istemeleri durumunda ufuklarını açmaya yönelik olarak lisans düzeyindeki bu iki ders kapsamında yürütülen çalışmaların ve sonuçlarının aktarılması ve paylaşılması amaçlanmaktadır.

İrdelenecek derslerden ilki olan "Mimarlıkta Proje Yönetimi" dersinde mimari projenin hazırlanmasının başlangıcından yapının teslimine kadar olan sürecin bütünüyle bir proje olarak kabul edilmesi bağlamında, bir projenin kısa sürede,

²⁰ Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fak., Mimarlık Bölümü, İzmit-KOCAELİ

uygun maliyetle ve istenen kapsam ve kalitede bitirilmesi konusunda sergilenecek yaklaşımlar, karşılaşılabilecek sorunlar ve önerilebilecek çözümlerin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Diğer ders olan “Mimarlıkta Kalite Yönetimi”nde ise Mimarlıkta Kalite Yönetiminin ve Maliyet Yönetiminin ne olduğunun, nasıl tanımlanacağını, toplam kalite yönetiminin ne tür aşamalardan oluştuğunun, mimarlık hizmetlerinde kalite standartlarının ne doğrultuda belirleneceğinin ve bu kalite standartları olarak tanımlanmış şartların sağlanmasına yönelik ne tür çalışmalar ve maliyet yönetiminin yapılabileceğinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada bu amaçlar irdelenecek, öğrencilerin ve mezunların durum ve yorumlarına göre derslerde benimsenen hedeflerin önem ve gerekliliği ile bunlara ulaşmadaki başarı değerlendirilecek, sonuç olarak yorum ve öneriler getirilecekler.

Anahtar kelimeler: Proje Yönetimi, Kalite Yönetimi, Uygulamalı Eğitim, Teknik Gezi, Seminer

ABSTRACT

New advances in architectural theory have been taking place during the last years. Especially in the last decade, Project Management and Quality Management have progressed and innovated and their value has been comprehended. There are master programmes about project management in some universities and lessons in architectural undergraduate programmes in some universities.

Being aware of the importance of practice in architectural education, two lesson have been opened for the last classes in Architectural Department of Kocaeli University Faculty of Architecture and Design: Project Management in Architecture in the 7th semester and Quality Management in Architecture in the 8th semester. Thus the aim is to ensure that the students have an education that is completed with practice, experts from the appropriate industry are provided for seminars as addition and support to the theoretic lessons. Besides, tours to architecture and construction companies' offices and sites are organized to have students practice application.

With the above mentioned methods in Project Management in Architecture and Quality Management in Architecture lessons, it is recorded that the students' level of knowledge and success has noticeably increased. The aim of this paper is describe and emphasize these methods, that are used for obtaining the raise of level of knowledge and thus Express the importance of practical education in architecture. So it is aimed share the work and practice preferred to ensure that the architect candidates are prepared for architecture and construction industry with basic knowledge in these lessons and their vision is widened for future preferences.

In the first of the two lessons to be assessed, Project Management in Architecture, the aim is to list and evaluate the approaches, problems and possible solutions for obtaining the health of the project process, which start with the preparation of architectural project and end with delivery of the construction, considering the criteria time, budget, scope and quality. In the other lesson, Quality Management in

Architecture, the definition of Quality and Budget Management in Architecture is explained. The levels of total quality management is listed with the determination of quality standarts in architectural services. Also the practice to obtain these standarts and budget management is described. In this paper, these goals will be assessed, the impostance and need for the goals of the lessons and the achievement to ensure these will be evaluated according to the comments and current conditions of th students and graduates.

Key words: Project Management, Quality Management, Practical Training, Technical Visit, Seminar

1. GİRİŞ

Mimarlık, insanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmeleri için gerekli mekanları estetik, işlevsel gereksinimleri, teknik ve yönetsel zorunluluklarla bağdaştırarak inşa etme sanatı; başka bir tanımlamayla yapıları ve fiziksel çevreyi tasarlama ve inşa etme, sanat ve bilimi olarak tanımlanabilir. Mimarlık toplum yapısına, toplumun gereksinmelerine, ekonomik verilere, teknolojik gelişmelere bağlı olan bir sanattır (Hasol 1995). Bu doğrultuda mimar olarak birşey üretme çabasında olan bireyler, mekansal çalışmaları için ihtiyaç duyacakları estetik, yapı, teknoloji, üretim, yönetim ve hukuk konularında uzmanlaşma öncesi temel bilgiye sahip olmalıdır. Bu sebeple lisans düzeyinde mimarlık eğitimi, bu konularda bilgilendirmeyi kapsamalıdır. Bu konularda verilen eğitimler kuramsal (teorik) olabileceği gibi uygulamayla desteklenmiş sınıf dersleri şeklinde de olabilir. Türk Dil Kurumu'na göre "Kuramsal"ın tanımı; uygulamalarda bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi ve belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünüdür (TDK 2010).

Mimarlık eğitimi, geleneksel ders verme temeline dayanan, konuların öğretimi ile tasarım odaklı, stüdyo ağırlıklı yöntemin özgün bir birleşimini ortaya koyar. Değişik disiplin ve sanatların yaratıcılığa katkıda bulunan yöntemlerini birleştirerek kendine özgü yaklaşımları kullanır (Gökmen, Sürer 2003). Buna göre mimarlık eğitimi, öğrenciye yukarıda bahsedildiği şekilde çeşitli konularda çeşitli seviyelerde donanım kazandırma ve mekansal tasarım çabalarını bunların ışığında yürütmeleri yöntemine dayanır. Kuramsal dersler bu donanım sağlama çabasının düşünsel yanını oluşturur ve mekan çalışmalarında yoruma ve tartışmaya açık yaklaşımlar şeklinde kendine yer bulur. Diğer taraftan uygulamaya yönelik dersler, doğrudan proje ve dolayısıyla inşa çalışmalarına yansıdığı için fiziksel olarak vücut bulur. Yapısal, teknolojik, yönetsel ve hukuksal bilgiler bu açıdan, mimarlık kuramının destekçisi olarak görünmekle birlikte, uygulamaya dayalı çalışmayı hedefleyen mimar adayları için hayati öneme sahiptir.

Yapı Anabilim Dalı, bahsedilen uygulamaya yönelik çalışmaların ağırlıklı kısmını oluşturan müfredat kapsamını öğrencilere aktarmakla yükümlüdür. Bu doğrultuda Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde 7. ve 8. eğitim-öğrenim döneminde, 4. Sınıf öğrencilerine yönelik Mimarlıkta Proje Yönetimi ve Mimarlıkta Kalite Yönetimi seçmeli dersleri yürütülmektedir. Bu

derslerle öğrencilere proje yönetimi ve kalite yönetimi konularında bilgi aktarılması, mezuniyet sonrası iş hayatında karşılaşılabilecek sorunlar ve çözümleri ile farklı yaklaşım çabalarının önemi anlatılmaktadır.

2. MİMARLIKTA PROJE YÖNETİMİ VE MİMARLIKTA KALİTE YÖNETİMİ

Proje yönetimi, bir amaca ulaşma yolunda girişilen işlerin ve eylemlerin toplamı olarak tanımlanabilir. Başka bir tanıma göre proje yönetimi, sorunların tanımlanması, çözümlenmesi ve uygulanması için, gerekli tüm önlemlerin alınmasıdır. Proje yönetimi, gereksinim ve beklentilerin karşılanması amacıyla bilgi, yetenek, araç ve tekniklerin verimli kullanılması yanında bütün sürecin işleyişini kolaylaştıran bir yaklaşımı sergiler. Proje yönetiminin amacı mevcut durumdan ders alarak gelecekte daha iyi performans sağlamanın ortaya konulmasıdır (Albayrak 2005). Başka bir tanımla proje yönetimi, proje amaçlarının mümkün olan en kısa sürede, en düşük maliyetle, en verimli kaynak kullanımı ile, istenen kalitede gerçekleştirilebilmesi için yürütülen planlama, örgütleme, izleme, koordinasyon ve denetim işlevleridir (Sezen 1994). Bu tanımlardaki azami faydayı ortaya koyan “en” ifadesi, önceden öngörülen ve kayda alınan değere karşılık gelir. Yani proje çalışmaları öncesinde, tecrübe ve birikimler doğrultusunda öngörülebilir hedefler tespit edilir, yönetim çalışması ile bu hedeflere ulaşmak üzere rota takip edilir. Mimarlıkta proje yönetimi, genel olarak mimari projenin üretilme çalışmalarının başlangıcından yapının teslimine kadar olan sürecin bütünüyle bir proje olarak kabul edilmesidir. Bu bağlamda Mimarlıkta Proje Yönetimi dersinde, bir projenin kısa sürede, uygun maliyetle ve istenen kalitede bitirilmesi konusunda sergilenecek yaklaşımlar, karşılaşılabilecek sorunlar ve önerilebilecek çözümlerin irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Dersin öğrenim çıktılarındaki hedefler ise; Katılımcıların, belirli bir bütçeyi aşmamak doğrultusunda mali kontrol gerçekleştirip, kaynakların verimli kullanılmasını sağlayarak belirli bir program dahilinde arzu edilen teknik kalitedeki projeyi elde etme konularında temel düzeyde donanıma sahip olmalarıdır.

Dersin içeriğinde; Proje yönetimi temel ilkelerinin aktarılmasından sonra mimari proje hazırlanması ve yapının üretiminin gerçekleşmesi sürecinde kaynakların nasıl verimli kullanılacağı, bütçe kalemlerinin ne doğrultuda belirlenip idare edileceği ve projenin yönetiminde arzu edilen kalite seviyesine ulaşmak için ne gibi önlemlerin alınacağına, ne gibi programların kullanılacağına dair örnekleri ve alan çalışmalarını içerecektir.

Kalite'nin çeşitli tanımları vardır. Kalite, bu kavramın belirlediği yıllarda “standartlara uygunluk” şeklinde ifade edilmişti. Tüketici istek ve beklentilerin değişim göstermesi üzerine “kullanıma uygunluk” olarak algılanmaya başlanan kalite, Uluslararası standardizasyon Kuruluşu ISO'nun 8402 numaralı standardında şöyle tanımlanmıştır. “Kalite bir ürün ve hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır.”

Kalite'nin üretilmesinde temel olarak üç aşama vardır. Her bir aşama ürün kalitesini oluşturan unsurları beraberinde getirmektedir. Bunlar;

- i) Üretim öncesi aşama (Tasarım Kalitesi)

- ii) Üretim aşaması (Uygunluk Kalitesi)
- iii) Üretim Sonrası aşama (Kullanım Kalitesi)

Tasarım kalitesi, bir ürünün tüketici isteklerini yansıtmaya derecesidir. Bir ürünün (mal veya hizmetin) en uygun tasarım kalitesinin saptanması, kalitenin tüketici açısından değeri ile tüketiciye olan maliyeti arasındaki optimum noktanın bulunması sürecidir. Uygunluk kalitesi, tasarım kalitesi ile belirlenen spesifikasyonlara ve standartlara üretim sırasında uyulup uyulmadığını kapsar.

Kullanım kalitesi ise, üretim sonrası ve satış sonrasında işletme ve ürün güvencesi kapsamındaki kalitedir. Ürünün elde edilebilirlik kolaylıkları, süreklilikleri, satış sonrasında tüketici sorunlarına hemen çözüm getirme gibi faktörleri içerir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda ortaya çıkmış olan değişik kalite tanımları kalitenin çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır.

Toplam Kalite Yönetimi, sonucun kalitesini sağlamak için sürecin kalitesini iyileştirme yaklaşımını benimser. Sürekli geliştirme ve Japonya uygulamasıyla “Kaizen” sürekli bir gelişmeyi ifade eder. Bu yaklaşımla statik yönetim anlayışı dinamik hale gelmiştir. Planla-Uygula şeklinde ortaya çıkan statik yönetim anlayışı, dinamikliğini PUKÖ döngüsü adı verilen Planla-Uygula-Kontrol Et-Önlem Al şeklinde kazanmıştır. Kalıcı sürekli bir gelişim, her aşamanın bir önceki ve bir sonraki aşamayla birlikte en iyiye ulaşmaya çalıştığı bu çevrimin tekrarı ile mümkündür (Ersen 2003).

Çeşitli mimarlık eğitimi tartışma ortamlarında mezunların mimarlık bilgisini sürekli güncelleyebilmeleri, sürdürülebilir kılacakları bir yetkinlik kazanması için esnek düşünebilme becerisi kazanmaları, bunun için de eleştirel bir bakış açısına sahip olmaları, yaşam boyu öğrenmenin vazgeçilmez bir koşulu olarak sunulmaktadır (Aydınlı 2009). Bu yaklaşım doğrultusunda Mimarlıkta Proje Yönetimi ve Mimarlıkta Kalite Yönetimi derslerinde, birbirini tamamlar şekilde, proje süreçlerinin yönetimi ve bunda kalitenin üst düzeyde tutulması için gösterilmesi gereken çabaların öğrencilere aktarılması amaçlanmaktadır. İki sürecin de yönetim bilgi alanında bulunması öğrencilere proje ve kalite özelinden yola çıkarak genel süreç yönetimi bilgisinin aktarılması yöntemiyle sürekli gelişimin sağlanması hedeflenmektedir.

Mimarlıkta Kalite Yönetimi Dersinde; Mimarlıkta Maliyet Yönetiminin ve Kalitenin ne olduğunun, nasıl tanımlanacağını, toplam kalite yönetiminin ne tür aşamalardan oluştuğunun, mimarlık hizmetlerinde kalite standartlarının ne doğrultuda belirleneceğinin ve bu kalite standartları olarak tanımlanmış şartların sağlanmasına yönelik ne tür çalışmalar yapılabileceğinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Dersin öğrenim çıktılarındaki hedefler ise; Katılımcılar, maliyet ve kalite tanımlaması ve toplam kalite konularında bilgilenenlerdir. Mimarlıkta maliyet yönetiminde kaynakların verimli kullanılmasını sağlayacaklardır ve mimarlık hizmetlerinde maliyet ve kalite standartlarını tespit edeceklerdir.

Belirli bir program dahilinde arzu edilen maliyet ve kalite yönetimindeki standartların sağlanmasına yönelik çalışma yöntemleri konularında temel düzeyde donanıma sahip olacaklardır.

Dersin içeriğinde; Mimarlıkta Maliyet Yönetimi ve Kalite nedir, nasıl tanımlanır, maliyet ve kalite yönetiminin temel prensipleri nelerdir, mimarlık hizmetlerinde kalite standartları nasıl belirlenir, mimarlık hizmetlerinde kalite standardı olarak

belirlenen şartların sağlanmasına yönelik ne tür çalışmalar yapılabileceğinin anlaşılması ve proje hizmetlerinde arzu edilen maliyet ve kalite seviyesine ulaşmak için ne gibi önlemlerin alınacağına dair örnekleri ve alan çalışmalarını içerecektir. Mimarlıkta Proje Yönetimi ve Mimarlıkta Kalite Yönetimi derslerinin öğrenme metodları ise şu şekilde açıklanabilir:

- Verilen kaynak kitaplar üzerinden anlatılması,
- Her ders verilecek ödevlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Sınıfta örnekler üzerinden analiz yapılması,
- Ofis ve saha teknik gezileriyle uygulama pratiklerinin yerinde görülmesi
- Konusunda uzman meslek adamlarının, derste konuk edilerek, uygulama pratikleri hakkında bilgi edinilmesi
- Konusunda uzman meslek adamlarının, seminer vermek üzere konuk edilerek, uygulama pratikleri hakkında bilgi edinilmesi
- Derslerin içindeki konularla ilgili araştırma ödevlerinin verilmesi ve raporların sunulması

Derslerin öğrenme metodlarında da yer verildiği üzere yapılan Mimarlık ve inşaat şirketlerinin gerek merkez ofislerine, gerekse saha ve şantiyelerine yapılan teknik geziler ile seminer vermek üzere ve derse katkı vermek üzere bölümümüze davet edilen uzman meslek adamlarınının vermiş olduğu seminer ve eğitimlere ait etkinlikler tarih sırasına göre aşağıda verilmiştir. 2009-2010 yılı eğitim-öğretim yılı 7. Dönem dersi olan Mimarlıkta Proje Yönetimi dersi ile 8. Dönem dersi olan Mimarlıkta Kalite Yönetimi derslerinde yapılan etkinliklere ait bilgiler şöyledir:

19 Ekim 2009 tarihinde, Proje Yönetim A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Haluk DOĞANÇAY, Proje Yönetiminin Temel İlkeleri konulu bir seminer vermiştir.

Şekil 1. 19 Ekim 2009 Tarihinde Haluk DOĞANÇAY'ın Semineri

24 Ekim 2009 tarihinde, Cema Mühendislik ve Proje A.Ş'nin Proje Yönetimini yaptığı Pendik Marintürk Yat Limanı Projesinin Şantiyesine ziyaret yapılmıştır. Bu ziyaret kapsamında Proje Müdürü Mimar Bülent Çetin yerinde şantiye ve iş programı ile ilgili detaylı bilgi ve eğitim vermiştir.

02 Kasım 2009 tarihinde Teknik Yapı “Elit Uprise Projesi” Proje Müdürü Nuh Ömer ÇETİNAY ara sınavda misafir jüri üyesi olarak öğrencilerin yapmış oldukları ödev çalışmalarını değerlendirdi. Öğrencilerden ekipler halinde sınav ödevi olarak bir proje geliştirmeleri, o projenin fizibilite raporunu hazırlamaları ve iş programını yapmaları istendi. Gelen misafir uzman yapılan ödevlerin eksiklerini gösterip, yanlışlarını belirterek, gerçekte şantiyede ve mimarlık ve inşaat şirketlerinde nasıl olması gerektiğine yönelik doğruları öğretti ve gerçek bir şantiyedeki proje yönetimi konusunda öğrencilere geniş kapsamlı bilgi ve eğitim verdi.

Şekil 2. 2 Kasım 2009 Tarihinde Nuh Ömer ÇETİNAY Eğitimi

14 Kasım 2009 tarihinde Dumankaya İnşaat firmasının merkez ofisindeki teknik ofisi müdürü, konsept tasarım müdürü, planlama müdürü, arazi geliştirme müdürü tarafından bir inşaatın gelişim süreçleri ve inşaat şirketinin yapısı ve proje yönetimi konusunda proje iş geliştirme ekibinde teknik eğitim alındı.

14 Kasım 2009 tarihinde Dumankaya İnşaat firmasının Vizyon Projesi şantiyesi ziyaret edildi. Proje Müdürü İslam İSLAMOĞLU’ndan yerinde bilgi alındı.

07 Aralık 2009 tarihinde Proje Yönetim A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Haluk DOĞANÇAY, Proje Yönetiminde Süre ve Maliyet Yönetimi konulu bir seminer vermiştir. Aynı gün seminer sonrası derslikte bir örnek üzerinden daha detaylı olarak açıklayarak bilgi verdi.

Şekil 3. 14 Kasım 2009 Tarihinde Dumankaya İnşaat Merkez Ofisindeki Teknik Eğitim

Şekil 3. 07 Aralık 2009 Tarihinde Haluk DOĞANÇAY'ın Derslikteki Eğitimi

11 Aralık 2009 tarihinde Soyak Yapı A.Ş. Tasarım Müdürü Ruşen TAŞPINAR, Tasarımda Proje Yönetimini anlatmak üzere derse katkı vermiştir.

14 Aralık 2009 tarihinde Regnum Gayrimenkul Firması merkez ofisine teknik gezi yapıldı ve Satınalma Müdürü Berrin Mine ŞEN'den Sözleşme-İhale Yönetimi ve Satınalma Yönetimi konusunda teknik eğitim alındı.

Şekil 4. 14 Aralık 2009 Tarihinde B.Mine ŞEN Eğitimi

20 Mart 2010 tarihinde Milpark Projesi şantiyesine teknik gezi yapıldı. Projenin Merkez Ofisteki Koordinatörü Demet DEMİRER Kalite Yönetimi konusunda ve Proje Müdürü Ahmet TOPAL Şantiyedeki Proje Yönetimi konusunda yerinde teknik eğitim verdi.

Şekil 5. 20 Mart 2010 tarihinde Milpark Projesi şantiyesine teknik gezi

12 Mayıs 2010 tarihinde, derslikte Management Plus Danışmanlık ve Eğitim şirketinin sahibi Haldun ERSEN Toplam Kalite Yönetimi ve İnşaat Sektöründe Kalite Yönetimi konulu bir eğitim verdi ve inşaat sektöründen örnekler verdi. 03 Mart 2010 tarihinde, Mentor proje Yönetimi Firması danışmanlarından İlhami AKKUM, derslikte Kalite Yönetiminde Stratejik Planlama Konulu bir eğitim verdi.

3. SONUÇ

Seminer vermek ve ders katıkıda bulunmak üzere davet edilen mimarlık ofislerinin ve inşaat şirketlerindeki üst düzey yönetici pozisyonundaki profesyoneller Mimarlıkta Proje Yönetimi ve Mimarlıkta Kalite Yönetimi derslerinin teorik kısımlarında aktarılan bilgilerin piyasada ağırlıkla kağıt üstünde kendilerini nasıl uygulama alanı bulduklarını kısıtlı sayıda örnekle anlatmışlardır. Mimarlık ofisleri ve inşaat şirketlerinin merkezlerine yapılan teknik gezilerde ise davetlilerin verdiği kısıtlı örnekler artırılarak kağıt üstünde birebir uygulamalar gözlemlenmiş ve paylaşılmıştır. Saha ve şantiyelere yapılan teknik gezilerde kağıt üstündeki bilgilerin kısaca paylaşılmasını takiben uygulamanın gözlemlenmesi ve örneklenerek anlatılması ile bilgi aktarımı gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak derslikte verilen teorik bilgilerin ofis ve saha ortamında uygulamaları incelenerek teori-pratik ilişkisi tespit edilmiş, öğrencilerin piyasa şartlarından, uygulama koşul ve bilgilerinden haberdar olmaları sağlanmıştır. Bu bilgilenme sayesinde mimarlık öğrencilerinin genel mimarlık süreçleri konusunda yönelimleri ortaya çıkabilmiş, bazılarının bu konularla ilgili yüksek lisans ve uzmanlık çalışmalarına yöneldikleri geri bildirimlerle kaydedilmiştir. Mimarlık ve inşaat sektörüne adım atan mezunlarımızın çalışmak istedikleri alan konusunda daha bilinçli tercihlere yöneldikleri gözlemlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Albayrak, 2005. Proje Yönetimi, Nobel Yayın, s: 10 , Ankara
- Aydınlı, 2009. Mimarın Eğitimi: Yaşam Boyu Öğrenme. Mimarist Dergisi, s:84-90, TMMOB İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, NO:2009/1, İstanbul.
- Ersen, 2003. Topyekün Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite, Soyak AŞ Yayını, ISBN 975-92234-1-6, s: 62, İstanbul.
- Gökmen, Süer, 2003. Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, s: iv, İzmir.
- Hasol, 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, s: 315, İstanbul.
- Kömürlü. Mimarlıkta Proje Yönetimi Dersi Yayınlanmamış Ders Notları, Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli.
- Kömürlü. Mimarlıkta Kalite Yönetimi Dersi Yayınlanmamış Ders Notları, Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli.
- Sezen, 1994. Proje Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, s: 4, İstanbul.
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=kuram&ayn=tam>